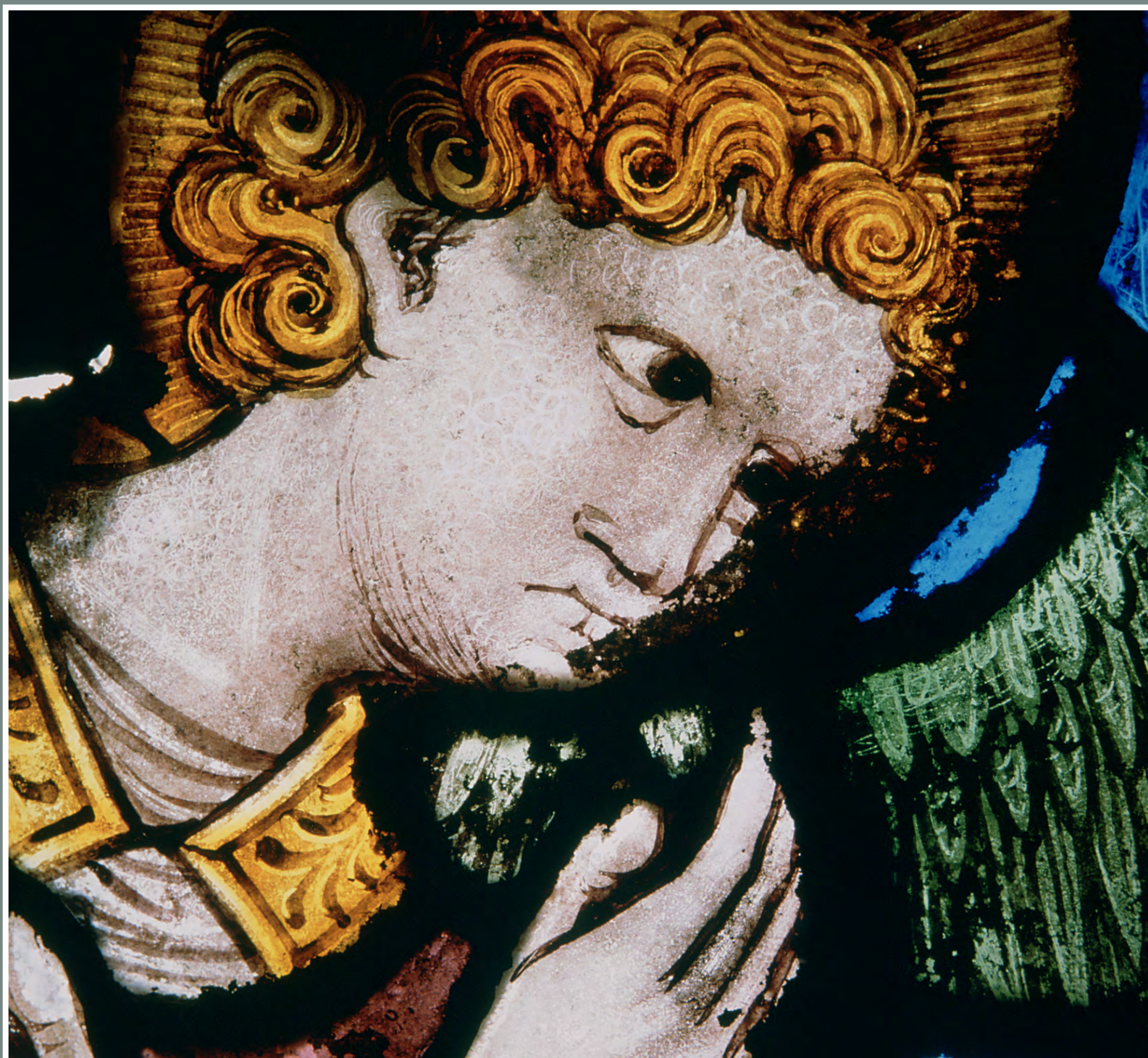

CORPUS VITREARUM MEDII AEVI: CATALUNYA, 5

1. ELS VITRALLS DE LA CATEDRAL DE LA SEU D'URGELL I DE LA COL·LEGIATA DE SANTA MARIA DE CERVERA

CORPUS VITREARUM MEDII Aevi: CATALUNYA, 5

1. ELS VITRALLS DE LA CATEDRAL DE LA SEU D'URGELL
I DE LA COLLEGIATA DE SANTA MARIA DE CERVERA

CORPUS VITREARUM MEDII Aevi

PUBLICAT SOTA ELS AUSPICIS DEL
COMITÉ INTERNATIONAL D'HISTOIRE DE L'ART
I DE LA UNION ACADÉMIQUE INTERNATIONALE

CATALUNYA, 5

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
SECCIÓ HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA

ANSCARI M. MUNDÓ (†), XAVIER BARRAL I ALTET, JOAN VILA-GRAU,
ANTONI VILA I DELCLÒS, SÍLVIA CAÑELLAS, CARME DOMÍNGUEZ,
ESTHER BALASCH, ROSA ALCOY, JOSEP M. LLOBET

CORPUS VITREARUM MEDII Aevi: CATALUNYA, 5

1. ELS VITRALLS DE LA CATEDRAL DE LA SEU D'URGELL I DE LA COL·LEGIATA DE SANTA MARIA DE CERVERA

A CURA DE
XAVIER BARRAL I ALTET
ANSCARI M. MUNDÓ (†)

COORDINACIÓ
ANNA VILA I ROVIRA

FOTOGRAFIES
RAMON ROCA I JUNYENT

BARCELONA, 2014

Biblioteca de Catalunya. Dades CIP

Els **Vitralls** de la Catedral de la Seu d'Urgell i de la Col·legiata de Santa Maria de Cervera. —
(Corpus vitrearum medii aevi. Catalunya ; 5.1)

Bibliografia

ISBN 9788499652337

I. Barral i Altet, Xavier, 1947- dir. II. Mundó, Anscari M. (Anscari Manuel), 1923-2012 dir. III. Vila i Rovira, Anna, ed.

IV. Roca i Junyent, Ramon, il. V. Institut d'Estudis Catalans. Secció Històrico-Arqueològica

VI. Col·lecció: Corpus vitrearum medii aevi. Catalunya ; 5.1

1. Catedral d'Urgell 2. Església de Santa Maria (Cervera, Catalunya) 3. Vitralls medievals — Catalunya
748.033.5(467.12)

© 2014, Institut d'Estudis Catalans
Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona

Primera edició: desembre del 2014

Text revisat lingüísticament per la Unitat de Correcció del Servei Editorial de l'IEC

Compost per Víctor Igual, SL
Imprès a Ediciones Gráficas Rey, SL

ISBN (obra completa): 978-84-9965-232-0

ISBN (volum primer): 978-84-9965-233-7

Dipòsit Legal: B. 23976-2014

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del *copyright*, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de xarxa telemàtica o d'Internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

CORPUS VITREARUM MEDII AEVI CATALUNYA

COMITÈ DE BARCELONA

RAMON ARAMON I SERRA (†) (PRESIDENT D'HONOR)

ANSCARI M. MUNDÓ (†) (PRESIDENT)

XAVIER BARRAL I ALTET (PRESIDENT ADJUNT)

ANTONI PLADEVALL I FONT

EULÀLIA DURAN I GRAU

COMITÈ TÈCNIC

JOAN VILA-GRAU

ANTONI VILA I DELCLÒS

TAULA

PREFACI	11
<i>Anscari M. Mundó (†)</i>	
Codi de trames	19
CATEDRAL DE SANTA MARIA DE LA SEU D'URGELL	21
<i>Rosa Alcoy, Joan Vila-Grau i Antoni Vila i Delclòs</i>	
Introducció	23
Rosassa axial, comentari general	25
Composició, ornamentació	25
Conservació	25
Iconografia	25
Tècnica, color, estil	25
Catàleg	27
Plafó 1. Resurrecció de Crist	27
Plafó 2. Sant Joan Evangelista (?)	27
Plafó 3. Sant Pau	27
Plafó 4. Un sant bisbe	27
Plafó 5. Mare de Déu amb l'Infant	27
Plafó 6. Un sant bisbe	28
Plafó 7. Sant Pere	28
Plafó 8. La Verge Maria	28
Òcul	28
COLLEGIATA DE SANTA MARIA DE CERVERA	35
<i>Joan Vila-Grau, Antoni Vila i Delclòs, Josep M. Llobet i Esther Balasch</i>	
Introducció	37
Documentació	49
Planta de l'església	52
Comentari general als vitralls de Cervera	53
L'obra de Nicolí de Maraya	53
Rosassa nord, comentari general	53
Rosassa nord	54
Composició, ornamentació	54
Iconografia	55
Tècnica, color, estil	55
Catàleg	55
Els vitralls del presbiteri	80
Catàleg dels vitralls del presbiteri	81
Vitrall NIII. Anunciació, naixement, epifania	81
Vitrall NII. Escut de Cervera, sant Cristòfol i el sant sopar	93
Vitrall SII. Davallada de Crist a l'infern, resurrecció i «noli me tangere»	101
Vitrall SIII. Tema heràldic, sant Miquel i visitació	113
La restauració dels vitralls de la rosassa nord	118
La restauració dels vitralls de la capçalera de Santa Maria de Cervera	138
CATEDRAL DE VIC	143
<i>Silvia Cañellas i Carme Domínguez</i>	
Introducció i documentació	145
Recull documental	146

MUSEU EPISCOPAL DE VIC, FRAGMENTS, CATÀLEG	155
<i>Joan Vila-Grau i Antoni Vila i Delclòs</i>	
Cap de Crist o apòstol	157
Tècnica i estil	157
Àngels orants	157
Tècnica i estil	158
Dos caps d'àngel	158
Cap de Sibilla (?)	158
Cap femení	159
Quatre medallons estelats	159
Medalló floral	159
PALAU DELS REIS DE MALLORCA A PERPINYÀ	165
<i>Carme Domínguez, Joan Vila-Grau i Antoni Vila i Delclòs</i>	
Introducció i documentació	167
Recull documental	171
Catàleg	173
Primer grup	173
Segon grup	174
Tercer grup	174
MUSEU DE MONTSERRAT	181
<i>Antoni Vila i Delclòs</i>	
Vitrall de l'epifania	183
Descripció iconogràfica	183
Tècnica, color, estil	183
Estat de conservació	184
WORCESTER ART MUSEUM	187
<i>Joan Vila-Grau</i>	
Vitrall atribuït a Catalunya	189
El vitrall	193
Iconografia	193
Plafó 1	193
Plafó 2	193
Tècnica, color, estil	193
Conclusió	196
EDIFICIS AMB VITRALLS ARA PERDUTS	197
CATEDRAL DE LLEIDA	199
<i>Esther Balasch i Francesc Fité</i>	
L'activitat vitrallera a la Seu Vella de Lleida	201
Documentació	205
BARCELONA, DIVERSES ESGLÉSIES	225
<i>Silvia Cañellas i Carme Domínguez</i>	
Introducció i documentació	227
Església de Sant Agustí	227
Convent de Santa Anna	228
Església de Sant Antoni i Santa Clara	229
Església de Sant Bertran de Montjuïc	230
Església del Carme	231
Església dels framenors	232
Església de Sant Jaume	233

Església de la Mercè	235
Església de Sant Sebastià	235
ALTRES ESGLÉSIES DE CATALUNYA	239
<i>Silvia Cañellas, Carme Domínguez i Joan Vila-Grau</i>	
Introducció i documentació	241
Arenys de Munt, església de Sant Martí	241
Recull documental	242
Breda, monestir de Sant Salvador	242
Recull documental	243
Sant Quirze de Colera, església del monestir	244
Recull documental	244
Girona, església del convent de Sant Francesc	245
Recull documental	246
Girona, església de Sant Feliu	247
Girona, església del monestir de Sant Pere de Galligants	249
Recull documental	250
Girona, església del convent de Sant Domènec	251
Recull documental	252
Molins de Rei, església de Sant Miquel	253
Recull documental	254
Santa Coloma de Queralt, església	255
Recull documental	255
Escunhau (Vall d'Aran), església	256
EDIFICIS CIVILS (INSTITUCIONALS I PRIVATS)	259
<i>Silvia Cañellas, Carme Domínguez i Esther Balasch</i>	
Introducció	261
Palaus institucionals	261
Barcelona, Palau de la Generalitat de Catalunya	261
Recull documental	264
Barcelona, Llotja de Mar	277
Recull documental	281
Barcelona, Casa de la Ciutat	312
Recull documental	316
Barcelona, sala d'armes de la Duana	324
Recull documental	325
Girona, Casa de la Ciutat, capella de Sant Miquel	325
Recull documental	327
Cervera, Paeria	327
Cervera, Taula de Canvi	328
PALAUS REIALS DE BARCELONA	331
<i>Silvia Cañellas</i>	
Documentació i bibliografia	333
Barcelona, Palau Reial Major, conjunt	333
Recull documental	334
Barcelona, Palau Reial Menor i capella del Palau	340
Recull documental	341
LLEIDA, CASTELL DEL REI	345
<i>Esther Balasch</i>	

CASES PARTICULARS	349
<i>Silvia Cañellas</i>	
Introducció i documentació	351
Recull documental	351
VITRALLS REPRESENTATS EN PINTURES	353
<i>Xavier Barral i Altet, Rosa Alcoy, Carme Domínguez i Joan Vila-Grau</i>	
Introducció	355
Puigcerdà, Sant Domènec	355
Perpinyà, capella del Palau Reial	357
Tortosa, capella del Palau Episcopal	358
Finestral NIII	358
Finestral NII	359
Finestral HI	359
Finestral SII	359
Finestral SIII	360

PREFACI

PER

ANSCARI M. MUNDÓ (†)

El corpus dels vitralls medievals catalans, el nostre CVMA, que s'inicià per la voluntat i tenacitat de Joan Ainaud de Lasarte († 1995), després d'anys de preparació arriba a la fi amb aquest volum 5. Els qui treballàrem amb ell, li havíem promès acabar la seva obra amb dignitat. Encara que no ho hem fet pas amb el ritme que ell hauria volgut. Les dificultats han sorgit de diverses bandes, tant del personal col·laborador, cridat sovint a executar altres obres d'art també vitraller, com per l'esforç material que exigeix el tracte amb els vitralls; des de l'accés als llocs on es troben i el mal estat en què sovint han arribat al trencall dels segles XX i XXI fins a la feina de restauració exigida abans de començar-ne l'estudi seriós i definitiu.

Aquest volum 5 s'anava gestant des de feia anys. El mateix Joan Ainaud havia deixat algunes indicacions esparses sobre alguns monuments estudiats aquí. No fou fins que va sortir a la llum el volum 4, el dia de Sant Jordi de l'any 1997, dedicat a la catedral de Barcelona i al monestir de Pedralbes, amb complements d'altres conjunts menors de vidrieres (la presentació solemne es féu a la catedral, pel setembre d'aquell mateix any), que l'equip del CVMA es va posar a la feina ja abans d'aquell estiu. Un cop passat, els directors establiren la planificació detallada del contingut del volum 5 i dels col·laboradors que hi havien de treballar, tant en la part tècnica com en la redacció dels textos introductoris. Es decidí també que el volum tindria una segona part amb una síntesi de tot el que s'ha dit entorn de l'art del vitrall a Catalunya i en relació amb l'art internacional, considerats a fons els materials recollits en els cinc volums del CVMA català.

La feina del volum 5 es distribuí entre el personal que, en bona part, ja havia treballat en el volum anterior, amb algunes incorporacions noves. Com a directors, Anscari Manuel Mوندó i Marcet i Xavier Barral i Altet; els tècnics del vitrall seguien sent Joan Vila-Grau i Antoni Vila i Delclòs i, com a fotògraf, Ramon Roca i Junyent; Rosa Alcoy ha revisat les qüestions d'estil i d'història de l'art, mentre els responsables de la documentació arxivística han estat Sílvia Cañellas, Esther Balasch, Carme Domínguez, Francesc Fité, Eulàlia Duran i Josep M. Llobet.

La primera reunió comuna de tots els col·laboradors fou el 3 d'octubre de 1997; abans i després hi ha hagut reunions dels responsables amb grups de treball: tècnics del vitrall, fotògraf, documentalistes; a més del constant contacte telefònic, per fax i per mitjans electrònics, impen-sables en l'època de creació dels vitralls i ni tan sols en el moment de començar el seu estudi científic.

Encara que la catedral barroca de Vic no podia conservar cap vitrall in situ, la documentació que parla dels que hi havia en l'anterior és prou important. Per aquest motiu, a la fi d'aquell estiu del 1997 es començà per l'estudi, restauració i fotografia dels fragments de vitralls conservats al Museu Episcopal de Vic; són cares d'àngels, a més de detalls decoratius. L'estat de

conservació dels fragments era força delicat. D'aquí ve que, després d'obtenir permís del senyor bisbe, per carta de la direcció del CVMA i la intervenció del personal del Museu, amb el seu director, el doctor Miquel dels S. Gros, que donà totes les facilitats, el treball de restauració es pogué fer a Barcelona. A més de l'estudi realitzat per Vila-Grau i Vila i Delclòs, calgué efectuar una delicada restauració, especialment del bell rostre de Crist, treball curosament dut a bon terme per Vila i Delclòs. La documentació esmentada ha estat recollida per Silvia Cañellas i Maria del Carme Domínguez.

La feina certament més important, per haver ocupat més temps, han estat els treballs de camp a la catedral de la Seu d'Urgell i a la col·legiata de Santa Maria de Cervera; en aquesta darrera es troben els vitralls més valuosos que formen part del volum 5.

El director Mundó començà per demanar per carta i personalment les autoritzacions degudes als senyors bisbes de la Seu i de Solsona, així com al senyor rector de la parròquia de Cervera, que pertany al darrer bisbat. Les gestions personals de Vila-Grau i Vila i Delclòs també hi han ajudat molt, ja que no sempre ha estat fàcil d'obtenir els permisos per als períodes que s'hi podia treballar, tant per exigències litúrgiques i pastorals com també per la interposició obligada d'arquitectes i altres càrrecs diocesans. Totes les dificultats, però, han estat superades satisfactòriament. I des d'aquí els agraïm les facilitats concedides.

L'estudi de la rosassa de la catedral de la Seu d'Urgell es desenvolupà en successives estades dels nostres tècnics a la Seu, entre setembre i octubre de 1997, període en què estigueren muntades les bastides i es pogueren extreure els vitralls de la rosassa, des de l'exterior del temple —a despesa de l'obra de la catedral que subvencionava la Generalitat de Catalunya—, i es traslladaren curosament a l'obra de la casa del vitraller Xavier Bonet. Era l'empresa que ja havia treballat amb l'equip tècnic del CVMA en d'altres —per exemple, en el vitrall anomenat dels Apòstols de la catedral de Girona— publicats en els volums anteriors del CVMA. L'estudi de la rosassa, de la composició dels vidres originals i de les reparacions sofertes posteriorment, així com la descripció iconogràfica i les fotografies, foren fets en el mateix obrador esmentat, per l'equip de recerca Joan Vila-Grau, Antoni Vila i Delclòs i Ramon Roca i Junyent. Vila-Grau i Vila i Delclòs recomanaren aprofitar la remuntada dels vitralls ja restaurats per col·locar-hi també els corresponents vidres de protecció, atesa la duresa del clima de la Seu, tot i que la recomanació no fou tinguda en compte.

Com a paradigma de les dificultats que es poden trobar en el camí d'una recerca feta en equip sobre un conjunt de vitralls es pot posar l'exemple de Cervera. La campanya local es dividí en dues temporades. Per començar, la rosassa de la façana nord, amb les bastides muntades per l'empresa Mundus, fou estudiada per Vila-Grau i Vila i Delclòs i fotografiada per Roca i Junyent, tot i l'horari curt de la llum diürna, entre el 13 d'octubre i el 10 de desembre de 1997. A més de les gestions complexes fetes ja pels tècnics, encara hi hagué una visita dels tres esmentats —junt amb Mundó, que assegurava la lectura de les filactèries, un trencaclosques mal refet, per a quan es restauressin— per parlar amb l'alcalde i per tractar d'obtenir els recursos econòmics de les autoritats comarcals.

La segona campanya, que comprengué els vitralls dels quatre finestrals del presbiteri de la col·legiata, fou precedida de noves dificultats, com la fallida de l'empresa de bastides Mundus;

aquesta hagué de ser substituïda per la de Mekanotubo amb unes condicions similars de seguretat, però una mica més costoses, la qual cosa retardà el muntatge. La instal·lació definitiva es féu des de l'1 de maig fins al 5 de juny de 1998, època propícia pel bon temps i la llum, però no gaire apta a causa de les funcions pastorals de la parròquia, sobretot primeres comunions. Encara noves dificultats les produí l'arribada del camió de transport de bastides, que, superats els obstacles físics, pogué arribar a la porta lateral de la col·legiata cerverina. Per superar aquestes dificultats i les exigències parroquials exposades pel senyor rector calgueren noves visites i gestions davant de les autoritats eclesiàstiques que, per sort, acabaren bé; fins al punt que el permís per endur-nos a restaurar un fragment de vitrall redescobert durant la campanya —el descens de Jesús als inferns, per cert, molt bonic, encara que en molt mal estat— fou firmat solemnement a la Casa de la Vila en presència del paer en cap, del rector de la parroquial de Cervera i d'autoritats eclesiàstiques de Solsona. El retorn del vitrall pel gener de 1999 fou celebrat també amb un acte solemne a la Paeria. Aquell dia encara recollíem de l'Arxiu Comarcal el dibuix d'un vitrall perdut —esmentat per Duran i Sanpere.

La rosassa nord de Cervera ha estat restaurada el 2006 per l'empresa Glassmalerei Peters sota la direcció facultativa de l'arquitecte solsoní Ramon Padullers; Vila i Delclòs va dirigir la restauració pròpiament dita dels vitralls.

El dia 17 de juny d'aquell 1998 ja s'havia planificat amb els tècnics el treball a fer pel setembre a Perpinyà. Després de variades gestions dels tècnics Vila-Grau i Vila i Delclòs per obtenir permisos, s'hi anà el 2002 per estudiar els fragments que quedaven de vitralls conservats en caixes dipositades en el Museu del Palau dels Reis de Mallorca, de procedència ignorada però sospitada; tot això gràcies a l'amabilitat del senyor Olivier Poisson, director general de Belles Arts de França. També es fotografiaren les vidrieres pintades al fresc en el mateix Palau Reial de Perpinyà; per assegurar-ho, Carme Domínguez hi ha tornat el 2007.

Una operació semblant la feren Vila-Grau i Mundó, amb l'ajut de Roca i Junyent, per fotografiar els frescos pintats de la capella del Palau Episcopal de Tortosa, per al qual fou necessari l'alçament d'una bastida petita. Els darrers treballs finalitzaren el 2002. En etapes simultànies diversos col·laboradors han estudiat els vitralls en pintura que es coneixen: la Rosa Alcoy, els de l'església de Sant Domènec de Puigcerdà, i la Carme Domínguez, els de l'Hospital de la Santa Creu (ara Biblioteca de Catalunya) de Barcelona. Encara, Vila-Grau ha estudiat les fotografies del fragment de vitrall de l'església parroquial de Sant Andreu d'Escunhau, a la Val d'Aran, fetes el 1918 i conservades a l'Arxiu Mas de Barcelona, vitrall actualment perdut.

Mentrestant, la Sílvia Cañellas, a partir de reunions amb els directors de l'obra, ha redactat una relació molt detallada dels arxius i fons on hi ha documentació dels edificis antigament envitrallats, en total, vint-i-sis: de la ciutat de Barcelona n'hi ha nou i d'altres poblacions de Catalunya, disset. En l'extensa relació ha reunit la bibliografia de la majoria d'aquests edificis eclesiàstics i civils amb vitralls. La recerca documental, sovint lenta i entretinguda, prosseguí amb l'ajut d'altres col·laboradors. Un monument com la seu de Lleida, que havia tingut grans vitralls medievals, els veié destruir en començar el segle XIX. Esther Balasch, que també s'ha ocupat dels records arxivístics de l'obra en vitrall de la Paeria, de la Taula de Canvi i del Castell del Rei de Lleida, ha reunit pacientment, amb Francesc Fité, tota la documentació referida

als vitralls de la Seu Vella. La recerca de documents de Cervera fou començada per Eulàlia Duran aprofitant els recollits pel seu pare, el senyor Agustí Duran i Sanpere. Han estat Esther Balasch i Josep M. Llobet que n'han aportat el gruix documental. Malgrat els esforços de recerca de Victòria Almuni, no s'han trobat documents sobre vitralls de la catedral de Tortosa.

Pel que fa als edificis civils envitrallats, tant institucionals com privats, des de l'època medieval fins a ben endavant del segle XVI, les més esforçades en la recerca de documents han estat Sílvia Cañellas i Carme Domínguez. Els edificis més notables d'aquesta categoria decorats foren el Palau de la Diputació del General, el Palau Reial Menor amb la seva capella, el del Lloctinent, la Llotja de Mar i la Duana, tots de Barcelona, a més de les cases de la ciutat de Barcelona i de Girona. No s'han oblidat les notícies escadusseres sobre cases senyoriales de Barcelona decorades amb vidre artístic.

El volum present del CVMA conté una segona part. S'ha cregut, com deia més amunt, que era oportú aprofitar la gran quantitat de material artístic i documental reunit per fer-ne uns estudis de síntesi que, ensems de subratllar-ne el valor artístic, en valoressin també la importància comparada amb la riquesa vitrallera d'altres països.

A la fi del volum s'afegeix un glossari de termes artístics i tècnics medievals i moderns de l'art de la vitralleria. Aquest glossari surt com un dels vocabularis especialitzats que l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) publica per il·lustrar tota mena de lectors que s'interessin pel lèxic específic de cada ciència o tècnica.

Entre les altres activitats que han precedit i acompanyat la confecció d'aquest volum 5, hi ha l'assistència a congressos; de primer, al XIX International Colloquium of the Corpus Vitrearum Medii Aevi celebrat a Cracòvia del 14 al 18 de maig de 1998. Hi participaren Mundó, Barral i Vila-Grau; els dos primers llegint-hi una comunicació sobre «État actuel d'avancement du CVMA Catalogne (volumes IV et V)»; el tercer, intervenint en el grup de restauració.

Poc després, en la setanta-dosena sessió anual de la Unió Acadèmica Internacional (UAI), celebrada a Brusselles el dia 23 de juny de 1998, Mundó tingué la joia de presentar-hi el volum 4 del CVMA català amb els vitralls de la catedral de Barcelona i del monestir de Pedralbes, ensems que hi presentava l'informe preceptiu sobre les activitats del Comitè de Barcelona del CVMA (la qual cosa ha fet cada any, des del 1995 fins al 2007, com a delegat que ha estat de l'IEC a la UAI), inclòs dins del programa general del projecte núm. XVII/6 de la UAI. Aquest, com cada any, fou presentat per la senyora Madeline H. Caviness, responsable davant d'aquella Unió del programa general del CVMA. Joan Vila-Grau havia proporcionat a Caviness material escrit i gràfic per a la conferència inaugural que hi va pronunciar el dia 22 de juny i que tractava «Au delà du "Corpus Vitrearum". Le vitrail à la croisée des disciplines». Caviness, que fou elegida presidenta de la UAI en la dita sessió, féu un elogi de la riquesa dels arxius catalans per a la història de la vitralleria i de les recerques que s'hi fan. Aquella, com es pot comprendre, fou una jornada completa per al corpus dels nostres vitralls.

Les participacions successives en reunions internacionals continuaren donant a conèixer els nostres vidres transparents artísticament decorats. Durant un parell d'anys —1999-2000— l'activitat fou molt intensa: Mundó participà en les «Giornate di Studi. La vetrata in Occidente dal IV all'XI secolo», celebrades a Lucca els dies 23 a 25 de setembre de 1999, on, a

partir dels documents comtals catalans del segle XI a favor de les vidrieres de Sant Pere del Vaticà que hi donà a conèixer, fou nomenat membre del comitè per a l'estudi dels antics vitralls vaticans. Allí mateix Barral exposava «Exemples et hypothèses sur la présence de vitraux dans les édifices du Haut Moyen Âge dans la Péninsule Ibérique». Vila-Grau, pel març de 2000, era a Lieja, a l'Institut du Patrimoine Walon, on parlava de «Le vitrail Art nouveau en Catalogne»; Vila i Delclòs era a Friburg, al Centre Suisse de Recherche et d'Informaion sur le Vitrail, pel juny de 2000, per al III Forum International sur la Conservation et la Technologie du Vitrail Historique; Barral i Balasch pel juliol eren a Bristol per a la XX Conferència Internacional del Corpus Vitrearum; a les Primeres Jornades Hispàniques d'Història del Vidre a Sitges, pel juny-juliol d'aquell mateix any, Balasch hi presentà dues comunicacions; Cañellas, Domínguez i Francesc Fité, una cadascú. Joan Vila-Grau i les mateixes infatigables col·laboradores participaven en el XXIII International Colloquium of the Corpus Vitrearum, celebrat a Tours del 3 al 7 de juliol de l'any 2006. Cañellas i Domínguez han participat en el Forum pour la Conservation des Vitraux a Namur, del 14 al 16 de juny de 2007.

Joan Vila-Grau i Antoni Vila i Delclòs foren comissaris de l'exposició itinerant de vitralls medievals catalans organitzada a Granollers pel març-abril de 2000, i repetida a Girona, Vilanova i la Geltrú i Valls durant l'any, i a Vic i a Lleida pel 2002.

Em sembla oportú informar encara de dues activitats relacionades amb el CVMA. La primera, a més de la redacció dels informes anuals per a la UAI esmentats abans, és que s'han redactat memòries biennals molt detallades sobre l'estat del projecte adreçades al Ministeri d'Educació i Cultura de Madrid, a fi d'obtenir-ne recursos per als anys 1998 a 2007, que han estat concedits. A més de la descripció de la feina que encara queda per fer, s'hi han afegit els currículums dels dos directors. Cal dir que el treball realitzat amb aquestes subvencions ha estat considerat «satisfactori». El director general del Patrimoni de la Generalitat de Catalunya, senyor Marc Mayer i Olivé, durant tota la campanya del 2000 preparatòria del volum present, també va sufragar algunes despeses.

En els anys anteriors immediats, les despeses més fortes havien estat les de les bastides fetes fins a mig juny de 1998; la Gerència de l'Institut d'Estudis Catalans n'ha controlat la despesa. Per a les restauracions s'ha comptat amb l'ajuda d'institucions públiques i de les mateixes autoritats eclesiàstiques propietàries dels conjunts envitrallats.

Algunes de les publicacions específiques dels col·laboradors durant la redacció d'aquest volum han estat incloses en la bibliografia al final d'aquest volum.

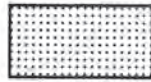
Finalment, vull agrair a Xavier Barral i Altet la seva col·laboració en les tasques de direcció d'aquests dos volums, i a Anna Vila i Rovira, la feina de coordinació general, redaccional, científica i tècnica.

CODI DE TRAMES

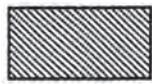
CODI DE TRAMES PER ALS ESQUEMES DE CONSERVACIÓ

Plafó original i en el seu lloc, poc restaurat o no gens.

Plafó original fora de lloc.

Plafó totalment nou, o més de 2/3.

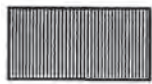
TRAMES EXPLICATIVES DE L'ESTAT DE CONSERVACIÓ DELS VIDRES

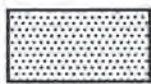
Vidre original.

Restauració no datable, probablement d'abans del s. XIX.

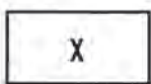
Reparació antiga.

Tapaforats.

Restauració s. XIX.

Restauració s. XIX.

Penúltima restauració.

Grisalla per l'exterior.

Última restauració.

Restauració antiga però no datable, anterior al s. XVIII.

CATEDRAL DE SANTA MARIA
DE LA SEU D'URGELL

PER

ROSA ALCOY
JOAN VILA-GRAU
ANTONI VILA I DELCLÒS

INTRODUCCIÓ

per Rosa Alcoy

De totes les catedrals catalanes d'època medieval, el conjunt de la Seu d'Urgell és l'únic que ens arriba com a obra íntegra d'època romànica aixecada al llarg del segle XII.¹ Per bé que les notícies sobre la construcció de l'edifici no són molt explícites i es refereixen en la majoria de les ocasions a donacions i consagracions, es considera que el conjunt de tres naus adossat a un gran claustre es començaria a bastir a l'entorn del 1120, o poc abans, i es trobava ja força avançat a l'inici de la segona meitat del segle XII. Les característiques arquitectòniques de l'edificació la singularitzen dins el panorama català i l'aproximen a uns particulars models italogermànics. La darrera etapa constructiva obliga a recordar la intervenció de Ramon Lambard, que compareix documentat a partir del 1174 dirigint tant la construcció com l'administració de l'obra. Per bé que en algun moment aquest mestre constructor hagi pogut ser considerat l'autor principal del projecte, en l'actualitat el seu paper en el disseny i execució de l'edifici es veu més limitat, i només se li atorga responsabilitat sobre la darrera fase dels treballs. Per tant, el mestre Lambard dirigiria les tasques que van permetre la conclusió de les voltes i cobertes d'una catedral que veié interrompuda la seva edificació a partir del 1195 i que mai no va ser acabada totalment, en especial pel que fa a les torres. En alguns punts es fan visibles dubtes i inconcrecions que afecten sobretot l'arquitectura i l'escultura de les parts més altes de l'edifici.² La menor qualitat de les escultures d'aquests tancaments superiors contrasta amb l'interès real de l'escultura disseminada per les zones més visibles del conjunt i que pertany, plausiblement, a una cronologia prou primerenca dins dels cicles definits pel segon romànic català o romànic internacional del segle XII.

Les arrels tolosanes de l'estil escultòric urgellenc i la dependència de models europeus de diferents orígens, sumades a la presència de mans que ha estat factible diferenciar, perfilen l'activitat d'uns obradors notables, que haurien pogut iniciar el seu trajecte a partir del 1130-1140. L'activitat a la Seu d'Urgell d'aquests tallers pot ser un fet paral·lel i alternatiu al qual dona peu la gran tasca realitzada pels primers obradors rossellonesos actius a Cuixà i Serrabona, per exemple. Així, tant l'obra del claustre com l'escultura de la façana, les portades o la galeria de l'absis, reflecteixen les incidències i oscil·lacions d'un estil auster però ben reconeixible que intenta treure partit de la pedra local i acompanya amb serietat i ponderació la monumental construcció catedralícia.

La pèrdua de les pintures murals i del mobiliari romànic del conjunt principal, dedicat a santa Maria, es veu matisada per la supervivència de les pintures murals de l'absis de l'església de Sant Pere, o de Sant Pere i Sant Miquel, temple menor d'una sola nau adossat al claustre, que es conserven al Museu Nacional d'Art de Catalunya, i per algunes peces de pintura sobre taula que es consideren originàries de la zona. El Mestre de Sant Pere de la Seu d'Urgell mostra una digna alternativa a l'obra que desenvolupen els obradors del cercle de Pedret i inicia un camí vers una major abstracció i geometrització de les formes que va ser admirablement potenciat per altres interessants pintors del segle XII.

Així, doncs, la catedral romànica de la Seu d'Urgell oferia un conjunt ben estructurat, amb tot un seguit de manifestacions artístiques coherents que el pas del temps degué portar a substituir per raons diverses. A banda de la contractació de retaules al llarg del període gòtic i de les diferents operacions documentades arran de l'emascament i remodelació del temple a l'època moderna i les successives restauracions, cal parar esment en els vitralls de la rosassa petita situada sobre l'absis major, que justifiquen en aquest context l'allusió al conjunt romànic en què s'integren. L'estil d'aquests vitralls de factura desigual, o si més no el d'alguns dels seus cartrons (figures dels sants Pere i Pau, Ot i Armengol), es pot vincular a l'activitat del mestre Jaume Gonçalbo, que compareix actiu a la Seu des de l'inici del segle XV (1403-1428). Entre altres produccions sobre taula, concedim a aquest pintor la predella del retaule de Sant Pere i Sant Miquel, conservada al Museo de Bellas Artes de San Carlos, a Mèxic, un conjunt que van concloure més tard Bernat Despuig i Jaume Cirera per a la ja esmentada església de Sant Pere.³ Es tractaria, per consegüent, d'un treball vinculat en primera instància a un mestre del primer gòtic internacional que va desaparèixer el 1428.

El retaule, conegut quasi íntegrament, i conservat en bona part al Museu Nacional d'Art de Catalunya, fou una de les darreres obres encarregades a un artífex que, malgrat no haver pogut concloure la que fou, probable-

1. Joan Albert ADELL, Pere BESERAN, Albert SIERRA i Albert VILARÓ, *La catedral de la Seu d'Urgell*, Manresa, Angle, 2000.

2. Pere BESERAN, «Originalitat i tradició en l'escultura monumental de la catedral de la Seu d'Urgell», *Lambard*, vol. IX (1997), p. 49-73 i 301-308.

3. Vegeu ROSA ALCOY i FRANCESC RUIZ, «Jaume Gonçalbo», a FRANCESC RUIZ (coord.), *L'art gòtic a Catalunya. Pintura II: El corrent internacional*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2005, p. 256-262.

ment, l'empresa més ambiciosa que va tenir mai entre mans, havia treballat a la zona fent-se càrrec d'altres tasques, entre les quals no es poden excloure les encomanades des de la catedral, on va mantenir contactes amb l'imaginaire Pere de Santjoan. Tot i deixar un fill, Ramon Gonçalbo, que es va formar també com a pintor, la continuïtat de l'obrador familiar es va veure interrompuda per la curta edat d'aquest darrer en morir el pare. Això explica que la tasca del mestre Jaume en el retaule de la Seu hagués de ser assumida per un nou equip de pintors.

El 1333 consta que un vitraller anomenat Bernat Gonsalbo de Burgos treballava al monestir de Sant Cugat del Vallès. Si aquest hagués estat un avantpassat del mestre Jaume, la notícia confirmaria els lligams dels Gonçalbo amb el món de la vitralleria i facilitaria la versemblança d'una participació del mestre Jaume en la realització del vitrall de la Seu d'Urgell.

ROSASSA AXIAL, COMENTARI GENERAL
per Joan Vila-Grau

Diàmetre: 2,16 m.

Finestral de vuit badius disposats radialment i òcul central.

Mides dels badius: 73 cm × 52,5 cm (amplària medalló).

Els vitralls que figuren en la rosassa axial de la catedral de la Seu d'Urgell són els únics testimonis existents actualment del vitrall gòtic en aquest bisbat.

Nombroses reparacions i restauracions afecten aquests vitralls i fan difícil d'establir amb certesa el seu programa iconogràfic original i la identificació d'algunes de les imatges que figuren en els plafons.

Alguns dels vidres aprofitats emprats en aquells plafons que necessitaren una reparació són d'una tècnica i bellesa molt notables i, potser, són una mostra dels mestres vitrallers que en èpoques diverses treballaren en l'envitrallament del temple.

COMPOSICIÓ, ORNAMENTACIÓ

La composició d'aquesta rosassa és probablement l'aspecte més ben conservat d'aquest finestral. Les imatges són busts emmarcats per una bordura circular i els seus campers són alternativament blaus o vermells. La mateixa bordura contorneja també la base triangular donada per l'afuament del plafó en la seva part inferior. Aquesta base és ornada per dues grans fulles d'acant (?) pintades sobre vidre verd o vermell al mig de les quals es forma un petit triangle; el camper és llis, sense cap ornamentació. Són també mancats d'ornamentació els campers dels medallons o circumferències perifèriques, llevat d'algun camper on s'empraren vidres aprofitats amb ornamentació floral, de tipus cercell o acant.

CONSERVACIÓ

L'any 1996 es van reemplomar gairebé tots els vitralls. L'estat del vidre és sorprenentment bo, ateses la duresa climàtica de l'indret i la manca de protecció, factors que haurien pogut ocasionar processos de corrosió importants, fet que no es produeix de manera notable. Són nombrosos els vidres esquerdats o trencats.

L'òcul central és enterament producte d'una restauració no datable. Hi apareixen uns pocs vidres aprofitats d'època gòtica.

ICONOGRAFIA

Hem esmentat la dificultat per establir la iconografia original de la rosassa. Tanmateix, tot i els canvis ocasionats per les diverses restauracions que en diferents ocasions l'han afectat, no seria excepcional que en les successives intervencions s'hagués conservat un cert record del programa original.

L'ordre de les imatges sembla, doncs, suggerir una iconografia basada en un eix vertical: Jesús infant amb la Verge (plafó 5) en la part inferior de la rosassa, i en la part alta figuraria la crucifixió (ara amb la imatge de Crist en la seva resurrecció) i a la dreta i esquerra del plafó 1, les imatges de la Verge Maria (plafó 8) i de sant Joan Evangelista (plafó 2). En sentit horitzontal figuren sant Pau (plafó 3) i sant Pere (plafó 7). Davall aquests apòstols, les imatges de dos sants bisbes propis d'aquesta seu: sant Ot i sant Ermengol.

TÈCNICA, COLOR, ESTIL

Les diferents autories dels plafons de la rosassa mostren, també, diversos recursos tècnics emprats.

En els dos vitralls dels sants Pere i Pau s'han emprat el groc d'argent, la grisalla lineal o, també, l'ombregat en els plecs dels vestits. La gamma de color comprèn els vermells i blaus; en menor extensió apareixen els grocs, siguin de gresol o d'argent, els roses clars o foscos i el verd.

El dibuix, basat en la grisalla lineal, és enèrgic, convencional i un xic primari, tot molt propi del segle XIV.

Als badius 4 i 6, amb les imatges dels dos bisbes, d'un estil també lineal però més elaborat, hi és emprat el groc d'argent en detalls ornamentals. Els vidres de ciba i manxó donen preponderància cromàtica al blau o vermell en els campers; altres colors emprats en aquests badius són el groc (tant d'argent com de gresol) i els verds clars, foscos o grisencs.

En els tres plafons 2, 5 i 8 els recursos del vitraller es limitaren a l'ús de la grisalla sobre els vidres roses, ocres o blaus dels vestits dels personatges, sense el groc d'argent, i uns campers amb vidre de ciba de mida considerable i d'un blau de cobalt pur i lluminós.

En el plafó 1 cal esmentar el groc d'argent d'un color gairebé d'aram i la grisalla de pinzellada maldestra. El camper vermell és gairebé tot de restauració recent, llevat de tres vidres aprofitats amb grisalla ornamental floral.

CATÀLEG
per Joan Vila-Grau i Antoni Vila i Delclòs

PLAFÓ 1

Resurrecció de Crist

El plafó 1 mostra la imatge de Crist ressuscitat sortint de la tomba, segons la típica iconografia d'aquesta escena. Aquest vitrall, però, planteja alguns problemes o dubtes d'interpretació.

Pràcticament tot el camper vermell és recent, llevat de quatre vidres aprofitats que duen grisalla floral. En alguna intervenció o adob, podria haver-se eliminat l'aurèola crucífera; la posició i actitud d'aquesta figura són més pròpies de l'escena dels assots que no pas de la clàssica figura triomfant de la resurrecció; contradient la interpretació que la disposició de la imatge ens ha suggerit, cal observar les marques dels claus de la crucifixió clarament pintades en les mans del Crist.

PLAFÓ 2

Sant Joan Evangelista (?)

La figura del lòbul, o plafó 2, obrada per la mateixa mà que la que apareix en el plafó 8, és el bust d'una imatge masculina vestida amb una túnica verda i un mantell ocre amb el folre vermell.

Aquesta imatge —potser sant Joan Evangelista— du a les mans un gran llibre de tapes verdes i el gruix dels fulls vermell. El cap és cofat amb un capell (?) ocre, del mateix color que l'aurèola. El camper és de vidre de ciba, de color blau de cobalt.

Una estreta bordura blanca contorneja tant el medalló com les fulles d'acant ocres sobre rosa de la part afuada del plafó.

PLAFÓ 3

Sant Pau

Sobre un camper vermell figura el bust de sant Pau. A la mà dreta du una espasa de fulla blanca i mànec groc, i a l'esquerra, un llibre tancat de fulls grocs i coberta verda. L'apòstol du una túnica rosa i mantell blau.

El cap mostra una barba llarga i groga, dividida en dos blens, cabellera rossa, llarga, vorejant una gran calba amb un petit tupè al mig del front. Els ulls, de forma lenticular, són dibuixats amb precisió, tant les parpelles com la nineta. El nas és un xic aquilí. I el llavi inferior, molsut. La testa és emmarcada per una aurèola groga amb una ornamentació perifèrica.

El triangle afuat té fulles d'acant verdes i camper vermell. Part de la bordura blanca és desapareguda.

PLAFÓ 4

Un sant bisbe

Imatge d'un bisbe (la grisalla quasi esborrada de la mitra pot suggerir més aviat la forma d'una tiara) representat amb els atributs propis: bàcul a la mà dreta, llibre de coberta verda i fulls blancs a l'esquerra. Mitra blanca amb orla groga i una gran i folgada capa vermella, amb coll verd i fermall groc. La testa du aurèola groga sense ornamentació. Palli estret i blanc (?).

El camper és blau de cobalt; la bordura, blanca, i les fulles d'acant són vermelles.

El rostre mostra uns ulls lenticulars, celles hirsutes, el nas recte i els llavis molsuts, i queda emmarcat per uns rínxols grocs que surten davall la mitra.

PLAFÓ 5

Mare de Déu amb l'Infant

El medalló del plafó mostra la imatge de la Verge amb l'Infant als braços. Aquest vitrall ha sofert fortes intervencions alhora que s'usaven varis vidres aprofitats de singular qualitat: el vidre aprofitat que substitueix el rostre

de la Verge és un fragment de vitrall del segle xv que representa el cap d'una donzella cofada amb una mena de toca o capell. És un dibuix d'una gran delicadesa. També el cap de l'Infant és un vidre aprofitat que mostra un rostre d'home jove dibuixat amb precisió i delicadesa. Encara hi ha un tercer vidre aprofitat, amb un hàbil dibuix de plects de roba, col·locat just sota el coll de la donzella.

El camper és vermell; la bordura, blanca, i les fulles d'acant són verdes sobre el camp vermell.

PLAFÓ 6

Un sant bisbe

Imatge d'un sant bisbe la mà dreta del qual és en actitud de beneir i l'esquerra, agafant un bàcul. És representat cofat amb la mitra i revestit amb la capa pluvial vermella i una túnica o alba (?) blanca amb vores grogues ornades amb grisalla geomètrica als punys i sobre la túnica.

El camper és blau de cobalt; la bordura, blanca; les fulles d'acant són vermelles, i el trianglet format pels acants és de color verd maragda.

PLAFÓ 7

Sant Pere

El medalló, en la seva part perifèrica, ha perdut la bordura blanca i bona part del camper vermell. La figura de sant Pere, tot i els vidres de restauració, mostra l'apòstol amb les claus a la mà esquerra i un llibre (ara és substituït per un vidre aprofitat, amb una delicada grisalla sobre blanc que dibuixa una mà oberta i uns bells plects del vestit). El cap, de barba serrada i curta, té uns cabells també curts i un xic ondulats deixant veure la clàssica calba d'aquest apòstol. El bust va vestit amb una túnica rosa, amb coll orlat de groc, mantell blau amb folre groc, i la testa contornejada per una aurèola groga, sense grisalla ornamental.

Les fulles d'acant són de color verd gris i el trianglet central és vermell, com l'esmentat camper del medalló.

PLAFÓ 8

La Verge Maria

El medalló és circumdat per la bordura blanca, el camper és blau de cobalt. Al bell mig hi ha la imatge de Maria, de rostre contrist, amb les mans encreuades sobre el pit. Va vestida amb una túnica verda, de màniga llarga, amb una vora o orla groga amb grisalla geomètrica en el coll. El mantell rosa és folgat i cau fent uns grans plects. El cap és cobert per un vel rosa.

El rostre és pintat amb grisalla sobre vidre blanc. Aquesta grisalla dibuixa les faccions amb unes pinzellades no gaire destres, però molt expressives. Les celles i els mateixos ulls són arquejats; el nas, un xic camús; la boca dibuixa un rictus tot just suggerit, i la barbeta és ben pronunciada.

Aquesta manca de destresa, però gran força expressiva, la trobem, també, en les faccions de sant Joan (plafó 2), ja descrit anteriorment, i que creiem que és de la mateixa mà que el plafó de la Verge que estem descrivint.

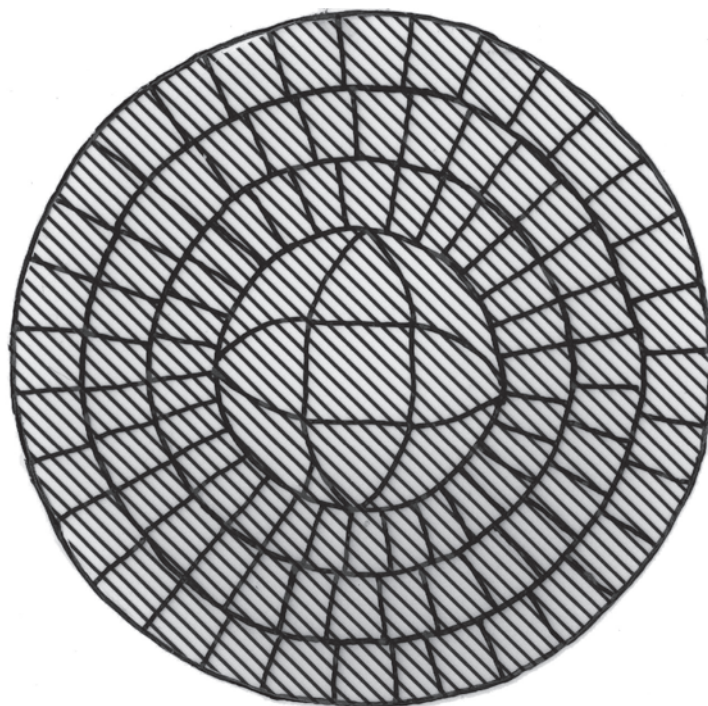
En l'afuament del plafó apareixen les fulles d'acant de color verd gris i el trianglet vermell.

ÒCUL

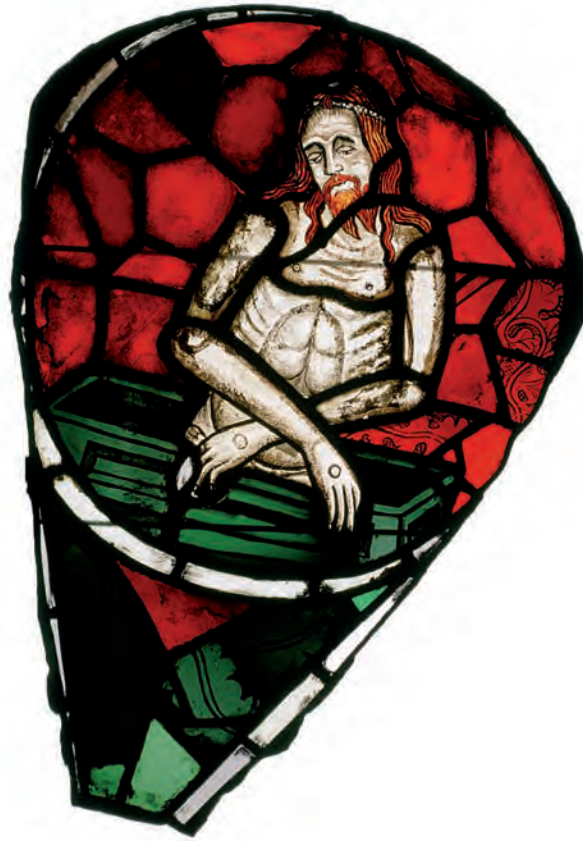
Ometem la descripció de l'òcul, ja que tot ell és procedent d'una restauració força recent i és mancat de relació amb els plafons radials suara descrits.

SU 85: òcul central

SU 85: òcul central (esquema de trames)

SU 86: lòbul 1

SU 87: lòbul 2

SU 88: lobul 3

SU 89: lobul 4

SU 90: lòbul 5

SU 91: lòbul 5 (detall)

SU 92: lobul 6

SU 93: lobul 7

SU 94: lòbul 8

SU 94: lòbul 8 (detall)

COLLEGIATA DE SANTA MARIA DE CERVERA

PER

JOAN VILA-GRAU
ANTONI VILA I DELCLÒS
JOSEP M. LLOBET
ESTHER BALASCH

INTRODUCCIÓ

per Esther Balasch

L'actual temple de Santa Maria de Cervera està emplaçat dalt del coll de les Savines compartint espai amb uns altres dos monuments emblemàtics de la vila cerverina: el castell i l'edifici municipal de la Paeria. Les obres de l'actual edifici eclesial es varen iniciar l'any 1306, data que es pren com a punt de partida de la construcció de l'edifici religiós més important de la vila. La seva consagració amb tota solemnitat es va realitzar el 15 de març de 1359: cinquanta-tres anys des de l'inici fins a la consagració, unes obres que, d'altra banda, s'allargaren fins al segle xv, tot i que s'estengueren en el transcurs del temps. Assentat sobre l'anterior temple d'estil romànic sota l'advocació de sant Martí, el primitiu edifici apareix documentat als segles xi i xii (1081-1147), i se'n conserva la portada dedicada a sant Martí, amb el timpà que acull la iconografia del sant muntant a cavall donant mostra de la vida exemplar i dels miracles realitzats. També se'n conserva la porta d'accés a la sagristia, d'estil romànic, que esdevé un interessant testimoni reforçat arran de la intervenció arqueològica en les campanyes dels anys 1989-1990, en les quals es va documentar una antiga construcció anterior a l'actual església gòtica.

La col·legiata de Santa Maria segueix un esquema constructiu força ambiciós, ja que la capçalera presenta un deambulatori envoltat de vuit capelles radials, entre les quals destaquen la de Sant Nicolau i la de Sant Jaume, en les quals es documenta una de les primeres vidrieres del temple. L'actual col·legiata és el resultat d'un llarg procés constructiu que podríem dir que culminà l'any 1821, quan s'enderrocà la façana principal fruit del mal estat de conservació, un moment que permeté l'ampliació del temple amb l'allargament de les naus, la principal i les laterals. La façana presenta una rosassa ornada amb vitralls d'estil neogòtic que acullen l'heràldica de la vila, amb un cervol campejant al bell mig de l'òcul central.

La planta mesura 50 × 27,5 m, configurada amb tres naus i amb capelles laterals. La col·legiata gaudí de beneficis, de donacions i de llegats provinents de nobles, gremis, confraries, comerciants i de la mateixa oligarquia municipal, tal com testimonien els emblemes i escuts servats als murs de les naus, als pilars i a les claus de volta del temple. Però va ser el govern municipal el responsable del finançament, de la gestió econòmica i de les decisions tècniques a dur en tot moment. El tutelatge municipal serà el valedor de l'edifici que vetllà ara i adés tant de la fàbrica constructiva com del seu manteniment i de les reformes. Un tutelatge que es documenta a bastament i que va més enllà de la mateixa obra, tal com succeí amb el tema dels vitralls que en el transcurs del temps ornaran l'edifici.

Quant als vitralls, el que avui es conserva és el fruit del llarg procés iniciat a final del segle xiv. Santa Maria és el testimoni de la convivència harmònica de diferents mestres i estils que han marcat la seva singularitat en el territori. Malgrat el principi i la voluntat del rei Jaume II de crear una nova diòcesi amb seu episcopal a Cervera, Roma sembla que no es mostrà favorable a aquesta petició. Amb tot, el temple de Santa Maria es construí segurament amb aquesta voluntat i projectant una capçalera singular i ambiciosa adient per erigir-se com a seu del que havia de ser un nou bisbat.

L'obra de vidrieria del temple de Santa Maria se situa des d'un bon començament, l'any 1389, segons la documentació servada a l'arxiu municipal, trenta anys després de la data que prenem per a la seva consagració, tres dècades durant les quals els finestrals, inicialment, degueren estar tapats amb alabastres translúcids, tal com era costum, o fins i tot amb draps encerats a bastament documentats en altres temples abans de la col·locació de vitralls. La documentació exhumada no és gaire aclaridora al respecte; només puntualment documentem encerats quan es reparen algunes vidrieres anys després de la seva col·locació, ja que els mancava algun fragment de vidre.

A la vila de Cervera, els primers vitrallers documentats coincideixen amb la penetració de l'estil del gòtic internacional i amb la presència de mestres vidriers de procedència forana. En referència al nostre territori, foren mestres de la llum procedents del Regne de França, com Nicolau de Maraya, conegut també amb el sobrenom de «mestre Colí», procedent de Maraye, a la diòcesi de Trece de Troyes, i Joan de Sant Amat, segons sembla originari de Saint-Amant-Montrond, del Berry francès. Ambdós configuren una llarga llista de vitrallers arribats des d'Europa que ens deixen el seu testimoni a través de les poques obres servades i dels més que nombrosos documents conservats que posen de manifest la seva estada a les nostres terres.

Els vitralls cerverins són uns dels millors i l'únic testimoni de vitralls conservats del mestre Nicolau de Maraya. Aquest és un patrimoni valuós per a l'estudi de l'obra del mestre Colí a les terres de Lleida.¹

1. Vegeu les publicacions següents entorn del tema dels vitralls de Santa Maria de Cervera: Agustí DURAN I SANPERE, «L'art antic a l'església de Santa Maria de Cervera», *Bulletí del Centre Excursionista de Catalunya* (Barcelona), vol. xxxii (1922); Agustí DURAN I SANPERE, *Llibre de Cervera*, Barcelona,

Més de sis-cents anys han transcorregut d'ençà de la col·locació dels primers vitralls a Santa Maria de Cervera. Per bé que s'ha perdut un nombre elevat del conjunt medieval, el gruix conservat és molt important, el millor i únic de les terres de Lleida. Una pèrdua física compensada, però, amb la documentació servada que ens permet seguir quasi fil per randa i quasi en tots els seus detalls (menys, però, del que voldríem) tot el procés constructiu d'aquest art del color i de la llum.

No sabem si des d'un bon començament hi havia un projecte general que comprenia un programa iconogràfic global, tot i que podem endevinar la coherència iconogràfica plantejada als vitralls de l'absis principal, aquell espai més sacre on el simbolisme de la llum irradià i impregnà els murs del temple, a través de les escenes configurades amb tres registres per a cadascun dels cinc finestrals, que desplegaven a mode de retaule la vida de Jesús.

La primera notícia documental que posa de manifest la voluntat de la col·locació d'una vidriera al temple de Santa Maria porta la data de 3 d'abril de 1389, en la qual Berenguer de Castelltort, mercader de Barcelona, fundador de l'hospital que portà el seu nom, manifesta la voluntat final en el seu testament per tal que, després del seu decés, es fes una bellíssima vidriera que s'hauria de col·locar a la capella de Sant Jaume de l'església de Santa Maria, situada a la girola del temple. També deixa dit que es faci un retaule de pinzell, un sepulcre, unes reixes i, especialment, s'esmenta «et pulquerrimam vitrieriam».² Per a tot plegat deixà 300 lliures de Barcelona. La voluntat del finat Berenguer de Castelltort de disposar de vidrieres a l'espai sacre que acolliria eternament les seves despulles se situa en la voluntat de repòs etern en un bell entorn, on trobaria allò que desitjava havent traspassat la vida. Malauradament, d'aquella vidriera no ha arribat res fins als nostres dies; els vitralls que avui llueix l'esmentada capella es col·locaren segles més tard i allunyats d'allò que lluí segles abans.

Hem d'esperar a tombar de segle, per ser més precisos, a l'1 de setembre de 1404, per documentar l'activitat vitrallera al temple, on apareix el mestre Nicolau de Maraya. La documentació esmenta el mestre com «àlias Colí, de Maraya magister de vedrieres, habitator civitatis Barchinone», que reconeix haver rebut 100 florins per una vidriera realitzada per a l'església de Santa Maria.³ El 20 d'octubre de 1405, el Consell de la Vila atorga els poders necessaris als obrers de l'església per tal d'encarregar les vidrieres que haurien de lluir els finestrals i algunes espitlles, alhora que se'ls atorga plena capacitat per convenir el preu i els mestres que les haurien de realitzar.⁴

Curial, 1977, coll. «Documents de Cultura Catalana», núm. 15; Gabriel ALONSO GARCÍA, *Los maestros de «la Seu Vella de Lleida» y sus colaboradores. Con notas documentales para la historia de Lérida*, Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs i Consejo Superior de Estudios Científicos, 1976; *Guia històrica de Cervera: Dels orígens fins ara*, Lleida, Centre Municipal de Cultura de Cervera i Diputació de Lleida, 1993; Núria de DALMASES i Antoni JOSÉ i PITARCH, *Història de l'art català*, vol. III: *L'art gòtic: Segles XIV-XV*, Barcelona, Edicions 62, 1984; Caterina ARGILÉS i ALUJA, «L'activitat laboral a la seu entre 1395 i 1410 a través dels llibres d'obra», a *Congrés de la Seu Vella de Lleida. Actes*, Lleida, Pagès Editors, 1991, p. 233-245; Caterina ARGILÉS i ALUJA, «Nicolau de Maraya i els mestres vidriers a Lleida a la segona meitat del segle XIV», a *Congrés de la Seu Vella de Lleida. Actes*, Lleida, Pagès Editors, 1991, p. 167 i s.; Caterina ARGILÉS i ALUJA, *Preus i salaris a la Lleida dels segles XIV-XV segons els llibres d'obra de la seu*, vol. II, tesi doctoral, Lleida, Universitat de Lleida, 1992; Ximo COMPANYY, «Sant Joan Baptista i sant Joan Evangelista (2 teles)», a *Museu Diocesà de Lleida 1893-1993: Catàleg*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, 1993; Esther BALASCH, «Bertran de la Borda i la seva relació amb la vila de Cervera. Un itinerari desconegut del mestre d'obra de la Seu Vella de Lleida», *Lambard: Estudis d'Art Medieval* (Barcelona), vol. VIII (1996), p. 57-61; Esther BALASCH i Josep Maria LLOBET, «Els vidriers a Santa Maria de Cervera: un punt de confluència entre Lleida i Barcelona», a *I Jornades Hispàniques d'Història del Vidre. Barcelona-Sitges, 30 de juny - 2 de juliol de 2000*, Barcelona, Fundació del Centre del Vidre de Barcelona, 2001, coll. «Monografies», núm. 1, p. 315-319; Josep Maria LLOBET, «Pere Perull, un dels mestres de l'obra de l'església de Santa Maria de Cervera (1401-1423)», a Joaquín YARZA LUACES i Francesc FITÉ (ed.), *L'artista-artesà medieval a la Corona d'Aragó*, Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs i Universitat de Lleida, 1999; Josep Maria LLOBET, *L'hospital de Castelltort: Sis-cents anys d'assistència social a Cervera*, Lleida, Virgili & Pagès, 1990; Esther BALASCH, «Nicolau de Maraya a Santa Maria de Cervera. Anunciació, naixement i epifania», *Taüll*, núm. 7 (2002); Esther BALASCH, «Aproximación al estudio y configuración del artesanado en Cervera desde el 1440 hasta la muerte de Fernando el Católico (1516)», a Joaquín YARZA LUACES i Francesc FITÉ (ed.), *L'artista-artesà medieval a la Corona d'Aragó*, Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs i Universitat de Lleida, 1999; Esther BALASCH, «Del color del vitrall a la monocromia de l'alabastre a la seu de Lleida», *Seu Vella: Anuari d'Història i Cultura* (Lleida), núm. 2: *Vitralls i vitrallers* (2000), p. 13-60; Esther BALASCH i Francesc FITÉ, «Els vidriers a la Seu Vella de Lleida», a *I Jornades Hispàniques d'Història del Vidre. Barcelona-Sitges, 30 de juny - 2 de juliol de 2000*, Barcelona, Fundació del Centre del Vidre de Barcelona, 2001, coll. «Monografies», núm. 1; Esther BALASCH, Sílvia CAÑELLAS i Carme DOMÍNGUEZ, «Sant Jaume, el camí de la llum: la representació de sant Jaume a les vidrieres gòtiques catalanes», a *El camí de sant Jaume i Catalunya. Actes del congrés internacional celebrat a Barcelona, Cervera i Lleida els dies 16, 17 i 18 d'octubre de 2003*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2007, coll. «Biblioteca Abat Oliba, Sèrie Il·lustrada», núm. 21; Sílvia CAÑELLAS, «Històriografia i vitralleria gòtica i del Renaixement a Catalunya», a *I Jornades Hispàniques d'Història del Vidre. Barcelona-Sitges, 30 de juny - 2 de juliol de 2000*, Barcelona, Fundació del Centre del Vidre de Barcelona, 2001, coll. «Monografies», núm. 1; Sílvia CAÑELLAS, «Les vidrieres de la catedral de Barcelona entre 1560 i 1679», *Seu Vella: Anuari d'Història i Cultura* (Lleida), núm. 2: *Vitralls i vitrallers* (2000), p. 81-172; Carmen BERLABÉ i Eduardo CARRERO, «Dibuixos de la Seu Vella. Traces i projectes del segle XVII per a una arquitectura imaginada», *Seu Vella. Anuari d'Història i Cultura* (Lleida), núm. 1 (1999); Francesca ESPAÑOL i Francesc FITÉ, «Mestres i menestrals en l'obra de la seu», a *La ciutat baix medieval (segles XIV-XV)*, Lleida, Pagès Editors i Ateneu de Ponent, 1998, coll. «Coneixes la teva Ciutat?», núm. 18; Francesc FITÉ, «La Seu Vella», a *La Seu Vella de Lleida: La catedral, els promotors, els artistes, s. XIII a s. XV*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, 1991; Francesc FITÉ, «La Seu Vella, noves dades sobre la seva construcció arran de notícies extretes dels volums de protocols», a *Gombau de Camporrells, bisbe de Lleida a l'alba del segle XIII*, Lleida, Amics de la Seu Vella, 1996; Francesc FITÉ, «La música a la seu de Lleida. Noves aportacions a la documentació d'orgueners, organistes, mestres de cant i cantors dels segles XV-XVI», a *Antoni Agustí, bisbe de Lleida i asquebisbe de Tarragona (1517-1586): Aportacions entorn del marc socio-cultural de Catalunya en la seva època*, Lleida, Amics de la Seu Vella, 1995; Francesc FITÉ, «Els vitrallers de la Seu Vella de Lleida», *Seu Vella: Anuari d'Història i Cultura* (Lleida), núm. 2: *Vitralls i vitrallers* (2000).

2. AHCC, FH, Testament de Berenguer de Castelltort.

3. AHCC, FN, Cervera, 20, Pau Teixidor, Manual, 1403-1404, f. 135v.

4. AHCC, FM, Consells, 1405, f. 83.

Els finestrals de l'absis a contenir vitralls queden estructurats i definits en una vidriera narrativa, d'una sola llanceta al coronament de la qual es col·loca un estel en la part central. L'estructura de la traceria calada de pedra original es va enretirar pel mal estat de la pedra, que presentava un acusat desgast. Avui la traceria s'ha fet de nou i s'ha col·locat al lloc de la que substituïa l'original. Això va succeir en el moment de la restauració dels vitralls, l'informe del qual apareix en aquest mateix volum del CVMA.⁵

El 3 de novembre de 1412 s'esmenta, novament als documents, Nicolau de Maraya, que reconeix que se li havia satisfet la quantitat de 27 lliures i 10 sous per una vidriera.⁶ El document, a part de consignar la quantitat satisfeta, ens posa de manifest els orígens del mestre: «magister Colinus de Maraya, oriundus ville de Maraya, dioecesis Trestensis sive de Troya». L'interès del text, però, rau en el fet que ens indica la iconografia de la vidriera. Especifica el fil conductor narratiu de la història de Jesús contingut en les escenes de la captura, la flagel·lació i la crucifixió. La vidriera és situada a l'absis principal, a l'altar major. El document aporta detalls prou valuosos, com ara el detall que Jesús ha d'estar lligat a la columna de la flagel·lació. També s'hi anota que en la vidriera, en l'escena de la crucifixió, hi ha d'haver la figura de la bonica i la dolça Verge Maria, mare de Nostre Senyor Jesucrist, i la de sant Joan Evangelista. Aquesta escena, segons la documentació (atès que, malauradament, res no s'ha conservat), segueix els paràmetres ja assentats i definits de la dita escena, la iconografia de la qual és reiterativa en el món de les arts. Aquest finestral situat a l'altar major de l'absis avui llueix una vidriera que conté la representació de la Mare de Déu del Coll de les Savines sota un cobricel d'estil neogòtic i, als peus, l'heràldica de la vila amb el cérvol daurat.

Només cinc mesos després de la notícia ja esmentada, un nou document que porta data de 17 d'abril de 1413⁷ ens aporta novament el nom del mestre, ara esmentat com a Colí de Maraya, el qual reconeix que se li han satisfet els 550 sous de la vidriera feta a Santa Maria; en aquest cas, però, és un altre finestral que contenia altres escenes, les quals segueixen el mateix esquema compositiu formal: finestral compost per tres registres, cadascun d'ells amb una història diferent i complementària alhora. L'art esdevé en aquest cas el fil narratiu de la història de Jesús, de la vida pública manifestada en les escenes de la presentació de Jesús al Temple, l'entrada a Jerusalem i el sant sopar. A la primera escena hi havia la Verge Maria presentant l'infant Jesús a l'ancià sacerdot Simó al Temple. En l'intermedi del finestral hi havia la «istoria dicta ramis palmarum», és a dir, l'entrada de Jesús a Jerusalem; el document, en aquest cas, i a diferència de l'anterior, no es fa ressò de cap detall entorn del tema. Finalment, l'escena del sant sopar presentava els apòstols en la santa cena. Sortosament, aquest plafó s'ha conservat en part, l'única del conjunt del finestral obra del mestre de Maraya. A través de la dita escena, podem identificar sense cap mena de dubte l'estil del mestre en alguns dels caps dels apòstols, on deixa la seva empremta en un dibuix ferm, de contrastos intensos i colors vius. Avui, el finestral acull, a la part central, l'escena de sant Cristòfol, i a la inferior, l'escut del cérvol, l'heràldica de la vila, que testimonia, entre altres fets, la voluntat manifesta de l'empremta econòmica de la Paeria cerverina en l'obra de Santa Maria.

Tot seguit, el 7 d'agost de 1413, apareix, en relació amb la fàbrica dels vitralls, el ferrer Pere Gener, que havia fet els guarniments de ferro per a quatre vidrieres de l'església. El document ens detalla que tres vidrieres eren a l'altar major de la dita església i que la quarta era sobre l'orgue del temple. Una notícia força interessant, ja que ens permet documentar una vidriera a penes esmentada, de la qual no coneixem la iconografia i de la qual res no ha pervingut.⁸

L'any 1414⁹ es documenta novament el mestre Colí, que ha reconegut haver rebut 550 sous, la mateixa quantitat que havia percebut l'any anterior per la confecció de les vidrieres de l'altar major. En aquest cas, la notícia ens aporta la iconografia nova de la nova vidriera: el davallament als inferns, a la part inferior; la resurrecció, a la part central, i, finalment, l'aparició a Maria Magdalena, l'escena del «noli me tangere», a la part alta de la vidriera. De tot allò executat per Nicolau de Maraya, poca cosa original se'n conserva. Sens dubte, la millor peça conservada és l'escena del davallament als inferns, on advertim la presència de les ànimes a l'espera del perdó; tanmateix, cal advertir l'estol de dimonis presents en l'escena i una part de l'estendard triomfal de Jesús sobre la mort. En l'intermedi, l'escena de la resurrecció de Jesús, avui es conserva molt poc d'allò original, tot testimoniant anteriors restauracions a les quals es va sotmetre la vidriera, amb la qual cosa, en substituir els vidres originals, el resultat desdibuixa l'estil del mestre. Finalment, l'escena del «noli me tangere» és també el resultat de diferents intervencions, però serva l'essència original tot i la presència de vidres posteriors.

5. Vegeu el nostre informe en aquest mateix volum sobre «La restauració dels vitralls de la capçalera de Santa Maria de Cervera».

6. AHCC, FN, Cervera, 12, Jaume Sabater, Varis, Liber apocharum, 1400-1412, f. 196.

7. AHCC, FN, Cervera, 12, Jaume Sabater, Varis, Liber apocharum, 1400-1412, f. 196v.

8. AHCC, FN, Cervera, 12, Jaume Sabater, Varis, Liber apocharum, 1400-1412, f. 196v.

9. El document porta data del 29 de març de 1414. AHCC, FN, Cervera, 12, Jaume Sabater, Varis, Liber apocharum, 1400-1412, f. 198v.

En la continuïtat de les tasques paral·leles als mestres vitrallers, l'abril del mateix any 1414 es documenta novament el ferrer Pere Gener, en aquest cas, per haver realitzat el ferro per a dues vidrieres de l'església ubicades a l'altar major, esmentades en el paràgraf anterior d'aquest text i en l'anterior.¹⁰

L'activitat de Nicolau de Maraya queda novament registrada i fixada al document que porta data de 28 de novembre de 1404,¹¹ en el qual s'esmenta la vidriera que contenia la història de la Pentecosta, l'ascensió i l'aparició a sant Tomàs, avui força transformada i amb algunes parts perdudes. Es conserva, a la part inferior, l'escut de la vila de Cervera, posterior a l'obra de Maraya; la part central, on hi havia hagut l'aparició a sant Tomàs, avui és presidida per sant Miquel, que porta data del 1607, i a la part superior, l'escena de la Pentecosta perviu en part amb elements de l'antiga vidriera i amb afegits posteriors. El document ens posa de manifest la ubicació de la vidriera, a tocar de la capella del Sant Esperit. Dos mesos després, a la primavera del 1415,¹² a Nicolau se'l documenta en tasques menors però alhora complementàries i imprescindibles en referència al món de la vitralleria, en posar els guarniments en dues vidrieres ubicades a l'altar major de l'església de Santa Maria. El document aporta, a més, una altra informació (més que valuosa, en aquest cas), en deixar constància que el mestre vitraller va fer les pintures de l'orgue. Cal recordar que temps enrere ja havia fet la vidriera per al finestral situat a sobre del dit orgue.

Tot seguit, el 7 de febrer de 1416,¹³ es contractà de nou el mestre Colí, que es menciona en el pagament de 550 sous, de resultes de la comanda de la rosassa situada a la porta septentrional, prop de la cort del batlle. El document, a més, especifica que el mestre es va fer càrrec del filat en l'estructura de l'obra.

Després del regest de tots els documents suara esmentats, podem establir que Nicolau de Maraya tenia fixat i pactat el mateix import per a les vidrieres que componien cadascun dels finestrals, amb tres escenes historiades i els guarniments, i també els vitralls de la rosassa situats en la traseria i resolts amb un grup de personatges en forma de bustos i amb els atributs iconogràfics prescriptius, una vidriera ja restaurada en nombroses ocasions: al final del segle xv, per un altre destacat mestre vitraller, Gil Fontanet, i al segle xvii i més endavant, per altres artesans. El conjunt original de la rosassa, conformat per un òcul central el vidre del qual és avui perdut i substituït en l'època moderna per una peça amb elements geomètrics, actualment es conserva a la parroquial de Santa Maria, degudament protegit a l'espera d'un ús tal vegada museístic. Actualment, la part central de la rosassa acull un disseny realitzat per l'artista i vitraller Joan Vila-Grau i executat per l'empresa alemanya Glasmalerei Peters, que restaurà el conjunt. A la pèrdua de la part central realitzada pel mestre Colí, que degué acollir la imatge de Maria, cal sumar-hi també la pèrdua d'una part del conjunt de figures de l'apostolat portant llurs atributs iconogràfics. Es conserven encara *in situ* els evangelistes amb llurs tetramorfs i l'escena de l'anunci a Maria. Podem identificar la qui podria ser Maria Magdalena, atès que porta un flascó o peça emparentada amb l'orfèbreria que podem identificar amb el flascó de perfums. Una rosassa restaurada, tant pel que fa a la traseria calada com als vitralls que la configuren, sota la direcció d'Antoni Vila i Delclòs, l'estudi de la qual apareix en aquest mateix volum.

Més de tres anys caldrà esperar per documentar novament el mestre Colí de Maraya, i el document precisa que havia fet una vidriera prop d'una altra anomenada *dels Preveres*, per les tasques de la qual va rebre 50 florins d'or aragonesos.¹⁴ En aquest document, els testimonis són Jaume de Montbrió i Nicolau de Sant Amat, *barbitúric* que creiem fill de Joan de Sant Amat, habitant de la vila de Cervera. Així, doncs, el mateix 1419,¹⁵ novament apareix Colí, que ha rebut 55 sous pel filat de la vidriera de l'Assumpció de la Verge Maria. El mateix any, el 22 de setembre, Nicolau de Maraya apareix documentat en ser nomenat procurador de Nicolau de Sant Amat, *barbitúric* de la vila de Cervera, i de la seva esposa Margarida.¹⁶ El document aporta una informació interessant, atès que si en altres documents s'esmenta Nicolau com a habitant de Barcelona, en aquesta data és habitant de Cervera, tal com es deixa constància: «habitatores dicte ville Cervarie». En la mateixa línia en l'àmbit de les relacions socials i dels vincles professionals, pel juny de 1420,¹⁷ Nicolau de Maraya nomena procurador seu Lluís Borrassà, pintor de Barcelona, una relació que ens permet anar més enllà, en trobar vincles de relacions professionals. En aquesta línia, cal esmentar la presència de Lluís Borrassà com a pintor documentat a Santa Maria en paral·lel al mestre vitraller.

10. AHCC, FN, Cervera, 12, Jaume Sabater, Varis, Liber apocharum, 1400-1412, f. 199.

11. AHCC, FN, Cervera, 12, Jaume Sabater, Varis, Liber apocharum, 1400-1412, f. 199.

12. AHCC, FN, Cervera, 12, Jaume Sabater, Varis, Liber apocharum, 1400-1412, f. 199v.

13. AHCC, FN, Cervera, 12, Jaume Sabater, Varis, Liber apocharum, 1400-1412, f. 199v.

14. El 27 de febrer de 1419 es documenta novament el mestre Nicolau de Maraya. AHCC, FN, Cervera, 25, Mateu de Cornellana, Manual, 1418-1419, f. 101.

15. AHCC, FN, Cervera, 25, Mateu de Cornellana, Manual, 1418-1419, f. 103v.

16. AHCC, FN, Cervera, 24, Pere Noguers, Llibre, 1418-1420, f. 44v.

17. AHCC, FN, Cervera, 28, Jaume Gualter, Llibre, 1416-1420, f. 58.

D'altra banda, en la mateixa línia, documentem novament una relació contractual i personal entre Nicolau de Maraya, Nicolau de Sant Amat i la seva esposa Margarida, tot reconeixent el fet d'haver contret un deute amb el mercader Guillem Esbert d'unes mitgeres de forment.¹⁸ El vincle entre ambdós ens porta a pensar que quan Nicolau de Maraya s'esmenta com a habitant de la vila de Cervera, potser s'hostatjava a casa dels esmentats esposos Nicolau i Margarida. En la mateixa línia de vincles gremials, que depassen els purament vinculats amb el món de la vitralleria, el document suara esmentat està signat pels testimonis Joan Nicolau i Pere, argenter de la mateixa vila.

Una altra comanda rellevant en l'obreria dels vitralls es documenta l'any 1423, en què novament Nicolau de Maraya ha rebut l'import de 33 lliures, 9 sous i 10 diners per una part del total de les sis vidrieres situades a la *cliroylla*, és a dir, a la girola, a la capçalera del temple, sobre les capelles radials.¹⁹ D'aquest conjunt de vitralls res no ha sobreviscut; aquestes vidrieres són una pèrdua irreparable per al nostre patrimoni. Avui els vitralls que hi llueixen formen part d'una etapa constructiva allunyada dels paràmetres del mestre Colí. Aquest conjunt de vitralls documentats i executats per Colí no s'esmenta enlloc ni es fa cap referència a la iconografia que podia contenir; fins i tot podem pensar que es tractava de vidrieres amb elements geomètrics. Un segon pagament porta la data de 19 d'agost de 1423,²⁰ amb un import exactament igual al consignat més amunt. En aquest cas, però, es fa referència, a més a més, a Nicolau de Sant Amat, la presència del qual ens porta a pensar que l'obra va ser compartida, tal vegada treballant-hi conjuntament. Per reforçar aquesta hipòtesi, només cal veure els estils diferents, de diferents mans, que trobem en les vidrieres de la capçalera de Santa Maria.

La documentació exhumada ratifica novament el vincle existent i quasi en exclusivitat entre Nicolau de Maraya i la Paeria i l'església de Santa Maria de Cervera, semblantment com succeí amb el pintor Pere Alegret. El 16 de desembre,²¹ Colí dirigeix una súplica al Consell de la Vila perquè li faci fer prestament i no faci vagar el mestre en altres coses de l'obra.

L'any 1426 s'inicia una nova etapa en la qual es documenta la manca de matèria primera per a la continuïtat de l'obra en vidre, una obra que s'ha anat allargant en aquest primer quart del segle xv. La manca de vidre per part del mestre Colí es ratifica en el document en el qual s'acorda treure diners de l'obra per tal de poder comprar-lo i continuar les tasques endegades. En aquest document s'esmenta Nicolau de Sant Amat, en aquest cas, com a cirurgià.²²

Si en el transcurs de la fàbrica de Santa Maria el govern municipal va tenir cura de portar a bon port l'obra, veiem que la mateixa bona disposició del Consell municipal es posa de manifest quan es preocupa de les bones relacions amb el vitraller, fins al punt que, pel desembre de 1429,²³ el Consell demana que es revisin els contractes amb el mestre Colí per tal de comprovar que no se li degui res.²⁴

Un esment important i massa rellevant per passar desapercebut és el consignat pel febrer de 1433, només una dècada després de l'acabament de les obres.²⁵ El consellers de la Paeria i els vicaris de l'església demanen que es reparin les vidrieres, ja que el vent les està malmetent. El document és força explícit i palesa el malestar que genera l'estat dels vitralls i l'estima que se'ls té: «les vedrieres de la sglésia major són una cosa notable e bella e costen molt e ara totes se affollen e-s trenquen, majorment com fa vent». Es pren l'acord de parlar amb Pere Vallebrera, mestre d'obra de la Paeria, en relació amb la reparació d'algunes vidrieres. El document especifica el terme *reparació*; aquesta és probablement la primera restauració efectuada al conjunt cerverí, tot acudint al seu mateix creador i artífex, que anys abans hi havia deixat la seva empremta. El document ho deixa molt clar: «al mateix que sien regoneguts los capítols de mestre Colí e si fore ell tengut a reparar e adobar aquelles». Aquesta és la darrera referència documental en relació amb Colí de Maraya.

El 1488 ens apareix a la vila de Cervera un nou vitraller, en aquest cas, del territori i oriünd d'Ivorra. Es tracta de Gil Fontanet, mestre de vidrieres i habitant de Barcelona, a qui se li encarrega la construcció d'una vidriera rodona situada al portal major de l'església.²⁶ Els capítols signats posen de manifest la presència de Franci Tarroja, que el sabem argenter, i de Joan Barrufet, mestre de cases que treballà a la Paeria. La iconografia, decoració i ornament els havia d'escollir el clero. S'especifica que es requereix, entre altres qüestions, vidre de bona qualitat: «de-

18. AHCC, FN, Cervera, 20, Pau Teixidor, Manual, 1419-1421, f. 102.

19. AHCC, FD, capsa 1, còpia.

20. AHCC, FM, Llibre de l'obra de l'església de Santa Maria, 1422-1443, f. 8v.

21. AHCC, FM, Consells, 1424, f. 151v.

22. AHCC, FM, Consells, 1426, f. 28v.

23. AHCC, FM, Consells, 1429, f. 110v.

24. AHCC, FM, Consells, 1429, f. 110v.

25. AHCC, FM, Consells, 1433, f. 12.

26. AHCC, FD, capsa 38.

huyt peces de vidrieres, lo camper de les quals sie de vidre blanch, bo, clar, net e crestellí, en quiscuna de les quals peces hage e sie tengut posar, metre e engastar dos stels grans de diverses colors, segons la forma donada per lo dit mestre als dits honorables pahers e obrés, e en lo àmbit e portapises de dites peces hage e sie tengut dit mestre Fontanet posar e enguastar vidres de diverses colors, segons en dita mostra de peces és traçat e figurat, en forma e manera que sie ab tota perfectió deguda, segons que per ell és offert». Endemés dels detalls suara esmentats, tota la fàbrica de la o, Gil Fontanet es fa càrrec del vidre, del color, de l'estany, del filat i del bastiment circular de ferro amb cadascun dels travessers i de les barretes de ferro. És singular la manera de descriure al contracte en referència al filat, on es demana «texir e formar una bella capa e ho camisa de fil de llautó bo e nou ampla e bastant, segons la rodondària e grandesa de dita O». S'extremen les mesures per a la col·locació de les vidrieres i es destinen unes despeses per a cordes, corrioles i tot allò que sigui necessari. No hi queden encloses les despeses derivades de la bastida. El que més sorprèn és el fet de remarcar la qualitat del vidre blanc, que ha de ser net i cristallí, és a dir, de molt bona qualitat. Aquest contracte és el més detallat aparegut fins ara en relació amb els vitralls. Quant al tipus de pagament, es deixa estipulat que, de primer, se li han de satisfer al mestre Fontanet 30 lliures barceloneses, les primeres 15 just quan es comenci la nova vidriera, i es dipositaren en un lloc segur de la ciutat de Barcelona. Les 15 restants li seran entregades un cop acabada l'obra. L'any següent del dit contracte, el Consell de la comunitat de preveres de l'església de Santa Maria acorda col·laborar amb els paers de la vila a sufragar part de les despeses de la nova vidriera ubicada al portal major, obra del mestre oriünd d'Ivorra i habitant de Barcelona. El 1489 va ser un any amb una intensa activitat en relació amb els vitralls i amb altres afers dels quals els documents guarden la memòria.

El dilluns 16 de febrer de 1489, el campaner de Santa Maria esdevé el centre d'atenció en causar desordre en tocar les matines desordenadament, queixa a la qual cal afegir altres motius de reclamació, com ara el fet que a través d'un finestral de la o, és a dir, el finestral rodó, en no ser tancat ni haver-hi vidriera, el vent que campeja per l'església destrueix la lluminària, afecta els retaules i es posa èmfasi en el «dapatge que fa a les persones». Podem intuir que el rigorós hivern degué calar fort en els cerverins. Però tot apunta que el que més preocupa, segons el document, és la situació del clergat, ja que els oficis no es podien fer amb la cura escaient. Es consigna haver fet venir un mestre rellogter i un mestre de vidrieres, entre d'altres. El clergat ofereix la seva ajuda per sufragar les despeses pertinents, tot fent apujar la lliura de carn d'ovella que consumia: de 7 es passarà a pagar 8, això sí, només al llarg d'aquell any.²⁷

Gil Fontanet, l'any 1489, el 18 de febrer,²⁸ reconeix haver rebut les 15 lliures corresponents al primer pagament en relació amb la vidriera que ha de fer, la manca de la qual havia estat motiu d'enrenou a la vila; l'altra part va ser abonada el 14 de setembre de 1489.²⁹ Dos mesos abans, pel juliol, apareix documentat Joan Barrufet, que el sabem mestre de cases, per fer la bastida per col·locar la nova vidriera al portal major de l'església.³⁰ El material que es va requerir va ser facilitat pels funcionaris municipals. Es van menester «tres quayrats larchs quadrats, set lates, XI trenelles, lo libant gros, dos costés curts e un cayrat curt». En aquestes tasques es documenta també Francesc Tarroja, argenter, al qual s'abona la quantitat de 10 sous a satisfer entre els sis operaris que treballaren a fer la bastida per tal de poder col·locar la vidriera.³¹ Hi intervingueren Tomàs Garriga, d'ofici corder, i novament Joan Barrufet, el qual és esmentat com a mestre de cases i que, a més, va fer sis forats a la volta de l'església per tal de poder adobar les vidrieres.³² El mestre de cases també fabricà una gata amb la mateixa finalitat, i Pere Cercós, d'ofici mestre de cases, va fer les regates per a la col·locació de la vidriera del mestre Fontanet.³³

De la intensa activitat del mestre Gil Fontanet al llarg del 1489 es fan ressò els documents, en ser requerit novament per fer una intervenció restauradora a les vidrieres de l'altar major, que sabem que es va allargar més de tres mesos. La seva tasca va consistir a col·locar barres de ferro i travessers a les vidrieres que anys enrere havien estat executades pel mestre Nicolau de Maraya. La situació i l'estat de conservació dels vitralls aconsellen intervencions restauradores; de primer, són els mateixos vitrallers els qui les realitzen, i temps a venir, altres companys que

27. AHCC, FCP, Consells, 1460-1509, f. 51v.

28. AHCC, FN, Cervera, 57, Pere Ponç, Manual, 1487-1489, f. 49v.

29. El 8 de novembre de 1489, Gil Fontanet reconeix haver rebut 10 lliures que corresponen a la primera part de l'import de l'adob d'algunes vidrieres de l'església: AHCC, FM, Èpoques comunes, 1489-1490, f. 22. El reconeixement del segon pagament porta data de 9 de desembre del mateix any: AHCC, FM, Èpoques comunes, 1489-1490, f. 27. Finalment, el 23 de desembre va rebre la darrera part de l'import: AHCC, FM, Èpoques comunes, 1489-1490, f. 29; AHCC, FM, Èpoques comunes, 1489-1490, f. 15v.

30. AHCC, FM, Records i crides, 1486-1495, f. 1.

31. AHCC, FM, Èpoques comunes, 1489-1490, f. 11.

32. AHCC, FM, Èpoques comunes, 1489-1490, f. 22; AHCC, FM, Èpoques comunes, 1489-1490, f. 29.

33. AHCC, FM, Èpoques comunes, 1489-1490, f. 30.

comparteixen ofici. La continuïtat del mestre al si de Santa Maria comportà que els coneixements del seu ofici fossin requerits novament en la reparació de la vidriera de Sant Nicolau de l'església de Santa Maria.³⁴

Just al començament de l'any 1490, ja estava restaurada la vidriera de Sant Nicolau, en la qual també intervingueren altres oficis, com el mestre de cases Joan Barrufet, que instal·là la vidriera rodona sobre el portal major de l'església.³⁵

El 6 de juny de 1491, el Consell de la Vila fa un pregó anunciant sancions a qui malmeti les vidrieres de l'església de Santa Maria i, a més, disposa que les vidrieres siguin restaurades. Sens dubte, la crida emesa a la població pretenia prendre mesures i sancions per a qui descurava les vidrieres que «feia poch ha fetes». L'incivisme i el seu resultat degueren ser prou greus, ja que, a més, es diu que els danys eren ocasionats per aquells que feien servir arcs i pels qui hi llençaven altres coses. Podem imaginar la situació crítica per a la conservació, especialment per la presa de consciència del govern municipal, que en tot moment va sufragar les vidrieres del temple, la seva restauració i la neteja al llarg del temps.³⁶

A partir del 1500 i ben entrat el segle XVI es comencen a documentar noves tasques de caràcter conservador. La neteja no va ser objecte de contracte, només es reiteraven les quantitats destinades. El 20 de gener, Joan Barrufet i Joan Garriga manifesten haver rebut 11 sous i 6 diners per netejar les vidrieres del temple. Eren treballs d'altura, ja que els operaris se subjectaven amb una soga mentre realitzaven la neteja.³⁷

Cal esperar sis anys per documentar tasques menors relacionades amb el manteniment de l'edifici. Al llarg de l'any 1506 es treballa en tasques que bàsicament serviran per al manteniment i el condicionament de Santa Maria: s'arranja la volta de la torre del rellotge per tancar la porta de la sagristia i per la vidriera, sense especificar res més que ens pugui permetre saber de quina vidriera es tractava, on estava situada i què es requeria en els treballs; també es fan reparacions a la capa metàl·lica de protecció dels vitralls, i a Antoni Domingo se li encarregaren dos cercols de ferro teixits de fil d'aram.³⁸

Tal com veiem, la neteja de les vidrieres no es feia any rere any i tampoc no la realitzava un mestre vidrier. L'any 1508, Jaume Urgell i Agustí Mulet van netejar les vidrieres, van adobar corrioles i van fer altres menuderies; el pagament va ser de 16 sous.³⁹

El 27 de desembre de 1510, els paers de la vila destinen els diners procedents de la joia que enllaça amb les festivitats i actes lúdics en els quals la ciutadania prenia la vila, especialment la plaça Major, a tocar de l'església.⁴⁰

El 1531, el Consell de la Paeria destina els diners dels obrers a les vidrieres.⁴¹ Pel mateix any, el mestre de cases Ortigues va rebre 1 sou per treure algunes vidrieres. El document no especifica quines feines va dur a terme l'esmentat mestre de cases.⁴²

El 1534 ens apareix el nom d'un altre mestre vitraller, al qual se li encarregà una vidriera que contenia l'heràldica de la vila amb el cérvol, situada sobre l'altar major. Es conserven encara avui llurs senyals heràldics als finestrals de l'absis principal, en els quals campeja l'heràldica de Cervera; en aquest cas, el document concreta la situació exacta dins el conjunt: al bell mig de l'altar. Avui el finestral central del conjunt llueix la representació de la Mare de Déu del Coll de les Savines i, a la part inferior, el vitrall amb el senyal heràldic de Cervera, però no al qual fa referència la documentació. Novament els documents posen de manifest i ressalten el lloc d'origen dels mestres vitrallers, que en aquest cas eren francesos, tot seguint novament la tònica encetada amb el mestre Colí.

Novament, ens apareix documentat Domènec Metge, l'agost del 1534, que reconeix haver rebut el segon pagament, corresponent a 12 lliures, per la seva tasca en la vidriera de l'absis principal, anteriorment ressenyada amb el senyal heràldic de la vila.⁴³ També va treballar a la vidriera de Sant Miquel, sense que puguem saber en què varen consistir les seves tasques.⁴⁴

34. La notícia es documenta el 14 de setembre: AHCC, FM, Èpoques comunes, 1489-1490, f. 15v. El 17 de setembre novament apareix esmentat a la documentació Gil Fontanet: AHCC, FD, caps 38, i també el 23 de setembre: AHCC, FM, Èpoques comunes, 1489-1490, f. 16v; AHCC, FM, Èpoques comunes, 1489-1490, f. 32v.

35. AHCC, FM, Èpoques comunes, 1489-1490, f. 38.

36. AHCC, FM, Consells, 1491, f. 29. Actualment aquest no està localitzat. Vegeu Duran i Sanpere (1977, p. 150).

37. AHCC, FM, Llibre de l'obra de l'església de Santa Maria, 1495-1500, f. 19v.

38. AHCC, FM, Llibre de l'obra de l'església de Santa Maria, 1506-1660, f. 3.

39. AHCC, FM, Llibre de l'obra de l'església de Santa Maria, 1506-1660, f. 10.

40. AHCC, FM, Records i crides, 1508-1513, f. 66v.

41. AHCC, FM, Consells, 1531, f. 60v.

42. AHCC, FM, Llibre de l'obra de l'església de Santa Maria, 1506-1660, f. 32.

43. AHCC, FN, Cervera, 67, Joan Montaner, Manual, 1534, f. 75, i esborranys a les bosses de les cobertes.

44. AHCC, FM, Èpoques comunes, 1534, s. f. Un altre pagament el recull el document AHCC, FM, Clavaria, 1534, f. 32v.

El 7 d'octubre de 1534, el Consell municipal faculta els paers perquè facin adobar l'escut dels cèrvols de la vidriera.⁴⁵ Poc després, al llarg del mateix any, es documenten novament tasques menors d'adobar vidrieres, l'import destinat a les quals és de 4 lliures i 10 sous,⁴⁶ una quantitat que ens porta a pensar que les tasques realitzades eren menors.

En relació amb el manteniment dels vitralls, es va documentant al llarg de tot el segle, un període en el qual també es comença a constatar l'ús de draps encerats, la finalitat dels quals era deixar passar la claror i protegir la integritat de la resta dels vidres del finestral quan els draps eren utilitzats per apedaçar vidrieres. Es pagà 1 sou pel drap col·locat al forat de la vidriera, la qual cosa succeí l'any 1537.⁴⁷

Pel març de 1539 es documenta novament la voluntat d'adobar algunes vidrieres del temple per part d'un mestre que sigui «abte e sifficient»; hem de pensar que el qui se'n va fer càrrec podria ser el mateix mestre que ens apareix el 25 de març havent rebut 6 sous.⁴⁸ Es tracta de Guillem Francès, retingut pels paers a la vila per fer-li adobar les vidrieres. Una altra notícia ens suggereix que Guillem Francès va ser novament contractat, tot i que el document no l'esmenta; el breu text ens indica que es van lliurar 6 sous a un mestre de vidrieres «per cert temps se detingué per voler adobar les vidrieres». Un mestre vidrier que es casà i finà a Cervera.⁴⁹

La necessitat de mantenir i d'adobar les vidrieres requereix en tot moment mestres que ho puguin realitzar i també altres mestres d'altres oficis que poden perfectament dur a terme puntualment petites tasques de reparació; ho diem bàsicament per les quantitats destinades al manteniment, que sovint són reduïdes i en equivalència de sous. El 1546 serà el mestre de cases Pere Meseguer el curador de les vidrieres del temple.⁵⁰

La vidriera de Sant Nicolau, sovint esmentada al corpus documental, va ser reparada el 1546 per un mestre conegut com a Venturer, del qual no sabem res més, llevat que se li va satisfer 1 ducat per tot allò que féu a les vidrieres.⁵¹ Per a les tasques es va necessitar una gata i, a més, es va col·locar una reixa de protecció; per tot plegat es pagaren al mestre Gueran, que col·laborà en les reparacions, 2 sous. La mateixa vidriera és motiu de notícia el 20 de febrer de 1549, ja que novament cal adobar-la.⁵²

El 1548, el clavari municipal satisfà el pagament d'11 sous per adobar una vidriera. En aquest cas va ser el mestre pintor Pere Alegret qui executà l'adob de les vidrieres. El document es fa ressò del pagament per una càrrega de fulla per arranjar les vidrieres.⁵³ És interessant que al mestre Alegret, que tenia quasi l'exclusivitat de les comandes municipals, se'l documenti també amb el tema dels vitralls de Santa Maria, una obra menor: pintà amb pa d'or cèrvols de pedra, ciris i torxes dels consellers, entre altres feines menors que enllacen amb la diversificació de feines dels artesans.

La documentació sovint fa referència a la vidriera de Sant Nicolau, l'estat de conservació de la qual degué ser bastant deficient, atès que reiteradament ha de ser reparada. Pel febrer de 1549,⁵⁴ el Consell de la comunitat de preveres acorda que els priors de la confraria de sant Nicolau paguin als mestres l'adob que havien fet a la vidriera amb la iconografia del sant, amb un import de 36 sous.⁵⁵ A aquest pagament per reparar la vidriera de Sant Nicolau cal sumar l'import de tres barres de ferro realitzades pel mestre ferrer Guillem, al qual se li satisfà la quantitat de 2 sous i 6 diners.⁵⁶

Pel gener de 1555 es documenta novament la col·locació d'una tela, un drap per tapar una vidriera que mesurà 13 pams i que era del tipus «tela montanya»; l'import era de 7 sous i 6 diners.⁵⁷

Pel mateix any, el Consell veu de nou la necessitat d'adobar les vidrieres. Ja no es tracta d'obra nova, tan sols de tasques de manteniment. En aquesta línia, el 28 de maig de 1555, un vidrier fa notar als paers que les vidrieres estan en mal estat i que requereixen adobs i neteja. Els paers demanen als prohoms Pere Alegret, Francesc Balaguer, Pere

45. AHCC, FM, Consells, 1534, f. 52v.

46. AHCC, FM, Llibre de l'obra de l'església de Santa Maria, 1506-1660, f. 35.

47. AHCC, FM, Llibre de l'obra de l'església de Santa Maria, 1506-1660, f. 46.

48. AHCC, FM, Consells, 1539, f. 36. La notícia es complementa amb l'anterior: AHCC, FM, Clavaria, 1539, f. 23.

49. AHCC, FM, Llibre de l'obra de l'església de Santa Maria, 1506-1660, f. 51v.

50. AHCC, FM, Llibre de l'obra de l'església de Santa Maria, 1506-1660, f. 72.

51. AHCC, FCP, Llibre de priorat, 1538-1546, f. 113v.

52. AHCC, FCP, Consells, 1538-1560, f. 201v.

53. AHCC, FM, Clavaria, 1548, f. 47.

54. AHCC, FCP, Consells, 1538-1560, f. 202.

55. AHCC, FCP, Llibre de priorat, 1547-1569, f. 30v.

56. AHCC, FCP, Llibre de priorat, 1547-1569, f. 31v. Del pagament es deixa constància al *Llibre de priorat*: AHCC, FCP, Llibre de priorat, 1547-1569, f. 56.

57. AHCC, FM, Llibre de l'obra de l'església de Santa Maria, 1506-1660, f. 94v.

Joan Coloma i Bartomeu Guerau que revisin l'estat de conservació i que avaluin el que cal fer per tenir-ho present.⁵⁸ L'abril del mateix any es paguen 29 sous al mestre Oms, corder, per una soga per a la gata per a les vidrieres. Al mestre Saurina se li satisfan 58 sous per fer la gata, i per la ferramenta de la gata i de les corrioles, 20 sous.⁵⁹

L'any 1562 fou un any de petites tasques de manteniment: a Saurina se li paguen 10 sous per adobar les vidrieres; per adobar la del Calvari, al bell mig de l'altar, se li abonaren 20 sous, i també es documenten les portes de les vidrieres, que degueren ser aquelles que s'obrien per ventilar el temple.⁶⁰

L'any 1563, el mateix mestre Simó Saurina és documentat pel pagament de la neteja de les vidrieres per a la pasqua, que va pujar 12 sous.⁶¹

Netejar i adobar vidrieres és el que es documenta l'any 1564. D'entrada, el document és una mica més acurat en detalls que els anteriorment esmentats. En primer lloc, ens diu que s'ha adobat la vidriera de sobre la de Sant Rafael, un sant que no havia estat documentat anteriorment. Aquesta vidriera va requerir un tros de tela, l'import del qual va pujar 13 sous, als quals cal sumar uns altres 8 per la cera i la trementina per fer l'encerat. En aquesta reparació va intervenir el mestre Alegret, documentat com a pintor, potser pintant el drap encerat; va rebre 20 sous. El bastiment per a la reparació de la vidriera va anar a cura del mestre Saurina, que, endemés, es va encarregar de fer netes les vidrieres.⁶²

Simó Saurina ens apareix l'any 1565 havent fet una porta per a una vidriera, per la qual cobrà 1 lliura i 8 sous. Andreu Saurina, potser emparentat amb l'anterior, va tenir cura de la neteja de les vidrieres i de fer un capçal per a una campana; va rebre 20 sous.⁶³

L'any 1566 es paga a la vídua Meroles una tela per a un encerat per a una vidriera: per la cera, 1 lliura i 3 sous, i pel bastiment de l'encerat, 18 sous. Aquesta notícia comença a donar certa informació, per bé que indirecta, de l'estat de conservació de les vidrieres i del procediment encarat a la seva restauració, on el buit del van es tapiarà amb draps encerats, tècnica força habitual i àmpliament documentada que corre en paral·lel en el camp de la vitralleria.⁶⁴

A la llum de la documentació, el càrrec de mantenir netes les vidrieres, que mai no havia existit amb regularitat, l'any 1567 recaigué en Oliveres,⁶⁵ per ser atorgat l'any següent al mestre Antoni Joan Saura i al mestre Andreu Saurina per una quantitat de 12 sous.⁶⁶ Les mateixes feines les realitzaren l'any 1569 el mestre Antoni Gilabert, que va rebre 6 lliures, i el mestre Saurina, que rebé 22 sous.⁶⁷

L'any 1570 novament es documenta que els obrers del temple satisfan certes quantitats destinades a netejar i adobar les vidrieres, entre altres tasques. Cal destacar que es pagaren al mestre Saurina 22 sous per les feines de neteja de les vidrieres i per fer un capçal per a una campana. A Antoni Gilabert se'l documenta en tasques de reparació de les vidrieres, per la qual cosa va percebre 6 lliures.

Una anotació del 27 de juliol de 1572 ens diu que el Consell de Vint-i-Quatre pren l'acord que amb els diners de la Universitat s'ha de liquidar allò que faltava de l'import d'una vidriera nova i d'adobar les del temple, que sembla ho necessitaven, segons la documentació, «donat a preu fet una vidriera nova y adobar totes les altres que fan adobar y assò per la molta necessitat ere y comoditat de bon mestre»; cobrà 70 lliures.⁶⁸ En aquest mateix any, el mestre Saurina fa neteja de les vidrieres amb certa regularitat. El més interessant d'aquesta referència documental, però, és el fet de posar de manifest la necessitat de fer un forn de vidre per al mestre de vidrieres, que l'hauria d'utilitzar per coure vidre. Pel forn de vidre es pagaren 10 sous; al mestre de les vidrieres, del qual no sabem el nom, se li pagaren 3 lliures, d'una banda, i 5 lliures, de l'altra; la ferramenta per a les vidrieres va anar a cura del mestre Monfages, que cobrà 1 lliura i 3 sous. En total, al mestre de les vidrieres se li pagaren 14 lliures.⁶⁹

Començant l'any 1573, la voluntat del Consell de la Vila és pagar al mestre de vidrieres, que ja havia manifestat la manca de liquiditat, i també reparar aquelles vidrieres del temple que ho requereixin.⁷⁰ El pagament és no-

58. AHCC, FM, Consells, 1555, f. 35v.

59. AHCC, FM, Llibre de l'obra de l'església de Santa Maria, 1506-1660, f. 109.

60. AHCC, FM, Llibre de l'obra de l'església de Santa Maria, 1506-1660, f. 114.

61. AHCC, FM, Llibre de l'obra de l'església de Santa Maria, 1506-1660, f. 117v.

62. AHCC, FM, Llibre de l'obra de l'església de Santa Maria, 1506-1660, f. 120.

63. AHCC, FM, Llibre de l'obra de l'església de Santa Maria, 1506-1660, f. 124.

64. AHCC, FM, Llibre de l'obra de l'església de Santa Maria, 1506-1660, f. 126.

65. AHCC, FM, Llibre de l'obra de l'església de Santa Maria, 1506-1660, f. 129.

66. AHCC, FM, Llibre de l'obra de l'església de Santa Maria, 1506-1660, f. 131v.

67. AHCC, FM, Llibre de l'obra de l'església de Santa Maria, 1506-1660, f. 141.

68. AHCC, FM, Consells de vint-i-quatre, 1561-1572, f. 207.

69. AHCC, FM, Llibre de l'obra de l'església de Santa Maria, 1506-1660, f. 150.

70. AHCC, FM, Consells, 1573, f. 18v.

vament motiu de notícia, ja que el 7 de febrer del mateix any es demana que sigui la Universitat qui se'n faci càrrec.⁷¹ El 4 de març apareix el mestre Joan Justalan, documentat a la Seu Vella de Lleida, que va rebre una part de l'import de l'adob de les vidrieres; per tot allò realitzat i no consignat en detall va rebre 7 lliures.⁷² El darrer pagament de l'obra executada per Joan Justalan es va realitzar el 14 de març de 1573.⁷³ El document parla del preu fet en l'adob de les vidrieres: 30 lliures va rebre del clavari Tomàs Teixidor, que, davant la manca de diner de l'obra de Santa Maria, ha de recórrer a la Universitat cerverina. Al llarg de l'any, les reparacions van continuar, si atenem als pagaments realitzats per adobar les vidrieres, sempre en plural i mai detallant el que es fa i en quins finestrals es realitza. Les tasques més habituals eren les de reparar ploms, la substitució de vidres, de capes metàl·liques de protecció, de barres i barretes de ferro i també la neteja, feines totes elles necessàries per a la conservació dels vitralls. En aquesta línia, el 1573 es paguen al mestre de cases i al mestre Justalan diferents feines de reparació de les vidrieres. Si, d'una banda, la documentació és parca en relació amb deixar constància de tot allò que es fa a les vidrieres, de l'altra, és més generosa a detallar a qui es fan els pagaments. Al mestre Justalan se li paguen 12 lliures al gener, 6 lliures al febrer, 9 lliures i 3 sous al març i unes altres 21 lliures pagades per Tomàs Teixidor. El mestre de cases Antoni Farré rebé 6 lliures i 10 sous per la pedra que serví al cap de la vidriera de Sant Miquel. Per tant, tot ens porta a concloure que la pedra no estava en bon estat i que havia de ser reparada. El mateix Antoni Farré va rebre 40 sous per ajudar a les vidrieres.⁷⁴

Aquest any 1576 s'adoben les vidrieres i les seves portes i es netegen.⁷⁵ Antoni Jases les adobà i va rebre 12 sous. Jaume Garriga les va netejar i va percebre 1 lliura i 7 sous. Aquesta mateixa tasca se li encomanà el 1577.⁷⁶

Els salts dels anys semblen indicar que no sempre hi havia activitat a l'entorn dels finestrals. Cal esperar fins a l'1 d'abril de 1578 per documentar de nou la neteja de les vidrieres. Es va pagar 1 lliura i 12 sous.⁷⁷

La protecció de les imatges en el temps sacre del Dijous Sant fomentà que s'hagués de tancar una vidriera posant-li una cortina. L'única notícia apareguda fins ara en relació amb les cortines per preservar les imatges és aquesta datada el 1579.⁷⁸ Paral·lelament, el mestre Oliveres va adobar les vidrieres per 8 sous i el mestre Saurina, per netejar-les i fer el monument de setmana santa, va rebre 1 lliura i 12 sous.

El 1580, Tomàs Fuster cobrà pel monument i per netejar les vidrieres 1 lliura, 15 sous i 3 diners.⁷⁹

El 17 de novembre de 1581 es contracta Pere Giralt, habitant de la ciutat de «Leyda», pintor i mestre de vidrieres, per adobar quatre vidrieres. Al contracte s'especifica que les despeses són per fer dos panys per a la vidriera del cap de l'altar major. Es van fer de nou dos panys substituïnt l'escena superior, amb la crucifixió, i la central, amb la flagel·lació, ja que el vent les havia trencat. Pere Giralt va adobar tres vidrieres del costat. La feina a realitzar a Santa Maria havia d'estar enllestida en un mes. Un fet interessant és que ha de fer i tornar la vidriera de la Paeria i tot el vidre restant; se li prometen 16 lliures barceloneses, de les quals li bestreuen 3 lliures «perquè no aye de vagar».⁸⁰

L'any 1581 es torna a documentar la tasca de netejar i adobar les vidrieres: el mestre Gener va cobrar 1 lliura, 13 sous i 8 diners. Per una barra i ganxos de ferro es van pagar 10 sous i per adobar-les, 10 lliures.⁸¹ El 6 de desembre de 1581, els mestres Bonjoc i Joan Garriga manifesten que, per un llibre del cor i per les vidrieres, s'havien gastat molts rals, i demanaven que el Consell deliberés al respecte.⁸² El 17 de desembre, Pere Giralt reconeix haver rebut 10 lliures, la quantitat bestreta dels treballs realitzats a la vidriera de la Paeria i a les de l'església de Santa Maria.⁸³

Des de la darrera intervenció a la vidriera de Sant Nicolau de la confraria sota l'advocació del sant, cal esperar trenta-cinc anys a trobar de nou una notícia. Pere Giralt va adobar la vidriera de Sant Nicolau situada damunt la capella de la Santa Creu i va cobrar 40 sous. En les tasques de restauració intervingué el mestre Miralles, que va cobrar 8 sous pels ferros de la vidriera.⁸⁴

71. AHCC, FM, Consells de vint-i-quatre, 1573-1584, f. 4v.

72. AHCC, FM, Notaments del racional, 1571-1573, f. 153.

73. AHCC, FM, Notaments del racional, 1571-1573, f. 157.

74. AHCC, FM, Llibre de l'obra de l'església de Santa Maria, 1506-1660, f. 152.

75. AHCC, FM, Llibre de l'obra de l'església de Santa Maria, 1506-1660, f. 156 i paper solt.

76. AHCC, FM, Llibre de l'obra de l'església de Santa Maria, 1506-1660, f. 158 i paper solt.

77. AHCC, FM, Llibre de l'obra de l'església de Santa Maria, 1506-1660, f. 160.

78. AHCC, FM, Llibre de l'obra de l'església de Santa Maria, 1506-1660, f. 162v.

79. AHCC, FM, Llibre de l'obra de l'església de Santa Maria, 1506-1660, f. 165.

80. AHCC, FM, Actes i negocis, 1578-1584, f. 30.

81. AHCC, FM, Llibre de l'obra de l'església de Santa Maria, 1506-1660, f. 167.

82. AHCC, FM, Consells, 1581, f. 33v.

83. AHCC, FM, Èpoques comunes, 1581, f. 71.

84. AHCC, FCB, Llibre de priorat, 1570-1618, f. 145.

El 1582, el mestre Ribera va percebre 8 sous per la ferramenta de les vidrieres; d'això deixa constància el pagament efectuat al dit mestre.⁸⁵

El 28 de setembre de 1582 novament es netegen les vidrieres, i en la mateixa línia ja esmentada anteriorment, la documentació es mostra parca però concisa; sense anar més enllà, pel que es pot deduir quan s'especifica «netejar les vidrieres», segurament es referia a tot el conjunt. En aquesta ocasió es van satisfer 32 sous al mestre Francesc Oliveres per fer el monument i la neteja.⁸⁶

Tal com veiem, la neteja de les vidrieres no la feia un mestre vitraller o algú relacionat amb el món del vitrall. Sovint eren altres operaris els que feien aquestes obres menors de manteniment. El 1583 va ser Magí Guerau qui va fer netes les vidrieres i el monument; l'import satisfet coincideix amb el de l'any anterior: 32 sous.⁸⁷

El 1585, Bonjoch paga al mestre Pere Fabregat l'import d'1 lliura i 17 sous pel monument i la neteja de les vidrieres.⁸⁸

Novament, l'any 1587 es van fer portes per a les vidrieres. El document detalla que es van satisfer per les portes de les vidrieres, potser les de l'absis principal, a tocar del terra, 4 lliures i 3 sous. Pel treball de serrar la fusta, per a la qual cosa es van emprar dos homes, es pagaren 2 lliures i 12 sous. Per les mans de les portes, 2 lliures i 2 sous, i per les claus de les dites portes, 1 lliura i 4 sous. Al mestre Jaume Esteve se li pagaren 7 lliures pels golfos per a les vidriers.⁸⁹

El 1589 es documenta novament el mestre Saurina per adobar i netejar les vidrieres, per la qual cosa se li paga 1 lliura i 14 sous, quantitat a la qual cal sumar un altre pagament de 6 sous per adobar les vidrieres, en aquest cas, a mossèn Mateu Roca.⁹⁰

El 10 de setembre de 1590 trobem de nou Joan Jordà, mestre de vidrieres, documentat treballant a la catedral de Barcelona i a la seu lleidatana. A Santa Maria de Cervera realitzà reparacions al conjunt de les set vidrieres situades sobre l'altar major, les que «roden lo altar maior», una de les quals s'ha de desfer i tornar a fer de nou, la que està al costat de la figura de sant Miquel. A la resta posà els vidres faltants i les va assentar. També es van haver de netejar «de tal manera que stiguen totes bé a punt y fermes y netes». El mestre va percebre 20 lliures. En aquestes tasques van intervenir dos homes encarregats d'ajudar el mestre Jordà a muntar i a abaixar la gàbia per treballar a l'alçada dels finestrals.⁹¹ La notícia següent es relaciona en detall més amunt. En aquesta, però, se'ns dona més informació, com ara el fet de treure les herbes de la volta aprofitant, de ben segur, la gàbia que permetia treballar còmodament a l'alçada requerida.⁹²

Novament trobem, el 1591, el mestre Saurina, prohoms de la confraria de sant Josep, que va percebre 10 sous per netejar les vidrieres, i el mestre Vernisa, al qual se li pagaren 5 sous per setze claus per a les vidrieres.⁹³

El 1593 es fan novament reparacions a les vidrieres de Santa Maria. El document és més acurat en la informació, ja que ens permet seguir el procés de restauració de les vidrieres. El 23 d'abril del mateix any es paga 1 lliura i 10 sous al mestre Puig per la gàbia de fusta per pujar a les vidrieres. El mateix mestre va rebre uns altres 22 sous per adobar la vidriera del mig,⁹⁴ per a la qual cosa va menester dos ajudants. A mossèn Roca se li pagà 1 lliura, 18 sous i 2 diners pel guix i l'aigua per adobar la «ho» de la vidriera, és a dir, la rosassa. Al mestre Nogués, per la capa de la rosassa, 2 lliures i 10 sous. Al mestre Joan Mestre se li satisfieren 2 lliures i 5 sous per fer clavilles de ferro per a les vidrieres i per fer barres i clavar-les i també pels ganxos. Pel fil de ferro de les vidrieres es van pagar 6 diners.⁹⁵

El 1604 es documenta el mestre Garcia havent adobat una vidriera, l'import de la qual va pujar 4 sous.⁹⁶

Seguint la línia del manteniment de les vidrieres, el 26 de febrer de 1605,⁹⁷ el Consell de la Vila de Cervera acorda que les vidrieres de Santa Maria siguin reparades amb els diners que té l'obra. Es procedeixen a fer les tasques següents: adobar les vidrieres i treure la vidriera que està al darrere de la pastera de Crist, al darrere del retau-

85. AHCC, FM, Llibre de l'obra de l'església de Santa Maria, 1506-1660, f. 170.

86. AHCC, FM, Notaments del racional, 1580-1582, f. 123.

87. AHCC, FM, Llibre de l'obra de l'església de Santa Maria, 1506-1660, f. 173.

88. AHCC, FM, Llibre de l'obra de l'església de Santa Maria, 1506-1660, f. 179.

89. AHCC, FM, Llibre de l'obra de l'església de Santa Maria, 1506-1660, f. 183.

90. AHCC, FM, Llibre de l'obra de l'església de Santa Maria, 1506-1660, f. 192.

91. AHCC, FN, Varis, Capítols matrimonials i diversos, capsa 1436-1709, paper solt.

92. AHCC, FM, Llibre de l'obra de l'església de Santa Maria, 1506-1660, f. 197.

93. AHCC, FM, Llibre de l'obra de l'església de Santa Maria, 1506-1660, f. 200.

94. Un cop més, la documentació ens diu «la vidriera del mig», que ha de correspondre a la del bell mig de l'altar major, executada pel mestre Nicolau de Maraya i que en el transcurs del temps va estar sotmesa a nombroses reparacions.

95. AHCC, FM, Llibre de l'obra de l'església de Santa Maria, 1506-1660, f. 205.

96. AHCC, FM, Llibre de l'obra de l'església de Santa Maria, 1506-1660, f. 251.

97. AHCC, FM, Consells, 1605, f. 28v.

le major. Un mestre sembla que ja era a Cervera, l'altre encara hi havia d'arribar. El document esmenta que a l'obra hi ha diners suficients per fer les obres de reparació de les vidrieres. Calia deliberar, però, si els membres del Consell s'entrevistarien amb el mestre. El dia següent, el 27 de febrer, Carles Soquier i Joan Jordà contracten l'adob d'algunes de les vidrieres del temple.⁹⁸ Els mestres vitrallers són esmentats al document com a honorables i francesos, habitants de la ciutat de Barcelona. Es contracten per reparar i fer de nou les vidrieres de l'església major de Santa Maria de Cervera. Es detalla que cal reparar la segona vidriera de l'altar major, al costat de la de Crist.⁹⁹ Per reparar el vitrall calia disposar de vidre nou, recuit i pintat i corresponent a la història que encara es conservava. Es va procedir a emplomar-la i a adobar tot allò que era necessari, com ara unir bé els vidres per tal que casessin els nous amb els vells. En la mateixa línia de treball, els mestres havien de treure la vidriera del mig de l'altar i fer-la de nou.¹⁰⁰ S'havia d'afegir tot allò que fos necessari i deixar el vitrall amb tota perfecció i fermesa. Carles Soquier i Joan Jordà havien de reparar una altra vidriera situada a l'altar, al costat de la de Crist, a mà esquerra.¹⁰¹ Calia reemplaçar-la i posar-hi vidre nou, pintat i recuit.¹⁰² També calia adobar una altra vidriera al costat de l'esmentada anteriorment, situada a l'altar, que és la de la Concepció.¹⁰³ Calia reparar-la, posar els vidres faltants a les llacunes existents i posar vidre nou, pintat i recuit.¹⁰⁴ La documentació ens indica que calia restaurar també una altra vidriera que era a la girola, al costat de sant Rafael. Requeria el fet d'adobar i reparar tot allò que fos necessari i posar vidre nou, pintat i recuit, on calia, seguint la mateixa història que contenia la vidriera. Calia tornar la vidriera que era a sobre de la Santa Creu, que contenia la iconografia de sant Nicolau; calia desfer-la i tornar-la a col·locar, pintar-la i afegir-hi el vidre faltant, nou i recuit, i emplomar-la com la resta que s'havia de netejar. També es va preveure el fet d'obrir de nou una vidriera situada al corredor del Sant Misteri, que havia de ser nova i de vidre blanc, amb els contorns pintats de color de vidre per tal de deixar-la a la perfecció i amb tota polidesa. El ferro, el guix, les bastides, la gata, les corrioles, les cordes i la fusta necessària serien aportats per l'obra de Santa Maria. Tal com era habitual, el pagament es fraccionà en dues pagues de 98 lliures cadascuna, la primera a pagar en ser col·locada la primera vidriera i la segona, en acabar l'obra. El preu també comprenia l'adob de la vidriera rodona, és a dir, la rosassa situada sobre el portal de la plaça del Pou. La rosassa requeria obres de neteja, de reparació del vidre i posar-hi vidre nou recuit i, finalment, reemplaçar-la. L'època signada pel pagament als mestres, de 86 lliures, porta data de 8 de maig de 1605.¹⁰⁵ El mateix dia, ambdós vitrallers contracten una nova vidriera i el canvi de lloc d'una altra. El document aporta informació interessant, en el sentit que la nova vidriera havia de ser de vidre nou, pintat i recuit, i que havia de contenir una figura sencera amb la traça i els colors donats. La figura s'havia de col·locar on hi havia la vidriera blanca que seria traslladada al costat de la vidriera de Sant Andreu. Se'ls facilitaria, per treure i traslladar la vidriera, set robes de fil procedents de l'obra.¹⁰⁶

Retrocedim uns quants dies, fins al 7 de maig de 1605, en què es manifestà la voluntat de fer una nova vidriera per a l'arxiu de l'església de Santa Maria que ajudaria al fet que les escriptures estiguessin més guardades.¹⁰⁷ L'obra va anar a cura de Carles Soquier, que va percebre la quantitat de 3 lliures i 12 sous, pagada pels priors de la confraria de sant Nicolau.¹⁰⁸

98. AHCC, FM, Actes i negocis, 1605-1609, f. 12a. Sobre aquests mestres, vegeu Cañellas (2000, p. 89-92). Ambdós mestres es documenten treballant a la catedral de Barcelona, alternant aquesta feina amb la de Santa Maria de Cervera.

99. Es tracta de la vidriera que contenia les escenes del sant sopar, a la part superior; l'entrada a Jerusalem, i, a la part inferior, la presentació de Jesús al Temple. Avui només es conserva de l'original l'escena del sant sopar.

100. La vidriera de Nicolau de Maraya situada al bell mig de l'altar major comprenia la crucifixió, a la part superior; la flagel·lació, al centre, i, a la part inferior, la captura de Jesús. Duran i Sanpere ens diu que la iconografia de la part inferior de la vidriera acollia el bes de Judes: Duran (1977, il·lustració xxxii).

101. El finestral contenia, a la part central, l'escena de la resurrecció, avui encara conservada i novament restaurada. Vegeu el nostre informe de la restauració en aquest mateix volum.

102. El document deixa molt clar que el vidre havia de ser cuit, pintat i recuit. Aquest detall és força interessant, ja que s'allunya d'altres pràctiques, com la pintura freda, que podria ser una altra manera de restaurar.

103. Terme que equival a la iconografia de l'anunci a Maria, sortosament conservat i recentment restaurat. Vegeu el nostre informe de la restauració en aquest mateix volum.

104. Sílvia CAÑELLAS, «Els vitralls», a *L'art gòtic a Catalunya: Arts de l'objecte*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2008, ens fa notar que el voraviu de la capa de l'arcàngel amb restes de peces dels Fontanet està emparentat amb el de la Magdalena del «nolí me tangere» de la catedral de Barcelona.

105. AHCC, FM, Actes i negocis, 1605-1609, f. 12d.

106. AHCC, FM, Actes i negocis, 1605-1609, f. 12d. La vidriera de Sant Nicolau ha estat, en el transcurs del temps, sotmesa a nombroses restauracions i intervencions, per la qual cosa sembla que res no se n'ha conservat. Val a dir, però, que, amb motiu de la restauració de la rosassa executada pel mestre Nicolau de Maraya, es va evidenciar que en el trilòbul que acull la imatge d'un personatge i el tetramorf de sant Marc, al tercer que sosté un calze, que podríem identificar potser com sant Joan Evangelista, li manca el cap original. La pèrdua del cap va portar a col·locar-hi un tafaforats amb el fragment d'un altre vitrall i, en aquest cas, el tafaforats presenta una bella i petita imatge abillada amb capa pluvial que podria correspondre a l'arcàngel d'una anunciació, i potser també ens podríem aventurar a relacionar el fragment conservat amb la vidriera de Sant Nicolau.

107. AHCC, FCP, Consells, 1561-1609, f. 572.

108. AHCC, FCP, Llibre de priorat, 1570-1618, s. f.

El 6 de desembre del mateix any, el Consell de la Vila anota les despeses sorgides arran de fer i adobar les vidrieres, i veient la manca de liquiditat, se sollicita que sigui la Universitat qui ho pagui.¹⁰⁹

El 1606 documentem una nova intervenció restauradora arran de les despeses relacionades amb les vidrieres. Al mestre Novell i a un aprenent se'ls pagaren 16 sous per un dia i mig de feina per tancar la vidriera de darrere de l'altar. Felip Bosch, per nou mitgeres i vuit punyeres de guix, va rebre 3 sous i 6 diners. A un minyó se li van pagar 8 diners per tres càntirs d'aigua. A Joan Mestre, manyà, se li van satisfer 7 lliures i 10 sous pels ferros per a les vidrieres. Al mestre Servals, segurament manobre, se li abonaren 3 lliures i 12 sous per fer dos pilars a la vidriera gran.¹¹⁰

Una altra dada que fa referència a les vidrieres del temple és del 16 de gener de 1607, en què els obrers de Santa Maria detallen l'import de les despeses realitzades i satisfetes a Benet Saurina de 3 lliures per tretze barretes de ferro per a la vidriera de «Nostra Señora de Compsesió» i la vidriera blanca. Per l'assentament de la vidriera de Sant Cristòfol se satisfieren 12 lliures.¹¹¹

El segle XVII és un període en què continuen les tasques que comprenien obra nova, restauració de la conservada i neteja en el marc de les obres menors. Pel segle XVIII apareixen també documentats uns dels mestres vitrallers més rellevants del barroc català: els Saladrigues, una nissaga de vitrallers documentats a la Seu gironina. El segle XIX serà un moment de forta empremta constructiva en relació amb els vitralls, tot recuperant els sants del bisbat, sant Pere Claver i sant Ramon Nonat, que presidiran, a banda i banda, llurs finestrals, que flanquegen els de l'absis principal, obra de Nicolau de Maraya.

DOCUMENTACIÓ

per Josep M. Llobet

1412, novembre, 3. Cervera

Colí de Maraya, mestre de vidrieres, reconeix haver rebut 27 lliures i 10 sous, que és l'import d'una vidriera que féu a l'església de Santa Maria de Cervera, la qual conté les tres històries següents: la captura, la flagel·lació i la crucifixió de Jesucrist.

Noverint universi quod ego magister Colinus de Maraya, oriundus ville de Maraya, dioecesis Trestensis sive de Troya, magister de vedrieres, cum presenti instrumento confiteor et recognosco vobis venerabilibus Berengario Alteylló, maiori dierum, et Francisco Oler, apothecario, licet absenti, habitatoribus ville Cervarie operariisque operis ecclesie parochialis Beate Marie dicte ville Cervarie electis per honorabilem consilium dicte ville Cervarie, quod exsolvistis et tradidistis mihi et ego a vobis habui et recepi in bona pecunia realiter numerando per manus vestri dicti Berengarii Alteylló virginti septem libras et decem solidos Barchinone pro quibus sive pretio quarum feci quandam vedriera supra altare maius dicte ecclesie, in qua vedriera est depicta captio que facta fuit domini nostri Ihesu Christi per pessimos iudeus et est depicta flagellatio que facta fuit domino nostro Ihesu Christo in columpna et est similiter depicta in dicta vedriera imago domini nostri Ihesu Christi posita in cruce et etiam sunt depicte in ipsa vedriera ymago dulcissima virginis Marie, matris domini nostri Ihesu Christi, et ymago beati Iohannis evangeliste. De quibus virginti septem libris et decem solidis ad meam voluntatem bene vestri paccatus sum et contentus.

Ideo renuntio exceptioni pecunie predictae per me non numerate, non habite et non recepte et doli mali et actioni in factum. In cuius rei testimonium faciendo inde vobis de predicta scilicet quantitate bonum et perpetuum finem et pactum de ulterius non petendo et de non agendo legitima stipulatione vallatum in posse notarii subscripti. Quod est actum Cervarie tercia die novembris anno a natiuitate Domini M° CCCC° duodecimo. Sig+num magistri Colini de Maraya predicti qui hec firmo et concedo.

*Testes huius rei sunt discretus Matheus Lobets, notarius, et Galcerandus Salat, habitatores Cervarie.*¹¹²

(AHCC, FN, Cervera, 12, Jaume Sabater, Varis, Liber apocharum, 1400-1412, f. 196.)

1413, abril, 17. Cervera

Colí de Maraya, mestre de vidrieres, reconeix haver rebut 550 sous, que és l'import d'una vidriera que féu a l'església de Santa Maria de Cervera, la qual conté les tres històries següents: la presentació de Jesús al Temple, l'entrada a Jerusalem i el sant sopar.

Noverint universi quod ego magister Colinus de Maraya, ville de Maraya, diocesis Trestensis sive de Troya, magister de vedrieres, cum presenti instrumento confiteor et recognosco vobis venerabilibus Berengario Alteylló, maiori dierum, presenti, et Francisco Oler, apothecario, licet absenti, dicte ville habitatoribus ac opera-

109. AHCC, FM, Consells, 1605, f. 54.

110. AHCC, FM, Llibre de l'obra de l'església de Santa Maria, 1506-1660, f. 254.

111. AHCC, FM, Llibre de l'obra de l'església de Santa Maria, 1506-1660, f. 260.

112. Hi ha una versió abreujada d'aquest document a AHCC, FN, Cervera, 23, Antoni d'Òdena, Manual, 1412-1413, f. 24.

riis operis ecclesie parochialis Beate Marie dicte ville electis et assignatis per honorabilem consilium dicte ville Cervarie, quod exsolvistis et tradidistis mihi et ego a vobis habui et recepi per manus vestri dicti Berengarii Alteylló quingentos quinquaginta solidos Barchinone pro quibus sive pretio quorum ego feci in dicta ecclesia quandam vedrieram supra altare maius dicte ecclesie, in qua vedriera sunt istorie sequentes scilicet istoria quom virgo Maria, mater domini nostri Ihesu Christi, presentavit in templo sancto Simioni suum dolcissimum filium dominum nostrum Ihesum Christum et istoria dicta ramis palmarum et istoria quom dominus nostri Ihesus Christus in die iovis cene fecit cenam cum discipulis suis. De quibus quingentis quinquaginta solidis ad meam voluntatem bene vestri paccatus sum. Ideo renuntiando exceptioni pecunie predictae per vos mihi non tradite et non solute et per me non numerate, non habite et non recepte et doli mali et actioni in factum facio inde vobis et dicto operi super predictis quingentis quinquaginta solidis bonum et perpetuum finem et pactum de ulterius non petendo et de non agendo legitima stipulatione vallatum in posse notarii subscripti. Quod est actum Cervarie decima septima die aprilis anno a nativitate Domini M^o CCCC^o tertio decimo. Sig+num magistri Colini predicti qui hec firmo et concedo.

*Testes huius rei sunt Andreas Tolrà et Iacobus de Vallo Cervarie.*¹¹³

(AHCC, FN, Cervera, 12, Jaume Sabater, Varis, Liber apocharum, 1400-1412, f. 196v.)

1413, agost, 7. Cervera

Pere Gener, ferrer, reconeix haver rebut 9 lliures, 2 sous i 10 diners, que és l'import dels guarniments de ferro que féu per a quatre vidrieres de l'església de Santa Maria de Cervera.

Noverint universi quod ego Petrus Ianuarii, faber, habitator ville Cervarie, cum presenti instrumento confiteor et recognosco vobis venerabilibus Berengario Alteylló, maiori dierum, et Ffrancisco Oler, habitatoribus dicte ville Cervarie, operariis operis ecclesie parochialis Beate Marie dicte ville assignatis per honorabilem consilium dicte ville, quod exsolvistis et tradidistis mihi et ego a vobis habui et recepi per manus vestri dicti Berengarii Alteylló novem libras, duos solidos et decem denarios monete Barchinone pro quibus seu [pretio] quarum feci in dicta ecclesia guarnimenta ferrea ad quatuor vidrieres que sunt in dicta ecclesia, scilicet tres supra altare maius dicte ecclesie et una supra capella dels orgues. Ideo renuntio exceptioni pecunie predictae per me non numerate, non habite et non recepte et doli mali et actioni in factum. In cuius rei testimonium iubeo vobis fieri hoc presens instrumentum. Quod est actum Cervarie septima die augusti anno a nativitate Domini M^o CCCC^o tertio decimo. Sig+num Petri Ianuarii predicti qui hec firmo et concedo.

Testes huius rei sunt Ffranciscus Martí, mercator, et Petrus Galego, iuponerius, Cervarie.

(AHCC, FN, Cervera, 12, Jaume Sabater, Varis, Liber apocharum, 1400-1412, f. 196v.)

1414, març, 29. Cervera

Colí de Maraya, mestre de vidrieres, reconeix haver rebut 550 sous, que és l'import d'una vidriera que féu a l'església de Santa Maria de Cervera, la qual conté les tres històries següents: el descens a l'infern, la resurrecció i l'aparició a santa Maria Magdalena.

Noverint universi quod ego magister Colinus de Maraya, dioecesis Trestensis sive de Troya, magister de vedrieres, cum presenti instrumento confiteor et recognosco vobis venerabilibus Berengario Alteylló, maiori dierum, et Ffrancisco Oler, dicte ville Cervarie, operariis operis ecclesie parochialis Beate Marie dicte ville Cervarie assignatis per honorabilem consilium dicte ville, quod exsolvistis et tradidistis mihi et ego a vobis habui et recepi in bona pecunia realiter numerando per manus vestri dicti Berengarii Alteylló, presentis, et mihi solvistis quingentos quinquaginta solidos Barchinone pro quibus sive pretio quorum feci in dicta ecclesia quandam vidriariam sive vedriera supra altare maius dicte ecclesie, in qua vidriaria seu vedriera sunt istorie sequentes scilicet quom dominus nostri Ihesus Christus descendit ad inferos et quom resurrexit et quom apparuit beate Marie Magdalenes. De quibus quingentis quinquaginta solidis ad meam voluntatem bene vestri paccatus sum. Ideo renuntio exceptioni dicte pecunie per me non numerate, non habite et non recepte et doli mali et actioni in factum. Quod est actum Cervarie vicesima nona die martii anno a nativitate Domini M^o CCCC^o quarto decimo. Sig+num magistri Colini predicti qui hec firmo et concedo.

Testes huius rei sunt Andreas Tolrà et Monseratus Corneyllana Cervarie.

(AHCC, FN, Cervera, 12, Jaume Sabater, Varis, Liber apocharum, 1400-1412, f. 198v.)

1414, abril, 20. Cervera

Pere Gener, ferrer, reconeix haver rebut 122 sous, que és l'import dels guarniments de ferro que féu per a dues vidrieres de l'església de Santa Maria de Cervera.

Noverint universi quod ego Petrus Ianuarii, faber, habitator Cervarie, cum presenti instrumento confiteor et recognosco vobis venerabilibus Berengario Alteylló, maiori dierum, et Ffrancisco Oler, apothecario, Cervarie, operariis [operis] ecclesie parochialis Beate Marie dicte ville electis per hono honorabilem consilium dicte ville, quod exsolvistis et tradidistis mihi et ego a vobis habui et recepi per manus vestri dicti Berengarii Alteylló centum viginti duos [solidos] Barchinone pro quibus feci duo garnimenta fferrea a duabus vidrieris sive vidrieres que sunt supra altare maius dicte ecclesie parochialis Beate Marie dicte ville, in una quarum dicta-

113. Hi ha una versió abreujada d'aquest document a AHCC, FN, Cervera, 23, Antoni d'Òdena, Manual, 1412-1413, f. 38.

rum duarum vidrieres est instoria quom dominus nostri Ihesus Christus resurexit et descendit ad inferos et apparuit beate Marie Magdalene et in alia vidriera est instoria quom dominus nostri Ihesus Christus misit sanctum speritus super suis apostolis. De quibus centum viginti duobus solidis ad meam voluntatem bene vestri paccatus sum et contentus. Ideo renuntio exceptioni pecunie predictae per vos mihi non tradite et per me non numerate, non habite et non recepte et doli. Quod est actum Cervarie vicesima die aprilis anno a nativitate Domini millesimo CCCC^o XIII°. Sig+num Petri Ianuarii, fabri, predicti qui hec firmo et concedo.

Testes huius rei sunt Petrus Perul, lapicida, et Petrus Vila, Cervarie.

(AHCC, FN, Cervera, 12, Jaume Sabater, Varis, Liber apocharum, 1400-1412, f. 199.)

1414, novembre, 28. Cervera

Colí de Maraya, mestre de vidrieres, reconeix haver rebut 27 lliures i 10 sous, que és l'import d'una vidriera que féu a l'església de Santa Maria de Cervera, la qual conté les tres històries següents: la Pentecosta, l'ascensió i l'aparició a sant Tomàs.

Noverint universi quod ego magister Colinus de Maraya, dioecesis Trestensis sive de Troya, magister de vedrieres, cum presenti instrumento confiteor et recognosco vobis venerabilibus Berengario Alteylló, maiori dierum, et Ffrancisco Oler, dicte ville Cervarie, operariis operis ecclesie parochialis Beate Marie dicte ville Cervarie, quod exsolvistis et tradidistis mihi et ego a vobis habui et recepi per manus vestri dicti Berengarii Alteylló in bona pecunia realiter numerando viginti septem libras et decem solidos Barchinone pro quibus seu pretio quarum et quorum feci in dicta ecclesia supra altare maius dicte ecclesie in parte dicte ecclesie que est versus capellam Sancti Speritus dicte ville quandam vidrieram sive vidriera, in qua vidriera sunt istorie sequentes scilicet cum speritus sanctus descendit supra apostolis et cum ascendit ad celos et cum apparuit beato Thome apostolo. De quibus viginti septem libris, decem solidis, ad meam voluntatem bene vestri paccatus sum. Ideo renuntio exceptioni dicte pecunie per me non numerate, non habite et non recepte et doli mali et actioni in factum. Quod est actum Cervarie vicesima octava die novembris anno a nativitate Domini M^o CCCC^o quarto decimo. Sig+num magistri Colini de Maraya predicti qui hec firmo et concedo.

Testes huius rei sunt Guillemus d'Altafuylla et Petrus Roig, mercator, Cervarie.

(AHCC, FN, Cervera, 12, Jaume Sabater, Varis, Liber apocharum, 1400-1412, f. 199.)

1415, gener, 7. Cervera

Colí de Maraya, mestre de vidrieres, reconeix haver rebut 9 lliures, que és l'import dels treballs de po-

sar els guarniments en dues vidrieres de l'església de Santa Maria de Cervera i de les pintures que féu als orgues d'aquesta església.

Noverint universi quod ego magister Nicolaus de Maraya, magister de vedrieres, ville de Maraya, dioecesis Trestensis sive de Troya, cum presenti instrumento confiteor et recognosco vobis venerabilibus Berengario Alteylló, maiori dierum, et Ffrancisco Oler, apotechario, ville Cervarie, operariis operis ecclesie parochialis Beate Marie ville Cervarie electis et assignatis per honorabilem consilium dicte ville Cervarie, quod exsolvistis et tradidistis mihi et ego a vobis habui et recepi numerando per manus vestri dicti venerabilis Berengarii Alteylló novem libras monete Barchinone terni pro salario mihi pertinenti in laboribus seu aliquibus diebus quibus laboravi en posar los guarniments, los quals possi en dues vedrieres que són al cap del altar maior dicte ecclesie, et pro faciendo les pintures dels orguens dicte ecclesie. De quibus novem libris ad meam voluntatem bene vestri paccatus sum. Ideo renuntio exceptioni dicte pecunie per me non numerate, non habite et non recepte et doli mali et actioni in factum. Quod est actum Cervarie septima die ianuarii anno a nativitate Domini millesimo CCCC^o quinto decimo. Sig+num magistri Nicolai de Maraya predicti qui hec firmo et concedo.

*Testes huius rei sunt venerabiles Petrus de Bergua et Iacobus de Baguà Cervarie.*¹¹⁴

(AHCC, FN, Cervera 12, Jaume Sabater, Varis, Liber apocharum, 1400-1412, f. 199v.)

1416, febrer, 7. Cervera

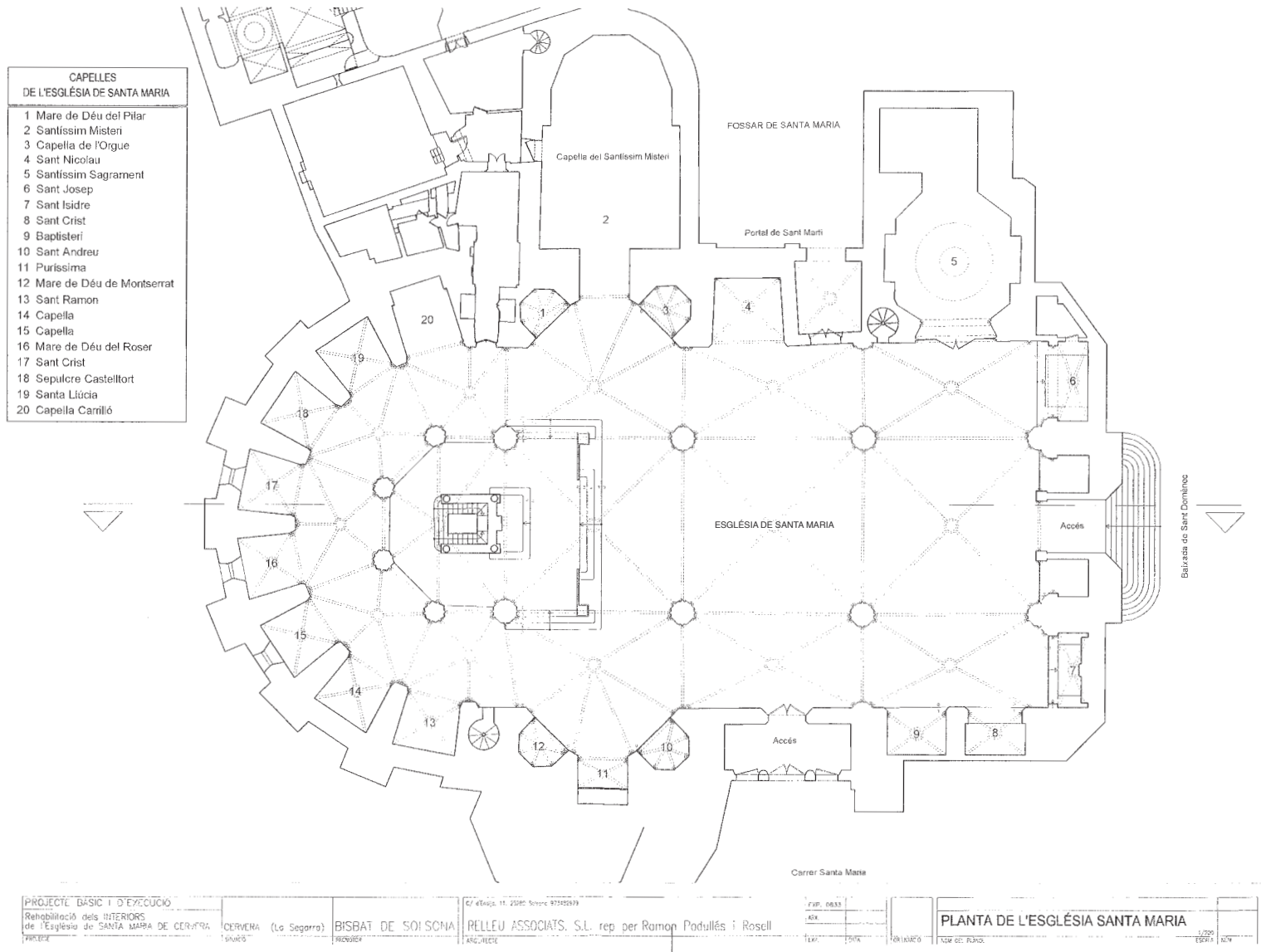
Colí de Maraya, mestre de vidrieres, reconeix haver rebut 550 sous, que és l'import de la vidriera rodona i el seu filat que féu sobre el portal septentrional de l'església de Santa Maria de Cervera.

Noverint universi quod ego magister Nicolaus de Maraya, magister de vedrieres, ville de Maraya, dioecesis Trestensis sive de Troya, cum presenti instrumento confiteor et recognosco vobis venerabilibus Berengario Alteylló, maiori dierum, et Ffrancisco Oler, apothecario, ville Cervarie, operariis operis ecclesie parochialis Beate Marie dicte ville Cervarie assignatis et electis per honorabilem consilium dicte ville Cervarie, quod exsolvistis et tradidistis mihi et ego a vobis habui et recepi in bona pecunia per manus vestri dicti Berengarii Alteylló quingentos quinquaginta solidos monete Barchinone pro salario mihi pertinenti pro faciendo quandam vidrieram sive vidriera quam feci et qua est supra portale dicte ecclesie que garde vers la cort del batle e la carniceria dicte ville et pro faciendo et operando lo filat de la capa de la dita vidriera. Ideo renuntio exceptioni pecunie predictae per me non numerate, non habite et non recepte et doli mali et in factum actioni.

(AHCC, FN, Cervera, 12, Jaume Sabater, Varis, Liber apocharum, 1400-1412, f. 199v.)

114. Una versió abreujada d'aquest document es troba a AHCC, FN, Cervera, 19, Joan Gener, Manual, 1414-1417, f. 22.

PLANTA DE L'ESGLÉSIA

COMENTARI GENERAL ALS VITRALLS DE CERVERA

per Joan Vila-Grau i Antoni Vila i Delclòs

El principal autor dels vitralls del presbiteri de l'església de Santa Maria de Cervera fou el mestre vitraller francès Nicolí de Maraya, que hi treballà, encara que no amb total continuïtat, des de l'any 1404 fins al 1433. Durant aquest període envitrallà quatre dels cinc finestrals del presbiteri, la rosassa de la façana nord i dotze vitralls més en altres indrets d'aquesta església.

Posteriorment, l'any 1433, data del darrer document referent al mestre Nicolí, han estat molt nombroses i en alguns casos molt importants les actuacions d'altres mestres vitrallers, sigui per substituir amb vitralls nous aquells panys que pel seu mal estat calia reemplaçar totalment, sigui per reparacions, adobs o restauracions parcials.

Aquestes quasi contínues intervencions han afectat en un grau molt considerable la integritat de l'obra original de Nicolí, i han afectat, també, la continuïtat del programa iconogràfic que el mestre Nicolí havia seguit i que coneixem gràcies a una documentació excepcionalment rica i detallada.

L'OBRA DE NICOLÍ DE MARAYA

per Joan Vila-Grau i Antoni Vila i Delclòs

La primera referència del treball del mestre Nicolí és una època de l'any 1404 pel vitrall de la confraria de sant Nicolau. El preu d'aquest vitrall és de 1.100 sous, preu sorprenent, ja que aquesta quantitat és el doble dels 550 sous que valgué cadascun dels vitralls del presbiteri.

Després de la realització d'aquest vitrall, i malgrat que l'any 1405 hi ha un acord del Consell de la Vila de Cervera que dóna plens poders a Bernat de Vilagrassa i Ramon Dau, obrers de l'església de Santa Maria, per encomanar els vitralls «... e tractar de convenir-se el preu d'aquell o aquells mestres que les faran...», no serà fins al 1412 que Nicolí apareix novament a Cervera. Sabem, però, que des del 1405 fins al 1408 el mestre treballà a Barcelona envitrallant diversos finestrals del Saló del Consell de Cent i de la catedral.

És des de l'any 1412 fins al 1433 que treballa en diversos finestrals certerins i concretament en quatre dels cinc del presbiteri, on seguí un rigorós programa iconogràfic:

1412, novembre. Vitrall axial del presbiteri (HI). Pel preu de 27 lliures i 10 sous, obraria aquest vitrall, en el qual hi hauria les escenes de l'empresonament, flagel·lació i crucifixió de Jesús, temes bellament i detallada descrits en el contracte: «depicta indica vedriera imago domini nostre Ihesu Christi posita in cruce et etiam [...] ymago dulcissimo virginis Marie [...] et ymago beati Ihoannis evangeliste».

1413, abril. Vitrall del presbiteri (NII). Preu: 550 sous. Vitrall que narra la presentació al Temple, l'entrada a Jerusalem i el sant sopar.

1414, març. Vitrall del presbiteri (SII). Preu: 550 sous. Escenes de la davallada als inferns, la resurrecció i l'aparició a Maria Magdalena.

1414, novembre. Vitrall del presbiteri (SIII). Preu: 27 lliures i 10 sous. Escenes de la Pentecosta, l'ascensió i l'aparició a sant Tomàs.

1414, gener. Nicolí cobra 9 lliures per posar guarniments a dos vitralls i les pintures dels orgues.

1416, febrer. Rosassa nord. Preu: 550 sous. L'època específica: «vidriera quam feci et qua est supra portal edicte ecclesie que garde ver la cort del batle e la carniceria dicte ville».

Posteriorment a la realització de la rosassa nord, Nicolí seguí treballant a Cervera fins a l'any 1433, tal com hem indicat anteriorment, però d'aquestes obres no ens n'ha pervingut cap.

ROSASSA NORD, COMENTARI GENERAL

per Joan Vila-Grau i Antoni Vila i Delclòs

El dia 7 de febrer de l'any 1416, el mestre Nicolí de Maraya signava el rebut per l'import de 550 sous per la realització de la rosassa de la façana nord de l'església de Santa Maria de Cervera.

Els vitralls d'aquesta rosassa s'han conservat més bé que els del presbiteri, que són també obra de la mà d'aquest mestre vitraller francès.

La coincidència d'estil i, sobretot, la peculiar i personal tècnica de llevar la grisalla que descrivim a continuació permeten identificar aquells vitralls o plafons de vitrall deguts a la mà del mestre Nicolí, tant si es tracta de vitralls documentats com d'indocumentats.

Així hem pogut aclarir quins plafons del presbiteri o de la rosassa eren obra de Nicolí, i també ens ha permès atribuir el vitrall de Sant Andreu i Sant Llorenç —que no és documentat— a aquest mestre, a qui se li atribueix el documentat vitrall de Sant Antoni, ambdós finestrals de la capçalera de la catedral de Barcelona.

La personalitat i manera inconfusible dels seus vitralls ens ha fet veure, en el curs dels nostres estudis, que els tres plafons del vitrall (NIII) del presbiteri de Cervera, amb les escenes de l'anunciació, la nativitat i l'epifania, no són del mestre Nicolí, contràriament al que comunament s'havia suposat.

Tipologia dels plafons:

Cada lòbul de la rosassa mostra el bust d'un personatge en l'apostolat (2c, 3a, 3b, 3c, 4a, 4c, 6b, 6c, 7a, 7b, 7c), en els dos lòbuls de l'anunciació (1b, 2a) o també en els tres sants del trilobat central inferior (5a, 5b, 5c), mentre que són imatges zoomorfes les de tres dels evangelistes: Joan (1a), Mateu (4b) i Marc (6a).

Tipologia dels caps:

Els caps segueixen unes característiques d'estil molt personals i plenament identificadores.

Cabells ben dibuixats, rinxolats i abundosos.

Ús del groc d'argent en cabells, barba i celles.

Cara: barba i bigoti llargs i ondulats, els llavis molsuts, la comissura de la boca cap avall. El nas, llarg, partida la seva punta, i els narius, ben marcats. En alguns rostres, insinua la petita canaleta davall el nas.

Les celles són dibuixades amb pinzellades verticals, lleugerament corbes i amb groc d'argent. Els ulls tenen ben perfilada la parpella inferior, mentre que la parpella superior, de vegades, no és pintada, de manera que la nineta gran i ben definida queda tocant les celles.

En aquells rostres en què el vitraller vol suggerir la vellesa del personatge, accentua fortament els solcs de les comissures dels ulls. Les orelles són molt grans, quasi desproporcionades.

Tipologia de les mans:

Dits llargs i afuats. Dibuixades amb cura les ungles i també els plecs de les articulacions.

ROSASSA NORD

per Joan Vila-Grau i Antoni Vila i Delclòs

Diàmetre: 2,35 m.

Formada per un òcul de 48 cm de diàmetre, set trilobats de 30 cm × 30 cm i vint arquets.

COMPOSICIÓ, ORNAMENTACIÓ

L'òcul original de la rosassa és actualment substituït per un vitrall geomètric, producte probablement de la reparació efectuada l'any 1605 pels mestres vitrallers Carles Soquier i Joan Jordà, com també són fruit de la mateixa intervenció els lòbuls 1c i 5b, ambdós de motiu geomètric i vidre i gamma de color parions al vitrall de l'òcul.

Excepte en els tres plafons esmentats, la composició original es manté intacta i és prou entenedor el programa iconogràfic, i s'ha conservat també l'ordre simètric dels temes que el conformaren: anunciació en la part central superior, evangelistes i apostolat en els lòbuls laterals i tres sants en el trilobat inferior.

Llevat dels plafons geomètrics del segle XVII, tots els lòbuls són figuratius i ni en els campers ni en les bordures no apareixen elements ornamentals.

ICONOGRAFIA

La rosassa segueix un programa iconogràfic coherent. En la part superior i en dos lòbuls adjacents figura el tema de l'anunciació amb l'àngel (1*b*) i la Verge Maria (2*a*).

Distribuïts simètricament, hi ha els quatre evangelistes: l'àngel de sant Lluç, i els tres restants simbolitzats per imatges zoomorfes i proveïts tots ells de filacteris amb llurs noms.

Els dotze apòstols, representats de manera individualitzada, són portadors dels atributs propis: la creu, l'espasa, el bastó, la serra, etc.

En el trilobat central inferior, devien figurar-hi tres màrtirs, dels quals resten únicament sant Sebastià i sant Llorenç.

Es pot suposar que, ateses la forma i les reduïdes mides dels lòbuls, el mestre Nicolí optà per representar únicament el bust dels personatges que hi apareixien. Tots ells vestits amb túnica i mantell i duent un llibre tancat a la mà esquerra i el seu atribut a la dreta. Els dos màrtirs duen els instruments del seu martiri: l'arc i la fletxa, sant Sebastià, i la palma i les graelles, sant Llorenç.

TÈCNICA, COLOR, ESTIL

El vidre és majoritàriament de manxó, i en menor nombre, de ciba; tots, amb petites bombolletes d'aire en el seu interior, bombolletes de forma lanceolada. Els vidres blancs són notablement incoloros, els de color són acolorits en la pasta. Vidres, doncs, de gresol, de dens i ric cromatisme.

Els vermells són de *plaqué*, de color càlid. El groc d'argent és emprat abundantment, cuit a bona temperatura.

En la majoria dels plafons s'ha conservat el plom original. Es tracta d'un plom d'ales estretes (3 mm), ànima llisa i llong molt aplanat.

En els campers dels trilobats s'alternen els tres colors bàsics en la gamma cromàtica d'aquest mestre vitraller: vermell, blau de cobalt i rosa.

En les imatges apareixen el color verd grisenc pàl·lid i el groc d'argent. Sempre els colors dels vestits estan en relació amb el camper: quan el camper és rosa, en la roba empra el blau, el verd, el groc i el vermell. Si el camper és blau, empra en els vestits el rosa, el verd, o el vermell i el groc. En el camper vermell, les vestimentes són en blau, rosa, verd i groc.

Aquesta harmonia i regularitat de color es veu únicament trencada en l'òcul i els dos lòbuls no originals.

La grisalla, sempre de color de terra de Siena cremada i textura fina, és pintada sense gruix i ben cuita. En els rostres perfila els trets principals campint tota la superfície de la cara i obre clars llevant (grisalla llevada) en les parts prominents. El procés del llevat és efectuat rasant a punta d'agulla i fent uns diminuts i atapeïts rínxols o espirals. Aquesta manera és molt característica del mestre Nicolí, ja que en els dos plafons no originals (4*a* i 5*c*) la grisalla és llevada a la manera clàssica, això és, obrint clars amb un ritme d'engraellat.

CATÀLEG

per Joan Vila-Grau i Antoni Vila i Delclòs

Formada per vint-i-dos plafons repartits en set trilobats i òcul central.

Cada lòbul fa 30 cm × 30 cm.

TRILOBAT 1

Lòbul A1 - Àliga de sant Joan Evangelista

Figura d'una àliga sobre camper blau, llis, amb un filacteri blanc amb la inscripció *S+IOHA_S+EVA*. L'àliga és pintada amb grisalla de color de terra de Siena cremada sobre vidre blanc dibuixant les plomes i les potes; aquestes són pintades també amb groc d'argent en les seves urpes, color que és emprat en el bec i l'ull de l'ocell.

Lòbul B1 - Àngel de l'anunciació

Figura d'un àngel, amb les mans encreuades sobre el pit i esguardant la Verge Maria, que apareix en el lòbul A2. L'àngel, d'ales verdes, du un mantell rosa amb una orla groga decorada amb fullatges llevats i túnica blanca.

El cap i l'aurèola són d'una sola peça de vidre blanc, amb grisalla de color de terra de Siena cremada, modelant amb delicadesa el rostre.

Lòbul C1 - Plafó ornamental

Tot el plafó prové d'una reparació, probablement del segle XVIII, que substituï totalment el vitrall original, que, atenent l'ordre iconogràfic, era la imatge de sant Pere.

El vitrall existent té el camper blanc, amb un cercle octagonal de colors alternativament verd i morat.

El plom és d'ales amples i planes i l'ànima mostra un grafilat de marques espaiades.

TRILOBAT 2

Lòbul A2 - Anunciació

Camper vermell llis, bordura estreta de color rosa. Al bell mig, hi ha la imatge de Maria; el cap (ara substituït per un vidre blanc) era d'una sola peça de vidre, que comprenia també l'aurèola i el coll.

La Verge du un mantell blau de cobalt ampli i de plecs ben ombrejats. La túnica és de color rosa pàl·lid, cenyida cap al coll i obrint-se en plecs. La mà dreta es troba en actitud expectant i l'esquerra agafant el mantell blau.

Lòbul B2 - Sant Lluç

Imatge de l'evangelista sant Lluç. Manca tota la peça corresponent a l'aurèola i el cap, substituïda per un vidre blanc. El sant vesteix mantell verd grisós pàl·lid i túnica blanca. La màniga és capçada amb una orla groga. Les ales són de color blau de cobalt i el camper és rosa pàl·lid, no ornamental.

Davall la figura, hi ha un filacteri blanc amb les lletres *S+LUC-EVAN*.

Lòbul C2 - Sant Pau

Imatge de sant Pau al mig del camper blau i l'estreta bordura rosa. El sant és representat amb el cap entregirat cap a la dreta.

Du un mantell de color verd grisenc pàl·lid i túnica blanca. El cap i l'aurèola són tot d'una sola peça de vidre blanc, i amb els trets del rostre ben modelats amb grisalla de color de terra de Siena cremada; la testa és calba, amb uns escadussers cabells prop de l'orella i al mig del front. Són dibuixats amb grisalla i pintats amb groc d'argent.

La barba i el bigoti són llargs i ufanosos, també pintats amb groc d'argent.

A les mans du una bella espasa de fulla blanca amb el pom i guardamà de color groc. L'aurèola és campida amb grisalla i portant formant una ornamentació radial. Aquest tipus d'aurèola és emprada en totes les altres imatges d'aquesta rosassa.

TRILOBAT 3

Lòbul A3 - Sant Jaume el Major

Camper rosa, sense bordura. Imatge de sant Jaume, amb capell blanc, d'ales amples i petxina al davant.

El rostre és emmarcat per una barba i bigoti grocs, llargs i rinxolats. Du una túnica folgada de color blau de cobalt i un mantell de plecs amplis de color blanc.

La mà dreta sosté un llibre de tapes ornamentades, amb grisalla d'engraellat sobre el groc d'argent. A la mà esquerra du un bordó groc.

Lòbul B3 - Sant Maties (?)

Camper vermell, sense bordura.

Imatge d'un apòstol, vestit amb mantell verd grisenc pàl·lid i túnica de color rosa fosc, que deixa veure en detall l'obertura esgaiada del coll i els plecs del cap i l'aurèola original. Únicament en resta la part inferior, que correspon a la boca, la barbeta i el coll, pràcticament coberts per la barba groga, llarga i de pèls ondulats.

La mà esquerra sosté un llibre de coberta blanca amb ornamentació geomètrica radial en el seu centre tenyit amb groc d'argent, com també és groc el gruix del lloç. A la mà dreta du un objecte no identificat.

Lòbul C3 - Sant Jaume Alfeu

Camper blau de vidre de ciba, sense ornamentació.

L'apòstol és representat de perfil mirant cap a la seva esquerra.

El cap, emmarcat per una aurèola groga d'ornamentació radial, és d'una sola peça de vidre blanc. Els cabells llargs, grocs i ondulats contornegen el rostre de faccions ben dibuixades, un xic exagerades, amb el nas molt llarg i lleugerament corbat. Les celles es confonen amb les pestanyes grogues.

Vesteix un mantell rosa i túnica de color verd grisenc pàllid.

A la mà dreta du un llibre tancat, de color blanc, amb ornamentació de grisalla geomètrica, amb els claus, tanques i gruix dels fulls grocs, d'un intens groc d'argent. A la mà esquerra du un gruixut bastó groc amb nusos.

TRILOBAT 4

Lòbul A4 - Sant

Camper vermell, sense bordura aparent.

El sant va cofat amb un curiós capell blanc, sembla gairebé un turbant, que deixa veure escassament una petita part de l'aurèola groga radial.

El personatge vesteix un ampli mantell de color verd maragda i, potser, ja que en resta únicament un petit vidre, una túnica d'un rosa molt pàllid.

A la mà esquerra du un llibre groc, i amb la dreta sosté una creu groga representada amb perspectiva.

El cap i l'aurèola són tallats en una sola peça de vidre blanc.

La grisalla negra perfila les faccions, i en les parts on ha estat pintada campint, uns ratllats a punta d'agulla la lleven obrint clars.

El groc d'argent apareix en la barba, el bigoti, la cella esquerra i també en els cabells llargs, un xic ondulats, que davallen fins a l'orla groga del mantell.

Tant el color de la grisalla com la manera de llevar-la són diferents de la resta dels plafons. També el modelat de les ombres del mantell, més angulós i escultòric, difereix del tractament donat als mantells i túniques de les restants imatges de la rosassa. Sembla, doncs, tot ell obra d'una altra mà.

Lòbul B4 - Sant Mateu

Camper blau de cobalt, llis, sense ornamentació.

El brau de l'evangelista sant Mateu du un filacteri blanc amb inscripció:*THEUS*+..... L'animal és de vidre blanc, amb groc d'argent clar en les potes i cua. Les ales són de vidre blavós molt pàllid.

Manca part del cos i la testa, que devia dur aurèola; tot és substituït per un vidre blanc com a tapaforats.

Lòbul C4 - Sant Simó, apòstol

Camper rosa sense ornamentació. Al bell mig hi ha la imatge d'un sant vestit amb mantell gris verdós clar amb folre blau de cobalt. Les dues mans sostenen una serra de fuster. Manquen el cap i l'aurèola, substituïts per un tapaforats blanc. La fulla de la serra és de vidre blanc amb grisalla que en dibuixa les dents, mentre que les parts de fusta i cordill d'aquesta eina són pintades amb groc d'argent. Els plecs del mantell tenen l'arrodoniment característic del mestre vitraller autor del vitrall.

TRILOBAT 5

Lòbul A5 - Sant Llorenç

Camper vermell llis, sense ornamentació, bordura de color rosa pàllid.

Imatge de sant Llorenç. Du un mantell blau de cobalt. A la mà dreta porta una gran graella pintada amb grisalla i groc d'argent i representada amb una certa perspectiva. A la mà esquerra du la palma groga.

Del cap, en resta la part superior, just de sobre la boca en amunt.

La resta és contornejada per l'aurèola groga d'ornamentació radial. Els cabells són també perfilats amb grisalla i tenyits amb groc d'argent.

El rostre, lleugerament tombat cap a l'esquerra, és pintat amb grisalla de color de terra de Siena cremada. El nas és llarg, recte. Els ulls, ben dibuixats; les parpelles, precises i, en aquest cas, separades de les celles. Les orelles, grans.

Lòbul B5 - Geomètric

Sobre camper blanc, hi ha un anell octogonal de vidres alternativament grocs i morats. El centre de l'anell era blanc.

Tot ell és de la restauració dels segles XVII-XVIII.

Lòbul C5 - Sant Sebastià

Camper rosa pàl·lid. Sense bordura. Bust del sant, vestit amb un gec cenyit a la cintura de color blau de cobalt clar i tancat amb botons rodons fins al coll. Les mànigues són més amples. A la part baixa del vestit du una vora o orla groga. A les mans du un arc groc i una sageta d'asta groga.

Cap i aurèola d'una sola peça, pintats amb grisalla pàl·lida i groc d'argent clar sobre vidre blanc. La grisalla, posada en petitíssimes i ritmades pinzellades, modela les faccions i també la cabellera curta, amb clenxa al mig del front i un xic ondulada. Aquest cap no és l'original, sembla una obra més tardana, de final del segle XV o començament del XVI.

TRILOBAT 6

Lòbul A6 - Sant Marc

Camper rosa pàl·lid, llis i sense ornamentació. Imatge del lleó de sant Marc.

Manca tota la part superior del cap i l'aurèola de la fera. El cos és de vidre blanc tenyit amb groc d'argent, llevat d'una peça de restauració groga (vidre de gresol). Sota les potes du un filacteri de vidre blanc amb la inscripció /S+ MARCUS + EWANGE...

La crinera del lleó és pintada amb grisalla dibuixant els rulls i part de la boca i els ulls. En mal estat.

Lòbul B6 - Sant

Camper vermell intens: bordura estreta, de color rosa clar.

La imatge du un mantell blau de cobalt i túnica rosa. Amb la mà esquerra aguanta un calze o copa de peu octogonal, de vidre acolorit amb groc d'argent. Dins de la copa, hi ha una hostia blanca.

El cap és substituït per un vidre aprofitat, amb la imatge d'un àngel o santa, pintat sobre vidre blanc amb grisalla lineal. Vesteix una folgada dalmàtica d'orles grogues. Aquest cap és contornejat per una aurèola groga, com són grogues, també, la cabellera, la diadema crucífera i la llarga i fina asta de la creueta que du a la mà esquerra.

Lòbul C6 - Sant

Camper blau, llis, sense ornamentació. Sense bordura.

Imatge d'un apòstol vestit amb un mantell rosa i túnica de color verd grisenc pàl·lid.

El rostre, entregirat cap a la seva dreta, és tallat en una sola peça de vidre que comprèn el cap i l'aurèola. Aquesta aurèola és d'ornamentació radial. Els cabells són rinxolats i cauen alguns rulls sobre el front. La barba, el bigoti i la cabellera, així com les celles, són tenyits amb groc d'argent.

Les dues mans, molt allargassades, són alçades en actitud orant.

La grisalla ombreja el conjunt i dibuixa linealment i detallada els solcs de les palmes i els plecs dels nusos.

Les celles, pintades amb unes poques i espaiades ratlletes verticals i subratllades amb groc d'argent, estan quasi tocant els ulls del personatge. El nas és recte, un xic gros. El bigoti abundós i llarg es confon amb la barba també llarga i ondulada.

TRILOBAT 7

Lòbul A7 - Sant o apòstol

Camper de color rosa, llis, sense ornamentació ni bordura.

És representat el bust d'un apòstol o sant. Vesteix mantell blau i túnica de color verd grisenc.

A la mà dreta du un llibre de tapes blanques, amb ornamentació geomètrica en forma d'engraellat sobre un rectangle de groc d'argent, com és també groc el gruix del llom o de les fulles.

La mà esquerra agafa un bordó groc en la part inferior i blanc en la superior, on es dibuixen també els dits de la mà.

En una sola peça de vidre blanc, s'hi dibuixa el cap cofat amb un capell blanc, de copa arrodonida i ales corbades amunt, i, també, l'aurèola groga amb ornamentació radial.

Davall del capell surten els cabells grocs rinxolats, que s'uneixen amb la barba i els bigotis frondosos. El nas és recte, un xic gros, i les celles toquen els ulls. L'orella dreta és molt gran.

Lòbul B7 - Sant Andreu (?)

Camper vermell, sense ornamentació. Bordura estreta de color rosa.

La imatge representa el bust d'un apòstol vestit amb mantell folgat, de color blau de cobalt i túnica de color verd grisenc. A la mà dreta, de dits llargs i afuats, du una gruixuda creu de color groc, dibuixada amb perspectiva.

El cap i l'aurèola són en una sola peça de vidre blanc. Les faccions són pintades amb grisalla campida i també llevada a punta d'agulla fent els peculiars rinxols ja descrits. Les celles, que són dibuixades levant el campit, queden tocant els ulls oberts, esbatanats, amb mirada allucinada.

La cabellera llarga caient per les espatlles s'uneix als llargs i ondulats bigoti i barba, tots ells tenyits amb groc d'argent.

L'aurèola groga és ornamental radialment.

Lòbul C7 - Santa Magdalena (?)

Camper blau de cobalt, sense ornamentació ni bordura.

La imatge femenina apareix vestida amb mantell rosa i túnica de color verd grisenc. A la mà dreta du una gran copa groga de peu hexagonal i amb tapa també groga. Les mans, tant la que sosté la copa com la que recull el mantell, són de dits afuats i llargs. Els plecs de la roba són arrodonits i flonjos.

El cap, desproporcionat en relació amb les mides del cos, és un vidre aprofitat, amb aparença femenina (amb tota seguretat és un cap d'àngel), pintat sobre vidre blanc amb grisalla campida i llevada en els punts més prominents del rostre; front, pòmuls, etc. No és, però, llevada a la punta d'agulla, ni tampoc amb els rinxols característics del mestre vitraller de la rosassa. Damunt del front du una fina diadema amb una creu perlada al bell mig. Els cabells grocs i ondulats baixen pel costat del rostre fins a tocar l'orla groga del coll, orla decorada amb dibuixos geomètrics.

Les celles fines i precises es perllonguen baixant per dibuixar el nas rectilini. Els ulls, de parpelles ben dibuixades i forma lleument ametllada, tenen ben marcades la nineta i la pupilla. La boca té el llavi inferior molsut i més fi el superior.

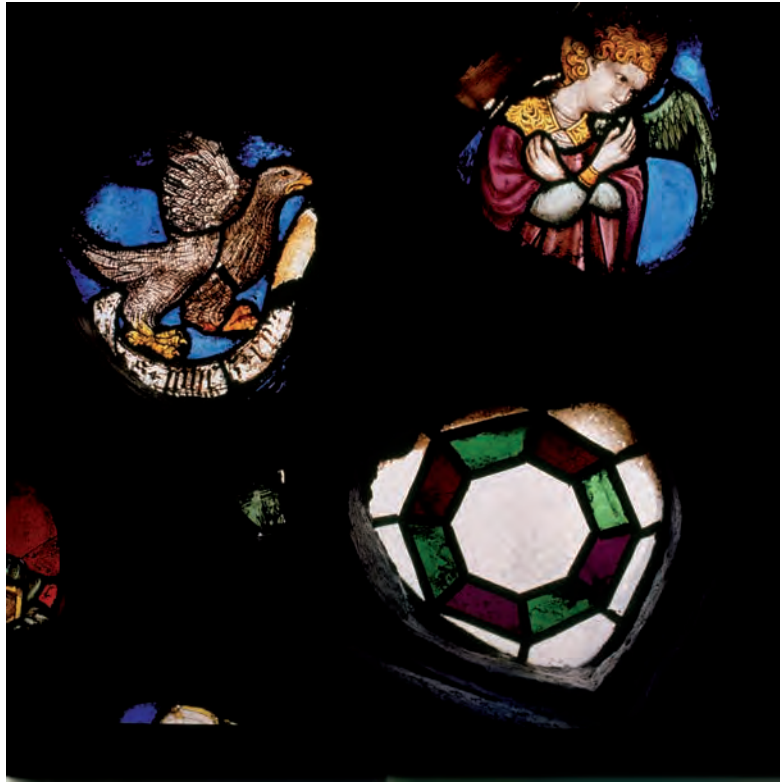
Aquest cap és un vidre aprofitat, provinent d'algun vitrall del segle xv. A la part dreta del cap, hi ha un vidre amb grisalla producte d'una reparació tardana i maldestra.

SMC 14: rosassa N1 B, detall del cap de l'arcàngel Gabriel

Rosassa nord

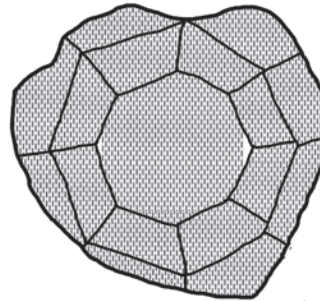
SMC 11: rosassa N1

SMC N1 A

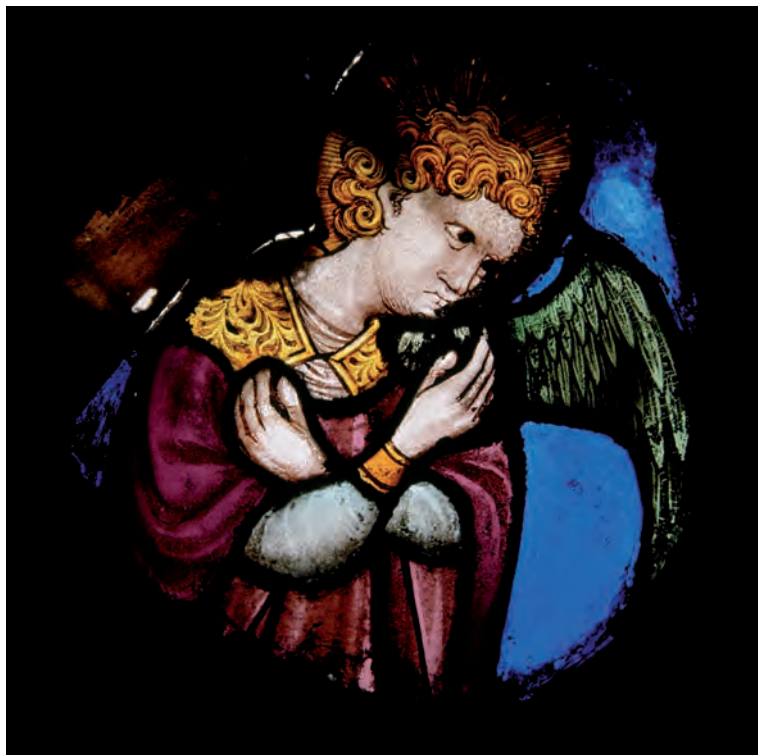
SMC N1 B

SMC N1 C

SMC 12: rosassa N1 A

SMC 13: rosassa N1 B

SMC 20: rosassa N3

SMC N3 A

SMC N3 C

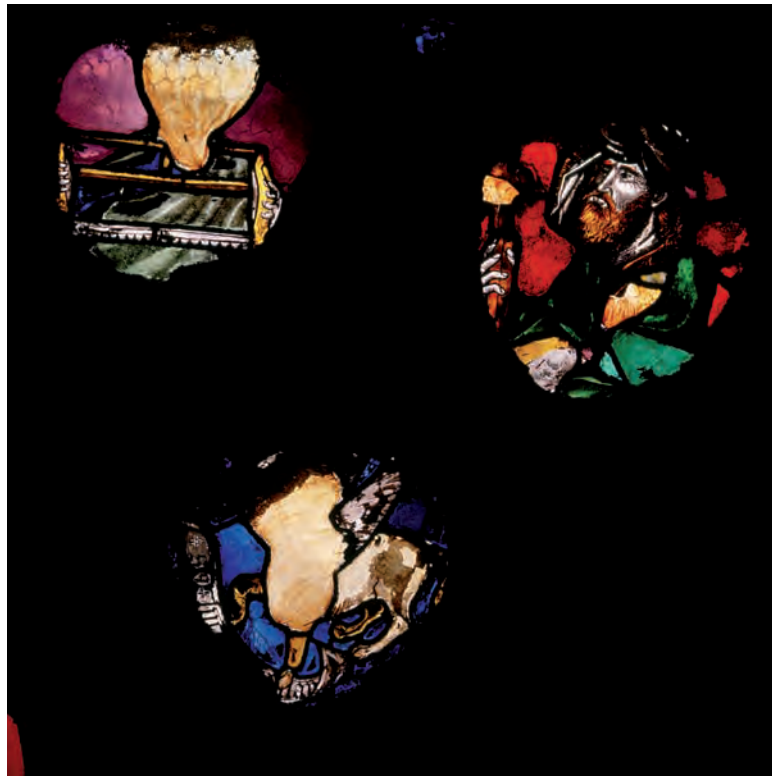
SMC N3 B

SMC 21: rosassa N3 A

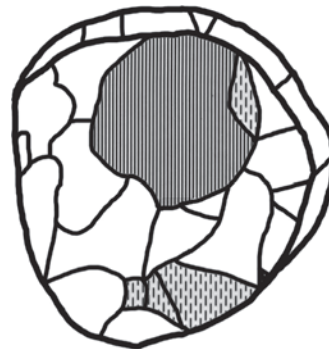
SMC 22: rosassa N3 B

SMC 25: rosassa N4

SMC N4 C

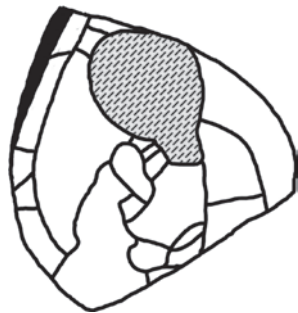
SMC N4 A

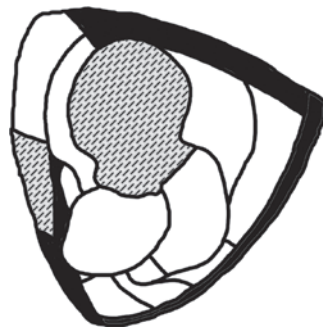
SMC N4 B

SMC 15: rosassa N2

SMC N2 A

SMC N2 B

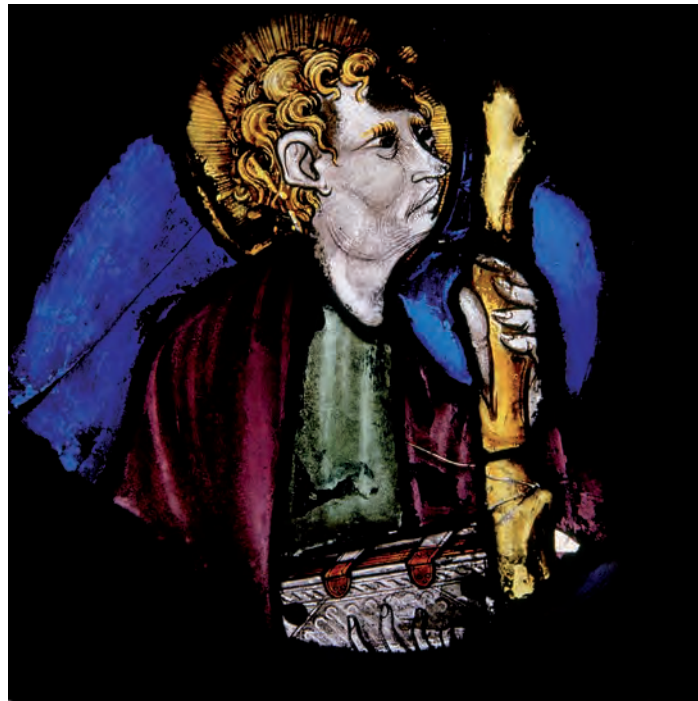
SMC N2 C

SMC 18: rosassa N2 C

SMC 19: rosassa N2 C (detail)

SMC 23: rosassa N3 C

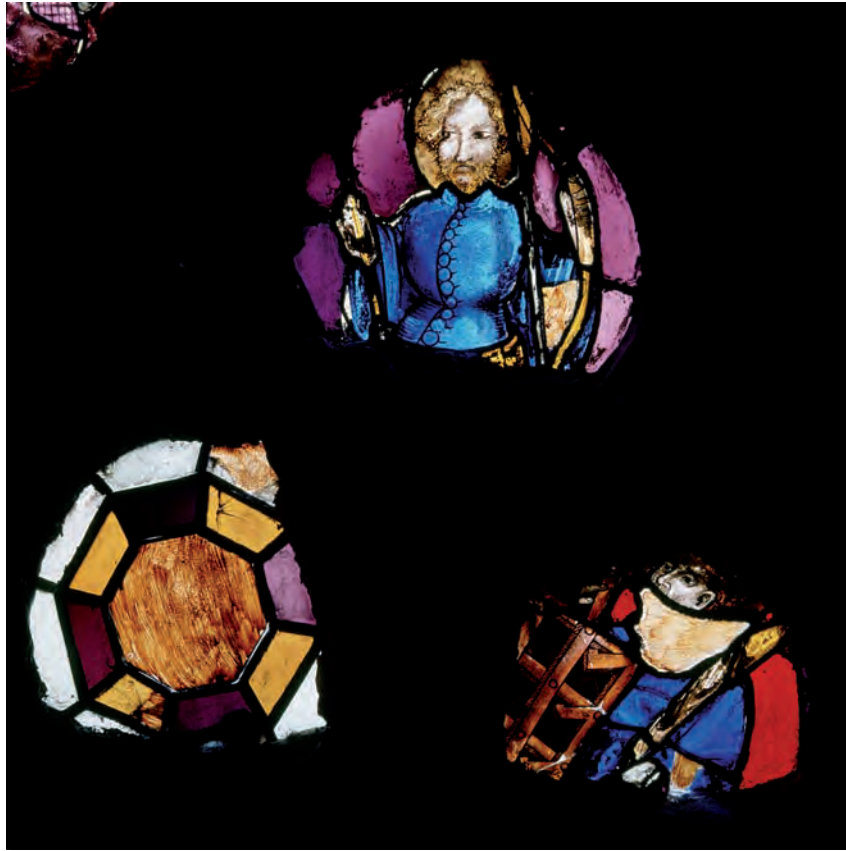
SMC 24: rosassa N3 C, detall grisalla llevada

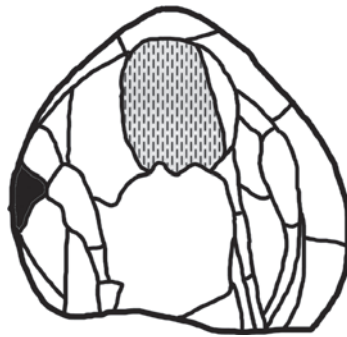
SMC 26: rosassa N4 A

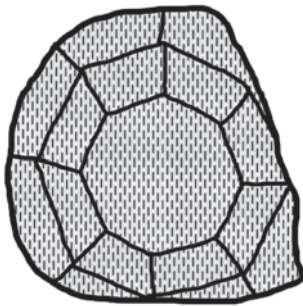
SMC 28: rosassa N4 B

SMC 29: rosassa N5

SMC N5 C

SMC N5 B

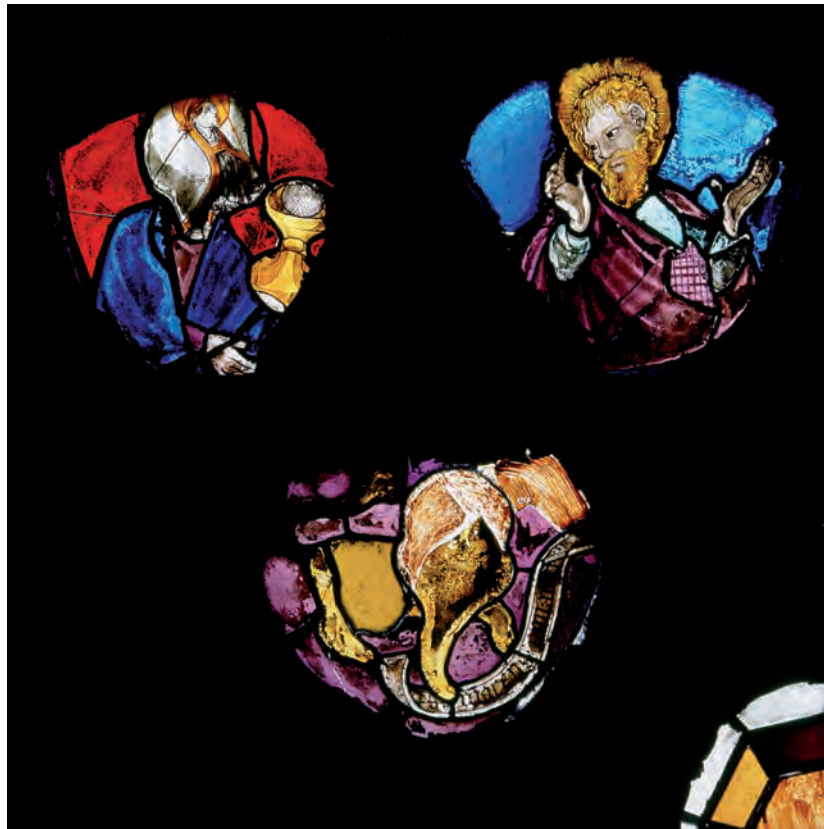
SMC N5 A

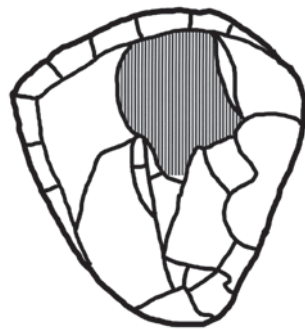
SMC 30: rosassa N5 A

SMC 32: rosassa N5 C

SMC 34: rosassa N6

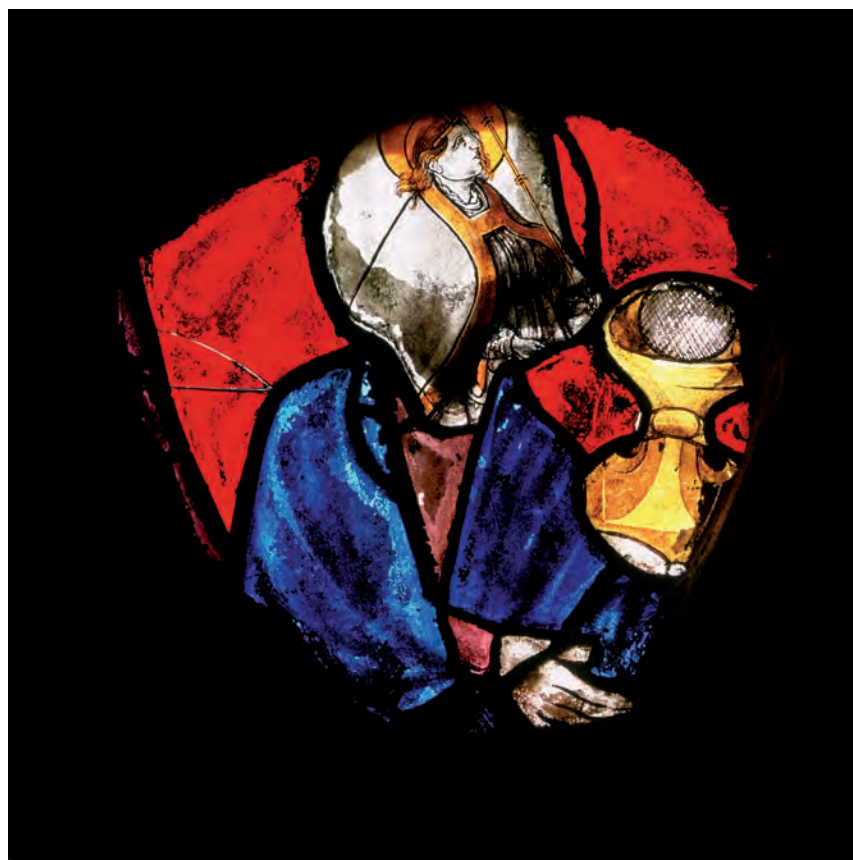
SMC N6 B

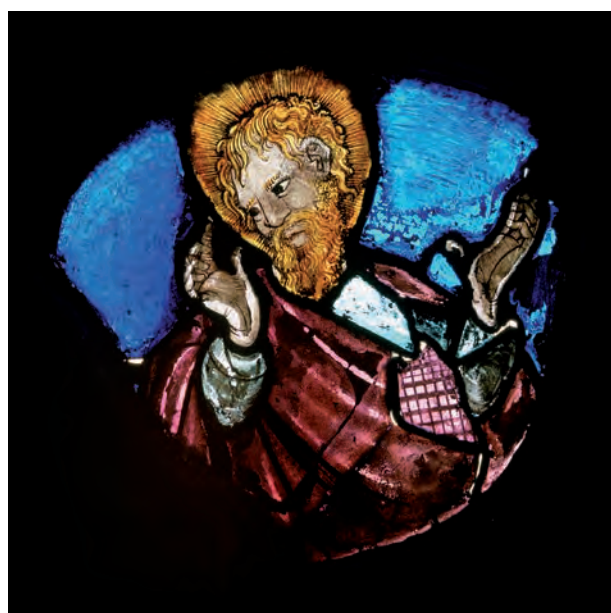
SMC N6 C

SMC N6 A

SMC 36: rosassa N6 B

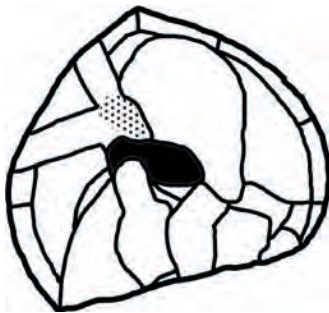
SMC 38: rosassa N6 C

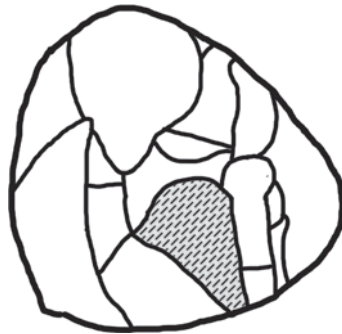
SMC 39: rosassa N6 C (detail)

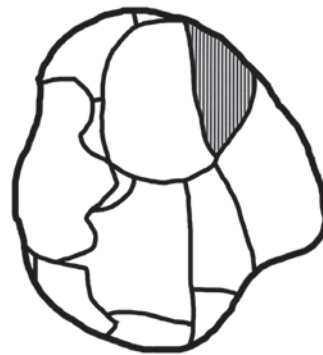
SMC 40: rosassa N7

SMC N7 B

SMC N7 A

SMC N7 C

SMC 41: rosassa N7 A

SMC 42: rosassa N7 B

SMC 43: rosassa N7 C

ELS VITRALLS DEL PRESBITERI *per Joan Vila-Grau i Antoni Vila i Delclòs*

Cinc finestrals formen el conjunt de vitralls del presbiteri. Cada vitrall és dividit en tres plafons o panys i en cada plafó s'ubicava una escena.

De les quinze escenes que en total apareixen en els cinc vitralls, dotze pertanyien als quatre finestrals encomanats al mestre Nicolí de Maraya, però, malauradament, només tres plafons obra de Nicolí han arribat fins als nostres dies: l'escena del sant sopar del finestral (NII) és la més íntegra, malgrat els dos caps provinents de restauració.

Les escenes de la davallada als inferns i de la resurrecció, molt afectades per reparacions i adobs, han conservat parcialment (resurrecció) o residualment (davallada) l'obra del mestre Nicolí.

La desaparició de plafons sencers, sigui per les causes que sigui, comporta l'aportació de nous vitralls de nous mestres vitrallers, de vegades coneguts, d'altres anònims.

El primer finestral (NIII) de l'esquerra mirant l'altar inicia el programa iconogràfic cristològic, amb les escenes (en ordre descendent) de l'anunciació, la nativitat i l'epifania.

L'Anunciació presenta aspectes característics d'estil propis del segle xv. Els plafons de la Nativitat i l'Epifania són ambdós obra del mateix mestre vitraller, d'estil ben diferent al del desconegut autor de l'Anunciació. En l'Epifania i la Nativitat, realitzats amb una delicada grisalla, els trets d'alguns personatges, concretament els caps femenins, són propers a la manera dels Serra o al Mestre de Ribo.

El finestral segon (NII) veu alterat el programa amb un plafó amb l'escut de Cervera, obra atribuïda a Josep Lladó, l'any 1680, plafó que potser substituïa un altre d'anterior amb el mateix tema heràldic, que fou obra de Domènec Metge (1534).

El segon pany mostra la imatge de sant Cristòfol; una època amb data del 16 de gener de 1607 fa referència a aquest vitrall, que per aquelles dates devia haver perdut els dos plafons del mestre Nicolí: la Presentació al Temple i l'Entrada de Jesús a Jerusalem.

Finestral axial (HI). Ja abans del segle XIX, aquest vitrall havia perdut els tres plafons obrats pel mestre Nicolí. Eren les escenes de l'empresonament, la flagel·lació i la crucifixió. Actualment, hi ha un vitrall amb la Mare de Déu de les Savines (1966).

El finestral (SII), amb intervencions i aportacions de diversos mestres vitrallers, com Carles Soquier i Joan Jordà, etc., conserva la seva meitat iconogràfica original amb les escenes de la davallada de Jesús als inferns, la resurrecció i la de Jesús i Magdalena, coneguda com a «noli me tangere». Les dues primeres escenes ja han estat esmentades anteriorment.

És particularment interessant el tercer plafó, amb l'escena suara dita del «noli me tangere». Pel gran domini tècnic i depurat estil, pel gran nombre de recursos emprats, així com per la delicadesa del dibuix i l'harmònica composició, es fa palesa la mà d'un gran mestre vitraller.

Tot i que les atribucions són molt arriscades, considerant que aquest plafó té les característiques tècniques i d'estil pròpies de final del segle xv, i considerant els trets del rostre (llavis angulosos, canaleta entre el nas i el llavi superior, la forma dels ulls), no ens sembla forassenyat pensar en Gil Fontanet, mestre vitraller que, entre l'any 1488 i el 1489, havia rebut la comanda de l'adob dels vitralls del presbiteri. Certament, hi ha diferències ben notables amb el vitrall del mateix tema a la capella baptismal de la catedral de Barcelona, diferències explicables si tenim en compte que Fontanet, en el vitrall barceloní, treballava segons el «cartró» de Bermejo, i que la forta personalitat artística d'aquest pintor havia de condicionar molt el treball del vitraller.

Sigui encertada o no aquesta atribució, el Noli me Tangere cerverí és una bella mostra del vitrall de final del segle xv.

El darrer finestral (SIII) del presbiteri que completava el programa iconogràfic amb les escenes de l'aparició a sant Tomàs, l'ascensió i la Pentecosta perdé al llarg dels segles tots els plafons obrats per Nicolí. Ara veiem que foren substituïts per un plafó heràldic amb el senyal de Cervera (recentment restaurat) a la part baixa.

Al plafó del mig hi ha la figura de sant Miquel, i el pany superior mostra una escena de difícil interpretació pel seu mal estat, però d'un estil plenament renaixentista, si tenim en compte els elements arquitectònics que apareixen en l'escena, escena on figuren tres personatges: els dos de la dreta són clarament figures femenines, però el de l'esquerra és massa afectat per reparacions barroeres i cal dubtar de la seva pertinença al plafó.

CATÀLEG DELS VITRALLS DEL PRESBITERI *per Joan Vila-Grau i Antoni Vila i Delclòs*

VITRALL NIII. ANUNCIACIÓ, NAIXEMENT, EPIFANIA

Alçària: 4,14 m, amplària: 0,70 m.
Finestral d'un badiu, amb tres plafons de 113 cm d'alçària i 68 cm d'amplària,
amb doble capcer i trilobat.

PLAFÓ 1

Epifania

COMPOSICIÓ, ORNAMENTACIÓ

Sobre camper vermell, llis, és representada l'escena de l'epifania.

La composició és definida per una diagonal ascendent d'esquerra a dreta, que divideix en dues meitats, en forma de triangles invertits, la composició. El triangle inferior dret agrupa la figura d'un mag agenollat davant la Verge amb l'Infant a la falda, i darrere hi ha la imatge de sant Josep.

En la part superior esquerra, dues figures de mags, dempeus, creen un ritme compositiu vertical, que per aquesta verticalitat compensa la força del triangle de la dreta, amb les tres figures esmentades.

A la part superior del plafó, dues franges horitzontals tanquen la composició. La franja inferior, de color groc, mostra rastres de grisalla que dibuixen, potser, un fris arquitectònic. La franja superior, de vidre blanc, dibuixa un fris de polilobats entre dues motlures.

CONSERVACIÓ

La composició del plafó no queda afectada per les peces provinents de restauracions tardanes.

Aquest pany fou reemplaçat totalment a final del segle XIX o a la primeria del segle XX. Hi ha problemes greus de fixació de grisalla en el fris arquitectònic de la part superior del plafó, així com en les mans i rostres. Apareixen pòsits calcaris. Un lleuger bombament afecta la part central del pany.

ICONOGRAFIA

Escena de l'epifania. Agenollat davant la Verge asseguda i l'Infant, hi ha un mag en actitud d'adoració, mentre l'Infant alça la mà dreta en gest de benedicció. En un segon terme, i darrere la Verge, apareix la figura de sant Josep destapant una copa plena de monedes, ofrena del mag agenollat. Dempeus, els altres dos mags presenten llurs ofrenes en sengles copes.

La Verge du un mantell blau i túnica blanca; les vores del mantell són finament ornades amb un motiu sinuós i un galó groc orna la màniga.

El cap de la Verge Maria és nimbat amb una aurèola de fines pinzellades radials amb una orla perlada perifèrica. Jesús vesteix una camisola o túnica blanca i sant Josep du un vestit verd. El seu cap, lleugerament inclinat, mostra bigoti i barba llarga, va cofat amb una gorra blanca formant grans plecs. El cap és contornejat per una aurèola poligonal.

El mag que apareix agenollat du un mantell groc amb el folre vermell. El seu cap (que no és l'original) du una llarga barba i cabellera grogues. A l'esquerra del plafó, hi figura dempeus el segon mag. Aquest va vestit amb un mantell blau, cenyit al coll, de mànigues amples que deixen veure el folre blanc. A la cintura du un cinyell groc.

La testa d'aquesta figura té la cabellera blanca i rinxolada, i és també blanca la corona que du al cap. A les mans porta una copa blanca, hexagonal, amb una tapadora amb arestes amb crocs en els caires.

El darrer mag, cofat amb turbant, du també a les mans una copa blanca de peu hexagonal i vas esfèric, amb un petit fris en forma de merlets en la part inferior de la tapadora. Aquest personatge va vestit amb roba folgada de color rosa marronós.

Al bell mig del camper vermell i damunt el cap de la Verge hi ha l'estel.

En la part inferior del plafó, una peça de vidre verd és pintada amb grisalla aparentant un enrajolat.

Aquest plafó és separat de l'escena superior (plafó 2) per una franja de vidre blanc, on es dibuixa un fris de polilobats entre dues motlures.

TÈCNICA, COLOR, ESTIL

Els caps de l'Infant, el mag del turbant i el mag agenollat són tots tres aportacions fruit d'una restauració posterior a la realització d'aquest plafó i en els quals apareix el groc d'argent. Els altres tres caps, així com les aurèoles, corona i mans, són simplement pintats amb una delicada grisalla sobre vidre blanc. Són també de grisalla i vidre blanc el vestit de l'Infant i les copes d'ofrena dels tres mags.

La grisalla de color de terra de Siena perfila amb precisió les formes, i un piquejat de brotxa modela els volums suggerits en les mans, les copes i els altres personatges.

La gamma de color és basada principalment en el vermell i el blau de cobalt. Segueixen en ús decreixent el blanc, el groc i el verd.

L'estil d'aquest plafó troba les seves característiques més definidores en la grisalla lineal, precisa, opaca, que perfila delicadament i enèrgica certs trets, o en els ombrejats, la grisalla més diluïda dels quals dona un to rogenc, quasi com de carnació. Un altre fet també característic és l'absència del groc d'argent.

PLAFÓ 2

Naixement

Plafó figuratiu, format per dues línies compositives paral·leles en diagonal ascendent de dreta a esquerra, definides per la vara blanca de sant Josep i els costats amb perspectiva del bressol de l'Infant, així com també per la disposició de la figura dorment de sant Josep i la posició de la Verge, agenollada i en actitud orant.

A la part superior del plafó, uns vidres verds i blancs formen dues franges ornamentals horitzontals; la superior, que és de vidre blanc, és ornada amb grisalla pintada d'elements florals i foliars, mentre que la franja inferior, de color verd, té grisalla, en molt mal estat, que potser dibuixava elements arquitectònics similars als del plafó 1.

CONSERVACIÓ

Tot i que en la part superior del plafó hi ha una franja ornamental de motius florals i altres vidres de procedència anacrònica, la composició original és conservada.

Materialment s'observen problemes greus de fixació deficient de les grisalles per tot el plafó. Hi ha pòsits calcaris en les dues cares del vidre. Va ser reemplaçat totalment a final del segle XIX o a la primèria del segle XX.

ICONOGRAFIA

Escena del naixement. L'Infant embolcallat apareix ajagut en el bressol blanc, el costat del qual és ornamentat amb fulles i cercells.

Davant del bressol figuren les imatges de Maria i Josep. La Verge és representada agenollada, amb les mans juntes, en actitud orant. Va vestida amb un mantell blau i túnica blanca amb una orla groga al coll. Els punys són també grocs en la màniga. El cap descobert mostra la cabellera groga ondulada i l'aurèola blanca amb grisalla radial.

Tant el cap com les mans i la túnica són aportacions d'una restauració posterior.

Sant Josep figura assegut recolzat en la seva vara blanca i amb el cap reclinat en els seus braços. Vesteix un ample mantell groc amb una fina orla decorada amb grisalla llevada a l'agulla. El cap, de llargues barbes i cabellera, va cofat amb una gorra o capell igual al que figura en el plafó 1. La testa és nimbada per una aurèola poligonal de vidres verds procedents d'una reparació errònia, ja que pel seu color l'aurèola es confon amb els vidres verds del camper.

El cap i el capell són pintats amb grisalla de color de terra de Siena i amb la mateixa grisalla són ombrejats els volums amb un piquejat de brotxa.

A l'espona del bressol i darrere la Verge hi ha una testa femenina tota pintada sobre vidre blanc, que sembla contemplar l'Infant. Paralela al costat dret del plafó i ran del cap femení esmentat hi ha una vara, o potser una gaiata groga de pastor. Uns plecs de roba de color rosa apareixen al costat d'aquesta vara. Podrien ser del vestit de la figura femenina.

Darrere el bressol, hi ha els caps del bou (vidre vermell) i de la mula (vidre blanc). Damunt d'aquestes figures, uns vidres grocs pintats amb grisalla suggereixen la teulada de palla del cobert de l'establia.

TÈCNICA, COLOR, ESTIL

En aquest plafó són emprats els mateixos recursos tècnics i d'estil que hem comentat en el plafó inferior (plafó 1): elements corporals finament perfilats amb grisalla de color de terra de Siena torrada, ombrejats amb piquejat de brotxa, així com la manca de groc d'argent, excepte en aquelles parts que hem assenyalat com a restauracions.

L'estil és, doncs, lineal i les ombres modelen amb precisió els volums suggerits.

La gamma cromàtica dóna preponderància al blanc, al blau de cobalt i, de manera decreixent, al groc i als verds, un xic grisencs, i en menor quantitat, al rosa i al vermell.

Ambdós plafons (1 i 2) són obra de la mateixa mà.

PLAFÓ 3

Anunciació

COMPOSICIÓ, ORNAMENTACIÓ

L'ordre compositiu és definit per un llarg filacteri blanc que divideix sinuosament i vertical l'escena pel bell mig del plafó.

A la part esquerra, hi ha la imatge de l'arcàngel Gabriel, i a la dreta, la de la Verge Maria.

Tanca l'escena per la part superior del plafó un fris blanc que forma tres equacions separades per columnes penjants. En el pla del fris, la grisalla dibuixa uns arcs d'ogiva polilobats damunt dels quals es representa una teoria de finestrals amb traceria, i al capdamunt seu hi ha una fina cresteria de trèvols blancs sobre fons negre.

Davall les dues imatges, hi ha un enrajolat aparent d'escaire.

Al mig i centrant l'escena hi ha un gerro, amb nanses, amb tres lliris blancs.

CONSERVACIÓ

L'estat d'aquest plafó, tot ell emplomat de nou a final del segle XIX o a la primeria del XX, és deficient, amb problemes de fixació de la grisalla en el fris arquitectònic i també a les ales de l'arcàngel.

ICONOGRAFIA

Anunciació a la Verge Maria. L'arcàngel, abillat amb riquesa, du una folgada capa, amb una orla groga de costats torxats, ornada amb pedres i perles blanques; sota el mantell, vesteix una vesta groga amb folre verd, i al dessota, una túnica blanca. És representat agenollat, amb la mà dreta assenyalant la Verge i sostenint amb la mà esquerra un llarg filacteri blanc amb la inscripció: *AVE MARIA GRACIA PLENA*.

Als extrems del filacteri, hi són pintats uns delicats motius foliars i cercells.

L'aurèola groga, de raigs radials afuats, compta amb dues línies concèntriques perifèriques i un tercer cercle de motius en formes semicirculars. Aquesta aurèola emmarca el cap, de cabells llargs i rinxolats. Sobre el front, du una diadema blanca amb un medalló central ovalat groc, amb un trilobat blanc al centre i vuit perles blanques entorn del dit medalló. El front és ample, les celles són poc corbades, el nas és recte, els ulls tenen ben marcades les parpelles. L'oval de la cara és suau i la boca està ben dibuixada.

Les ales, grans i llargues, són de color verd, amb les plomes molt esquemàticament pintades amb grisalla perfilada.

La Verge Maria està agenollada, amb un llibre obert blanc a la mà esquerra, i la dreta la reposa sobre el pit. El cos està entregirat i el cap, tombat cap a l'arcàngel, en actitud recollida i humil.

La Verge vesteix un llarg mantell de color blau de cobalt amb el folre lila. Està agenollada en un reclinadori de motlluratge groc cobert per una tovalla verda. Davall els genolls de la Verge hi ha un coixí verd amb borles del mateix color que pengen dels seus angles.

Al peu de les dues figures hi ha un gerro blanc amb ornamentació geomètrica de grisalla i groc d'argent pàl·lid, del qual surt una tija amb fulles i tres lliris blancs. El gerro és arrodonit i té dues nanses.

El camper és vermell, llis, i el terra figura un enrajolat lila d'escaire. Tota l'escena de l'anunciació és situada dins d'una estança suggerida pels motius arquitectònics del fris superior ja descrits i pel sòl suara mencionat.

Els dos capcers del badiu són de vidre blau, llis, sense cap tipus d'ornamentació; tot fa pensar que anteriorment als vitralls de Nicolí de Maraya podia haver-hi un finestral de dos badius i mainell central, i que aquest mainell fou eliminat per tenir un finestral d'un sol badiu, tal com el podem veure avui dia.

Damunt els capcers, hi ha un trilobat de camper vermell i un estel de vidre blanc grisenc pàl·lid, amb dotze raigs.

TÈCNICA, COLOR, ESTIL

Els recursos tècnics emprats per l'autor d'aquest plafó demostren un bon domini de l'ofici, així com un estimable sentit compositiu.

És abundant l'ús del groc d'argent en l'aurèola, la cabellera de l'arcàngel, l'orla del mantell, el reclinadori i també en el gerro dels lliris que hi ha a la part inferior central, si bé aquest és un afegitó d'època posterior.

La grisalla de perfilar és emprada en les lletres i els fullatges del filacteri, en el contorn dels plecs de les vestidures d'ambdós personatges o en detalls ornamentals, i naturalment, en els trets dels rostres, la cabellera, la diadema i les ales de l'arcàngel.

El modelat és realitzat amb grisalla campida i llevada obrint clars. La pintura campida enfosqueix la vesta groga de l'arcàngel fins a fer-la aparèixer d'un to ocre fosc, mentre que en l'orla del mantell aquest campit és llevat totalment deixant sortir el blanc del vidre en les pedres i perles que l'ornen, que són les parts precises que no estan tenyides pel groc d'argent.

La gamma cromàtica compta amb la potència i intensitat del vermell del camper, la netedat del blau de cobalt, la varietat dels verds i groguenc a les ales, maragda al folre de la vesta i verd pàl·lid grisenc en la roba que mig recobreix el reclinadori i el coixí.

És abundant el color groc, sigui amb vidre acolorit en el gresol o tenyit amb groc d'argent. També és extensament usat el color lila, que apareix en el mantell de l'arcàngel, el folre del mantell de la Verge i, encara, en l'enrajolat d'escaire.

El cap de la Verge i la seva aurèola són producte d'una restauració tardana i força maldestra, si bé no desproporcionada.

Els vidres originals són de manxó, acolorits de gresol i de bona qualitat.

L'estil d'aquesta composició correspon bàsicament al gòtic internacional.

VITRALL NIII. ANUNCIACIÓ, NAIXEMENT, EPIFANIA

Vitrall de tres plafons, doble camper i trilobat.

PLAFÓ 1 Epifania

Composició en diagonal generada per la distribució de les figures dels tres mags i les de sant Josep i la Verge amb l'Infant.

El camper és vermell, sense ornamentació. El mag agenollat du el mantell groc, el seu cap no és l'original. Els altres dos mags figuren dempeus, amb sengles copes a les mans. El mag de l'esquerra du un mantell blau cenyit al

coll i les mànigues folgades. El folre és blanc. El seu cap és pintat sobre una peça de vidre blanc, on apareix també la corona que du al cap. El darrer mag du un mantell rosa amb el folre groc.

El cap, cofat amb un turbant, no és l'original.

La Verge vesteix un mantell blau amb orla de grisalla, amb plects curiosament modelats. La túnica és blanca. El cap, pintat amb grisalla sobre vidre blanc, és l'original.

El cap de sant Josep, que és l'original, és també pintat sobre una gran peça de vidre blanc, on figuren també la historiada gorra i l'aurèola poligonal. El seu vestit és de color verd maragda grisenc. A les mans té una copa amb monedes.

L'Infant du una camisola blanca i està assegut a la falda de Maria. Té la mà dreta alçada en actitud de beneir. El cap és una barroera restauració, probablement de la mateixa mà que els altres dos caps no originals dels mags.

PLAFÓ 2

Naixement

Els personatges de l'escena del naixement són aixoplugats sota la teulada d'herba o palla groga. L'Infant és ajagut dins el bressol blanc; la Verge, agenollada davant el bressol, i sant Josep, aclofat, dorm amb el cap recolzat en els braços i, alhora, es repenja també en la vara blanca.

Un bell cap femení, potser d'àngel, ja que du aurèola, és resolt amb grisalla perfilada i modelada, a la manera dels altres elements originals d'aquest plafó i del de l'Epifania. L'expressió d'aquest rostre és dolça i els llavis insinuen un somrís. Els cabells són recollits enrere i la cabellera està partida per la clenxa. Aquesta testa és al costat mateix de l'espona del bressol. Ja en darrer terme, i damunt del bressol, hi ha els caps del bou (esborrat) i la mula.

El cap, la túnica i les mans de la Verge són provinents d'una restauració posterior maldestra.

PLAFÓ 3

Anunciació

Camper de vidre vermell, sense ornamentació. Escena amb les imatges de la Verge Maria i l'arcàngel Gabriel.

La Verge apareix amb el cap mig inclinat, mig girada vers l'arcàngel i agenollada en un reclinatori de motlluratge groc amb una tovalla verda, que mig tapa el moble i el coixí de sota els genolls. La mà dreta és damunt del pit i l'esquerra sosté un llibre obert. Vesteix un mantell blau amb el folre lila i una túnica vermella.

El cap i l'aurèola, pintats en una mateixa peça de vidre blanc, no són originals. Els seus trets, un xic maldestres, són perfilats, i les ombres, campides. La part esquerra del mantell és de reparació; són, en canvi, originals les mans i el llibre.

L'arcàngel, agenollat, va revestit amb una folgada capa o mantell lila, amb orla groga amb pedreria. Du també una vesta groga amb les mànigues, o la gira de les mànigues (?), verdes i la túnica blanca. La mà esquerra sosté un llarg filacteri blanc amb les lletres *AVE MARIA GRACIA PLENA*.

Entre la Verge i l'arcàngel, a la part inferior del plafó, hi ha un gerro blanc amb ornamentació geomètrica del qual surten lliris blancs.

A la part inferior del plafó, hi ha un frontis d'arcuacions polilobades i columnes truncades que, juntament amb l'enrajolat de la part baixa del plafó, situen l'escena en una estança.

TRACERIA

Traceria formada per dos capcers de llanceta trilobada, de vidre blau, i un trilobat de camper vermell, llis, amb un estel de dotze llargs i afuats raigs, de color gris blavós molt pàl·lid, i una circumferència blanca al centre.

Vegeu l'esquema de trames.

SMC 44: absis NIII 1

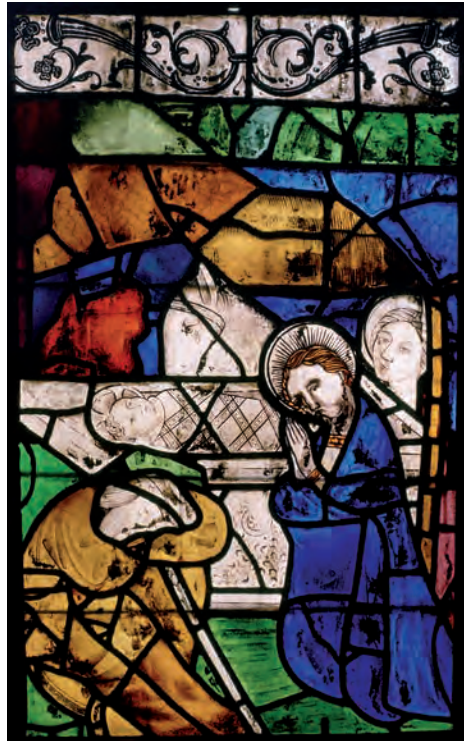
SMC 44: absis NIII 1 (esquema de trames)

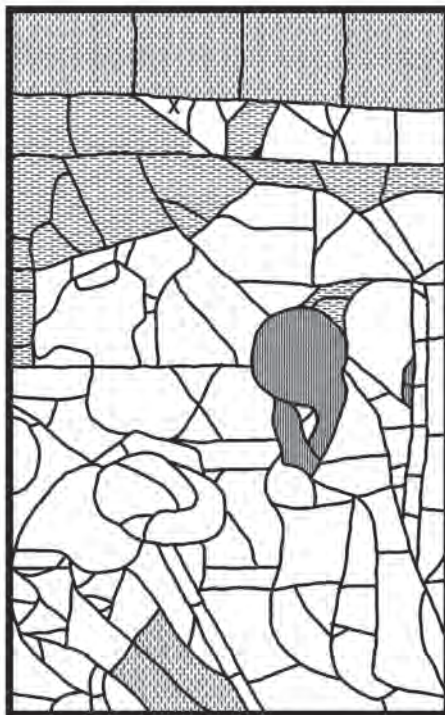
SMC 45: absis NIII 1 (detall)

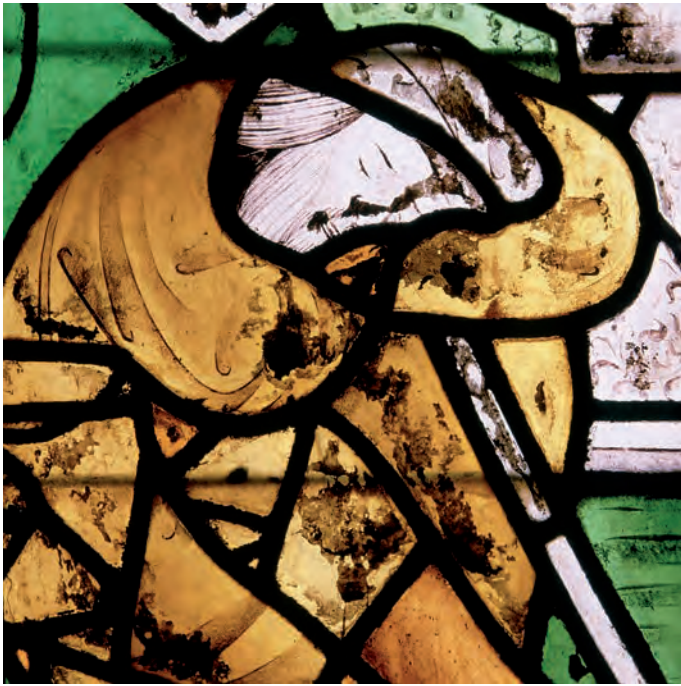
SMC 47: absis NIII 1 (detall)

SMC 48: NIII 2

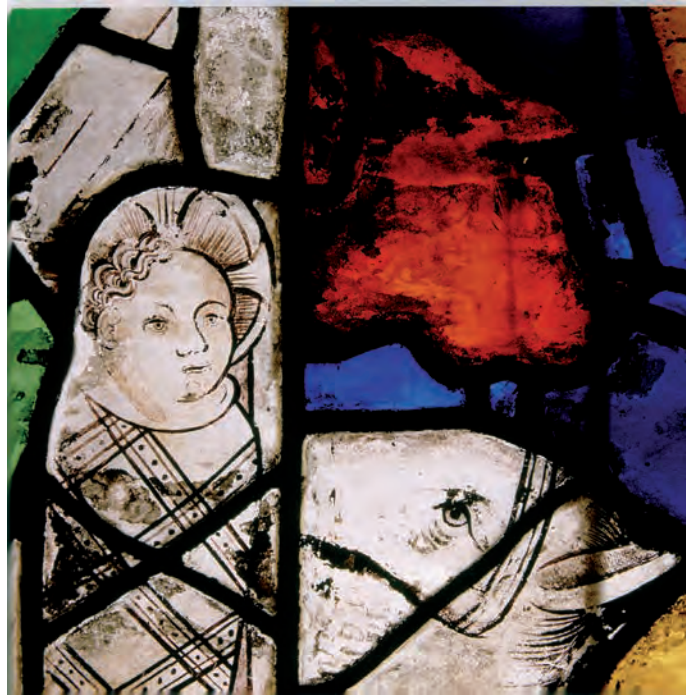
SMC 48: NIII 2 (esquema de trames)

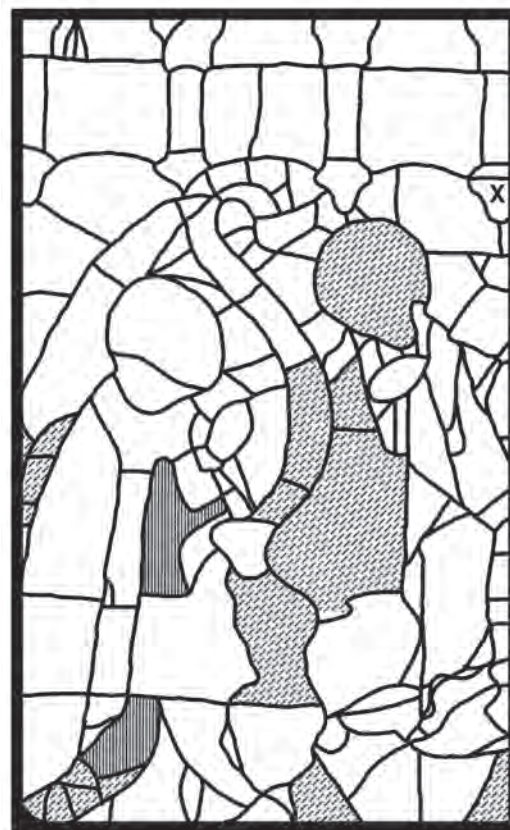
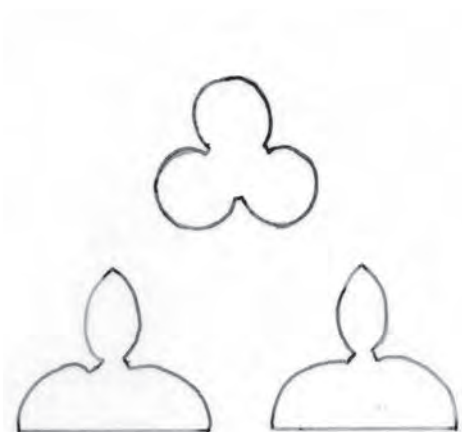
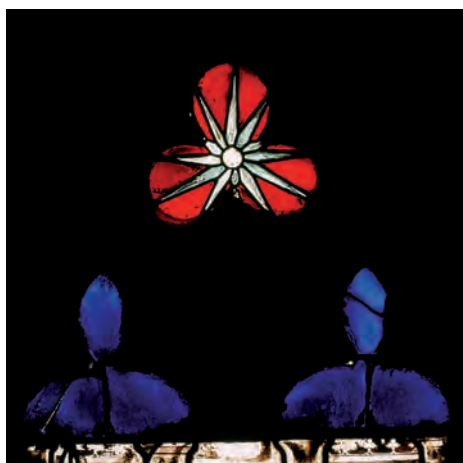
SMC 49: NIII 2 (detail)

SMC 50: NIII 2 (detail)

SMC 51: NIII 2 (detail)

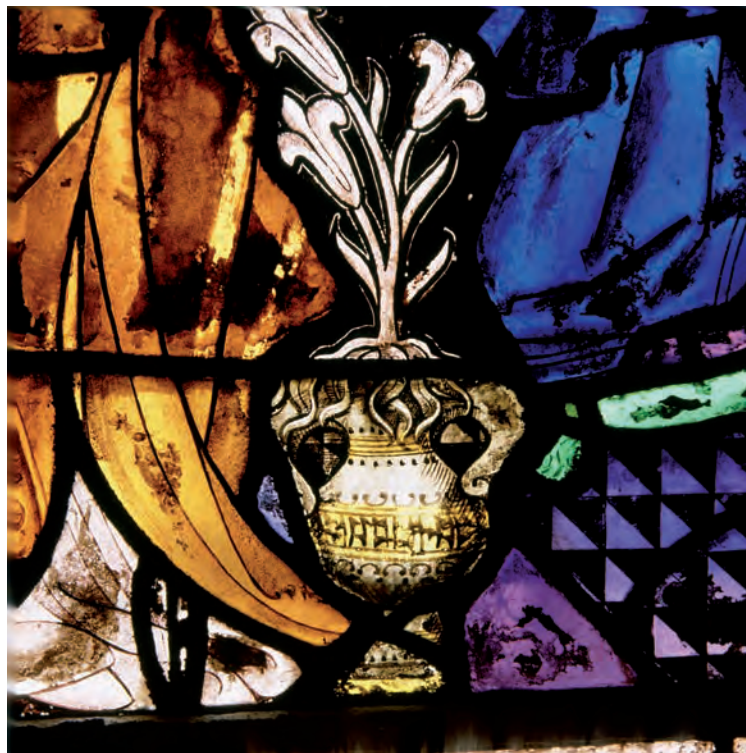

SMC 52 i trceria 56: NIII

SMC 52 i trceria 56: NIII (esquema de trames)

SMC 54: NIII 3 (detall)

SMC 55: NIII 3 (detall)

VITRALL NII. ESCUT DE CERVERA, SANT CRISTÒFOL I EL SANT SOPAR

Alçària: 4,15 m, amplària: 0,70 m.

Finestral d'un sol badiu, amb cinc plafons d'alçàries diferents, dos capcers i un trilobat.

PLAFÓ 1

Tema heràldic

COMPOSICIÓ, ORNAMENTACIÓ

Plafó de tema heràldic. En la part central, i dins d'una circumferència emmarcada per tres cercles concèntrics de color blau el primer, rosa el segon i verd el darrer, hi ha la figura d'un cérvol damunt les quatre barres vermelles, sobre camp groc. La bordura és verda i el camper, rosa. Llevat de la figura del cérvol, que és de vidre groc, pintada amb grisalla, tots els altres vidres són mancats d'ornamentació pictòrica.

CONSERVACIÓ

El plafó original és datat documentalment del 1680. Tot aquest pany està en molt mal estat. Els vidres que hi manquen són substituïts per vidres despolits adherits amb silicona per la part exterior del vitrall.

ICONOGRAFIA

El plafó mostra l'antic escut de la vila de Cervera, amb el cérvol damunt l'escut de Catalunya.

TÈCNICA, COLOR, ESTIL

Tècnicament, aquest plafó és realitzat amb vidres de poca qualitat i cromatisme pobre. La grisalla és emprada únicament per pintar de manera molt elemental la figura del cérvol. Aquest pany de vitrall és un element més dels que trenquen la unitat iconogràfica original.

Per les seves característiques, sospitem que no és obra de la mà del vitraller Josep Lladó, segons consta documentalment. Podria ser provinent d'una restauració molt més tardana, possiblement de la intervenció del 1883, i podria estar afectat encara per manipulacions posteriors.

PLAFONS 2, 3, 4

Sant Cristòfol

COMPOSICIÓ, ORNAMENTACIÓ

Emmarcat per dues bordures estretes, blanca l'externa i de colors irregularment alterats la interna, hi ha, dreta i centrant la composició, la imatge de sant Cristòfol duent a les espatlles l'Infant Jesús.

El camper és un reticulat de fons verd i llenques blaves amb rombes grocs en les interseccions de les llenques.

En la part baixa del plafó, i damunt de l'aigua del riu, hi ha una franja d'herbei.

CONSERVACIÓ

Aquest vitrall és format per tres plafons, tots ells reemplomats a final del segle XIX o a la primera del segle XX. El plafó superior està en bon estat. En el del mig, el vidre del braç del sant és trencat, amb desplaçament del vidre.

En el plafó inferior, hi ha alguns vidres col·locats en el curs d'una reparació molt recent, de segur en el procés de renovació de la xarxa de plom.

ICONOGRAFIA

Imatge de sant Cristòfol, que apareix amb les cames nues, tot passant un gual. Va abillat amb un mantell vermell de plecs voladissos i una túnica verda curta per sobre dels genolls.

Amb totes dues mans agafa un llarg bordó al capdamunt del qual hi ha tres flors i fulles.

El cap, de cabellera llarga i ondulada, tal com ho és també la barba, és contornejat per una aurèola blava. Les cames, del turmell per avall, són dins l'aigua, la qual és representada per unes pinzellades onejants, pintades sobre vidre blau. Damunt mateix de l'aigua, i fins a l'alçada dels genolls, hi ha una franja de vidre groguenc amb fullatge.

El camper és reticular, tal com hem descrit anteriorment.

L'Infant és representat a collibè sobre les espatlles del sant. El cap de Jesús és nimbat per una aurèola crucífera. El rostre és de galtes molsudes i nas ample. Els cabells són molt curts i rinxolats. Va vestit amb un mantell vermell que deixa descoberts l'espatlla i el braç dret, alçat en actitud de beneir. A la mà esquerra du el globus amb la Creu.

TÈCNICA, COLOR, ESTIL

El groc d'argent, molt cuit, de color de coure, és emprat únicament en els cabells de Jesús, el globus crucífer i la vara florida del sant. Aquest color groc presenta un *craquelement* que fa sospitar l'ús de pintura freda en lloc d'argent.

En els cossos d'ambdues figures és emprada la grisalla perfilant, o campida quan vol modelar.

El camper és contornejat als costats verticals per una bordura doble, blanca l'externa i de colors diversos la interna.

PLAFÓ 5

Tema del sant sopar

COMPOSICIÓ, ORNAMENTACIÓ

La composició, de notable rigor geomètric, és basada en un eix central vertical i en un rombe donat per la disposició en què són agrupades les figures. El vèrtex superior del rombe coincideix amb el cap i l'aurèola de Jesús, i els costats, amb la disposició de Jesús i sant Joan i els dos apòstols de la part inferior del plafó.

L'escena es desenvolupa dins d'una estança coberta per un temple octagonal representat amb perspectiva i format per un entaulament, de fris blanc i cornisa d'oves, tot sostingut per capitells i columnes.

El seu interior mostra uns arcs d'ogiva i una clau de volta.

Tant el camper vermell com l'enrajolat de rajoles d'escaire acaben de suggerir la interioritat de l'escena.

CONSERVACIÓ

Plafó lleugerament bombat en la part central. A la part inferior del plafó hi ha alguns vidres trencats sense que s'hagi produït desplaçament.

Tots els vidres originals de la mà del mestre Nicolí de Maraya presenten problemes greus de fixació de la grisalla, tant en les cares com en els vestits i elements ornamentals.

No són originals els caps de Crist, sant Joan i l'apòstol que hi ha a l'esquerra de la figura de Jesús.

ICONOGRAFIA

La imatge de Jesús, vestit amb túnica blava i aurèola crucífera, presideix l'escena, assegut davant la taula parada amb tovalles blanques, dos flascons i una plàtera amb un peix. Té la mà dreta en actitud de beneir i l'esquerra sosté un calze groc de peu ample. Damunt la copa, hi ha l'hòstia amb l'anagrama *IHS*.

Sant Joan és representat recolzant el cap en Jesús. A l'esquerra i al costat de sant Joan, hi ha un apòstol dibuixat de perfil mirant Jesús. El seu cap té els cabells grocs i rinxolats. El nas i l'aleta del nariu són llargs. La cella, un xic esborifada, toca l'ull. La boca, de rictus caigut, té els llavis molsuts i no du barba. Les faccions d'aquest apòstol són molt semblants al personatge del vitrall (c3) de la rosassa lateral d'aquesta mateixa església, que també és un apòstol.

En segon terme, i entre l'apòstol suara descrit i la figura de sant Joan, hi ha la imatge d'un altre apòstol. Té el cos i el cap entregirats mirant cap a l'esquerra. Va vestit amb una túnica rosa i mantell verd. El cap no és l'original.

A la dreta de Jesús, hi són representats dos apòstols. El proper a Jesús va vestit amb una túnica vermella i mantell blau. Amb la mà esquerra para el plat. És una bella testa, d'expressió una mica tràgica. Du cabellera i barba rosses (grogues) i rinxolades.

El rostre mostra un front ample, de nas recte i ample. Els ulls, tocant les celles hirsutes, mostren una grossa nineta que marca l'iris i la pupilla. La testa és nimbada per la característica aurèola del mestre Nicolí, això és, pinzellades fines radials o llevades sobre un pàllid campit i el vidre tenyit lleugerament amb groc d'argent.

Al seu costat, vestit de color rosa, apareix un apòstol que posa la mà sobre l'espatlla del seu company. El seu cap té les mateixes característiques que el descrit en el paràgraf anterior.

Tancant el rombe que hem descrit en l'estudi de composició, hi ha els dos apòstols que apareixen davant la taula asseguts un a cada extrem. El de l'esquerra du una túnica rosa i mantell blau. És representat de perfil, sense aurèola, i sembla (a causa del mal estat de la grisalla) que estengui la mà dreta parant el plat, actitud, per tant, igual a la de l'apòstol de l'esquerra de Jesús. També sense aurèola i de perfil és mostrat l'apòstol de la dreta, en posició i gest semblants als del seu parió. La pèrdua de la grisalla no permet veure si la seva mà porta un plat o bé si davant seu té un peix (?). Les faccions d'aquest apòstol, que per una segurament volguda lletjor podria ser Judes, són accentuades amb un punt de grotesc. El rictus amarg de la boca, el front arrufat, els cabells rinxolats i una orella desproporcionada (tot i que Nicolí sol engrandir aquest apèndix) són les característiques del seu rostre. Aquest personatge va vestit amb túnica blava i mantell rosa.

Els vidres d'aquest plafó són pintats amb grisalla de color de terra de Siena torrada. Aquesta grisalla perfila o modela els elements de la composició. És abundós l'ús del groc d'argent pàllid en les cabelleres, barbes i aurèoles, així com també en els atuells de la taula. El calze de Jesús, probablement fruit d'una restauració, és de vidre groc i pintat pobrament i maldestra.

En els cinc caps originals de la mà del vitraller Nicolí de Maraya és on trobarem la tècnica més personal i característica d'aquest mestre. Aquests caps són de factura delicada i expressiva, alguns trets són perfilats i campits amb una grisalla clara, lleugerament vermellosa; sobre aquest campit, obra el seu peculiar llevat a punta d'agulla en forma de diminuts rínxols o espirals obrint clars, tal com hem vist també en la rosassa.

En les barbes i cabelleres, així com en les aurèoles, la grisalla és llevada a la punta de punxó.

En la roba de les tovalles, pintada aparentant un adomassat, la grisalla és de trepa.

TÈCNICA, COLOR, ESTIL

Els blaus pàllids són de ciba, com també és de ciba el vidre emprat en els rostres originals. Els tres caps no originals són pintats sobre vidre blanc de manxó.

La gamma de color és la usual en l'obra de Nicolí: roses apagats, blaus grisencs pàllids, verds pàllids o maragdes i algun bell i intens blau de cobalt (de ciba). El vermell és dens i intens de to, si bé en algun vidre d'aquest color hi ha una pèrdua de to que podria ser deguda a la corrosió.

VITRALL NII. ESCUT DE CERVERA, SANT CRISTÒFOL I EL SANT SOPAR

Vitrall de cinc plafons, de mides diverses d'alçària i 68 cm d'amplària. Finestral d'un sol badiu, amb dos capcers de llanceta i un trilobat superior. El finestral anterior a l'obra de Nicolí de Maraya deuria ser de dues llancetes i mainell central.

PLAFÓ 1

Tema heràldic. Escut de Cervera

La bordura és verda i el camper, lila fosc. Tres cercles concèntrics, verd l'exterior, lila el mitjà i blau l'intern, contornegen un escut circular amb les quatre barres vermelles sobre camp groc, damunt les quals figura la imatge d'un cervol.

Tots els vidres són mancats d'ornamentació de grisalla, excepte el cervol. El plom és grafilat.

Aquest vitrall és obra de Josep Lladó, documentada l'any 1600. El vitrall actual, afectat per trencadisses, manté la temàtica original.

PLAFONS 2, 3, 4

Sant Cristòfol

Plafons amb el tema de sant Cristòfol passant un gual portant Jesús a l'espatlla. El sant es recolza en una llarga i florida vara.

El camper del plafó és un reticulat de llenques blaves. Els encreuaments són grocs sobre fons verd pàlid.

El sant, de cabellera llarga i entortolligada, i amb les cames nues dins de l'aigua, va vestit amb un mantell vermell que voleia. També és vermell el mantell de l'Infant.

Aquest vitrall de Sant Cristòfol substituï els dos plafons de Nicolí de Maraya i trencà la continuïtat iconogràfica. Els temes originals d'aquests plafons desapareguts eren l'entrada de Jesús a Jerusalem i la presentació al Temple.

PLAFÓ 5

Tema del sant sopar

Escena emmarcada per un templet arquitectònic representat amb perspectiva. Davall de l'entaulament de vidre blanc, hi ha arcs i columnes de color blau grisenc, que creen un espai interior per ubicar l'escena.

Al centre de la composició, hi figura Jesús beneint el calze groc amb l'hòstia. El cap de Jesús, el de sant Joan i el d'un apòstol que apareix a l'esquerra no són de la mà del mestre Nicolí. Són originals els altres cinc caps dels apòstols.

Davant Jesús, hi ha la taula parada amb dos flascons, dos plats i un peix dins una plàtera, i un altre peix sobre les tovalles (?).

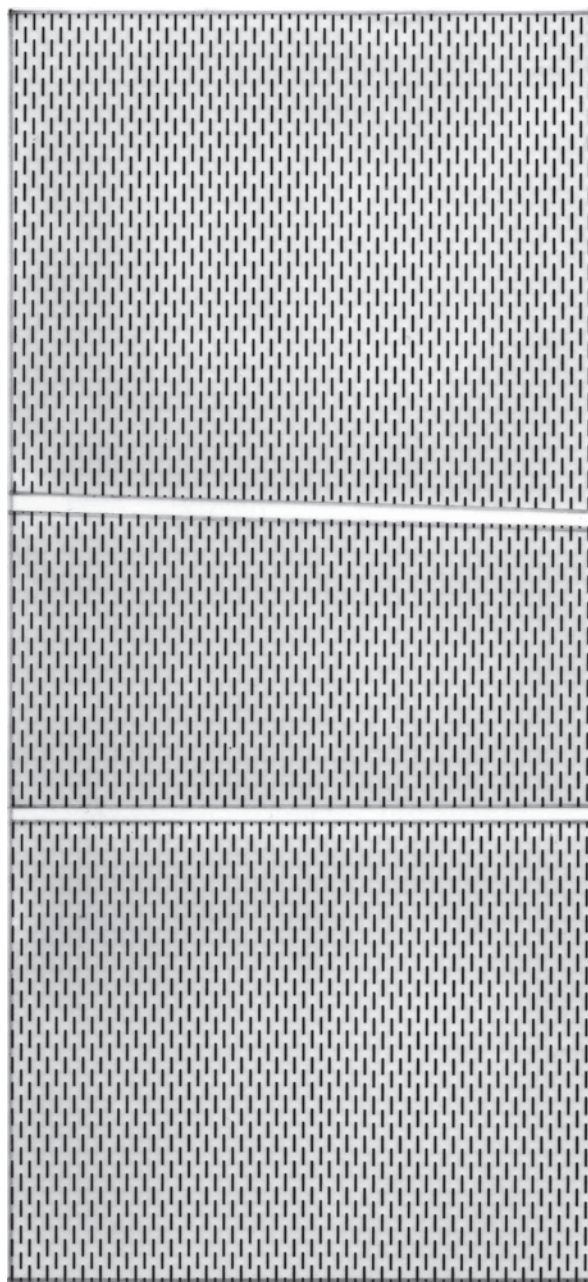
El fons dels elements arquitectònics és de vidre vermell per suggerir l'espai interior, on se celebra el sopar, i el camper, que només es veu sobre el templet, és de color blau de cobalt.

El sòl que apareix entre els dos apòstols asseguts davant la taula és un enrajolat de rajoles d'escaire pintades sobre vidre verd.

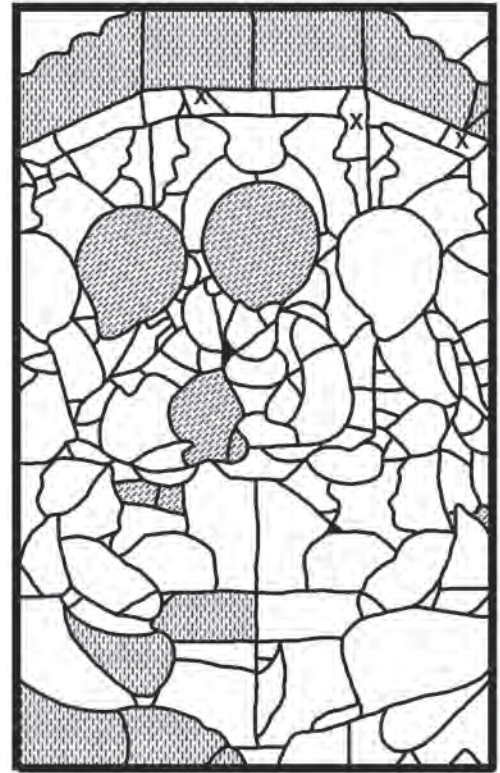
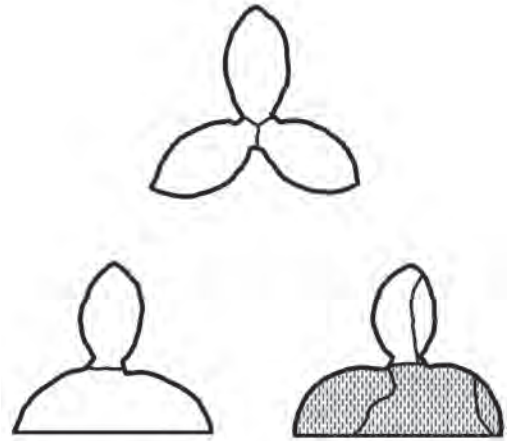
Els capcers de llanceta són envitrallats amb vidre rosa i el trilobat és de color groc. Aquests vidres no duen cap mena d'ornamentació. El trilobat està lleugerament després del morter que el fixava al mur.

SMC 58 i 59: NII

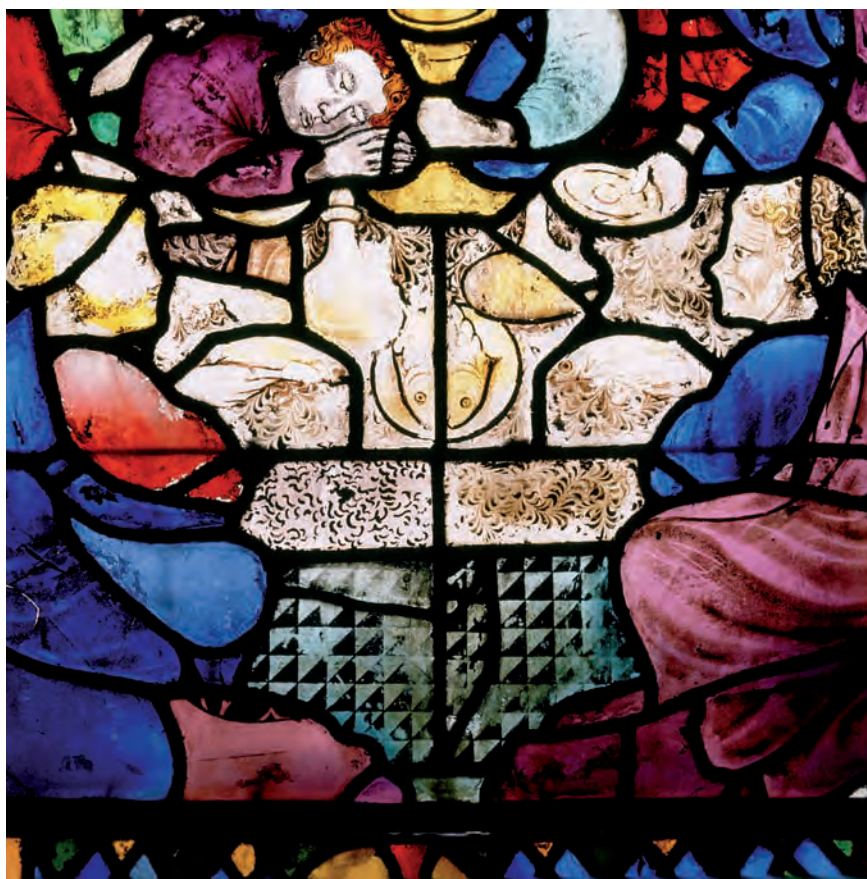

SMC 58 i 59: NII (esquema de trames)

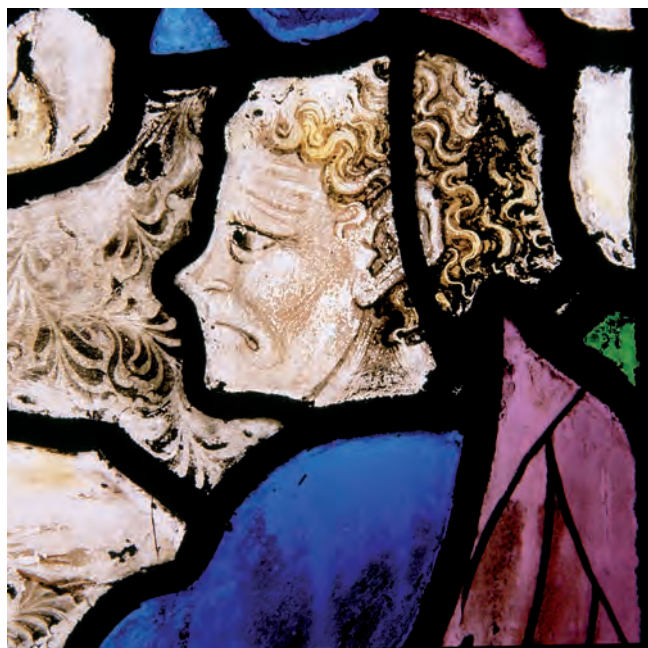

SMC 60: NII 5 i SMC NII TR

SMC 60: NII 5 i SMC NII TR
(esquema de trames)

SMC 61: NII (detail)

SMC 63: NII (detail)

SMC 64: NII (detail)

SMC 65: NII (detail)

VITRALL SII. DAVALLADA DE CRIST A L'INFERN, RESURRECCIÓ
I «NOLI ME TANGERE»

Finestral d'un badiu, amb doble capcer i trilobat.

PLAFÓ 1

Davallada als inferns

COMPOSICIÓ, ORNAMENTACIÓ

Malgrat l'estat d'aquest plafó, del qual resta aproximadament un terç, i que havia quedat en el pany tapiat del finestral, hi ha, però, elements originals prou significatius per permetre la seva identificació temàtica.

L'escena representada respon a la tradició iconogràfica, i, d'acord amb ella, podem suposar l'esquema de la composició, donat principalment per la Creu, que dona un ritme diagonal i dinàmic a l'escena. Aquesta diagonal es podria equilibrar amb la verticalitat de la figura de Crist i de l'asta crucífera, a la part esquerra del plafó, i amb el grup de condemnats de la part dreta, i també amb l'element arquitectònic (portalada?), també vertical.

No hi ha elements ornamentals.

CONSERVACIÓ

Solament resta la part superior d'aquest plafó (40 cm × 70 cm), que feia 113 cm d'alçària per 70 cm d'amplària. Durant el treball d'estudi dels vitralls del presbiteri d'aquesta església, es localitzà aquest vitrall en la part tapiada del finestral (SII). El seu estat recomanà emplomar-lo de nou, un cop extret del seu emplaçament, i els vidres que hi mancaven foren substituïts per vidres del mateix color i textura, o vidres neutres, tots ells marcats amb les inicials J. M. B. i l'any d'aquesta restauració. Una vegada restaurat i emmarcat amb marc de metall per protegir-lo, es diposità a la parròquia de Santa Maria, mentre no es restaurin els vitralls i s'obri la part tapiada del finestral.

ICONOGRAFIA

Escena de la davallada de Jesús als inferns, on es representa un grup de condemnats emparant-se o agafant la Creu per sortir de l'infern.

Aquests condemnats semblen sortir per una portalada. A la part esquerra de la composició hi ha part d'una aurèola que per la seva mida podria pertànyer a un personatge més important, potser a la figura de Crist, que duria a la mà dreta una llarga asta crucífera amb la característica banderola blanca. Damunt la Creu i els condemnats i sobre un camper blau, hi apareixen tres o quatre figures monstruoses de dimonis.

La manca del quasi setanta per cent del plafó no permet precisar més el comentari iconogràfic; s'afegeixen a l'esmentada dificultat unes certes diferències de concepte, que fan més problemàtica tota conclusió.

TÈCNICA, COLOR, ESTIL

Tant tècnicament com estilística, hi ha unes diferències remarcables, que podríem classificar en tres subconjunts, i que podríem suposar que corresponen a tres mans diferents, tots ells fruit de les nombroses intervencions que en èpoques diverses han afectat els vitralls del presbiteri.

El grup dels condemnats correspon a una intervenció molt tardana (segle XVII), que es caracteritza per l'accentuació quasi caricaturesca dels trets d'aquesta generació. Una grisalla lineal, de pinzellada forta però poc hàbil i elemental, acompanyada per un vague modelat i alguna mostra de grisalla llevada amb punxó en les cabelleres tenyides amb groc d'argent de to intens.

Els monstres-dimonis de la part superior del plafó tenen un caire ingenu i quasi popular, el seu traçat és insegur i el groc d'argent sobre vidre blau, que apareix en la figura de l'esquerra, és aplicat amb imprecisió.

Una tercera mà és l'autora de l'aurèola, l'asta crucífera i la banderola blanca, així com un petit fragment d'arquitectura del portal dels condemnats.

En tots aquests darrers elements s'observen una precisió en el dibuix, un ombrejat ben definit i un llevat de grisalla en la part dreta de l'aurèola clarament diferents de la tècnica i l'estil que apareixen en els dos grups comentats anteriorment.

PLAFONS 2, 3

Resurrecció de Crist

COMPOSICIÓ, ORNAMENTACIÓ

La composició es desenvolupa comprnent els dos plafons. La imatge de Crist ressuscitat centra els dos plafons. La llarga asta groga crea un ritme de diagonals, juntament amb les figures dels soldats, equilibrades per l'horitzontalitat de la tomba i del fris de polilobats de la part superior del plafó 3.

Són elements ornamentals l'esmentat fris de polilobats i les arcuacions del frontal de la tomba, i la curiosa ornamentació floral, amb un pàllid groc en l'armadura del soldat jacent.

CONSERVACIÓ

Ambdós plafons van ser totalment emplomats, amb plom del 10, a final del segle XIX o principi del segle XX.

El plafó 2 presenta un bombament a la part inferior, corresponent al soldat jacent. Aquesta figura té problemes greus de fixació de la grisalla, problemes que també hi són en el mantell de Crist. Si bé l'estat del plafó 3 és bo, cal observar tres intervencions de restauració ben diferents i de diverses èpoques:

- a) Cap i aurèola de Crist resoltos amb grisalla lineal i groc d'argent, de característiques similars —no iguals— al cap de Crist del sant sopar del vitrall NII, cap, aquest, que, com hem observat, no és de Nicolí de Maraya.
- b) El tors i el braç dret de Crist, amb grisalla rogenca, quasi sanguina, i pintada modelant en plans.
- c) La mà dreta del Crist, ben dibuixada i pintada amb grisalla negrenca perfilant els dits i els plecs dels nusos i modelant amb un ombrejat de lavís reforçat amb ritmes de fines pinzellades.

ICONOGRAFIA

Resurrecció de Crist.

Crist, embolcallat amb un mantell blau, apareix sortint de la tomba, la mà dreta alçada en actitud de beneir; a la mà esquerra, on es veu la ferida dels claus, du una llarga asta groga acabada en forma de creu, amb la banderola blanca amb una creu groga al centre.

El peu que posa damunt el caire de la tomba mostra també, com en la mà, la ferida dels claus de la crucifixió. El cap no és l'original.

La tomba, dibuixada amb perspectiva, és de color blau grisenc clar.

La seva part frontal és ornada amb unes arcuacions d'ogiva, llevades sobre un campit fosc, quasi negre.

Davant la tomba, hi ha la figura jacent d'un soldat que du un arnès amb un elm en forma de tonell i guantelets i una espasa llarga, de color groc, entre les cames encreuades.

El seu cap es recolza en el braç esquerre. Entre l'espasa ha desaparegut a causa de la pèrdua de la grisalla.

Darrere la tomba, i a cada costat del plafó, hi ha dos soldats. El de la dreta du a la mà una destrat de bec de falcó i va cofat amb un casc amb la visera abaixada; el de l'esquerra ha desaparegut pràcticament, i només n'és visible una llança llarga, d'asta groga i punta lanceolada blanca. Ambdues figures estan en estat residual.

TÈCNICA, COLOR, ESTIL

En aquest vitrall l'autor empra la grisalla perfilant amb precisió, o usa amb seguretat la grisalla llevada sobre campits. També modela amb netedat certs volums suggerits (mantell, tomba).

El groc d'argent, sempre ben pintat, apareix en les armadures dels soldats i en la banderola crucífera.

La gamma de colors és basada principalment en el vermell (*plaque*), de to càlid i intens, i el blau de cobalt, ambdós emprats a parts iguals. Menys abundós és l'ús del blau pàllid grisenc (tomba) o del blanc (fris dels polilobats, els soldats, etc.).

Aquest vitrall té alguns elements (peus i mans allargassats, dits afuats i ungles agudes) coincidents amb l'obra del mestre Nicolí, però la pèrdua de grisalla i les molt nombroses o importants peces de restauració, com el cos, els braços, les mans i el cap de Crist, fan massa problemàtica qualsevol conclusió en aquest sentit.

PLAFONS 4, 5, 6

«Noli me tangere»

COMPOSICIÓ, ORNAMENTACIÓ

Escena composta per dos eixos verticals —el tronc de l'arbre i la pala de jardiner, més la massa de la figura de Crist—, uns elements que desplacen el pes de la composició cap a la dreta del plafó, però que són compensats per l'horitzontalitat dels ritmes que genera el plafó mitjà 5.

L'escena es clou en la part superior amb un fris de quadrilobats semblant als frisos que separen les escenes que formen cada vitrall.

És molt rica l'ornamentació del camper dels dos plafons 4 i 5. Es tracta d'una ornamentació de finíssimes grisalles de motius florals, algunes de colors variats i d'altres monocromes.

Cal remarcar, també, la curosa ornamentació de les orles, serrells i domassos dels vestits, tant de la Magdalena com de la figura de Jesucrist, així com la copa que hi ha als peus de la Magdalena.

CONSERVACIÓ

Els plafons 4 i 5 estan en molt bon estat de conservació i presenten únicament pòsits calcaris. Al plafó 4 hi ha algun vidre original desplaçat, segurament a conseqüència d'una restauració o de l'emplomat de final segle XIX.

El plafó superior 6 és tot ell producte de restauració (segle XIX). Hi ha, però, alguns vidres aprofitats en el camper que bé podrien procedir del plafó original.

Els capcers estan en mal estat a causa de la degradació de la pedra, mentre que el trilobat superior està ben conservat.

ICONOGRAFIA

Aquests tres plafons representen l'aparició de Jesús a Maria de Magdala. Aquí, Jesús figura descalç, dempeus, la mà dreta tocant el cap de la Magdalena i portant a l'esquerra una eina de jardiner, de llarg mànec i pala de fusta capçada amb una planxa de ferro clavada a la fusta. Crist va vestit amb una túnica de color blau clar, cenyida a la cintura i amb les mànigues amples, però no folgades. Penjant de les espatlles, caient davant i davall la cintura, hi ha un ample mantell de color vermell terrós, amb folre blau de cobalt fosc.

Els punys i el coll de la túnica tenen un galó groc amb grisalla ornamental perlada.

Agenollada davant de Crist i en actitud expectant, el rostre mirant Jesús, apareix la imatge de Magdalena. Porta al cap un vel blau pàl·lid amb franges verdes que deixa veure la llarga, ondulada i rossa cabellera, pentinada amb clenxa al mig.

Du una camisola blanca amb una orla groga de motiu de rombes i perles cenyint-li el coll, i unes orles grogues de dibuix sinuós tancant l'escot. De l'orla del coll surt un farbalanet blanc.

La deformació ocasionada pel desplaçament d'alguns vidres dificulta la comprensió del vestit, que sembla consistir en una túnica talar blava amb franges verdes i, damunt la túnica, du una sobrevesta vermella d'escot quadrat, llarga fins més avall de la cintura, de mànigues bollades i acabades en plecs. A la part inferior d'aquesta peça, hi ha una ampla franja de passamaneria groga amb historiades borles. Davall aquesta orla continua, dibuixant els genolls, la túnica blava amb franges verdes. El mantell que cau des les espatlles fins a sota els genolls és groc, adomassat, amb ornamentació dibuixant estilitzades fulles i flors. El folre del mantell és rosa. L'aurèola de Maria de Magdala és groga, amb ritmes radials i raigs sinuosos.

Ambdues figures apareixen davant d'un fons o camper suggerint un hort o jardí, ple de delicades flors i plantes, i clos per una tanca de fusta i amb un arbre al mig.

TÈCNICA, COLOR, ESTIL

En aquests plafons, hi són emprats tots els recursos d'ofici d'un bon vitraller dels segles xv i xvi: ús del groc d'argent sobre vidre blanc en els cabells, orles, roba adomassada, i molt hàbilment emprat sobre vidre blau per donar tons verds en el vel i la túnica de la Magdalena, o, també, en els elements florals del camper.

Ús de la grisalla de perfilar en el rostre de la Magdalena, o en fines pinzellades per modelar aquest rostre o els peus i les mans de les dues figures.

Ús de la grisalla campida i llevada en la camisola, les orles i en el camper floral. La grisalla, perfilant o campint, és de color de terra de Siena torrada.

La gamma de colors és rica i delicada. Potents els vermells i clars o densos de color els blaus. Els grocs són càlids i suaus. Els verds són obtinguts per sobreposició del groc d'argent sobre vidre blau, o un xic clars i grisencs, quan el vidre és verd de gresol. Tant el mantell de Crist com el de la Magdalena són de tonalitat apagada i suau. També és de to apagat el color marronós de la tanca de fusta.

Els ploms són d'ales amples (4 mm), planes i sense grafilat.

TRACERIA

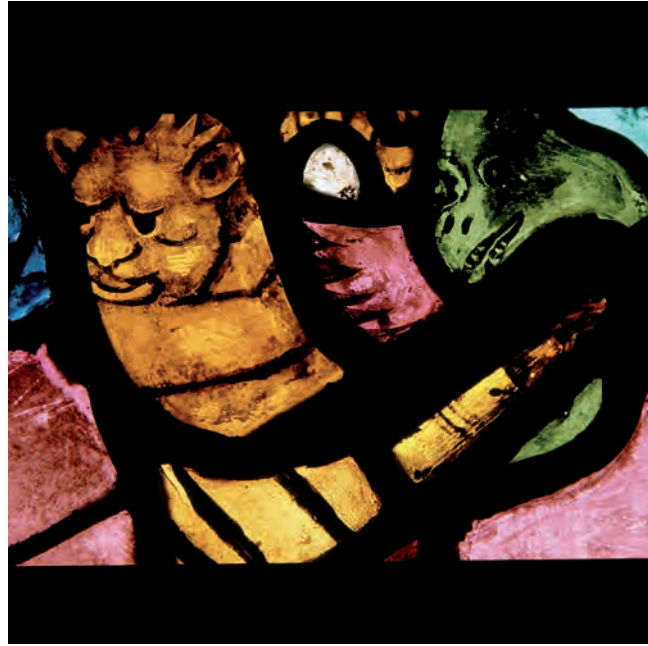
Formada per dos capcers de llanceta trilobats, amb vidre rosa.

El vitrall es clou damunt d'ells amb un trifoliat de vidre blau.

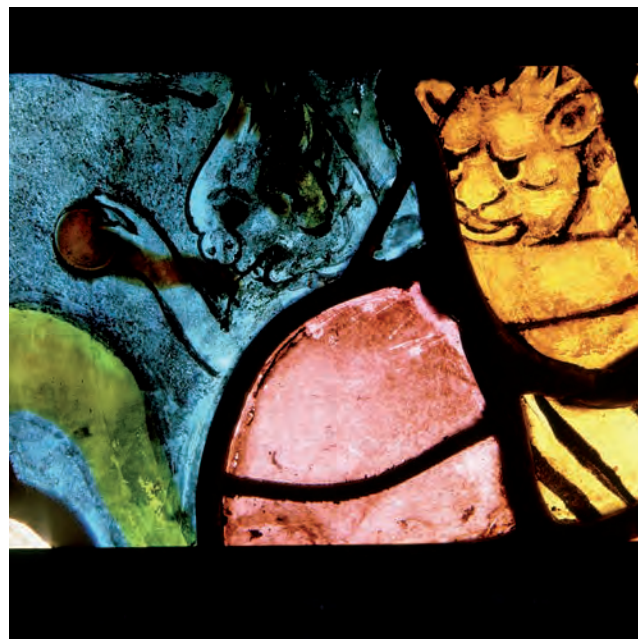
Aquests vidres són llisos, sense cap mena d'ornamentació.

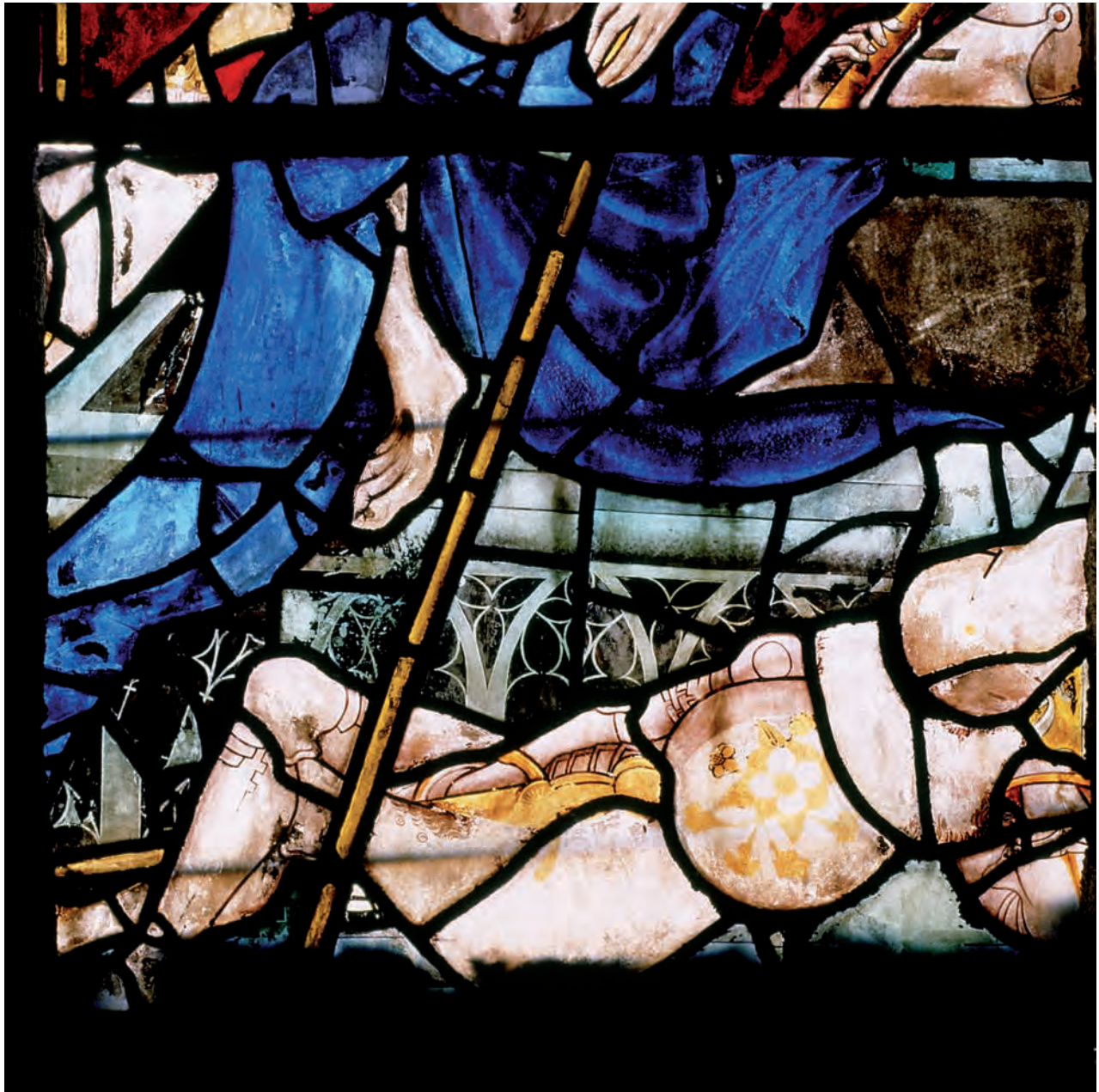
SMC 68: SII 1 (detail)

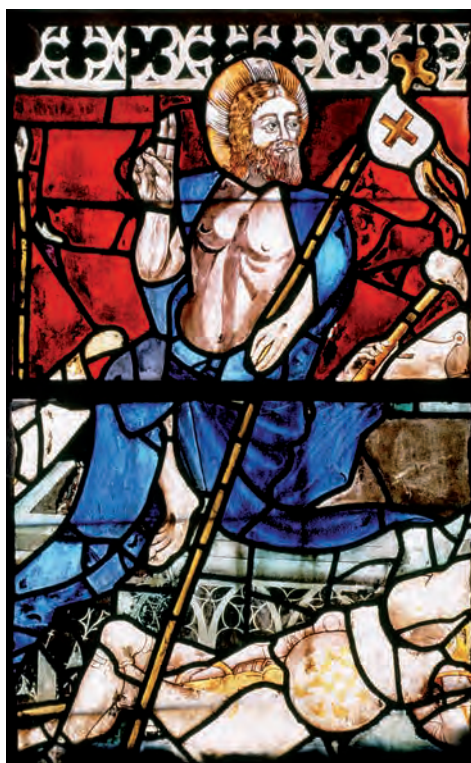
SMC 69: SII 1 (detail)

SMC 69 bis: SII 1 (detail)

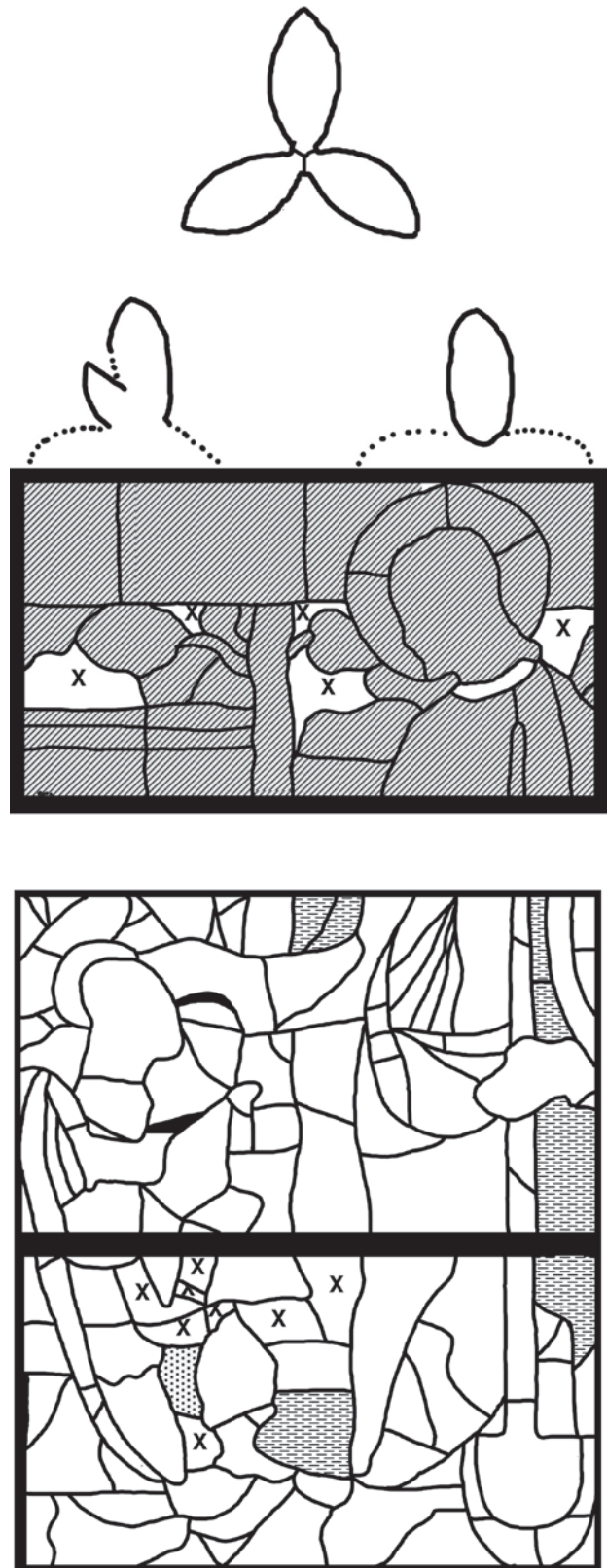
SMC 70: SII 2 (detail)

SMC 71: SII 2 i 3

SMC 71: SII 2 i 3 (esquema de trames)

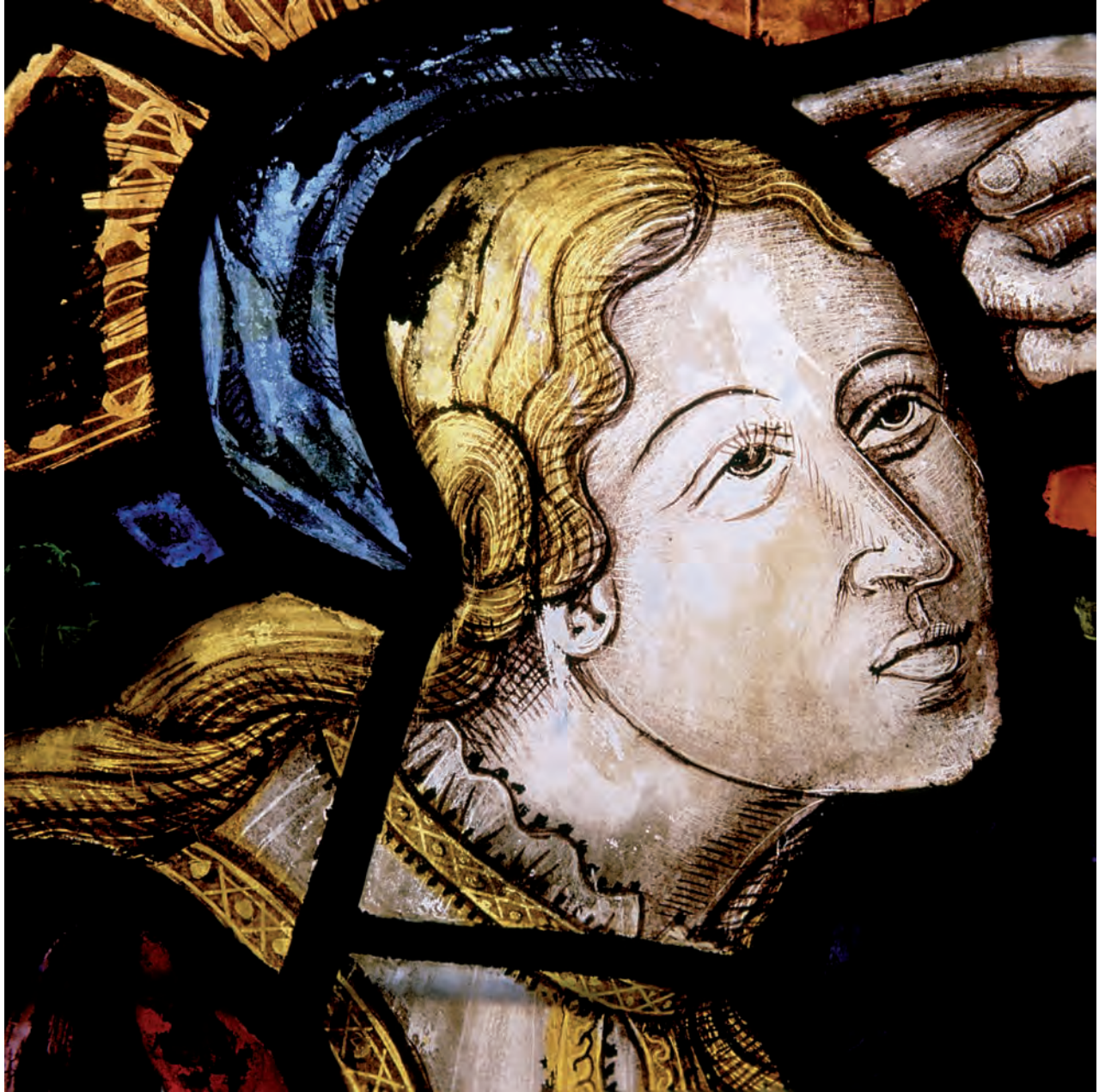
SMC 78: SII 6 i TR i 72: S II 4 i 5 (esquema de trames)

SMC 73: SII 4 (detall)

SMC 77: SII 5 (detall)

SMC 76: SII 5

VITRALL SII. DAVALLADA DE CRIST A L'INFERN, RESURRECCIÓ
I «NOLI ME TANGERE»

Vitrall de 6 plafons, d'alçàries diverses i 0,70 cm d'amplària.

PLAFÓ 1

Davallada de Crist a l'infern

Plafó en estat residual, que representa l'escena de la davallada de Jesús a l'infern. Compost seguint la tradició iconogràfica de l'època.

La part dreta del vitrall mostra el grup de condemnats que agafen la Creu per salvar-se. Uns pocs vidres grocs amb fina grisalla dibuixen una portalada de la qual surten les ànimes damnades.

Per sobre d'aquestes figures apareixen uns dimonis de formes monstruoses. A la part inferior, i a l'esquerra, hi resta l'aurèola de Crist a l'asta amb la banderola.

És notable la diferència de domini tècnic i de dibuix de l'aurèola, l'asta crucífera i la banderola, o el mateix fragment arquitectònic de la portalada, i els trets elementals i simples dels condemnats.

És diferent també el caire ingenu i, com dèiem, quasi popular dels tres dimonis.

PLAFONS 2, 3

Resurrecció de Crist

Figura de Jesucrist sortint de la tomba, amb la mà dreta beneint i amb l'esquerra duent una llarga asta crucífera, amb una banderola blanca amb una creu groga.

El cap de Crist és una restauració tardana (segle XVII?) amb grisalla de perfilar i un intens groc d'argent, tant en l'aurèola com en el cap.

Davant la tomba, de color blau grisenc clar, amb ornamentació d'arcuacions ogivals, hi ha la figura jacent d'un soldat, amb armadura blanca i espasa groga. De manera fragmentària hi ha dos soldats més a cada costat de la tomba.

La imatge de Crist va abillada amb un folgat mantell blau. El tors, la mà i el braç dret no són originals, com tampoc no ho és el cap.

El camper és vermell, llis, sense ornamentació. La composició és tancada en la part superior per un fris blanc amb quadrilobats de grisalla negra.

PLAFONS 4, 5, 6

«Noli me tangere»

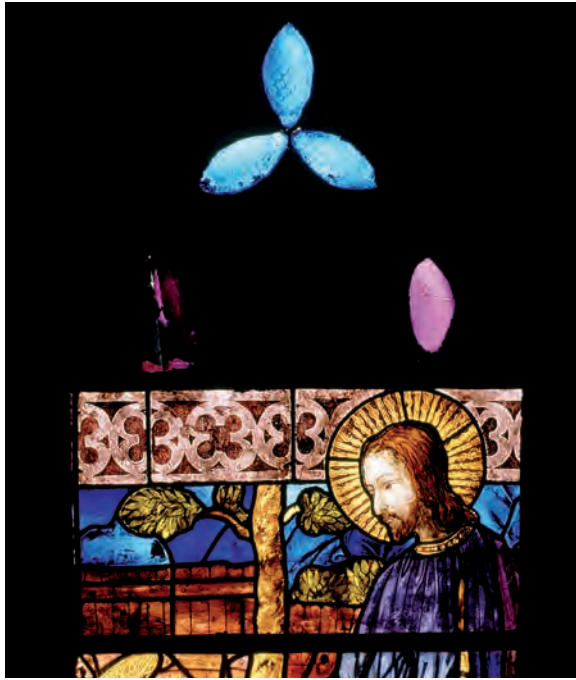
Escena de l'aparició de Jesús a Maria de Magdala.

Imatges d'acurada coloració i dibuix. Jesús, descalç i dempeus, és a la part dreta del vitrall en actitud de beneir, i amb una pala d'hortolà a la mà esquerra. Magdalena apareix agenollada i esguardant Jesús, les mans en actitud expectant, bellament i luxosa vestida, amb camisola blanca, túnica blava amb franges verdes, sobrevesta vermella i mantell groc adomassat amb el folre rosa.

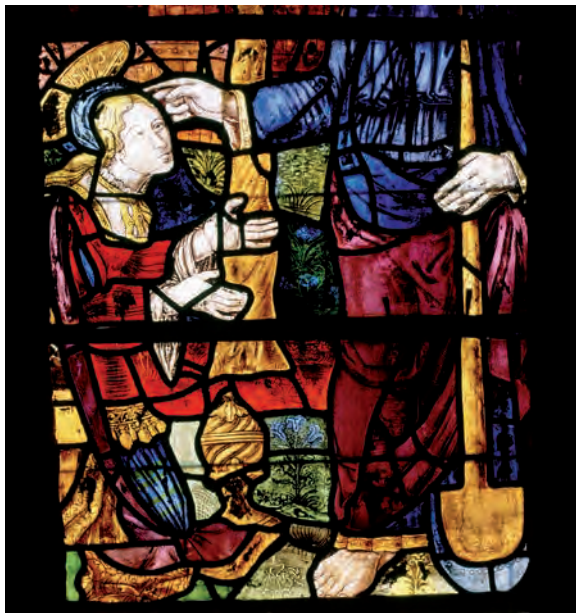
El camper suggereix un hort, amb ornamentació floral. Un arbre de tronc groc al mig de l'escena i una tanca de fusta de llistons verticals clouen aquesta representació.

El plafó superior 6 és tot ell provinent d'una restauració molt tardana; podria ser de final del segle XIX o de la primera del XX.

Atenció: considerem que els dos plafons 4 i 5 poden atribuir-se al mestre vitraller català Gil Fontanet, que treballà a l'església de Santa Maria de Cervera l'any 1489. Aquests dos plafons presenten similituds amb el vitrall del Noli me Tangere de la catedral de Barcelona. Si bé en l'estil del cap de la Magdalena no es veu una semblança aparent amb el de Barcelona, cal considerar que a Barcelona Fontanet realitzà el vitrall d'acord amb el cartró de Bartolomé Bermejo i, per tant, condicionat per la forta personalitat d'aquest pintor, però, en canvi, en la manera de dibuixar les mans i els peus veiem les mateixes tècnica i mà.

SMC 78: SII 6 i TR, «Noli me tangere» de Cervera, 1489

SMC 72: SII 4 i 5, «Noli me tangere» de Cervera, 1489

Catedral de Barcelona. «Noli me tangere», 1495

VITRALL SIII. TEMA HERÀLDIC, SANT MIQUEL I VISITACIÓ

Alçària: 4,14 m, amplària: 0,70 m.

PLAFÓ 1

Tema heràldic

Plafó probablement heràldic, parió del plafó 1 del finestral NII, que mostra l'escut de Cervera.

Aquest vitrall és compost per tres cercles concèntrics, verd, rosa i blau, emmarcats per una bordura verda i camper rosa fosc.

Tots els vidres són llisos, sense cap mena d'ornamentació. Manca la peça central, on probablement apareixia el motiu heràldic. La poca qualitat del vidre i la igualtat de concepte compositiu entre ambdós plafons fan creure que tots dos són de la mateixa època i del mateix autor.

PLAFONS 2, 3

Sant Miquel

COMPOSICIÓ, ORNAMENTACIÓ

Imatge de sant Miquel amb el drac als peus. Tots els elements que figuren en aquest vitrall s'harmonitzen amb el ritme poderós de la llança, que crea una línia compositiva diagonal.

Les ales i la mateixa disposició del braç dret, l'escut i les cames accentuen el ritme compositiu.

Com a elements ornamentals figura únicament el camper reticulat, de llenques blaves, amb encreuaments grocs sobre fons vermell.

ICONOGRAFIA

Figura central de sant Miquel Arcàngel, amb una llança d'asta crucífera, de color groc, a la mà dreta. Amb l'esquerra sosté un escut vermell amb una creu blanca.

Als peus de sant Miquel, uns vidres de color verd deixen endevinar la forma del drac demoníac. L'arcàngel du una armadura blanca i un mantell blau. Les seves ales són de color vermell marronós, amb les plomes pintades amb grisalla. El cap i l'aurèola són reemplaçats per un vidre blanc, provinent d'una reparació barroera.

CONSERVACIÓ

En tot el plafó 2 ha desaparegut la grisalla, tant en la figura del sant com en la del drac. Arreu hi ha pòsits calcaris que no es poden eliminar sense malmetre les poques grisalles que encara hi resten; manquen vidres; on hi ha mancances, els forats han estat tapats amb vidres translúcids enganxats amb silicona. El plafó és bombat i es troba en un estat lamentable.

També mostra bombament i mal estat el plafó 3, que a més està després del morter de calç que el subjecta. Excepte en les ales i en algun altre petit fragment, la grisalla s'ha perdut.

Cal notar que tots dos plafons foren repintats amb pintura freda.

TÈCNICA, COLOR, ESTIL

Excepte uns escadussers vidres que han conservat la grisalla (colze, mà i asta amb groc d'argent), la majoria del vitrall és producte d'una tardana reparació, que en bona part respectà el dibuix que havien conservat els ploms. Alguns vidres de l'arnès blanc conserven un tènue rastre de la grisalla original, emmascarada per una repintada de color negre de pintura freda.

Pel dinamisme de la figura, és datable del segle XVII, però ha estat quasi completament alterat molt posteriorment.

PLAFONS 4, 5

Visitació

COMPOSICIÓ, ORNAMENTACIÓ

Composició amb tres (?) figures davant d'una façana renaixentista, amb una interessant perspectiva en figa, en la qual es dibuixen elements arquitectònics d'aquest estil: columnes intradós, arcs sostenint un entaulament d'historiats fris i cornisa, tots ornats amb motius clàssics: floró d'acants, oves, cresteria de palmetes, etc.

CONSERVACIÓ

En aquests dos plafons, el vidre està en bon estat, contràriament al de la grisalla, perduda en gran part del vitrall, fins al punt que la possibilitat de comprensió dels diferents elements representats en l'escena és deguda al groc d'argent, que, pintat amb destresa, dóna prou informació per fer identificables moltes parts del vitrall.

Són abundants els pòsits calcaris.

La xarxa de plom està en bon estat i és de factura recent.

ICONOGRAFIA

Davant d'una façana renaixentista, potser la façana d'un temple o palau, hi ha tres figures; les dues de la part dreta del vitrall són femenines. Aquestes dues figures, encarades mútuament, duen vestits de mànigues bollades, cenyits sota mateix del pit i amb escot quadrat. El vestit de la figura més central és blau, amb mànigues grogues sobre el colze i de color rosa davall. El mantell és groc amb folre verd, i du una orla groga, tant en el vestit com en el mantell. El cap aureolat d'aquesta dona du un vel blanc que li cau fins a les espatlles.

Davant seu, s'alça la imatge d'una altra dona, vestida amb un vestit rosa; les mànigues són del mateix color; el mantell que la mig embolcalla és de color blau; el folre, blanc (?), i al capdavall del mantell, i també del vestit, hi ha unes amples orles grogues amb quadrifoliats blancs.

Són també grogues les cintes que cenyeixen les mànigues i el pit. Aquesta dona du al cap una còfia blanca i els seus cabells i l'aurèola són grocs.

La figura de la part esquerra de l'escena du un vestit talar blau, amb una ampla orla groga amb motius ornamentals blancs i una sobrevesta d'un bell i intens vermell, també cenyida sota el pit amb una cinta i un ample i ornat cinyell groc. Aquest personatge és difícil d'interpretar, a causa de les nombroses peces desplaçades o afectades per reparacions. El seu cap ha desaparegut totalment i, si bé els ploms de sobre les seves espatlles semblen dibuixar la desapareguda testa, els vidres que hi ha en aquesta part del vitrall són els originals i segueixen de manera coherent el dibuix dels motius arquitectònics de la resta de la façana.

Les tres figures descrites apareixen sobre un sòl de color verd maragda, i el camper de la part superior de l'escena, entre la façana i els caps de les dones, és blau de cobalt i rosa en el mateix angle dret del plafó.

La disposició de les figures femenines (del centre i de la dreta), encarades i en actitud dialogant, així com un força evident suggeriment de la seva gravidesa, ens fa suposar que el tema de l'escena podria ser la visita de Maria a la seva cosina Elisabet, i la tercera figura, en cas de no ser femenina, podria ser la de Zacaries. Cal observar, però, que aquest personatge sembla estar dret sobre un graó o petita peanya.

TÈCNICA, COLOR, ESTIL

El groc d'argent és molt abundós en els elements arquitectònics, els quals són dibuixats amb una gran correcció i rigor, malgrat la grisalla molt esborrada, tant en la façana com en els detalls ornamentals dels vestits.

El cromatisme és format per intensos vermells i blaus de cobalt; també són emprats el rosa i el verd maragda.

L'estil és plenament renaixentista, tant en l'arquitectura com en els vestits de les tres imatges.

Els ploms són d'ales amples i planes.

Els caps de les dues dones mostren una grisalla molt pàl·lida, i són lleugerament desproporcionats, cosa que fa sospitar la seva procedència de restauració posterior.

VITRALL SIII. TEMA HERÀLDIC, SANT MIQUEL I VISITACIÓ

PLAFÓ 1

Tema heràldic

Plafó probablement heràldic, parió del plafó 1 del vitrall NII. Tres cercles concèntrics, verd, rosa i blau, sobre camper rosa fosc i bordures verdes. Manca total de la part central.

PLAFONS 2, 3

Sant Miquel Arcàngel

Imatge de sant Miquel Arcàngel, amb el drac als peus, sobre camper reticulat de llenques blaves; les interseccions són grogues i el fons, vermell.

Imatge i composició ja descrites.

Vegeu l'esquema de trames.

PLAFONS 4, 5

La visitació

L'escena és molt probable que representi la visita de Maria a Elisabet.

Tres figures: la del mig i la de la dreta serien les de Maria i Elisabet, mentre que la de l'esquerra pot ser una figura masculina, potser Zacaries (?).

Darrere els tres personatges, i representada amb una perspectiva molt correcta, hi ha la façana renaixentista d'un edifici o temple, de dibuix molt precís i abundantament ornat amb groc d'argent, amb columnes, capitells, arcs amb l'intradós, entaulament amb motlures, fris i cornisa. Tots aquests elements arquitectònics han estat descrits amb detall a «Iconografia».

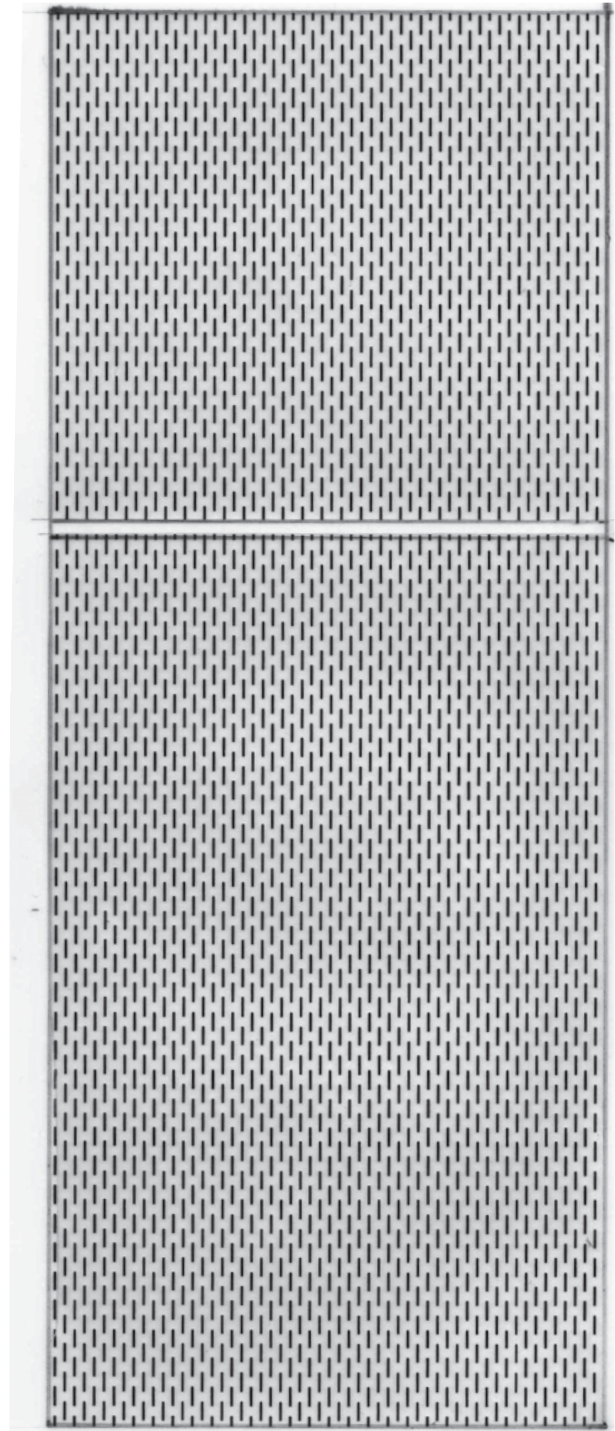
Els vestits dels tres personatges duen interessants orles amples i adornades amb motius en blanc sobre el fons groc.

El mal estat de la grisalla dificulta la identificació tant del tema com dels detalls de vestuari o arquitectura.

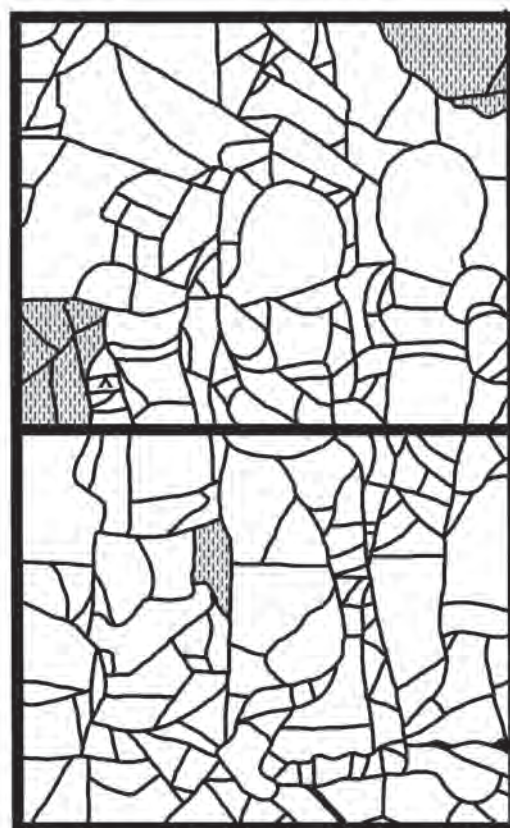
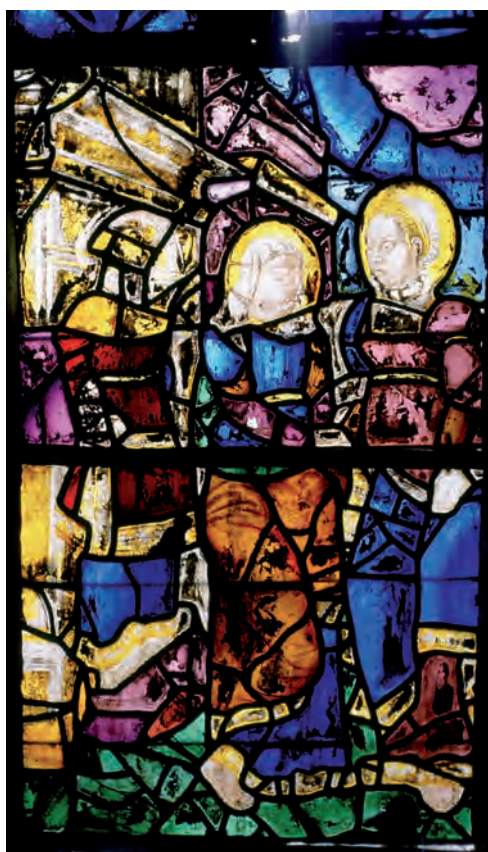
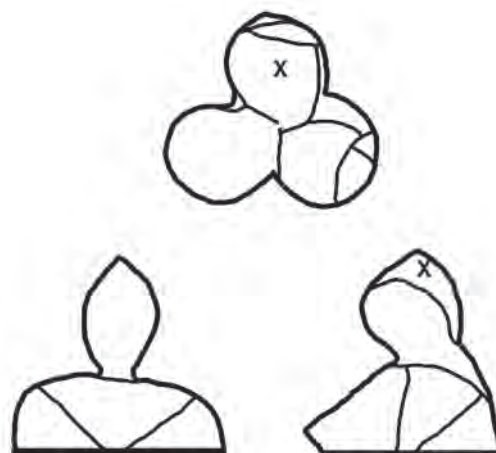
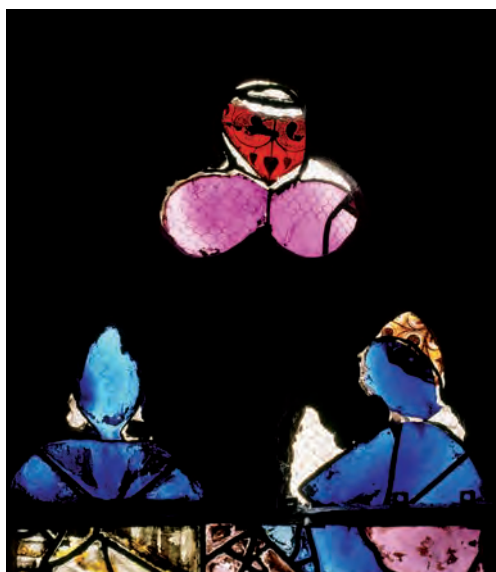
Els dos caps femenins, tal com hem observat anteriorment, podrien ser de restauració, ja que són desproporcionats en relació amb els cossos. El cap de la figura masculina (?) és inexistent.

SMC 80 i 81: SIII

SMC 80 i 81: SIII (esquema de trames)

SMC 84: SIII TR i 82: SIII 4 i 5

SMC 84: SIII TR i 82: SIII 4 i 5
(esquema de trames)

LA RESTAURACIÓ DELS VITRALLS DE LA ROSASSA NORD *per Antoni Vila i Delclòs*

L'any 2006, la parròquia de Santa Maria de Cervera va iniciar el procés de restauració dels vitralls de la rosassa adjudicant per concurs públic la seva restauració a l'obra d'art alemany Glasmalerei Peters, sota la direcció de l'arquitecte Ramon Padullers i del sotassignat, membre del *Corpus Vitrearum*. Abans de l'adjudicació se'm va encarregar un pla director de la restauració, on varen quedar reflectides les patologies dels vitralls.

El problema més important dels vitralls de l'església de Santa Maria de Cervera era la pedra, tant de les traceries com dels laterals o punts de fixació dels vitralls. Aquestes patologies eren extremament greus per la desaparició material de les motlures, galzes i traceries que formaven els finestrals, particularment a la part exterior, que és per on s'aguantaven els vitralls. Detectat un dels principals problemes, per no dir el més important, les patologies dels vitralls de la rosassa de Santa Maria i dels vitralls gòtics de l'absis eren les següents:

1. Els plafons presentaven importants problemes de fixació de la grisalla, així com incorporacions generals de pòsits calcaris, a causa de la humitat interior de l'església, de la condensació produïda entre la diferència de temperatures interior i exterior de l'església i de l'acumulació de pols en els vidres.
2. Els ploms eren els originals del segle xv, amb incorporacions i aportacions posteriors dels segles xvii i xviii. Per tant, es presentaven problemes de soldadures i trencament de ploms perquè eren dos tipus de ploms diferents, tant en forma com en composició.
3. Hi havia diversos plafons on mancaven vidres originals, substituïts aquests per aportacions dels segles xvii-xviii i pintats amb pintura freda per tancar «forats» de llum. Era una tècnica usada molt habitualment.
4. Els plafons estaven fixats a la pedra amb morter de calç. Alguns s'havien després del seu emplaçament.
5. Alguns vidres gòtics originals havien sortit del plom, a causa principalment del moviment de la pedra de la rosassa i del mateix bombament dels plafons pel pes dels vidres i del plom.
6. Diversos plafons presentaven incorporacions del segle xx, en plafons sencers o en fragments.

Estat de la pedra abans de la restauració

Estat de la pedra amb incorporacions de ciment

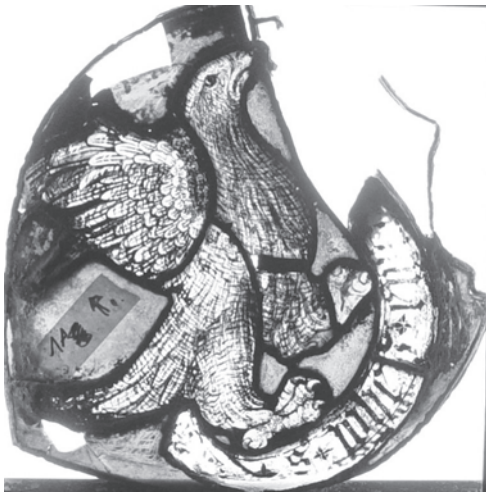
Estat abans de la restauració

La forma original dels plafons havia desaparegut a causa dels pegats de ciment

La direcció facultativa va encarregar-me unes directrius de restauració que van haver d'analitzar i pressupostar els diferents tallers de restauració que participaren en el concurs de restauració de la rosassa:

1. Desmuntatge i numeració dels plafons seguint la normativa usual del *Corpus Vitrearum Medii Aevi*.
2. Col·locació dels plafons en caixes de fusta per al seu transport a l'obrador.
3. Al taller del vitraller es procedí primerament a una prospecció de la grisalla i es va consolidar amb resines segons marca la normativa del CVMA.
4. Es netejaren els vidres amb una barreja d'aigua destil·lada i alcohol de 96º, al 50 %.
5. Els ploms originals van ser respectats i els vidres trencats també originals es van enganxar per testa amb resines adients i no es posà més plom que l'imprescindible.
6. Totes les intervencions que es realitzaren, fossin incorporacions noves de vidre o de plom, es dataren amb diamant i es van fotografiar.
7. Tots els plafons van ser retocats en la forma, ja que originalment seguien la forma del lòbul de la pedra.
8. Els tres lòbuls geomètrics s'extragueren i es varen guardar, i, en el seu lloc, s'hi posà un vitrall contemporani recordant les formes i figures originals, sense ser figuratiu ni imitar.

SMC 1 A: plafons després de treure'ls del seu emplaçament

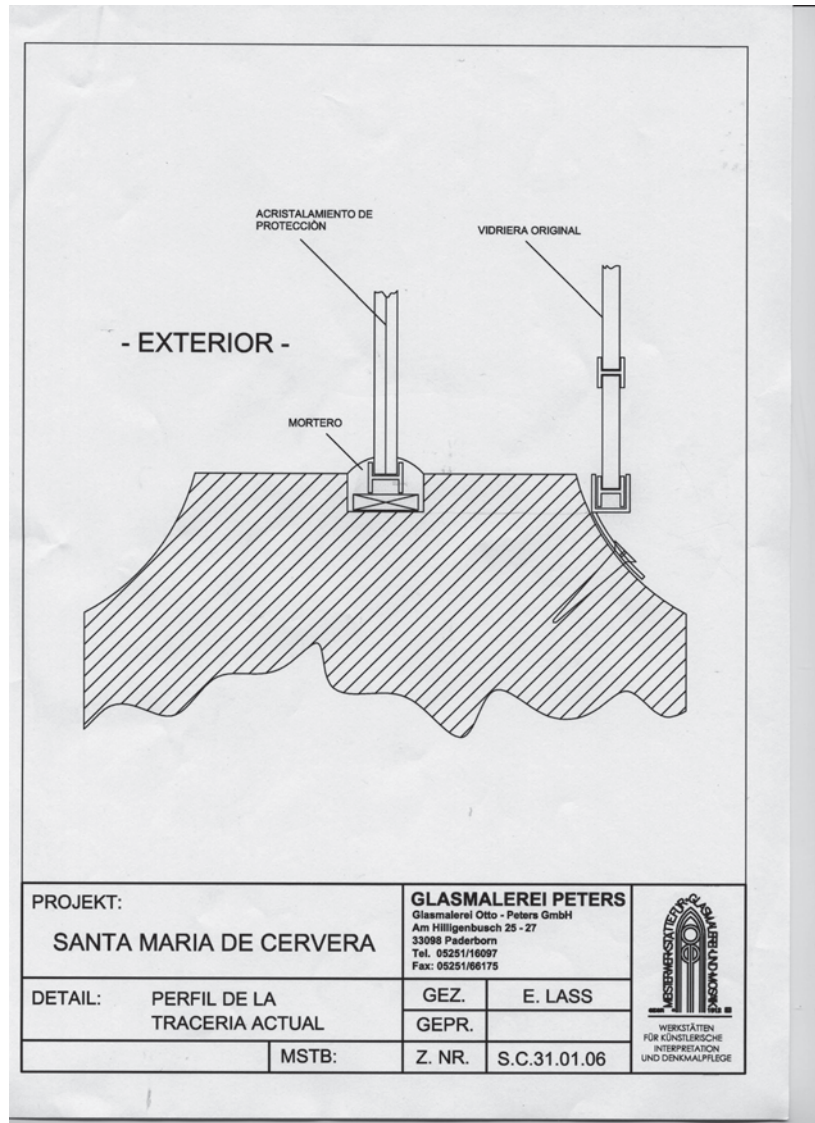

SMC 1 A: estat dels plafons abans de la restauració

SMC 4 B

Els plafons es van reinstal·lar amb el que anomenem *protecció isotèrmica interior*, que consisteix a protegir els vitralls amb vidre, sigui laminat o securit, de les inclemències del temps, de la contaminació atmosfèrica i de la humitat exterior, causa moltes vegades de la corrosió del vidre per la condensació interior i, com a última conseqüència, de la desaparició de la pintura a les figures. Foren collats a la pedra amb un perfil metàl·lic que reforça els plafons i facilitarà posteriors extraccions sense trencar vidres originals.

Proposta de reinstal·lació

La rosassa tota refeta i amb els vidres de protecció

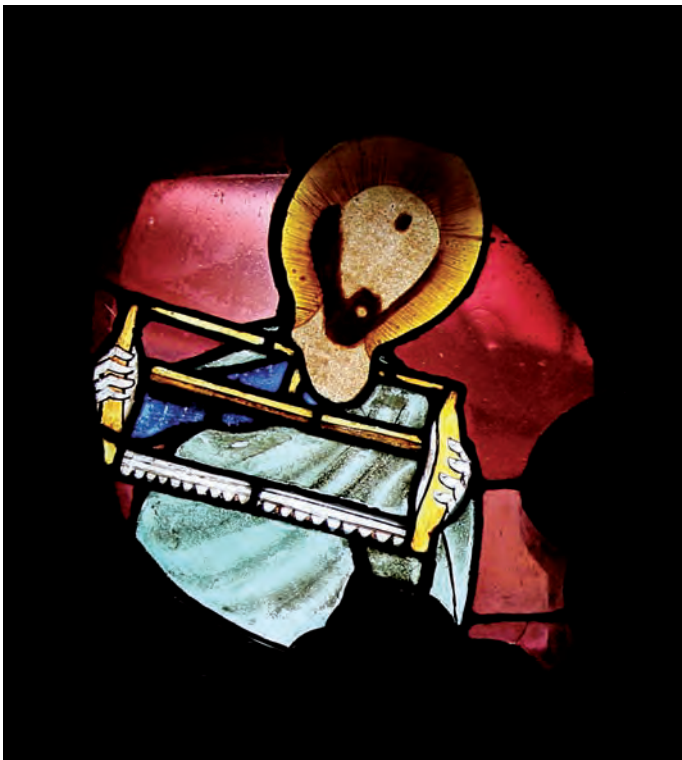

Detall de la nova rosassa

Segons el Pla Director, es varen substituir els plafons geomètrics del segle XVII per uns plafons que restituïren, sense imitar en cap moment, les imatges que podia haver-hi, i també es van substituir els caps amb vidres blancs i sense grisalles provinents d'una restauració, segurament també d'aquest segle XVIII, per uns caps amb color que insinuen les corones i testes dels sants, tot restituint així la imatge d'unitat cromàtica de tota la rosassa.

Plafó completament nou. Es va intentar restituir la gamma cromàtica original, almenys en el camper

SMC 4 C: cap nou

Plafó ja restaurat, d'on, a part de la neteja i extracció dels pòsits calcaris, es llevaren ploms de trenca i es restituí una part del cap

Rosassa restaurada

Els vidres trencats foren enganxats per testa amb resines adients, i les grisalles en mal estat van ser fixades també amb resines. Els plafons foren emmarcats amb un perfil de coure en forma d'U quadrada que els aporta rigidesa i que es collà a la pedra amb unes grapes, tot deixant els espais adients per a la ventilació dels plafons. A tots els plafons es posà una làmina de plom per tapar la possible llum entre el perfil metàl·lic i la pedra.

Abans i després de la restauració

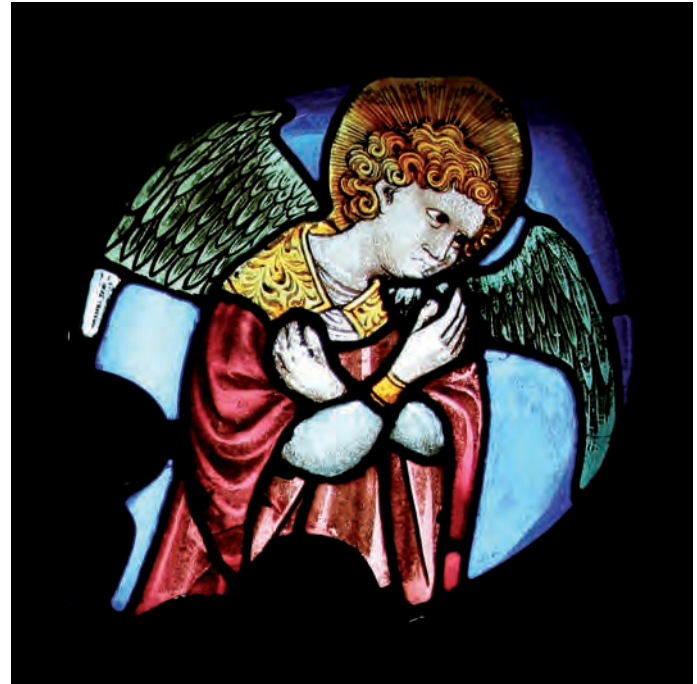
SMC 6 B: es respectaren els vidres provinents de restauracions antigues

Lluc. Plafó amb part del cos nou

Cap també nou

Àngel anunciador ja restaurat

Mare de Déu ja restaurada

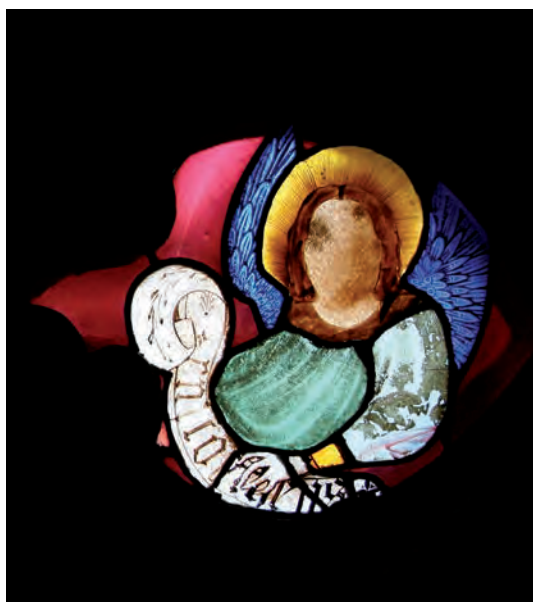
Sant Joan

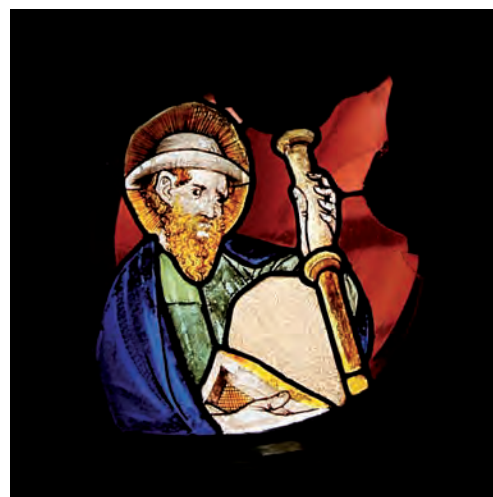
Sant Pau

Plafó completament nou

Àngel

Sant

Santa Magdalena

Sant Pere

SMC 6 C

Sant Jaume

Sant Sebastià

Detall

Sant Marc

Sant Llorenç

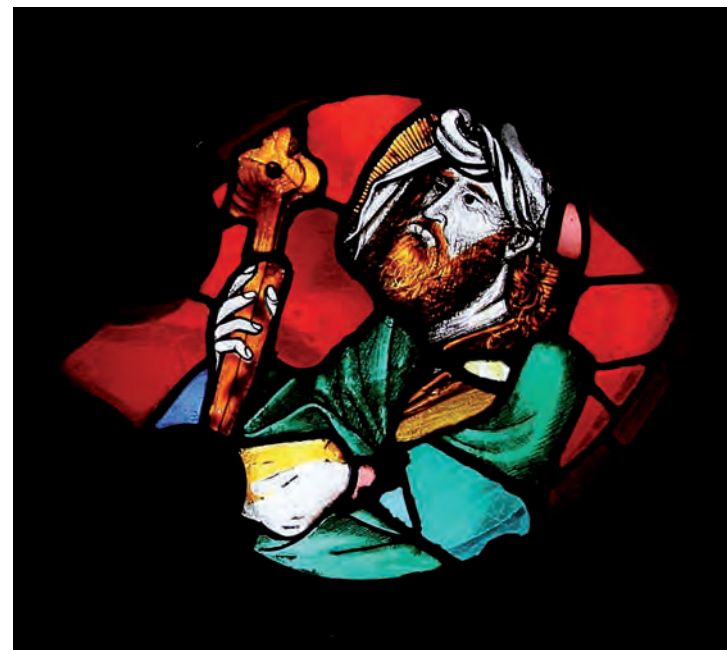
SMC N6 C, sant

SMC N3, sant Jaume

SMC N3 C, sant Jaume Alfeu

SMC 3 B, sant Maties

Nova instal·lació dels plafons

**LA RESTAURACIÓ DELS VITRALLS DE LA CAPÇALERA
DE SANTA MARIA DE CERVERA**
per Esther Balasch

El temple primitiu i principal de la vila de Cervera va ser inicialment dedicat a l'advocació de sant Martí per evolucionar fins a la construcció de l'actual temple sota l'advocació de santa Maria. Se serven documents que parlen del primitiu temple ja als segles XI i XII i ens resta com a testimoni primitiu la portada dedicada a sant Martí, datada al segle XIII. La construcció de l'actual edifici parroquial va comportar l'enderroc del primitiu, segurament a mesura que s'anaven avançant les obres. L'actual temple de Santa Maria correspon a una construcció del llenguatge gòtic, amb una planta de 50 m de llargària per 27,5 m d'amplària. Un temple que segueix un esquema ambiciós que presenta una capçalera amb deambulatori envoltat de vuit capelles radialment, de tres naus amb capelles laterals, una de les quals és desapareguda ja al segle XVIII, amb la construcció de l'actual capella del Santíssim Misteri. Al nord s'ubica el campanar, de planta octogonal, i cinc capelles al transsepte. Al segle XIX s'emprèn la darrera fase d'edificació, que engrandí el temple amb l'afegiment del darrer tram als peus del temple, on s'obrí una gran rosassa que acull vitralls de la mateixa cronologia i d'estil neogòtic.

No sabem en quina data es va començar a edificar l'actual temple, tot i que es pren com a punt de partida el 1306, ja que es va construir l'obreria del temple, una data en la qual ja es planifica la nova construcció. Sabem que el 15 de març de 1359 es consagrà el nou temple, una data que ens indica que l'altar major ja estava enllestit, conclòs pel que fa a l'arquitectura, de la mateixa manera que el deambulatori. Un temple que sempre ha estat vinculat a la Paeria, el govern municipal, que serà el responsable tant pel que fa al finançament com a la gestió econòmica, i fins i tot a les decisions tècniques, tal com escau en nombroses ocasions. Una tutela municipal que serà present en el moment de l'execució dels vitralls que guarnien els finestrals, així com de la seva restauració en el transcurs del temps. Santa Maria mai no va tenir una tutela reial, malgrat la decisió del rei Jaume II de plantejar a Roma la possibilitat de crear una nova diòcesi amb seu episcopal a Cervera. Malgrat que el projecte no evolucionava favorablement, el temple de Santa Maria es projecta amb una capçalera singular i amb un projecte ambiciós, adient per convertir-se en seu catedralícia.

Els vitralls de Santa Maria de Cervera es deuen a un ambiciós projecte de caràcter unitari, tal com es pot extreure de la documentació conservada a l'arxiu municipal, per bé que el document més antic data del 1398, en el qual es parla de la construcció d'una vidriera per a la capella de Sant Jaume, ubicada a la capçalera de l'edifici. A la primeria del segle XV, just el 1404, ja es documenta Nicolau de Maraya, un artista del primer gòtic internacional que al llarg de vint-i-cinc anys deixarà la seva empremta a l'església de Santa Maria. La capçalera definia ja en origen un programa iconogràfic que hauria de contenir les diferents escenes de la vida de Jesús. Un programa planificat del qual ben poca cosa ens ha restat, per bé que el que es conserva és el testimoni clau per a la identificació de l'obra de Nicolau de Maraya i també d'un altre vitraller força interessant, Joan de Sant Amat, ambdós treballant plegats a la seu lleidatana i també a Cervera.

Una capçalera configurada per cinc finestrals tancats amb vitralls. Documentem Nicolau de Maraya pel novembre de 1391 ja a la ciutat comtal, associat amb el seu soci Joan de Sant Amat, i l'any següent van ser contractats pel capítol lleidatà per a l'execució dels vitralls de les tres rosasses de la catedral medieval lleidatana. A Cervera, a cavall entre Lleida i Barcelona, Joan de Sant Amat hi romangué fins a la seva mort. A Cervera, ambdós vitrallers deixaren el seu testimoni a la capçalera del temple, en la qual els finestrals havien d'acollir els vitralls programats seguint els passos de la vida de Jesús. Finestrals tots ells coronats per llancetes que acullen estels policromats que irradien els seus raigs a les escenes inferiors. La infància de Jesús, la passió i la resurrecció de Crist i, finalment, la Pentecosta.

Un conjunt configurat per quinze escenes contingudes als cinc finestrals, dels quals tan sols s'han conservat íntegres, al primer vitrall (NIII), l'anunciació, la nativitat i l'epifania, que podrien datar del 1404, per bé que la documentació no és gens aclaridora, ja que resta indefinida quant a la iconografia representada. Tot porta a pensar en la presència de Maraya executant aquest finestral, per bé que l'estil artístic s'allunya dels paràmetres fixats en l'obra que sí podem documentar. La manca de documents aclaridors i la no coincidència de l'estil del dit finestral amb Nicolau de Maraya ens fa plantejar el fet que la dita vidriera fos executada per Joan de Sant Amat, soci del mestre vitraller a bastament documentat a les nostres terres, ambdós procedents del Regne de França.

A través de la documentació servada, sabem que el 1412 s'executaren els plafons de la vidriera que contenien escenes de la passió, com la captura de Jesús per part dels jueus, la flagel·lació de Jesús a la columna i la crucifixió

de Jesús, flanquejat per la dolça Verge Maria i sant Joan Evangelista. Una vidriera de la qual malauradament res no s'ha conservat, si exceptuem la documentació, que és prou detallada. Avui el finestral llueix un vitrall amb la representació de la Mare de Déu del Coll de les Savines. Sabem i coneixem, a través del document d'arxiu, que el 1581 el mestre Pere Giralt modificà el suara esmentat vitrall que contenia les escenes de la flagel·lació i de la crucifixió, tot fent dos panys a la vidriera que el vent havia trencat.

Nicolau de Maraya, el 1413, executà un nou vitrall, en aquest cas, amb la presentació de Jesús al Temple, amb la presència de sant Simó; un altre plafó que contenia l'entrada a Jerusalem, tot recollint l'escena amb els rams de palma, i, finalment, el sant sopar (NII) amb els deixebles, el qual s'ha conservat íntegre i on advertim l'estil del mestre vitraller. Un plafó servat íntegrament, per bé que amb intervencions posteriors a la seva execució. Malauradament, hem perdut dos plafons principals, la presentació de Jesús al Temple i l'entrada a Jerusalem, avui presidits per la imatge de sant Cristòfol i l'escut de la vila de Cervera.

L'any següent, el 1414, Nicolau de Maraya realitzà novament vitralls per a un finestral de la capçalera, que contienien la davallada als inferns, la resurrecció i l'escena del «noli me tangere» (SII), on Crist s'apareix a Maria Magdalena. Un finestral que conserva en part els vitralls originals, tot i que força intervinguts en el transcurs del temps, tal com advertim pels vidres afegits que sovint desdibuixen l'escena. En aquesta mateixa línia, cal dir que de l'escena de la davallada als inferns hem perdut bona part del conjunt, tot i que allò que s'ha servat ens permet advertir Eva arrossegant els fills i també un interessant repertori de petits dimonis i monstres en relació amb la iconografia. Avui, en aquests vitralls, on faltava la part inferior, en estar tapiada part del finestral, s'ha procedit a la creació d'un nou vitrall que conté la representació de la relíquia principal del temple: el Sant Misteri. Sabem que el mateix any 1414 el mestre Nicolau rebé el pagament de la vidriera que contenia la Pentecosta amb l'Esperit Sant davallant sobre els apòstols, l'ascensió del Senyor al cel i, finalment, l'aparició a sant Tomàs (SIII). Un finestral que avui llueix, al plafó superior, tres santes dones, sant Miquel abatent el drac (semblantment al sant Miquel de la seu gironina i del mestre Saladrigues) i, a la part inferior, l'escut de la vila, tot fent gala del mecenatge de la institució al temple parroquial, tal com advertim en altres finestrals.

Un conjunt de vitralls ubicats a llurs finestrals que esdevenen vidrieres narratives d'una sola llanceta amb tres escenes en cadascuna d'elles.

Uns vitralls que ja de ben antuvi van ser restaurats pels mateixos vitrallers Nicolau de Maraya i Nicolau de Sant Amat; anys més tard, per Francesc Tarroja, i en la mateixa centúria de 1490, documentem Gil Fontanet, seguit de Guillem Jordà, Guillem Francès, Pere Giralt, Carles Soquier i Joan Jordà, entre d'altres. Finalment, la darrera intervenció restauradora ha estat el 2008, per part de l'empresa Glasmalerei, amb seu a Padeborn, i sota la direcció de qui subscriu aquest text, que ha restaurat el conjunt de set vidrieres de la capçalera, tot destacant les quatre històriques.

VIDRIERA NIII

Estem davant d'una vidriera conformada per tres plafons que recullen les escenes de la vida de Jesús dedicades a Maria i una traceria calada que recull un estel tot concloent la iconografia desplegada. Una iconografia que ha arribat fins als nostres dies amb una disposició de l'anunci a Maria, seguit del naixement de Jesús i, finalment, l'adoració dels tres Reis. Una vidriera configurada amb plafons amb grisalla en força mal estat de conservació i amb nombrosos ploms d'emergència desdibuixant alguns rostres dels personatges principals, com el de Maria i el Rei en *posquinesis*. Conserva el plom original i únicament s'han substituït els que no es podien conservar. Quant a les fissures dels vidres i els vidres faltants, han estat intervingudes i unides i els vidres han estat substituïts per altres de nous de la mateixa tonalitat. La pintura també estava en un estat de conservació precari, tot advertint, però, que estava afectada per doll de sorra, que ha deixat petites impressions d'espurnejat a tot el plafó i a la resta dels finestrals de la capçalera. Hi havia un gran dipòsit de calç a la superfície interior. Els vidres presentaven, en general, deficiències i estaven força menjats. Quant a la llanceta que corona la vidriera, conserva tots els ploms medievals del moment. La grisalla presenta, en algunes parts, deficiències i llacunes, i en d'altres, un bon estat de conservació. Quant a l'artista, malgrat que s'hagi atribuït amb exclusivitat a Nicolau de Maraya, l'anàlisi morelliana ens ho fa desestimar, atès que no presenta els trets característics del mestre vitraller francès. La documentació ens aporta dades indirectes de Joan de Sant Amat, documentat igualment treballant a la Seu Vella de Lleida. Tot apunta que tal vegada el total de la vidriera va ser executat per aquest mestre, que, d'altra banda, va romandre a la vila de Cervera, on tingué fills.

VIDRIERA NII

Traceria, sant sopar, sant Cristòfol i escut de la vila de Cervera.

Sota una traceria calada que acull un estel es recullen, a la part inferior, altres escenes que configuraven la vida de Jesús, de les quals tan sols ens ha restat l'escena del sant sopar, que mostra la factura estilística del mestre Nicolau de Maraya. Un plafó en el qual dominaven les fissures i els vidres faltants, a més de la pèrdua considerable de la grisalla. Quant al groc d'argent, es mostra en un més que acceptable estat de conservació. Per sota de l'escena, sant Cristòfol presideix la part central, una imatge que va substituir la primitiva. La pèrdua de vidre en nombroses parts permetia la filtració de la llum i la consegüent entrada d'aire de l'exterior, que malmetia el vitrall. Llacunes de vidres, fissures i pèrdua de grisalla són els elements a destacar. Quant al conjunt de la vidriera, cal assenyalar que ha estat afectada (abans de la restauració) per doll de sorra. Hem localitzat nombrosos dipòsits de calç que afectaven l'estabilitat del vidre, que, d'altra banda, es mostren menjats, com en la resta del conjunt.

VIDRIERA SII

Aquesta vidriera de l'absis conserva escenes de l'any 1414, tot i que són pocs els vidres originals conservats. Les diferents intervencions al llarg del temps ens han deixat diferents testimonis de vidres i maneres de fer aliens als originals, intervencions que eliminen allò original generant una nova lectura en la qual l'equilibri entre allò original i allò nou es veu alterat. Un finestral que recull escenes com el «noli me tangere», «no em toquis», paraules atribuïdes a Jesucrist i adreçades a Maria Magdalena després de la resurrecció (Joan, 20-17), tot confonent-lo amb l'encarregat de l'hort proper al Sant Sepulcre. Magdalena vesteix de luxe, símbol de la vida mundana que després abandonaria. Mostra els palmells de la mà oberts com a signe d'admiració i humilitat. Un vitrall que presentava nombroses llacunes de vidre, fissures, ploms d'emergència, pèrdua de pintura i malmesa pel doll de sorra anteriorment esmentat en altres finestrals. La grisalla està molt debilitada i amb pèrdua en algunes parts, fruit possiblement d'una mala cocció. La cal és un altre factor determinant de la degradació que presentava en la superfície interior i que s'ha eliminat.

VIDRIERA SIII

En aquesta vidriera ens trobem davant d'intervencions anteriors i pèrdua de plafons originals, tot havent col·locat, a la part inferior, un escut de la vila de Cervera de 1680, un sant Miquel de 1607 i la Pentecosta, a la part superior. De l'original medieval poca cosa es conserva i la qualitat de la pintura presenta una cocció deficient i tosca. Pel que fa al plafó on es desenvolupa la iconografia de sant Miquel, presentava força llacunes de vidre, forats i pedaços d'altres vidres que desdibuixaven la iconografia, i permetia l'entrada d'aire i aigua a l'interior de l'església. Quant al plafó de la part superior, amb restes de la Pentecosta, divisem personatges femenins ricament abillats i amb la manca dels rostres; s'ha procedit al sistema de vidre de doblatge o laminat de vidre, que s'ha introduït al plom del vidre original amb un vidre nou ubicat en la cara exterior que permet acollir allò que semblantment havia desaparegut al vidre original, però, en aquest cas, el sistema és reversible i no afecta l'original. Un laminat senzill amb càmera de ventilació, de vidre senzill i sense textura, que actua com a suport de noves capes de pintura. Un sistema que va més enllà de la restauració, ja que permet reconstruir imatges parcialment destruïdes i que desdibuixen la lectura iconogràfica. En aquest cas, s'ha procedit a posar contorns del rostre a les imatges que únicament tenien un vidre blanc que deixava passar massa llum, la qual cosa afectava la visió de conjunt del vitrall.

LA RESTAURACIÓ

Els vidres

Les peces que faltaven en part o totalment van ser substituïdes per peces retallades a mida. Les fissures han estat pegades amb epoxi.

La superfície total de cadascun dels plafons es va netejar amb un pinzell suau i, quan hi havia resistència, amb un detergent amb età i bisturí. Les restes de massilla endurida localitzada al lloc de les barres de subjecció es van

estovar amb DMSO per tal d'eliminar-les. Quant als microorganismes, es van sotmetre a un triple tractament de vaporització amb aerosols en intervals de catorze hores. Els dipòsits de matèria de calç fortament endurits es van tractar amb bicarbonat d'amoni i thiosulfat sòdic.

La pintura

La pintura despres va ser fixada amb Paraloid B72 en baixa solució, en dues o tres capes, previ treball amb solvent.

Els ploms

Hem pogut conservar tota la xarxa de plom. Les fissures es van corregir amb soldadura. Els panells es van eixamplar i les parts retocades amb materials nous es van bronzejar. Quant als ploms d'emergència, s'ha optat per enretirar els que eren viables: enlletgien la lectura de la iconografia i no afectaven la integritat del vitrall; en cas contrari, s'han mantingut extraient una part del gruix, aprimant-los. Alguns ploms d'emergència s'han eliminat completament.

Vidre de protecció

Un cop restaurada i col·locada a l'emplaçament original, per tal de protegir-la i conservar-la, s'ha procedit a posar un vidre d'acristallament de tipus VSG Reflo, de seguretat, antireflectant i transparent, emmarcat amb plom.

Aquest sistema d'acristallament isotèrmic de protecció per a vidrieres utilitza la ventilació amb aire de l'interior de l'edifici, la qual cosa permet tenir una temperatura constant. Atesa l'absència de pressió del vent i del contacte amb l'aigua de la pluja i els contaminants mediambientals, els panells es conserven en major mesura i no cal reemplomar. Un sistema que permet, d'altra banda, i davant de fractures del vidre, no utilitzar els típics ploms d'emergència als quals hem estat habituats fins a l'actualitat, ja que poden ser pegades amb resines epoxi. Aquest tipus de vidre de protecció permet, d'altra banda, anul·lar la relació interior/exterior del grau d'humitat relativa, de tal manera que no permet la condensació d'aigua sobre el vidre original. Quant als raigs UV i IR, procedents de les radiacions solars, resten controlats pels vidres protectors proveïts de filtres. Un sistema que redueix i minimitza el sistema d'impactes mediambientals com la pedra, el vent i actes vandàlics. Un sistema que permet aïllar l'edifici del so i crear un sistema hermèticament tancat, per bé que parcialment, atès que encara resten vidrieres per restaurar.

Un sistema de tancament en el qual cal desplaçar la vidriera original uns centímetres cap a l'interior de l'edifici i, al seu lloc, col·locar els vidres de protecció, tot creant una càmera de protecció original, segellats a la traseria amb morter de cal i als bastidors amb massilla, i amb una làmina d'acer inoxidable que travessa els panells.

Per a la restauració del conjunt, hem emprat els materials següents amb les proporcions escaients:

- Acetat d'etil 99,9 %.
- Clorur de metilè 99,5 %.
- Dimetil sulfoxid 99,5 %.
- Dimetilformamide 99,8 %.
- Acetona.
- Alcohol etílic barrejat amb aigua al 50 %.
- Paraloid B72 (Äthyl-Methacrylat Polymer)-Kremer.
- Solució 10 % Paraloid, 75 % età, 15 % acetat d'etil.
- Ciba Araldite xw 396/xw397 – 2020Set.
- Cera bàsica Renfert GEO rosada/dura.
- Pigments elaborats per Kremer (Aichstetten).
- Vidre artesanal de tipus Ehta-Antik bufat Lamberts/Waldsassen.
- Colors a fundició Keracolor Versand.
- Plom de finestrals de duresa 55 Janssen & Buscher.
- Perfil especial de plom amb lamineta Janssen & Buscher.

- Weichlot S-Sn 60 Pb 40.
- Perfils de llautó de $10 \times 10 \times 10 \times 1$ en U.
- Perfils de llautó de 10×2 .
- Plom.
- Massilla oli de llinça seg. RAL 849 B/2 KAWO.
- Massilla de tipus thixotrop fix, KAWO.
- Morter mesclat amb pelussa de ren.

CATEDRAL DE VIC

PER

SÍLVIA CAÑELLAS
CARME DOMÍNGUEZ

INTRODUCCIÓ I DOCUMENTACIÓ

per Sílvia Cañellas i Carme Domínguez

Tot i que diferents estudiosos comenten la possible existència de catedral a Vic des de principi del segle VI, és a partir de l'any 888 que hi ha documentades diverses consagracions del conjunt episcopal d'aquesta ciutat.

L'antic centre eclesiàstic comptava, entre altres construccions religioses, amb les esglésies de Sant Pere, la Verge Maria i Sant Joan. Al segle X se'n féu una de dedicada a sant Miquel i posteriorment una altra consagrada a sant Feliu de Girona. El bisbe Oliva substituï aquests edificis per un de més gran, consagrat el 1038 per l'arquebisbe de Narbona Guifré, nebot d'Oliva. D'aquest conjunt només s'han conservat el campanar i la cripta.

Entre els anys 1318 i 1400, Ramon Despuig, Bartomeu Laderosa i Antoni Valls dirigiren l'aixecament del claustre gòtic assentat sobre el romànic del segle XII.

Al segle XV s'aixecà el creuer gòtic, ja que el terratrèmol del 1400 havia afectat greument la part sud del romànic.

La preocupació per l'estat de la seu i pel seu lluíment va augmentar al segle XVI fins a plantejar-se la necessitat del seu engrandiment. Entretant, es realitzarà la totalitat de les vidrieres que tenim documentades.

El protagonista de la majoria dels documents (contractes) localitzats sobre la seu de Vic fou Jaume Fontanet, seguidor del taller barceloní dels Fontanet. La tradició vitrallística familiar havia estat iniciada, a final del segle XV, per Gil Fontanet, i continuada primer pel seu germà Jaume i després pel fill homònim d'aquest últim, i tingué les seves acaballes, en el darrer quart del segle XVI, amb les successores d'aquest mestre, la seva muller Elisabet i la seva filla, d'igual nom.¹

Així, Jaume Fontanet fill féu l'any 1550 una vidriera per a la capella de l'altar major de la seu de Vic; el contracte ens explica que feia 10 × 5 pams i era blanca amb el distintiu de l'Església al centre. La seu es comprometé a fer-se càrrec de la manutenció del mestre i de la seva cavalcadura el temps que li calgués romandre a Vic per tal d'instalar la vidriera a lloc. A les 12 lliures i 10 sous que pagaren per la vidriera amb l'armadura metàl·lica inclosa, cal afegir 10 sous de la caixa on es portaren i 8 del port (reg. 2).

L'any següent es pagaren 4 lliures i 11 sous per la vidriera de la finestra de la sagristia (reg. 3). D'aquesta, però, no s'esmenta qui en fou l'autor.

L'any 1554 fou de nou Jaume Fontanet qui contractà diverses obres per a la seu de Vic. Aquestes havien d'acabar-se en sis mesos o menys i el preu oscil·lava entre els 10 sous el pam quadrat per a les zones figurades i els 6 sous per a les zones incolores, sense figuració. La seu es comprometia també en aquests casos a pagar la manutenció del mestre, amb l'ajuda que li calgués i els cavalls, durant el temps necessari per tal de col·locar a lloc les vidrieres. Aquestes havien de ser portades de Barcelona.

Per a la rosassa de sobre del portal de Sant Bernat (costat nord), Jaume Fontanet realitzà el conjunt vidrat amb la representació de Nostra Senyora amb Jesucrist voltada pels quatre evangelistes i els quatre doctors de l'Església (reg. 4). Les figures dels vuit rodons del voltant havien de ser de mig cos i portar els seus símbols corresponents. Els vidres que no fossin pintats havien de ser ben clars per tal que el cor rebés la llum suficient per a les activitats que en ell es realitzaven.

Per a la finestra rodona de sobre la capella de Sant Hipòlit (costat nord del creuer) de l'església de Vic, el mateix mestre féu la vidriera que havia de contenir la representació del martiri a la foguera dels sants Llucià i Marcià, tal com solia ser la representació, amb els personatges corresponents, entre els quals hi havia d'haver els dos botxins i, en la part alta, dos àngels esperant les ànimes dels màrtirs (reg. 5).²

Del mateix any i autor és també la realització de la vidriera incolora amb la representació de la Santíssima Trinitat al centre, que havia d'anar a la finestra que hi havia entre les capelles de Sant Sebastià i Sant Miquel de la mateixa seu (reg. 6).

L'any 1558, Jaume Fontanet realitzà la vidriera per a la finestra de l'altar major de la seu, la darrera que li hem pogut documentar a l'edifici que ens ocupa (reg. 7). El mes de gener es feien despeses per un encerat per a l'esmentada finestra i el mes següent es pagaven 7 lliures al mestre de vidrieres per la realització de la vidriera. El mestre de cases adobava, poc després, la part de pedra d'aquesta finestra.

1. Vegeu SÍLVIA CAÑELLAS, «Els Fontanet: tradició i canvis en la vitralleria del darrer gòtic», *Lambard: Estudis d'Art Medieval* (Barcelona), vol. IX (1997), p. 156-157, i les referències que apareixen en els diferents apartats del present volum i en els altres de la col·lecció, entre l'any 1477 i el 1581.

2. L'any 1517 s'havien col·locat encerats en les dues ons del transsepte (ACV, Obra de la Seu 1516-1588, plec de 1516-1517, núm. 3/15).

Una anotació de l'Obra de la Seu del 1561 ens explica que es netejaren cinc vidrieres de la seu (reg. 8).

La rosassa del claustre que havia de donar llum al cor del bisbe fou oberta entre el mes de febrer i el de juny de l'any 1586 (reg. 9). Poc després s'hi col·locaren reixes i s'inicià la vidriera per la qual s'havien ja pagat 8 lliures el mes de març i 4 el mes de juliol. En aquest mes es formalitzà el contracte entre la seu i Rafael Andreu. Les 3 lliures que completaven les 15 que s'havia acordat pagar per l'obra foren lliurades el mes d'agost amb el pagament de part del filat. El mes de maig següent s'acabava de pagar el preu de les proteccions metàl·liques. La vidriera, que havia de tenir la representació de les armes del capítol, havia de fer-se com a parella de l'altra vidriera, la que hi havia sobre el cor de l'ardiaca, entre l'orgue i la capella del Corpus.³

L'any següent es documenta la col·locació d'unes estores a la rosassa del claustre. No queda clar si es parla d'una altra obra o si es tracta de la que acabem de comentar, que, per la quantitat de vidre transparent, podria permetre una excessiva entrada de sol al cor (reg. 10).

En emprendre's la realització de noves vidrieres, saltà a la vista la necessitat de netejar les ja instal·lades i, a final de l'any 1586, es pagà 1 sou i 4 diners per aquest motiu (reg. 11).

A final de segle (1594) s'adobà la vidriera de la capella de Sant Miquel i, per a la mateixa capella, el pintor de vidrieres Miquel Monfort cobrava, l'any 1622, 16 lliures i 14 sous per la confecció d'una nova vidriera (reg. 12).⁴

Com es veu, les notícies que tenim d'antigues vidrieres a la seu de Vic se situen ja a la segona meitat del segle XVI. Cal destacar, entre aquests documents, l'aparició de cinc contractes per a vidrieres que ens aporten notícies interessants sobre el trasllat de mestres i materials des de Barcelona i ens ressalten la importància d'aquesta ciutat com a productora de vidre. En els cinquanta anys que ocupa la documentació que transcrivim, només apareixen esmentats dos mestres de vidrieres: el barceloní Jaume Fontanet i l'ausetà Rafael Andreu. Tots dos havien estat esmentats per Gudiol en l'article publicat a *La Veu de Catalunya* de l'any 1919 (núm. 486). Afegim un text del 1622 per la continuïtat que suposa amb els anteriors i que parla del pintor de vidrieres Miquel Monfort. Aquest mestre havia treballat anteriorment (1608-1618) en la reparació d'unes vidrieres a la seu de Barcelona i treballà també (1622) quatre vidrieres per al cimbori de la capella del Roser de l'església parroquial de Sarrià, a Barcelona.⁵

La limitació al creixement de l'antic conjunt arquitectònic de la seu de Vic, fixada pel campanar, el claustre i la capella de Nostra Dona o «la Rodona», suposà un seguit de discussions i projectes sobre la solució a donar al conjunt que es perllongarien des del segle XVI fins al següent. Entre el final del XVII i el principi del XVIII el claustre fou retocat i traslladat per facilitar el creixement de l'església cap al sud i la Rodona desaparegué per fer possible l'allargament de les naus pels peus; l'església fou enrunada i aixecada una de nova d'estil neoclàssic; de l'antic conjunt només el campanar romànic restà, sense profundes modificacions, integrat a la nova església. Els nous gustos no permeteren tampoc la conservació de les vidrieres preexistents.

RECU LL DOCUMENTAL

La documentació treballada sorgeix dels llibres de la fàbrica i tresoreria (o capes) de l'Arxiu de la Catedral de Vic, amb petites anotacions de pagaments, i dels notarians de l'Arxiu de la Cúria Fumada de Vic esmentats per Gudiol (1919), que féu un bon buidatge d'aquests fons. Els notaris que han donat més resultats positius han estat Joan Vinyes i Salvi Beuló, i d'entre els volums d'aquest darrer, els seus capítols matrimonials, amb els quals s'enquadernà un seguit de contractes d'obres de diversa mena fetes per a la seu. Hem concentrat els trenta-un documents en dotze registres, cada un dedicat a una vidriera o notícia concreta.

Hem d'agrair les facilitats donades i les informacions proporcionades per mossèn Miquel dels S. Gros, Rafael Ginebra i Ramon Ordeig en les recerques realitzades als arxius de Vic.

(Reg. 1) Segles XV-XVI. Recollim algunes de les notícies localitzades entorn de les finestres i els encerats per a les finestres de la seu de Vic. Es pot constatar que la col·locació de draps encerats a les obertures abraça tot el període

3. Era la segona capella de la nau nord des de la paret occidental.

4. La capella se situava al costat de l'absis central, a la banda sud.

5. A la seu de Barcelona surt esmentat l'any 1608 com a criat de Carles Soquier, després no es parla més d'aquesta relació. L'ACB ens proporciona documents dels anys 1608, 1610 i 1618 segons els quals treballa en la reparació de vidrieres de la catedral de Barcelona. Vegeu Sílvia CAÑELLAS, «Notícies sobre les vidrieres gòtiques de l'absis de la seu», *D'Art* (Barcelona), núm. 19: *La catedral de Barcelona* (1993), p. 186, i Sílvia CAÑELLAS, «Les vidrieres de la catedral de Barcelona entre 1560 i 1679», *Seu Vella: Anuari d'Història i Cultura* (Lleida), núm. 2: *Vitralls i vitrallers* (2000), p. 93-95.

estudiat, des d'abans de l'aparició de qualsevol vidriera fins a conviure amb elles.

(Reg. 1a) 12 de febrer i 3 de març de 1408. Anotacions de pagaments pels materials que calen per als encerats de les finestres de la seu de Vic.

[...]

Item, a XII de febrer, compre drap ençerat per les finestres detràs l'altar, costa ---- VIII s.

Item, done al dit Francesch Pujol per metre lo dit drap e per VI jornals que mes a adobar los senys e III jornals del seu macip, entre tot ---- XXXIII s.

[...]

Item, costa veta e tatxes per metre lo drap ençerat en la finestra ---- III s.

[...]

(ACV, Obra de la Seu 1401-1407, ref. 3/6.)

(Reg. 1b) 6 de novembre de 1412. Compra de material per fer encerats per a les finestres de la seu de Vic.

Item, feu venir de Barchinona II canes de drap enserat per obs de la finestra qui dóna claror a l'altar de Sant Pere, costa per cana VII sous VIII, e dos diners que paga d'exida al port ---- XV s. VI.

Item, costa de port ---- s. VI.

(ACV, Obra de la Seu 1402-1486, plec de 1412-1413, ref. 3/12.)

(Reg. 1c) 1484-1485. Compra de drap brodat per a la rosassa de sobre la capella de Sant Hipòlit i per a altres finestres de la seu de Vic.

Item, pos en despesa quatre canes de bordat per fer la O sobre Sanct Ypòlit, en Barchinona ---- ll. X s.

[...]

Item, pos en despesa comprí set canes de bordat qui serviran per la O sobre Sanct Ypòlit e per la O de l'altar maior, III sous per cana ---- I ll. I s.

Item, pos en despesa que comprí II lliures de cera per encerar dits draps, costa la lliura II sous III ---- ll. III s. VIII.

Item, comprí tatxes e veta per clavar dites ons ---- ll. I s.

Item, paguí al qui encerà lo drap de les dites ons e metre lo drap ---- ll. II s.

(ACV, Obra de la Seu 1402-1486, plec de 1484-1486, ref. 3/12.)

(Reg. 1d) 1516-1517. Col·locació d'encerats a les rosasses de sobre el portal de Sant Joan i de sobre la ca-

pellera de Sant Hipòlit. En aquesta última es col·locarien vidrieres l'any 1554 (reg. 5).

Item, pos en despesa paguí an an Pere Pardal per fer lo afustament de l'anerat del portal de la O qui sta sobre lo portal de Sent Johan, de voluntat del canonge, tot VIII sous VI, fonch a XVIII de octubre de any XVII, dich ---- ll. VIII sous VI.

[...]

Item, pos en despesa e pagat al senyor n'Arasma, botiguer, per dos anerats los quals han servit lo hu per la O sobre lo altar de Sent Ypòlit, l'altro sobre lo portall de Sent Johan. Primo, lo drap de dit anerats per quatre canas XXVI sous. E més, per vete XVIII canas III sous. E més, per tatxes, sinch sous. E més, per les mans per dits enserats, per clavar-los, IIII sous. E per la sere una lliura e mige IIII sous VI. Fonch a VII de novembre, és tota la suma quoranta-dos sous e mig, dich ---- II ll. II s. VI.

(ACV, Obra de la Seu 1516-1588, ref. 3/15, plec de 1516-1517.)

(Reg. 1e) 1523-1524. Realització de diversos encerats per a les finestres de la seu de Vic.

Item, pos en despesa, jo, desús dit, procurador, que he donat al senyer n'Arasme Montserat per quatre canas de tela prima per fer los anserats de la Seu, ha raó cana de VI sous VII, axí quom apar per albarà de dita despesa ---- I ll. VI s. VI.

[...]

Item, pos en despesa, jo, desús dit, procurador, que doní a senyer n'Arasme Montserat, per tatges y veta per a gornir los anserats de las ons de la Seu, axí quom apar per albarà ---- ll. V s. IIII.

Item, pos en despesa, jo, desús dit, que paguí per dits enserats per ensaran la tella, duas lliures de sarà⁶ a rahó de III sous IIII per lliura, per què ere blanca ---- ll. VI s. VIII.

Item, pos en despesa, jo, desús dit, procurador, que doní a mestre Blay, fuster, per adobar los cerclas dels anserats quom apar per dita despesa, per albarà ---- ll. II s.

(ACV, Obra de la Seu 1518-1581, ref. 3/14, plec de 1522-1524.)

(Reg. 1f) Maig de 1599. Referències a l'encerat major del Sant Esperit.

A 4 de dit paguí a madona Lach per poliça de l'obrer per taxas se li prengueren per fer lo enserat major del Sant Spirit, tres sous, dich ---- ll. 3 s.

(ACV, Obra de la Seu 1591-1599, ref. 3/17, plec de 1594-1596, f. 55.)

(Reg. 1g) 4 de setembre de 1599. Referència a l'encerat gran del Sant Esperit.

6. Per cera.

A 4 de setembre de dit any paguí a mossèn Alou, candaler, quatre sous per mija liura de sera blanca la prengueren per enserar lo enserat gran de la O del S[ant] Spirit ---- ll. 4 s.

(ACV, Obra de la Seu 1591-1599, ref. 3/17, plec de 1599, f. 65.)

(Reg. 2) 1550. Jaume Fontanet féu una vidriera per a una finestra de l'altar major de la seu de Vic.

(Reg. 2a) 8 de març de 1550. Contracte entre Jaume Fontanet i la seu de Vic per a la realització d'una vidriera blanca amb el distintiu de l'Església (la tiara i les claus de sant Pere) per a una finestra de l'altar major de la seu de Vic. El preu establert és de 12 lliures i 10 sous i feia deu pams per cinc. El vidre per fer-la havia de ser portat de Barcelona.⁷ Cancellació datada el 26 de juny.

En nom de Déu.

Sobre la vedriera fuhedora \per mestre Jaume Fontanet, pintor y mestre de vedrieres, ciutedà de Barcelonal en la finestra de la capella de l'altar major de la sglésia de Vich que mire la volta de migjorn, entre los reverends mossèn Joan Sala y mossèn Joan Cases, canonges y obrers de dita sglésia, de una part e lo dit mestre Jaume Fontanet de part altre, és stada feta, instruhida, concordada, fermada e jurata la concòrdia y capitulació següent:

E primerament lo dit mestre Jaume Fontanet convé y [en] bona fe promet fer y fabricar en dita finestra una vedriera blanca \de vidre clar y bol de alçària de deu palms \de cana de valorl, poch més o manco, y de sinch palms de ample de dita cana, poch més o manco, y en lo \pany dell mig de dita vedriera dues claus de Sanct Pere ab una cinta o radonera \y una tiara sobre dites claus ab sa tovallola y aquella farà ben proporcionada y entorn \ço, enl de dita vedriera, farà hun listó de colors. Y aquella promet posar, en dita finestra, ab filat de fill de lautó y ferros necessaris per dita vedriera y aquella farà e posarà bé y degudament, com se pertany de semblants vedrieres, a totes ses pròpies despeses d'essi a la festa de Pasqua de Resurrecció primer vinent.

Item, los dits mossèn Joan Sala y mossèn Joan Cases, convenen y de bona fe prometen donar y pagar al dit mestre Jaume Fontanet, per la dita vedriera y per totes les coses e aquelles necessàries, dotze lliures y mige moneda barcelonesa, les quals li prometen donar y pagar en continent haurà feta y posada dita vedriera en son loch, com dalt és dit. E més prometen fer portar los vidres, per dita vedriera necessaris, de la ciutat de Barcelona a la present ciutat, ab lurs despeses e de sont port dits vidres de Barcelona dels dits. E més, li prometen donar hun mestre de cases, a despeses llurs, per posar

dita vedriera de dita finestra. E més prometen per la despesa de menjar y beure al dit mestre Jaume Fontanet \ab sa cavalcadural y a hun mosso seu tant quant starà en la present ciutat per posar dita vedriera.

E les coses demunt dites, totes y sengles, convenen y de bona fe prometen les dites parts, ço és la una a l'altra y endessemps y ab pena de vint-y-sinch lliures que de bon grat se imposen actendre y complir, tenir y observar de la qual pena e cars fos comesa sie guanyada per la meytat a la part obedient e les coses sus dites, totes y sengles, servant e per l'altra meytat a la cort distingent. E la qual pena, comesa o no pagada o no o gravosament remesa, volen les dites parts ésser tengudes y observades de fer y complir les cosses dessus dites, totes y sengles, per dites parts endessemps promeses. E per açò actendre y complir, tenir y observar-ne obligades les dites parts, ço és la una a l'altra y endessemps y a la cort per la pena, ço és los dits \juraments/ obrers tots y sengles béns, rendes y emoluments de la obra de dita sglésia. E lo dit mestre Fontanet los béns seus propis mobles e immobles, haguts y per haver, ab totes clàusules y renunciacions necessàries, axí de propi fer com altres, e o juren.

E volen les dites parts que dels presents capítols, etc.

Die sabbatis octava mensis Marcii anno a nativitate domini millesimo quingentesimo quinquagesimo presentibus testibus Valentino Viladecans et Petro Soler, scriptoribus Vich, fuerunt firmata et jurata predicta capitula et omnia et singulari in eisdem contenta per dictos reverendos dominos Joannes Sala et Joannes Cases operarios ex una et Jacobum Fontanet parte ex altera, etc. et promiserunt sub obligatione etc. Renunciando etc.

Die XXVI mensis junii anno predicto confiteor et recognosco vobis reverendo domino Francisco Vall, canonico, et Joanne Coromina, presbitero beneficiato ecclesie vicencis, dicti domini Joannes Sala et Joannes Cases ex una et Jacobus Fontanet parte ex altera, confiteor et recognosco una pars alteri et sibi ipsa administratore fore Sans Font ab altera de omnibus et singulis in supradictam capitulacionem sibi ipsam administratore promissis. Et ideo renunciando etc mandato etc supra dictam capitulacionem cancellari, etc. Instrumento etc.

(ACFV, Notari Salvi Beuló, Capítols Matrimonials, 1549-1552, f. 94, plec de 1550, ref. 3343.)

(Reg. 2b) 26 de juny de 1550. Anotació del pagament realitzat a Jaume Fontanet per raó de la vidriera per a una finestra de l'altar major de la seu de Vic i al notari per les feines del seu ofici en relació amb aquesta obra.⁸

A XXVI de juny 1550, foren tretes de la caixa dels depòsits de les caxes, ab voluntat del capítol, XIII lliures VIII sous, les quals són estades despeses y pagades a mestre Fontanet, pintor de Barce-

7. Esmentat per Josep GUDIOL I CUNILL, «De vidrieres i vidriers catalans», *La Veu de Catalunya. Pàgines Artístiques* (Barcelona), núm. 486 (15 setembre 1919).

8. Algunes anotacions del mateix volum (ACV, Tresoreria, ref. 34, Llibres de capes, vol. 2, 1465-1555) parlen de pagaments per encerats per a les finestres de l'absis: (1541) «Item, a XIII de maig 1541, paguaren a mossèn Miquel Navarro, sagristà, de voluntat dels tressores, XX sous, los quals paga a mestre Bargada, sastre, per les mans de dues daumatics y coles [o cotes] de les cotes y dues stoles de vellut vermell vell. E més, X sous VI per lo enserat per la finestra qui mira sobre lo altar major...»; (1547) «Item posam de despesa que a XXIII de febrer 1547, pagaren a mestre Andrés Company, fuster, per una porta de la cambra dels depòsits y per hun anserat a la finestra sobre l'altar major, per tot vint-y-sis sous, dich ---- I ll. VI s.»; (1549) «Item posam en despesa que a XXVII de juliol 1549, donaren a mossèn Miquel Navarro, sagristà menor [...] per los coses següents: per dos enserats de l'altar major [...]».

lona, so és, XII lliures X sous per les vidrieres se són fetes ara de nou en la finestra de mà dreta de l'altar major, dins les rexes, ha rahó de sinch sous y mig lo palm, ab los filats y tot, he X sous per la caxa hont les an portades, he VIII sous per lo port, que tot són dites XIII lliures VIII sous ---- XIII ll. VIII s.

E més, se an pagats al notari per cancellar lo contracte y fer l'apocha --- ll. II s.

Jo, Jaume Fontanet, pintor, confés aver rebut les desús dites tretse liures y vuyt sous per la desús dites rahons de la vedriera de l'altar mayor, fet de mà mia, a XXVI de juny 1550.

Recepti ego, dictus Beuló, dictos duos solidos.

(ACV, Tresoreria, ref. 34,
Llibres de capes, vol. 2, 1465-1555.)

(Reg. 2c) 27 de setembre de 1550. Pagament d'1 lliura i 8 sous a afegir als pagats per la vidriera que s'ha fet sobre l'altar major de la seu de Vic.

Item, e pagat vint-y-vuyt sous y mig a mossen Juan Coramina, prevera, en adjutori de la vidriera a feta sobre lo altar mayor de la Seu, am albarà ---- I ll. VIII s. VI.

(ACV, Obra de la Seu 1518-1581, ref. 3/14,
plec de 1549-1551.)

(Reg. 3) 6 de març de 1552. Anotació del pagament de 4 lliures i 11 sous per la vidriera de la finestra de la sagristia.⁹

Vuy, a VI de mars 1552, foren tretes del sac de les capes IIII lliures XI sous per la vedriera de la finestra de la segrestia y tres sous per lo port, de les quals se a pagat III lliures X sous proveïdes de les tovalles y dalmàtica de mossèn Falla, quondam, y de mossèn Joan Prat, quondam, canonges; lo restant se és tret de la caxa. E més un real per posar la vedriera y se són tretes de la caxa solament ---- I ll. VI s.

(ACV, Tresoreria, ref. 34,
Llibres de capes, vol. 2, 1465-1555.)

(Reg. 4) 13 de novembre de 1553. El capítol de la seu de Vic encarrega al mestre de vidrieres Jaume Fontanet la rosassa de sobre del portal de Sant Bernat, formada per un rodó i vuit finestres més, fins a un total de 250 pams quadrats de vidre, que cobraria a 10 sous cada pam. S'hi havia de representar, a la rodona central, la Mare de Déu amb Jesucrist, i a l'entorn els quatre evangelistes i els quatre doctors de l'Església, tots de mig cos i amb els seus respectius símbols.¹⁰

En nom de Déu.

Sobre la vedriera fahedora en la O qui és sobre lo portal de Sant Bernat de la sglésia de Vich, entre lo reverent capítol de dita sglésia de una part e mestre Jaume Fontanet, pintor ciutedà de Barcelona, de part altre que és stada feta, instruhida, concordada, fermada e jurada la concòrdia y capitulació següent:

E primerament lo dit mestre Jaume Fontanet convé, y en bona fe promet, fer y fabricar la vedriera, en la dita O, qui sien vuyt finestres y la O petita del mig \de bon vidre fi y clar/ y en aquella farà y pintarà les ymages, personats y pintures següents,¹¹ \ço és: la ymage de Nostre senyora continta sola en la O petita del mig de la mitra e amunt ab lo Jesús al braç; e en les vuyt finestres de dita O los quatre evangelistes y los quatre doctors de santa nostra sglésia, ço és quiscuna finestra una ymage de mig cos amunt y quiscun d'ells ab sa insignia; y el camper/ ab bones y fines colors y clares a dites ymages personatges y pintura necessàries y pertanyents, a fi y efecte que, per la vedriera de dita O, lo cor de dita sglésia pugue rebre la claror necessària per dit cor. E dita vedriera promet fer, fabricar y posar en dita O e o finestres y O petita de aquella ab compliment de tota la ferramenta, ço és vidre, plom, fil de lautó y ferro ab los filats \espessos y de bona vergal per dita vedriera necessaris com se pertany y embatumar les regates en que dita vedriera serà posada bé y complidament com se pertany/ a ses pròpies despeses dins sis mesos primer vinents.

Item, lo dit reverent capítol convé y en bona fe promet donar y pagar, al dit mestre Jaume Fontanet, per fer y fabricar la dita vedriera y per lo vidre, plom, fil de lautó, ferro y filats, per dita vedriera necessaris, per compliment de dita vedriera a raho de deu sous per quiscun palm de dites vuyt finestres y O petita del mig qui per tot són dos-cents sinquantia palms de cana de color, la qual quantitat li prometem pagar ço és: la terça part d'essí a quinze del mes de janer primer vinent, y altra terça part en continent¹² haurà \feta, acabada y/ posada la dita vedriera e dita O com dalt és dit, \e la restant terça part dins hun any après haurà posada dita vedriera e dita O com dalt és dit/. E més avant, lo dit reverent capítol, a ses pròpies despeses \promet fer/ fer regates a dita O necessàries per posar la dita vedriera y fer fer les bestides per posar dita vedriera necessàries. E més avant lo dit capítol promet fer traure \de la ciutat de Barcelona/ lo vidre y ferramenta per dita vedriera necessari e fer portar en la present ciutat de Vich, a despeses de dit capítol, lo qual vidre¹³ y ferramenta vingué a risch y perill de dit mestre Fontanet.

E les coses dessús dites, totes y sengles, convenen y en bona fe prometen les dites parts ço és la una a l'altre y endessemps e ab pena de sinquantia lliures, que de bon grat se imposen atendre y complir, tenir y observar, de la qual pena e cars fos comesa sia guanyada per la meytat a la part obedient y les coses dessús dites, totes y sengles, servant y compint y per l'altra meytat e aquella cort hont se hagués recors la execució. E la qual pena comesa o no pagada o no o gravorament remesa volen les dites parts ésser tengudes y obligades en fer y complir les coses dessús dites, totes y sengles, per elles endessemps promeses. E per açò atendre y complir, tenir y observar ne obligue les dites parts, ço és la una a l'altre y endessemps y a la cort

9. Document esmentat per Gudiol (1919, núm. 486).

10. Esmentat per Gudiol (1919, núm. 486).

11. Hi ha un text de més d'una línia anul·lat.

12. Hi ha poc més d'una línia anul·lada.

13. Diu «vindre».

per la pena ço és lo dit capítol tots y sengles béns y drets que dit capítol per lo dit mestre Jaume Fontanet tots y sengles béns y drets seus mobles e immobles haguts y per haver ab totes clàusules y renunciacions necessàries y axí de propi fer com altres y ab jurament.

Die tricesima mensis novembris anno a nativitate domini millesimo quingentesimo quinquagesimo tertio fuerunt firmata et jurata predictam capitulacionem etc.

(ACFV, Notari Salvi Beuló, Capítols Matrimonials, 1553-1556, f. 55, ref. 3344.)

(Reg. 5) 3 de novembre de 1554. Encàrrec a Jaume Fontanet de la vidriera de la finestra rodona de sobre la capella de Sant Hipòlit de l'església de Vic. La vidriera contindria la representació del martiri a la foguera dels sants Llucià i Marcià.¹⁴

En nom de Déu.

Sobre la vedriera fahedora en la O que és sobre la capella de Sant Ypòlit de l'església de Vich \la qual té nou palms de alt o de totl entre lo reverent capítol y canonges de dita sglésia de una part e mestre Jaume Fontanet, pintor ciutedà de Barcelona, de parts altre és stada feta instruhida, concordada, firmada e jurada la concòrdia y capitulació següent:

E primerament lo dit mestre Jaume Fontanet convé y en bona fe promet fer y fabricar la vedriera en la dita O de bon vidre fi y clar y en aquells farà e pintarà les ymages y pintures següents, ço és: les ymages de Sant Lucià y Marcià, màrtirs, quant prengueren martiri e foren cremats en lo foch y ab los personatges de soluto president acompanyats de altres personatges y dos botxins conformes al que requer la dita història, ab dos àngels de sobre sperant les ànimes de dits màrtirs, ab bones y fines colors y clares a dites història ymatges personatges y pintura necessàries y pertanyents a fi y efecte la dita sglésia pugue rebre per la dita vedriera de dita O la claror necessària per dita sglésia. E dita vedriera promet fer y fabricar y posar en dita O ab compliment de tota la ferramenta, ço és: vidre, plom, fil de lautó y ferro ab filat spès de bona verga per dita vedriera necessari, ab tot compliment, com se pertany, ambatumar la regata de dita O. E que dita vedriera serà posada e aquella donant abans acabada y posada en dita O a ses pròpies despeses ab tot compliment com se pertany d'essí a la festa de Sincagèsima¹⁵ primer vinent o abans si abans porà.

Item, lo dit reverent Capítol y canonges convenen y en bona fe prometen donar y pagar al dit mestre Jaume Fontanet per fer fabricar y pintar la dita vidriera y per lo vidre, plom, fil de lautó, ferro filat per dita vedriera necessaris per compliment de dita vedriera, quoranta liures barceloneses les quals li prometen lliurar y pagar en continent haurà posada dita vedriera e dita O ab tot compliment, com dalt és dit. E més, evant lo dit reverent Capítol a ses pròpies despeses promet fer fer les regates de dita O necessàries per posar la dita vedriera y fer fer les bastides per posar dita vedriera necessàries. E més, prometen fer la despesa a dit mestre Jaume Fontanet y a sos criats y a la sua cavalcatura tant quant starà en Vich per posar dita vedriera y assentar aquella e dita O com és dit. E més avant lo dit

capítol promet fer traure de la ciutat de Barcelona lo vidre y ferramenta per dita vedriera necessaris e fer portar en la present ciutat de Vich, a despeses de dit Capítol, lo qual vidre y ferramenta vingué y stigué a tot càrrech y perill de dit mestre Fontanet.

E les coses dessús dites, totes y sengles, convenen y en bona fe prometen les dites parts, ço és la una a l'altre y endessemps e ab pena de cent lliures que de bon grat se imposen atendre y complir, tenir y observar.

Die sabbati tertia mensis Novembris anno a nativitate domini millesimo quingentesimo quinquagesimo quarto, presentibus testibus venerabili Hieronimo Pontí, presbitero beneficiato ecclesie vicensis, et Bernardino Beuló, mercatore vicensis, fuerunt firmata et jurata predicta capitula et omnia et singula in eisdem contenta per dominum Jacobum Fontanet ex una et promisit etc. obligatione etc. renunciando instrumento etc. post modum ante die nona mensis et anni predictorum presentibus testibus venerabili Damiano Sorts, presbitero beneficiato ecclesie vicensis et discreto Francisco Franch notario cive vicensis fuerunt firmata et jurata predicta capitula et omnia et singula in eis contenta per reverendos dominos Joannem Sala, Hieronimum Pradell in utroque jure baccallarium, Joannem Soler, Joannem Mable, Franciscum Vale, legum doctore, Gaspere Vall, Jacobum Beuló, Baltasarem Todolosa et Andream Vila, canonicos ecclesie Vicensis, comorantes et comoratos in dictis domis capituli dicte ecclesie capitulantes etc. et promiserunt etc. Sub obligatione bonorum dicti capituli etc.

(ACFV, Notari Salvi Beuló, Capítols Matrimonials, 1553-1556, f. 110, ref. 3344.)

(Reg. 6) 7 de novembre de 1554. Jaume Fontanet realitza una vidriera amb la Santíssima Trinitat per a la seu de Vic.

En nom de Déu.

Sobre la vedriera fahedora en la finestra que és entre la capella de Sanct Sabastià y la capella de Sant Miquel de la sglésia de Vich entre los venerables mossen Damià Sorts, capbrever major, y mossen Steva Tonalebrets, capbrever menor de la sglésia de Vich, preveres beneficiats en la sglésia de Vich de una part e lo reverent mossen Johan Soler, canonge de dita sglésia de Vich, promet, absent de mestre Jaume Fontanet, pintor ciutedà de Barcelona, de part altre, és stada feta, instruhida, fermada e jurada la concòrdia y capitulació següent:

Primerament, lo dit mossèn Johan Soler, en dit nom, convé i en bona fe promet que lo dit mestre Jaume Fontanet, principal seu, farà e fabricarà per obs de dita finestra, una vedriera blanca conforma a la mida li és stada donada y en lo mig de dita vedriera pintarà la ymage de la Santíssima Trinitat de bones y fines colors, com se pertany en semblants ymages. E dita vedriera farà e fabricarà y posarà en dita finestra, ab compliment de tota la ferramenta, ço és: vidre, plom, fil de lautó y ferro ab filat spès de bona verga per dita vedriera necessaris, ab tot compliment, com se pertany, y ambatumarà la regata de dita finestra y aquella donarà bona,

14. Gudiol (1919, núm. 486) esmenta com a autor d'aquesta vidriera Jaume Forner.

15. Per *quinquagèsima*, antiga denominació de la Pentecosta.

acabada y posada, en dita finestra, a ses pròpies despeses ab tot compliment, com se pertany, d'essí al die de carnestoltes primer vinent.

Item, los dits mossèn Damià Sorts y Steva Tonalebrets, capbreves, prometen donar y pagar al dit mestre Jaume Fontanet per fer y fabricar y pintar la dita vedriera, per lo vidre, fil de lautó, ferro y filat per dita vedriera necessaris, per compliment de dita vedriera, ço és: sis sous per quiscun palm del blanch de dita vedriera e deu sous per quiscun palm de la pintura de dita vedriera, la qual quantitat li prometen donar, lliurar y pagar en continent haurà posada dita vedriera en dita finestra ab tot compliment com dalt és dit. E prometen fer les regates en dita finestra necessàries per posar dita vedriera. E prometen fer la despesa a dit mestre Fontanet y a son criat y cavalcadura lo die o dies vagarà en posar dita vedriera. E més encara, los dits capbrevers prometen fer traure de la ciutat de Barcelona lo vidra y ferramenta per dita vedriera necessaris y fer portar a la present ciutat de Vich a llurs despeses lo qual vidre y ferramenta vingue a risc y perill de dit Jaume Fontanet.

E les coses dessus dites, totes y sengles, convenen y en bona fe prometen les dites parts, ço és la una a l'altre y endessemps e ab pena de sinquantia lliures que de bon grat se imposen atendre y complir, tenir y observar, de la qual pena en cars fos comesa, sie guanyada per la mitat a la part obedient e per l'altre mitat a la cort distingent e la qual pena comesa o no pagada o no o gravosament remesa etc.

Die mercuri septima mensis novembris anno a nativitate domini millesimo quingentesimo quinquagesimo quarto presentibus testibus reverendis dominis Joanne Soler, Baltasare Todolosa, canonicis ecclesie Vicensis et Joanne Beuló notario cive vicensis fuerunt firmata et jurata predicta capitula et omnia et singula in eisdem contenta per dictum reverendum dominum Joannem Torralebreta, capibreverios, parte ex altera et promiserunt sub obligatione etc. Renunciando instrumento etc.

(ACFV, Notari Salvi Beuló, Capítols Matrimonials, 1553-1556, foli entre el 121 i el 122, ref. 3344.)

(Reg. 7) 1558-1559. Realització d'una vidriera per a una finestra de darrere l'altar major de la seu de Vic. El mestre de vidrieres encarregat de l'obra fou Jaume Fontanet.

(Reg. 7a) 28 de gener de 1558. Anotació d'un pagament per un encerat per a una finestra de darrere l'altar major de la seu de Vic.

A XXVIII de jener 1558 foren tretes del sac de les capes sinc sous y nou per lo enserat detràs lo altar maior y per mig pam de cetí blau [...].

(ACV, Tresoreria, ref. 34, Llibres de capes, vol. 3, 1546-1657.)

(Reg. 7b) 15 de febrer de 1558. Anotació del pagament realitzat a Jaume Fontanet per una vidriera que

ha fet per a una finestra de darrere de l'altar major de la seu de Vic.¹⁶

A XV de febrer 1559 foren tretes del sac de les capes VII lliures sous y donades a mestre Fontanet, pintor, per la vedriera de tras lo altar maior ---- VII ll. s.

Jo Jaume Fontanet confés aver rebudes les susdites set lliures y són las me an donades per la vedriera que e feta derera l'altar mayor.

(ACV, Tresoreria, ref. 34, Llibres de capes, vol. 3, 1546-1657.)

(Reg. 7c) 24 de maig de 1559. El mestre de cases fa, entre altres feines, l'adob de la part de pedra de la vidriera de l'altar major.

Item, per hun jornal a feta faena mestre Bernat Bayxera, mestre de casas, és ca feta la despesa, ascombrada la volta del campanar, adobada la vedriera de l'altar major y a recoregadas part de las tauladas de la Seu, \VIII s. VIII/ am albarà ---- ll. IIII s. VIII.

(ACV, Obra de la Seu 1518-1581, ref. 3/14, plec de 1559-1560.)

(Reg. 8) 1561. Neteja les vidrieres de la seu de Vic.¹⁷

Item, doní dos sous a Gabriel Roca per scombrar sinch vedrieres de la Seu ---- ll. II s.

(ACV, Obra de la Seu 1516-1588, ref. 3/15, plec de 1561-1563.)

(Reg. 9) 1586. Obertura de la rosassa que dóna claror al claustre i realització de la vidriera per a aquesta obertura.

(Reg. 9a) Febrer a juny de 1586. Pagaments per les feines realitzades i els materials utilitzats en la finestra rodona que dóna claror al cor.

De fer la fas de la O:

Deu, més, que a 10 de febrer 1586 doní sinquantia reals a mestre Joan Font, mestre de casas y són en part de paga de la O que ha de fer en la Seu per donar claror al cor, dich -V ll. s.

Jo, damunt dit, Joan Font, tinch rebudes las damun dites sinch lliures.

Deu més, que he pagats vint sous per vuyt quarteres de guix ha portat en Cabino de Sant Julià ça Jorba, dich ---- I ll. s.

Deu més, per fer cordes de spart a raó nou ducas la corda, per ligar les bastides a mestre Pau Bo, valen ---- ll. IIII s. VI.

Deu més, que al primer de mars 1586 doní comptants a mestre Joan Font, per la fàbrica de la O, trenta reals, dich ---- III ll. s.

Jo, dit Font, tinc rebuts los dits trenta rials.

16. Document esmentat per Gudiol (1919, núm. 486).

17. Document esmentat per Gudiol (1919, núm. 486).

Deu més, que he donats set sous y mig a-n Cos, traginer, per 30 càrreges de arena a raó lliures sous III la càrrega ---- ll. VII s. VI.

Deu més, que he pagats tres sous a n'en Moreta, braser, per traure terra y pedres del canó de la Seu qui heren caygudes de la O y començà deu hores fins que fou vespre ---- ll. III s.

Deu més, que he donat devuyt sous a senyer en Camós per sis quarteres de calç ha portades per fer la dita O ---- ll. XVIII s.

Deu més, trenta reals que, de voluntat del senyor canonge Domenec, obrer de la Seu de Vich, he pagat a mestre Pere Romeu, ferrer, per lo rextat ha fet per la O- III ll. s.

Present¹⁸ de mi, Barnadí Sera, a rabuts lo demunt dit Romeu, los demunt dits trenta reials.

Deu més, que he pagats lliures V sous a mestre Domingo del Forn, fuster, per lo treball y claus que posà per a fer les cindres per obs de la O ---- ll. V s.

Deu més, deu sous, per quatre quarteres de guix que han entrades mes per obs de la O, a senyor en Rovira de Santa Eulària ---- ll. X s.

Deu més, que he donades a dit mestre Font deu lliures y dotze sous a compliment de paga de la O ---- X ll. XII s.

Jo, dit Font, tin rebudes la dites deu liures dose so(u)s, dic 10 lliures 12.

Deu més, que he donat a mestre Quintana y a son fill, vint-y-un sous per tres dies que posaren en traure les pedres y terra de la claustra quan hagueren feta la O ---- I ll. I s.

Present de mi, Sebastià Alberch, prevere, ha rebuts Toni Quintana, los predits vint-y-un sou.

Deu més, nou dines per dos cabirons que prengué mestra Font de mestre Marçal per obs de la O ---- ll. s. VIII.

[...] [8-III-1586]

Deu més, que per fer scombrar y sterenyinar y mudar una muntanya de arena y fer baixar les pedres que són devallades del sepulcra qui stà debaix de la O, les quals pedres foren portades a l'hort de la scola de cant, de tot paguí a Joan, pagès, y de sobrenom lo canonge, quatre sous, dich ---- ll. IIII s.

[...]

Deu més, tres lliures, les quals ha donades a mestre Raphael Bodo, botiguer de draps de Vich, per girada li havia feta mestre Pere Romeu, ferrer, per lo ferro y mans de les barres de ferro y cercol de ferro qui serví per la vedriera de la nova O, a 9 de juny 1586, dich ---- III ll. s.

Jo, Raphael Bodo e rebudes tres liures de mossen Baranera per la rebó dalt dita y són en part y paga de major ca[n]titat me deu Pere Romeu, farrer.

(ACV, Obra de la Seu 1518-1581, ref. 3/14, plec «Libre de l'Obra de 1581».)

(Reg. 9b) 24 de març de 1586. Pagament al pintor Rafael Andreu per una vidriera que fa per als claustres de la seu de Vic.¹⁹

18. Diu «prenent» per present.

19. Document esmentat per Gudiol (1919, núm. 486).

20. Document esmentat per Gudiol (1919, núm. 486).

21. Document esmentat per Gudiol (1919, núm. 486).

E més, a 24 de mars 1586, ab comissió dels senyors canonges y capítol, y per lo dit los senyors Prat, Lladó y Oriola, canonges, he pagat a mestre Rafael Andreu, pintor, vuyt liures en comptans en rata y paga de la vedriera de las claustres, dic ---- VIII lliures.

(ACV, Obra de la Seu 1516-1588, ref. 3/15, lligall, quadernet de 1582-1589, darrer full.)

(Reg. 9c) 24 de març de 1586. Pagament al pintor Rafael Andreu per una vidriera que fa per als claustres de la seu de Vic.²⁰

E més, a 24 de mars 1586, ab comissió dels senyors canonges Prat, Lladó y Oriola, he donat a metre Rafel Andreu, pintor ciutadà de Vich, vuyt liures, dich VIII ll. s. y són en rata y paga de la vedriera dit mestre Andreu té a fer a la ho s-és feta a las claustras per donar claror al cor, dich ---- VIII ll. s.

Es ver com jo, Raphael Andreu, tinch rebut lo sobre dit.

(ACV, Obra de la Seu 1516-1588, ref. 3/15, plec 1579-1588, plec 1582-1584.)

(Reg. 9d) 23 de juliol de 1586. Anotació del pagament fet a aquell que fa la nova vidriera del claustre.

[...]

Item, a 23 de julioll any 1586, paguí quatre lliuras, las quals doní al pintor qui fa la vadriera nova qui és a la clautra que ix al cor del bisbe, las quals quatre lliuras doní per ordre del senyor canonge procurat per lo senyor canonge Villa, obrés de la Seu, las quals doní a la escrivania de mossèn Joan Vinyes y de aquellas y altras ja tenia rebudas, feu dit pintor àpocha de rebuda ---- IIII ll. s.

(ACV, Obra de la Seu 1586-1590, ref. 3/16.)

(Reg. 9e) 23 de juliol de 1586. Contracte entre els administradors de la fabrica de la seu i el mestre de Vic Rafael Andreu per la realització d'una vidriera per a la rosassa de la part del cor del bisbe de l'església ausetana. El pagament total serà de 15 lliures: 12 ja donades i 3 que es lliuraran en el moment de ser col·locada a lloc l'obra.²¹

Die mercurii vigesima tertia mensis julii MDLXXXVI.

De y sobre lo fer del vidra de una vadriera dita la O, la qual és en la Seu de Vich en la part del cor del bisbe, per y entre los Illustres i molt Reverents Senyors Gaspar de Prat y Anthoni Vila, canonges y obrés, y tenint de assò facultat y potestat a ells donada per lo Insigne Capítol de la Seu de Vich, administrador de la fabrica de dita Seu de una part y mestre Raphel Andreu, pintor ciutedà de Vich, de part altre, són estat fets, pactats y fermats los capítols y avinenses següents:

Primerament, és estat pactat que lo dit mestra Raphel Andreu farà com, de, hi ab lo present promet fer la dita vadriera de assí a la festa de Nostra Senyora de agost primer vinent y que aquella farà ab los materials y vidres que és feta una altra vadriera, la qual és en dita Seu situada de sobre lo cor de l'ardiacha, entre lo orgue de dita Seu y la capella de corpocrist, en la qual vadriera té de pintar les armes \o senyall/ de dit Reverent Capítol.

Item, és pactat que dits senyors canonges y obrés tenen de donar com, de, y ab lo present prometen donar al dit mestre Raphel Andreu quinze lliures barceloneses de les quals quinze lliures lo dit mestre Andreu ne té ja rebudes dotze y les restans tres lliures li prometen donar los dits senyors canonges en continent serà posada dita vadriera y per assò ne obliguen los béns de la dita obra llargament.

Item, és pactat que lo dit mestra Endreu sia tingut y obligat com, de, y ab lo present se obliga en fer dita vadriera dins lo dit temps y si dins lo dit temps aquella ell no febe, los dits senyors canonges la puguen fer fer a cost y despeses \de dit mestre Andreu/ y per so ne obligue tots sos béns llargament y ab jurament que tots ne presten.

Testes scripti Reverendus Jacobus Poque \presbiter/ in ecclesie vicensis benedictus et Gabriel Laval, scriptor vicensis.

(Arxiu de la Cúria Fumada, Vic, Vinyes,
Libri Manuales in 4º de 1586,
f. 199, ref. 1824.)

(Reg. 9f) 7 d'agost de 1586. Anotació del pagament d'una vidriera i del seu filat.

[...]

Item, a 7 de Agost doní sinch lliuras i quatra sous al pintor, so és tres lliures a compliment de paga de la vadriera y dos lliuras y quatra sous per lo filat de dita vadriera, que tot pren suma de sinch lliuras quatra sous ---- V ll. IIII s.

[...]

(ACV, Obra de la Seu 1586-1590, ref. 3/16.)

(Reg. 9g) 8 de maig de 1587. Anotació del pagament al pintor de part del preu per la vidriera que ha fet per al cor de la seu de Vic.

[...]

E més, pos en despesas que paguí nou lliuras y quatra sous, so és, al pintor avya feta la vedriere del cor y són les he pagades, so és, quatra lliures²² doní quant féu l'acta en po[de]r de mossèn Vinyes y las sis lliuras y quatra sous a compliment de paga de ver ne serví se[r]ta part per lo cost del filat de dita vadrihere, que tot pren suma de nou lliures quatre sous ---- VIII ll. IIII s.

(ACV, Obra de la Seu 1586-1590, ref. 3/16.)

(Reg. 10) 1588-1590. Es col·loquen estores a la rosassa del claustre. No queda clar si es tracta de la mateixa obertura que documenta el reg. 9.

22. Si ho sumem, veurem que no poden ser quatre sinó tres, quantitat que es correspon amb la que assenyalava el document anterior (reg. 9a).

23. Per cera.

(Reg. 10a) 16 de febrer de 1588. Es col·loca una estora a la rosassa del claustre.

E més, paguí lo matex dia, corantra-vuyt sous y vuit, fer lo drap que cobrirem l'estora de la Seu, lo qual paguí a mestre Pradas ---- II ll. VIII s.

E més, he pagats quatra sous a mestre Terrens, sastrer, y són per lo cosir lo encerat sobra la stora de la ho de la clautra ---- ll. IIII s.

E més, a 16 de febrer 1588, paguí deu sous a mestre Rostera per sinch claus i una corriolla me ha feta per la ho de la clau[s]tra ---- ll. X s.

[...]

E més, he pagats sis sous al corder del portal de Manlleu per una soga grossa y una prima y onze canas de cordell que tot servi per la estora de la ho de la clautra ---- ll. VI s.

(ACV, Obra de la Seu 1586-1590, ref. 3/16.)

(Reg. 10b) 16 de febrer de 1588. Treballs realitzats en l'estora de la rosassa dels claustres.

Jo Joan Prades, he rebut de mossèn Poqui 48 sous o diners y 4 de bretanya a presses lo mestre Pedro, sastrer, y 8 diners de fil d'empalmar y són per la estora de la ho de las cla[u]stres, fet de mà pròpia, vuy a 16 de febrer 1588 ---- 2 ll. 8 s.

Jo Francesch Roseres, far[r]jer, he rebut de mossèn Poqui deu sous, dic lliures 10 sous, los qualls són per claus y una coriola de ferro que e feta per tenir la stora que sta en la o de los clastras y per que és veritat que les tinc rebuts fas lo present, fet de mà mia, vuy que compta a 16 de febrer 1588 ---- ll. 10 s.

(ACV, Obra de la Seu 1586-1590, ref. 3/16.)

(Reg. 10c) 17 de juliol de 1590. Rebut pel material utilitzat en l'encerat de la finestra dels claustres.

És veritat com jo Francesch Fontanelles, candeler de sera,²³ siutadà de Vic, tinc rebut de mans de mossèn Jaume Pochi, prevere beneficiat en la Seu de Vic de una part tres lliures y tres sous que són per la sera verda entra en enserar un tros de tela per la vedriera de la clautra de la Seu y seta sous de altra part per lo cremar de sis siris a les matines de Nadal per dues aniades, que tot és tres lliures denou sous, dic III lliures XVIII sous, los quals me a pagats com a obrer de dita Seu y per la veritat los tinc rebuts dies a, fas lo present de mà pròpia, vuy a 17 de juliol 1590.

Farà llevar 8 sous que ja són posats en los comptes.

(ACV, Obra de la Seu 1586-1590, ref. 3/16.)

A la coberta, en un full a part.)

(Reg. 11) 19 de desembre de 1586. Pagament pel material que cal per netejar les vidrieres de la seu de Vic.

[...]

E més, a 19 del matex paguí setse dines per dos esparts per fer escombrar las vedrieras de la Seu ---- ll. I s. IIII.

[...]

(ACV, Obra de la Seu 1586-1590, ref. 3/16.)

(Reg. 12) 1594 i 1622. Feines realitzades a la vidriera de la capella de Sant Miquel.

(Reg. 12a) 4 d'abril de 1594. Pagament al mestre de vidrieres per adobs realitzats a la vidriera de la capella de Sant Miquel.

[...]

A 4 de abril al mestre de les vedrieres per vint-y-quatre vidres, ço és, 22 de posats y dos que haven presos per pintar-los ab les armes del Senyor Bisbe, vint quatre ducats ---- 28 ll. 16 s.

E més, sis reals li tinch donades de strenes per los vidres ha trencats ---- ll. 12 s.

E a n'en Pagés per fer les bastides ---- ll. 1 s. 4.

E més, al dit, per tres diners, claus havien comprades ---- ll. s. 3.

(ACV, Obra de la Seu, Vària, segles xv-xix, ref. 3/28, plec «Capella de Sant Miquel. 1588».)

(Reg. 12b) 13 de setembre de 1622. Pagament al mestre de vidrieres per la vidriera de la capella de Sant Miquel.

Dins d'un plec «Comptes. Obres de la capella de Sant Miquel, 1622».

Més, a 13 de setembre, a mestre Miquel Monfort, pintor de vidrieras, per lo compliment de la vidriera que ha feta en Sant Miquel, setse lliures catorse sous, que tota costa vint lliures, dich ---- 16 ll. 14 s.

E ver com tinch rebudas les sobredita vint lliures ab dos partits, yo Miquel Monfort, pintor de vidrieres.

(ACV, Obra de la Seu, Vària, segles xv-xix, ref. 3/28, plec «Comptes. Obres de la capella de Sant Miquel, 1622».)

MUSEU EPISCOPAL DE VIC, FRAGMENTS, CATÀLEG

PER

JOAN VILA-GRAU
ANTONI VILA I DELCLÒS

El Museu Episcopal de Vic conserva petits fragments de vitralls de procedència diversa: la cartoixa de Montnegre, Burgos i altres indrets desconeguts. El *Corpus Vitrearum Medii Aevi*, a instància del Museu mateix, els ha estudiat i restaurat.

CAP DE CRIST O APÒSTOL

Referència: MEV 3546.

Segles: xv-xvi.

Mides: 25 × 19 cm.

Restauració: Antoni Vila i Delclòs.

Testa masculina, possible cap de Crist o d'apòstol.

Rostre d'expressió serena, front ample, celles lleugerament arquejades damunt dels ulls ametllats i mig clucs, les parpelles són prominents. El nas és recte, un xic ample, i les aletes, ben pronunciades.

La boca, de llavis precisos, un poc molsut i partit l'inferior, és emmarcada per un bigoti abundós, llarg pels costats, amb pèls rinxolats que es fonen amb els de la barba, que és llarga i està partida pel mig.

Els cabells que contornegen el rostre, de forma oval i allargat, dibuixen un petit rínxol al front, i més llargs pels costats, davallen en rulls ondulats suaument fins més avall de les espatlles.

TÈCNICA I ESTIL

El tractament de la grisalla és ben característic del vitrall de final del segle xv o inici del xvi; aquesta pintura és posada amb pinzell modelant els volums del rostre i llevant-la amb un altre pinzell de pèl dur. En segon lloc, unes pinzelladetes de ritmes paral·lels o entrecruats donen més força i precisió al primer modelat o defineixen les celles, la boca, etc. Finalment, unes pinzellades amb grisalla de perfilar (si cal, posades en primer lloc), de traç precís i molt negre, dibuixen els ulls, part de la boca i els rulls dels cabells.

Estilísticament, aquest fragment correspon al període xv-xvi, caracteritzat per una iconografia progressivament realista en la representació dels personatges mostrats, tot mantenint, però, en aquest cas concret, un cert convencionalisme.

Aquesta interessant peça, la procedència de la qual s'ignora, estava esmicolada en més de seixanta trossos; per tant, en el procés de restauració s'optà per emprar dues tècniques: en aquelles peces que ho permetien i que el seu dibuix indicava amb exactitud la seva situació, s'encolaren les peces per testa; i en aquelles superfícies mancades de vidre original, es compensà la pèrdua de massa vítria reomplint aquestes mancances amb pasta de vidre polvoritzat, de to i textura lleugerament diferents del vidre original, per tal de fer ben identificables els fragments originals de les superfícies de restauració, tot mantenint la disposició original.

Aquestes dues tècniques s'empraren perquè el nombre de vidres trencats no permetia el recurs de l'emplomat, i, altrament, l'encolat per testa era ben idoni per a un fragment que no patirà les agressions que poden afectar un vitrall en contacte amb la intempèrie.

ÀNGELS ORANTS

Referències: MEV 4678 i MEV 4676.

Segle: xv.

Mides: 19,5 × 14,8 cm.

Restauració: Antoni Vila i Delclòs, 1998.

Ambdós àngels, obra de la mateixa mà, pertanyien molt probablement a la traceria d'un finestral o als calats d'una rosassa, com podem deduir per la forma de llàgrima de llurs plafonets.

Les dues imatges són representades en actitud orant o d'adoració, amb les mans juntes; les ales esteses enlaire són de color blanc i daurat (groc).

Entre les mans i les ales hi ha dibuixats els plecs del coll d'una túnica blanca. L'àngel del camper vermell té la forma del rostre arrodonida, el front bombat i molt ample. Les celles, fines, i les parpelles superiors, molt pronunciades. El nas és recte, un xic ample. La boca, molsuda, i la barbeta, ben marcada. La cabellera és rossa i damunt del front du una fina i petita diadema. Els cabells rossos, bastant llargs i molt lleugerament ondulats, contornegen el rostre.

L'àngel parió del descrit té el camper blau de cobalt. El seu rostre presenta, també, el front molt ample, i el nas, llarg i un xic ample. Els ulls són lleugerament ametllats i l'oval del rostre, arrodonit. De la boca únicament es veu el llavi superior, a causa del trencament del vidre.

Els cabells rossos emmarquen el rostre amb uns amples rulls. El front no du la diadema que du l'àngel del camper vermell suara descrit.

TÈCNICA I ESTIL

Tècnicament aquests dos plafons corresponen plenament als recursos normalment emprats en el vitrall de final del segle xv: ús del groc d'argent en les cabelleres i les ales dels àngels, grisalla modelant els trets dels rostres i perfilant-ne detalls més precisos, com els ulls, les celles, etc., grisalla llevada acusant les parts prominents o, més simplement, apareix aquesta grisalla en les mans, que no mostren cap modelat.

Cal notar la manera com s'han tallat ambdós àngels, cadascun d'ells tallat en una sola peça de vidre incolor pintat amb la grisalla i el groc d'argent.

L'estil correspon, també, a la manera de final del segle xv o als primers anys del segle xvi.

DOS CAPS D'ÀNGEL

Referència: MEV 3546.

Segles: xv-xvi.

Mides: 8,7 × 7,7 × 8,5 cm.

Restauració: Antoni Vila i Delclòs, 1998.

Dos fragments de vitrall d'origen desconegut amb les imatges de dos caps d'àngel conservats sense ploms.

Els rostres són de forma arrodonida; el nas, recte. Els ulls, les celles, les parpelles i les pestanyes són dibuixats amb decisió.

La boca és petita, però molsuda. Les cabelleres rosses, llargues i ondulades davallen fins als plecs del coll de les túniques, la roba de les quals mostra els plecs característics de la iconografia de final del segle xv o, més probablement encara, de començament del segle xvi.

Ambdós caps són pintats amb grisalla i groc d'argent cuit a bona temperatura sobre les dues peces de vidre blanc.

La grisalla suggereix amb el seu ombrejat els volums dels rostres, mentre que la grisalla de perfilar dibuixa amb pinzellades precises els trets dels rostres o els rulls dels cabells. Aquests dos fragments són de la mateixa mà.

CAP DE SIBILLA (?)

Referència: MEV 5340.

Segles: xvii-xviii.

Mides: 6,8 × 9,6 cm.

Restauració: Antoni Vila i Delclòs, 1998.

Fragment de vitrall de forma rectangular, amb els costats esquerre i superior tallats i trencat pels costats inferior i dret.

En la part dreta del fragment figura una imatge femenina de rostre ovalat, ulls grossos, amb la parpella superior marcada més clarament i just insinuada la inferior amb una pinzellada esclarissada. L'arc de les celles és aplanat; la cella esquerra s'uneix amb l'ombra que dibuixa el nas, que és curt, recte i amb les aletes amples. La boca és dibuixada amb dues pinzellades, l'una perfilant i l'altra diluïda, el llavi inferior tot just marcat.

El cap va cofat amb un turbant o capell de roba entrelaçada que cobreix el front i penja fent plects a cada banda del cap. Les espatlles d'aquesta figura són nues.

L'exotisme d'aquesta figura és molt propi de les representacions característiques de les sibil·les.

L'ús de la grisalla pintada amb traços perfilats i l'ombregat amb grisalla diluïda es troben freqüentment en el vitrall renaixentista o barroc. No és tan corrent resoldre el camper amb el groc d'argent. La grisalla és de color de terra de Siena cremada, pintada sobre vidre incolor de poc gruix.

CAP FEMENÍ

Referència: MEV 5990.

Segles: XVII-XVIII.

Mides: 12,5 × 12,5 cm.

Restauració: Antoni Vila i Delclòs.

Fragment de vitrall d'origen desconegut. Cap femení, de cara arrodonida, front molt ample, nas recte, boca breu i un xic guerxa. Celles arquejades, els ulls marquen les parpelles superiors, allargassades, i la nineta, rodona i precisa.

L'oval de la cara és emmarcat per la cabellera de rulls allargats.

La grisalla, de color de terra de Siena cremada, és perfilada, densa i precisa, i dibuixa també els cabells ondulats; en els ombrejats és dipositada més diluïda i llevada amb pinzell de pèl dur, tècnica que també apareix en el probable cap de sibil·la (MEV 5340), que podria tenir la mateixa provenença.

El groc d'argent, enfosquit per la grisalla en els cabells, apareix com a «fantasma» al mig del rostre.

QUATRE MEDALLONS ESTELATS

Referència: MEV 3546.

Segle: XVIII.

Mides: 9 cm de diàmetre, aproximadament.

Restauració: Antoni Vila i Delclòs.

Quatre medallons de diàmetre igual. Tots ells són pintats amb grisalla sobre vidre blanc campit amb groc d'argent.

El camper és totalment opac, i l'estel de vuit puntes és de color groc, marcades aquestes amb una línia perfilada, i ombrejada una de les cares dels raigs arestats de l'estel.

Procedència desconeguda.

MEDALLÓ FLORAL

Referència: MEV 7264.

Segle: probablement, final del segle XIX o primera del XX.

Mides: 13,8 cm de diàmetre.

Restauració: Antoni Vila i Delclòs.

Medalló de tema floral, amb una flor vermella de quatre pètals al centre i, al seu entorn, quatre fulles verdes trevolades. El camper és lleugerament marronós, el to de la grisalla que el pinta.

Tècnicament, la grisalla, tant l'opaca com l'ombrejadora i els contorns llevats al punxó, són de mà correcta però amanerada. El vidre és prim i sense textura.

MEV 3546

MEV 4678

MEV 4676

MEV 3546

MEV 3546

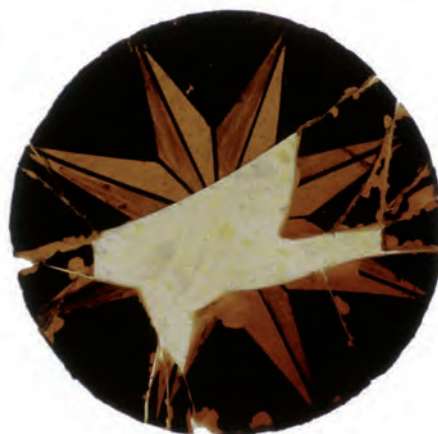
MEV 5990

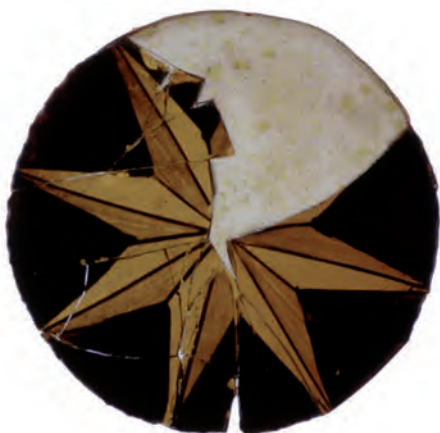
MEV 5340

MEV 7264

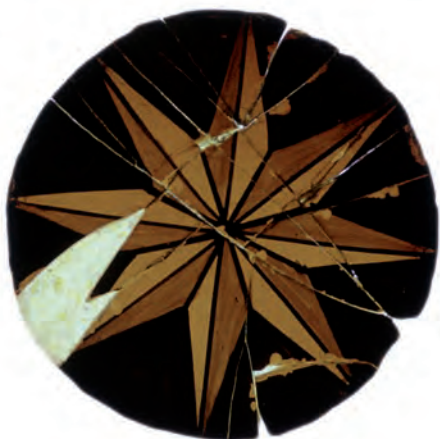
MEV 3546

MEV 3546

MEV 3546

MEV 3546

PALAU DELS REIS DE MALLORCA A PERPINYÀ

PER

CARME DOMÍNGUEZ
JOAN VILA-GRAU
ANTONI VILA I DELCLÒS

INTRODUCCIÓ I DOCUMENTACIÓ

per Carme Domínguez

Semblava obligat dedicar un apartat dins d'aquest recull documental de les vidrieres medievals d'edificis civils al Palau dels Reis de Mallorca a Perpinyà. A més de l'interès que ofereix aquest edifici per les notícies publicades sobre l'existència de vidrieres des de l'inici de la seva construcció, sobretot perquè parlem de l'únic edifici civil del qual queden vestigis materials. Tot i que, com podrem comprovar en el catàleg, es tracta de restes molt fragmentades i de les quals s'ignora la seva exacta procedència, el seu interès és significatiu per la temàtica que suggereixen i perquè alguns d'aquests fragments podrien correspondre a vidrieres de final del segle XIII. Malauradament, el recull documental que mostrem a continuació no aporta informació precisa sobre les restes. Hem de tenir en compte que la documentació és molt minsa des de l'inici de la construcció del Palau fins a la primera meitat del segle XIV. Tot i això, les notícies que s'han tret a la llum posen de manifest l'extraordinària importància que tingueren les vidrieres en el conjunt decoratiu d'aquest edifici.

Les notícies recollides per la bibliografia ens remetent bàsicament a les referències documentals publicades per Vidal (1885), Alart i Brutails (1886), Coroleu (1889), Masnou (1914) i Madurell (1949). Diversos autors, posteriorment, entre els quals cal destacar Durliat, han recollit i ampliat aquestes referències. Per al treball arqueològic ens ha estat de gran ajuda poder comptar amb l'estudi previ de la darrera restauració general efectuada a les capelles del Palau, dirigida per l'arquitecte Olivier Weets (2005).¹

Pel que fa als arxius on es conserva documentació sobre el Palau Reial de Perpinyà, hem de parlar dels Archives Départementales des Pyrénées Orientales i de l'Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA). Agraïm sincerament les facilitats ofertes en tots dos arxius, i especialment donem les gràcies a l'arxiver perpinyanès Sergi Roca per l'interès mostrat i per fer-nos més àgil la nostra recerca. Aquestes fonts, com ja hem assenyalat, són escasses i tret de dos volums específics sobre el Palau conservats a l'ACA dels períodes 1346-1347 i 1367-1371, les notícies es troben disperses en diferents registres de cancelleria i protocols notariais.

L'edificació del Palau dels Reis de Mallorca a Perpinyà neix del desig del futur rei Jaume II de disposar d'una residència permanent a Perpinyà després que el testament del seu pare li assignés el comtat del Rosselló. Així, sembla que la primera fase constructiva s'inicià cap a l'any 1270 impulsada pel mateix rei Jaume I i es perllongà fins al 1285, quan, amb motiu del conflicte francoaragonès, restà aturada almenys durant deu anys. Durant aquesta primera fase va dirigir les obres el mestre d'obres local Ramon Pau. Cap a final de segle es podrien haver reprès les millores d'aquest castell palau² sota la direcció del també perpinyanès Ponç Descoll, a qui se li podrien atribuir la resolució de l'obra de la capella inferior i la construcció de la capella superior.³ Però l'impuls decisiu de les obres del Palau va tenir lloc arran de la intervenció al Rosselló de Pere el Cerimoniós, l'any 1344. Des d'aquest moment i fins a l'any 1463, moment de l'ocupació francesa del comtat, veiem, malgrat les dificultats per a la seva conservació, un desig ininterromput de millora en les seves instal·lacions com a residència reial. A partir d'aquesta darrera data, l'interès que pren l'edificació és bàsicament militar⁴ i deixen de produir-se notícies que puguin ser rellevants per al nostre estudi.

La concepció d'aquest palau reial respongué a una nova manera d'entendre un conjunt d'aquestes característiques. De planta quadrada, fou projectat amb vuit torres quadrangulars situades als extrems i al bell mig de cada costat. Fins al 1285 sembla que només s'havia construït la planta baixa, on es troba la capella de la Santa Creu. A sobre, s'hi construï la capella de Santa Magdalena, que restà inacabada almenys fins als primers anys del segle XIV.⁵

1. El nostre sincer agraïment a l'Icomos i al doctor Olivier Poisson, que ens posà en contacte amb el Conseil Général des Pyrénées Orientales per tal d'obtenir l'estudi esmentat i per facilitar-nos l'accés al Palau.

2. Tot i que hem optat per la denominació de *palau*, hem de tenir en compte que als documents l'edifici ens apareix pràcticament sempre citat com a *castell*. Ja d'antuvi va ser concebut partint de la necessitat de conciliar el propòsit de fortalesa militar amb el de residència reial.

3. Segons Alexandre CIRICI, *L'art gòtic català: L'arquitectura als segles XIII i XIV*, Barcelona, Edicions 62, 1974, Ponç Descoll va ser monjo cistercenc de La Real de Perpinyà, però cal tenir en compte que aquesta església, que va ser parròquia del Palau, fou fundada a iniciativa dels còsols de Perpinyà l'any 1301 i que no va ser canònica agustiniana fins a l'any 1338.

4. El castell palau fou ocupat pels militars fins a l'any 1941, moment en què començaren les tasques de restauració. No fou cedit definitivament a l'Estat francès fins a l'any 1958.

5. L'advocació d'ambdues capelles ha estat sovint intercanviada. Llevat de Pierre VIDAL, «La Citadelle de Perpignan et l'ancien Château des Rois de Majorque», a *Les monuments historiques du Roussillon*, Perpinyà, Imprimerie Barrière & Cie., 1911, i Olivier WEETS, *Étude préalable à la restauration générale des chapelles du Palais des Rois de Majorque*, Perpinyà, Ministère de la Culture et de la Communication, Direction Regionale des Affaires Culturelles, Pyrénées Orientales, 2005, que les situen tal com hem indicat en aquest estudi, apareixen citades a l'inrevés. La representació del «noli me tangere» en una de les claus de volta de la capella alta és prou indicativa de l'advocació de santa Magdalena, tot i que a través de la documentació no es concreti la situació de les capelles en relació amb la seva advocació. Vegeu també la nota 12 de la pàgina 149 d'aquest volum.

Aquest model de capelles superposades, tan imitat probablement per l'extraordinari ressò que tingué la Sainte Chapelle de París —tot i que no en fou aquesta capella l'origen—, el veurem posteriorment en altres edificis de la Corona. De fet, el Palau Reial de Perpinyà es convertí en punt de referència del llenguatge arquitectònic francès, llenguatge que s'estendrà posteriorment cap al sud i les Illes.⁶ Però si bé a les capelles s'observa un estil gòtic més propi de la França del nord, a la resta de les construccions veiem un estil arquitectònic purament mediterrani.

La capella baixa presenta una coberta en creueria amb les originals trompes d'angle per adaptar-se a l'estructura quadrada de la torre. La pintura que les decora imita la vidriera d'una rosassa. En els amples murs s'obren finestres baixes i al centre de cada costat, un rosetó. A la capçalera poligonal, el finestral central és flanquejat per dues falses finestres decorades amb pintures que imiten les vidrieres, pintures que han estat restaurades seguint el disseny original gràcies a la conservació de part de la seva superfície.⁷ Les vidrieres que omplen avui dia els finestres i els rosetons de la capella van ser realitzades l'any 1967 pel mestre vidrier Max Ingrand seguint també aquest model. Per a aquesta tasca es va disposar, a més de les restes pictòriques de les falses finestres, d'alguns dels fragments de vidre trobats que coincideixen en el seu disseny. Així, doncs, ens trobaríem davant d'uns vitralls del segle passat que reproduïen el color i la composició de les vidrieres originals.⁸ Aquestes finestres haurien reproduït un model proper al que trobem a la vidriera NSIV del monestir de Santes Creus o a alguna de les vidrieres de l'abadia també cistercenca de Heiligenkreuz, a Àustria, amb una decoració vegetal en grisalla (pàmpols, fulles d'acant i flors de lis) i dibuixos ondulants a base de cintes de diversos colors, decoració emmarcada per sanefes de motius geomètrics.⁹

La capella alta disposa de finestres més altes que neixen on arrenquen els arcs i d'un rosetó amb mainells a la façana. També al segon tram d'aquesta capella els finestres són cegats i disposen de la mateixa decoració pintada que els finestres de la capella baixa. No així els falsos finestres que flanquegen la vidriera central del presbiteri, on curiosament no han quedat restes de decoració pictòrica.¹⁰ Les trompes dels angles també disposen de la decoració pictòrica a manera de rosassa vidriada. La restauració de les falses pintures i la col·locació de les noves vidrieres es va realitzar entre els anys 1947 i 1955, tasca que comportà seriosos problemes per la important destrucció soferta. Quant a les vidrieres dels finestres i del rosetó, però, la decoració no respongué als mateixos criteris emprats per a les superfícies vidriades de la capella baixa. La decoració vegetal, tot i inspirar-se en les falses pintures, podríem catalogar-la de nova creació, obra també del vidrier parisenc Max Ingrand.¹¹ Sembla que va ser en aquesta capella on es van trobar l'any 1949, darrere dels falsos envans que obstruïen les obertures, les restes de vidre antic que coincideixen amb el tipus de decoració d'elements vegetals de les pintures de vidrieres aparents.¹² De les restes publicades en el catàleg d'aquest mateix volum, tan sols ens aventurarem a assenyalar com a coincidents les referències amb els núm. 122560, 122561 i 122562, que reproduïen un mateix motiu vegetal, tot i que algunes de les peces de color blau o vermell podrien també coincidir-hi (122532, 122754 i 122581).¹³

De factura diferent són altres dels fragments de vidre trobats per l'arquitecte Alfred Joffre: un cap de Crist o un cap d'ocell, per exemple, i altres elements figuratius, fragments que podrien pertànyer a la vidriera del finestral central de la capella superior.¹⁴ Aquestes restes, junt amb d'altres no catalogades, denoten un clar estil amb predo-

6. Interessants resulten les similituds, tant estructurals com decoratives i de temàtica (idèntica aquesta última a la representada als culsdellàntia de la capella alta, per exemple), amb la capella de la Trinitat de la catedral de Palma de Mallorca i la capella de Santa Anna del Palau de l'Almudaina.

7. Vegeu en aquest mateix volum l'apartat dedicat a les vidrieres aparents del Palau de Perpinyà.

8. Per a les feines de restauració, vegeu Sylvain STYM-POPPEL, «La chapelle double du Palais des Rois de Majorque à Perpignan», *Les Monuments Historiques de la France* (París), núm. 2 (abril-juny 1969), i Weets (2005).

9. CVMA Catalunya, 3, p. 15, 70 i 99-101. Altres exemples d'aquest model tan repetit a vidrieres franceses i alemanyes del darrer quart del segle XIII els podem veure també a vidrieres d'Auxerre o de Châlons-sur-Marne (ambdues c. 1230/1240), en un pany de vidriera que podria procedir de Koblenz (c. 1260) o en una vidriera provinent de l'església de Santa Caterina d'Oppenheim (final del segle XIII). Vegeu *Himmelslicht: Europäische Glasmalerei im Jahrhundert des Kölner Dombaus (1248-1349)*, Köln, Schnütgen i Museum der Stadt Köln, 1998, coll. «Corpus Vitrearum Deutschland», p. 132 i 209.

10. El fet que part dels finestres de la façana oriental es fessin cegats respongué al caràcter defensiu del mur de la torre. Les finestres centrals d'ambdues capelles, tot i disposar de vidrieres, van ser protegides per espitlleres, per la qual cosa la llum que reben des de l'exterior és més intensa a la llanceta central que no pas a les laterals.

11. Les vidrieres d'ambdues capelles van ser restaurades l'any 1992. La intervenció general dirigida per Olivier Weets a les capelles l'any 2005 afectà només una revisió de les superfícies vidriades i la instal·lació de xarxes metàl·liques i altres elements de protecció.

12. No s'ha pogut precisar el lloc exacte de la troballa dels fragments de vidre. Fins i tot resulta estrany, atesa la diferent naturalesa de les restes, que provinquin en la seva totalitat d'un mateix indret. A més, la ja esmentada confusió quant a l'advocació de les capelles aporta encara més confusió i fa difícil la lectura dels fets.

13. Ens consta, pel fet d'haver-les pogut veure personalment en un expositor del mateix Palau l'any 2002, que es trobaren altres fragments relacionats amb el tema reproduït en les pintures de les falses vidrieres. En concret, es conserven vidres amb la representació de flors de lis senceres, pàmpols i altres motius vegetals. També d'altres que reproduïen les sanefes formades per petites boles. Confiam que les restes puguin ser reunides en un futur proper per a un estudi més acurat.

14. El fet que als finestres cegats de l'absis no hi hagi vestigis de pintura podria indicar que la vidriera del finestral central fos historiada i no pas decorativa com les altres. Una representació plausible atesa l'advocació de la capella fóra el «noli me tangere», que trobem en una de les claus de volta d'aquesta capella superior, escena que probablement podria veure's acompanyada d'altres escenes de la vida de Crist o de la Verge. Vila-Grau apunta en el catàleg la

mini de la línia, molt naturalista, i on predominen els colors verd, blau i vermell. Com ja va apuntar Ainaud, es podria parlar d'una mostra molt pura de l'estil gòtic lineal que només podria posar-se en relació, pel que fa a Catalunya, amb l'estil del vitrall central del presbiteri de l'església de Santa Maria de Castelló d'Empúries.¹⁵ De fet, la fidelitat a la importació dels models francesos fou la tònica de la pintura rossellonesa de l'últim terç del segle XIII.¹⁶ Sí és significatiu, com apunta Foy (1989), que aquestes restes estiguin lluny de l'estil de les restes de vidre provençal que han pogut ser estudiades. Podrien, en canvi, estar més a prop de l'estil naturalista dels fragments trobats a les abadies de Psalmodi (principi del segle XIV) i Sant Fèlix de Montceau (final del segle XIII), al Llenguadoc.¹⁷

Com ja hem avançat, res no hem pogut aclarir en la documentació sobre l'autoria de les vidrieres de les capelles, vidrieres que creiem que eren ja col·locades a principi del segle XIV. La primera referència documental data de l'any 1347, quan es fa de nou una porta llevadissa per a una de les vidrieres (reg. 2). L'anotació no indica a quina de les dues capelles es treballava,¹⁸ però sí sabem que s'encarregà la feina al pintor Baró i que l'ajudà en aquesta tasca el seu germà. Madurell (1949) apunta que es tracta probablement de Pere Baró, el primer d'aquesta important nissaga de pintors rossellonesos, però com a tal no apareix citat fins a l'any 1364, per la qual cosa és més probable que el Baró citat el 1347 sigui el seu pare o un altre familiar directe.¹⁹ La notícia següent ens parla, concretament, de la capella de la Santa Creu i data de l'any 1402, quan el pintor Joan Baró²⁰ treballava en les vidrieres situades «a mà esquerra» emprant vidre, plom i estany (reg. 6). Per la quantitat cobrada, entorn dels 24 sous, creiem que es tracta, sens dubte, d'una reparació.

Però les notícies sobre col·locació de vidrieres al Palau no es refereixen únicament a aquestes dues capelles. L'any 1346, un cop acabat el període mallorquí, les obres de reforma i ampliació, dirigides per Guillem Amarell, s'intensificaren.²¹ Als dos costats de la torre de les capelles i al primer pis s'ordenaven les estances del rei, al nord, i de la reina, al sud. Del mateix any 1346 data una sèrie de pagaments sobre la substitució de les vidrieres per encerats a les finestres de la Cambra dels Timbres, estança principal del rei que limitava amb la torre nord-est i que se suposa decorada amb timbres heràldics. Eren les insígnies reials allò que es representava a les vidrieres d'aquesta cambra? O potser s'hi representaven els escuts d'armes i els timbres eren pintats o esculpits sobre les finestres? Ambdues hipòtesis semblarien plausibles, ja que l'heràldica és un dels temes més escaients per a la decoració de les finestres d'una estança d'aquestes característiques. En el primer dels pagaments (reg. 1) es posa de manifest que les finestres disposaven de vidrieres i que les tragueren per tal de posar-hi teles encerades.²² Potser caldria trobar el perquè d'aquesta acció, si més no peculiar, en un probable deteriorament de les vidrieres i en la intenció de fer-les reparar o restituir. Però el cert és que anys després, el 1373, apareixen relacionats en un inventari del Palau (reg. 4) vuit panys de vidrieres provinents d'aquesta cambra desats en una estança damunt del magatzem. Com veurem a continuació, aquestes peces de vidre podrien haver estat aprofitades, poc després, per a la reparació de les vidrieres del Paradís, però el rei adverteix, expressament, que no les utilitzin amb aquesta finalitat. A més, el document del 1377 (reg. 5) ens revela que les vidrieres de la Cambra dels Timbres i de la Cambra de la Cort de Roma havien de ser

possibilitat de restes relacionades amb la passió; altres peces (1225523, 1225524, 1225526 i 1225527) podrien formar part de les ales d'un àngel de l'anunciació. Ambdues escenes formen part del repertori temàtic del gòtic europeu de final del segle XIII. El fet que als finestral cegats de l'absis no hi hagi vestigis de pintura podria indicar la col·locació d'una vidriera historiada al finestral central.

15. CVMA Catalunya, 2, p. 26.

16. Vegeu Marcel DURLIAT, *Arts anciens du Roussillon*, Perpinyà, Conseil Général des Pyrénées Orientales, 1954, p. 46. És interessant l'observació que fa Durliat sobre l'estil de la pintura al Rosselló durant aquest període del reialme mallorquí, marcat per la influència de l'art francès de la vidriera i importat mitjançant la miniatura: figures amb contorns accentuats i colors intensos on dominen el blau i el vermell.

17. Danièle Foy, *Le verre médiéval et son artisanat en France méditerranéenne*, París, Centre National de la Recherche Scientifique, 1989, p. 314-354, fa una interessant anàlisi dels fragments de vidre medievals trobats al Rosselló i al Llenguadoc. Malauradament no va poder estudiar directament els fragments del Palau de Perpinyà i per això no s'aventura a identificar-los amb els fragments llenguadocians.

18. Marcel DURLIAT, *L'art en el Regne de Mallorca*, Palma, Moll, 1964, col·l. «Els Treballs i els Dies», núm. 1, p. 168, creu que es tracta de la capella superior. Potser perquè el fet de referir-se a la «capella del Castel» ens indiqui que fóra la més important, és a dir, la capella de Santa Magdalena. De fet, pel que hem pogut resseguir en la documentació, creiem que ambdues capelles eren considerades en el seu conjunt com una sola capella, la capella del Castell. Quan es fa esment de l'advocació sovint es fa en relació amb l'altar, com veiem a l'encàrrec del retaule a Ferrer Bassa per part de Pere el Cerimoniós l'any 1345: «Manam vos espressament que la primera obra que façats sia lo reatule de la capella del Castell nostre de Perpenyà, ço és de l'Altar de Santa Creu» (ACA, Cancelleria, reg. 1059, f. 191v).

19. Vegeu en aquest mateix volum l'apartat dedicat als mestres de vidrieres. No hi ha cap notícia que relacioni Pere Baró I amb l'ofici de mestre de vidrieres, tot i que a l'inventari del seu taller s'esmentin eines i altre material per obrar vitralls. A més, tampoc no tenim constància de l'existència d'un germà d'aquest pintor treballant amb ell. L'anotació d'un pintor anomenat Petrus Barrauii (Baró?), l'any 1354, però, avançaria en deu anys la notícia més antiga sobre els Baró pintors. Vegeu Vidal (1885, p. 190-207) i Durliat (1954, p. 72).

20. Segon fill de Pere Baró I i germà de Pere Baró II. A ell mateix (o al seu fill, també anomenat Joan) s'atribueix l'autoria de les vidrieres de la catedral d'Elna el 1448. Vegeu Pierre VIDAL, «Recherches relatives à l'histoire des beaux-arts et des belles-lettres en Roussillon depuis le xie siècle jusqu'au xvie», *Bulletin de la Société Agricole, Scientifique et Littéraire des Pyrénées-Orientales* (Perpinyà), vol. xxvii (1885), p. 211, i Durliat (1954, p. 86).

21. Pere el Cerimoniós confirma el seu nomenament com a mestre de les obres del Palau el 15 de maig de 1346 (ACA, Cancelleria, reg. 955, f. 55v i 56). Vegeu Amada LÓPEZ DE MENESES, «Documentos culturales de Pedro el Ceremonioso», *Estudios de Edad Media de la Corona de Aragón* (Saragossa), vol. v (1952), doc. 15.

22. Sembla que, almenys, eren quatre les finestres d'aquesta cambra. Vegeu reg. 5.

canviades. La intenció d'encarregar noves vidrieres per a la Cambra dels Timbres sembla, doncs, la hipòtesi més versemblant, més si tenim en compte que es feia necessari un canvi en l'heràldica.²³ La incògnita rau en si l'encàrrec, o la col·locació de les suposades noves vidrieres, es va arribar mai a produir. Una nova notícia sobre la col·locació de teles encerades en aquesta cambra data de l'any 1396, poc abans de la mort del rei Joan I.²⁴

Una altra de les estances que es reforma per iniciativa de Pere el Cerimoniós és l'anomenada *del Paradís*, situada per sobre de la primera planta, i a la qual s'accedia per un passadís exterior des de les torres.²⁵ Així, veiem que, l'any 1347, el mateix pintor Baró que havia treballat per a una vidriera de la capella s'encarregà de reparar tres panys de les vidrieres d'aquesta estança (reg. 3). Ens trobem de nou davant d'una reparació relacionada amb la substitució de l'heràldica? Potser sí. Trenta anys més tard, el 1377, és el mateix rei qui escriu una carta al procurador del comtat exigint la ràpida reparació de les vidrieres del Paradís del rei (i —sembla— també de les finestres del Paradís o estances de la reina), ja que el seu mal estat provocava l'entrada d'aigua a les cambres i el deteriorament de les pintures del sostre del Paradís del rei (reg. 5).²⁶ Es tracta probablement del document més interessant per la informació que proporciona quant a les vidrieres del Palau. Com ja hem comentat, la reparació no podia fer-se utilitzant els panys de vidre que havien de canviar-se a la Cambra dels Timbres i a la Cambra de la Cort de Roma, de la qual desconeixem la ubicació però suposem propera a la primera. L'advertiment ve relacionat amb el fet que és el castellà qui ha de fer-se càrrec econòmicament d'aquesta reparació, ja que el monarca el fa responsable del deteriorament sofert en aquestes estances. Sembla del tot lògic que aquestes peces de vidre fossin, en part, les mateixes que apareixen a l'inventari del 1373 on, a més, es parla d'altres peces de vidre més petites provinents de diverses finestres del Palau i es relaciona l'existència de dues caixes de vidres per fer vidrieres.

La darrera referència pel que fa a la col·locació de vidrieres la tenim l'any 1406, quan es paga al pintor perpinyanès Francesc Ferrer, habitual col·laborador de Pere Baró I, 3 lliures per posar un pany de vidre pintat amb una sanefa a una de les vidrieres del Palau (reg. 7). Ignorem si la realització d'aquesta vidriera decorativa pertany al mateix pintor, ja que és l'única referència relacionada amb una obra en vidre que tenim de Francesc Ferrer.²⁷ En altres estances del Palau només tenim constància de la col·locació de teles encerades: Cambra de la Reina (1347, 1396 i 1405)²⁸ i Cambra Blanca (1347).²⁹

Per l'escassa documentació que es conserva sobre les obres d'aquest palau, creiem que els documents que presentem són prou significatius per afirmar que la decoració amb vidrieres al Palau de Perpinyà fou important ja des dels seus inicis i una constant al llarg del segle XIV i principi del segle XV. La important tradició de la indústria del vidre al Rosselló des de final del segle XIII,³⁰ amb forns de vidre a Palau de Vidre, a Vallbona i probablement a Elna, i el fet que els principals pintors locals exercissin també la factura de vidrieres contribuï, sens dubte, junt amb el gust dels reis per aquest tipus de decoració, al fet que les vidrieres tinguessin un lloc destacat en el Palau Reial de Perpinyà. És precisament aquesta apreciació dels monarques de l'època per la vidriera entesa com a obra d'art en si mateixa la que influirà de manera significativa en l'evolució i èxit d'aquest art durant tot el període gòtic i renaixentista.³¹

23. A banda de la reincorporació a la Corona d'Aragó del Regne de Mallorca, Pere III modificà l'any 1344 la seva divisa personal fixant en quatre el nombre de pals de l'escut i timbrant-lo amb coronell o cimera amb la representació d'una vibra. Entre les restes de vidre catalogades en aquest mateix volum trobem un petit escut amb les quatre barres.

24. APO, 1B160, f. 58v i 59: 15-VII-1396 i 20-VII-1396.

25. «Ítem, pagam an Berenguer Desquer que obra de guixs alt a la tarrada del Paradís dins lo Castel» (ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, vol. 2434, f. 119r: 28-IV-1347). La situació exacta de l'estança o estances del Paradís no s'ha pogut precisar amb les dades que aporten els documents escrits, però sabem que la seva construcció data del moment en què Pere el Cerimoniós decideix la reforma de l'ala meridional (Sala de Mallorca) i les estances de l'ala occidental (Cambra Blanca). Per les diferents al·lusions al fet que es tracta d'espais alts, ben il·luminats i als quals s'accedia a través dels passos de la teulada, ens inclinem per ubicar aquestes estances orientades al sud (almenys una d'elles a l'angle sud-oest, l'altra probablement per sobre de les estances de la reina), al nivell d'un segon pis. Sabem també per la documentació que les estances donaven al pati central. El 1391 serà Joan I qui manarà la construcció d'un «parais» al Palau Reial Menor de Barcelona, «en cert loch per nos ordonat» (ACA, Cancelleria, reg. núm. 1959, f. 160v). Vegeu J. COROLEU, *Documents històrics catalans del segle XIV. Col·lecció de cartes familiars corresponents als regnats de Pere del Punyalet y Johan I*, Barcelona, Impremta La Renaixensa, 1889. Podríem estar així davant de l'al·lusió a un espai de retir, confortable i ple de pau. Seria, doncs, una altra accepció del mot *paradis*, emprat en altres ocasions per denominar l'espai obert davant dels temples, espai d'arribada o culminació del viatge en el cas dels temples de pelegrinatge, per exemple.

26. Per la seva situació, aquestes estances devien patir un important desgast; d'aquí ve la urgència de la seva reparació. Pel que fa a la decoració pictòrica, l'any 1356 el rei escrivia al tresorer reial i al racional demanant-los pintors de Barcelona per a «les pintures de diverses històries» amb què volia decorar el Paradís del castell de Perpinyà (ACA, Cancelleria, reg. núm. 1155, f. 16v).

27. Vegeu l'entrada «Ferrer, Francesc» a l'apartat dedicat en aquest mateix volum als mestres de vidrieres.

28. ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, vol. 2434, f. 169v i 170r (1347); APO, 1B160, f. 59 (1396) i APO, 1B180, f. 12v (1405).

29. S'entela de nou la finestra alta situada a l'extrem de la cambra (ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, vol. 2434, f. 180v i 181r).

30. Vegeu Bernard ALART, «L'ancienne industrie de la verrerie en Roussillon», *Bulletin de la Société Agricole, Scientifique et Littéraire des Pyrénées-Orientales* (Perpinyà), vol. XX (1873).

31. Vegeu Carme DOMÍNGUEZ, «La vidriera als edificis civils de Catalunya dels segles XIV-XVI», a *I Jornades Hispàniques d'Història del Vidre. Barcelona-Sitges, 30 de juny - 2 de juliol de 2000*, Barcelona, Fundació del Centre del Vidre de Barcelona, 2001, col·l. «Monografies», núm. 1.

RECALL DOCUMENTAL

(Reg. 1) 24 d'octubre de 1346. Es treuen les vidrieres, per col·locar encerats, a la Cambra dels Timbres.

Ítem, pagam an Ramon Armengau et al massip de mestre Berenguer Oltraclants que comensaren a fer les barres de les finestres de la Cambra del senyor rey dels Timbres, les quals volen entelar de drap enserat e livar los veyrials, a for de XX diners. Valen..... ll. III s. IIII.

[...]

(ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, vol. 2434, 1346-1347, f. 79r.)

(Reg. 2) 10 de gener de 1347. El pintor Baró cobra per una porta llevadissa que fa a la vidriera de la capella del Castell. L'ajuda en les feines el seu germà.³²

Ítem, pagam an Baró, pintor, per I porta livadissa que fe de nou del veyrial de la capela del Castel, hon mes V jornals de si e II de son frase,³³ e II sous que costa estayn. Monta, per tot, posada a son punt.....ll. XII s.

[...]

(ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, vol. 2434, 1346-1347, f. 100r.)

(Reg. 3) 28 d'abril de 1347. El pintor Baró repara tres panys de les vidrieres del Paradís.³⁴

Ítem, pagam an Baró, pintor, per III pans de les finestres dels veyrials del Paradís, los quals torna de nou. Comtam II sous per estayn e carbó, e jornals VI sous. Són per tot..... ll. VIII s.

(ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, vol. 2434, 1346-1347, f. 119r.)

(Reg. 4) 26 d'abril de 1373. Inventari del castell de Perpinyà on es relacionen, desats en una estança damunt del magatzem, vuit panys grans de vidre provinents

de les vidrieres de la Cambra dels Timbres i altres panys menors provinents de diverses finestres del Palau, així com dues caixes de vidres per fer vidrieres.³⁵

Dimarts a XXVI dies d'abril l'any MCCCLXXIII, lo dit Ermengau Martí procurador reyal, comença de rebre l'inventari de G. Amarell, de la villa de Perpinyà, obrer del Castell de la dita villa, de les armes e arneses e vitualles que són en lo dit Castell, segons que per menut devall és contengut.

[...]

Ítem, a la casa demont del metzem davant lo dit portal foren atrobades les armes e arnes qui-s segueix.

[...]

Ítem, pans grans de veyrial qui han servit a les finestres de la Cambra dels Timbres..... VIII.

Ítem, peces de veyrials de forme manor qui eren de les finestres del dit Castell de diverses lochs..... XXVIII.

[...]

Ítem, caxes de veyre per fer veyrials.....II.

[...]

(APO, 1B162, f. 65-67v.)

(Reg. 5) 12 de març de 1377. El rei Pere el Cerimoniós mana la urgent reparació de les vidrieres de l'estança anomenada Paradís amb càrrec als béns del castellà i amb l'advertiment que no s'utilitzin per a aquesta reparació els panys de vidre provinents de les vidrieres de la Cambra de la Cort de Roma i de la Cambra dels Timbres.³⁶

[...]

Lo Rey.

Significam vos que havem entès que les vedrieres dels Pareys del nostre Castell de Perpenyà són totes destrouides e guastades, e semblantment lo Pareys de l'hostal de la Reyna per semblant perdut e guastat, e que-s plou tot lo Pareys et totes les pintures que-n van de la cuberta; e meravellam nos de vos qui tot dia nos escrivits que-l dit Castell està en son punt, e que ço de que nos havem haver plaer e delit sia destrouit e guastat, podets pensar nos si-n havem haut desplaer. E car d'açò han ésser en colpa lo castellà qui té lo dit

32. Document citat per Durliat (1964, p. 168) i Josep Maria MADURELL, «El pintor Lluís Borrassà: su vida, su tiempo, sus seguidores y sus obras (I)», *Anales y Boletín de los Museos de Arte de Barcelona* (Barcelona), vol. VII (1949), p. 99. Madurell diu que es tracta de Pere Baró.

33. Per frase.

34. Document citat i transcrit parcialment per Durliat (1964, p. 177) i Madurell (1949, p. 99). També Madurell, en aquest cas, apunta el fet que es tracta de Pere Baró.

35. Document citat i transcrit per Paul MASNOU, «Inventaire du Château-Royal de Perpignan (1373-1376)», *Bulletin de la Société Agricole, Scientifique et Littéraire des Pyrénées-Orientales* (Perpinyà), vol. LIV (1914), p. 617-625.

36. Document transcrit anteriorment per Coroleu (1889, p. 28-29). Hem d'advertir que Coroleu transcriví: «[...] E guardats vos quels reparaments dels vidrals que farà fer lo castellà ne sien fets de .VIII panys de vidrieres [...]». Durliat (1964, p. 177), que transcriu parcialment el document, ho fa per referència de Coroleu i no esmenta aquest fragment.

Castell e lo obrer qui ho ha a fer reperar, per ço us deim e manam que façats tornar al primer estament les vedrieres e les portes dels portals e de les finestres qui fan a reperar, e ço que costarà que-s pach dels béns del dit castellà, car ell n'és en colpa. E açò no mudats, car si ho fets, volem que sapiats que de continent vos suspendrem de l'ofici. E res no menys volem que dels béns de l'obrer del qual és colpa com se plou, lo dit hostel et Pareys façats de present reperar ço que hi ha a fer. E en açò us manam que no siats negligents ne pererós, car certificam vos que nos vos dariem a conèixer que-n seguirem ço que damunt és contengut. E guardats vos que-ls reparaments dels vidrals que farà fer lo castellà no sien fets de VIII panys de vidrieres, que deuen ésser estriades de VIII portes de dues finestres que són en la Cambra de Cort de Roma, e, semblantment, de XVI panys, que deuen ésser estriats, que són de VIII portes de VIII finestres de la Cambra dels Timbres. E apercebets ne lo obrer que non donen vena al castellà ne a altra ans los dits panys veiats vos ab ull et certificats nos en, per ço que com nos hi anem no y fallega res. Dada en Barchinona, sots nostre segell secret, a XII dies de març de l'any MCCCCLXXVII. Rex Petrus.

Dirigitur Berengario de Magerola, procuratori Rossilionis et Ceritania.

[...]

(ACA, Cancelleria, reg. 1260, f. 44.)

(Reg. 6) 29 de desembre de 1402.³⁷ El pintor perpinyanès Joan Baró repara les vidrieres de les finestres situades a l'esquerra de la capella de la Santa Creu. Manifesta haver rebut per aquesta feina 23 sous i 8 diners, més 12 diners que cobra ara.³⁸

[...]

Die XXIX dictorum mensis anni MCCCC tercii.

Johannes Baro, pinctor ville Perpiniani, confiteor et recognosco vobis Petro Carrera, fusterio Castri Regii predicte ville, habui viginti tres solidos et VIII denarios, inclusis duodecim denariis et cetera, videlicet inter plumbum et stagnum et vidri \et manus/ ad opus vidrialis ecclesie sancti Crucis dicti Castri, scilicet a manu sinistra.

Testes dominus Petrus Sapter prebister et Berengarius Bertho macellarius.

(APO, 1B186, f. 9r.)

(Reg. 7) Novembre de 1406.³⁹ El pintor perpinyanès Francesc Ferrer pinta part del sostre de la Sala de Mallorca i col·loca un pany de vidre pintat amb una saneja a una de les vidrieres del Palau. Rep per aquesta darrera feina 3 lliures.⁴⁰

[...]

Apocha.

Sit omnibus notum quod ego Franciscus Ferrarii pictor ville Perpiniani, gratis et ex certa mei sciencia confiteor et in veritate recognosco vobis Anthonio Carbo operario operum Castri Regii Perpiniani quod vos dedistis et solvistis michi ad meam voluntatem semel tum quantitates infrascriptas racionibus sequentibus. Primo pro duabus trabibus sive bigues quas depuxi in aula Castri predicti vocata de Mallorcha in mense novembris anni nativitate domini Millesimi Quadringentesimi sexti, unam libram et decem solidos barchinonensis. Item pro uno pan veyrial pintat ab un marges quod mesi in quadam vedriera dicti Castri in dicto mense novembris, tres libras, que quantitates superius specificatas summam capiunt incluso uno solido pro presenti apocha, in universo quatuor libras et undecim solidos barchinonensis. Undi renunciando excepcioni peccunie non numerate, non hitem et non recepte et doli facio vobis presentem apocham de soluto in testimonium veritatis. Quos fiut actum Perpiniani die quartadecima die marcii anno a nativitate domini Millesimo Quadringentesimo Septimo presentibus protestibus Johanne Columbi, Raymundo Dorria, scriptoribus Perpiniani et me Raymundo Ferrarii notari qui hec requisitus in notam recepi.

[...]

(APO, 1B198, Notari Raimon Ferrer 1400-1413, f. 24r.)

37. El document diu «1403». L'any començà el 25 de desembre.

38. Document citat i transcrit parcialment per Vidal (1885, p. 210) i Durliat (1964, p. 168).

39. L'apoca és datada el 14 de març de 1407, però la feina realitzada a la vidriera es produeix el novembre de 1406.

40. Document citat per Vidal (1911, p. 60) fent al·lusió a la pintura del sostre de la Sala de Mallorca i adjudicant-la, erròniament, al pintor Joan Baró. Citat i transcrit parcialment per Durliat (1964, p. 174, nota 134), que només transcriu la part de la pintura de l'embigat de la sala.

CATÀLEG
per Joan Vila-Grau i Antoni Vila i Delclòs

La classificació del conjunt de trossos de vidre procedents segurament dels vitralls de la capella o d'altres dependències del Palau dels Reis de Mallorca (segles XIII i XIV) s'ha efectuat tenint en compte les seves característiques d'estil, iconografia i manera.

La classificació iconogràfica és difícil per la petitesa i la fragmentació de la majoria de les peces.

El color dels vidres, verd, groc i blau, crea tres grups principals, on també coincideixen certes semblances icòniques.

Primer grup

Les peces i trossos de vidre que formen aquest grup són pintats sobre vidre verd o verd pàl·lid. Són d'aparença, estil i manera més arcaics que els vidres dels altres grups.

El vidre de ciba, o manxó, és de 3 mm de gruix i mostra poca o cap corrosió. És tallat amb ferro roent i rosegat per conformar-lo a la forma donada pel dibuix.

La grisalla posada amb gruix o més esclarissada mostra una cuita deficient, i en la peça de tema heràldic és gruixuda i rasposa al tacte.

Formen aquest grup:

HERÀLDIC (122659)

Vidre de manxó verd. Bombolletes petites i esfèriques.

Gruix: 3 mm.

Estat del vidre: corrosió poc important. La seva superfície és llisa i brillant per la part exterior, i amb una patina mat en la interna. La grisalla està en bon estat.

Tallat: al roig viu i rosegada tota la perifèria; es tracta, doncs, d'una peça sencera.

Mides: 6,8 × 2 cm.

Tema: escut arrodonit amb sis barres sobre camper net. L'escut és petit, de 2 × 2 cm.

OCELL (122544)

Vidre de ciba verd pàl·lid, amb bombolles allargassades, i amb una que travessa diagonalment tota la peça.

Gruix: 3 mm.

Estat del vidre: sense corrosió.

La grisalla és pintada amb poc gruix, de textura fina i poc granulada. És poc cuita en alguns indrets.

Tallat: és tallat al ferro roent i rosegada tota la perifèria del cap de l'ocell, però les dues peces del plomatge són de costats trencats (122576, 122572).

Mides: Cap: 4,7 × 2,4 cm.

Plomatge 572: 4,5 × 5 cm.

Plomatge 576: 3,2 × 7 cm.

PEIX (122543)

Vidre de manxó verd, amb bombolletes petites i esfèriques.

Gruix: 3 mm.

Estat del vidre: corrosió quasi inexistent, la seva superfície és llisa i brillant, amb una patina mat interna. La grisalla és en bon estat, pintada amb gruix, amb pinzellades més esclarissades.

Tema: és part d'un dibuix rectangular amb vuit línies gruixudes en diagonal i dues primes i esclarissades paral·leles als costats del rectangle. A la part dreta hi ha dibuixada la part posterior d'un peix mostrant aletes, esca-

tes i cua. Són remarcables l'agilitat i precisió de les pinzellades que dibuixen aquest peix. Tant aquesta peça de vidre com la de l'escut semblen haver pertangut a una mateixa mà.

Segon grup

Pràcticament tots els trossos o peces senceres d'aquest grup són pintats amb grisalla de color de terra de Siena torrada sobre vidre groc, que dibuixa de manera més o menys fragmentària rostres humans.

Certes característiques defineixen uns subgrups:

a) Dibuix molt primari que representa part d'un braç, un colze i una mà pintat sobre vidre groc clar (122517), o la mà i un braç, sobre vidre groc enfosquit per una forta corrosió (122518).

b) Sèrie de mans, de dibuix elemental i simple, concretament tres mans, o potser dues mans i un peu, amb una estilització convencional de les ferides de la crucifixió, així com la peça (122515) «mà agafant un peix». Quasi tots aquests vidres estan afectats per un procés de desvitrificació de taques ataronjades. Tots els vidres, d'un gruix de 2 mm a 2,5 mm, són tallats al ferro roent i rosegats.

La pertinença d'aquests trossos a un mateix vitrall versant sobre la passió de Crist.

c) Fragments de rostres i testes. Aquests fragments, pintats amb pinzellada precisa i decidida sobre vidre groc, d'un gruix considerable (de 3 mm a 4 mm), mostren un estil característic del gòtic lineal, amb uns recursos estereotipats.

d) Dues peces de gran qualitat i interès són el «cap de vell» i el «cap de perfil». Ambdós s'aparten de les solucions estereotipades dels fragments suara comentats i són interpretats amb un traç notablement lliure i expressiu.

Tercer grup

Es tracta bàsicament de trossos i fragments de vidres pintats amb plecs de vestimentes, orles, etc., la majoria dels quals pertany plenament al gòtic lineal, de traç hàbil i precís. Els vidres són un mostrari de colors diversos: blaus, groc, vermellós, verd. A més dels esmentats vidres amb detalls de vestimenta, n'hi ha un bon nombre amb dibuixos florals, d'ales, de plomatges, d'arquitectures i altres d'ornamentals. En molts d'ells, la petitesa de la peça no permet identificar el motiu.

Assenyalarem unes poques peces especialment interessants:

TÚNICA (122638)

Vidre de ciba blau.

Gruix: 4 mm.

Estat del vidre: corrosió per la cara exterior, i lleugera corrosió per la interior.

Grisalla de color de terra de Siena torrada, aplicada amb bastant gruix en les pinzellades que perfilen. N'hi ha també d'esclarissada modelant els plecs.

Tallat al ferro roent i rosegat.

Mides: 8,1 × 2 cm.

Tema: dibuix de la túnica a l'altura de la cintura.

ORLA D'UN VESTIT (122514)

Vidre de ciba lleugerament verdós.

Bombolles allargassades i petites.

Gruix: 3 mm.

Estat del vidre: lleugera corrosió a les dues cares. Superfície brillant. Grisalla en bon estat. Pinzellades amb gruix i esclarissades en dibuixar detalls.

Tallat al ferro roent i rosegats els costats, excepte l'esquerre, per on la peça és trencada.

Mides: 4,5 × 7 cm.

MUR D'UN CASTELL (12260, 12261, 12262)

Vidre de ciba groc intens.

Gruix: 3 mm.

Estat del vidre: bon estat de les tres peces, tot i una lleugera corrosió externa.

Grisalla color de terra de Siena torrada ben cuita i posada amb bastant gruix, rasposa al tacte. No hi apareixen pinzellades esclarissades, però unes de traç més fi dibuixen els carreus del mur.

Mides: $5,3 \times 5$ cm i $3,3 \times 3,4$ cm.

Tema: sobre vidre groc, pinzellades de diferent amplada dibuixen el mur d'un edifici, amb merlets, espitlleres i la llinda de mig punt d'una porta.

COTA DE MALLA (122539, 122542) (122540, 122541)

Vidres de ciba i manxó de color groc, blau i verd.

Gruix: 3 mm.

Estat del vidre: corrosió pràcticament inexistent en els vidres blau i groc i lleugera en el verd.

Grisalla ben conservada, lineal i sense modelar amb esclarissats.

Tallat al ferro roent i rosegat.

Mides: Peça groga: $5,2 \times 4$ cm.

Peça blava: $3,8 \times 8$ cm.

Peça verda: $6,2 \times 2,4$ cm.

Tema: estilització de les cotes o armadures. La peça verda dibuixa una cama del genoll fins al taló.

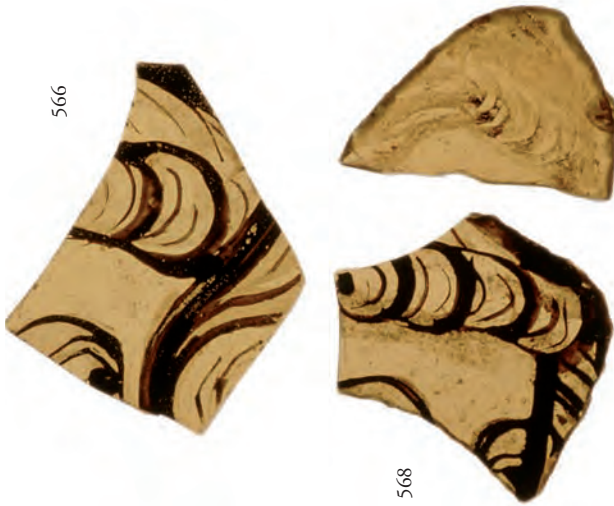

PRM 1

122571-570

PRM 2

566

568

PRM 3

567-569

PRM 4

122515

PRM 5

122510

PRM 6

122519

122522

PRM 7

122521

122520

PRM 8

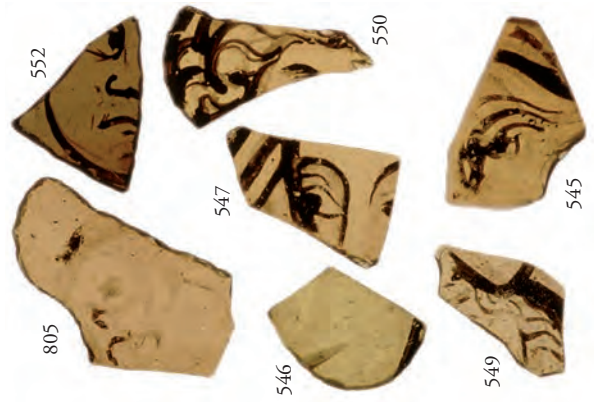
PRM 9

PRM 10

PRM 12

PRM 13

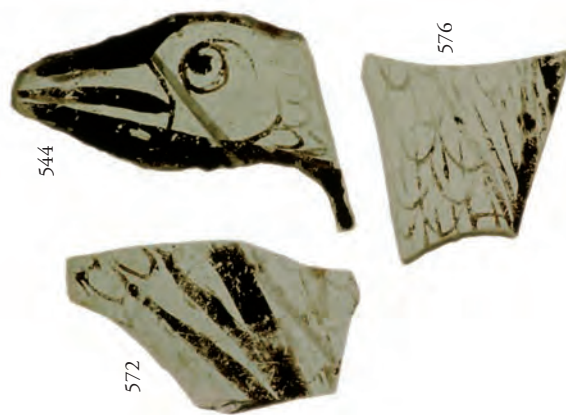
PRM 15

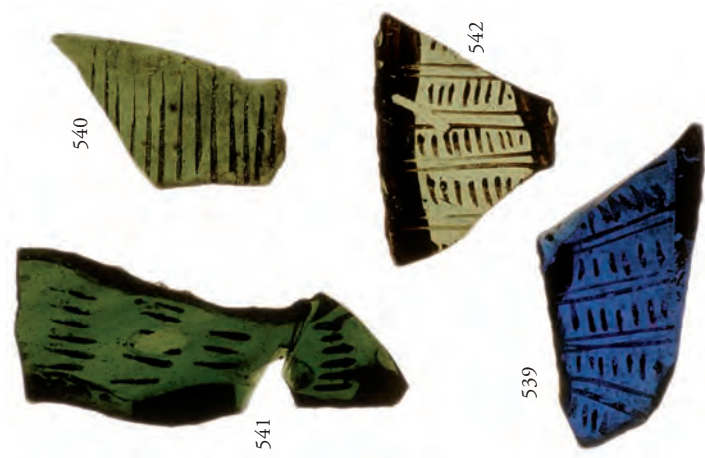
PRM 16

PRM 17

PRM 18

PRM 20

PRM 21

PRM 23

PRM 24

MUSEU DE MONTSERRAT

PER

ANTONI VILA I DELCLÒS

VITRALL DE L'EPIFANIA

Epifania

Mides: 58,8 × 55,8 cm en sentit vertical.

Vitrall original del segle XIV.

Emplomat de nou al segle XIX.

DESCRIPCIÓ ICONOGRÀFICA

Vitrall representant l'adoració dels Reis d'Orient a la Mare de Déu i el Nen Jesús. La Mare de Déu i el Nen estan situats a la dreta del plafó, inserits dins d'un gablet amb capitells i motius florals amb fulles d'acant i amb una flor de lis a la part superior. Els motius ornamentals i dibuixos de sanefes són representats amb groc de plata. La Mare de Déu té el Nen Jesús assegut a les seves cames. Aquest és representat amb una túnica blanca amb els plecs de la roba dibuixats amb grisalla marronosa. El coll d'aquesta túnica és pintat amb groc d'argent. Porta un llibre a la seva mà esquerra i la dreta la té alçada en actitud de benedicció. L'aurèola és de color groc amb una creu blanca i els seus cabells també són rossos i rinxolats. La seva mirada està dirigida als Reis.

La Mare de Déu és representada amb una túnica blava i un vestit rogenç. Porta una corona pintada amb grisalla i tota l'aurèola és de color groc d'argent, així com els seus cabells. Tot el dibuix de les faccions de la cara és una repintada, segurament del segle XIX. El camper de tota l'escena és de vidre verd. A la part inferior del plafó apareix un fragment de vidre groc, original amb pintura llevada, dibuixant uns motius florals de gran interès.

Dins el gablet de l'esquerra, són inserits els tres Reis d'Orient en actitud d'adoració i respecte. Un d'ells, amb els cabells rossos i de faccions més joves que els altres dos, està agenollat lliurant al Nen Jesús una ofrena. La seva corona reposa al terra. És representat portant un vestit blau, túnica vermellova i capa groga. Queden poques restes de grisalla del dibuix dels plecs de les robes. El rei Gaspar, generalment representat per una persona més vella (en aquest cas, el vidre on hi hauria el cap resta blanc, sense cap traç de groc de plata), és dempeus portant a la seva mà dreta una ofrena daurada (també pot ser una restauració o un tapaforats). És representat amb un vestit verd amb mànigues blaves i una capa vermellova. El darrer rei, segurament Melcior, amb barba rossa i una corona i cabells daurats, està mirant Gaspar. Està també dret i porta un vestit blau amb mànigues vermelloves i una túnica llarga fins als peus de color verd. El camper de l'escena és de color blau i aquesta queda emmarcada dins d'uns gablets també amb motius florals amb fulles d'acant i capitells.

L'escena es clou per la part inferior del plafó amb una bordura de color rosa.

TÈCNICA, COLOR, ESTIL

És un vitrall de factura gòtica amb importants restauracions. La darrera que ens ha arribat és segurament del segle XIX i va emplomar tot el plafó amb un plom prim de 7 mm d'amplària i amb el llom pla.

El dibuix original, en molt mal estat i pràcticament esborrat, és de factura gòtica amb ornaments amb groc de plata, especialment les fornícules, les cares i barbes i les corones de la Mare de Déu i Jesús.

Del segle XIX podríem datar la repintada de les cares, mans i de tots aquells elements pintats amb grisalla que es deurién esborrar a causa d'una cuita defectuosa d'origen. L'aspecte actual segurament té poc a veure amb l'original. Aquesta repintada és basta, maldestra i està en mal estat.

Actualment el dibuix és bast, amb pintades cantelludes, negres, que tracen les faccions dels personatges representats i els plecs dels vestits. Al dessota s'entreveuen uns traços més fins i treballats. A més, hi ha importants dipòsits calcaris que malmeten encara més el conjunt.

El cap de la Mare de Déu ha estat repintat en els seus principals trets: el contorn de la cara, ulls, nas i boca. La corona actual també ha estat repintada i al dessota de la capa calcària s'entreveu el dibuix dels cabells originals, ondulats, pintats amb grisalla marró fosc, de traç delicat i bona factura. Del cap del Nen Jesús, d'original només queden els vidres pintats amb groc d'argent. Tots els trets i faccions, cabells, etc., han estat repintats. El mateix passa amb la resta dels personatges representats i elements arquitectònics que emmarquen l'escena, gablets i fornícules i robes.

ESTAT DE CONSERVACIÓ

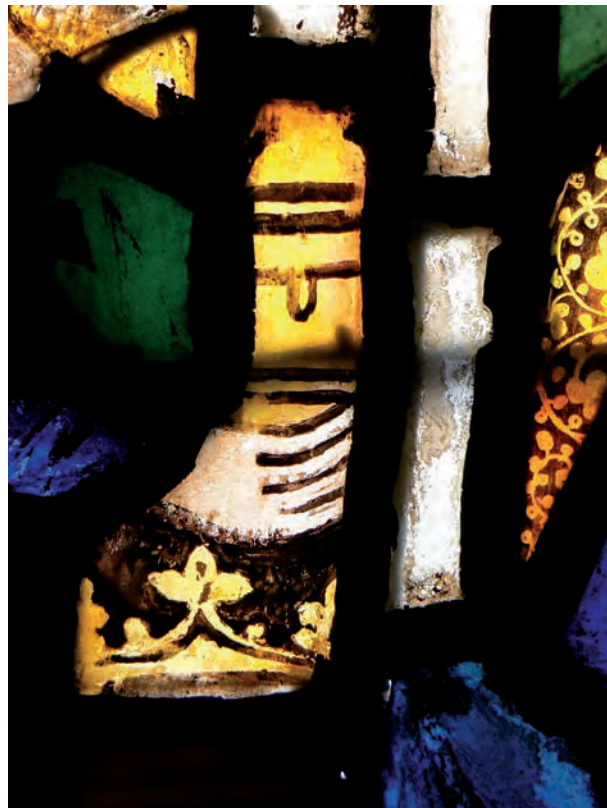
L'estat de conservació en general és bo, l'emplomada del segle XIX aguanta perfectament i els vidres es troben ben fixats. Hi ha importants pòsits calcaris, especialment a les cares, que, juntament amb la repintada, han acabat d'arrencar la poca grisalla original que quedava.

Vitrall exempt. Epifania. Museu de Montserrat. Foto: Antoni Vila i Delclòs

Detall del plafó de l'Epifania. Vitrall exempt.
Museu de Montserrat. Foto: Antoni Vila i Delclòs

Detall del plafó de l'Epifania.
Vitrall exempt. Museu de Montserrat.
Foto: Antoni Vila i Delclòs

WORCESTER ART MUSEUM

PER

JOAN VILA-GRAU

VITRALL ATRIBUÏT A CATALUNYA

És molt sorprenent, considerant el nombre d'esglésies romàniques existents a Catalunya, amb l'abundor i qualitat d'ornamentació pictòrica i escultòrica que les decoraven, que no hagi pervingut fins als nostres dies cap dels vitralls que probablement envitrallaren els seus finestrals.

Per explicar aquesta mancança podríem adduir la fragilitat del vidre, les guerres, incendis, tempestes i tota mena de malvestats que poden ocasionar la destrucció del vidre, o bé considerar que en aquella època no era coneguda a Catalunya la tècnica de fabricació del vidre, o del mateix art del vitrall, però, llevat d'aquestes darreres consideracions, les mateixes raons serien atribuïbles a Europa, on, ben contràriament al nostre cas, un bon nombre de vitralls romànics ha arribat al nostre temps.

Si bé és certa la mancança de vitralls esmentada, el vitrall, però, era prou conegut al nostre país; en són testimoni dos documents ben estudiats; el més antic és el que amb data del dia 5 de juny de l'any 1072 esmenta la venda d'un terreny feta pel bisbe Umbert per pagar els vitralls de la seu de Barcelona:

*Expedimus autem precium in opere vitrearum quas statuimus in fenestris nostre Sedis maioribus at plagam septentrionem; sicut nadie cerni potest.*¹

El segon document és el pacte signat el dia 19 de juliol de l'any 1189, on el vidrier Guillem rep de l'abat Esteve de Poblet unes terres prop de la font de l'Arola, a l'Espluga de Francolí, a canvi d'un cens anyal de fins a dos quintars de vidre «operato en taules».²

La troballa d'un fragment de vitrall, descobert a la primeria de l'any 1995, en el curs de treballs d'excavació a la catedral de Barcelona, per la profunditat i localització d'aquesta peça de vidre, correspondria a l'envitrallament de la catedral romànica, anterior al 1072.

La peça presenta dos costats brusits, amb el característic «rosegat» per tal de donar-li forma curvilínia; la seva ornamentació amb grisalla reuneix les característiques típiques d'un vidre pertanyent a un vitrall, i és indubtablement un testimoni físic de l'existència i coneixement de l'art del vitrall a Catalunya.³

La suposada escassetat de vitralls o el quasi total desconeixement d'aquest art en la Catalunya romànica farien més sorprenent la maduresa tècnica i estètica dels vitralls cistercencs (de vers el 1225) o del gran finestral de la façana occidental del monestir de Santes Creus, que Joan Ainaud encertadament situa en la segona meitat del segle XIII.⁴

Les incògnites que aquests fets plantegen fan interessant l'estudi del vitrall del Martiri de Sant Llorenç o de Sant Vicenç, que des de l'any 1961 pertany al Worcester Art Museum (Massachusetts), on ja era exhibit anteriorment a aquesta data i que Joan Ainaud publicà l'any 1952.

Aquest vitrall aparegué en la subhasta de la col·lecció Octave Homberg que a la primeria del mes de maig de 1908 se celebrà a la Gallerie Georges Petit, a París. Posteriorment aquest vitrall fou adquirit per diferents persones (Herbert Shipman, 1936; Grosvenor Thomas i Wilfred Drake, 1938; Higgins, 1961) fins a l'any 1961, quan entrà al Worcester Art Museum. Anteriorment a la data de la subhasta de la col·lecció Homberg no se'n té cap coneixement.

La incertesa del seu origen dóna lloc a opinions oposades entre els especialistes; així, el gran historiador del vitrall Louis Grodecki negava categòricament la seva possible catalanitat, mentre que Catherine Brisac —també autoritzada historiadora, deixeble i col·laboradora de Grodecki— opinava a favor de l'origen català d'aquest vitrall,⁵ opinió que amb les naturals reserves que imposa la manca de documentació comparteixen Chantal Bouchon, la doctora Madeline H. Caviness i la doctora Mary B. Shepard, que en sengles i acurats estudis veuen en la forma allargada dels caps, en l'estil dels vestits i en els plecs de la roba similituds sorprenents amb certs murals romànics catalans, i posen com a exemples els de Santa Maria d'Esterrí d'Àneu, l'absis de Sant Climent de Taüll i molt es-

1. ACB, Libri Antiquitatum II, f. 10r, núm. 13.

2. Tarragona, Biblioteca Provincial, núm. 174 (abans, 8). Doc. 49, p. 25 de la transcripció de Joan Pons i Marqués, editada per l'Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1938.

3. CVMA Catalunya, 4, p. 351.

4. CVMA Catalunya, 4, p. 351.

5. Referència verbal de Catherine Brisac a Joan Vila-Grau.

pecialment l'escena de David i Goliat de la nau de Santa Maria de Taüll. Esmenten concretament les draperies en faixes dels frescos de la vida de sant Tomàs de Canterbury, a Santa Maria de Terrassa, i Caviness remarca que «encara que l'estil pictòric del vitrall és més tosc que el de molts frescos de la segona meitat del segle dotzè, això no es pren com una indicació d'una data més primerenca. Endarrerits o fins i tot regressius, aquests estils coexisteixen [...] amb d'altres més sofisticats».

Encara podem afegir l'exemple d'altres pintures murals que presenten notables similituds amb l'estil del vitrall, concretament a Santa Maria de Taüll, on, a més de l'escena esmentada per la doctora Caviness, podem assenyalar la figura de sant Miquel i de tots els personatges del Judici Final, les pintures de l'ala septentrional de Sant Climent de Taüll, també el personatge agenollat en l'escena del baptisme de Jesús de l'absis de Sant Salvador de Polinyà (segle XII), el mural del porxo de Sant Vicenç de Cardona (segle XII) i fins i tot algunes figures de l'estendard de Sant Ot (Vic, Museu Episcopal) o de la representació del mes de març del Tapís de la Creació (Museu de la Catedral de Girona, segle XII).

També cromàticament el mateix camper del vitrall s'acosta força als tons càlids i intensos dels sienes i ocres comuns en els fons dels murals romànics catalans.

Vitrall de Worcester. EEVO. Martiri de sant Llorenç o sant Vicenç

Arcàngel sant Miquel. Judici final (Santa Maria de Taüll)

Els condemnats. Judici final (Santa Maria de Taüll)

David i Goliat (Santa Maria de Taüll)

La pesca miraculosa (església de Sant Pere de Sorpe)

EL VITRALL

El vitrall del Martiri de Sant Llorenç o de Sant Vicenç, ja que es pot atribuir a tots dos sants per l'escena de martiri que apareix en el plafó inferior, és un vitrall de llanceta de mig punt, de 116 cm d'alçària i 22 cm d'amplària. Consta de dos plafons de mides pràcticament iguals i és emmarcat per una bordura blanca, senzilla i llisa. En la fotografia del catàleg de la subhasta O. Homberg, la bordura era doble, ambdues de vidre blanc i sense cap ornamentació.

ICONOGRAFIA

Plafó 1

En el plafó inferior figuren les imatges del sant, nu sobre una graella, el braç esquerre estès sobre el cos i el dret plegat sobre el pit; damunt seu, dos botxins disposats simètricament amb dos pals o astes de llança a les mans immobilitzen el màrtir, mentre sota la graella i el foc (de vidre de color rosa), dos botxins més amb manxes a les mans arboren el foc. Els dos botxins de la part superior del plafó duen vestits cenyits que fan franges de cintura cap amunt, i túniques o faldilles folgades de plecs simètrics en forma de «V». La túnica del personatge de l'esquerra és blava i el cos, groc, i el botxí de la dreta du la túnica blanca i el cos blau.

Les dues figures de la part inferior de la composició vesteixen sengles túniques o vestits talars, de color groc de crom el de l'esquerra i verd fosc el de la dreta (la part blava d'aquest vestit és un «vidre aprofitat», de ben segur que provinent d'un plafó desaparegut del mateix vitrall). Les sabates del botxí de la dreta són blaves i les del de l'esquerra, grogues. Ambdós figuren amb el cap mirant amunt i duen una manxa cadascun, de color blau de cobalt clar l'una i blau fosc, quasi opac, l'altra. Tot el camper d'aquest plafó és de color vermell intens.

Plafó 2

Disposats també simètricament seguint l'esquema compositiu del plafó 1, hi figuren dos àngels representant l'ascensió al cel de l'ànima del màrtir.

L'ànima del màrtir és representada per una petita figura, nua, acollida pel llenç de roba blanca que els dos àngels sostenen amb les mans.

Damunt les tres figures, i sortint de la semicircumferència del capcer que representa el cel, surt la mà de Déu en actitud de beneir.

L'àngel de l'esquerra, dret i descalç, va vestit amb una túnica de color verd càlid, llarga fins als peus, i un breu mantell blau de cobalt clar. Les ales esteses són grogues. El seu parió du túnica groga i mantell blau de cobalt clar, i les ales, esteses també, són blanques. Al capdamunt de la composició hi ha, tal com dèiem, una semicircumferència de color blau, emmarcada per una orla groga de dibuix sinuós de grisalla llevada.

El camper del plafó és de color vermell intens.

Les imatges dels àngels acollint l'ànima que veiem en aquest vitrall responen a una tipologia característica dels frontals romànics catalans (frontal dels Arcàngels, segle XIII, frontal de Sant Martí de Puigbò, frontal de la Mare de Déu del Coll i d'altres). La mateixa tipologia apareix a l'absidiola del creuer de Santa Maria de Terrassa.

Aparentment, en el nostre vitrall, l'ànima del màrtir figura dins d'una copa blanca que els dos àngels tenen a les mans; en realitat, i tal com suggereix Chantal Bouchon, la copa blanca no és altra cosa que el llenç de roba blanca, els panys del qual haurien de penjar davall les mans tal com apareixen tant al martiri de sant Tomàs de Canterbury, a l'església de Santa Maria de Terrassa, com en els frontals esmentats de Puigbò, dels Arcàngels i de la Mare de Déu del Coll.

Corroborava aquesta opinió el fet que en el lloc que haurien ocupat els dos panys penjant de les mans dels àngels hi ha una peça de vidre vermell fosc, no original, producte de les moltes alteracions i canvis que ha sofert aquest vitrall i que assenyalen en l'esquema de trames.

TÈCNICA, COLOR, ESTIL

El vidre emprat en aquest vitrall és vidre de gresol, o sigui, acolorit amb òxids metàl·lics barrejats amb la pasta vítria en fusió. És de gruix irregular i superfície aspra. Petites bombolles d'aire en el seu interior i certes diferències de gruix indiquen l'ús del vidre de ciba, bé que majoritàriament el vidre emprat és de manxó.

Els vidres vermells del camper són de gresol, i les seves «aigües» de diferent intensitat cromàtica mostren la distribució irregular dels òxids colorants, si bé en una peça del plafó inferior constatem l'ús del vidre *plaqué* (vegeu l'esquema de trames).

El tallat i brunit del vidre en formes difícils són testimoni d'un domini de l'ofici ben considerable. El mateix bon ofici és palès en el bon estat de la pintura de grisalla original, tot i que cal observar que hi ha també algun vidre antic pintat modernament: les ales de la dreta dels dos àngels, part de la grisalla.

La grisalla llevada «al punxó» apareix per dibuixar l'orella de l'àngel de l'esquerra i també en l'orla ornamental que emmarca els núvols.

La grisalla és de color de terra de Siena cremada, aplicada amb pinzellades espesses, excepte en els cabells, on és gairebé transparent.

La xarxa de plom que contorneja les imatges i sosté els vidres es veu masegada, torçades i reblades les seves ales, soldada barroerament, i és testimoni de les innombrables reparacions i intervencions que ha sofert el vitrall en tota la seva història, en la qual, sorprenentment, resten encara algunes peces de plom original, d'ales més estretes i lllom arestat.

La gamma de color és austera: el camper dóna preponderància al vermell en tota la composició. El blau és de cobalt clar, excepte el blau fosc del cos d'un dels botxins; el groc de crom, quasi ocre, s'harmonitza bé amb la calidesa del verd grisós. Els rostres, peus i mans són d'un color rosa molt pàl·lid i és també rosa més intens el foc de sota la graella. El color blanc és usat més escadusserament; aquest és un vidre de color blanc molt pur, sense la coloració verdosa o groguenca habitual en el vidre d'aquella època, puresa de color que d'altra banda observem en el gran finestral de la façana de ponent del monestir de Santes Creus (segle XIII).

Les característiques més significatives de l'estil del vitrall són la rigorosa composició simètrica, la disposició de grandària creixent de manera ascendent i el caràcter lineal del dibuix. No hi ha cap tractament d'ombrejat ni el molt característic *tre colore* descrit per Teòfil, original ressò del qual són les dues fines ratlles paral·leles que apareixen en les galtes dels tres personatges del plafó 1.

Els plecs de la roba són disposats simètricament en forma de «V» amb petites ratlles horitzontals en el plec central de la roba de l'àngel de túnica verda i en el botxí de l'angle inferior dret del vitrall.

El cap i el rostre de cada figura són tallats en una sola peça de vidre de color rosa pàl·lid, on amb grisalla lineal es dibuixen el nas corbat i la cella tot d'un sol traç. Els ulls són ovalats, amb la nineta tocant la parpella superior; el llavi superior és en forma d'ema aplanada i marcant les commissures, el llavi inferior és insinuat tot just amb un breu traç, la mandíbula és allargada i la barbeta, marcada amb mitja circumferència. Els cabells són pintats amb una pinzellada plana i esclarissada i en un dels àngels l'orella és dibuixada levant grisalla.

El cos de les figures és petit i desproporcionat en relació amb la grandària del cap, que té forma d'oval deprimit en la seva part inferior. Els peus, les mans i els rostres són molt esquemàtics, i les ales dels àngels són resoltes amb pinzellades amples i planes.

Totes les figures són presentades frontalment o molt lleugerament entregirades.

Mancats de documentació sobre el seu origen i mancats també d'altres vitralls catalans de la mateixa època per establir comparacions fiables, no és possible actualment arribar a cap conclusió definitiva que afirmi la catalanitat d'aquest vitrall, però sí que podem fer algunes afirmacions prou objectives favorables al seu origen català:

1) El vidre en planxa o taula per fer vitralls és conegut i es fa a Catalunya en època anterior o pròxima a la datació del vitrall del Martiri de Sant Llorenç, que creiem que pertany al segle XII.

2) El vitrall és emprat en dates anteriors o pròximes al vitrall de Worcester.

3) Les característiques tècniques del vitrall (grisalla, plom, tipus de vidre), així com la mateixa intensitat cromàtica, són molt semblants a les característiques dels vitralls més antics estudiats per nosaltres a Santes Creus i a Santa Maria del Mar a Barcelona.

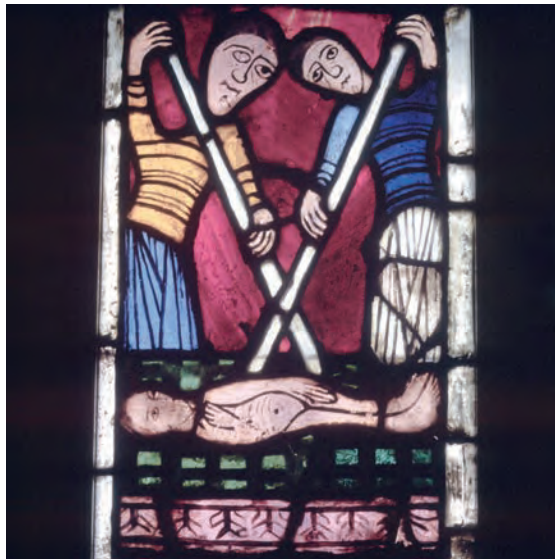
4) L'estil lineal, així com la forma dels caps i la de les vestimentes, presenta coincidències remarcables amb algunes pintures murals catalanes del segle XII.

5) Les dues escenes, botxins i àngels, que ara formen aquest vitrall podrien ser plafons de diferents vitralls; això explicaria la diferència de mides entre els àngels del plafó superior i les imatges dels botxins, més petites.

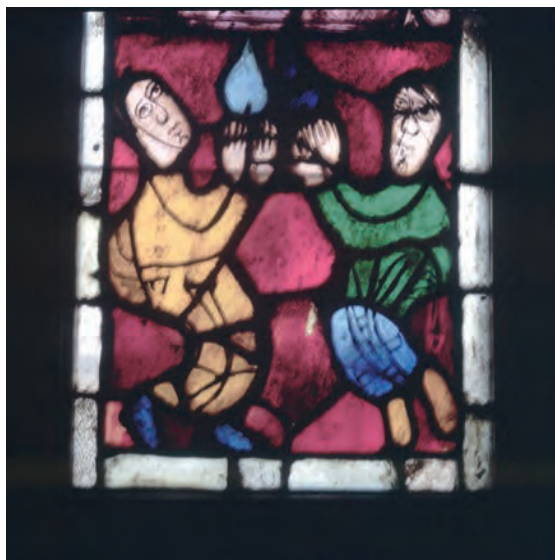
Allò que cal considerar i que contradiu el comentari anterior és la unitat d'estil i sobretot els trets de les cares (nas, ulls, celles, boca), que en totes les vuit figures semblen de la mateixa mà.

Ascensió de l'ànima

Martiri

Dos botxins

Vitrall de Worcester. Martiri de sant Llorenç o sant Vicenç

CONCLUSIÓ

No trobem en aquest vitrall cap element tècnic, cromàtic o d'estil contradictori amb el seu possible origen català, però fins que una anàlisi de la composició química del vidre o la troballa d'altres restes o fragments de vitralls de la mateixa època ens permetin un estudi i una anàlisi comparatius, no podem tenir una resposta definitiva a les incògnites que a tots els especialistes ens planteja aquest vitrall.⁶

6. Les fotografies, el calc del vitrall, les anotacions i l'estudi *in situ* foren realitzats per Joan Vila-Grau al Worcester Art Museum l'any 1985, a petició de Catherine Brisac. Agraïm l'amable col·laboració de Madeline H. Caviness, de Chantal Bouchon, així com de la direcció del Worcester Art Museum. Els dibuixos de les trames codificades han estat realitzats per Antoni Vila i Delclòs.

EDIFICIS AMB VITRALLS ARA PERDUTS

CATEDRAL DE LLEIDA

PER

ESTHER BALASCH
FRANCESC FITÉ

L'ACTIVITAT VITRALLERA A LA SEU VELLA DE LLEIDA

per Esther Balasch

La historiografia pren com a vàlida la data del 22 de juliol de 1203 com el moment de col·locació de la primera pedra de la catedral medieval mercès al testimoni petri de la làpida commemorativa d'aquell fet, ubicada al mur nord del presbiteri de la seu lleidatana. A l'acte assistiren el rei Pere el Catòlic, el comte Ermengol, el canonge obrer Berenguer Obici i el mestre d'obra Pere de Coma. La consagració de l'església es féu el 31 d'octubre de 1278 de la mà del bisbe Guillem Ramon de Montcada, com ho posa de manifest la transcripció de la làpida de consagració de la seu, l'original perduda i extreta la transcripció de *Colección de lápidas existentes en la antigua y abandonada Catedral de Lérida*, de Josep Pocurull, del 1788, document servat a l'Arxiu Episcopal de Vic. La dedicació de la catedral demostra tot el fat en l'empresa constructiva manifesta en l'hegemonia eclesiàstica arreu del territori. El 29 de novembre de 1707, la seu és tancada al culte per ordre del comte de Louvigni, governador militar de la plaça i màxima autoritat a Lleida, ciutat conquerida el 13 de novembre del mateix any per les tropes de Felip V.

Reprenent el fil constructiu i havent-se ja consagrat la catedral, de primer, les tres rosasses del temple i llurs finestrals possiblement es van cloure amb draps encerats col·locats sobre bastiments. A través de la documentació sabem que també es va optar pel tancament amb plaques d'alabastre. Ambdós tipus coexistents de tancaments permetien perfectament l'aïllament del temple i alhora deixar passar la claror mentre es protegia el seu interior. Desconeixem si des d'un bon començament es planificà la col·locació de vitralls. La documentació exhumada i localitzada avui per avui no ens permet avançar en aquesta direcció, ja que no es fa cap tipus d'esment al respecte. Tot apunta, però, que la voluntat del tancament dels finestrals amb vidrieres degué sorgir com a necessitat a mesura que s'anaven definint els diferents espais catedralicis. La documentació servada a l'Arxiu Capitular de Lleida i exhumada per al *Corpus Vitrearum* —amb documents alguns d'ells publicats anteriorment— ens posa de manifest que abans del 1360 no hi hagué al si de l'edifici cap activitat vinculada a vitrallers. Quant als vitralls de l'edifici catedralicis, comencen a prendre un cert protagonisme en la historiografia al final del segle XIX i especialment al llarg del segon terç del segle XX, si bé una bona part dels estudis d'aquest període sobre la catedral prioritza l'arquitectura i l'escultura per sobre de les arts del color i de la llum. Bergós, al seu estudi sobre la seu lleidatana (Bergós, 1928), és un dels primers a documentar les vidrieres i els seus artífexs, si bé no entra en els detalls ni en allò referent a la iconografia ni tampoc als detalls contractuals. A Bergós cal afegir-hi Alonso García, que, en la seva monumental monografia sobre els mestres de la seu (Alonso García, 1976), va documentar la fàbrica catedralícia, els mestres i els seus artífexs. Caterina Argilés, al Congrés de la Seu Vella de Lleida i en llurs comunicacions, va fer aportacions al voltant dels mestres vitrallers (Argilés, 1991a; Argilés, 1991b), que també amplià en la seva tesi doctoral dactilografiada (Argilés, 1992) i publicada al 2010 (Argilés, 2010). Ressorgit l'interès per la documentació i pel que fa als vitralls, cal esperar l'estudi de Francesca Español i Francesc Fité que va veure la llum el 1998 (Español i Fité, 1998). Més puntualment, cal esmentar Company (1993, p. 223-224). Berlabé i Carrero, al seu cabdal treball sobre traces i projectes del segle XVII, aportaren com a inèdits traces i dibuixos, entre els quals cal destacar els dos fulls que enclouen la traça inèdita de vidrieres i el bastiment d'una vidriera circular (Berlabé i Carrero, 1999a; Berlabé i Carrero, 1999b). M. Rosa Terés, fent un estat de la qüestió sobre art i arquitectura a la Seu Vella de Lleida en temps d'Alfons el Magnànim, esmenta l'activitat vitrallera a l'edifici catedralicis fent-se ressò dels treballs suars i més endavant esmentats. Els estudis publicats pel doctor Fité van avançar molt tot fent aportacions al voltant dels mestres vitrallers i especialment de l'activitat a la seu. Cal recórrer als seus estudis editats els anys 1991, 1995, 1996 i 2000 per veure'n la dimensió. Centrant-se bàsicament en l'estudi de l'edifici de la Canonja, cal esmentar Immaculada Lorés i Isabel Gil pel treball publicat el 1999. L'any 2000, amb motiu de les I Jornades Hispàniques d'Història del Vidre, Balasch i Fité van fer una aportació en forma de comunicació que sortí a la llum el 2001. En referència als mestres vidriers i especialment sobre la dimensió de l'activitat restauradora de cadascuna de les vidrieres de la seu, cal esmentar els treballs de Balasch publicats els anys 1996, 2000 i 2002. A tots aquests estudis caldria afegir altres de més puntuals que apareixen tots ells esmentats en la bibliografia dels estudis detallats més amunt.

Quant a les vidrieres que van ornar els finestrals del temple, hem de recórrer als llibres d'obra, dels quals hem extret que amb anterioritat al 1392 no hi hagué activitat vitrallera a la seu, atès que no apareixen comandes, i, quan ho fan, aquestes coincideixen amb l'assimilació dels corrents estètics internacionals i d'artistes procedents d'Europa introduint-nos al gòtic internacional, que si en el camp de l'escultura, a la seu lleidatana, varen ser Charles Gautier

i Rotllí Gautier, d'origen francès, els seus introductors, francesos també foren els dos primers vitrallers documentats: es tracta de Nicolau de Maraya, conegut com a «mestre Colí», i Joan de Sant Amat. Ambdós documentats treballant en altres seus catedralícies, edificis religiosos i de caràcter civil del territori català, van deixar el seu testimoni a la catedral de Barcelona, a la col·legiata de Santa Maria de Cervera i també a Santa Coloma de Queralt. De tota la documentació exhumada i en bona part publicada, calia fer una tasca sistemàtica i de buidatge, si calia, encara més exhaustiva, que es va dur a terme a través del *Corpus Vitrarum* de l'IEC, en la qual es va ampliar el buidatge d'altres fonts documentals aparegudes en aquest volum.

Hem d'esperar al 1392 per documentar els primers vitrallers treballant en la catedral medieval. Ens referim a Nicolau de Maraya i Joan de Sant Amat, ambdós associats per tal d'assumir la comanda de l'obra de fer les tres rosasses del temple, les dues del transepte i la de la porta de ponent per un import total de 600 florins d'or. D'acord amb la documentació, el 1393 ja estaven col·locades les vidrieres de la rosassa de ponent amb la iconografia de l'episodi bíblic de Samsó. El juliol del mateix any es van col·locar els vitralls a les altres dues rosasses situades al transepte de l'església, l'una amb les escenes del naixement o de l'epifania i l'altra, amb la iconografia de l'anunci a Maria, coincident amb la portada de la mateixa advocació, presidida pel conjunt escultòric de l'anunci a Maria, que formen part del fons del Museu de Lleida, Diocesà i Comarcal. Una rosassa que va ser restaurada pel mateix mestre el 1432, semblantment al que féu amb les vidrieres de la col·legiata de Santa Maria de Cervera. En les tasques de col·locació de les dites vidrieres intervingué el ferrer Gilló, que en va fer els filats de protecció. Poc temps després de la primera comanda important, el 1395 ens apareix en la documentació un altre vitraller, habitant de València, de nom Miquel Dolague, al qual se li satisfan 65 florins d'or (Alonso García, 1976, p. 57-58; Argilés, 1991*b*, p. 167-169; Balasch i Fité, 2001, p. 322-323). El document contractual deixa clar que havia de fer les vidrieres de dos finestrals de l'altar major, que aleshores estaven closos amb alabastre, si bé aquell mateix any es va produir l'òbit del mestre vitraller i el capítol catedralici va adquirir els vidres que havia comprat el finat a la seva vídua. La compra va consistir en mig quintar de vidre blau i morat (Balasch i Fité, 2001, p. 322-323). Cal esperar al 1399 per documentar un altre vitraller, Martí Navarro, contractant les dues vidrieres que no pogué realitzar Miquel Dolague, finat i deixant l'obra per fer. L'import que se li satisfà per cadascuna de les vidrieres és de 60 florins. Llurs vitralls tancaven els finestrals de l'absis principal. S'esmenta que eren les finestres de sobre el portal de la sagristia, amb la imatge de la Verge Maria, la titular de la catedral; el del davant de la capella dels Montcada, amb la representació dels primats de l'Església, els sants Pere i Pau, i, seguidament, a sobre de la capella de Sant Jaume, s'hi representà l'escena de la crucifixió (Fité, 2000*a*, p. 61-80). Per a aquestes vidrieres, el vidre es va adquirir a través dels mercaders i germans Pere i Guillem de Munts, en dues remeses. Del document, el que cal ressenyar és el fet que el mestre d'obra Guillem Solivella va actuar com a testimoni. Al tombant del segle xv, l'any 1401, se li encomanà el vitrall que havia de cloure el finestral de sobre la porta dels Fillols, en el qual s'havia de representar la «ystoria Sancti Georgii cum domitila et draco» per l'import de 70 florins d'or. Els periples de la dita vidriera ja van ser motiu d'estudi per part de Fité (Fité, 1995, p. 128; Balasch, 2000, p. 32) i recollits en les publicacions posteriors. La vidriera esmentada no es va col·locar al lloc previst inicialment, ja que, d'acord amb la documentació, es va ubicar al finestral de la nau principal, sobre l'orgue. El 1403 és la darrera data en la qual es documenta el mestre vitraller contractant el tancament del finestral situat davant de la pica d'aigua beneïta, davant de les fonts baptismals, on es representa sant Cristòfol, per l'import de 70 florins auris. Un vitraller que el sabem resident a Lleida, on posseïa taller.

Cal esperar gairebé tres dècades per documentar una nova activitat al voltant de vidres i de mestres vidriers. El 1442 apareix esmentat en la documentació un artista/artesà d'origen francès, en aquest cas, procedent de Barcelona. Ens referim a Terri de Metz, contractat per restaurar les vidrieres de la seu per un import de 275 sous i 2 diners. La intervenció restauradora inclogué l'adquisició de vidres i fil de llautó als mestres Nicolau de Maraya i Joan de Sant Amat per un total de 1.328 sous i 5 diners. El document posa de manifest la construcció d'una taula de vitrallers i un forn per recoure el vidre per tal de tirar endavant la comanda (Fité, 2000*a*, p. 67). La darrera dècada del segle xv, el 1490, es documenta novament activitat vitrallera a la seu mercès a la presència del mestre Gil Fontanet, habitant de Barcelona, pels vitralls del cimbori de l'església. Els documents porten data de 5 de maig, 31 d'agost, 13 d'octubre i 4 de desembre, aquesta darrera data relacionada amb el pagament d'una vidriera del cor de la qual el document no especifica si es tracta d'una nova vidriera o d'una ja existent. El 18 de desembre, Gil Fontanet apareix novament esmentat pel pagament d'una nova vidriera o d'una altra al cantó de la realitzada per Martí Navarro. Malauradament, la documentació és esparsa en la representació iconogràfica que contenen els dits finestrals i tampoc ens podem aventurar en possibles iconografies relacionades o no amb els espais catedralicis. No

descartem que el tancament del cimbori consistís en vidres de colors encadellats per plom sense contenir iconografia figurada. Al suara esmentat Gil Fontanet, cal afegir-hi el seu germà Jaume Fontanet per fer els filats de les vidrieres del cimbori. El document, del 1497, posa de manifest el requeriment d'un bastiment gran per a la finestra de sobre l'altar major i un altre per sobre la finestra on s'asseia el veguer, i finalment un altre per al finestral de sobre la capella de Tots Sants. El document estudiat anteriorment (Fité, 2000a, p. 68-69; Balasch, 2000, s. p., relació de vitralls i vitrallers) ens descriu que pels forats existents entraven els coloms dins la seu i desprenien els vidres dels vitralls. Jaume Fontanet va ser l'encarregat de restaurar les rosasses del transepte, la vidriera de Sant Jordi, el vitrall que contenia l'escena de la crucifixió i un altre amb l'escena dels apòstols Pere i Pau i, finalment, el vitrall del presbiteri de damunt l'ardiaca Barutell. Vidrieres que totes elles tenien en comú el fet d'estar foradades i que per a la seva restauració es requerí de bastiments que es col·locaren en cadascun dels indrets dels finestrals. Val a dir que, d'acord amb la documentació, alguns dels finestrals del cimbori es van tancar amb rajola, tal vegada a l'espera de la col·locació de vidres prevista en un futur, si bé cal matisar que al cimbori, de planta octogonal, amb desdoblament dels murs i una galeria de pas al voltant, els finestrals calats dels murs estrets tenen un trencallums i són més estrets que els del mur més ample, que en té dos. Els finestrals interiors no tenen ampit i potser la intervenció es féu en la cara interna del cimbori. El mateix Jaume Fontanet apareix esmentat el 1499 i al document es detalla que l'import satisfet fou de 17 sous per a vidres i 8 lliures per al filat de la vidriera del Salvador, situada a l'espai que presidia la Pia Almoina. Aquesta és la darrera notícia relacionada amb la confecció de vitralls. D'ara endavant, l'activitat vitrallera al si de la catedral es concentrarà bàsicament en tot allò referent a la restauració i conservació dels vitralls i més puntualment en obra nova.

Al llarg del segle XVI es documenta la restauració i conservació dels vitralls sempre a cura d'un mestre vitraller i el 1509 es documenta un pintor fent vitralls. Ens referim al mestre Panfil, que executà vidrieres per al capítol. El 1510 ens apareix documentat el mestre Hubert, el qual retrobem de nou en la documentació els anys 1528 i 1535. Sembla que el mestre Hubert era també orfebre i que la seva tasca va consistir a visurar tots els vitralls de l'edifici que estaven malmesos. El document, força interessant, detalla en part la iconografia que contenien alguns dels vitralls, que no havia estat documentada anteriorment. El mestre va fer un peritatge de tots i cadascun dels vitralls per avaluar-ne els desperfectes i reparar-los, reparar els emplomats, afegir vidre a les vidrieres que tenien llacunes i manca de vidres o senzillament fer-ne la substitució pel fet d'estar trencats. El 1531 se'l documenta amb una nova vidriera de la qual no sabem res, ni el seu emplaçament ni la seva iconografia; per tot plegat se li satisfieren 312 sous.

Al llarg del segle XVI, les tasques documentades en relació amb les vidrieres són bàsicament de restauració. El 1535 es documenta el mestre Domingo, que no havia aparegut anteriorment, i ho fa restaurant la vidriera de Sant Cristòfol, per a la qual sembla que s'opta pel seu tancament amb rajola, semblantment al que s'havia fet al cimbori l'any 1497.

Al llarg del segle XVI, paral·lelament al que passava a altres catedrals i esglésies, a la seu lleidatana es creà el càrrec de conservador o mantenidor de vidrieres, la tasca del qual era netejar i tenir cura del manteniment dels vitralls. El càrrec no sempre l'ostentava un mestre vitraller; sovint es documenta pintors i també orfebres fent tasques de manteniment i reparacions puntuals. El primer que ocupa el càrrec a la seu lleidatana va ser Blasi o Miquel Guiu, que el presidí al llarg de setze anys, des del 1539 fins al 1555, a qui substituï Joan Justalan, resident a Lleida i casat amb Maria Estrada, que va ocupar el càrrec de conservador de les vidrieres fins al seu òbit, el 1575. La seva tasca al capdavant del manteniment de les vidrieres va consistir, a més a més, a restaurar o reparar la vidriera del capítol catedralici, la de Sant Cristòfol, per a la qual cosa va requerir de vidre recuit i repintat, del qual també requeria la rosassa nord del temple. Al llarg de la seva etapa, es documenta la incorporació i l'ús de l'alabastre, que es col·locà a la capella dels Colom, i també la confecció de tres vitralls per als finestrals de l'arxiu per un import de 240 sous i 6 diners (Fité, 2000a, p. 72). Entre els anys 1568 i 1570 estigué absent de la seu lleidatana, si bé el 1573 va percebre la quantitat de 54 sous per vidre recuit i pintat que es requeria per a la restauració de la rosassa nord. Seguidament, es documenta Jaume Elies associat amb un altre vitraller del qual no sabem el nom reparant la vidriera de l'altar major, que contenia la imatge de la Verge Maria, per un import de 14 sous. Entre els anys 1576 i 1582 apareix documentat el pintor Pere Giralt ocupant el càrrec de mantenidor de les vidrieres de la seu. L'any 1580 va adquirir 8 lliures de fil de ferro per a les vidrieres de la capella dels Requesens per un import de 48 sous. Mai amb anterioritat a aquesta data apareix cap referència a la capella dels Requesens, probablement pel fet de ser de patronatge privat, la documentació de la qual no restà lligada a la del capítol catedralici. D'acord amb la documentació, veiem com l'activitat restauradora es detalla any rere any, i en aquesta mateixa línia, havent desaparegut Pere Giralt, ens apareix documentat esparsament Anton Purroï reparant la vidriera de la sagristia, si bé qui substi-

tuí Pere Giralt en la tasca de mantenidor de vidrieres va ser Joan Elies, argenter i vitraller, fill del també documentat Jaume Elies, que cobrà 12 lliures en lloc de les 8 que cobrava el seu predecessor en el càrrec. A Elies el substituï el mestre vitraller Jordi Bru, que presidí el càrrec a les acaballes del segle XVI i començament del segle XVII fent-se càrrec de tots els vitralls de la seu lleidatana. Al seu mandat va incorporar també l'ús de l'alabastre com a tancament d'alguns finestrals, en els quals intervingué Leonard Sarrador, que tallà l'alabastre; el ferrer Mateu Servera, que en va fer els bastiments de ferro, i Bernat Ardio, per les barres de les vidrieres i els trenta claus.

Al segle XVII apareix encara documentat el vitraller Jordi Bru quan el 1621, treballant a Poblet, és reclamat pels canonges de Lleida per tal que tingui cura de la neteja i de la restauració dels vitralls per un import de 16 lliures. El contracte permet anar més enllà, ja que ens permet saber l'origen d'un altre vitraller procedent de Bolonya, sembla que del bisbat de Comenge (Fité, 2000a, p. 75; Balasch, 2000, s. p., relació de vitralls i vitrallers). El vitraller havia de tenir cura de totes les vidrieres de la seu fins a l'any 1603 i, entre altres tasques, havia de netejar i reemplomar els vitralls de la capella dels Requesens. Caldrà esperar dos anys per documentar Andreu Compte com a curador de les vidrieres i novament el 1606 ens apareix Jordi Bru restaurant el vitrall de Sant Pere, entre d'altres, ja que el document no permet anar més enllà. Per tot plegat se li satisfieren 1.800 sous i uns altres 22 sous per vidres nous necessaris per adobar les vidrieres. El 1607 s'intervé novament en la rosassa nord del temple i als vitralls del capítol; per tot plegat es pagaren 1.460 sous per una banda i uns altres 50 per l'altra. L'any 1612 ens apareix per darrera vegada en la documentació fent un vitrall nou per al cimbori i col·locant vidres als finestrals de l'altar major (Fité, 2000a, p. 76). A partir d'aquesta data, el càrrec de conservador de les vidrieres del conjunt catedralici sembla que desapareix, ja que no el tornem a documentar, tan sols contractes puntuals en els quals se substituïen els vidres de colors pels anomenats «de mosaic» amb alternança de colors, on el plom encadellava petits vidres de diferents formes geomètriques. El 1616 Jaume Carnoval adoba la vidriera de Sant Pere i la rosassa sud del temple; per la tasca rebé 3 lliures. Joan Sanchez adobà les vidrieres de l'escrivania. El 1617 ens apareix novament en la documentació juntament amb Toni Jacqes adobant les vidrieres per 304 sous. Hem d'esperar al 1621 per saber de nou que la rosassa del transsepte, «davant lo palacio», es reparava de nou, així com les del cimbori, les de la capella dels Requesens i que es netejava cadascun dels vitralls de l'edifici; el document només dona relació dels imports satisfets i poca cosa més. En l'entretant, el 1629 es documenta Pere Mota fent el filat de la vidriera de l'arxiu. L'any 1637 serà Pau Mata el mantenidor de totes les vidrieres de la seu. A partir del 1640 s'esmenta un «vitriarius civitatis Tarracone», tal vegada Joan Xanxes o Sanchez (Alonso, 1976, p. 316; Fité, 2000a, p. 77; Balasch, 2000, s. p., relació de vitralls i vitrallers a la Seu Vella de Lleida del 1392 al 2000), que apareix reparant la quasi totalitat de les vidrieres de la seu. Una data a partir de la qual s'inicia una notable tasca de restauració i renovació de moltes de les vidrieres malmeses pel setge i pels bombardejos soferts en la Guerra dels Segadors, que suposaren la destrucció de part de la ciutat i del Palau Episcopal, situat davant de la porta de l'Anunciata. És un període en el qual documentem la presència de molts encerats des del cimbori a les tres rosasses del temple, als finestrals i a les capelles. Un moment en el qual la manca de vitrallers en feia difícil la restauració fins al punt que el capítol catedralici delibera, el 1681, la necessitat de restaurar els vitralls tot encarregant al canonge Torre que adreci una missiva al seu germà, resident a Saragossa, per trobar un vitraller que es fes càrrec de la restauració. El 18 de juliol de 1686 apareix documentat Juan García i el 28 d'octubre es concreta la necessitat de fer els vitralls per l'import de 8 sous el pam, per refer els vitralls del presbiteri i el de l'aula capitular. El gener de 1687 es requereix de fer els vitralls del cor, del presbiteri i de la sagristia, i el 1688, el vitrall de la capella dels Colom, on romanía un encerat. Un vitraller que es documenta al llarg del 1688 treballant, emplomant, col·locant filats i refent vidrieres. Finalment, l'any 1701 es documenta el darrer vitraller, Martí Baylach, adobant les vidrieres de la seu i fent nous vitralls per al conjunt catedralici. A partir d'aleshores, la seu va patir els estralls de la Guerra de Successió, convertint-se en caserna militar, acomodant les diferents dependències catedralícies a les necessitats castrenses i reformant el conjunt fins al seu traspàs, el 1948, a l'Administració civil. A partir d'aleshores, la seu endega un procés de recuperació en el qual encara està immersa. A través de fotografies antigues encara podem veure *in situ* les barres de ferro dels vitralls, la transformació de les rosasses del temple i restes d'alabastre encastades als finestrals (Balasch, 2000, p. 33, 35 i 37). Cal esperar al tombant del segle per veure de nou llum i color als finestrals de la capella de Jesús amb els nous vitralls de l'artista Àngel Jové, que permeten recuperar la capella en la seva dimensió i especialment el calat de la pedra tot ressaltant-ne la fabrica medieval.

DOCUMENTACIÓ
per Francesc Fité i Esther Balasch

SEGLE XIV**Llibre d'Obra, Comptes, vol. 40, anys 1393-1397****Any 1393**

F. 3r. *Item a XVIII de deembre pague a micer R. Pastor per III fustes de pi que foren preses de la sua cella per ops de la obra per a les bastides de les vidries los quals foren stimats per en Pere Bertran fuster e dix que valien los quals li donee VII sous, VI diners.*

F. 12v. «*Pagues feytes als maestres de les vidrieres de la resta dels DC florins quels foren promesos lay passat per gornir los III ons de la Seu de vidries*».

Item a XV de març Nicholau de Maraya dels maestres de les vidries fo en Leyda per guornir la O demunt lo claustre e vans que sen tornàs a Barchinona fo manat a mi per mossen Johan Ortigues qui ho avie de capitol que per fer les altres dues vidrieres de les dos ons qui romanien a fer li donàs CC florins los quals de continent li tramís a Barchinona los quals costaren a rahó de IX sous VII diners per florí fan MDCCCCXVI sous, VIII diners.

Item aquest die matex done de voler del dit Nicholau maestre desus dit a maestre Guilló ferrer per fer la capa de la dita O per ell VI florins que al dit for valen XLVII sous, XI diners.

De les desus dites quantitats hia apocha ab fermances.

Item daltra part me feren saber los maestres de les vidrieres que donàs per ells al dit maestre Guiló per apareyllar los ferraments necessariis a les dues ons desus dites X florins los quals li done, fan al desus dit for XCV sous, X diners.

Am albarà.

Item a VIII de juliol maestre Johan de Sent Amant I dels dits maestres vengué en Leyda ab compliment de vidries per gornir abdues les ons. E posades que les ague passe ab ell compte. E apparie que li avie a dar a compliment dels CC florins CLXX florins e mig, los quals li done fan al for desus dit de IX sous VII diners per peça MDCXXX sous, XI diners, mig.

Item daltra part com ague acabades de posar les dites vidries los senyors de capitol li manaren donar de gracia V florins que calen al desus dit for XLVII sous, XI diners.

Item pague per I apocha dels VI florins paguats als dits maestres I sou.

F. 13r. *Missions fetes en fer bastides a la O que es vers lo palau del bisbe. E en traue les liguades ho obrages qui eren en mig de les ons menors de ab dues les ons ço es daquella de part de castell e daquella de part del palau del bisbe. E axi matex fer hi fer alguns ferraments quey avie master he pagar algunes scriptures segons ques seguex devall.*

Item pague a maestre Guilló ferrer per XXII lliures de ferre que obrà per ops de la finestra del mig de la O damunt lo claustre ço es quey febe barres transversers que a for de IX diners la lliura fa XVI sous, VI diners.

Item costa I apocha que mossen Do. Ponç me tramés de Barchinona de CCV florins que io avjo avie trameses ho paguats als maestres de les vidries en lo qual ha fermances als dits CC florins pague per la dita rahó I florí an Jac. Miraylles sen procurador que valie IX sous, VII diners.

Item a III de juny fo en P. Bertran fuster a la Seu per fer bastides a la O de vers lo palau del bisbe e foy ab son macip ell a for de III sous e lo macip a for de II sous VI diners que fan V sous, VI diners.

Item lo die apres que fo dimecres hi fo lo dit Pere Bertran ab dos macips ell a for de III sous e los macips a for de II sous VI diners quiscu que fan VIII sous.

Item feytes les bastides hi fo lo macip del maestre de la Seu dos dies per serrar e traure la liguada del mig de la O de la dita finestra a for de III sous per die que fan VI sous.

Item hi fo Ar. Lordes piquer I die per ajudar li al dit for fa III sous.

Item daltra part fo lo dit macip del maestre II dies a la finestra de vers lo castell del rey per traure del mig de la O la liguada quy ere que a for de III sous per die fan VI sous.

Item hi fo Ar. Lordes piquer per ajudar li I die al dit for que fa III sous.

Item pague a maestre Guiló per locear dues veguades lo coltell serrador I sou, III diners.

F. 13v. *Item daltra part pague al dit maestre Guiló per XXII lliures de ferre que obrà per ops de la petita O ques en mig de la O major de vers lo palau del bisbe a for de VIII diners per lliura que fan XIII sous, VIII diners.*

Item pague a mossen Tristan de Navés per III faneques de ges que prengueren dell per posar les vidries a for de X dines per fanequa que fan II sous, VI diners.

Item a III de noembre pague an P. Bertran fuster per I die que mes en fer sobre bastida a la O de la claustra per posar hi la capa III sous. Item li pague per II dies que mes en fer sobre bastida a la O de vers lo castell per rahó de la capa VI sous. Item li pague per III dies que mes en desfer tota la bastida de la dita O com fo posada la capa IX sous. Item li pague per II dies que meté en fer sobre bastida a la O de vers lo palau del bisbe per posar hi la capa VI sous, munta tot XXIII sous.

Summa major de tot ço que es stat paguat e despes aquest present an per rahó de les vidries III mil DCCCXLII sous, III diners, mig.

Any 1395

F. 2r. *Missions fetes per guornir de vidries una de les finestres longues que donen claror en lo cor de la Seu a part de Segre. Té los capitols fets entre lo capitol e lo mestre en R. Spital notari e la carta.*

Item fo feta avinença per los senyors de capitol de capitol ab en Miquel Dolague habitant en Valencia maestre de fer e posar vidries que guornis de vidries una finestra longua qui mira demunt lo cor de la Seu a part de Segre e fo avengut entre ells que li donas-

sen LXV florins pero que hom li fees fer tota la ferramenta necessaria a la dita finestra axi en posar les vidries com en posar la capa, los quals LXV florins jo li pague en diverses pagues ha manament de mossen P. de Sentcliment obrer major. E antost que les vidries foren posades jo li fiu compliment als dits LXV florins. Es ver que noy ha apocha sino de LVIII florins la qual apocha es en poder del notari de capitol. Car lo sobre plus li donen en menut e morte preventus noni poch fermar apocha fa los dits LXV florins de jaques a for de X sous la peça DCV sous jaquesos.

Item posades les dites vidries per lo dit maestre vehent los senyors de capitol que ere perdent en la dita obra moguts de constancia manaren a mi que li donas de gracia XV florins, scrivi lo manment en Jac. Salines dels quals pague al dit maestre en sa vida entre diverses veguades extra XIII florins que fan al desus for de jaquesos CXXX sous jaquesos.

F. 2v. Item com lo dit maestre ague posades les dites vidries als senyors de capitol plague la obra e volgueren que micer Miquel de Noya e mossen Johan Ortigues lochtinent del obrer qui ere absent tractassen ab lo dit maestre que guornís de vidries les dues finestres longues qui son al cap de la Seu per dar claror al altar major e de present stan tenquades de loses e fo avengut entre ells que li donassen per quiscuna finestra LXXX florins. E per ço com lo dit maestre no avie ni trabave en la ciutat fil de lautó per fer la capa a la finestra que avie guornida fo acordat que los desus dit de capitol e manat a mi que bastregués ha aitant fil com agues mester a la dita finestra he encare a les altres dues finestres e daltra part a miga arove de vidre vermeyll scrivi lo dit manament Ferrando scrivent de mossen Ferer de Fontdevila notari de capitol a XXVIII de juny. E jo de continent liure diners an Simó Poclull prevere qui per altres feenes avie anar a Barchinona e lo dit maestre anahi ab ell ensemps per comprar e lo dit Simó pagà present lo dit maestre ço que seguex.

Primerament compraren miga arove de vidre mermeyll qui costà XXX sous barchinonesos.

Item compraren LX lliures e miga de fil de lautó a for de IIII sous barchinonesos la liura que fan CCXLII sous barchinonesos. Item compraren una caixa petita en que sta lo vidre e altra caixa major hon meteren lo fil e la caixa del vidre costà VII sous. Item lo dit Simó agué a prestar al dit maestre en Barchinona per mesió IIII sous. Item costa de port la desus dita roba tro en Leyda XV sous barchinonesos. Summa per tot de barchinonesos fets CCXCVIII sous valen XXVII florins e I sous barchinonés que fan de jaquesos comptant fñlorí a X sous jaquesos que valie la donchs CCLXXI spís jaquesos.

F. 3r. Item pague a maestre Guilló ferrer per fer les barres de ferre necessaries a la desus dita finestra en les quals son fermades les vidries les quals posaren XLIX lliures que a for de X diners per liura fan .. XL sous X diners.

(Am albarà) Item a VIII de juliol pague al dit maestre Guilló qui fehe la ferramenta hon se avie abastir e texir la capa de les dites vidries car axi fo empres que hom li agues a fer tot los ferraments necessariis a la dita finestra pesaren ... LXIII lliures costà a for de X diners la liura fà LIII sous IIII diners jaquesos.

(Am albarà) Item com lo maestre de les vidries ague comença da de texir la capa pres la malaltia per la qual finà sos dies.

E maestre Guilló desus dit continua e acaba de fer e posar la dita capa en la finestra per la qual cosa present e manant a mi micer Miquel de Noya per lo capitol jo li done per X jornals que afirmave per sa fe que hi avie meses e mes comptat per quiscun jornal III sous fan XXX sous jaquesos.

(Am albarà) Per que appar que lo dit maestre de les vidries ho sos bens si nia deuen tornar a la obra lo preu del fil qui intrà en la capa de la dita finestra. E daltra part X sous per fer la capa per satisfacció de les desus dites coses de consentiment e voler de mossen P. de Sent Climent obrer major lo maestre de la Seu e jo compram de sa muller mig quintà de vidre blau e morat e satisfeta la obra de ço desus dit que avie a cobrar pague jo per lo dit vidre XL sous jaquesos.

Item daltra part pague an P. Bertran fuster per III jornals que meté en fer bastides a la finestra desus dita e levar ne les loses ab que ere closa a for de III sous per die que fan IX sous.

Item costaren III faneques de ges per obs de posar les dites vidries e fo den Johan gesser a for de X diners la fanequa que fan II sous, Vi diners.

La summa major de ço que jo he paguat per rahó de les vidries desus dites MCCXXVII sous VIII diners.

(Albarà) Yo Guillem de Monlonch mayà de la ciutat de Leyda confès en veritat a vos senyer en Guillem Carbó prevere e beneficiat en Leyda de Leyda obrer de la obra de la dita Seu quen mets pagar e yo de vos senyer he agut e rebut en comtan XL sous X diners per alguns ferraments e vergues que yo he feyt en la finestra que esta sobre lo cor que es de ves sol ixent. Item LIII sous IIII diners per rahó de la ferramenta de la capa dels vidries. Item XXX sous per rahó de texir la capa de les vidries per rahó de X jornals que hi metí comtan III sous per jornal. Item per algunes reparacions e adops que yo he feyts per adobar lo ariltoje de la Seu de Leyda los quals adops fiu en lan de nostre Senyor M CCC XCV XXX sous. Item per una tanquadura ab sa clau que fiu en la porta del pas que passe en la cambra de micer Ramon Pastor per la qual pogues passar en Berenguer Matheu prevere beneficiat de la dita Seu a la torre del reiloge ... VII sous, les quals quantitats monten en suma VIII lliures I sou II diners perque en testimoni de veritat faç vos lo present albarà scrit de ma de Johan de Capstany notari e segella ab son segell lo qual fou feyt en Leyda [...] del mes de janer del an de nostre Senyor M CCC XC sexto.

Any 1396

(En l'obra de la nova llibreria que es construí darrere l'altar major.) F. 5v. Digenja a XXVIII de may pague los devall scrits qui eren stats a la dita obra la setmana passada per fer les mostre qui donen claror a la capella de Santa Anna e clogueren les ab drap encerat, tornaren lo reixat de la capella de Santa Anna.

Item hi fo en Johan Gesser aquesta setmana passada V dies per acabar la dita obra que a for de III sous VI diners per die fan XVII sous, VI diners.

Item hi fo una dona per pastar lo ges III dies a for de XXVI diners per die que fan IIII sous.

Item hi I hom d eplaça III dies per traure reble e runa que avie en la dita casa e en la capella de Santa Anna car noy podien celebrar que a for de II sous per die fan VI sous.

F. 6r. «Mession fetes en rejar de ferre les tres finestres qui donen claror en la libraria. E metre les hi».

Item a XVI de abril fo fet preu per lo maestre de la Seu e per mi ab maestre G. De Montlonch qui sta a la plaça de la Cadena fees rexes de ferre a les tres finestres que donen claror a la casa de la libraria e fo avengut que hom li donàs de les dites rexes clavades a rabó de VIII diners per liura obrades e que ell les agues a posar pero que li fees fer hom les bastides necessaries e fer li los forats bon intrarien e pagar lo plom e carbó e que li agues ho ajuda e axi finam.

Dimarts a IX de may fo fet lo rejar de la primera finestra e fo pesat al pes del rey pesà III quintàs XXVII lliures ha en lo quinta prim CXX lliures fa lo quinta al desus dit for LXXX sous munta al dit for de VIII diners per liura CCLVIII sous.

Item a III de juliol foren acabades les rexes de les dues finestres pesaren entre les dues VI quintas XXXIX lliures que al for desus dit fan CCCXCIX sous, III diners.

Item costaren de port les dites rexes tro a la Seu III sous.

Item foren comprats del sperdenyer convers II quintas e mig XXXVII lliures de plom per emplomar les dites rexes ha en lo quinta CXLIII lliures costa I quinta e V lliures a for de XXX sous lo quinta fa la lliura II diners miga munta XXXI sous miga. Item costa I quinta mig e XXXII lliures a for de XXVIII sous lo quinta que fa XLVIII sous II diners munta tot lo plom desus dit LXXXIX sous, II diners i mig.

Item fo en P. Bertran fuster ab ses altres fusters a la dita obra per fer bastides a quiscuna de les finestres, a pres de fer per metre hi les rexes III sous quiscun fan XVIII sous.

F. 6v. Item a VIII de juliol fo en Johan Gesser a la dita obra per fer los forats en la paret de la Seu lla hon avien intrar les rexes e axi matex per ajudar les a metre al ferrer que les avie fetes, fo hi III dies arreu a for de III sous VI diners per die fan X sous, VI diners.

Item hi fo n'Esteve Gostant piquer II dies per ajudar a fer los dits forats e metre les rexes al desus dit for fan VII sous.

Item costaren de locear les broques VI diners.

«Compra de clau de çabates, de drap ençerat e port de pedres e de la porta e tenquades per la dita casa».

Item costà una alna de drap ençerat de la botiga den Boxadors per cloure les mostres que donen claror a la capella de Santa Anna per ço que layre noy entre a for de V sous lalna.

Item costà I cent de tatxes per clavar la dita tela en la bastida III diners.

Item costaren VII alnes de veta blanca per clar la ab la tela VII diners.

Any 1397

F. 3r. «Missions fetes en fer banchs en la casa de la libraria novellament feta e cloure les finestres per ço que no hi entre lo vent ni pluya».

Item a VIII de abril fo feta avinença ab en Pere Bertran fuster que fehes taulells e banchs.....

(am albarà) Item per ço que no intràs vent ni pluya en la dita libraria fo manat a mi que fees cloure les III finestres qui hi son la qual cosa fo feta segons ques appar.

A la qual obra fo en Pere Bertran fuster ab dsi altre fuster III dies a for de III sous per die quiscun que fan XVIII sous.

Item costa la fusta que hi fo mester del dit Pere Bertran VII sous.

Item fou a la dita obra Johan Gesser per cloure pertida de les finestres de ges III dies a for de III sous sis diners per die que fan X sous, VI diners.

Item costa I cafis de ges per cloure les dites finestres X sous.

Item costaren del obrador den Boxadors III alnes e III palms de lenç ençerat per les dites finestres a for de V sous lalna que fan XVIII sous, IX diners.

Item costaren XIX alnes de veta blanca a for de I diner lalna que fan I sou, VII diners.

Item costaren CL marchovins per clavar les bastides de fust I sou, VI diners.

Item costaren D tatxes per clavar lo drap ençerat I sou, V diners.

Llibre d'Obra, Comptes, vol. anys 1384-1396

Any 1393

F. 165r. «Expense facte a la O de la claustra et illa quam versus castrum regis».

Expendit in facere faciendos bastidas per dictis duobus O CCXLVII solidos, VI denarios, miga.

Any 1394

F. 173v. «Solutionis de la resta dels DC florins qui debebant magistro vidriarum».

Ponit in data quos solvit magistro vidriarum qui restavant sibi ad solvendum de suo salario DC florinos et restavant sibi ad solvendum CCCLXXXV florinos e mig qui ad forum de IX solidos VII denarios per flori faciunt III milia DCXCIX solidos, IV denarios.

Item V florinos de gratia quos dedit sibi de mandato honorabile capitulo qui ad eadem forum XLVII solidos XI denarios suma universale tocus III milia DCCXLII, III denarios, miga.

F. 174r. «Expense facte in faciendos et defaciendos seu disfaciendo bastidas dictarum vidriarum».

Ponit in data quos solvit expensit infaciendo fieri bastides dictarum vidriarum et difaciendo eas et aliqua ferramenta et journaliorum magistrorum legaderiorum et alia necessaria ad dictas bastidas et alias ut paret in compoto C solidos.

Any 1395

F. 183r. «Expense facte circa vidrias».

Ponit in datis quos solvit et expendit per reparando et adaptando vidriarum que est versus palacium epicopale et de salario magistri et per emendo filum darum ad opus cape ipsius vidriarum

rum et alias ut patet minutatim et caetera VIII solidos VI denarios miga LVIII solidos, VI denarios, miga.

Any 1396

F. 193r. «Expense facte circa vidrias factas in finestra que est supra chorum Dedis».

Ponit in datis quos solvit et dedit de mandato honorabile capituli Michaeli Dolague magistro vidriarunt inter precium earumdem quod fuit LXV florinos qui ad forum de X solidos valent DCL solidos. Item sibi datum de gratia de mandato domini honorabile capituli XV florinos qui ad dictum forum valent CL solidos, summa DCCC solidos.

«Expense facte ratione ferramentorum necessariorum ad ponendum vidrias superius expensare et per capa ditorum vidriarum».

Ponit in datis quos solvit magistro Guilló fabro per faciendum omnia ferramenta necessaria ad opus predictae fenestre ut patet et caetera XCIII solidos II denarios. Item solvit eidem magistro Guyllo per bastendo et rexendo dictam. Eo quia dictus magister Dolague preventus morte naturae patuit ad implicandum opus suum XXX solidos. Summa CXXIII solidos II denarios.

Item post mortem dicti magistri Dolague fuit emptum vitrios diversorum colorum ab uxor dicti magistri medium quintale precio XL solidos.

Item ponit in datis quos solvit Petro Bertrandi fusterio per faciendum bastidas ad opus dicte fenestre et per ponendo dictas vidrias IX solidos.

Item ponit in datis quos solvit per tribus fanecas geggsi sive de ges ad oppus dicte fenestre de II solidos VI denarios.

SEGLE XV

Llibre d'Obra, Comptes, vol. 39, anys 1400-1406

Any 1400

F. 3v. «Missions fetes lo present an en gornir algunes fenestres de la Seu de vidries segons ques seguex».

Item sta en veritat que lan prop passat de XCIX fo feta avinença per los senyors de capitol ab mestre Martí Navare mestre de vidries que guornís de vidries les dues finestres pus prop del altar maior qui donen claror al dit altar e fo avengut que li donàs hom per quiscuna finestra LX florins e tota la ferramenta necessaria ales dites finestres e fil daram per a les capes perque lo desus an de XC IX lo dit mestre acaba la una de les dites finestres es saber aquella ques demunt lo portal de la sagristia segons ques appar. E jo axi metex paguel de la dita finestra segons apar en los comptes del dit an per mi retuts.

Item lan present de M CCCC ha VI de març acabà de guornir l'altra finestra de les desus dites la qual es apart de la capela de Monchada. E aquest die jo fiu compliment al dit mestre Martí als LX florins que es lo preu de quiscuna finestra segons appar ells capitols que te lo notari de capitol los quals a for de X sous I diner per peça fan DCV sous jaquesos.

A ni apocha en poder del notari de capitol costa I sou.

Item per ço com la desus dita finestra era closa ab loses foren I dia los macips del mestre de la Seu per levar les ne prengueren de loguer entre ab dos per I die V sous, VIII diners.

Item hi fo I hom de plaça per ajudar los costa I sou, VIII diners.

Item pague a mestre Guillem de Montlonch serraller per fer la ferramenta necessaria a la dita finestra e a la capa la qual ferramenta pesa CXXXV lliures que a for de VIII diners la liura fa XC sous iaquesos.

A ni albarà.

F. 4r. *Item a XI de març fo feta avinença per mossen Johan Eximiniç jo present ab mestre Martí mestre de vidries que guornís de vidries en la Seu dues finestres es saber la finestra demunt la capella de Muncada e la finestra damunt la capella de Sent Jac per preu quiscuna de LX florins. Ha ni capitols en poder del notari de capitol al qual done I sou.*

Aquest die de voler del dit mossen Johan obrer maior car axi fo avengut preste al dit mestre Martí per fer venir vidre X florins que fan C sous, X diners.

A ni apocha en poder del dit notari e fermança en Dalmau de Cervera prevere.

Item a XXII ded abril de voler del dit mossen Johan Eximiniç obrer maior preste al dit mestre Martí per ops de vidre vermell e tinch penyora I capa folrada de vermeyll X florins que fan C sous, X diners.

Any 1404

F. 4r. «Missions fetes en guarnir de vidries la finestra que sta munt davant la pica del aygua beneyta davant les fonts».

Item sta en veritat que lany passat de M CCC III fon feta avinença ab mestre Martí Navarro per guarnir de vidries la finestra damunt la pica de la aygua beneyta que sta que sta davant les fonts es va depent Sent Christòfol per preu de setanta florins presti li lany de mil CCCC III XX florins restaren ne L florins segons appar per los comtes per mi retuts lany passat e lo libre del notari paguili los L florins anaven los florins a for de deu sous II diners la peça que fan DVIII sous III diners.

Item doni an Martí Ivanyes ferrer per la bastida de ferre que feu per la finestra de la vidriera de Sent Christòfol la qual pesa ab les barres travesseres e claus e altres coses necessaries CXXX lliures a for de X diners per liura que fan CVIII sous, VIII diners.

Item costa de pujar la dita bastimenta quant fon pesada al pes del rey fins a casa de mestre Martí vidrier.

F. 4v. *Item doni divendres a XXIII de mag an Johan Aguiló botiguer per XXII lliures X onces e miga de fil de lautó per guarnir la capa de la vidriera, anave la lliura a for de III sous que fan LXVIII sous, VII diners, miga.*

Item compri del garboller II arroves e XIX lliures de plom a for de XXXII sous lo quintar per a la vidriera a soldar de Sent Christòfol que fan XX sous, II diners, III pugeses.

Item mes compri X klliures destany a for de XXII diners la lliura per destemprar lo plom que fa XVIII sous, III diners.

Item doni a un bastayx quel puga del pes del rey fins a casa de maestre Martí V diners.

Item doni an Solà fuster que fonch un jornal ab son company per fer la bastida a la vidriera prenie en Solà III sous e lo companyó II sous que fan V sous.

Item compri una fanequa e mija de ges per posar la vidriera, costa XXII diners.

Any 1406

F. 5r. «Missions fetes per guarnir les finestres de la libreria de la Seu la qual sta detràs laltar maior lany M CCCC e sis».

Primerament compri cinch alnes e mig palm de drap encerat per guarnir tres finestres de la libreria a for de III sous la alna fan XV sous, IIII diners, III pugeses.

Item compri CC taches de lautó costaren a for de sis diners lo cent I sou.

Item doni a mestre Frances per III dies que mes a guarnir les finestres VI sous.

Llibre d'Obra, Comptes, vol. 40, anys 1421-1438

Any 1432

F. 19r. *Item dimarts a XXVIII del mes desus any desus dit fou en Miquel Torrent per fer una post redona per pugar la vidriera del postall que hix al palau del S. Cardenal per ço com caye, prenie III sous.*

Any 1438

F. 48v. *Item a XIII del mes de febrer any desus dit fonch en Miquel Torrent per adobar una finestra darere laltar major de la Seu quey mes drap encerat e feu hi bastiment de fusta*

Item compri de la botiga den Loys Sera de la ciutat de Leyda tres palms de tella encerada per a damunt dita finestra, costa tres sous huyt diners.

Llibre d'Obra, Comptes, vol. 36, anys 1432-1444

Any 1432

F. 10r. «Expense facte in aptandis vidrieriis».

Item ponit quos distribuit per aptandis vidrieriis scilicet per filo electi sive lauto per variis precii et salario magistrorum et aliis necessariis ut dedit minutatim M CCCXXVIII solidos, V denarios.

Any 1442

F. 127r. «Date et expense facte en les vidrieres majors».

Item ponit quos rependit in obtando les vidrieres tam in jornalibus magistri Terri qui venit Barchinona quam in bastides de

fustibus quam in gafetis de ferro et aliis necessariis ut minutatim in suis compotorum CCLXXV solidos, II denarios dedit albaranum.

Llibre d'Obra, Comptes, vol. 35, anys 1445-1454

Any 1449

F. 15r. *Item pagui a Miquel Torrent per un jornal que meté en adobar les faç e metre draps encerats en dues finestres tras laltar major car les altres eren podrides.*

Item pagui VII palms de drap a raó de III sous den Luis Serra VII sous VI diners. Item un C cde tatxes e III alnes de veta blanca per fiugar los draps encerats V diners que fa tot VII sous, VI diners.

Llibre d'Obra, Comptes, vol. 34, anys 1454-1461

Any 1457

F. 32r. *Item costaren X alnes de drap encerat que compri per a la finestra de la Casa del Capitol a la botigua den Baró a raó de III sous VII per alna e per a la finestra del archiu que ere romput lo quey ere.*

Item costaren XVIII alnes de beta VIII diners e cinchcentes taxetes per clavar los encerats II sous, VI diners.

Item pagui an Berthomeu Albiol fuster per IIII jornals que obrà en lo mes de deembre en fer lo bastiment dels encerats del capitol e posar los e renovar los encerats del archiu e levar ne los vells e dona compliment a la dita faena que a raó de III sous VI diners per die munten XIII sous.

Item pagui an Pau Benet mercader XXXIII sous XI diners per sis lliures de claus de XL e per dos lliures de claus de trenta e CC marcovins e XIII lanes de spart e tres manols de soguals e altres averies que pres en Barthomeu Albiol

Any 1461

F. 21v. «Despesa feta en la libreria de la dita Seu feta en lany present».

Primo pagui an Johan de Raymat fuster per IV jornals que obrà en la dita obra que feu lempostament de los libres de dita libreria e feu los encerats de les finestres que a raó de III sous VI diners munten XIV sous.

Llibre d'Obra, Comptes, vol. 32, anys 1469-1479

Any 1472

F. 12v. *Item pos en data sis sous los quals pagui an Jachme vidrier per dues lanties grans que li compri per lo cor de la Seu, digous a XVI dabril any damunt dit.*

Llibre d'Obra, Comptes, vol. 30, anys 1489-1499**Any 1490**

F. 21r. «Per obs de les vidrieres».

A V de mag primerament el capitol doni a mestre Gil Fontanet mestre de les vidrieres XV florins dic CCC sous.

Mes pagui a mestre Johan Martí e a mestre Johan Navarro per dos dies feren bastides a les finestres del cinbori per fer dites vidrieres a raó de III sous VI [diners] cadabu dells son quatre dies entre los dos e quatre manobres dos cada dia VI sous VIII [diners] a raó de XII sous VIII cadabu XX sous.

Mes pagui a mestre Andreu per una dotzena de trenelles per obs de fer les bastides a raó de IIII diners per persona IIII sous.

Mes foren presos claus de la obra dels que sobrats eren al moniment los que mester hagueren pus son de la obra sols ne fas memoria.

Dimecres a XIII de juliol per tancar part de les finestres del cinbori per obs de fer les vidrieres logui mestre Anthon Gomar per III sous mes Johan Martí per III sous VI mes dos manobres per III sous IIII diners mes feu portar mestre Anthon XXXVIII somades de grana a raó II diners somada valen VI sous IIII per tot XVI sous, II diners.

Dijous a XV de juliol en dita faena mestre Anthon e Johan Martí VI sous VI e per dos manobres III sous IIII diners per los tots VIII sous X [diners].

Dimecres a XVI y fonch Anthon per III sous Johan Martí per III sous VI e los dos manobres III sous IIII tot VIII sous X diners.

F. 21v. Disapte a XVII de juliol per desfer les bastides de la capella de Moncada mestre Anthon Gomar per III sous mes loga tres peons per V sous mes a Johan Martí per al cinbori per III sous VI per tots XI sous, VI diners.

Diluns a XVIII mestre Anthon tancharen les finestres de la capella de Moncada dins e de fora per son jornal III sous mes loga III peons per V sous mes Johan Martí al cinbori per tres sous VI per tots XI sous, VI diners.

Mes compraren dos cabaços per VIII dines mes sis trenelles per dos sous per tot II sous VIII serviren les tremeles per fer bastides.

Dimarts a XX a les finestres del cinbori mestre Anthon per III sous Johan Martí per III sous VI dos peons III sous IIII VIII sous, X diners.

Divendres a XXIII en dita faena Anthon e Johan Martí ab dos peons al for sobredit VIII sous, X d.

Disapte a XXIII en dita faena Anthon e Johan Martí ab los dos peons per tots al for sobre dit VIII sous, X diners.

Dimars a XXVII de juliol en dita faena Anthon e Johan Martí ab los dos peons per tots VIII sous, X d.

Dimecres a XXVIII en dita faena Anthon e Johan Martí ab los dos peons per tots VIII sous S diners.

Dijous a XXVIII en dita faena Anthon e Johan Martí ab la hu dels peons VIII sous, II diners.

Divendres a XXX Anthon per III sous mes loga Franci Aranyó per I sou VIII diners IIII sous, VIII d.

F. 26v. «Dates fetes per manament de capitol a mestre Gil fontanet mestre de les vidrieres».

A V de mag per hun mandatum del capitol doni a mestre Gil Fontanet y part de paga del que ha de haver per les vidrieres segons apar en dit mandatum XV florins dic CCC sous.

A XXXI de agost per manament del capitol doni a mestre Gil Fontanet altres XV florins per la rahó damunt dita de les vidrieres dic CCC sous.

A XIII de octubre per manament del capitol doni a dit mestre Gil Fontanet XII florins per la vidriera feta a la finestra davant o sobre lo cor CCXXX sous.

A IIII de dehembre per manament del capitol doni a mestre Gil Fontanet per part del que havia haver per lo fer de les vidrieres segons se mostra en dit mandatum dich CCC sous.

A XVIII de dehembre doni per manament del capitol a mestre Gil Fontanet XXX florins dich DC sous e es per una vidriera sobre lo portal dels Fillols XXVIII florins e per altra feta en la nova segrestia III sous que per tot son dits CCC florins.

He mes per altre mandatum fet en la sobredita jornada per la sobredita rahó de les vidrieres e donat a dit mestre Gill Fontanet e per ell de voluntat de mossen Gabriel Rovira e de mestre Vaquero an Martí Pallarés LV florins dich MC sous apocha de les quals o de LXX florins ferma en poder de Alcolega en lo mes de giner del any LXXXI yo no fas data sino de les LV florins tan solament MC florins.

Any 1496

F. 17v. «Dates per los encerats per al capitol e per a la scrivania».

Primo compri X alnes de bordar de rasa den Matheu Ortyols a raó I sou sis diners alna per quatre encerats per a la finestra westa damunt lo capitol XV sous etra per a la finestra de la rexa major de la scrivania.

Item compri III lliures de cera blanca per a dits encerats den Pardina especier ... IX sous, IX diners.

Item compri CCCC taches e XXXVI alnes de veta per a clavar los bastiments per tot IV sous, II din.

Item compri dos sachs de carbó per a fer dits encerats o saryons e una casola tot II sous, IIII diners.

Any 1497

F. 18v. «Dates per fer los fillats per a les finestres del cinbori».

Primo pos en data CCXI sous VIII diners los quals per manament del reverent capitol e pagats al magnífich mossen Gabriel Miró canonge e ardiaqua de Tarantona e per el mossen Miquell Bordalet per hun quintar de fil de lautó per fer los fillats per al cinbori ço es un bastiment gran en la finestra damunt laltar major altre en la finestra damunt hon seu lo veguer dos bastiments debes lo pallau e altres dos debes lo castel e hun bastiment damunt la capela de Tois Sants feren fe perque los coloms entraven en la Seu e sulaven la e per ells tiraven a les vidrieres.

Item pagui an Pere Simó per lo port de dit fil de Barcelona a Leyda VIII sous.

Item pos en data CCLX sous los quals e pagats a mestre Jaume Fontanet mestre de vidrieres per fer los dessus dits fillats que son VII peços CLX sous. E per reparar la vidriera debes lo pallau E la O major E la vidriera de Sent Jordi E la O debes lo castel e la vi-

*driera del Crucifici e huna esta dins la capela major damunt lar-
tiaqua Barutell que totes eren foradades e la de la capela damunt
Sent Pere entrevenint lo magnífich mossen Alberó li fonch dat per
adobar les C sous e per los fillats CLX es tot.*

F. 19r. *Item pos en data CCVIII sous III diners los qualls e
pagats a mestre Tomàs Font ferrer per hun bastiment de ferro per
a la finestra damunt la capela de Tots Sants per a fer lo fillat E dos
peces per a la finestra debes lo castell al cinbori E hun bastiment
gran per a la finestra damunt laltar major E altre per a la finestra
damunt hon seu lo veguer E dos per a la finestra debes lo pallau los
quals son guarnits del damunt dit fil e per moltes clavilles pera
tenir dits fillats e reclavar les altres vidrieres per tot pessaren los
fillats e claviles CCLXXVIII arrobes [?] a rahó VIII diners.*

*Item pos en data VIII sous per I cafts VI faneques de ges com-
pri per a cloure algunes finestres del cinbori fins dels filats la re-
golla ere en la Seu per a fer lasqualla per al orgue comprada
lany LXXXIII.*

*Item a III de març logui mestre Gaspar per fer huna bastida
per a la O debes lo castell arborar les escalles majos pos per son jornal.*

*Item logui Ganet e Guilem lo Gastó e Johan Colado per portar
fusta e ajudar arborar dites escalles per a la bastida e passar pos per
los tres V sous.*

*Item diluns a X de febrer logui mestre Gaspar per desfer la
desus dita bastida de la O e pugar les escalles alt en lo cinbori per
a fer bastides a les finestres pos per lo jornall e la del jove
VII sous.*

*Item dit dia logui Johan de Miranda e Guilem lo Gastó estava
ab en Sopenya e Johan Colado per manobres per a pugar dites es-
calles e postam e cayrons per les bastides pos per los tots V sous.*

F. 19v. *Item dimars a XIII de febrer logui mestre Gaspar e lo
seu jove per cloure la finestra debes lo castell de regola ab ges pos per
los dos VII sous.*

*Item dit dia logui per pugar regola ges e aygua Guilem den
Sopenya e Johan Colado e moret per a servir los mestres en les fines-
tres clogue la finestra gran damunt laltar major apres la feu desfer
mossen artiaqua de Ribagorça pos per tots V sous.*

*Item dimecres a XV de febrer mestre Gaspar e lo seu jove en
dita faena pos per los dos VII sous.*

*Item dit dia Johan Colado e Guilem e Johan Cassassus per
manobres pos per los tres V sous.*

*Item a III de maig logui mestre Gaspar per passar los filats e
cloure algunes cosses ab gros per son sou IIII sous.*

*Item dit dia logui Mateu Castelló e Guilem den Sopenya
e Johan Colado per manobres per dessar la fusta de les bastides
pos per los tres V sous.*

Any 1499

F. 20r. *Item pos en data XVII sous los quals e pagats a mestre
Jaume Fontanet vidrier per VIII lliures de fil de vidriera a rahó de
II sous lo qual fil sobrà en la vidriera de Sent Salvador per a sin
avia a mester per a la obra que noy agues a trametre a Barcelona
per poqua cossa.*

SEGLE XVI

Llibre d'Obra, Comptes, vol. 29, anys 1500-1505

Any 1500

F. 18r. *Item a XIII de abril mestre Anthoni e Johan jove seu
adobaren la bastida del Pelegrí e en la capela obraren e clogueren
la O major del palau pugaren lastora e les squalles per lo dos
VII sous, VI diners.*

*Item dit dia logui Johan Cassassús e lo moço den Sopenya e
Anthoni Just per agudar a pugar les squalles estora al palau e por-
taren lo postam per a cloure lo pas davant Sent Pere e cayrons e les
brandoneres per los tres VI sous.*

*Item a XIII mestre Anthoni [Queralt] tanqua lo pas de Sent
Pere e adoba lastora de la O que lo vent la avia desclavada e possa
corda a lestores del cinbori IIII sous.*

*Item dit dia lo Bearnés e Johan Cassasús e lo moço den Sopenya
per manobres per los tres pugaren les esqualles e feu bastida per a
les finestres del cinbori per a les cordes VI sous.*

F. 18v. *Item [18 d'abril] dit Johan Cassassús e lo Bearnés e lo
moço den Sopenya portaren lo postam a la casa de la obra e lo bas-
timent del Pelegrí e obriren la O major e avalaren la stora e squa-
lles e les del cinbori V sous, VI diners.*

Any 1503

F. 29r. *Item mes feren fer encerats a la finestra del capitol,
compri de Blasi de Sant Martí V alnes de venís e XX alnes de veta
per XIII sous.*

Item compri del leuter I lliura de cera per fer los encerats.

Item compri sis diners de taches per als dits encerats.

Any 1504

F. 17r. «Los jornals de mestre Anthoni Barber fets en lo an D e
quatre».

*Primo feu faena mestre Anthoni Barber en fer bastides de los
encerats de les finestres de la claustra, dos jornals a IV de gener
M D e quatre.*

Llibre d'Obra, Comptes, vol. 28, anys 1506-1513

F. 56r. *Item per los encerats de la scrivania compri de Jaume
Plegamans II alnes II pales de perets VII sous, VI diners.*

*Item compri de Guilem de la Pardina specier I lliura de cera
blanqua engruns e dos dines de grex de crestó IV sous, VIII di-
ners.*

Any 1509

F. 108r. *Item a XVIII de deembre compra mossen Joan
Guiu Ical miga fanega de ges de padellas de Alcanó per tançar*

les finestres de la claustra a raó VII sous VII sous, III diners, mig.

Item feu faena mestre Anthoni Barber en dites finestres a XVIII de deembre e son genre e Ribas VIII sous, VI diners.

F. 110v. Divendres a XIII de setembre comensaren a tancar les finestres del campanar.

Dimarts a III de deembre acabaren de tancar la finestra del campanar ab reloges.

F. 113r. Item a XI de setembre doni per mandatum del reverent capitol dotze lliures a mestre Panfil pintor per les vidries del capitol CCXXX sous.

F. 118v. Item compri de Jacme Plegamans IIII alnes II pales peret per fer los encerats de les finestres del capitol a raó II sous IX sous.

Item compri del matex XX alnes de veta X diners.

Item compri de Johannet Quinquilar taches I sou.

Item compri de Mateu Mongay II liures cera blanca a raó IV sous lliura VIII sous.

Item fa lo gendre de mestre Anthoni Barber la hun encerat o bastida per mans e fusta II sous.

Any 1510

F. 150v. Item feu un encerat per a la finestra de la Colometa vellsa per tella II sous per taches X diners, cera jan tenia II sous, X diners.

Any 1511

F. 176v. Dimarts a XVIII de juliol desferen la finestra del capitol, manobres Bonastre, Bernat IV sous.

F. 178v. Feren faena los jovers de mestre Anthoni en la finestra de les vidrieres en exquexar e adobar dita finestra VIII jornals XXVIII sous.

F. 181v. Feu faena mestre Jaume Compte en la finestra de la vidriera del capitol e adobar ajudar al mestre I jornal e mig V sous, III diners.

Item feu mestre Guilem serraler una barra de ferre per a les vidrieres del capitol pesa six lliures costa de mont XVI sous.

Llibre d'Obra, Comptes, vol. 27, anys 1514-1526

Any 1514

F. xv. Primo a V de gener compri de Ollés I alna de perets per II sous IV diners per fer un encerat a la finestra del archiu de la scrivania e compri IV alnes de beta per tot II sous, VIII diners.

Item compri de mestre Pla librater CL taches per fer dit encerat I sou.

Item compri de mestre Pla librater VI onzes de trementina e I onza de olide linós per tot I sou, II diners.

Item feu altre encerat per la finestra de la scrivania o rextat. Compri de Olés I alna I palm tela de perets mes IV alnes vetat III sous, I diner.

Item compri VI onzes trementina e I onza de linós I sou, II diners.

Any 1515

F. 29r. Item feu fer encerats per a la finestra de la Colometa vella e per a la scrivania o archiu e compri II alnes de tela a raó de II sous, VI diners.

Item compri VIII alnes veta blanca per guarnir I sou.

Item compri VIII de trementina e I de oli de linós X sous.

Any 1518

F. 23v. Primo pos en data compri XV de gener den Plana soger huna liura e mige de corda de lença per a les finestres de la libreria per tanquar aquelles a raó de I sous.

F. 24r. Item pos en data I sou VI diners per V palms de tela compri per fer hun encerat a la finestra del capitol.

Item pos en data III sous costa denserar dita tella.

Item pos en data per veta taxes y en clavar dit encerat.

Any 1521

F. 24r. Item pos en data XIII sous III diners he pagat a mossen Pere Bagua per un encerat ha fet a la finestra del capitol.

Any 1522

F. 18r. Item pos en data VIII sous los quals ab manament del reverent capitol doni a mossen Pere Baga per un encerat a fet en lo capitol.

Llibre d'Obra, Comptes, vol. 26, anys 1527-1533

Any 1527

F. 10r. Item a XI de abril y feu fabena Vicent en dar manobra al Valencia tancave les vidrieres del cimbori a rahó II sous lo jornal.

F. 10v. Item pos en data tres sous doni a dos gascons Johan y Arnau feren fabena mig dia en tancar de raiola la vedriera esta damunt la capella de mossen Pou.

F. 11r. Item divendres a XVIII de dit mes y feu fabena lo dit mestre Ros en obrir la vedriera esta damunt la capella de mossen Pou e desfer la teulada e tornar la a fer per dar claror a la vedriera.

F. 11v. *Item a XI de abril y feu fahena lo sobredit [Valencia] en tancar la vedriera del cimbori.*

Item a XII de dit mes y feren fahena los sus dits en tancar de les dites vedrieres.

Item a XIV del dit posa un jornal lo dit Valencia en acabar de tancar les vedrieres, lo vedrier abia acabat.

F. 12r. *Item disapte a XII de octubre feren fahena Pedro y Ferrando en assentar un bastiment ab la vedriera en la finestra de la sagrestia.*

Any 1528

F. 17v. *Item mes pos en data DCCCCLX sous los quals doni a mestre Ubert la paga vedrier part del preu fet de la rexa del cor.*

Any 1529

F. 11v. *Item disapte a II de dit mes [octubre] y feu fahena Johan Malvi en ajudar a Pedro en guarnir de fer les vedrieres del cimbori se mobien los vidres a rahó II sous lo jornal.*

F. 12r. *Item dimarts a XVII de dit [agost] y feren fahena mestre Ros y Guillem y feren una porta al cimbori e adobaren una cadira de confessar que estave tota sclada a Sant Pere VI sous.*

F. 14r. *Item disapte a II de dit mes [octubre] feu fahena Pedro y guarní de ges les vidrieres del cimbori ques movien.*

F. 17r. *Item mes pos en data CCLXXXX sous doni a III de juny a mestre Hubert vidrier per compliment de paga del preu fet de daurar les cargofes de la rexa del cor de les quals li donaren a rahó de XVII sous quiscuna cargofa de daurar compres tot lo que ell ere obligat en la capitulació e mes li donaren en smena dels bens or posa en lo daurar tres ducats.*

Any 1530

F. 11r. «Los jornals de mestre Miquel Ros fuster y dels seus jovens en lo present any M D XXX».

[Gener] *Primo divendres a XXI de dit mes de gener y feu fahena mestre Miquel Ros y Guillem son criat e ajudaren en fer una bastida a la vidriera de la O gran de la part del castell e posaren dues poliges a dos permodols de empalliar e adobaren les portes del celler de la obra a rahó IIII sous lo jornal del mestre Ros y II sous lo del moço VI sous.*

F. 12r. *Item divendres a XXI de dit [gener] y feu fahena Pedro y Johannes en fer una bastida a la vedriera de la O gran esta a la part del castell per adobar la mestre Ubert y feren bi fahena mig dia III sous, VI diners.*

Item divendres a XXVIII de dit mes y feren fahena Pedro mig jornal en picar pedres per tancar una finestra de la segrestia I sou, VIII diners.

Item disapte a XXVIII de dit y feren fahena Pedro y Johannes en picar de les dites pedres VII sous.

Item diluns a XXXI de dit mes y feren fahena Pedro y Johannes en pugar pedra y manobra a la segrestia VII sous.

[Febrer] *Item dimarts lo primer de febrer y feren fahena Pedro y Johannes y comensaren de tancar la dita finestra a rahó III sous VI lo jornal de quiscu VII sous.*

Item dijous a III de dit y feren fahena Pedro y Johannes e acabaren de tancar la dita finestra.

Any 1531

F. 10v. «Dates fetes entre jornals dels manobres lo present any M D XXXI».

[Abril] *Primo dijous a VI de abril any damunt dit y feren fahena dos manobres Joan y Antoni en pugar manobra ges y aygua per a guarnir les vedrieres del cimbori que lo vent les havia rompudes a rahó II sous lo jornal de quiscu IIII sous.*

Item divendres a VII de dit mes y feu fahena Antoni en dar manobra al Valencià guarnie les dites vedrieres II sous.

F. 11v. *Primo a XXVIII de nohembre y feu fahena mestre Jeronim fuster e mig porti dues portes de les finestres del capitol y les assenta ab ses frontisses y adoba tres cadires del cor a rahó IIII sous lo jornal.*

Item a XVIII de dit mes y feu fahena lo dit mestre Jeronim e feu hun enserat gran a la finestra de la librería e hun altre al capitol.

F. 12r. *Primo dijous a VI de abril any dit feu fahena lo Valencià y guarní de ges buna vedriera nova havie feta e assentada mestre Ubert lo vidrier a rahó III sous VI jornal.*

F. 15v. *Primo pos en data CCCXII sous doni a X de abril de dit any a mestre Ubert vedrier per rahó de una vedriera havie feta nova e hun pany de una lantia que lo vent havie enderrocada e per fer dos ferros per a refermar les que posà e per a les altres.*

Any 1532

F. 20v. *Item pos en data XXXX sous doni a XXI de febrer de dit any a mestre Perot Bagua prevere per dos encerats feu la hu per a la librería laltre per al capitol y per les tages y beta per tot.*

F. 21r. *Item pos en data XXII sous doni a mestre Pere Bagua per dos enserats feu la hu pintat per al capitol laltre per al archiu de mestre Heredia tot blanch.*

Any 1533

F. 17r. *Item pos en data XII sous doni a mestre pintor Pere Bagua per fer los dos encerats blanchs per al capitol.*

Llibre d'Obra, Comptes, vol. 25, anys 1534-1540**Any 1535**

F. 29v. *Item pos en data trenta sis sous pagui a mestre Demengo vedrier per lo tornar un pany a la vedriera de Sant Cristofol lo qual posa en plom nou.*

Item pos en data dotze sous pagui lo senyor canonge Botella a mestre Domengo vedrier per adobar la vedriera del archiu del capitol.

Any 1537

F. 16v. *Dimecres a XXVIII de dit [març] y feren fahena los sobredits sis y picaren pedra y tancaren de antosta de raiola la vedriera de Sant Cristofol que lo vent avie trencada XX sous, VI diners.*

F. 23r. *Item pos en data de tres sous pagui de tres fanegues de ges entre ports y tot per fer tancar les vedrieres damunt lo cor que lo vent trencà.*

Any 1538

F. 27r. *Item fas data de V sous pagui a mestre Heredia per hun pany feu fer a la porta de la finestra del archiu ab picaport.*

F. 28r. *Item pos en data trenta cinch sous sis diners pagui al senyor mestre Andreu Valls cabiscol de la Seu per rahó de DCL raioles li prengui per al empedrat feu a la privada del palau del senyor bisbe e per a tanquar vedrieres a rahó de X sous lo cent e sis diners per lo port valen.*

Any 1539

F. 19r. *Primo pos en data deset ducats e pagats en diversos partits a mestre Blasi pintor en part de aquells XX ducats lo reverent capitol li avie de donar per netegar lo cor e lo altar major e adobar e netegar les vidrieres segons la cpaitulació entre lo reverent capitol e dit mestre Blasi ere formada.*

Llibre d'Obra, Comptes, vol. 24, anys 1541-1555**Any 1541**

F. 9v. *Item pos en data vuytanta sous e pagat a mestre Miquel Guiu pintor per part de aquelles huyt liures li done lo reverent capitol per mantindre les vidrieres.*

Any 1542

F. 14r. *Primo pos en data huytanta sous en pagar a mestere Miquel Guiu pintor per part de aquelles huyt lliures lo reverent capitol li done per netegar lo altar maior y les rexes y lo cor*

per les vedrieres per la tanda de Sant Joan de M D XXXXI ... LXXX sous.

F. 17r. *Item e pagat huyt sous a mestre Miquel Guiu per adobar la vidriera del argiu.*

Any 1544

F. 9v. *Item e pagat a mestre Blasi Guiu pintor quatre lliures per la paga de Sent Johan per tenir custodies les vidrieres en fer les netes y lo altar maior y les rexes y lo cor ab mandato del reverent capitol.*

Item e pagat a mestre Miquel Giu pintor quatre lliures per la paga de Nadal ab mandato del reverent capitol.

Any 1545

F. 15r. *Item pos en data que he pagat a mestre Blasi Guiu pintor quatre lliures per la paga de Sant Joan per tenir en custodia les vidrieres y fer les netes y per netegar lo altar major y lo cor ab mandato del reverent capitol.*

F. 15v. *Item pos en data que he pagat a mestre Blasi Guiu pintor vuytanta sous per la paga de Nadall del present any de 1545 per son salari acostumat ab mandato del reverent capitol.*

F. 19v. *Item pos en data vint sous pagui a mestre Martí Brunet per fer uns encerats al capitol, per mans, cera tatxes en lo qual feu lo preu lo S. canonge castelbell.*

Any 1546

F. 11v. *Item a XXII de abril feu fahena Francisco y Jonnes Arcadun fins a dinar en tancar les vedrieres que donen davant lo monument III sous, VI diners.*

F. 14r. *Item fas data de vuytanta sous e donat a mestre Blasi Guiu pintor per a la paga del Sanct Joan per son salari de tenir en custodia les vedrieres y neteiar lo cor ab mandato del reverent capitol.*

(Ibid. paga de Nadal.....).

Any 1547

F. 17r. *Item fas data de vuytanta sous doni a mestre Blasi Guiu pintor per son salari de tenir en custodia les vidrieres per la paga de Sanct Joan ab mandato del reverent capitol.*

Item fas data de vuytanta sous doni a mestre Blasi Guiu pintor per la mitat de son salari de tenir en custodia les vidrieres son per la paga del Nadal ab mandato del reverent capitol.

Any 1548

F. 11v. *Digous Sanct a XXIX de dit feren faena fins a dinar Domingo y Joannes en tancar les vedrieres y netegar los tarrats, guanyaren III sous, VI diners.*

F. 13r. *Item fas data de vuytanta sous doni a mestre Miquel Guiu pintor per la mitat de son salari de tenir en cuastodia les vidrieres son per la paga de Sanct Joan ab mandato del reverent capitol.*

Ibid. per la paga de Nadal ab mandato del reverent capitol.

F. 16r. *Item fas data de sis sous doni a mestre Miquell Guiu pintor per lo adobar y asentar la vidriera del arxiu feren los canonges Gilabert y Castellbell.*

Any 1549

F. 15v. *Item fas data de vuytanta sous doni a mestre Miquell Guiu per la mitat de son salari de tenir en custodia les vidrieres son per las paga de Sant Joan ab mandato del reverent capitol.*

F. 16r. *Item fas data de vuytanta sous doni a mestre Miquell Guiu pintor per la mitat de son salari de tenir en custodia les vidrieres son per la paga de Nadall ab mandato del reverent capitol.*

F. 19r. *Item fas data de dotze sous doni a mossen Mateu Nogué per tres alnes de tela veta y taxes y per la sera carbó y per lo bastiment y per fer dit encerat dotze sous per a la finestra del capitol per tot.*

Any 1550

F. 12r. *Primo fas data de vuytanta sous doni a mestre Miquell Guiu pintor per la mitat de son salari de tenir en custodia les vidrieres y son per la paga de Sant Joan ab mandato del reverent capitol.*

F. 12v. *Item fas data de vuytanta sous doni a mestre Miquell Guiu pintor per la mitat de son salari de tenir en custodia les vidrieres en lo present any ab mandato del reverent capitol.*

F. 14r. *Item fas data de vint y set sous doni a mossen Sant Andreu draper per lo preu de III alnes y un pall y mig de molada negra me feren comprar los senyors de obrers per obs de tancar la vidriera que done davant la trona.*

Any 1551

F. 11r. *Item fas data de cent cexanta sous doni a mestre Guiu pintor per son salari de tenir en custodia les vidrieres y son per les dues pagues ab mandato del reverent capitol.*

Any 1552

F. 12v. *Item fas data de vuytanta sous doni a mestre Miquell Guiu pintor per la mitat de son salari de tenir en custodia les vidrieres y son per la paga de Sant Joan ab mandato del reverent capitol.*

Any 1553

F. 14v. *Item fas data de quatre sous doni a mossen Miquell Homdedeu per un enserat feu fer a la finestra del arxiu per manament dels hoidos de comptes.*

Any 1555

F. 10v. *Dijous a XI de abril feren faena Martin y Domingo en adobar la cortina del altar maior y en tancar les vidrieres.*

Dimarts a XIII del mateix feu faena lo desus dit en dita obra y en asentar una barra a la vidriera del capitol.

Dimercres a XIII de dit feu faena lo sobredit en la dita vidriera en fer forat per a les barres.

F. 12v. *Primo fas data de dos cents vuytanta vuyt sous doni a mestre Jon. Iustalats vidrier per lo neteiar y adobar totes les vidrieres ab mandato del reverent capitol.*

Item fas data de cent y vint sous doni a mestre Joan Iustalan vidrier per sos treballs y gastos a posat en adobar la vidriera de la casa del capitol ab mandato del reverent capitol.

Llibre d'Obra, Comptes, vol. 20, anys 1556-1568

Any 1556

F. 15r. *Item fas data de dos cents quaranta sous doni a mestre Joan Iustalan per son salari acostumat de tenir en custodia les vidrieres ab mandato del reverent capitol.*

Item fas data de tres cents y dotze sous doni al desus dit mestre Joan Iustalan en pagua de aquells vint y sis palms de vidre pintat y recuyt a posat en les vidrieres de Sanct Christofol y en la de la O de la part del castell del rey ab mandato del reverent capitol.

Any 1557

F. 9r. «*Dates fetes en los jornals de mestre Lope de Arue mestre de la obra de la Seu y de sos jovers fets en lo present any 1557*».

Primo disabte a XXVII de febrer trebalaren en fer una regata en una finestra de la capella den Colom per a posar y una vidriera de alabastre Janico, Martinico y lo criat de mestre Francisco guayaren tots VIII sous, VI d.

Diluns lo primer de març trebalaren en dita obra los dits tres jovers en dita obra al matex preu tots guayaren VIII sous, VI d.

Dimarts a dos de dit trebalaren en dita obra mestre Lope y los de sus dits tres jovers guayaren tots tretze sous y sis dines.

Dimercres a tres del dit trebalaren en dita obra los de sus dits quatre al matex preu guayaren tots XIII sous, VI diners.

Dijous a quatre de dit trebalaren en dita obra los de sus dits quatre al dit preu tots guayaren XIII sous, VI diners.

Divendres a sinç de dit trebalaren en dita obra los de sus dits quatre al matex preu guayaren XIII sous, VI diners.

F. 9v. *Dijous a XX de octubre logua mestre Joan lo vidrier unmanobrer per ajudar li a neteiar la capella major les rexes y lo cor ab manament dels obres guaya tres sous.*

F. 10r. *Primo fas data de tres cents cexanta sous y vuyt dines doni a mestre Joan Iustalan vidrier y son dos cents sous per lo salari acostumat de tenir en custodia les vidrieres y los restants son per lo vidre que a posat en les altres vidrieres e per lo fill de aram conste en lo mandato del reverent capitol.*

Any 1558

F. 10v. *Dijous Sanct apres dinar y lo divendres Sanct de mati treballaren en tancar les vidrieres del simbori Domingo y Joanico.*

F. 12v. *Item fas data de dos cents quaranta sous doni a mestre Joan Iustalan vidrier per son salari acostumat de tenir en custodia les vidrieres de la present iglesia ab mandato del reverent capitol.*

Item fas data de cent vuytanta vuyt sous doni a mestre Joan Iustalan vidrier per lo vidre y mans de la vidriera ha feta en lo retret del capitol preu fet ab mandato del reverent capitol.

Any 1559

F. 12r. *Item fas data de dos cents quaranta sous doni a mestre Joan Iustalan vidrier per son salari acostumat de tenir en custodia les vidrieres de la present iglesia ab mandato del reverent capitol.*

F. 16v. *Item fas data de setze sous y quatre dines pagui a set de novembre per lo preu de tres alnes de tela per lo enserat per al capitol y per les taxes y veta per tot pagui dits setze sous y quatre an Menavi botiguer y a mossen Corrià.*

Any 1560

F. 10v. *Dimecres a XIX de setembre treballaren los dits fadrins en tancar les finestres que donaven en lo arxiu de la casa de la obra.*

F. 11r. *Item fas data de dos cents quaranta sous doni a mestre Joan Justalan vidrier per son salari acostumat de tenir en custodia les vidrieres de la present iglesia ab mandato del reverent capitol.*

Any 1561

F. 13v. *Divendres a XXX de dit [maig] logui un manobrer per a netejar la barraqua de la calç per posar lo ges que compri per a reparar la paret de les finestres del archiu y lo retret de mossen Beramon guanyà ... II sous.*

Diluns a dos de juny logui un manobrer per ajudar al mestre qui repa(ra) la paret de les finestres del archiu guanyà II sous, VIII diners.

F. 14r. *«Journals de mestre Lope de Arue mestre de la obra de la Seu y de sos jovens fets en la obra de dita Seu en lo present any MDLXI».*

Primo lo darrer de març comensaren de piquar la pedra de les finestres del archiu mestre Lope y dos aprenents so es Pedro y Joannes de Ochea guayaren deu sous.

Dimars lo primer de abril treballaren los mateyxos tres en dita obra y al mateyx preu per X sous.

Dimecres a dos de dit treballaren en dita faena y obra los de sus dits tres al mateyx preu dic per X s.

Disabte a sinc de dit mes treballaren en dita obra los dos aprenents dic en piquar pedra guayaren VI s.

Dimecres a VIII de dit mes treballaren en dita obra mestre Lope y los dos aprenents guayaren deu sous.

Dijous a X de dit mes treballaren en la mateyxa faena los de sus dits tres en piquar dita pedra guayaren X sous.

Divendres a XI de dit mes treballaren en la mateyxa faena los de sus dits tres al mateyx preu X sous.

Disabte a XII de dit mes treballaren en dita obra los de sus dits dos aprenents y guayaren sis sous.

Diluns a XIII de dit mes treballaren en dita obra los dos aprenents al mateyx preu VI sous.

Dimars a XV de dit mes treballaren en dita faena y obra los dits dos aprenents al mateyx preu .. VI sous.

Dimecres a XVI de dit mes treballaren en dita faena y obra los dits dos aprenents per VI sous.

Dijous a XVII de dit mes treballaren en dita obra mestre Lope y los dos aprenents al mateyx preu dich X sous.

Divendres a XVIII de dit mes treballaren en dita obra los de sus dits al mateyx preu dich X sous.

Disabte a XVIII de dit mes treballaren en dita obra los mateyxos tres y al mateyx preu dich ... X sous.

Diluns a XXI de dit mes treballaren en dita obra los de sus dits tres al mateyx preu dich X sous

Dimars a XXII de dit mes treballaren en dita obra los mateyxos tres y al mateyx preu dich ... X sous.

F. 15v. *Item fas data de quatre cents vuytanta sous y sis diners doni a mestre Joan Justalan vidrier y son los dos cents y quaranta sous per son salari acostumat de tenir en custodia les vidrieres de la Seu y los restants son per tres vidrieres a fetes per al archiu y per les mans de fer los filats de dites vidrieres ab mandato.*

F. 17v. *«Dates fetes en lo arencar la pedra».*

Primo fas data de quaranta sous doni a mestre Lope de Arue mestre de la obra de la [Seu] per tota la pedra arencada per a les finestres del archiu en lo any present dich.

«Dates fetes en ports de pedra».

Primo fas data de vuytanta sous doni an Luch Molins majorall dels carros de la ciutat per lo port de vint carretades de bous an portat pedra per a les finestres del archiu dich.

F. 19r. *Item fas data de sinquant dos sous doni y sis diners per lo preu de quinze liures de fill de aram per al filats de les vidrieres lo qual trameté mossen Alçamora de Barcelona y per letra sua los doni a mossen Robinat son cosí a rahó de III sous VI diners per liura.*

Item fas data de dos sous pagui lo damunt dit dia a mestre Pere Serra traginer per lo port de dit fill de aram lo qual servi per a dit efecte.

Any 1562

F. 12r. *Item fas data de dos cents quaranta sous doni a mestre Joan Iustalan vidrier los quals li done lo reverent capitol tots anys de salari per tenir en custodia les vidrieres de la present iglesia ab mandato del reverent capitol.*

Any 1563

F. 12v. *Item fas data de dos cents quaranta sous doni a mestre Joan Iustalan vidrier los quals li done lo reverent capitol tots anys de salari per tenir en custodia les vidrieres de la present iglesia ab mandato del reverent capitol.*

Any 1564

F. 13v. *Item fas data de dos cents quaranta sous doni a mestre Joan Iustalan vidrier los quals li done lo reverent capitol tots anys de salari per tenir en custodia les vidrieres de la present iglesia ab mandato del reverent capitol.*

F. 17r. *Item fas data de sinquant un sou y honze dines doni an Dimas Bafart revenedor per lo claus y tatxes an preses per a les portes de les finestres y cubertes de les cambres de la casa de la obra y archiu per tot dich.*

F. 17v. *Item fas data de sinquant nou sous doni a mestre Sabastia Sansó fuster per la fusta y mans de les tres portes de les finestres del archiu y per dues pasteres y per les mans de un punta-peu feu per asentar se lo senyor bisbe en les vespres del pontificall per tot li doni dich.*

Any 1565

F. 10v. *Divendres a XXII de juny treballs mestre Gabriell y Arnau y Franceç en piuar la pedra per a la finestra de la casa de la obra guanyaren tois X sous, VI diners.*

Disapte a XXIII de dit treballaren en dita faena y obra los dits tres per X sous, VI diners.

Dimars a XXVI de dit treballaren en dita faena y obra los mateyxos tres a dit preu ... X sous, VI diners.

Dimecres a XXVII de dit treballaren en dita faena los dits tres per lo mateyx preu .. X sous, VI diners.

Dijous a XXVIII del mateyx treballa mestre Gabriel y los dos mosos en dita faena y obra per X sous, VI diners.

Disapte lo darrer de juny treballa mestre Gabriell y los dos mosos en dita obra X sous, VI diners.

Diluns a dos de juliol treballa mestre Gabriell y los dos mosos en foradar la paret per asentar la finestra de la dita casa de la obra guanyaren dich X sous, VI diners.

F. 11r. *Dimars a III de julioll treballa mestre Gabriell y los dos jovens en asentar la dita finestra guanyaren dich ... X sous, VI diners.*

Dimecres a IIII de dit mes de juliol trweballaren mestre Gabriell y los dos jovens guanyaren X sous, VI diners.

Dijous a V de dit mes de juliol treballa lo dit mestre y dos jovens en dita obra per X sous, VI diners.

Divendres a VI de dit mes treballa mestre Gabriel ab los dos jovens per lo mateyx preu dich X sous, VI diners.

F. 12r. *Item fas data de tres cents sous doni a mestre Joan Iustalan vidrier y foren dos cents quaranta sous per son salari acustumat de tenir en custodia les vidrieres de la present iglesia y los setanta sous per una vidriera feu dins lo retret del capitol li doni dich tres cents sous ab mandato.*

F. 14r. *«Dates en arenar pedra en lo any present».*

Item fas data de cexanta sous doni al desus dit mestre Gabrill per lo arenar una ayguera per a la dita casa de la obra y per les pedres de la finestra de dita casa dic de la entrada dic LX sous.

«Dates fetes en ports de pedra en lo any present».

Primo fas data de setanta sous pagui a Perot Valensa y Aramon y al carreter de mossen Seçala per lo port de quatorze carretades de pedra postaren per als graons del caragol ayguera y finestra de la casa de la obra.

F. 16r. *Item fas data de setze sous y deu dines doni an Dimas Bafart botiguer per lo preu de mil y sinc centes tatxes prengué mestre Merola de sa casa per a clavar les launes de les portes de les finestres del archiu.*

Item fas data de dotze sous doni y pagui dimecres a XII de setembre any present per lo preu de dotze liures de plom per asentar los golfos de les finestres del archiu comprill de mossen Bernat Bru botiguer.

Any 1566

F. 8v. *«Dates fetes en lo moniment de la Semmana Sancta en lo any present».*

Primo fas data de vuytanta sous doni a mestre Sabastia Sanso fuster per son salari acostumat de posar y levar la fusta del moniment de la Semmana Sancta mes li doni vuyt sous per lo tançar y hubrir les vidrieres del simbori lo dijous y divendres Sanct mes li doni quatre sous per una porta rexa y recolsador feu al confesionari de la capella de Castanessa y quatre sous per asentar les portes de les finestres del archiu per tot li doni noranta sis sous dich.

Any 1567

F. 9v. *Item fas data de dos cents quaranta sous doni a mestre Joan Iustalan vidrier y pintor per son salari a custumat de tenir en custodia les vidrieres de la present iglesia ab mandato del reverent capitol.*

Any 1568

F. 13r. *Item fas data de vuytanta sous doni a mestre Joan Iustalan argenter y vidrier per les mans y vidres posà en adobar una de les vidrieres del simbori ab mandato del reverent capitol.*

Llibre d'Obra, Comptes, vol. 17, anys 1569-1580**Any 1570**

F. 13r. *Item fas data de sis cents sous doni a mestre Joan Justalán vidrier per lo salari dels anys cexanta vuyt, cexanta nou y setanta lo compliment paguí a mestre Alias y ha un altre vidrier qui adobaren les vidrieres en dit temps en sa absensia.*

F. 15v. «Dates comunes y estra ordinaries fetes en lo present any de M D LXX».

Primo fas data de quatorse sous doni a mestre Jaume Elias vidrier per sos treballs de adobar la vidriera de la ymage de la Verge Maria dins la capela maior a 19 de iener de 1570.

Any 1571

F. 7r. *Item fas data de dos cents quaranta sous doni a mestre Joan Justalán vidrier per son salari acostumat de tenir en custodia les vidrieres de la present iglesia ab mandato del reverent capitol.*

Any 1572

F. 12r. *Item fas data de dos cents quaranta sous doni a mestre Joan Justalán vidrier per son salari de tenir en custodia les vidrieres de la present iglesia ab mandato del reverent capitol y son per lo any present.*

Any 1573

F. 4v. *Item fas data de dos cents quaranta sous doni a mestre Joan Justalán vidrier lo qual li dona lo reverent capitol quiscun any de salari per tenir en custodia les vidries de la present yglesia y mes li doni cinquanta quatre sous per quatre pams y mix de vidre pintat y recuyt possà a la vidriera de la O de la part del castell, entre tot li doni dos cents noranta quatre sous ab mandato.*

Any 1574

F. 4v. *Primo dijous ha vuyt y divendres ha nou de abril treballaren dos iovens en tancar y obrir les vidrieres del simbori guaynaren VII sous.*

F. 5v. *Item fas data de dos cents quaranta sous doni ha mestre Joan Justalán vidrier los quals li done lo reverent capitol tots anys de salari per tenir en custodia les vidrieres de la present iglesia ab mandato.*

F. 8v. *Item fas data de onze sous doni a mossen Francisco Nogués botiguer per hun alna y miga de naval veta y taxes per ha un encerat per la sagristia.*

Item dit dia doni a mossen Berat lo apothecari per lo preu de tres onzes de cera blanca per dit enserat ... II sous.

Any 1575

F. 12v. *Item fas data de docents quaranta sous doni a Francisco Verger y Domingo Strada procuradors de Maria Strada viuda muller del quondam mestre Joan Justalán vidrier per lo salari acostumat li donave lo reverent capitol tots anys de tenir en custodia les vidrieres de la present iglesia ab mandato del reverent capitol.*

F. 16v. *Item fas data de cent dotze sous doni a Francesch Verger y a Domingo Strada tenint procura della viuda Justalán muller del quondam mestre Joan Justalà vidrier de la present iglesia per tot lo vidre aynes se trobaren apres mort sua.*

Any 1576

F. 7v bis. *Item fas data de vint dines doni al vidrier per fer dues baretes a la una vidriera del arxiu.*

F. 10v. *Item fas data de cinquanta sis sous vuyt diners paguí a mossen Francesch Nogués botiguer per lo preu de set allnes un pam y mig alamanya prengué mestre Thomàs Pagès fuster per als enserats de les finestres noves [de Sant Salvador] y per trenta allnes de veta y taxes per ditsa enserats.*

Any 1577

F. 4v. *Mes fas data de dos cents quaranta sous doni a mestre Girall pintor per son salari de tenir en custodia les vidrieres de la Seu y per lo present any.*

F. 8r. *Mes fas data de deu sous doni a mestre Tomas Pagès fuster disapte a XXVIII de setembre any present per les mans de un bastiment y enserat feu a la capela de Grala, manau lo senyor canonge Moliner.*

Any 1580

F. 8v. *Item fas data de cinquanta sous al mateix mestre Sansó lo darrer de febrer y son per dos fustes per al forn y per la gabia per a les vidrieres y altres coses per a la Seu.*

F. 25v. *Item fas data que a onze de mars doni a mestre Antoni Ximenes soguer cent quaranta quatre sous y dos dines los quals son per una sogà grossa feu per a pujar a netejar les vidrieres de la Seu la qual ha pesat xixanta quatre lliures ha rahó de vint dines per lliura y mes tres sogues per al monument y una per enpaliar al altar major que totes tres pessaren vintidues lliures y mitja a la mateixa rahó com conste per albarà.*

F. 26r. *Item fas data que a vinti hu de mars doni a mestre Ginalt mestre de les vidrieres per vuyt lliures de fil de ferro per a les vidrieres de Requasens a sis sous per lliura com conste per albarà quaranta vuyt sous.*

Item fas data que a vinti quatre de mars doni a mestre Joan Merola dos sous per una corriola ha fet per a la gabia de les vidrieres.

Llibre d'Obra, Comptes, vol. 15, anys 1581-1600**Any 1581**

F. 11r. *Item fas data que ha vint i dos de mars del any 1581 doni docens y quaranta sous ha mestre Pedro Giralt pintor los quals li doni per son salari de netejar les vidrieres de la Seu com acostumen quiscun any.*

Any 1582

F. 11r. *Primo fas data de dotze liures y quaranta sous doni a mestre Pedro Giralt pintor per netejar y adobar les vidrieres de la Seu y son per lo salari acostume de donar quiscun any lo reverent capitol y son per lo any 1582.*

Any 1583

F. 13r. *Item fas data de sis sous doni a mestre Anton Purroi per un adob ha fet en una vidriera a la sagrestia, conste ab albarà.*

Any 1584

F. 9v. *Item fas data de onze sous y deu diners doni a Joan de Natzaret botiguer per sis palms de tela y vuyt alnes de vetta blanca prengué per un enserat per a capitol en lo present any de 1584.*

F. 10r. *Item fas data de dos cents quaranta sous doni a mestre Joan Elies argenter per regonexer les vidrieres y un pany quey ha fet de nou y estos he pagat ab mandato del reverent capitol.*

Any 1585

F. 11r. *Item fas data de dos cents quaranta sous doni a mestre Elies per netejar les vidrieres y aço ab mandato del reverent capitol les quals li acostumen donar quiscun any per son salari de netejar les vidrieres.*

Any 1586

F. 13r. *Item fas data de dos cents quoranta sous doni a Mestre Joan Elies argenter y son per lo salari li done lo reverent capitol quiscun any per tenir netes les vidrieres y son per lo any 1586 com conste per mandato del reverent capitol.*

Any 1587

F. 16r. *Item fas data de dosens y coranta sous doni a mestre Juan Elies argenter y son per lo salari li donen lo reverent capitoll cascun any per mantenir les vidrieres com conste per mandato del reverent capitoll.*

Any 1588

F. 9r. «Dates comunes y extra ordinaries en lo present any 1588».

Primo fas data de cent quoranta sous doni a mestre Bernat Ardio ferrer per cent y vint lliures de ferro ha obrat a la vidriera y trenta claus ganxats a rahó de real per lliura los claus ha donat en cap com conste per albarà.

Item fas data de dos cents y sexanta quatre sous doni a mestre Launart sarrador ab dos voltes per vint i tres jornals a serrat pedra marbre per a les vidrieres a dotze sous lo jornal com conste per albarans.

Item fas data de vuytanta sous doni a mestre Mateu Servera ferrer per unes barres de ferro ha fet per a les vidrieres com conste per albarà.

F. 10r. *Item fas data de cent y cinch sous doni a mestre Miquel Teixidor masser de la Seu per vint u dia ha treballat en les vidrieres de la Seu a cinch sous per jornal.*

Item fas data de vint i set sous doni a onse manobres an treballat en les vidrieres a dos sous y mig per jornal.

F. 11r. *Item fas data de coranta y dos sous doni a mestre Elies argenter per tres centes y cinquanta raiolles li comprio com conste per albarà.*

F. 11v. *Item fas data dos cents y quaranta sous doni a mestre Elies argenter per son salari de les vidrieres acostume pagar quiscun any com conste per mandato del reverent capitol.*

F. 12r. *Item fas data de cinch cents sous doni a mestre Elies argenter per les vidrieres de alabastre com conste ab mandato del reverent capitol.*

Any 1590

F. 9v. *Item fas data de dos cents y coranta sous doni a mestre Joan Elies argenter per son salari de tenir netes les vidrieres com conste per mandato del reverent capitol.*

Any 1591

F. 9v. *Primo fas data de dos cents y coranta sous doni a mestre Joan Elies argenter per son salari del reverent capitol.*

Any 1592

F. 9r. *Primo fas data de dos cents y quoranta sous doni a mestre Joan Elies argenter per son salari de les vidrieres com conste per mandato del reverent capitol.*

Any 1594

F. 7r. *Item fas data de docens quoranta sous he pagat a mestre Elies per salari de adovar les vidrieres ab mandato del reverent capitol.*

Any 1595

F. 12v. *Item fas data de docens quaranta sous he pagat a mestre Elias ab amndato del reverent capitol.*

Any 1596

F. 14 (11r). *Item fas data de dosents quaranta sous he pagat a mestre Alias ab mandato del reverent capitol.*

Any 1597

F. 7r. *Item fas data de vint y set sous sis dines e pagat a mossen Alos ab altre partit per setze lliures y sis onses de plom prengueren mestre Giralt [del Rey] y mestre Elies a rahó vint dines per lliura.*

F. 8r. *Item fas data de L sous e pagat a Francisco Muiñoz per dos robes de plom const ab albarà.*

F. 13r. *Item fas data de dos cens coranta sous e pagat al Sr. Elies ab mandato del reverent capitol.*

Any 1598

F. 7r. *Item fas data de descet sous e pagat per stangs vell de plats ja servits que ab ma presencia compra Elies per a fer los ploms de les vidrieres remendave.*

F. 7v. *Item fas data de vuyt sous he pagat a mestre Giralt del Rey per tancar y tornar obrir les vidrieres del simbori.*

F. 11v. *Item fas data de dos cens coranta sous e pagat a mestre Joan Elies ab mandato del reverent capitol.*

Any 1599

F. 13(r). *Item fas data de dosens y coranta sous e pagat a mestre Elies per netejar les vidrieres ab mandato del reverent capitol.*

Item fas data de tresens vint y sis sous e pagat a mestre Jordi Bru vidrier ab mandato del reverent capitol.

Item fas data de tresens y hun sou e pagat a mestre Jordi Bru per obra a fet de vidrieres ab mandato del reverent capitol. Item fas data de cent sous e pagat a mestre Jordi Bru vedrier que ab mandato del reverent capitol.

Any 1600

F. 8(v). *Item fas data de seixanta nou sous sis dines e pagat a mossen Pau Fajol per lo lloguer dels X de maig fins al IX de juliol 1600 treballaren los vedries en sa casa a rahó 1 sou cada dia LXVIII dies LXVIII sous.*

Item fas data de CLXXX sous e pagat a mestre Juan Sans serraller per compte de faena a fet per a les vidrieres y altres parts de la iglesia conste al memorial y albarà.

F. 11(r). *Item fas data de vuit sens seixanta vuyt sous y sis diners e pagat a mestre Miranda per jornals a treballat ab mossos y ajudans en la refectió de les vidrieres de la iglesia en lo mes de octubre, noembre y dezembre de 1600.*

SEGLE XVII**Llibre d'Obra, Comptes, vol. 16, anys 1601-1615****Any 1601**

F. 11r. *Item fas data de tres mil setsens coranta sous quatre dines e pagat a mestre Jordi vidrier ab mandato del reverent capitol.*

Any 1602

F. 5r. *Item fas data de mil sis cens seixanta sous e pagat a mestre Jordi Bru vidrier per netejar la vidriera y tornar a emplomar la qual sta sobre lo portal del bisbe de la present Seu y dona al terrat de palacio y altres vidrieres com conste per memorial fet de ma del procurador y firmat dels senyors obrers ab rebuda del dit mestre Jordi Bru vedrier.*

Any 1603

F. 5r. *Item fas data de mil tresens sous e pagat a mestre Jordi Bru vedrier per tota la obra a fet en la capella de Requesens en netejar tornar a emplomar les vedrieres de dita capella conste ab memorial y rebuda de dit mestre Jordi Bru.*

F. 6v. «Dates extraordinaries en lo any 1603»

Item he pagat a mestre Jordi Bru vidrier CCCLXXXV sous y VIII dines foren les XIII lliures per la conducta y les V lliures II sous per un pany que ha fet nou a les finestres del archiu y VI sous V (diners) son per peces que ha afigit en les vidrieres de dins de la Seu foren tres peces blanques a raó de XI di. Per pesa que valen II sous VIII [diners] y per dos colorades a XXI di. Pesa III sous VIII di. Que totes.

Item he pagat al Sor. Canonge Tarragó per lo valor de sis barretes per fer bastida a les vidrieres de la Seu X sous dich.

Any 1604

F. 5r. *Item fas data de XXXVIII sous he pagat a mestre Pere Vidal per una vidriera a posat al relotge y per scombrar la cambra dels contrapesos.*

Any 1605

F. 7r. *Item fas data de quatre sous e pagat per tela y fer hun enserat a hun pany de vidriera caygué del simbori 1605.*

F. 8r. *Item fas data de CLXXXV sous e pagat a mestre Andreu Compte vedrier per obra a fet en la present iglesia a les vidrieres en 1605.*

Any 1606

F. 6v. *Item fas data de mil vuit sous he pagat a mestre Jordi Bru vedrier per adobar les vedrieres de Sant Pere y altres de la present iglesia com conste ab memorial.*

F. 7r. *Item fas data de CVIII sous e pagat per tretze dies que ha ajudat mestre Miranda a mestre Jordi Bru vidrier per çervey de les vidrieres y per sis jornals de sos mossos y estos dies foren en desembre 1605 fins a 24 de gener 1606.*

F. 9r. *Item fas data de MDCXXI sous V diners e pagat a mestre Monroig ferrer per lo preu y valor de la reyxsa ses feta per a la finestra del archiu sobre del capitol com conste per albarà.*

F. 10 (9v). *Item fas data de docens seyxanta dos sous e pagat a mestre Jordi Bru vedrier per la conducta del any 1606 y per vidres nous a posat en la regoneyxensa de les vidrieres so es per la conducta docens coranta sous e per lo demes XXII sous.*

Any 1607

F. 4 (6v). *Item a 17 de octubre fas data que pagui a mestre Jordi Bru vidrier 7 lliures de fer adobar les vedrieres en lo present any 1607.*

Any 1608

F. 6v. *Item he pagat a mestre Jordi Bru vidrier CCCLXXXV sous y VIII diners.*

Any 1609

F. 8v. *Item he pagat a mestre Jordi Bru vidrier per adobar la vidriera del castell mil quatre cents sixty sous.*

Item al dit vidrier per adobar les vidrieres del capitol sinquant sous.

Any 1612

F. 7v. *Item fas data de 3 lliures pagades al vidrier per fer una vidriera nova al cimbori y posar y sacar los dos vidrieras del altar mayor LX sous.*

Llibre d'Obra, Comptes, vol. 13, anys 1616-1629

Any 1616

F. 8 (7v). *Item fas data de tres lliures he pagat a Jaume Carnobal de adobar les vidrieres del portal del bisbe y de Sant Pere y del cimbori.*

F. 9r. *Item fas data de trenta sis sous he pagats a mestre Joan Sanches mestre de vidrieres de adobar les vidrieres de la scrivania del capitol.*

Any 1617

F. 7r. *Item fas data de cent quoranta vuit sous he pagats a mestre Joan Xanxes y Toni Jaques vidries per un memorial de feina en lo any 1617.*

Item fas data de cent y vint sous he pagats als sobre dits vedries per un memorial de feina.

Item fas data de trenta sis sous he pagat als sobre dits vidries per un memorial de feina.

Any 1621

F. 6r. *Item fas data de 1.103 sous he pagat al vidrier per adobar les vidrieres del cimbori.*

Item fas data de 413 sous he pagat al vidrier per adobar la lluna de la vidriera devant de palacio com consta ab memorial.

Item fas data de 438 sous he pagat al vidrier per adobar les vidrieres de Requesens.

Item fas data de 120 sous he pagat a dit vidrier per netejar totes les vidrieres.

Any 1623

F. 7r. *Item fas data de 40 sous he pagat al pare lector Vilapando de predicadors per lo prendre sis esteres per les vidrieres dels terrats ere present lo Sr. Canonge Cortés obrer.*

Item he pagat fas data de sis sous per lo port de les esteres de predicadors a la Seu y pujarles als terrats y posarles a les vidrieres.

Item fas data de 3 sous he pagat per llevar les esteres de les vidrieres y baixar les a Sant Salvador.

Any 1629

F. 13r. *Item fas data de 38 sous he pagat a mestre Borjada per jornals a treballat als tarrats de la Seu y adobar les vidrieres.*

F. 14 (13v). *Item fas data de 206 sous he pagat a Pere Mota mestre de vidrieres per adobar unes vidrieres en la iglesia.*

Llibre d'Obra, Comptes, vol. 12, anys 1629-1664

Any 1629

F. 3r. *Item fas data de 38 sous he pagat mestre Borjada per jornals ha treballat als taulats de la Seu y adobar les vidrieres.*

Item fas data de 206 sous he pagat a Pera Mota mestre de vidrieres per la faena a feta ço es adobar lo fillat de la vidriera gran y del arxiu.

Any 1633

F. 5r. *Item fas data de 9 lliures he pagat per una vela de cordellat se feu per a la vidriera del cor en lo any 1633 XXXVII sous.*

Any 1637

F. 6r. *Item fas data de 102 lliures 5 sous he pagat a Pau de Mata mestre de vidrieres per adobar les vidrieres de la Seu de Leyda 1637.*

F. 6v. *Item fas data de 7 sous 4 he pagat per dues carreges de ges per asentar les vedrieres.*

Item fas data de 14 sous he pagat per quatre carreges de ges per asentar les vedrieres.

F. 7r. *Item fas data de 3 sous he pagat per baixar y pujar los ferros de les vidrieres.*

Item fas data de 18 sous 4 dines he pagat per cinc carreges de ges per a les vidrieres a rasó de tres soud 8 carrega valen.

Any 1641

F. 7r. *Item fas data de altres 16 sous he pagat per 16 palms de tela de sou per a fer lo enserat de la vidriera del capitol.*

Any 1644

F. 8v. *Item fas data de tres lliures he pagat de tela he comprat per als encerats de Requesens y del capitol.*

F. 9r. *Item fas data de 7 lliures 1 sou en fer tancar les espilleres del sambori y de Santa Maria.*

Item fas data de 3 lliures 1 sou 4 dines he pagat de la tela y veta es estada menester per als encerats del sambori y de Santa Maria.

Any 1659

F. 7r. *Item fas data de 115 sous he pagat per beta taches y tela per a un enserat seu fet a la vidriera que se a tapat fan lo monument.*

Any 1660

F. 4v. *Item fas data de 5 lliures he pagat per la tela y veta he comprat per a adobar los enserats de Recasens.*

Any 1661

F. 8r. *Item fas data de tres lliures y dos sous he pagat a Anton Ortiga mercader per sinch bares de llens y una de vanís y veta de estopa per al enserat de la capella de les Fonts y adobar lo de capitol.*

Item fas data de una lliura denou sous y set diners he pagat a Anton Ortiga mercader per nou palms de vanís per a renovar lo enserat de capitol y dos papers de agulles de la Reyna per al bestuari de Nostra Senyora de agost.

F. 8v. *Item fas data de sinch lliures quatre sous y deu he pagat a Anton Ortiga per lo llens vanís y veta se a pres en la botiga per als enserats del simbori de Requesens de davant les Fonts y vidriera detrás del cor com conste en son memorial y rebuda.*

Any 1662

F. 6v. *Item fas data de dos lliures nou sous y sis he pagat a Anton Ortiga per dos canes y o palms de llens per adobar lo enserat de damunt la porta del castell a nou reals la cana.*

Any 1663

F. 10v. *Item fas data de una lliura set sous y sis he pagat a Francisco Soler de la Pobla de Siervoles per lo valor de sinch llanties grans per a laltar major a 5 sous 6 cada una dich.*

Item fas data de quatre lliures deuuit sous he pagat a Joan Miquel marchant es a saber 4 lliures 10 sous per lo valor de set canes y mitja de vanís cru a 12 sous per cana per a fer los enserats de damunt les capelles de Sant Pere y de les Neus y los 8 sous per 24 canes de veta de estopa per a dits enserats a 4 diners la cana dich.

Item fas data de dotse sous he pagat a J. es a saber 8 sous 6 per 850 taches de gavarrot a 1 sou lo sent y los 3 sous 6 de sent claus ternals per als enserats damunt dits dich.

Any 1664

F. 10v. *Item fas data de una lliura vuit sous he pagat Christofol Burgay marchant per lo valor de onse palms de vanís del ample y un real de bveta de estopa per a fer lo enserat davant les capelles de Virgili.*

Llibre d'Obra, Comptes, vol. 19, anys 1665-1685

Any 1665

F. 8v. *Item fas data de quatre lliures dotse sous y quatre dines he pagat a Joan Miquel marchant per tela y veta li he comprat per a fer enserats a la sagristia al presbiteri y a la secretaria.*

F. 10v. *Item fas data de una lliura y setse sous he pagat a Jaume Cathalà vidrier per lo preu de vuyt llanties grans li he fet portar per a la iglesia.*

Item fas data de dos lliures setse sous he pagat a Thoni Thesal de Guisona per lo valor de sinc canes y un palm de llens li he comprat a II sous la cana per a fer lo enserat del simbori y la vidriera del cap del cor.

Any 1666

F. 9r. *Item fas data de dos lliures y dos sous y dos dines he pagat a Joan Miquel botiguer de teles per la tela del enserat de la capella de Requesens y altre per la capella de Gralla.*

Any 1669

F. 7v. *Item fas data de sis sous he pagat per una carrega de ges per a encarsellar los enserats grans de la porta del castell.*

F. 9v. *Item fas data de tretse lliures y dos sous he pagat a joan miquel botiguer per la tela y veta per un enserat gran de la vidriera de la porta del castell y llenset per a guarnir les juntes de les columnes del monument.*

F. 10r. *Item fas data de dos lliures y dos sous he pagat a Aleixos Marcus gesé de Algerri per lo valor de set carregues de ges he com-*

prat per a encarsellar los enserats de Requesens porta del campanar y altres remiendos de la iglesia.

Any 1671

F. 7v. *Item fas data de nou sous y sis diners he pagat a Juan Miquel marchant per una cana de llens gasconil ample y quatre canes y mitja de veta per al enserat de la porta dels Fillols.*

F. 8v. *Item fas data de una lliura he pagat a dit mestre Anastasi per la fusta y mans de fer lo enserat de la porta dels Fillols.*

F. 9r. *Item fas data de quaranta nou sous y sis he pagat a mestre Anastasi Gasol per nou quateres de ges ha gastat en posar los enserats y cloure espilleres en la Seu.*

Item fas data de sis sous y mig he pagat a dit mestre Agustí [Veguer] per tretze onses de fil de palomar per cusir cortines de les vidrieres.

F. 9v. *Item fas data vuit lliures deu sous he pagat a Francesch Duran sombrerer per evitar noranta tres canes tres palms y mig de estopa per a les cortines de les llunes de la Seu.*

F. 10v. *Item fas data sis lliures y nou diners he pagat a la muller de Vicent Giró per 15 canes 6 palms de estopa per a les cortines de les vidrieres de la Seu a rahó de 7 sous 8 la cana.*

Any 1672

F. 7r. *Item fas data 3 lliures e pagat a Roch Vidal per deu posts li he comprat per a enserats.*

F. 10r. *Item fas data de 9 lliures 3 sous he pagat a Francesch Mija marchant per nou canes de vanís ample y dos peses de veta per a enserats.*

Any 1679

F. 11r. *Item fas data de quinse lliures dos sous sis diners he pagat a Guillem Miquel marjant per tela de vanís y vetes he pres a la botiga per a los enserats de la Seu.*

Any 1680

F. 10r. *Item fas data de deset lliures he pagat a Guillem Miquel marjant per venís he comprat per a fer los enserats.*

Any 1684

F. 9v. *Item fas data de onse lliures quatre sous per valor de setse canes de renís he comprat per a enserats a la iglesia a rahó de 1 lliura cana.*

Item fas data de vint y un reals per lo valor de sis peses de veta he comprat per guarni los enserats de la Seu.

Any 1686

F. 9r. *Item fas data de siscentes trenta y tres lliures per tantes he pagat a Juan Garcia per fer les tres vidrieres grans dels cruceros de la iglesia y les dos del cor y ab les rets ha stat neseraris ab orde del Illtre. Capitol y de mandato y conste de tot ab un memorial firmat de sa ma.*

Llibre d'Obra, Comptes, vol. 20, anys 1687-1715

Any 1687

F. 7v. *Item fas data de quatre lliures he pagat al sastre per les mans de les cortines de les vidrieres.*

Item fas data de denou lliures setse sous y deu dines de tela blanca y y receptes se han pres a la botiga de Guillem per a les cortines de les vidrieres en lo any 1687.

F. 10v. *Item fas data de setcentes lliures he pagat a Juan Garcia mestre de vidrieres per lo que ha treballat en les diferens vidrieres y rets en la iglesia a bon comte fins lo dia present de 20 de maig.*

Any 1688

F. 8r. *Item fas data de dos lliures y nou sous he pagat a Juan Garcia vidrier y son per 1 arroba de plom quatorse reals y per sis pams de ret feu per a la finestra done al diposit 1 lliura 1 sou.*

Item fas data de vint i una lliura he pagat a Juan Garcia per orde del Illtre. Capitol per los drets havia pagat en Çaragosa.

F. 8v. *Item fas data de sent noranta quatre lliures tres sous y sis dines per tantes ne pagat a Juan Garcia a cumpliment de 894 lliures 3 sous 6 inimportaven les vidrieres te fetes y rets en la present iglesia de la Seu y ne forma apoca en poder del discret Albert Picons notari als 3 de setembre 1688.*

Any 1693

F. 19r. *Item fas data de deu sous y quatre he pagat a Pere Miquel per quatre pams de vanís y dotse pams de veta blanca per a un enserat per a damunt la capella de Tots Sants.*

Any 1694

F. 10r. *Item fas data de set sous y sis dines he pagat per un pany de cop y mitja pessa de corda de surriaca per una finestra del magasen de Santa Maria a hont esta la polvora.*

Any 1695

F. 15 (r). *Item fas data de dues lliures y catorse sous he pagat a dit [Llorens] Freixes per deu soguetes ha fet per les llanties del altar major y dues sogues ha pres Francisco la Villa per encodernar un llibre de cor.*

BARCELONA, DIVERSES ESGLÉSIES

PER

SÍLVIA CAÑELLAS
CARME DOMÍNGUEZ

INTRODUCCIÓ I DOCUMENTACIÓ

per Silvia Cañellas i Carme Domínguez

El volum 1 de la col·lecció del *Corpus Vitrearum Medii Aevi* de Catalunya fou dedicat a les vidrieres de l'església de Santa Maria del Mar; en el segon es parlava, entre les vidrieres d'altres edificis, de les de l'església dels Sants Just i Pastor; al volum 4 es comentaven les d'altres esglésies barcelonines que havien tingut vidrieres en època medieval. En aquest darrer es dedicava un ampli comentari als exemples conservats de Santa Maria de Pedralbes i de la catedral i es donaven notícies dels malmesos vitralls de l'església de Santa Maria del Pi, de les esglésies de Santa Maria i Sant Jaume de Jonqueres i dels de Santa Caterina.¹

Volem ara afegir a aquestes les notícies que tenim d'altres temples barcelonins. Molts d'ells corresponen a convents i esglésies desapareguts amb el pas dels anys per atacs, canvis d'usos o reconstruccions que suposaren l'enderroc de les antigues edificacions. De tots els que aquí comentarem, només l'església del convent de Santa Anna conserva l'estructura gòtica; cap dels vitralls que s'esmenten no s'ha conservat, però la documentació que transcrivim dóna detalls interessants sobre el contingut d'algunes vidrieres i pot ajudar-nos a completar la visió de la nostra vitralleria.²

Hem de lamentar la no localització d'un document esmentat per Duran (1973, vol. 2, p. 403), corroborat per Madurell (1976, p. 72), en el qual es parlava de l'elaboració, l'any 1490, per part de Gil Fontanet, d'una vidriera amb la salutació de l'arcàngel per a l'església del perdut monestir de Valldonzella.³

Cal advertir també que s'ha optat per no fer cap apartat sobre el convent dels Àngels, malgrat la constància de l'existència de vidrieres en la seva església. La referència corresponent és indirecta i surt en un document que és transcrit en l'apartat corresponent al convent de Santa Anna.

Finalment, voldríem afegir el nostre agraïment per les atencions prestades als professionals dels diferents arxius, sobretot a na Montse Gómez, na Lluïsa Cases i al doctor Laureà Miró de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona.

ESGLÉSIA DE SANT AGUSTÍ

per Silvia Cañellas i Carme Domínguez

El primer convent de l'orde dels agustinians a Barcelona se situà al barri de la Ribera, entre el rec Comtal i la muralla nord. El gros de les construccions, que dataven dels segles XIV i XV, patí pèrdues irreparables com a conseqüència dels combats del 1714. El destí de la zona, lligat a la construcció de la ciutadella, féu traslladar la comunitat al nou convent del Raval. Els edificis que restaven en peu foren remodelats pels enginyers militars i preparats com a caserna.

A mitjan segle XV, el gremi dels barquers decidí posar vidrieres en la capella que els dits confreres tenien en l'església del monestir de Sant Agustí de Barcelona. Per a tal feina contractaren el mestre tolosà Antoni Tomàs.

1. Als documents transcrits o referenciats en els anteriors volums podríem afegir-ne alguns. En relació amb el primer volum, un text més sobre la feina feta per Antoni de Llonyi per a l'església de Santa Maria del Mar de Barcelona (AHPB, Antoni Vilana, *Quadragesimum quintum manuale*, any 1460, sign. 165/38). En relació amb les vidrieres de Santa Maria del Pi, un del 1581 sobre la reparació de sis vidrieres a càrrec del taller Fontanet, després de mort el darrer dels Jaume Fontanet (AHPB, Pau Mallol, *Llibre comú* 16, anys 1580-1581: 24-XI-1581, sign. 383/55, esmentat per Josep Maria MADURELL, «Pedro Nunyes y Enrique Fernandes, pintores de retablos: notas para la historia de la pintura catalana de la primera mitad del siglo XVI», *Anales y Boletín de los Museos de Arte de Barcelona* (Barcelona), vol. II, núm. 3, p. 19) i un text ja del segle XVIII interessant perquè documenta la destrucció de les vidrieres (AHPB, Bonaventura Olzina, *Manual de l'any 1732*, f. 98: 19-II-1732). Sobre les vidrieres de Santa Caterina, els documents del 1492 i el 1493 sobre els pagaments per valor total de 45 lliures fets al mestre de vidrieres francès Antoni Aymar per la realització de les vidrieres de l'església del monestir dels frares predicadors de Barcelona (AHPB, Galceran Balaguer, *XXXquartum manuale*, any 1492, sign. 241/32: 6-XI-1492; *Tricesimum quintum manuale*, anys 1492-1493, sign. 241/33: 6-IV-1493 i 27-IV-1493; referències extretes de les fitxes manuscrites del doctor Madurell conservades a l'AHPB) i el del 1556 sobre els adobs fets a aquestes per Jaume de Credensa (AHPB, Miquel Cellers, *Quinquagesimum quartum manuale contractuum*, anys 1555-1556, sign. 312/21: 24-IV-1556), que vetllà per la correcta restauració de les vidrieres de la capella de l'altar major i en reconstruí tres bastiments de ferro. Cal afegir també les notícies que sobre les vidrieres de Santa Caterina s'aporten, tot seguit, en l'apartat referit a l'església de Sant Sebastià.

2. La planta de Barcelona que reproduïm, possiblement amb força incorreccions d'escalas i traçat, vol ser simplement una ajuda per tal de localitzar els diferents edificis. Per tal de veure les darreres recerques en el camp del traçat de la planta medieval de Barcelona cal seguir les recerques i publicacions d'Albert Cubeles i de l'equip del Servei d'Arqueologia de Barcelona, sota la direcció d'Albert Puig.

3. Cal esmentar, per contra, la localització a l'ACB, Notari Pere de Coll (bossa), anys 1379-1380, amb data 31 d'octubre de 1387, d'un document pel qual la regent d'Aragó, Iolanda, fa fer al fuster uns encerats (amb veta, tela encerada, frontisses, tatxes...) per a les finestres de la cambra on ella dormia al monestir de Valldonzella.

D'aquest mestre conservem encara avui la vidriera dels Apòstols de la nau de la catedral de Girona, realitzada l'any 1437. Sabem també que dos anys després (1439) treballà en la realització d'una vidriera per al Palau de la Generalitat, aquest cop amb la col·laboració del pintor Bernat Martorell. La darrera obra que li coneixem és la que ara comentem i data del 1440, quan Antoni Tomàs cobrà, de l'esmentat gremi dels barquers de Barcelona, 25 lliures per la vidriera que aquest mestre havia realitzat a la capella de Sant Pere del monestir de Sant Agustí de Barcelona.⁴

No ha pogut ser corroborada documentalment una altra referència sobre les vidrieres d'aquest edifici que fa la bibliografia; sembla que els documents corresponents s'han perdut. Joaquim Folch, en un article del 1925, explica que P. López Zambrano, en la seva exposició al 1r Congrés d'Art Cristià a Catalunya, havia parlat de la confecció, l'any 1486, d'unes vidrieres per a l'altar major del monestir de Sant Agustí de Barcelona. La notícia apareixia entre els documents de la realització del retaule, cobraments i reclamacions del pintor Jaume Huguet, i en ella s'explicava que les vidrieres s'havien fet per tal d'evitar l'excés de sol que tocava el retaule.⁵

(Reg. 1) 19 de gener de 1440. Antoni Tomàs, mestre de vidrieres tolosà, rep 25 lliures del gremi dels barquers per la realització d'una vidriera per a la capella de Sant Pere del monestir de Sant Agustí de la ciutat de Barcelona.⁶

Ego, Antonius Thomas, magister de vadrieres civitatis Tholose, gratis confiteor et recognosco vobis Petro Codina, Bartholomeo Amar, Nicholao Cabanyelles et Johanni Mathei, barquerii dicte civitatis proceribus et administratoribus confrarie barqueribus Barchinone, institute et fundate in ecclesia monasterii Sancti Augustini Barchinone sub invocatione Sancti Petri, quia solvistis et tradidistis michi viginti quinque libras monete Barchinone de tercio racione pro quibus sunt quarum precio fece⁷ capelle dicte confrarie unam vedriera prout erat conventum in quibusdam capitulis pro et inter me ex una parte et vos, dicto nomine, parte ex altera. Necnon satis-

fecistis michi in omni re; in quo vigore dictorum capitolorum michi satisfacere tenebamini; quae quidem capitula, in quod multum mea interest, volo esse cassa et vana ac nullius efficacie seu valoris sit que in indicio non extra fides aliqua praebeat. Et ideo renunciando exceptioni pecuniae non numerate, non habite et non recepte et doli in testimonium premissorum presentem vobis et dicte confrarie facio apocham de soluto ac bonum et pro precium finem de ultimum non petendo. Actum est hoc Barchinone decima nona die mensis jannuarii anno a nativitate domini millesimo CCCCXXXX. Signum Anthoni Thome predicti, qui hec laudo et firmo.

Testes huius rei sunt Baltasar Goells, sartor, et Petrus Marguet, mercator civis Barchinone.

(AHPB, Pere Roig, Manual anys 1439-1441, sign. 124/14: 19-I-1440.)

CONVENT DE SANTA ANNA *per Carme Domínguez i Silvia Cañellas*

L'antic monestir de Santa Anna fou fundat a mitjan segle XII pels canonges de l'orde militar del Sant Sepulcre (1141), darrere l'actual plaça de Catalunya, en un extrem de la ciutat on, en aquell temps, tot eren hortes.

L'església fou iniciada amb planta en creu grega i absis rectangular. Cap al 1300 s'allargà la nau principal, s'elevà tot el cos de l'església, es cobriren les naus amb volta ogival (el transsepte i l'absis són de canó apuntat), es construïren més capelles i s'obrí el portal gòtic a l'extrem sud del creuer. Al segon quart del segle XV s'hi realitzaren noves i nombroses obres. El cimbori, iniciat en aquell temps, restà inacabat i fou refet amb rajola després del 1936. Al segle XV l'orde es fusionà amb la comunitat dels agustinians de Santa Eulàlia del Camp.

S'ha localitzat, d'aquest edifici, una sola referència a vidrieres. La data de realització és ja del segle XVI. El document és un contracte per a la confecció d'unes vidrieres de peces romboïdals blanques. Al centre de cada finestra s'havia de posar un escut amb la creu pròpia de l'orde monàstic. És interessant el comentari que es fa sobre les vidrieres existents al convent dels Àngels que havien de servir de model a les quatre que havien de realitzar-se per a les finestres del cor de l'església de Santa Anna. El mestre de vidrieres a qui s'encarregà la feina fou el pintor Guillem Aumont, de qui sabem que treballà l'any 1566 en la reparació d'algunes vidrieres de la

4. Vegeu l'apartat sobre la Generalitat en aquest mateix volum i CVMA Catalunya, 2, p. 39.

5. Ens posà sobre avís, en relació amb aquests textos, el doctor Francesc Ruiz. P. López Zambrano presentà al 1r Congrés d'Art Cristià a Catalunya (1913) l'article «El autor del retablo de los curtidores», però la memòria del congrés resta inèdita i només hem pogut consultar l'article de Folch publicat a la *Gasetta de les Arts* del 1925. Entre els manuals del notari Esteve Soley s'han conservat algunes referències al retaule i a les tasques realitzades per Jaume Huguet, però en la data referida per Folch (24-IX-1486) apareix només un document, molt malmès, on s'esmenta el vidrier Bartomeu Llorens, responsable del forn de vidre de Barcelona (AHPB, Esteve Soley, Manual de 1486, sign. 222/8), però no es pot llegir res sobre les vidrieres del monestir.

6. Document esmentat per Madurell (1949), p. 196).

7. Per *facere*.

Llotja de Mercaders de Barcelona i, en aquestes mateixes feines i com a pintor, a la seu de la mateixa ciutat entre els anys 1561 i 1573.⁸

Avui l'església segueix en peu i és un dels bons exemples que es conserven a Barcelona de l'arquitectura conventual gòtica, però les seves vidrieres s'han perdut.

(Reg. 1) 8 de setembre de 1568.⁹ Contracte amb el mestre de vidrieres Guillem Aumont per a la realització de quatre vidrieres (dues del cor alt i dues del baix) per a l'església de Santa Anna de Barcelona. Les vidrieres han de ser blanques amb un escut al centre i en ell ha de figurar la creu de l'orde del monestir. Les vidrieres han de seguir el model de les que hi ha al convent dels Àngels. El preu acordat és de 5 sous per pam.

Die mercurii octavo mensis septembris anno a nativitate Domini MDLXVIII.

Per y entre lo reverent mossèn Francesch Rufes, cononge y sacristà del monestir de Santa Anna de Barcelona, de una part y mestre Guiot Amont, pintor ciutedà de Barcelona de part altre, per raó de les coses daval scrites, són estats fets, fermats y jurats per y entre les dites parts los pactes e capitols següents:

E primerament lo dit mestre Guiot Amunt convé y en bona fe promet que ell farà y posarà quatre vidrieres en la dita sglésia de Santa Anna blanques y de vidre fransès ab un escut en lo mig de quiscuna de aquelles y en aquell ab una creu de l'orde de dit monestir. Ço és dues vidrieres en lo cor alt y dues en lo baix y aquelles enplomades y ben posades luranyes¹⁰ farà y posarà bé y ab tota perfectió a tot cost y despeses sues exceptat lo ferro y bastiment

lo qual sia ya de venir a cost y despeses de dit sacristà les quals vedrieres an de estar en la trasa conforme estan les del monastir dels Àngels e promet que aquelles comensarà dins la present semana y no levarà ma de aquelles fins sien acabades.

Item, és pactat y concordat entre dites parts e lo dit mestre Guiot Amunt promet que teixirà lo fil de aram, que li serà donat a rao sis dines lo palm quadrat, y aquell posarà davant les dites vidrieres.

Item, és pactat y concordat entre dites parts. E lo dit reverent mossèn Francesch Rufes, segristà, convé y en bona fe promet que dins quinze dies après que dites vedrieres seran posades y acabades, ab tota sa perfectió y ab los dits scuts blanqs o colorats y serà gudiçada estar bé, donarà y pagarà a dit mestre Guiot Amunt a raó de sinch sous per quiscun palm.¹¹

Testes reverendus Petrus Palos, canonicus dicti monasterii, et Joannes Freixanet et Lucas Milanese, scriptores Barcinone.

[Al marge] *Pena de observando est ducentum ducati cum salario procuratoris abligando dictus Amunt bona sua et dictus Rufes bona dicte sacristie cum renuntiationibus necessariis et scriptura tertii obligando dictus Amunt personam et bona sua et dictus Rufes bona dicte secristie etiam forma camere apostolice eum cusionem [?] ob diem beate Marie et iuramento.*

(AHPB, Onofre Bou, «Plecs de documentació diversa», anys 1566-1569, sign. 399/60.)

ESGLÉSIA DE SANT ANTONI I SANTA CLARA *per Silvia Cañellas i Carme Domínguez*

L'any 1237, el bisbe de Barcelona Berenguer de Palou aprovà la fundació a Barcelona d'un monestir en honor de sant Antoni confessor, de l'orde dels menorets, als afores de la Barcelona d'aquells moments.¹² Posteriorment afegirien a la denominació original la de Sant Daniel (pel nom de la muralla que hi havia al costat del monestir) i la de Santa Clara, pròpia de l'orde.

Al segle xv, les tensions amb els sectors més rígids dels franciscans (observants) i amb els seus visitadors i reformadors acceleraren l'allunyament d'aquest convent de l'orde (que es declarà obertament conventual i no observant). Això desembocaria, ja al segle xvi, en el canvi d'orde del monestir, que passaria a ser dels benedictins.

És d'aquest segle la visita canònica que esmenta l'existència de vidrieres a l'església del monestir (any 1547), algunes d'elles amb imatges de sants. Entre aquestes cal destacar les dues vidrieres figurades que estaven col·locades a la capella de Sant Elm. En una hi havia representada la imatge de Nostra Senyora i en l'altra, la de sant Elm amb les armes dels mariners. La presència d'aquest senyal ens fa pensar en la possibilitat que els confreres d'aquest ofici haguessin estat els responsables de l'elaboració i subvenció de les dues peces.

L'aterrament del conjunt conventual es realitzà al segle xviii per la construcció, a la zona, de la ciutadella militar.

8. Vegeu Cañellas (2000b, p. 85-87) i l'apartat corresponent a la Llotja d'aquest mateix volum. Guillem Aumont era mort a mitjan 1581.

9. El document fou esmentat per Madurell (1944, vol. 1, p. 25, nota 55), però errà la data i posà 1508 per 1568.

10. Possiblement es refereixi a la construcció del fons amb formes romboïdals que en altres documents trobem esmentades com a «losanges», ja que fan derivar el mot del terme francès *losange*, és a dir, «rombe».

11. Al marge hi ha la clàusula penal pel possible incompliment dels acords.

12. Vegeu Tarsicio de AZCONA, «Paso del monasterio de Santa Clara de Barcelona a la regla benedictina (1512-1518)», *Collectanea Franciscana* (Roma), núm. 38 (1968), p. 83.

(Reg. 1) 9 de setembre de 1547. En l'inventari de l'acta de la visita canònica practicada a l'església del monestir de monges de Sant Antoni i Santa Clara de Barcelona troben esmentades algunes vidrieres. En la capella de Sant Elm hi havia representada la Verge en una vidriera i en una altra, sant Elm amb les armes dels mariners.¹³

Visita celebrada en la sglésia del Monastir de las manjas sots invocació de Sanct Anthoni y Sancta Clara de l'orde de Sanct Benet de la present ciutat de Barcelona per la molt reverent senyora Leonor dez Prat abadessa del dit monastir e per lo reverent senyor mossèn Spuny, cononge de la Seu de Barcelona, assident per dita

reverent senyora, pres en poder de mossèn Hyeronim Mollet, per auctoritats apostòlicas y real notari públich de Barcelona, dilluns a nou del mes de setembre any MDXXXXVII.

[...]

Item, atrobam una capella ab son rextat de ferro, ab sos escons \de fusta bosellats/, ab dos vedrieres, en la una stà pintada nostra Dona, en l'altre la ymage de Sanct Helm, ab les armes dels mariners...

Item, atrobam una capella pinta de sancts, antiga, en la qual y a una vedriera antiga ab daus de vidre de colors de blau, blanch y morat...

E més, altre altar en dita capella, que stà deiús la vidriera...

(AHPB, Jerònim Mollet, «Plec de documentació diversa», any 1547, sign. 342/71, f. 4.)

ESGLÉSIA DE SANT BERTRAN DE MONTJUÏC *per Carme Domínguez*

L'església de Sant Bertran fou possiblement fundada al segle XIV i en aquell moment es trobava situada al puig de Montjuïc. Al segle XVI, però, la trobem ubicada al peu de la dita muntanya, tocant a les pedreres que miren al mar.

Sembla que des dels seus inicis la capella estava sota el patrocini de la Casa de la Ciutat. L'any 1460 veiem que la ciutat participà amb 50 lliures en les obres que en aquell moment s'hi realitzaven, possiblement amb motiu del seu trasllat, i, ja al segle XVI, apareix als llibres de la corporació l'encant de les obres que de nou es feren en la dita església.¹⁴ En aquest document, que data del 1587, es parla d'una finestra proveïda d'una reixa i vidriera (reg. 1).

La capella fou destruïda durant la invasió dels francesos, però en restà el nom a la zona, que es denominava de les Hortes de Sant Bertran, territori que anava de la porta de Santa Madrona fins a la de Sant Pau.

El document que aquí es transcriu és l'única referència que s'ha localitzat sobre el cobriment de les seves finestres i amplia les proves de l'existència de vidrieres als edificis religiosos dependents de la Casa de la Ciutat de Barcelona.

(Reg. 1) 18 d'agost de 1587. Encant ofert pels consellers de la ciutat per a les obres de l'església de Sant Bertran de Montjuïc en el qual es fa menció de l'existència d'una vidriera.

Encantats y al més donant hurats a qui manchó¹⁵ preu farà la obra infranscrita en la casa e iglésia de Sanct Bertran, al peu de la montanya de Monjuhich, devers la mar.

[...]

Més, dins la sglésia, a la banda de la mar, a l'altar de la arcada apagada ab l'altra, fer una contraparet de altària¹⁶ con-

decent ab una finestra mà dreta que vuy és ab una rexa y vidriera, de la altària y grandària de l'altra finestra, edificant y cobrint lo cap de l'altar de la sglésia de volta de rajola a modo de miga taronga ab dos petxines, enpeymentar sobre dita volta a modo, enblancat de cals y herena prima \tota la dita sglésia/, posant pertot les armes de la Ciutat.

[...]

(AHCB, Consell de Cent XIII-46, Manual 1586-1591, f. 50r i v.)

13. Document esmentat i parcialment transcrit per Madurell (1949, p. 59).

14. Mas (1921, p. 117-119). S'ha situat l'edifici en aquest apartat, malgrat estar situat des dels seus orígens fora del clos de la ciutat, per la relació existent amb la Casa de la Ciutat de Barcelona. Vegeu l'apartat sobre la Sala d'Armes de la Duana.

15. Per millor.

16. Per alçària.

ESGLÉSIA DEL CARME *per Silvia Cañellas*

L'orde del Carme fou establert a Barcelona l'any 1291 i l'any següent tingué autorització per a la construcció del seu convent a la zona entre els actuals carrers del Carme i Elisabets (de sud a nord) i entre Àngels i Xuclà (d'est a oest). La primitiva església, molt similar a la del Pi, datava dels anys 1293-1294. Al segle xv s'hi feren diverses obres que es perllongaren fins al segle següent.¹⁷

La referència documental sobre vidrieres que localitzà Madurell l'any 1944 té ja data del segle xvi. Parla sobre la construcció d'una vidriera amb un «noli me tangere» que fou pagada pel gremi dels sastres. L'obra fou encarregada al pintor de vidrieres Jaume Fontanet i és un més dels nombrosos encàrrecs que rebé el taller més conegut del moment. El mestre es comprometé a realitzar una vidriera per a la finestra de sobre de la capella que la dita confraria tenia a l'església del monestir dels frares del Carme de Barcelona. L'obra havia de col·locar-se en una finestra, possiblement de tres llancetes, que donava als claustres i havia d'estar acabada abans de la festa de la Magdalena (22-VII) de 1555. En ella es representaren un Crist i una Magdalena i tres escuts, l'un amb els quatre pals d'Aragó i els altres dos amb les tisoires, que són el senyal dels sastres; s'havien de representar també fullatges i el cel blau i una motllura de tres o quatre dits d'ample. Jaume Fontanet s'havia d'encarregar també del filat metàl·lic de la vidriera. Se li pagaven a canvi 32 lliures, 10 en el moment de formalitzar el contracte, 10 un mes després i la resta en ser llesta l'obra. Abans de l'últim pagament, dos experts, un per cada costat, havien de jutjar la bona realització de la feina.¹⁸

El convent fou incendiat l'any 1835 i després fou rehabilitat com a seu provisional de la Universitat fins al seu enderroc l'any 1875.¹⁹

(Reg. 1) 22 de maig de 1555. Contracte entre els clavaris de la confraria dels sastres de Barcelona i mestre Jaume Fontanet, pintor, per a la realització d'una vidriera en una capella de l'església del Carme de Barcelona.

Die mercurii XXII maii anno a nativitate domini MDLV.

Per y entre los clavaris de la confraria dels sastres de Barcelona, de una part, e mestre Jaume Fontanet, pintor ciutadà de Barcelona, de la part altra, sobre les coses deiús scrites, són stats fets e fermats los pactes y avinenses següents:

Primerament, lo dit Jaume Fontanet promet, sots les penes e jurament deiús scrites, que ell, de assí a la festa de Sancta Magdalena, que serà a XXII de juliol propvinent, farà e fabricarà una vidriera de vidre apte per a la finestra és sobre la capella de la dita Confraria en la sglésia del monestir dels frares del Carme de la present ciutat; ço és tant quant és la ubertura de aquella finestra fins a la taulada, en la qual vidriera pintarà un Christo¹⁹ y una Magdalena, que és sobre les claustres de dit monestir, ço és, una mà manco, per a fer-hi un alambor per a lansar la aygua sobre la taulada. En la qual vidriera pintarà un Christo y una Magdalena, que serà un Noli me Tangere, ab tres scuts, ço és, lo hu ab les barres de Aragó y una corona de sobre, y en los dos altres scuts los senyals del ofici dels sastres, ço és, unes tisoires en quiscú d'ells. Y baix, als peus, un tarrage ab una verdura, y un cel blau de sobre; y baix, al peu de la Magdalena, una mollura de tres o quatre dits de ample. Y baix, de sota los scuts, una altra. Y detrás de dita vidriera, posarà un filat de fil de lautó ab sa guarnició de ferro; les quals coses, totes y sengles demunt dites, farà y fabricarà a totes ses despeses axí de mans, vidres, ferro, lautó, com altres coses, fins a la final perfecció de dita vidriera bona y posada ab tot

degut compliment de bons vidres y bones colors com de bon mestre se pertany. Entès emperò que lo que mestre de cases haurà a fer en dita vidriera vinga a càrrech de dita confraria.

Item, és pactat y avengut entre les dites parts que los dits honorables clavaris prometen que, per total paga y satisfacció de totes les coses demunt dites, totes y sengles y per tot lo mester de dita vidriera bona, acabada y posada com dit és, donaran y pagaran al dit mestre Jaume Fontanet trenta-dues lliures barceloneses; ço és ara, de present, deu llires per bestreta e dins un mes propvinent altres deu lliures, e acabada de posar dita vidriera les restants dotze lliures.

E més, entès emperò que abans de acabar de pagar dita vidriera, aquella age de ésser judicada per dues persones elegidores una per quiscuna part, en continent sie acabada o quinze dies après.

[Al marge] *Ab pena, de complir totes les dites coses, de deu lliures, obligant-ne los dits clavaris los béns de dita confraria y lo dit Jaume Fontanet los béns seus propis.*

Testes fir[maverunt] Ioannis Crespi, Nicolai Just, Ioannis Claramunt, clavariorum, et Jacobi Fontanet. Sunt Petrus Rovira, portarius regius defermens [?] officio domus deputationis, et Mathaeus Falcó scriptor Barchinone.

Testes fir[maverunt].

Item cum alio instrumento dictus Jacobus Fontanet firmavit apocham de decem libris receptis numerando, in presentia notarii et testium, per manus Nicholai Just et Joannis Claramunt.

Testes predicti.

(AHPB, Miquel Cellers (major), *Quinquagesimum quartum manuale contractuum*, anys 1555-1556, sign. 312/21: 22-V-55.)

17. Es conserven alguns dibuixos de l'antiga església del convent del Carme de Barcelona. Vegeu la ref. 102258 de la pàgina web <http://www.fototeca.cat> i FRANCESC CARRERAS CANDI, *Geografia general de Catalunya*, vol. iv: *Barcelona II*, Barcelona, Edicions Catalanes, 1989, p. 840, o bé *L'art gòtic a Catalunya. Arquitectura I: Catedrals, monestirs i altres edificis religiosos I*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2002, p. 239.

18. El document fou esmentat i parcialment transcrit per Madurell (1943-1944, vol. i, núm. 3, p. 43). Per al conjunt del taller, vegeu Cañellas (1997) i els diferents apartats d'aquest i dels altres volums del CVMA.

19. En tots els casos abreuja a «Xpo».

ESGLÉSIA DELS FRAMENORS *per Silvia Cañellas*

La primera situació de la seu de l'orde de sant Francesc a Barcelona fou a l'antic hospital de Sant Nicolau Bisbe, on, segons la tradició, havia predicat sant Francesc en el seu viatge a Barcelona. El convent cresqué a la zona de marina fins a tocar el mur de la Rambla, gràcies a diverses donacions. El temple fou consagrat l'any 1297 i les obres de la resta de les edificacions, continuades al segle següent. Les reformes monàstiques dels franciscans suposaren alguns canvis en l'edifici durant la primera meitat del segle XVI.

I és precisament de mitjan d'aquest segle la contractació de Jaume Fontanet com a conservador de vidrieres del temple. No tenim notícia de com serien les vidrieres que adobà aquí el taller Fontanet, però, seguint la forma de fer de l'orde, podem aventurar la simplicitat i la poca figuració com a elements cabdals.²⁰

El convent, que se situava en un ampli espai tocant l'arenal, fou afectat per les construccions defensives de la muralla de mar del segle XVIII, tingué problemes durant els atacs dels francesos i en l'etapa constitucional del 1820-1823. L'any 1835, després de l'incendi de les construccions, es produí l'exclaustració definitiva.

(Reg. 1) 30 de gener de 1549. Contracte de reparació i conservació de les vidrieres de l'església del monestir dels framenors de Barcelona. Mestre Jaume Fontanet, vidrier, haurà de reparar la rosassa de l'absis de l'església i les vidrieres del voltant excepte les de les capelles. Cal que reposi els vidres dels colors pertinents, les peces de ferro que hi manquen i els filats que han caigut i que estan guardats a l'església. La part que calgui reparar que sigui feina del mestre de cases la pagarà a part el monestir. El monestir pagarà a Jaume Fontanet 10 lliures per la feina de mestre de vidrieres. A partir del proper dia de Carnestoltes, mestre Fontanet s'encarregarà de la conservació de les vidrieres de l'església del dit monestir i reposarà vidre i morter com a mínim un cop l'any. No haurà de reparar, però, trencaments produïts per vent, llamps, pedregades, terratrèmols ni tirs d'artilleria que siguin més grans d'un pany. Jaume Fontanet rebrà a canvi 3 lliures cada any el mes de juny i durant tota la seva vida.²¹

Die iovis XXX ianuarii MDXXXVIII.

Nos, fratres Andreas Miralles, presidens monasterii fratrum minorum civitatis Barchinone, Paulus Bells, Bernardus Carrió, Ioannes Baga, Bernardinus Sols, Ioannes Dimas, Stephanus Vilalta, Ioannes Clar, Marchus Lladó, Honesimus Tolosa, Antichus Cabrera, Simon Soler, Benedictus Cínera, Bernardus de Cubito, Ludovicus Matheu, Stephanus Boerii, Joannes Cases, Joannes Marcet, Hieronimus de la Penya, presbiterus, Bernardus Aniol, Petrus Falaguer et Benedictus Besora, omnes conventuales dicti monasterii convocati et congregati ad sonum campanille in capitulo dicti monasterii ubi alteribus procomunibus et sollempnibus actis conventui dicti monasterii solitum est convocari et congregari

ex una et Jacobus Fontanet, vitrarius civis dicte civitatis ex altera partibus confitemur et in veritate recognoscemus pars [pro] parti et nobis administratores vicissim. Ex inter nos dictas partes fuerunt facta iuxta conventa, firmata et jurata capitula et pacta conventionis et concordie tenoris sequentis.

Per rahó y causa del reparo y adob fahedor per mestre Jaume Fontanet, vedrier ciutadà de Barcelona, de les vedrieres de la sglésia del monestir de framenors de la dita ciutat y per la confirmació de aquelles entre lo reverent president del dit monestir y lo convent de aquell de una part y dit mestre Jaume Fontanet de la part altre, són stats fets los capítols e partes següents:

Primo, és concordat que dit mestre Jaume Fontanet, ha de adobar les vedrieres de la sglésia del dit monestir ço és: la ho²² està en lo cap de la sglésia y les vedrieres són en lo entorn de la sglésia, acceptades les vedrieres de les capelles, axí com se pertany de bon mestre.

Item, que en lo adobar ha de posar vidres y morter y tot lo que serà menester per dites vedrieres y que en la vedriera predita de la ho, que és al cap de la dita sglésia, hai de posar, no sols lo prop dit, més encara tot lo ferro que serà necessari en lo adob de dita vedriera de la ho, y que en dita vedriera de la ho haia de clavar dos peses de filat, les quals dit convent té que són caygudes de dita vedriera.

Item, que si haurà obra en dites vedrieres que toque a mestre de cases, que lo dit monestir y convent sie obligat, com de gust se oblique, en pagar aquella.

Item, que dit mestre Fontanet promet, segons que degut promet, que lo adobar de dites vedrieres ço és en quiscuna de elles posarà les colors, testes y altres coses que staven abans de dita capitulació y seran necessàries.

Item, concordat que, per dit adob o reparo de dites vedrieres, dit monestir y convent haie de donar, a dit mestre Fontanet, en continent que la reparació o adob de dites vedrieres serà fet, per sos treballs y mans, deu liures barceloneses.

20. Com ja s'ha dit més amunt, el dels Fontanet és el taller de vidrieres més prolífic del moment; apareixen a gairebé tots els apartats d'aquest volum i de la resta del CVMA de Catalunya (vegeu Cañellas, 1997). L'orde franciscà prohibí en els capítols de Narbona del 1279 les vidrieres historiades llevat de la finestra de darrere de l'altar major, on podria haver-hi el crucifix, la Verge, sant Francesc i sant Antoni (vegeu P. Michael BIHL, *Statuta generalia ordinis. Edita in Capitulis Generalibus celebratis Narbonae An. 1279 atque Parisiis An. 1292. Editio critica et synoptica*, Florència, Claras Aquas, 1941, coll. «Archivum Franciscanum Historicum», vol. xxxiv).

21. Document esmentat per Madurell (1943-1944, vol. 1, núm. 3, p. 43).

22. Diu «ho» per *o* o *rodó*. Vegeu el glossari del present volum.

Item, és pactat entre dites parts que dit mestre Fontanet del die de Carnestoltes primer vinent en anant haie de tenir en condret les vedireres \de la sglésia/ de dit monestir y adobar en aquelles les coses necessàries, axí y per la forma que demunt és dit y posant en aquelles vidre y mortar y açò quiscun any al menys una vegada refermés; emperò, dit Fontanet, que no sie obligat en cassos fortuïts ço és vent, trons, lamps, pedregada, terratrèmol ni tirs de artilleria. Entès emperò que, en predits cassos o algun de aquells, les dites vedrieres \o alguna de aquelles/ no eren deteriorades en més de un pany, que dit Fontanet, sens més despeses et sens altre salari del daval scrit, vaie y sie tengut adobar dit pany y no més avant.

Item, és pactat entre dues parts que per los treballs, salaris y mans que dit Fontanet farà quiscun any y sotrendrà en lo adob y conservació de dites vedrieres, dit monestir y convent haia de permetre, segons quede present convé y promet, que-l donarà y pagarà quiscun any et li consignarà, de les rendes de dit monestir sobre lo General o cúria de Barcelona durant la vida seva natural, tres lliures barchinoneses rebedores en lo mes de juny primer vinent y de

dit sia a un any primer vinent y axí quiscun any en semblant terme.

Finalment, volentes dites parts que dels presents capítols y quiscun de aquells sie feta y dictada una y moltes causes y taules quales demanades ne seran per lo notari del present capítols substància del ser en res no mudada.

Ideo nos, dicte partes laudantes etc. Et promittimus partem parti et nobis administratoribus etc. Presentia, pacta et capitula attendere etc. Sine dilacione etc. Ad penam quinquaginta libras tantas quam vobis gratia imponemus etc. Qua pena etc. Quique dent pena etc. Et pro his complementum etc. Dent pars parti et nobis administratione omnia bona etc. Recepimus etc. Iuvant etc. Renunciamus etc. Iuramus etc.

Testes sunt Mateus Barca, sutor civis, Bernardus Joan, habitans, et Michael Boera, scriptor Barchinone.

(AHPB, Francisco Sunyer, Aprisie, 1548-1549, sign. 326/19: 30-I-1549.)

ESGLÉSIA DE SANT JAUME *per Silvia Cañellas*

L'església parroquial de Sant Jaume, avui destruïda, estava situada a la cèntrica plaça de Sant Jaume de Barcelona. L'enderroc, a causa de les necessitats d'espai de la zona de govern municipal, es produí l'any 1824 i s'acompanyà del de l'església de Sant Miquel i de la desaparició dels cementiris de les dues.

S'han conservat dos documents de mitjan segle XVI sobre les seves vidrieres. Es tracta de la constància de l'elaboració de tres vidrieres realitzades per Jaume Fontanet, dues d'elles per a les finestres laterals de l'absis i una per al cor. En la vidriera de la part dreta de l'altar, enfront de la capella de la Magdalena, s'hi havia de representar la salutació; en la de sobre de la capella de la Verge, la nativitat; en la de sobre del cor anirien els apòstols sant Pere i sant Pau als extrems i sant Jaume el Major al mig. Com podem veure, es tractava de finestres de dues llancetes als laterals i una de tres per a la central. Cada una de les figures esmentades havia d'anar sota el seu tabernacle i tenir les bordures i ornaments corresponents. En la realització se seguirien les mostres que el mateix Jaume Fontanet ja havia presentat als obrers de l'església. La primera vidriera havia d'estar llesta i posada a lloc abans de la vigília de Sant Jaume del 1550; la segona, tres mesos després, i l'altra, quatre mesos més tard. El preu de tota l'obra posada a lloc seria de 210 lliures i si, un cop acabada, els obrers no estiguessin d'acord amb el resultat final, dos experts, un per part del client i l'altre per part del mestre, farien el peritatge d'aquesta.²³

(Reg. 1) 17 de març de 1550. Contracte amb Jaume Fontanet per a la realització de tres vidrieres per a l'església parroquial de Sant Jaume de Barcelona.

Die sabbati XVII mensis marcii anno a nativitate domini MDL.

Sobre la fabricació de les vidrieres fabedores en la sglésia parrochial de Sanct Jaume de Barcelona en los llochs y modo devall scrits per y entre los magnifics mossén Miquel Ciurana, cavaller, Raphael Dauder, librater, Lorens Crepell, buydador, y Barthomeu Pera, fondaller, obrés lo any present de la dita sglésia de Sanct Jaume de una part y lo honorable en Jaume Fontanet, pintor, ciu-

tadà de Barcelona, de la part altra, és estada feta y fermada la concòrdia y pactes següents.

Primerament lo dit Jaume Fontanet promet fer a ses pròpies despeses y fabricar tres vidrieres, per a la dita sglésia, de la llargària y amplària que s'estan ja fetas las lluernas so és una a la part dextra de l'altar maior, front la capella de Santa Magdalena, y l'altra a la part cenistra²⁴ sobre la capella de Nostra Señora y l'altra en lo eqor²⁵ de dita sglésia, conforma a las trassas y mostrars que se lliurades, en poder de dits obrés; en la una de les quals és la Salutació de la Verge Maria, ab dos tabernacles de dalt y duas figures ab dos bordons en la peaya \a cada una d'ellas/, y l'altra la Nativitat, ab la mateixa forma ciscuna fenes-

23. Document esmentat per Madurell (1943-1944, vol. 1, núm. 3, p. 43). Podeu trobar notícies sobre els Fontanet en gairebé tots els apartats del present volum i en els altres volums del CVMA de Catalunya. Com a recull, podeu consultar Cañellas (1997).

24. Per *sinistra*, «esquerra».

25. Per *cor*.

tra,²⁶ y en la altra, que ha de estar sobre lo cor, tres apòstols, ço és Sant Pere y Sant Pau, als stremes, y lo Gloriós Sanct Jaume \majori, al mig, y son tabernacle sobre quiscuna figura y sota una²⁷ peanya, de ditas petxinas y bordons a las ditas vidrieras bé y degudament acabades a ses despeses asentarà y encastarà en las ditas lluernas, ja designades, posant en aquelles tot lo que serà mester així de guorniment de ferros y fil, mortar o argamassa e pedra y fusta exceptat emperò les pedres picades²⁸ que y serà mester, les quals pedres conforme al lloch ont serà mester, hajan de pagar los dits obrés e la primera vidriera darà²⁹ posada et asentada ab tota perfecció a la lluernia sobre la capella de Nostra Dona, de así a la vigília de Sanct Jaume primervinent e l'altra, de l'altre costat, tres mesos après; e la tercera y darrera,³⁰ quatre mesos après sens dilació alguna, sots pena de C ducats de hor per stipulació promesa guanyadora a la dita obra obligació de béns y jurament.

Item los dits magnífics y honorables de obrés prometen donar y pagar, al dit Jaume Fontanet, per lo preu mans y tota altra cosa tocant al fer y posar de ditas vidrieras, exceptades les pedres picades, y de fil CCX lliures barcelonesas pagadores en tres eguals pagues, la primera de les quals serà de present anticipada, e l'altra y segona, posades que sian las duas primeras vidrieras, e la restant tercera paga posada l'altra tercera vidriera en continent e sens dilació alguna, ab restitució de danys y despeses y obligació dels béns de la obra y possessions de la església que són sots domini y administració de dita obra largament.

Item, ultra lo dit preu són volents los dits obrés que las raiolas que traurà de las lluernas y fusta sian de dit Fontanet.

Item, és concordat que, en cas que les dites vidrieres non contentassen als dits obrés, haian de fer iudicació per dos mestres, pèrits en dit \ofici, elegidors hun per quiscuna de las parts amigablement et sens salari ningúl.

Ideo etc.

Testes sunt dicti Michaelis Ciurana, Raphaelli Dauder, Laurentii Crepells [?],³¹ et Jacobus [?],³² rector dicte ecclesie Santi Jacobi, et magníficus Michaele Franciscus Çatorra, miles, Barchinone populatus.³³

Testi est dicti Bartholomei Pere qui firmavit.

Item alio instrumento dictus Jacobus Fontanet, firmavit apocha dictis operariis de dictis LXXII ll. pro precio solutione anticipata mihi pro pecunia no numerata en presentia notarii

et in testium per manus dicti magnífici Michaelis Ciurana et ideo etc.

Testes predicti Jacobus Garcia et Michael Franciscus Çatorra.

(AHPB, Juan Monjo, «Plec de documentació diversa», any 1550, sign. 361/100: 17-V-1550.)

(Reg. 2) Barcelona, 9 d'abril de 1553. Àpoca de Jaume Fontanet, pintor de Barcelona, que rep 30 lliures dels obrers de l'església de Sant Jaume de Barcelona com a part de les 210 lliures del preu de la feina feta per a la dita església.³⁴

Die dominica, VIII mensis aprilis MDLIII.

Ego, Jacobus Fontanet, pictor civis Barchinone, confiteor et recognosco vobis honorabili Raphaelli Dauder, libraterio, Francisco Soler, calcaterio, et Alfonso Morell, sindellario, civibus Barchinone, operariis anno presenti ecclesie parochialis ecclesie Sancti Jacobi Barchinonis qui dedistis et solvistis michi numerando pecunie de facto in presencia notarii et testium infrascriptorum, triginta libras monete Barchinone quae sunt ad complementum et totalem perfectionem illarum ducentarum et decem librarum eiusdem monete Barchinone michi debitas pro tribus vitrariis quae feci et fabricavi in dicta parochiali ecclesia Sancti Jacobi Barchinonis pro quibus inter olim operarios dicte ecclesie, per una parte, et me, dictum Jacobum Fontanet, parte ex altera, fuerunt facta et firmata quadam capitula concordie penes discretum Joannem Monjo, regia autoritate notarium publicum Barchinonis, die et anno in quibus contentis quos cum presenti cancello et pro cancellatis habui; volo sic quod nec mi officii meis a[d] modo prodesse possit nec vobis nec vestris obesse. Et ideo in testimonium premissorum presentem vobis facio, de predictis ducentis et decem libris, presentem apocham de soluto ac bonnum ei perpetuum finem. Presente me firmavit scriptum de ulterius non petendo et de non agendo cancellationem [?]³⁵ stipulatione solemnem.

Testes Clemens Triumet, libreterius, et Jacobus Pellicer, botiguerius pannorum lane et habitatores cives Barchinone.

(AHPB, Jordi Joan Tost, Sextum manuale comune, any 1553, sign. 376/6: 9-IV-1553.)

26. Text humitejat i de difícil lectura.

27. Full foradat, només s'intueix què diu.

28. Afegeix «lo de fil/», però sembla estar fora de lloc.

29. Hi ha un forat. Podria dir «darà» o «durà».

30. Humitejat, de difícil lectura.

31. Full foradat i trencat.

32. Full foradat i trencat.

33. Text humit i full foradat.

34. Document esmentat per Madurell (1943-1944, vol. I, núm. 3, p. 43).

35. Cremat.

ESGLÉSIA DE LA MERCÈ *per Silvia Cañellas*

L'orde se situà des d'un principi a la zona que va del carrer Ample al mar. El primitiu temple s'encastà entre el carrer de la Mercè i les construccions anteriors, de les quals calgué eliminar part del claustre preexistent. L'església fou acabada l'any 1267 i molt reformada als segles següents.

Entre les realitzacions del segle xv hi ha una obra primerenca del mestre de vidrieres Gil Fontanet. La refeta o remodelació de la vidriera, situada a la capella de Santa Maria dels Àngels, fou pagada per la confraria dels teixidors de lli de Barcelona.³⁶

L'any 1764 es procedí a l'enderroc de l'antiga església i amb ella desaparegué tota possible resta de l'antiga feina. L'any següent s'inicià el nou temple.

(Reg. 1) Barcelona, 29 d'octubre de 1484. Gil Fontanet, mestre de vidrieres de Barcelona, firma una àpoca pel cobrament de 6 lliures i 10 sous, que és part de les 9 lliures i 10 sous per refer unes vidrieres de la capella de Santa Maria dels Àngels situada a l'església de la Mercè de Barcelona.³⁷

Ego, Gilius Johannes Fontanet, magister vitriarum civis Barchinone, confiteor et recognosco vobis Andree Gines, Petro Font, Francisco Santjust, Petro Salva, textoribus civis Barchinone, administratoribus et maioribus \anno presentil\ confrarie Sancte Marie Angelorum textorum pannorum lini. Quod dedistis et solvistis michi et voluntati mee numerando, in presentia mea, notari et testium infrascriptorum, sex libras et decem solidos barchinonenses

ad complementum illarum nonem librarum decem solidorum Barchinonis, pro quibus sive quarum precio ego operavi pro vobis sive refeci quandam vitriariam³⁸ dicte capelle sancte Marie Angelorum predictae confrarie, constructe in ecclesia Beate Marie Mercedis, de qua operatione seu operarum predictarum logerio seu conductio sunt inter me et vos instrumentus contractus iam die --³⁹ apud notarium infrascriptum etc. Et ideo renunciando, facio presentem apocham etc. Volens premencionatum contractum esse casum etc.

Testes Gregorius Baguda ac Karolus Reyo scriptores Barchinone.

(AHPB, Guillem Jordà (menor), Vicesimum primum manuale, anys 1484-1485, sign. 216/24: 29-X-1484.)

ESGLÉSIA DE SANT SEBASTIÀ *per Carme Domínguez*

L'any 1507, els consellers de la ciutat de Barcelona prengueren diversos acords en relació amb la gran epidèmia de pesta que afligí la ciutat. Un d'ells fou la decisió d'edificar una capella per retre culte a sant Sebastià, devoció que s'havia oficialitzat l'any 1466, quan el Consell de Cent deliberà que es guardés la festa d'aquest sant.⁴⁰

El lloc escollit per a la seva construcció fou una plaça situada al ribatge de mar destinada fins llavors a magatzem de fusta. La plaça limitava a l'est amb la Casa Llotja de Mar i, a l'oest, amb la font de l'Àngel o abeurador de la Llotja. Les obres foren encomanades al mestre de cases Pau Mateu, que firmà el contracte el 31 de març de 1507, i, un any més tard, fou un fill d'aquest, també anomenat Pau Mateu, qui renovà les condicions del contracte. L'any 1509 sembla que la construcció ja era acabada i Pau Mateu rebia la totalitat del preu pactat.⁴¹

L'edifici era d'una sola nau dividida en dos trams i absis poligonal, amb voltes apuntades. A les tres claus de volta havia de figurar la imatge de sant Sebastià, l'escut reial i el de la ciutat. Aquest darrer escut es repetia a la llinda del portal principal, que donava al carrer del Consolat. En els murs laterals es repartien quatre finestres.⁴²

La referència de la col·locació de vidrieres en aquestes finestres data del mateix any 1509, quan es firmà el contracte per a la seva realització amb Gil Fontanet. A les vidrieres havien de figurar també els escuts de la casa

36. Podem trobar més dades sobre el taller dels Fontanet en tots els volums del CVMA de Catalunya i en gairebé tots els apartats del present. S'ha publicat també un article sobre aquests mestres de vidrieres (Cañellas, 1997, p. 133-157).

37. Document esmentat per Madurell (1943-1944, vol. II, núm. 3, p. 46).

38. Escriu «victriariam».

39. Deixa en blanc la data.

40. Vegeu la introducció sobre la Sala d'Armes de la Duana de Barcelona, on es parla d'altres edificis dependents de la Casa de la Ciutat de Barcelona.

41. AHCB, Consell de Cent II-38, Registre de deliberacions, 1505-1507, f. 116-129 i f. 122; Consell de Cent XIII-25, Manual, 1505-1512, 31-III-1507 i 16-II-1508; Consell de Cent XI-127, Clavaria, 1509, f. 197.

42. AHCB, Consell de Cent XIV-8, Notularum, 1500-1513, f. 6 i 8 (31-III-1507) i f. 7 (8-X-1507).

d'Aragó i de la ciutat, envoltats de vidres de diferents colors. El model, aportat pel mateix Gil Fontanet, era l'emprat, entre d'altres, per a les vidrieres de la capella dels Llull a l'església dels predicadors (reg. 1a). Amb posterioritat, trobem diferents pagaments per aquestes vidrieres i pel fil de llautó destinat al filat (reg. 1b-1d).

És interessant fer constar la informació que indirectament ens aporta el contracte de les vidrieres d'aquesta església. Podem suposar que Gil Fontanet havia fet, amb anterioritat al 1509, diverses vidrieres per a l'església de Santa Caterina, en concret per a la capella patrocinada per la família Llull, on hauria fet vidrieres amb diverses armes, que probablement inclourien l'escut d'aquest llinatge.

Ja entrat el darrer quart del segle, el 1575, tornem a trobar notícies sobre les vidrieres de l'església de Sant Sebastià. Jaume Fontanet presentà al Consell Ordinari un compte per les vidrieres que havia realitzat per a aquella església. Com sigui que l'obra s'emmarcava dins d'un pla de renovació, podem suposar que les vidrieres foren substituïdes en la seva totalitat (reg. 2). Pocs anys després, el 1589, el mestre de vidrieres Miquel Brunet s'encarregà de la seva reparació (reg. 3) i, el 1595, ja es tornava a posar de manifest la necessitat d'una nova reparació de les vidrieres (reg. 4a i 4b). Aquesta, sembla que important, reparació la realitzà el pintor de vidrieres Joan Jordà, que rebé 70 lliures per la seva feina, que incloïa plom, vidres, pintures, estany i ferro (reg. 4c).

Amb ocasió de la revolta del 1835, tant l'església de Sant Sebastià com l'edifici annex destinat a convent foren destruïts.

(Reg. 1) Gil Fontanet realitza quatre vidrieres a l'església o capella de Sant Sebastià, situada a la ribera de mar de Barcelona.

(Reg. 1a) 28 de març de 1509. Capítols firmats entre els consellers de la ciutat i Gil Joan Fontanet, pintor de vidrieres, per a la confecció de quatre vidrieres, dues amb les armes reials i dues més amb les armes de la ciutat, per a l'església de Sant Sebastià.⁴³

Die mercurii XXVIII mensis marcii et anni predictos MDVIII.

In dei nomine noverunt uniuersi quod nos Joannes Lull, Anticus Almugàver, Micael Oliba et Petrus Leval, consiliarii anno presentis civitatis Barchinone, una cum magistro Carolo de Bellafilla, concosiliario nostro ab hoc actu absente.

Sobre la fàbrica de quatre vedrieres en les quatre finestres que són en la sglésia o capella nova del gloriós màrtir sanct Sebastià faedores y altres coses devall scrites, són stats concordats y fermats per y entre los molt magnífics senyors consellers de la ciutat de Barchinona, havent de aquestes coses plen poder del Consell de Cent Jurats de aquella, celebrat a tres del mes de març any mil DVII de una part y lo senyor en Gili Joan Fontanet, pintor de vedrieres, ciutedà de la dita ciutat, de la part altre, los capítols següents:

Primerament, és concordat entre les dites parts que lo dit Gili Joan Fontanet, hage y sie tengut, segons que ab lo present promet als dits magnífics consellers, que ell farà, pintarà y obrarà, e, o fer pintar y obrar farà, quatre vedrieres tant grans com seran mester per les dites quatre finestres de la dita sglésia o capella de Sanct Sebastià, les dues ab les armes reals de Aragó y les altres dues ab les armes de la Ciutat y quiscuna de aquelles ab X cortapisas de colors \divisades y distintes les unes de les altres, les quals colors, axí de les armes com de les cortapisas, hagen de ser/ ben ardents e ab bons vidres, ab bons ploms, bons stanys e ab tota perfectió y compliment, segons de bon mestre se pertany y segons la mostra per ell als dits magnífics consellers donada y al-

tres vedrieres per ell fetes, axí en la capella dels Lulls en lo monestir de preycadors com altres parts, y les dites vedrieres axí pintades y acabades com dit és, posarà e, o posar farà, en les dites quatre finestres de Sanct Sebastià, ço és, una ab les armes reals y altre ab les armes de la Ciutat en les dues finestres devers la Lotga y les restants dues ab les armes reals y de la Ciutat en les altres dues finestres devers la font de l'Àngel, les dues de les quals vedrieres axí acabades com dit és, ab tot son bon compliment \posarà e, o posar farà, en les dites dues finestres/ de ací per tot lo mes de abril y les altres dues per tot lo mes de juny primer vinent. E devant quiscuna de les dites vedrieres, a la part de fora, posarà lo dit Gili Joan Fontanet bons filats de bon fil de aram, texits bé y degudament, com se pertany, en continent après que haurà posat quiscuna de les dites vedrieres.

Item, los dits magnífics consellers convenen y en bona fe prometen al dit Gili Joan Fontanet que per los vidres, colors, mans y totes altres coses per fer y acabar les dites vedrieres necessàries li donaran y pagaran, e o donar y pagaran faran, a rahó de quatre solidos per quiscun palm de vedriera a tot cayre. E més li donaran y pagaran per \texir/ los filats de quiscuna de les vedrieres a rahó de sis diners per quiscun palm a tot cayre. Per aquests terminis, ço és ara de present, cinquanta lliures y tot lo restant après que totes les dites quatre vedrieres seran acabades y posades segons és dit ab tot lur bo y degut compliment, ultra lo qual preu li faran fer y posar les bastides que seran necessàries per posar les dites vedrieres. E més li donaran, e o donar y liurar faran, tot lo ferro que serà mester per guarnir les dites vedrieres, axí per los fusells y croers com altres, y per lo semblant li donaran y liuraran, e o donar y liurar faran, tot lo fil de aram que serà mester per texir los dits filats.

Item és concordat entre les dites parts que après que les dites vedrieres seran acabades y posades segons dit és, hagen ser judicades per dues persones per les dites parts elegidores, ço és, una per quiscuna part, si seran bé fetes y acabades e com se pertany o no, a la determinació de les quals se hage de star sens altre recurs o apelatíó.

Et ideo nos dicte partes laudantes, etc.

Est pena centum libras barchinonenses, etc., de qua terminis curie etc., per qua et per dictos L solidos que debent solvi de pre-

43. Document citat per Duran (1972-1975, vol. 2, p. 522).

sentí ac aliis contentis in capitulis fidemissorum predicto Egidio Joannes Fontanet, honorabile Onofrius Folc, mercator, et Gabriel Alamany, pictor, cives Barchinone. Et pro his, etc., dicti domini consilarii obligatione bona civitatis et dicti Egidius Joannes Fontanet, principalis, Onofrius Folc et Gabriel Alamany. Obligatione bona, etc., et cuius librae in solutum etc., renunciando etc., et lege fide iussorum iurant etc., fiant duo, etc.

Testes fuerunt dictorum duorum consiliariorum Egidii Joannis Fontanet principalis et/ Onofrii Folc, fidemissoris que fuerunt dicto die. Sunt Joannes Vilanova olim Gabriel Perera de presenti virgarii duorum consiliariorum et Jacobus Planes, notarius cives Barchinone.

Testes fuerunt dicti Gabrielis Alamany fidemissoris qui fuerunt eodem die. Sunt dictus Jacobus Planes, notarius civis, Antonius Olivar et Gaspar Gibert, scriptores Barchinone.

(AHCB, Consell de Cent XIV-8, Notularum, 1500-1513, f. 133 i 134.)

(Reg. 1b) 29 de març de 1509. Pagament fet a Gil Joan Fontanet, pintor de vidrieres, per les vidrieres de la capella de Sant Sebastià.

[...]

Ítem, a-n Gili Johan Fontanet, pintor de vedrieres, que ly he fet escriura en la Taula de la ciutat, L lliures en paga prorata de les vedrieras de Sant Sabastià, segons en lo alberà e àpocha fets a XXVIII de mars [M]DVIII se conté.

[...]

(AHCB, Consell de Cent XI-127, Clavaria, 1509, f. 196.)

(Reg. 1c) 3 de juliol de 1509. Pagament fet a Joan Bleda, ferrer, pel fil de llautó per a les vidrieres de la capella de Sant Sebastià.

[...]

Ítem, a n'an Johan Bleda, ferrater, per alberà dels dits consallers scrit a III de juliol [M]DVIII, XVII lliures, VIII sous, VIII per preu de hun fil e mig fil de lautó qui a servit per les vedrieres de Sant Sabastià, segons en lo dit alberà se conté, lo qual e cobrat ab hun compte e àpoca dit jorn closa.

[...]

(AHCB, Consell de Cent XI-127, Clavaria, 1509, f. 198.)

(Reg. 1d) 3 de juliol de 1509. Pagament fet a Gili Joan Fontanet, pintor de vidrieres, per les vidrieres que fa per a la capella de Sant Sebastià.

[...]

Ítem, pos en data a n'an Gili Johan Fontanet, pintor de vedrieras, que per alberà fet a III de juliol MDVIII li he fet escriura en la Taula de la dita ciutat XXV lliures en paga prorata de les

vedrieras que fa per la capella de Sant Sabastià, segons en lo dit alberà se conté, lo qual e cobrat ab àpocha dit jorn closa.

[...]

(AHCB, Consell de Cent XI-127, Clavaria, 1509, f. 198v.)

(Reg. 2) El pintor Jaume Fontanet fa unes vidrieres a l'església de Sant Sebastià amb ocasió de certes reformes necessàries en la dita església.

(Reg. 2a) 15 de gener de 1575. El Consell de Trenta delibera que el compte de Jaume Fontanet, pintor, per les vidrieres de l'església de Sant Sebastià sigui passat a deliberació del Consell de Cent.

[...]

E quant al compte presentat per Jaume Fontanet, pintor, per rahó de unes vidrieres he fetes a obs de la Iglesia de Sant Sabastià.

Lo del Concell féu deliberatio i conclusió que dit compte supreposar en Concell de Cent Jurats, lo qual ne farà la deliberatio que ben vista les serà.

[...]

(AHCB, Consell de Cent II-84, Registre de deliberacions, 1574-1575, f. 18v.)

(Reg. 2b) 27 de gener de 1575. El Consell de Cent delibera que es facin les obres necessàries a l'església de Sant Sebastià i que es paguin les ja fetes del compte dels 1.000 ducats reservat per a coses extraordinàries.

[...]

E quant al que és preposat, que com en la sglésia del gloriós Sant Sabastià de la present ciutat sie necessari reparar aquella e fer algunes obres, axí en lo campanar com en la sglésia, los que-s quals stan ab algún perill de caure, segons relatió de experts que en açò són stats aplicats conforme la desliberatio del Consell ordinari celebrat a XVI de jener MDLXXIII, en la qual sglésia, per lo molt perill stava lo cor de aquella, sea dat per so la ordre en adobar aquell per levar-lo de perill. E per ço, lo present Consell veyé y desliberé sis farà e continuaran, e de ont e de quins comptes se pagarà la dita obra, axí feta com fahedora.

Lo dit Consell féu desliberatio y conclusió que se repare y adobe axí la dita sglésia e campanar, de aquella fent-y les obres necessàries a coneguda dels magnífichs senyors consellers y, aquells, y les ja fetes fins así, sien pagades del compte dels mil ducats reservats per a coses extraordinàries e oy del cuyram o pes de rey extraordinari, vists y examinats los comptes de dites obres per lo scrivà del Rational de la present casa.

[...]

(AHCB, Consell de Cent II-84, Registre de deliberacions, 1574-1575, f. 25.)

(Reg. 3) 3 de febrer de 1589. Els consellers de la ciutat deliberen i autoritzen el pagament a Miquel Brunet, mestre de vidrieres, per la reparació de les vidrieres de l'església de Sant Sebastià.

[...]

Los magnífichs conselles han feta deslberatio que sien pagades a mestre Miquel Brunet, mestre de vedrieres, sinquanta reals per lo adobar ha fet de les vedrieres de Sant Sabestià, les quals li sien pagades per alberà de correu, y per ço sie manat a l'escrivà rational assente dita partida en dit libre ---- V ll. s.

[...]

(AHCB, Consell de Cent II-98,
Registre de deliberacions, 1588-1589, f. 48v.)

(Reg. 4) Joan Jordà, pintor de vidrieres, efectua importants reparacions en les vidrieres de l'església de Sant Sebastià.

(Reg. 4a) 24 d'abril de 1595. El Consell de Trenta delibera que sigui passat al Consell de Cent l'afer de la reparació de les vidrieres de l'església de Sant Sebastià.

Sant Sebastià.

Vidrieras.

[...]

E quant al que és estat representat de l'adop se à de fer en les vedrieres de Sant Sebastià, que si de prompte no són adobades y reparades y poria seguir gran dany. Lo dit Consell feu deliberatio y conclusió que sie pusat y representat al Consell de Cent per a què y face la deslberatio que millor convindrà y aparexerà.

[...]

(AHCB, Consell de Cent II-104,
Registre de deliberacions, 1594-1595, f. 60.)

(Reg. 4b) 25 d'abril de 1595. Deliberació per part del Consell de Cent que es remeti als consellers i obrers l'afer de la reparació de les vidrieres de l'església de

Sant Sebastià perquè aquests destinin tot allò que considerin necessari per a aquesta reparació.

Vidrieras de Sant Sebastian.

[...]

E quant al que en dit Consell és stat proposat de la necessitat gran que í ha de obrar y reparar les vidrieres de la iglésia o capella del gloriós màrtir Sant Sebastià, les quals si de present no se adoben porren causar molt gran gasto a la dita Ciutat, y així lo Consell ordinari celebrat lo die de hany, deliberà se presentàs un Consell de Cent per a què es farà lo que millor aparexerà.

Lo dit Consell, enteses les demunt dites coses, feu deslberatio y conclusió que sie remés als senyors concellers y obrers de la present Ciutat, los quals tinguen per son poder de fer adobar y reparar dites vedrieres, y tinguen poder de gastar tot lo que serà necessari com millor los aparexerà, y sie pagat del compte extraordinari y spedides les cauteles necessàries.

[...]

(AHCB, Consell de Cent II-104,
Registre de deliberacions, 1594-1595, f. 63r i v.)

(Reg. 4c) 24 d'octubre de 1595. Deliberació per part dels consellers i obrers del pagament a mestre Joan Jordà, pintor de vidrieres, per les despeses de la reparació de les vidrieres de la capella de Sant Sebastià.

Sant Sebastia.

Id. vidrieras.

[...]

Los magnífichs consellers y obrers de la present Ciutat, absent lo senyor consellers segons, ajustats y feren deliberació y conclusió ne sien pagades a mestre Joan Jordà, pintor de vedrieres, setanta lliures per les mans, plom, vidres, pintures, stany y ferro, y altres coses, ha posat en adobar les vedrieres de la capella de Sant Sebastià, usant de la facultat donada per lo Consell de Cent celebrat a XXV de abril proppassat, del compte extraordinari, y spedides les cautheles necessariè diem ---- LXX ll.

[...]

(AHCB, Consell de Cent II-104,
Registre de deliberacions, 1594-1595, f. 126.)

ALTRES ESGLÉSIES DE CATALUNYA

PER

SÍLVIA CAÑELLAS
CARME DOMÍNGUEZ
JOAN VILA-GRAU

INTRODUCCIÓ I DOCUMENTACIÓ

per Silvia Cañellas i Carme Domínguez

Malgrat les escasses restes conservades, moltes degueren de ser les esglésies que, per tot Catalunya, col·locaren a lloc les seves vidrieres en temps gòtics. Entre els molts edificis que han perdut les obres vidrades, i alguns d'ells fins i tot els seus murs, uns pocs han conservat part de la documentació que ens dóna notícia sobre els autors, la temàtica o la situació d'algunes de les vidrieres que, en altres temps, ornamentaven els seus finestrals.

Les diferents catedrals tenen el seu apartat exclusiu en els diferents volums del *Corpus Vitrearum Medii Aevi* de Catalunya. D'entre elles falta l'estudi corresponent a la seu de Tortosa, on no s'ha localitzat cap document que parli clarament de vidrieres.¹ A part d'això, cal dir que tenen també apartat separat, per l'entitat de les restes conservades, el monestir de Santes Creus (i amb ell Poblet i Vallbona de les Monges), l'església de Santa Maria de Cervera i la de Santa Maria de Castelló d'Empúries.

S'han fet també, pel volum de la documentació localitzada, diferents apartats sobre edificis religiosos de la ciutat de Barcelona. Recollim, doncs, aquí, les notícies que hem pogut comprovar d'esglésies catalanes existents fora de l'actual ciutat de Barcelona que no han conservat restes vidrades d'època gòtica però sí textos que ens parlen de les peces que llüiren les seves finestres.

ARENYS DE MUNT, ESGLÉSIA DE SANT MARTÍ

per Silvia Cañellas i Carme Domínguez

Sabem de l'existència de l'església de Sant Martí d'Arenys ja al segle IX, tot i que els documents que en parlen no comencen a sovintejar fins al XII i que les restes més antigues conservades (capitells) són plenament romàniques. Llavors l'església tenia tres absis, dedicats a sant Martí (el principal), a santa Maria i als sants Pere i Joan. Les visites pastorals mostren una església pobra d'un poble format sobretot per pagesos de remença. Aquesta situació no començà a millorar fins als segles XV i XVI, amb els esforços episcopals per tal que la riquesa de la creixent població de marina revertís sobre la parroquial.

El campanar s'aixecà entre els anys 1514 i 1547. La nova seu s'encarregà al mestre Pau Mateu i la primera pedra fou posada el dia 11 de novembre de 1534. Quatre anys després moria el mestre d'obres; la nova església restava sense acabar i l'antiga, en procés d'enrunament.² L'obra fou continuada pel seu germà Antoni, que cobrà el seu darrer pagament el 10 de juny de 1540. Un any després, Lleonard Barrera col·locava a lloc algunes vidrieres de l'església (reg. 1). Possiblement aquestes foren obra de Jaume Fontanet, com ho foren les que a final de l'any següent es realitzaren per als altars de Santa Maria, capella de l'absis nord, i dels Sants Joan i Pere, capella de l'absis sud (reg. 2). Aquest mateix mestre de vidrieres i pintor daurà el retaule major entre els anys 1544-1545 i els dels dos altars laterals, on treballaren també els pintors Pere Serafí, Pere Núñez i Joan Forner.³ Tenim una darrera anotació sobre les feines realitzades a les vidrieres de principi de l'any 1546 (reg. 3).

El 1575 es creà el vicariat sufragani d'Arenys de Mar, amb l'advocació de santa Maria. La segregació es produí a final de segle i, amb ella, la pèrdua per part de Sant Martí de les entrades de la zona més rica de la població. Les obres més importants de l'església estaven, però, ja fetes.

El pas dels anys i els problemes patits per l'edifici, sobretot per les importants destruccions produïdes pels atacs i incendis de l'any 1936, han fet possible, malgrat tot, la conservació del retaule dedicat a sant Martí. Altres de les peces que enriqueixen el conjunt, entre elles les vidrieres del segle XVI, s'han malmès.

No podem acabar aquesta petita nota introductòria sense agrair les facilitats d'accés a l'arxiu donades per mossèn Joan Mollerusa i Costa, rector de la parròquia de Sant Martí d'Arenys de Munt.

1. Victòria Almuní va estudiar els llibres d'obra de la catedral de Tortosa. En ells va trobar tot un seguit d'anotacions sobre els encerats i es té notícia de la col·locació de làmines de pedra, però no s'esmenten vidrieres.

2. APAM, Llibre de Clavaria, 1531-1565, f. 58-76.

3. APAM, Llibre de Clavaria, 1531-1565, f. 74-121 i 146-152.

RECULL DOCUMENTAL

(Reg. 1) 26 d'octubre de 1541. Lleonard Barrera col·locava algunes vidrieres a l'església de Sant Martí d'Arenys de Munt.⁴

Comta de donades.

Item, més, a XXVI del mes de octubre ay 1541 pegem, jo Pera Arquer, per cognismisihó dels hoberes, del comta de la quaveria que devia dita celaveria per rebó a raó de teres jornals que n'avia feta fe[i]na mestera Lehonart Berera, mestere de cases, per posar les vederieres a raó de quotere sous per jornall tereza sous, dich tereza \sous/ ---- lliures XIII sous diners.⁵

Item, més, dit dia, pegem del comta de la celaveria que devia dita celaveria a senyor en Regàs, ferer, nou sous y mig per a raó de teres dosenas de celaus que avie fetes per celar⁶ [a] les vederieres gofos, que avia adobat ---- lliures VIII sous VI diners.

(APAM, Llibre de Clavaria, 1531-1565, f. 89.)

(Reg. 2) 28 de desembre de 1542. Jaume Fontanet elaborà les vidrieres per als altars de Santa Maria i dels Sants Joan i Pere de l'església de Sant Martí d'Arenys de Munt.⁷

Item, XXVIII de desembra 1543⁸ doni a mestra Jauma Fontanet, de Barselona, deu lliuras per paga de las duas vedrieras, ço és, de la capella de Nostra Dona y de la de Sent Johan avia fetas per dit preu ---- X lliures.

E rebut yo Yauma Fontanet dites deu liures dit dia y any per dites dues vadrieres.

(APAM, Llibre de Clavaria, 1531-1565, f. 104.)

(Reg. 3) 6 de gener de 1546. Es paga al picapedrer Bartomeu Sagrera per la feina feta a les vidrieres i al portal de l'església de Sant Martí d'Arenys de Munt.

Dades.

Item, més, lo dia de Parisi⁹ de l'ay 1546 dont jo, Goan Salla, a n'en Bartomeu Sagrera, picapadrer, per tornar les vedrieres hi per feina que féu a paradar lo portal de la higlésia i e dats quatre sous hi mig, dich lliures IIII sous VI dines ---- lliures IIII sous VI diners.

(APAM, Llibre de Clavaria, 1531-1565, f. 120.)

BREDA, MONESTIR DE SANT SALVADOR per Silvia Cañellas

El monestir de Breda (la Selva), fundat el 4 de juny de 1038 pels vescomtes de Corbera Guerau I i Ermessenada, acollí una comunitat de benedictins dirigida per l'abat Sunyer. Des del 1097 i fins al segle XIII, tot i que tenien abat propi, depenien del cenobi de Sant Cugat del Vallès. El monestir fou dedicat a sant Salvador, sant Benet i sant Miquel.

L'església del monestir fou consagrada el 4 d'octubre de 1068 pels bisbes de Girona i Barcelona en presència de Ponç Guerau de Corbera, fill dels fundadors, i la seva muller Sibilla. D'aquesta primera construcció es conserva el campanar. És també antiga, tot i que ja del segle XII, una part del claustre conservada *in situ*. L'edifici eclesial actual, d'estil gòtic, fou iniciat al segle XIV i no s'acabà fins dos segles després amb la construcció de la façana. Al segle XVI es completà també el monestir.

La documentació que transcrivim aquí és precisament del moment de conclusió de les obres esmentades. Procedent de l'Arxiu Històric de Protocols, fou transcrita per Madurell (1943-1944, vol. II, núm. 2, p. 46-48) i recordada, entre d'altres, per Ainaud (1952, p. 394). Es tracta d'uns capítols sobre les vidrieres que havia de fer el mestre de Borgonya Pere Lamidei per a dos finestrals del monestir de Sant Salvador de Breda. La temàtica se centrà en el martiri patit per sant Iscle i la seva germana santa Victòria, els cossos dels quals havien estat portats a Breda l'any 1263. En aquest cas, el model per a l'elaboració de la vidriera no és proporcionat per un projecte pro-

4. Document esmentat per José María PONS GURI, *Un siglo de arte religioso en San Martí de Arenys*, Arenys de Mar, Tipografia Tatjé, 1944, p. 12.

5. Escriu diverses lletres sobrereres i sobretot intercala una *e* entre consonant i *r*. Així, escriu «octubere» per *octubre*, «cognismisihó» per *comissió*, «quaveria» i «celaveria» per *clavaria*, «mestera» i «mestere» per *mestre*, «teres» per *tres*, «quotere» per *quatre*, «tereza» per *tretze*, «celaus» per *claus*.

6. Si bé el terme *celar* apareix en altres texts antics (Alcover ens dona la procedència del llatí *celare* i ens explica que és «amagar» o «ocultar», que aplicat a la construcció seria tirar abeurada de ciment a les juntes d'un enrajolat per tapar-les bé i fer forta la unió de les rajoles, accepció que també ens mostra Fullana), per la forma que pren l'escriptura podria, però, aparèixer «celar» per *clavar*; vegeu la nota anterior.

7. Document esmentat per Pons Guri (1944, p. 24).

8. 28 de desembre de l'any de la nativitat del Senyor de 1543; per a nosaltres, 1542.

9. L'anotació abans és «lo dia de Sant Joan de Nadal de l'any 1546» i la de després, el 18 de febrer de 1546. I Alcover ens diu que «Parici» correspon a la festa de l'«Epifania (festa dels Sants Reis)».

cedent de cap taller pictòric del moment, sinó que se li demana que ho faci a partir de les representacions que hi havia al retaule del mateix monestir.

Durant la Guerra del Francès, els monjos hagueren de marxar del cenobi. L'edifici fou saquejat i el monestir, suprimit primer per un decret governamental i recuperat després amb els canvis polítics, fou finalment objecte de desamortització i l'exclaustració definitiva es produí el 1835. Un cop abandonat el monestir, l'edifici eclesiàstic fou reclamat com a església parroquial, funció per a la qual fou beneït el 19 d'abril de 1846. L'antiga parroquial es convertí en casa de la vila i escola pública.

Les destruccions més importants es produïren, però, dins el segle xx, amb els incendis dels anys 1936 i 1939, que feren desaparèixer altars i imatges, aterraren les voltes i esmicolaren els vitralls.

En la postguerra es retornà el culte a l'església i s'emprengué la seva restauració.

RECUILL DOCUMENTAL

(Reg. 1) 5 de febrer de 1533. El mestre de vidrieres Pere Lamidei contractà dues vidrieres grans per als finestrals de sobre la porta dels claustres de l'església del monestir de Breda. El preu total de l'obra, que inclogué la part vidrada i també la metàl·lica, fou de 85 lliures, i l'abonament es féu en tres pagues iguals: l'una en el moment d'acceptació del contracte, l'altra un cop acabada l'obra i la darrera un cop col·locada a lloc. Els models per als tres episodis que ha de fer per a cada vidriera sortiran del retaule del monestir i versaran sobre els martiris de sant Iscle i santa Victòria.¹⁰

Die Mercurii V predictorum mensis et anni.

Per rabó de les coses deïús scrites, per y entre lo reverent y magnífich fra Raphel Sampsó, camarer del monestir de la Verge Maria de Ripoll de l'ordre de Sanct Benet en lo bisbat de Vic, procurador, economo y actor en aquestes coses y altres, una e in solidum ab altre legitimament constituït y ordenat, segons afirma, dels reverent y magnífich senyor fra Miquel Sampsó, jermà seu, abat del monestir de Sanct Salvador de Breda del dit ordre en lo bisbat de Gerona y del convent de dit monestir, axí com de la procura consta ab carta rebuda en poder del discret en Jaume Sastre, notari públic de Barcelona, XVII del mes de deembre prop passat, en dit nom, d'una part, e mestre Pere Lamidei, burgunyó, de vidrieres, habitant en Barchinone, de la part altra, són estats fets y fermats y jurats los capitols següents:

Primerament, lo dit mestre Pere Lamidei, sots pena de cinquanta lliures de moneda barcelonesa, la qual graciosament se imposa, convé y promet al dit reverent fra Raphel Sampsó, en dit nom y als dits principals seus, encara que absents y al notari deïús scrit com a pública persona per ells rehent y stipulant, que ell farà, o fer farà dues vidrieres grans per aquelles dos finestres que són en la paret de la sglésia de dit monastir de Sanct Salvador sobre la porta de les claustres, les quals farà, o fer farà com dit és, de vidres bons y nous, y en quiscuna de aquelles pintarà, o pintar farà, tres istòries dels martiris de sanct Iscle y sancta Victòria, aquelles que per lo reverent senyor abat y convent, o altra persona en nom

de aquelles li seran nomenades e designades del retaule dels dits sancts és en la sglésia de dit Monastir de Sanct Salvador, e aquelles pintar, o pintar farà ab perfecció y ab los aparells necessaris de bones e gentils colors, ab los campers tals quals la obra requerà. Les quals vidrieres lo dit mestre Pere Lamidei portarà y posarà, e, o portar y posar farà en les dites finestres, y aquelles guarnirà, o guarnir farà, de filat y de ferros bons, axí com stan les altres vidrieres noves de la dita sglésia, d'ací per tot lo mes de juliol primer vinent, a tot son risch, perill y despeses, per preu de vuytantasinc lliures moneda de Barcelona, sens dilació y excepció alguna, sots incorriment de la dita pena, de la qual encars que sia comessa, les dues parts sien adquirides als dits reverent abat y convente del Monestir de Sanct Salvador, y la restant¹¹ terça part a la cort o oficial qui de la dita pena farà la execució. La qual pena comesa o no, pagada o no, o graciosament remesa, no resmenys lo dit mestre Pere Lamidei sia tingut y obligat en fer y complir totes y sengles coses susdites. E per major tnhició y seguretat dels dits abat y convent lo dit mestre Pere Lamidei, los dóna en fermances per la dita¹² pena, y per fer y complir totes y sengles coses per ell desús promeses,¹³ los honorables en Pere Steve, botiguer de draps, Pedro Nunyes y Enrique Fernandis, pintors, ciutadans de Barcelona, y quiscun d'ells in solidum, qui ab ell y sens ell, seran tenguts y obligats en la dita pena y en totes y sengles coses per ells desús promeses. E los dits Pere Steve, Pedro Nunyes y Enriques Fernandis, acceptant en ci lo càrrech de aquesta fermansa, convenen e prometen al dit reverent fra Rafel Sampsó, en dit nom, e als dits principals seus, que ells ensemps ab lo dit principal llur, y sens aquells seran tinguts y obligats en la dita pena, y en totes y sengles altres coses per ell desús promeses. E per açò atendre, e complir, axí principal com fermances obliguen als dits reverent abat y convent, tots y sengles béns llurs y de quiscun d'ells in solidum, ab totes renunciacions necessàries. E specialment les dites fermances renunciem a la ley que diu que primer sia convengut lo principal que la fermança. E tots ensemps ab tot altre dret que contra les dites coses valer e ajudar-los pogués.

Item, és apuntat y entre les dites parts en dits noms concordat, que jatsia stiga apunctat que lo dit mestre Pere Lamidei, haje de fer, e pintar, portar y posar les dites vidrieres a tot son risc, perill y despeses, no resmenys lo dit reverent fra Raphel Sampsó en dit

10. Aquest document fou ja transcrit per Madurell (1943-1944, vol. II, núm. 2, p. 46-48). Aquí s'ha revisat la transcripció a partir del document esmentat i les normes fixades per la present col·lecció i s'ha rectificat la referència documental que no corresponia a l'actual.

11. Repeteix «restant».

12. Escriu «ditita».

13. Abans de «promeses» havia escrit «donades» i després hi passà línia damunt.

nom, dóna facultat al dit mestre Pere Lamidei qui's puga servir de la gumena o tercerol, y gata de fusta, és en dit monestir, per dita obra, sens pagar loguer algú per aquells. E encara se puga servir de totes barres y guarniments de ferro són en les matexes finestres ha hont han ésser posades les dites vidrieres novament fahedores.

Item, lo dit reverent fra Rafel Sampsó en dit nom, convé y promet al dit mestre Pere Lamidei, qui li donarà y pagarà per sos treballs y preu de totes les dites, vuytanta-y-sinc liures de moneda barchinonesa, en aquesta manera: ço és, en continent fermat lo present acte, vint-y-vuit liures, sis sous y vuyt diners; e les y fetes, les dites vidrieres, y acabades de pintar, altres vint-y-vuyt liures, sis sous y vuyt diners; e les restants vint-y-vuyt liures, sis sous y vuyt diners a compliment de les dites vuytanta-sinc liures, quant les dites vidrieres seran posades ab tot compliment com deuen star, sens dilació y excepció alguna. E per açò atendre y complir ne obliga al dit mestre Pere Lamidei, tots y sengles béns del dit Monestir de Sanct Salvador y del convent de aquell.

E volen les dites parts.

Testes firmaverunt dicti Petri Lamidei, fratris Raphaelis Sampsó, principalium, Petri Stephani et Petri Nunyes, fideicomisorum. Sunt venerabilibus Iacobus Amat, presbiter parrochie Sancti Stephani de Palaciotordera et Petrus Sacristà, chirurgicus ville Santi Celedoni, diocesis barcinonensis.

Testes firmaverunt.

Item cum alio instrumento dictus Petrus Lamidei firmavit apocham dicti reverendi Raphaeli Sampsó de dictis XXVIII libras VI solidos VIII denariis, habitis numerando in presencia notarium et testium.

Testes predicti primi.

(AHPB, Miquel Joan Riera, Primum Manuale Instrumentorum et contractorum comunum, anys 1530-1533, sign. 341/20.)

SANT QUIRZE DE COLERA, ESGLÉSIA DEL MONESTIR per *Silvia Cañellas*

El monestir, situat a l'actual terme del municipi de Rabós (Alt Empordà), però tradicionalment lligat a Colera, es podria remuntar al segle IX, tot i que les notícies segures són ja del X. Existeixen successives actes de consagració que ens parlen de diverses refetes.

L'església reedificada i consagrada el 935 tenia ja les adscripcions de sant Quirze, sant Andreu i sant Benet, que es repeteixen el 1123.

El document que aquí transcrivim parla de la vidriera que féu, l'any 1558, Jaume Fontanet fill a la capella de Sant Benet. Fou esmentat per Madurell (1943-1944, p. 56).¹⁴

El conjunt monacal es troba avui molt malmès i la vidriera, perduda.

RECU LL DOCUMENTAL

(Reg. 1) 15 de desembre de 1558. Època de Jaume Fontanet per part del preu de la vidriera que ha fet per a la capella de Sant Benet del monestir de Sant Quirze a la diòcesi de Girona.

Die iovis XV mensis decembris anno predicto MDLVIII.

Iacobus Fontanet, pictor civis Barchinone, firmavit apocham salva tamen cessione infrascripto reverendo domino Gaspart Parage y de Vallfora abbati seu perpetuo comendatario monasterii sancti Quirici, diocesi Gerundensis et canonico vicense, de septem libris et quatuor solidis Barchinone solvisti et recepisti numerando in diversas vices sive soluciones et sunt in complimentum illarum viginti quatuor librarum sibi ut asserit debitorum per quo venerabile Ioannem Duran, monachum et camerarum dicti monasterii, racione facture et fabrice cuiusdam vitriarie facte in sacello sive

capella sancti Benedicti eiusdem monasterii. Et ideo renunciando etc. Salva cessione etc, Fiat apocha cum cessione quod ad petendum et recuperandum dictas VII libras IIII solidos a vobis dicti camerarii et ex pacto in dicto convento dictus Iacobus Fontanet fecit et firmavit cautionem dicto reverendo domino abbati qui in eventum in quem appareret dictam quantitatem VII libras IIII solidos. Et esse debitam per dictum camerarum quod in continenti ipse restituet ipsam quantitatem dicto domino abbati sine dilacione etc. Cum bonorum obligatione et iuro et prometo etc.

Testes venerabilis Anticus Vilareal presbiterus Valentiam et Sebastianus Mas, clericus Barchinone.

(AHPB, Pere Fitor (major), Undecimum manuale sive prothocollum, anys 1558-1559, sign. 385/31: 15-XII-1558.)

14. Vegeu també Cañellas (1997, p. 156) i les referències que apareixen en els diferents apartats del present volum i en els altres de la col·lecció (cronologia del taller: 1477-1581).

GIRONA, ESGLÉSIA DEL CONVENT DE SANT FRANCESC

per Carme Domínguez

El convent de Sant Francesc fou fundat, l'any 1232, al Mercadal de Girona (avui part del carrer Nou), i ampliat a principi del segle XIV, en el moment de l'inici del gran desenvolupament dels ordes mendicants. La consagració de la seva gran església gòtica, de nau única, data del 1368. Tot el conjunt avui ha desaparegut, encara que s'han pogut localitzar algunes restes dels seus claustres i altres elements, com ara alguns arcs i columnes, es conserven en mans particulars.¹⁵

Les dues notícies que ens interessin amb relació a aquesta església foren avançades per Ainaud al CVMA dedicat a la seu de Girona.¹⁶ La primera d'elles, recollida de l'investigador Guilleré,¹⁷ data de l'any 1332 i fa referència a una deixa feta al ciutadà gironí Benet Bordils per a la fabricació d'una vidriera destinada a una capella de l'església dels franciscans. La segona, trobada pel mateix Ainaud, es refereix a la contractació per part de Jaume Fontanet, l'any 1519, de la vidriera de la rosassa més gran d'aquesta església.

La família Bordils, important nissaga patrícia gironina, apareix citada amb molta freqüència al llarg del segle XIV.¹⁸ Al testament del mercader de draps i cònsol de l'Hospital Nou Benet Bordils (reg. 1), ens apareix la intenció d'aquest ciutadà de complir amb la voluntat de Jaume Bordils (probablement un familiar),¹⁹ que li havia llegat 12 lliures i mitja per a la realització d'un vitrall per a la capella de Santa Magdalena de l'església dels framenors. En la redacció del testament, però, adverteix que no ha pogut trobar cap mestre a qui encarregar l'obra i que vol i prega que aquesta es faci tan aviat com es pugui, tot comproment-se a sufragar l'excés en les despeses que pugui suposar la seva realització. És interessant, doncs, constatar el fet, que continuarem veient al llarg del segle següent, de l'absència a Girona de mestres vitrallers.²⁰ D'altra banda, sorprèn la data tan primerenca en la intenció de l'encàrrec d'una vidriera, ja que no oblidem que la notícia la recull aquest ciutadà en tant que executor testamentari d'un seu familiar ja mort, amb la qual cosa podríem estar parlant d'un encàrrec previst ja, si més no, durant el primer quart del segle XIV.

Dos segles més tard trobem de nou l'encàrrec d'una vidriera a Jaume Fontanet (reg. 2). Només uns mesos després de la realització de les vidrieres de la capella de Sant Miquel, a la Casa de la Ciutat de Girona, Fontanet contracta la confecció d'aquesta vidriera destinada a la rosassa central de l'església dels framenors. Es tracta, com diu el contracte, de la més gran de les nou rosasses de l'església, i el tema escollit és el de la coronació de la Mare de Déu, envoltada, com pertany, d'àngels, arcàngels i serafins. Als seus peus, el mestre hi ha de representar també el sant titular, sant Francesc, amb el serafí símbol de l'orde que havia fundat. A més, ha d'emprar bons vidres i s'ha d'ocupar de la ferramenta i els filats que han de protegir la vidriera. El temps de què disposa per a la seva factura és de sis mesos, o de quatre, si rep les 40 lliures promeses abans del termini fixat. El finançament de l'obra va córrer a càrrec de l'hostaler de Girona Joan de la Barca.

Sens dubte, la realització d'aquesta vidriera donà a Jaume Fontanet prou renom perquè li fos encarregat tot seguit el gran vitrall de les Sibilles de la nau sud de la seu de Girona. Malauradament, l'enderroc de l'església dels franciscans a començament del segle XX ens ha privat una vegada més de conèixer la factura d'una important obra dels Fontanet.

15. Pere FREIXAS I CAMPS, *L'art gòtic a Girona: Segles XIII i XV*, Girona, Institut d'Estudis Gironins, i Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1983, coll. «Monografies de l'Institut d'Estudis Gironins», p. 51, i Antoni CONEJO DA PENA, «Altres convents franciscans: Sant Francesc de Girona», a *L'art gòtic a Catalunya. Arquitectura I: Catedrals, monestirs i altres edificis religiosos 1*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2002, p. 201-202.

16. CVMA Catalunya, 2, p. 17 i 22.

17. Christian GUILLERÉ, «Assistència i caritat a la Girona del segle XV», a *Diner, poder i societat a la Girona del segle XV*, Girona, Ajuntament de Girona, 1984, coll. «Quaderns d'Història de Girona», p. 154.

18. Christian GUILLERÉ, «Aspectes de la société géronaise à la fin du XIV siècle», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins* (Girona), vol. 25, núm. 1 (1979-1980), p. 339.

19. Guilleré (1984, p. 167) apunta, i així ho recull Ainaud, que es tracta del seu avi, però com podem veure en la transcripció del document, l'avi es diu també Bernat Bordils i no Jaume, de qui no s'indica el parentiu amb el Bernat Bordils autor del testament.

20. Com a excepció, cal parlar de la incursió en la fabricació i reparació de vidrieres del pintor Lluís Borrassà (1380-1425).

RECU LL DOCUMENTAL

(Reg. 1) 4 de desembre de 1332. Fragment del testament del ciutadà gironí Benet Bordils que recull la deixa efectuada per un familiar seu destinada a la confecció d'una vidriera per a la capella de Santa Magdalena de l'església dels franciscans de Girona.²¹

[...]

II nonas decembris anno MCCCXXXII, die veneris.

In Christi nomine. Cum nichie.²² Idcirco, ego Bonanatus de Burdillis, civis Gerunde, in mei sanitate, plena memoria, sensu et loquela, condo, facio, et ordino meum testamentum in quo eligo manumissores meos videlicet venerabilem et discretum Bernardum de Burdillis legum doctorem et Petrum de Schala, fratres meos et Bernardum de Hospitali socerum, omnia quibus omnibus et duobus eorum dono et concedo plenum et liberum posse petendi exigendi recipiendi bona mea et jura et ea distribuendi pro ut hic invenerit ordinatum sine dampno [ipsorum] manumissorum et rerum suarum. In primo et ante omnia volo et mando injurias meas restitui et debita mea persolvi de bonis meis simpliciter et de plano ad cognitione dictorum manumissorum meorum. Eligo autem sepulturam [meam in] domo fratrum minorum [scilicet] in tumba domini Bonanati de Burdillis, condam, avi mei.

[...]

Item recognosco quod ego habeo penes me XII libras et mediam quas Jacobus de Burdillis, condam, cuius sum manumissor, in suo testamento dimisit pro facienda una vidriera in capella beate Maria Magdalene, que est in ecclesia dictorum fratrum, et quia non potui reperire magistrum ydoneum qui dictam vidrieriam faceret, ideo volo et rogo quod quam citius fieri possit, dicta vidriera fiat, et in ea convertantur dicte XII libris et media, et si major quantitas necessaria fuerit ad perficiendum dictam vidrieriam, quod de bonis meis fiat ibi complementum.

[...]

(AHG, Notaria Girona-8, núm. 1 bis, Notari G. Desquers 1332-1334: 6-XII-1332.)

(Reg. 2) 12 de setembre de 1519. Contracte signat per Jaume Fontanet amb el convent dels franciscans de Girona per a la realització de la vidriera de la rosassa central de la seva església amb la representació de la coronació de la Mare de Déu amb sant Francesc als seus peus.²³

[...]

Die duodecima septembris anno predicto, convocato et congregato conventu fratrum minorum Gerunde ordinis Sancti Francisci ad sonum campane intus domum Capituli dicti monasterii ut moris est, convocari et congregari de mandato Reverendi discretis gordiani infrascripti in quam convocacionem intervenerunt et presentes fuerunt Reverendus frater Joannes Petri Renard, gordianus, frater Joannes Gonech, in Sacra pagina magister, frater Rafael Roger, frater Michael Garrigas, vicarius, frater Anthonius

Garriga, frater Claudius Gentilis, frater Gaspar Momyos, frater Franciscus Prats, frater Petrus Martí, diaconus, frater Damianus Blanch, frater Lucas Granell et frater Anthonius Durbau, professi, sich convocati et congregati tanquam maior et sanior pars fratrum dicti monasterii conventuantes et conventum dicti monasterii facientes et representantes fecerunt capitula sequensia:

En nom de nostre senyor Déu e de la humil Mare sua, amén.

Capitols fets e concordats entre lo convent de frares del Monestir de Framenors de Gerona de una part e mestre Jaume Fontanet, vedrier, de part altre, de et sobre la vadriere faedora en la O del mig, la qual és la novene e maior de la sglésia de dit monestir.

E, primerament, és pactat e concordat entre dites parts que lo dit mestre Jaume Fontanet, té a fer la dita vadriere de vidres bons e rahonables segons la sua consiència, ab la ymage de la Coronació de la Mare de Déu ab los hornaments pertanyents, ço és, ab àngells, arcàngells e sarafins y als peus sanct Francesch ab lo sarafí, la qual vadriera té a fer ab tot son compliment, ço és ab ferros e filats de aram qui garden de una part dita vadriera, la qual vadriera té aver fete e posa dins mig any propvenidor.

Item, més, és convengut e concordat entre dites parts que lo dit convent se obliga en dar e pagar al dit mestre Jaume Fontanet per fer dita vadriera quoranta liures monede barchinonesa per las quals quoranta liures se cessionan aqueles set liures que en Joan de la Barcha, hostaler de Gerona, paga quiscun any en ditas pages a dit Quent Yarteu, dommer, que lo dit Quent li té fet dels capells a captiris de la Capella de les Vergens, fins a tant que lo dit mestre Jaume sia sansfet en dites quoranta liures, las quals set liures lo dit Quent li promet fer haver e rebre quiscun any en lo modo demont dit, volent-li ésser tingut d'emició largament, en tot cas volent en avant dit loch e cessió ésser inmutat et volent que dit loch e cessió sia fet ab totes clàusules a coneguda del notari devall scrit.

Item, és concordat entre dites parts que si serà cas que lo dit Quent pagàs abans a dit mestre Jaume en diners comptans, que dit mestre Jaume sia tengut e se obliga en haver posada dite vadriere dos mesos abans del dit mig any, e per ço ne obligan la una part a la altre tots lurs béns largament e axí o prometen e iuren.

Die predicta dicta capitula et unumquidque ipsorum et omnia et singula [in eodem] contenta fuerunt laudata, firmata et iurata per dictas partes intus domum dicti capituli dicti monasterii presenti Bernardo Vives, scriptore, et testibus Gabriele Navet, paratore, et Michaele Caldese, textore pannorum lane Gerunde, ad ista vocatis et rogatis.

Dicta die, dicta cessio fuit intimata et notificata dicto Joanni de la Barca, hostalerio personaliter reperto ante januas domus sue habitacionis quam [sita est] in platea vocata d'en Vila Mercatalli superioris Gerunde, instante dicto Jacobo Fontanet per dictum Bernardum Vives, scriptorem. De quibus, et cetera. Testes Arnaldus Sglésies, ferrarius Gerunde, et Bernardus Prat de Cilrano.

[...]

(AHG, Notaria Girona-1, núm. 549, Notari Nicolau Roca (fill), 1519-1520: 12-IX-1519.)

21. Document citat per Guilleré (1984, p. 154 i 167) i transcrit parcialment per J. Ainaud al CVMA Catalunya, 2, p. 17.

22. No acaba la fórmula.

23. Document citat i transcrit parcialment per J. Ainaud al CVMA Catalunya, 2, p. 22. El document no es troba, però, com diu Ainaud, en el protocol núm. 472, sinó en el núm. 549.

GIRONA, ESGLÉSIA DE SANT FELIU

per Carme Domínguez

La notícia sobre l'existència de vidrieres gòtiques a l'església de Sant Feliu de Girona ens arriba quan estem a punt de concloure la redacció d'aquest cinquè volum del CVMA de Catalunya. Sempre havíem resseguit amb interès els diferents estudis publicats sobre aquest temple, principalment els de l'investigador Josep M. Marquès, amb l'esperança de trobar una més que probable evidència de l'existència de vidrieres en aquest temple en època medieval. La notícia no ha sorgit, però, fins que ha vist la llum la tesi doctoral de Miquel Àngel Chamorro, publicació que hem conegut mitjançant Internet.²⁴

Si bé els documents exhumats pel doctor Chamorro no ens aporten, malauradament, informació precisa sobre els mestres de vidrieres que intervingueren en la realització o reparació de les vidrieres o sobre els temes que s'hi representaren, són prou significatius per constatar que el temple disposava de vidrieres a mitjan segle XIV, moment en què es realitzen les principals vidrieres de la catedral de Santa Maria de la mateixa ciutat, les atribuïdes al Mestre del Presbiteri (entorn del 1348) i les realitzades al deambulatori i a diverses capelles de la seu pel vidrier normand Guillem Letumgard (1357-1358).²⁵

La canònica de Sant Feliu de Girona té els seus orígens en el petit temple martirial que es va erigir en el segle IV per acollir les despulles del sant. Tal com apunta Pere Freixas,²⁶ el seu és un procés constructiu llarg i complex, definit sobretot pel caràcter defensiu que va haver d'assolir a causa de la seva situació estratègica als límits de la ciutat i que es féu més evident a partir del setge de Felip l'Ardit, sofert l'any 1285. El temple gòtic, construït al mateix temps que la seu de Santa Maria, es va iniciar durant els primers anys del segle XIV sobre les restes de l'església romànica. La nova capçalera sembla que restà acabada cap a l'any 1326 i, vers el 1350, ja estaven enllestits els dos primers trams de la volta de la nau central i algunes de les capelles (una d'elles, la del Sant Sepulcre). A la segona meitat del segle XIV, les feines, dirigides pels mestres d'obres Pere Capmagre i Pere Sacoma, se centraren en la construcció del claustre (1358-1360) —de vida efímera, ja que va ser desmuntat al cap de pocs anys per qüestions defensives—, en la torre de planta quadrada aixecada damunt de la sagristia i de la capella del Sant Sepulcre (1361), en les obres de fortificació de l'absis i de l'exterior de la volta de la nau central i l'inici de la construcció del campanar nou (1368) i en una nova fortificació de la totalitat del temple (1374). Durant els últims anys del segle es continuà amb l'obra de la nova torre i de la seva capella inferior.

Els diferents documents trets a la llum sobre l'existència de vidrieres pertanyen, bàsicament, als anys 1360, 1368 i 1381. Els dos primers es refereixen a sengles reparacions i podrien estar en relació, precisament, amb els estralls soferts pel temple. Hem de tenir present que durant els trenta anys transcorreguts entre el 1360 i el 1390 la ciutat de Girona va patir constants atacs militars. La resta dels documents és interessant en el sentit que evidencia la presència de vidrieres encara cap a final del segle XIV tot i haver-se hagut de prendre fortes mesures defensives.

La primera de les notícies recollides pel doctor Chamorro, provinent dels llibres d'obra de l'església conservats a l'Arxiu Diocesà de Girona, data del dia 20 de maig de 1360. El document, que no hem pogut examinar directament, al·ludeix a la reparació de les vidrieres de l'església per part d'un mestre de vidrieres del qual no s'esmenta el nom: «Item solvi XXIX die madii anno MCCCLX cuiusdam magistro que reperavit omnes vitrarias / ecclesie nostre Sancte Felicis ... L s.».²⁷ És evident que les principals finestres del temple, doncs, disposaven ja en aquesta data de vidrieres. El fet de no concretar a quines vidrieres es treballava ens dóna a entendre que el seu nombre devia ser, si més no, important i afectaria almenys els tres esvelts finestrals de l'absis i, probablement, els finestrals del creuer. La important quantitat cobrada diu també molt de la importància de la reparació. D'altra banda, sabem que l'any 1360 es procedia a concloure les obres del claustre; en concret, es treballava en la seva part superior. Així, el mes de març de 1360 es compraven cordes i politges per col·locar les columnes del claustre i el 20 de juny del mateix any s'adquirien teules per al seu cobriment.²⁸ La reparació general de les vidrieres de l'església es produeix entre aquestes dues darreres dates i

24. Miquel Àngel CHAMORRO, *La construcció de l'església de Sant Feliu de Girona al segle XIV: Els llibres d'obra* [en línia], Girona, Universitat de Girona, 2004. <<http://www.thesisenxarxa.net/TDX-0922104-141552/>>. Tesi doctoral dirigida pel doctor Josep M. Nolla.

25. Vegeu CVMA Catalunya, 2, p. 15-21.

26. Vegeu Pere FREIXAS I CAMPS, «La canònica de Sant Feliu de Girona», a *L'art gòtic a Catalunya. Arquitectura II: Catedrals, monestirs i altres edificis religiosos* 2, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2003, p. 31-38. Per al procés constructiu, vegeu també Chamorro (2004) i Josep M. MARQUÈS, «El temple de Sant Feliu de Girona al s. XIV», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins* (Girona), vol. XLII: *I Congrés d'Història de Girona* (2001).

27. ADG, Obra, 1355-1365 (despeses), f. x. Vegeu Chamorro (2004), p. 343 i 241.

28. Vegeu Chamorro (2004), p. 245.

bé podria haver-se emprès aprofitant l'avinentesa de l'adquisició de les cordes i politges, material que permetria l'accés als finestrals.

La segona dada aportada a la tesi doctoral, datada el 29 de febrer de 1368, ve també acompanyada per la transcripció completa del document, que diu així:

Primo solvi an Fferran fusterio que fuit per IIII dies ad aperandum tablatam maiorem ecclesie versus circium ubi erant due bigue fracte inter cloquerium et vitriariam ecclesie in illo en van XIX dies februarii XII sous.²⁹

Com veiem, la notícia és en aquest cas indirecta, ja que es tracta d'una reparació de la teulada, però fa menció clarament a les vidrieres que encara en aquesta data cobririen alguna de les finestres de la nau. Anys més tard, com apunta Freixas, concretament els anys 1385, 1389 i 1390, i després de la revolta del comte d'Empúries, es va prendre la decisió de paretar les portes i els finestrals de l'església, alguns dels quals ja no disposaven de vidrieres, que havien estat substituïdes per teles encerades.³⁰ També Chamorro fa esment d'aquesta circumstància i anota que el mes de juny de 1374 es va decidir de tancar els finestrals de ponent de l'església i el mes d'octubre del mateix any, els dos finestrals que donaven al claustre.³¹

La notícia següent relacionada amb el tema que ens ocupa data de l'any 1379. Amb data 21 d'agost, el doctor Chamorro constata un document que ell mateix relaciona amb les obres de la capella situada sota el campanar gòtic:

Item compre den Fabreguer tender XVI liures de plom per les rexes de la capella so es per las finestres a rahon de VI diners per liure monten ... VIII s.³²

No és la primera vegada que ens apareix una anotació documental que parla de la utilització de plom per encastar les reixes de ferro col·locades a les finestres, però també és cert que podria referir-se al plom emprat per restaurar les vidrieres. De fet, una altra notícia, datada el 13 d'abril de 1381, es refereix precisament a les vidrieres d'aquesta capella situada sota el nou campanar:

Item pague lo dit die an Iohan Lor ferrer per IIII rexes de fferra pensans LXIII libras les quals feu a opus de les vadrieres de la capella del cloquer ... LXIII s.³³

Aquesta capella, dedicada a la Mare de Déu dels Àngels i que s'havia començat a bastir l'any 1377, no es conclou fins al 1383, amb la col·locació de la clau de volta realitzada pel mestre pedrer Pere Ramon seguint la mostra d'un sant Miquel aportada pel pintor Guillem Borrassà I.³⁴

Finalment, la darrera referència a les vidrieres de l'església pel que fa al segle XIV la trobem el mes de novembre de l'any 1390, tot i que bé podria tractar-se ja d'una substitució de part o la totalitat de la superfície vidriada per un drap encerat:

Item a XVII del dit mes compre den P. Angles Ia cana de drap encerat per obres de la vedriera qui es sobre l.altar de corpore Christi qui costa ... IX s.³⁵

La capella anomenada *del Corpus Christi* és la mateixa que va rebre el nom de capella del Sant Enterrament, del Sant Sepulcre o d'en Vendrell i que actualment ja no es conserva. Ocupava el lloc que avui dona entrada a la capella barroca de Sant Narcís. La seva construcció, promoguda pel canonge Guillem Vendrell, que féu un llegat de 20.000 sous a la seva mort, s'inicià l'any 1349 i es bastí amb rapidesa, ja que, el mes de desembre del mateix any, el mestre d'obres Pere Capmagre realitzava la imatge de la clau de volta. Mesos després, l'any 1350, es contractaven amb el mestre Aloi de Montbrai les figures del sant enterrament que havien d'ubicar-se en aquesta capella, peces que sí s'han conservat fins als nostres dies.³⁶

29. ADG, Obra, 1365-1391 (despeses), f. XIII. Vegeu Chamorro (2004, p. 340 i 251).

30. Vegeu Freixas (2003, p. 34).

31. ADG, Obra, 1374-1384 (despeses), f. 2v i f. 6v. Vegeu Chamorro (2004, p. 258 i 261).

32. ADG, Obra, 1374-1384 (despeses), f. 33v i f. 6v. Vegeu Chamorro (2004, p. 266).

33. ADG, Obra, 1374-1384 (despeses), f. 54. Vegeu Chamorro (2004, p. 268).

34. Vegeu Chamorro (2004, p. 91, 265, 271, 356 i 384).

35. ADG, Obra, 1365-1391 (ingressos), f. LVII. Vegeu Chamorro (2004, p. 374 i 277).

36. Vegeu Chamorro (2004, p. 100, 192 i 290). També Freixas (1983, p. 115 i 131-132), Freixas (2003, p. 34) i Marquès (2001, p. 139-140).

Com veiem, doncs, les notícies sobre vidrieres al temple de Sant Feliu de Girona al llarg dels últims quaranta anys del segle XIV són continuades. Si bé no s'han trobat referències directes de la seva factura (hem de tenir en compte que els llibres d'obra s'inicien l'any 1349 i tenen algunes llacunes en els períodes compresos entre els anys 1352-1355 i 1370-1374), sí són prou definitives per constatar-ne l'existència. Un segle després, a final del segle XV, moment en què s'emprèn una nova fase constructiva amb l'acord signat amb el mestre d'obres Julià Julià l'any 1489 per a la continuació dels dos darrers trams de l'església, no trobem cap menció del cobriment de les finestres amb vidrieres. En les condicions del contracte, però, s'especifica que els nous finestrals de la nau nord s'han de fer «segons es fet lo que ja hi es obrat».³⁷

Les darreres referències que hem pogut llegir sobre les vidrieres d'aquest temple (apuntades també en la tesi del doctor Chamorro) les aporta Eduardo González Hurtebise, extretes dels llibres d'actes capitulars. La primera data ja de final del segle XVII, moment en què sembla que es decideix de treure el dosser situat sobre l'altar major i obrir de nou a la llum els finestrals tapiats de l'absis per col·locar-hi vidrieres. L'acord, pres el 13 d'abril de 1689, implicà l'encàrrec de les vidrieres a l'estanyer Joan Xifreu, a qui quatre anys més tard encara se li devien 40 lliures per aquesta feina. Un segle després, l'any 1792, el temple no disposava encara de vidrieres a totes les seves finestres, perquè el seu abat s'ofereix a costejar les obres de l'altar major si el capítol es compromet a pagar les vidrieres que encara hi manquen. És interessant fer notar que quan escriu aquestes línies l'arxiver González Hurtebise, l'any 1905, indica que les finestres de l'absis es trobaven de nou tapiades.³⁸

GIRONA, ESGLÉSIA DEL MONESTIR DE SANT PERE DE GALLIGANTS *per Carme Domínguez*

El monestir benedictí de Sant Pere de Galligants de Girona fou fundat al marge del riu Galligants en un moment no determinat del segle X, en tot cas abans de l'any 988. La construcció de l'església que avui es conserva, però, pertany, en la seva part més important, a l'obra romànica realitzada en el segle XII, si bé alguns elements decoratius de la façana podrien haver estat recuperats d'una construcció anterior. És precisament per a la magnífica rosassa de la façana, atribuïda al mestre Pere de Galligants (final del segle XII a principi del segle XIII), que Jaume Fontanet realitzà una vidriera entre els anys 1521 i 1523.³⁹

La notícia sobre aquesta obra fou avançada en el CVMA dedicat a la catedral de Girona, però ja amb anterioritat havia estat recollida per Calzada (1983), a qui facilità el document del contracte l'historiador Pere Freixas.⁴⁰ Aquest contracte, trobat dins un protocol notarial de l'Arxiu Històric de Girona, és l'únic document que es conserva sobre la decoració amb vitralls d'aquesta església. Malauradament, l'arxiu del monestir desaparegué després de les successives inundacions que patí el conjunt constructiu. Quant a la desaparició del vitrall de la rosassa res no podem dir, si bé en una fotografia publicada per Calzada i realitzada abans de la reforma de la façana, que s'inicià el 1949, es pot observar com la rosassa encara disposava de vidriera, tot i que no podem afirmar que fos la vidriera a la qual es refereix el document que es transcriu. Al contrari, en la fotografia presa després d'aquesta reforma (cap al 1979) veiem que ja no queda cap resta de vidre.⁴¹ L'església patí importants danys durant els anys 1808-1809, quan serví d'allotjament de tropes, però restà en peu. Posteriorment recuperà la seva funció i, tot i l'exclaustració produïda l'any 1836, continuà oberta al culte fins a l'any 1936.

L'obra en pedra de la rosassa respon al model de dos cercles concèntrics amb una treballada decoració del fullatge del seu arc més gran. L'interior és distribuït radialment en vuit lòbuls separats per petites columnes (una d'elles, més tardana). Tota la decoració, en general, presenta una notable riquesa iconogràfica. Sobre els capitells

37. Vegeu Chamorro (2004, p. 278).

38. Vegeu Eduardo GONZÁLEZ HURTEBISE, «La ex-colegiata de S. Félix de Gerona», *Revista de la Asociación Artístico-Arqueológica Barcelonesa* (Barcelona), vol. IV (1904-1906), p. 649 i 651-652.

39. Per a les dates de fundació del monestir, vegeu *Catalunya Romànica* (1991, p. 151-152). Joaquín PLA CARGOL, *Gerona arqueològica y monumental*, Girona, Biblioteca Gerundense de Estudios e Investigaciones, i Madrid, Dalmáu Carles Pla, 1946, p. 31, parla del possible aprofitament d'elements anteriors. Per a l'atribució de l'obra escultòrica de la rosassa, vegeu Pere FREIXAS I CAMPS, «El mestre Pere de Galligants i Ripoll», *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses* (Girona), vol. XXIII (1976-1977), p. 321-323; Freixas (1983, p. 102), i *Catalunya Romànica* (1991, p. 162-163).

40. Vegeu CVMA Catalunya, 2, p. 24, i Josep CALZADA i OLIVERAS, *Sant Pere de Galligants: La història i el monument*, Girona, Diputació de Girona, 1983, p. 86.

41. Calzada (1983, p. 161 i 163).

de les columnetes, l'autor signà amb la inscripció «Omnes cognoscant Petrum fecisse fenestram», això és, «Que tothom conegui que Pere féu la finestra». Tant si ens trobem davant l'obra culminant d'un escultor de nom Pere —al qual s'atribuïria la direcció de l'anomenada *escola de Girona* de l'escultura romànica—,⁴² o bé si es tracta de l'encàrrec d'un dels abats que amb aquest nom governaren el monestir a final del segle XII,⁴³ la rossasa se'ns mostra com una obra si més no original dins el panorama artístic del romànic català.

La decisió d'encarregar un vitrall per a la rosassa de la façana data del mes d'abril de l'any 1521. Recordem que un any abans Jaume Fontanet havia firmat el contracte per a la realització del gran vitrall de la nau sud de la seu de Girona amb la representació de les sibil·les, els evangelistes i els doctors de l'Església. Probablement la presència d'aquest mestre a la ciutat i les obres realitzades tant a la seu com a la capella de la Casa de la Ciutat i a la rosassa de l'església dels franciscans (1519) afavoriren la decisió dels preveres del monestir de decorar amb un vitrall la magnífica rosassa de l'església. L'elecció del tema a representar i les condicions exigides al contracte indiquen també aquesta influència d'obres recents a la ciutat. Són, així, significatives la inclusió dels quatre evangelistes amb la representació dels seus animals simbòlics i la indicació amb reiteració que s'hi fa quant a la qualitat del vidre («bons vidres y de bones y singulars colors»), a l'aspecte de les figures, que han de ser «bones i modernes», i a la inclusió d'«obra romana» a l'orla de la vidriera. Sens dubte, la tímida introducció d'elements clàssics en les vidrieres realitzades per Jaume Fontanet durant aquests anys tingué un èxit notori.⁴⁴

El conjunt de la vidriera havia de representar, en la seva part central, la Mare de Déu amb el Nen; en els dos buits de sobre, dos àngels amb corona; en els dos buits de sota, a l'esquerra sant Benet i a la dreta sant Pere, tots dos agenollats, i, finalment, en els quatre buits laterals, els evangelistes sant Mateu, sant Marc, sant Lluç i sant Joan amb els seus símbols. El conjunt s'havia de completar amb una sanefa decorativa. A més, el mestre es comprometia també a realitzar una mostra prèvia en paper, que devia ser visada pels monjos i per l'apotecari Pere Rafel Domènec (que aportava part de les despeses de l'obra), i a fer-se càrrec de la col·locació i protecció de la vidriera. El preu acordat fou de 43 lliures, de les quals Jaume Fontanet rebé com a bestreta 12 lliures, proporcionades pels preveres assistents a la signatura del contracte (abat, prior i almoïner) i per l'esmentat apotecari gironí. Les 30 lliures restants les havia de percebre no més tard de la festa de la Mare de Déu del mes d'agost del mateix any, si bé l'obra havia d'estar acabada abans, per la festa de Sant Pere.

Com veurem en la transcripció del contracte, sembla que finalment la vidriera no fou acabada, o almenys el pagament no es féu del tot efectiu, fins dos anys més tard.

RECU LL DOCUMENTAL

(Reg. 1) 17 d'abril de 1521.⁴⁵ Capítols signats entre el mestre de vidrieres Jaume Fontanet i els preveres de l'església del monestir benedictí de Sant Pere de Galligants de Girona per a la realització de la vidriera de la rosassa de la façana, amb la representació central de la Mare de Déu amb el Nen i, al seu entorn, els sants Pere i Benet, els quatre evangelistes i dos àngels.⁴⁶

En nom de Déu sia, amén.

Capítols fets, concordats, instrhuïts, tractats e fermats entre lo reverend senyor abat del monastir de Sanct Pere de Galligants de la ciutat de Gerona e los venerables e religiosos fra Nicholau Boet, sacristà, fra Bernat Caxas, fra Vicens Garau, fra Garau Rafel,

monjos, e lo discret mossèn Johan Thomàs, prevere beneficiat en lo dit monastir de Sanct Pere de Galligants, tots conventuals del convent de dit monastir e aquell faent e celebrant, convocats y congregats de manament del dit senyor abat ab so de squell, ço és de pràthica, dins los cimitiri de la eclésia de dit monastir de Sanct Pere, en què foren presents los susdits e lo venerable mossèn Pere Refel Domànec, apothecari, ciutadà de Gerona, de una part, e mestre Jaume Fontanet, mestre de vidrieres, de part altre; de e sobre la vidriera ho Ho⁴⁷ devall fahedora per lo dit mestre Jauma en la forma e manera següent:

E, primerament, és stat concordat entre les dites parts que lo dit mestre Jaume Fontanet haia e sia tingut fer e posar una vidriera en la ho, ço és, en la ubertura e loch ho spanys⁴⁸ qui són per aquella en la dita eclésia del monastir de Sanct Pere, sobre lo portal maior

42. Freixas (1976-1977, p. 322).

43. Hipòtesi apuntada per Pere Besaran. Vegeu *Catalunya Romànica* (1991, p. 162).

44. Recordem també els vitralls realitzats per a l'església dels Sants Just i Pastor de Barcelona pel mateix mestre (1522-1523).

45. La redacció del contracte es féu en aquesta data, però la seva cancel·lació no es produí fins dos anys més tard, tal com es fa constar a la conclusió del document: «Die XVI mensis aprilis, anno a nativitate Domini MDXXIII, de voluntate dicti conventus et signanter venerabilis et religiosi fratris Nicholai Boet, nomine suo, et aliorum dicti monasterii, ex una, et Jacobi Fontanet, parte ex alia, firmarunt predicta capitula et unumquodque ipsorum cancellarum taliter, presentibus Bartholomeo Granoes et Michaele Tornavells de Sancto Dalmacio, clericis Gerunde».

46. Document transcrit anteriorment per Calzada (1983, p. 364-367).

47. Per *o* o *rodó*. Vegeu el glossari.

48. Per *espais*.

de dit monastir, la qual vidriera haia e sia tingut de fer de bons vidres e rebedors segons en altres semblants vidrieres és acostumat. Et asò haia fer \dit mestre Jaumal d'esi a Sanct Pere del mes de juny primer vinent, en la qual vidriera ho Ho ha nou spanys en los quals spanys lo dit mestre Jaume harà e sia tingut fer e posar, en los més als de dits spanys, dos àngels que tinguin una corona de bones y vertederes colors. E més, dit mestre Jauma harà e sia tingut fer e posar en lo spany del mig de dita ho, lo qual spany és rodó, una Nostra Dona ab son Jesús, bé afigurada de bones y vertederes colors condecens.

Ítem, més, és stat concordat entre les dites, parts que lo mestra Jauma harà e sia tingut fer e posar en los spanys pus baxos, ço és, a saber, en los dos, dos sancts, ço és sanct Pere e sanct Benet, lo qual mestra haia e sia tingut posar sanct Pere a mà dreta e sanct Benet a mà esquerra, los quals sanct Pere e sanct Benet haian star agenolats e que sien de bons vidres y de bones y singulars colors.

Ítem, més, és concordat entre les dites pars que lo dit mestre Jauma haia e sia tingut fer e posar en los altres restans quatre spanys desús narrats, quatre evangelistes, ço és: sanct Mateu, sanct March, sant Luch y sanct Johan; e que sian de bones e modernes figures, e \en/ quiscun dels quals à de tenir bona proporció quatre animals segons quiscun de dits sancts tenen lur significància e figura y hasò haia de fer e posar bones e singulars colors.

Ítem, més, entre dites pars és stat concordat que lo dit mestre Jauma haia e sia tingut fer e posar en lo rodor ho orla de dita vidriera ho Ho, obre romana o fullatges, los quals ans que aquel fassa, haia e sia tingut deboxar ha hun paper e aquel paper haia a mostrar als sus nomenats de dit convent y al dit Pere Refel Domànech ho hun qui són d'els, si-ls parrà bé y de tal manera hos degua fer.

Ítem, més, entre dites pars és stat concordat que lo dit mestre Jauma haia e sia tingut fer e posar \e metre/ dita vidriera e lo gorniment de aquella, ço és ferro, lautó, filats y plom y totes altres coses necessàries per lo compliment de dita vidriera, haxí en tal manera que los dits senyor abat y los sus nomenats e lo dit Domànech pagar lo preu devall scrit, ço és, de tota dita vidriera.

Ítem, més, entre les dites pars és stat concordat que lo dit mestre Jauma haia e sia tingut fer, posar e metre com dalt és dit, bones y vertederes colors conformes a l'obratge dalt designat, a coneguda de dos mestres elegidors per quiscuna de dites pars, e que les dites pars haian fiar a terminació de aquells.

Ítem, és concordat que lo dit mestre Jauma haia e sia tingut fer coses, fer e complir lo dit reverend senyor abat y los sus nomenats de

dit convent e dit mossèn Domànech haian e sian tinguts donar e pagar al dit mestre Jauma Fontanet quorante-tres liures barceloneses pagadores en aquestos termens e pagues, ço és, a saber: de present dotze liures e d'esi al dia que haurà acabada ab tota professió dita obre ho vidriera, lo restant, fins emperò compliment de trenta liures, e d'esi a la Verge Maria del mes de agost primer vinent tot lo compliment de dites quarante-tres liures, que és lo preu de dita vedriera, les quals dotze que-s paguan de present lo dit senyor abat paga per sa part tres ducats de aquels sis ducats ha oferts pagar, e lo prior pagua dos ducats que ha ofers pagar. E lo almoynier paga hun ducat, de aquells dos se ha ofers pagar, e mossèn Joan Thomàs pagua hun ducat, de aquells dos se ofer pagar, e lo dit mossèn Pere Rafel Domànech paga tres ducats, de aquelles sinc liures se ha ofert pagar, tots per dita vidriera, de les quals dotze liures, lo dit mestre Jauma, fermarà àpoca en lo peu dels presents capítols.

E volen e consenten les dites pars que dels presens capítols sien fetes cartes a cascuna de les dues pars ab totes obligacions, renunciacions, juraments e altres clàusules necessàries a coneguda del notari dels dits presens capítols sustància no mudada.

Que quidem capitula et omnia et singula in eisdem contenta fuerunt laudata et firmata per dictos reverendum dominum abatem et venerabiles et religiosos fratres Nicholaum Boet, sacristanum, Bernardum Caxas, almoynierium, Vincencium Garau, Geraldum Rafel et discretum Joannem Thomas, de conventu et \venerabilem/ Petrum Raphaelem Domanech, ex una, et dictum Jacobum Fontanet partibus ex alia, fuerunt laudata, firmata et jurata in dicto ciminterio prefate ecclesie Sancti Petri, die decima octava premissorum mensis et anni in manu et posse Joannis Mercer, scriptoris substituti in notaria publica Gerunde in vice et nomine mei Joannis Guilana notari publici Gerunde infrascripti, interressentis presentibus et ad premissa vocatis pro testibus Nicholo Font, procuratore, et Petro Busquets, clerico gerundensi.

Item, dictus magister Jacobus Fontanet firmavit apocham de dictis XII libris in presentia scriptoris et testium infrascriptorum dictis reverendo abate et aliis de conventu et Petro Raphaele Domanech.

Testes predicti. Actum ut supra.

[...]

(AHG, Notaria Girona-2, núm. 406, Notari Joan Guilana 1520-1521: 17-IV-1521.)

GIRONA, ESGLÉSIA DEL CONVENT DE SANT DOMÈNEC per Carme Domínguez

El convent de Sant Domènec fou fundat pel bisbe Berenguer de Castellbisbal a mitjan segle XIII, moment de l'establiment a Girona de l'orde dominic. La consagració de la seva església, però, es produí un segle després, l'any 1338, quan el desenvolupament dels ordes mendicants prengué un impuls determinant. Tot i aquesta data, l'investigador Pere Freixas apunta que l'acabament de la capçalera de l'església podia haver-se endarrerit fins a almenys el 1367, quan el mestre d'obres Arnau Sans inicià la construcció d'una de les capelles.⁴⁹ S'ha dit d'aquesta església que fou la primera construcció d'estil gòtic a Girona i una de les primeres esglésies dels Països Catalans concebuda amb nau única i que, en aquest sentit, serví de model per a molts dels edificis posteriors, entre ells, sens dubte, el de la seu de Girona.

49. Freixas (1983, p. 50-51).

L'església, de la qual es conserva pràcticament intacta la seva estructura original, fou ocupada com a quarter des del 1808 fins al 1817. Després d'una primera reedificació fou de nou convertida en caserna durant la Guerra Civil, si bé l'exclaustració definitiva ja s'havia produït l'any 1835. Actualment és seu de la Universitat de Girona.

Fins ara no hi havia cap indici, ni arqueològic ni documental, que fes pensar en l'existència de vidrieres gòtiques en aquesta església, però la informació aportada per Joan Vila-Grau en relació amb possibles restes de vidres medievals a la rosassa de la façana ens encoratjà a resseguir de nou la documentació publicada i la que podia restar encara inèdita. Malauradament, l'arxiu del convent desaparegué pràcticament en la seva totalitat i en els protocols notariais de l'Arxiu Històric de Girona (AHG) tan sols havien sortit a la llum documents relacionats amb pintura, orfebreria i altres tipus d'obra.⁵⁰ Però la fortuna ha permès que en l'únic llibre pròpiament d'obres conservat a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Girona (AHCG) amb relació al convent de Sant Domènec hagi aparegut un document que ens parla d'una important restauració de vidrieres en la seva església.

El document, datat l'any 1434, és una relació de les despeses i ingressos relatius a una reparació general de les vidrieres de l'església. Podria tractar-se de les vidrieres que omplien els tres grans finestrals de l'absis poligonal, o bé dels petits finestrals del claristori o dels de les capelles. Fins i tot de la vidriera de la rosassa de la façana. Ens inclinem, però, per les seves generoses dimensions, per les més que probables vidrieres dels tres finestrals de l'absis. Les despeses s'inicien el dia 1 de juny de 1434 i finalitzen el 30 de novembre del mateix any. Es detallen els materials necessaris per a la dita obra: cordes, taulons i ferramenta per a la bastida (que s'hagué de reparar), vidre, eines per a soldadures i per trencar els vidres, guix; i els emoluments del mestre de vidrieres, que sabem que vingué de Barcelona però no el seu nom, i dels seus ajudants, així com d'altres operaris com fusters, ferrers i mestres de cases.⁵¹ En total, en l'obra s'invertiren aproximadament 118 sous, quantitat prou significativa per suposar que la reparació afectà diverses vidrieres.⁵² El compte d'ingressos comença el dia 27 de maig i finalitza el 6 d'agost i veiem que una de les aportacions va a càrrec del senyor Felip de Sant Celedoni.

No és gaire la informació que proporciona el document, on ni tan sols no s'esmenta la situació de les vidrieres que s'hi reparen, però sens dubte és important, perquè ens confirma l'existència de vidrieres en aquest edifici amb anterioritat al 1434. Aquestes podien haver-se encarregat dins l'últim terç del segle XIV. És una llàstima també que s'indiqui tan sols l'arribada des de Barcelona del mestre vidrier que intervingué en la restauració i no el seu nom. Fent un paralelisme en el temps veiem que els mestres de vidrieres que tenim documentats a Barcelona en aquestes dates són Martí Vergay (1432) i l'alemany Joan Apar (1434-1435), que treballaven a la seu de Barcelona.⁵³ Aquest darrer mestre apareix també documentat el mes d'abril de 1435 treballant a la Casa Llotja de Mar de la mateixa ciutat.⁵⁴ Finalment, recordem que tres anys més tard, el 1437, fou el mestre de vidrieres Antoni Tomàs, originari de Tolosa de Llenguadoc, que treballà també a Barcelona, qui féu el magnífic vitrall dels Apòstols de la seu de Girona.

RECURLL DOCUMENTAL

(Reg. 1) 1434.⁵⁵ Detall de les despeses i ingressos anotats amb motiu de la reparació de les vidrieres de l'església del convent de Sant Domènec, feta per un mestre de vidrieres provinent de Barcelona.

Ego frater Petrus Comitum incepti expendere pro opere vitriariorum prima die junii anni Domini M CCCXXXIII que sequentur:

Et primo solvi cuidam homini pro quadam reste de canapo⁵⁶ que ponderabat LV libras dando pro libra VII denarios. Suma ---- XXXII s. I d.

Item solvi eidem pro altera reste etiam de canapo que ponderabat XXVII libras dando pro libra IX denarios. Suma ---- XX s.

Item solvi XIX^a junii pro X postibus quas emerat frater Johannis Mori ad faciendum instrumentum ligneum quo ascenditur ad vitriarias ---- VIII s. X d.

50. Freixas (1983).

51. Tot i que el document no ho digui explícitament, sabem que el citat Pere Carreras era el mestre de cases. Vegeu Freixas (1983, p. 345).

52. El 16 d'abril de 1435, en un pagament similar per la reparació de les vidrieres de la seu de Barcelona, s'inverteix la quantitat aproximada de 105 sous. CVMA Catalunya, 4, reg. 47, p. 46.

53. Dades aportades per Sílvia Cañellas a CVMA Catalunya, 4, reg. 41 a 53, p. 46-47. Vegeu també, pel que fa a Martí Vergay, Carmela FALOMIR i Sílvia CAÑELLAS, «Barcelona-València, València-Barcelona. Mestres de vidrieres itinerants», a *El món urbà a la Corona d'Aragó del 1137 al Decrets de Nova Planta. XVII Congrés d'Història de la Corona d'Aragó*, Barcelona, Universitat de Barcelona, i Lleida, Universitat de Lleida, 2003, p. 5 i 9.

54. Vegeu el reg. 2 del recull documental corresponent a la Casa Llotja de Mar publicat en aquest mateix volum.

55. El document, o documents, ja que es tracta de les despeses d'una banda i dels ingressos de l'altra, no té una data precisa. El que sabem és que es mou entre el 27 de maig i el 30 de novembre de l'any 1434.

56. Veu italiana de *cànem*.

Item solvi XX^a julii fratri Petro Busqueti priori quos bistraxit scilicet VIII solidos ad complementum illorum CL^a solidos quos accepit Reverendus per me fratri Petri Costa magistri pro emendo unum quintale vitri pro \reffaciendo vitriarias eidem. Item ex alia parte bistraxit predictus prior XI solidos quos dedit magistro vitriariarum pro labore quem habuit de veniendo a Barchinona usque hinc quos omnes, scilicet, VIII solidos, et XI solidos ego solvi predicto priori et sic p...⁵⁷ quod solvi sibi racionibus dictis ---- XIX s.

Item solvi XXIV julii domino Petro operatori lignario pro reficiendo guatam, sive instrumentum ligneum, quo [...] ⁵⁸ vitriarias et pro refeccione sua ---- II s. II d.

Item solvi Ia die augusti cuidam fabro pro quodam instrumento ferreo ad soldandum vitriarias et duobus aliis ad fragendum vitrum que fecit fieri predictus frater Johannes Mor ---- VI s.

Item dedi fratri Johanni Amor pro laboribus suis VI die augusti anni prefixi X s.

Item solvi cuidam fabro pro diversis clavis et feramentis que fecit fieri predictus frater Johannes Mor, in primo faciendo la gata in prima facione ---- X s.

Item solvi cuidam bono homini pro uno sacco guixi, scilicet de guix ---- I s.

Item solvi ultima novembris I duodenam de cabirons pro reparacione columpnarum vitriarum ecclesie predictae ---- II s. VII d.

Item eadem die solvi pro dicto opere XI truyelles d'espert dano pro qualibet III denarios ---- II s. IX d.

Item eadem die pro eodem opere unum sacum guixi ---- I s.

Item eadem die solvi pro victu magistri et eius ministri dicti operis ---- VI d.

Item solvi Petro Careres pro media die quam posuit in dicto opere ---- II s.

Item solvi qui juvit predictum magistrum in dicto opere ---- I s. III d.

Item solvi cuidam homini qui fecit sex foranniam in volta rexes capem vitriariarum ---- III s. ⁵⁹

Item per victu eiusdem in illa die in predio et cena ---- III d. ⁶⁰

Item ferario per manus fratris Vicencii de Deo rationem vitriariarum ---- III s. VI d.

Omnes iste expense supradicte fuerunt incluse in calenda libri sacristie.

[...]

Ego frater Petrus Comitatus recepi per manus fratris Petri Busqueti, prioris, quos bistraxit pro opere vitriariarum, nolendo aperire depositum ubi erant iam pecunie reservate pro isto opere, XXVII madii ---- C s.

Item recepi per manus fratris Vicencii de Deo de illis XXXIII solidis quos promissit honorabilis dominus Philipus Sancti Celidoni VI die augusti anni prefixi ---- X s.

[...]

Item recepi ex alia parte per manus fratris Vicencii de Deo de illis XXXIII solidis supradictis ---- VIII s. VI d.

[...]

(AHCG, X.3.1, Convent de predicadors, Comptes, llig. núm. 10, 1412-1436, «Compte de les obres de reparació de l'església i convent», f. 32 i 148.)

MOLINS DE REI, ESGLÉSIA DE SANT MIQUEL *per Silvia Cañellas*

L'actual església de Sant Miquel Arcàngel de la població de Molins de Rei (Baix Llobregat) data dels anys quaranta del segle xx. En el mateix lloc d'aquesta existí, abans de l'espoli i destrucció del 1936, una església que havia estat beneïda a mitjan segle xix, després de refer l'anterior edifici.

L'antiga construcció tenia els seus orígens en una capella romànica dedicada a sant Miquel Arcàngel⁶¹ i situada a la vila sorgida entorn dels molins que el rei tenia a la zona de Santa Creu d'Olorda.⁶² A final del segle xiii era ja església. Diverses modificacions posteriors afegiren altars laterals, instituiren benifets i col·locaren més imatges.

L'edifici, d'una sola nau i amb la porta al costat sud, era il·luminat a través del finestral dels peus de l'església (a l'oest) i de dues petites espitlleres.

Al segle xvi es féu un nou retaule i una gran imatge de sant Miquel a l'altar, obres de Bernat Batlle. Jaume Fontanet fou l'encarregat de la pintura del retaule i de la confecció de les vidrieres per als tres finestrals de l'església. Cobrà per tota la feina 200 ducats d'or.⁶³

Des del mateix segle xvi, l'edifici es degradà acceleradament i calgueren diverses reformes. Els processos de refeta i degradació se succeïren fins a arribar a mitjan xix amb una església molt deteriorada, amb esquerdes i apuntalaments.

57. Illegible.

58. Abreviatura no identificada. Probablement «ascenditur ad».

59. Tota la línia apareix ratllada.

60. Tota la línia apareix ratllada.

61. ADB, Dotaliarium, vol. vii, p. 208-211. Documentada des del 1209.

62. Els molins estan referenciats des del 1188. L'any 1190 s'hi destinà un ferrer (Bernat, el ferrer) amb lloc de residència i família. Entre aquesta i les famílies dels treballadors nasqué la vila. L'església era lluny i feren petició al rei d'una nova capella, origen de la que nosaltres tractem.

63. Vegeu Cañellas (1997, p. 155) i les referències que apareixen en els diferents apartats del present volum i en els altres de la col·lecció entre l'any 1477 i el 1581.

La documentació que es transcriu tot seguit i que procedeix de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona fou esmentada i parcialment transcrita per Josep Maria Madurell l'any 1944 i repetida per posteriors estudiosos com Garriga (1986, p. 218) i Cañellas (1997, p. 155). Entre la bibliografia que parla de l'església, cal esmentar la monografia de Josep Maria Jordà (1993) dedicada a l'estudi de l'evolució històrica i artística de l'edifici i del seu entorn.

RECURS DOCUMENTAL

(Reg. 1) Barcelona, 29 d'octubre de 1531. Contracte de la pintura del retaule de l'església de Sant Miquel de Molins de Rei. Jaume Fontanet es compromet també a realitzar tres vidrieres per a la dita església.⁶⁴

*Die dominica XXVIII octobris MDXXXI.*⁶⁵

Sobre la pintura fahedora en lo retaule de fusta de la yglésia parrochial de Sant Miquel de la vila de Molins de Rey, ab intervenció de la spectable senyora dona Ypòlita de Requesens y de Liori, comtessa de Palamós, senyora de la dita vila, entre mestre Jaume Fontanet, pintor ciutadà de Barcelona, de una part, e los venerables en Jaume Amaller, Gabriel Camps, Jaume Soler, jurats de la dita vila l'any present, són stats fets, pactats, fermats y jurats los capítols, les promeses e obligacions següents:

Primo, lo dit Jaume Fontanet, pintor, convé i en bona fe promet als dits venerables jurats de la dita vila, que dins spay de dos anys primer vinents, ell pintarà a l'oli ab les colors bones y que-s pertany, lo dit retaule, que són sinch taules principals, ço és dues taules a quiscuna part y l'altre sia dalt a la piunta. Y més, daurarà, com se pertany, la ymatge de sant Miquel de bulto. No res menys pintarà de colors pertanyents les polseres de dit retaule, ço és una ymatge y armes a quiscuna taula. Y més, pintarà lo bancal de dit retaule y les portes de aquell de colors condecents de y degudament, com se pertany de bon pintor. Y volent y declarant que totes coses, axí de or com de colors y altres necessaris per dita pintura faedora, sien a total càrrech seu. La pintura emperò que ell, dit mestre Jaume Fontanet, té fer serà de les històries següents, ço és: en les dues taules baixes pintarà la Història de sant Miquel y en la taula que stà alt de tot, pintarà lo Crucifix ab la Maria y Sant Joan. En les restants dues taules pintarà las històries que la dita spectable senyora o los dits jurats volran. En lo secrari emperò de dit retaule, que stà en tres spays, pintarà ço és: lo mig la ymage de Nostre Senyor y en la altre la ymage de Nostra Dona y en l'altre la

ymage de sanct Joan. En lo bancal, que està en quatre spays, pintarà a quiscun d'ells una ymage tal qual la dita spectable senyora o los dits jurats volran. Y en les portes del portal de dit retaule pintarà, ço és: a la una, la ymatge de sant Pere y en l'altra la ymatge de sant Pau. Ultra les coses predites promet lo dit mestre Jaume que farà tres vedrieres en dita yglésia, ço és: una en la finestra que és al cap de baix de la yglésia y en dues spitlleres que stan a la part dreta de dita yglésia. Y més, pintarà dos àngels que stan sobre lo altar predict.

*Item, los predits venerables jurats en nom llur propi y encara en nom de tots los singulars de dita universitat, convenen y prometen al dit mestre Jaume Fontanet, pintor, que per causa y preu de la sobredita pintura per ell fahedora en lo modo que dalt és dit, li donaran y pagaran realment y de fet, dos-cents ducats de or, ço és per aquelles tandes y pagues que la dita spectable senyora volrà y arbitrarà sens dilació alguna y ab restitució de totes despeses que per causa de elles no complint lo predict lo dit mestre Jaume ne sostengués y al salari de prove acostumat. E per açò attendre y complir ne obliguen sos béns propis y de quiscun d'ells particulars de dita vila in solidum e per lo tot mobles e immobles, haguts y per haver, renunciem e u juren.*⁶⁶

Ideo partes predictae.

Testes predicti sunt Petrus Monsonis, domicellus, et Joannes Viladamor, notari, habitatores Barchinone.

(AHPB, Francesc Sunyer, Quintum manuale, anys 1531-1532, sign. 326/36: 29-X-1531. El mateix document, en millor estat de conservació, es troba també a AHPB, Francesc Sunyer, Quartus liber comunis, anys 1531-1532, sign. 326/50: 29-X-1531.)⁶⁷

64. Josep Maria MADURELL, «Escultores renacentistas en Cataluña», *Anales y Boletín de los Museos de Arte de Barcelona* (Barcelona), vol. v, núm. 3-4 (juliol-desembre 1947), p. 318-320, va esmentar aquest document i va transcriure el corresponent al quart manual comú.

65. El quart manual comú encapçala el document amb la data que segueix i afegeix el paràgraf que aquí es transcriu:

Die XXVIII octobris, anno predicto MDXXXI.

In dei nomine. Noverint universi. Quod nos, Iacobus Fontanet, pictor civis Barchinone, ex una, et Iacobus Amatler, Gabriel Camps et Iacobus Soler, iurati anno presenti ville Molendinorum Regalium, ex altera partibus. Gratis et ex certa sciencia confitemur et recognoscimus una pars nostrum alteri, et nobis adinvicem et vicissim, quod rebus et causis inferius deductis per et inter nos, dictas partes, fuerunt facta, firmata et iurata capitula et pacta sequentia.

66. El quart manual comú afegeix després d'aquest paràgraf i abans del següent: «Ideo nos dicte partes laudantes, approbantes, retificantes et confirmantes».

67. Dos documents del 1539 ens mostren que Jaume Fontanet treballa encara en el retaule de Molins, però no es tornen a esmentar les vidrieres. El text de l'un (esmentat per Madurell, 1943-1944, vol. 1, núm. 3, p. 43-44) diu: «Die mercuri XXVIII dicti mensis may MDXXXVIII. Noverint universiti cum ego Fontanet, pictor civis» i s'atura aquí (AHPB, Francesc Sunyer, Vicesimus tercius liber comunis, any 1539, sign. 326/68: 28-V-1539). L'altre document (AHPB, Francesc Sunyer, Aprisio, any 1539, sign. 326/9: 28-V-1539) és molt més llarg. El text parla del retaule i del cobrament d'aquest, però no fa cap referència explícita a les vidrieres.

SANTA COLOMA DE QUERALT, ESGLÉSIA

per *Silvia Cañellas i Carme Domínguez*

La reconstrucció de la primitiva església parroquial de Santa Coloma de Queralt, que datava del segle XIII, s'inicià entorn de l'any 1330 dirigida pel mestre d'obres Guerau Comí. La col·laboració de la comunitat i les deixes testamentàries de diferents veïns ajudaren a fer possible l'aixecament d'un edifici que no era abastable amb les soles aportacions de les rendes parroquials. La construcció es perllongà durant els segles següents i el campanar, que s'havia iniciat l'any 1404, no es coronà fins al 1637.

En relació amb les tasques realitzades a les vidrieres de l'edifici gòtic tenim dues notícies força interessants. La primera, aportada per la doctora Francesca Español (1994), data de l'any 1348, moment en què dirigia les obres Andreu Copons, i parla de l'encàrrec fet a l'arquitecte, escultor i pintor Guillem Seguer d'una vidriera per a la finestra major de sobre l'altar de l'església de Santa Coloma. Aquest artista, que podríem qualificar de *plural*, es compromet a realitzar una vidriera amb les imatges que acordarà amb els preveres, així com la protecció metàl·lica. El preu convingut és de 18 lliures, la qual cosa ens deixa clar que no només es tracta d'un projecte, sinó també de l'elaboració de la peça en vidre. Es tracta de l'única referència directa a Guillem Seguer com a pintor, tot i que a través de similituds estilístiques amb la seva obra escultòrica se li han atribuït dues taules procedents de Vallbona de les Monges.⁶⁸

L'altre document que coneixem és del 1411 i es refereix al cobrament de 20 florins d'or d'Aragó per part del mestre de vidrieres Nicolau de Maraya, que havia treballat anteriorment a la seu de Lleida, a Barcelona i a l'església de Cervera.⁶⁹

No sabem si aquestes mateixes vidrieres eren les que hi havia a lloc el 27 de desembre de l'any 1731, quan un incendi, que es declarà a l'altar i cremà diversos retaules i malmeté fins i tot les voltes, enrunà les vidrieres de colors que lluia l'església.⁷⁰

RECU LL DOCUMENTAL

(Reg. 1) Setembre de 1348. L'arquitecte, escultor i pintor Guillem Seguer, resident a Montblanc, acorda l'elaboració de la vidriera per a la finestra de sobre l'altar major de l'església de Santa Coloma de Queralt.⁷¹

XII kalendas octobris.

Guillemus Sager, habitator Montisalbi, promitto vobis Petro Borraç, operario, et aliis probis hominibus Sancte Columbe quod ego faciam unam vidriam bonam et pulcram cum illis ymaginibus inter me et vos comprehens in illo fenestragio maioris, id est, super altare sancte Columbe et complemento ipsam hinc ad festum natiuitatis domini proxime, et faciam insuper unum rest⁷² sive custodiam dicte vidrie \et vos alii teneamini donare ferrum ibi necessarium/ et faciam omnia ibi necessaria bene et complete. Et pro hiis complendis \ et ab bono dono/ fideiussores Berengarius Contiyoch et Berengarius Fontanet eiusdem loci pro precio decem et octo librarum Barchinone. Et dicti operarius et alii probi homines promiserunt complere predicta et donare mediatatem in principio operis cum inceperimus et aliam cum ipsam perfectam. Et pro hiis omnes predictis obligavit bonos, etc.

Testes Guillemus de Muntanyola et Petrus de Ortis, Bartholomeus Ferri.

[...]

(AHT, Comunitat de Preveres de Santa Coloma de Queralt, Manual 3869-1, anys 1348-1349, f. 24.)

(Reg. 2) 23 de febrer de 1411. Nicolau de Maraya, mestre de vidrieres francès procedent de l'actual diòcesi de Troyes, cobra 20 florins d'or d'Aragó per les vidrieres que ha fet per a l'església parroquial de Santa Coloma de Queralt.⁷³

Sit omnibus notum, quod ego Coli de Maraya, magister de vidrieres regni Francie, diocesis Trecensis, gratis et ex certa sciencia, et cum hoc presenti publico instrumento, confiteor et in veritate recognoscho vobis discreto Petro Cervera, presbitero, procuratorique venerabilis comunitatis presbiterorum ville Sancte Columbe de Queralt, quod nomine predicto, solvistis michi, racione de les vedrieres, quas feci in ecclesia ville predictae, viginti florenos boni et fini auri

68. Vegeu Francesca ESPAÑOL, *Guillem Seguer de Montblanc*, Montblanc, Consell Comarcal de la Conca de Barberà, 1994, coll. «Monografies», núm. 2, p. 99-161.

69. Vegeu els apartats corresponents a Lleida i Cervera del present volum i el de la catedral de Barcelona del volum 4 de la mateixa col·lecció (p. 22, 42-45, 90-100, 185-197). Vegeu també Cañellas (1993c, p. 117-118).

70. Vegeu Juan SEGURA Y VALLS, *Historia de la villa de Santa Coloma de Queralt*, Barcelona, Imprenta de Vicente Magriñá, 1879, p. 292.

71. Document parcialment transcrit per Español (1994, p. 161). Agraïm a la doctora Isabel Companys la col·laboració prestada en la transcripció d'aquest document.

72. Ret, xarxa, protecció metàl·lica de la vidriera.

73. Document parcialment transcrit per Madurell (1949, p. 149-150).

Aragonie et recti ponderis. Unde renunciamus exceptioni dicte pecunie non habite et non recepte previa racione facio vobis dicte communitati per notarium subscriptum presens instrumentum apoche de receptis.

Actum ut supra.

Testes Petrus Pinyol, ville Sancte Columbe et Raymundus Tortosi, loci de la Tayllada.

(AHT, Montblanc, Santa Coloma de Queralt,
Notari Bernat Andreu,
Llibre de notes de 1410-1414, sign. 4042.)

ESCUNHAU (VALL D'ARAN), ESGLÉSIA *per Joan Vila-Grau*

Documentalment i gràfica es té constància de l'existència d'un vitrall gòtic amb la imatge d'un bisbe en un dels finestrals de l'església de Sant Miquel. Aquest vitrall existent l'any 1918 fou destruït o desaparegué entre aquest any i el 1936.⁷⁴

Finestral amb capcer lobulat, d'1,60 × 0,50 m, aproximadament, envitrallat amb un vitrall de vidre incolor formant un engraellat de peces romboïdals; al bell mig d'aquest camper, hi ha la imatge d'un bisbe, dempeus, revestit amb una capa pluvial o folgada casulla; dessota hi ha l'alba blanca. A la mà dreta du un bàcul, a l'esquerra hi ha algun objecte o element no identificable. Una mitra cofa el seu cap. La capa pluvial o casulla sembla de brocat i és subjectada damunt del pit amb un fermall.

La disposició no frontal d'aquesta figura, amb el cap i el cos lleugerament entregirats cap a la seva esquerra, així com la seva petita mida, suggereixen la possibilitat que aquest fragment de vitrall es tractés d'un fragment «aprofitat» i inserit al bell mig de l'esmentat camper geomètric de vidre emplomat, i que la dita imatge formés part d'una composició amb altres personatges.

Cal considerar encara la possibilitat que originàriament en aquest finestral hi hagués un vitrall figuratiu, d'escenes —com en un retaule del qual restés únicament aquest fragment suara estudiat i que figura en la fotografia⁷⁵ aquí publicada.

74. Referència verbal de mossèn J. Amiel, rector de Sant Miquel.

75. Arxiu Mas, ref. Mas/c-24424, 1918.

Escunhau

Escunhau 2

EDIFICIS CIVILS (INSTITUCIONALS I PRIVATS)

PER

SÍLVIA CAÑELLAS
CARME DOMÍNGUEZ
ESTHER BALASCH

INTRODUCCIÓ

per Silvia Cañellas

La importància de les naixents institucions de govern nacional, ciutadà i comercial féu que les seves seves fossin enriquides no només amb aquells elements estrictament arquitectònics bàsics per a l'habilitació de l'espai, sinó també amb obres de prestigi i ornaments a la moda del moment. La burgesia esdevingué clientela artística a través de les institucions que dominava i també directament amb els encàrrecs per a les seves cases.

La vitralleria no fou aliena al desig d'ostentació de la nova classe dominant de les ciutats. Així, el Palau de la Generalitat, els consells municipals de Barcelona, Girona i Cervera, la Llotja dels Mercaders de Barcelona i cases particulars de diferents indrets seguiren l'exemple dels palaus reials en ornamentar amb vidre les seves finestres.¹

Els acords i comptes de les institucions civils ens parlen de la importància donada a les vidrieres. Els inventaris dels béns, que no solen ser gaire explícits sobre els tipus de cobriments de les finestres, ens remarquen, en alguns casos, la presència d'aquestes obres, sigui per estar desmuntades en els locals d'aquells que mercadejaven amb aquests productes o bé per la importància d'algunes obres que cridaren l'atenció de qui inventariava els béns existents a la casa.

Les capelles dels palaus i cases llüien les seves finestres vidrades, i les institucions i famílies preeminents mostraven també la seva importància amb les inversions en vidrieres per a altres zones d'ús no religiós, unes vegades amb representacions de sants o d'episodis sagrats i d'altres amb l'exposició de les armes corresponents o amb temàtiques centrades en la vida quotidiana (com els jocs d'escacs o els tocadors d'instruments).

Els tancaments, més o menys decorats (pintats o brodats) amb teles encerades, làmines d'alabastre o cortines, deixaren els buits de les finestres a les vidrieres emplomades o bé convisqueren al seu costat.

Per uns segles, la lluentor de les vidrieres anà parella amb l'esplendor del gòtic.

Però després dels temps de glòria, el prestigi de l'art de la vitralleria caigué gradualment. Unit com ho havia estat a la puixança de les institucions de govern i a la potència econòmica d'aquella burgesia que l'havia fet sorgir, la decadència d'aquestes li suposà també una important davallada. Les vidrieres medievals, abandonades com molts dels edificis on es trobaven, caigudes per la deixadesa o els atacs o apartades per les reutilitzacions dels espais i la necessitat de llum en els interiors, no subsistiren al pas del temps i no s'ha conservat cap exemple dels vitralls que ocuparen els edificis gòtics civils públics ni tampoc els privats de Catalunya. Contràriament a allò que passa amb les restes, els documents sobre aquestes obres són força abundants i ens assenyalen la importància d'unes obres avui ja desaparegudes.

PALAU INSTITUCIONALS

per Silvia Cañellas i Carme Domínguez

Malgrat la inexistència de restes de vidrieres, l'aportació documental referida als palaus institucionals catalans ha resultat molt àmplia. Algunes dades eren ja conegudes d'antic i són recollides aquí amb les referències corresponents. Altres documents surten a la llum per primer cop des que van ser escrits en temps medievals. Al llarg d'aquests anys de recerca, s'han resseguit molts arxius i revisat molta bibliografia i hem rebut el suport i l'ajuda directa de molts investigadors i arxivers que s'han interessat per la feina que realitzàvem. A tots ells, el nostre agraïment.

BARCELONA, PALAU DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA

per Silvia Cañellas

La darrera aportació monogràfica important sobre el Palau de la Generalitat la féu l'any 1988 el doctor Joan Ainaud de Lasarte amb un llibre de divulgació, però molt ben documentat, editat per la Generalitat i en el qual recupera les dades aportades per la bibliografia anterior. Un munt d'autors, abans que ell, havien parlat de l'edifici

1. Recollim en aquest apartat els edificis dels quals hem localitzat documentació sobre vidrieres. Cal dir, però, que, tot i la recerca feta en els llibres d'obra del castell de Tortosa que es conserven a l'ACA, no s'ha localitzat cap text amb el qual es pugui afirmar l'existència de vitralls en aquest edifici. Apareixen, en canvi, força referències a la col·locació d'encerats en les seves finestres entre els anys 1369-1370 (ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, vol. 2438).

que ens ocupa. Joaquim Miret, amb un dels articles documentalment més complets sobre el Palau de la Generalitat de Catalunya a Barcelona, recollia, l'any 1909, la bibliografia anterior.² Entre l'un i l'altre cal destacar les obres de Bohigas (1929), Rubió (1952), Ainaud, Gudiol i Verrié (1947) i les dades documentals de Madurell (1949-1952) i Duran (1973). Cal destacar també les aportacions de caràcter més general de les obres de Dalmases i José (1984) i Garriga (1986).³

El Palau de la Generalitat ocupa, a Barcelona, l'illa limitada per la plaça de Sant Jaume (abans de la Constitució), el carrer del Bisbe (abans de la Seu), el carrer de Sant Sever i el de Sant Honorat.

La funció de l'edifici fou, des de principi del segle xv, la d'espai de reunió de la Diputació General de les Corts de Catalunya.⁴

Sembla que el primer edifici utilitzat per aquesta corporació fou el monestir de Sant Francesc i que, en establir-se la institució a principi del segle xv, es veié la necessitat de disposar d'unes dependències només per a aquesta finalitat. S'ocupà així un espai prop de la plaça de Sant Jaume, en la zona de l'antic call, que es convertí en l'origen del futur palau.⁵ L'edifici actual no és el resultat d'un pla únic, sinó del creixement de les seves dependències a partir de diferents cases expropiades i/o comprades i de plans i obres parcials.

A principi del segle xv, l'edifici constava de dos immobles amb un pati interior. El cos que donava al carrer de Sant Honorat, que tenia forma rectangular, era la Cambra del Consell; el cos del costat del carrer del Bisbe, que era trapezoïdal, es destinava a Cambra o Arxiu dels Oïdors de Comptes.

La construcció de la façana del carrer del Bisbe (acordada el 1416) inicià un actiu període d'obres que dirigí Marc Safont. La conversió de l'hort en pati, la construcció de la galeria, l'escala i la capella de Sant Jordi foren les fites més importants d'aquell moment. A aquestes hem d'afegir les dades referents a les peces en vidre més interessants de les que ocuparen les finestres del palau institucional.

La primera és la col·locació l'any 1426 d'una vidriera en una petita rosassa de la paret de l'arxiu (reg. 1). L'obra fou cobrada (12 lliures i 2 sous) per un mestre de vidrieres que és esmentat com a Alemany. El mot toponímic utilitzat com a cognom ens podria fer pensar en la possibilitat que es tractés del mestre Cristòfol Alemany, que dos anys després col·locaria una vidriera a la catedral de Barcelona i que treballà també a València.⁶ Hi ha, però, un cert dubte sobre aquesta atribució, ja que poc més d'un any després és Joan de Roure qui apareix esmentat en la documentació i en ella s'explica que havia realitzat, i cobrat a part, unes claraboies per al Palau de la Generalitat (reg. 2). Joan de Roure no era alemany, sinó procedent d'Anvers, a Flandes, però l'error geogràfic en l'anotació indirecta de la referència anteriorment esmentada és força possible.

La vidriera realitzada l'any 1427 per l'esmentat Joan de Roure per a la Cambra del Consell (reg. 2) es féu segons un patró de Lluc Borrassà, conegut per l'activitat pictòrica del taller d'on prengué el cognom.⁷ La vidriera, de tres llancetes, tenia, a la central, la representació de la Verge amb el Nen en braços i als seus peus sant Joan Evangelista, assegut i en actitud d'escriure; als laterals hi havia sant Felip a la dreta i sant Narcís a l'esquerra i a l'entorn altres sants; les figures eren situades sota tabernacles i tot era envoltat de motius ornamentals. Els mestres cobraren en total 39 lliures i 12 sous pel conjunt, de les quals 33 foren per al mestre de vidrieres i 6 lliures amb 12 sous, per al

2. Destaquem: Pablo PIFERRER, *Recuerdos y bellezas de España. Obra destinada para dar a conocer sus monumentos, antigüedades, paisajes, etc. En láminas dibujadas por F. J. Parcerisa y acompañada con texto por... Principado de Cataluña I. Comprende las provincias de Barcelona, Gerona, Tarragona y Lérida*, vol. 1, Barcelona, Imprenta de Joaquín Verdagué, 1839; Antonio de BOFARULL, *Guia-cicerone de Barcelona, aumentado, corregido y vindicado. Viajes por la ciudad, con el objeto de visitar y conocer todos los monumentos artísticos; enterarse de todos los recuerdos y hechos históricos, y saber el origen de todas las tradiciones populares, pertenecientes a la misma. Obra útil y necesaria a toda clase de personas, redactada por...*, Barcelona, Imprenta Hispana de V. Castaños, 1847; Andrés Avelino Pi i ARIMÓN, *Barcelona antigua y moderna, descripción é historia de esta ciudad desde su fundación hasta nuestros días*, vol. 1, Barcelona, Imprenta y Librería Politécnica de Tomás Gorchs, 1851.

3. Núria de DALMASES i Antoni JOSÉ i PITARCH, *Història de l'art català*, vol. III: *L'art gòtic: Segles XIV-XV*, Barcelona, Edicions 62, 1984, p. 90-92; Joaquim GARRIGA, *L'època del Renaixement: Segle XVI*, Barcelona, Edicions 62, 1986, coll. «Història de l'Art Català», núm. 4, p. 94-95, 169-171 i 191-196. Les dades completes de tota la bibliografia citada es troben a l'apartat bibliogràfic del present volum.

4. La Diputació Permanent de la Generalitat de Catalunya medieval fou establerta finalment per les Corts de Cervera després de diversos intents (Corts de 1283-1284 i el 1359) d'aconseguir convocatòries anuals de Corts. La seva desaparició es degué a l'obra de Felip V, amb els Decrets de Nova Planta.

5. El call jueu fou destruït l'any 1391 per una revolta popular; posteriorment, una pragmàtica de Martí l'Humà del 1401 prohibia el call i la juderia a Barcelona. Les sinagogues i els cementiris quedaren en mans dels poders públics.

6. L'any 1428 col·locava la vidriera del Baptisme de Jesucrist de la seu de Barcelona, el 1432 treballava a les vidrieres de darrere l'altar de la seu de València, el 1453 era a Xàtiva i es dirigia a València per tal de reparar algunes vidrieres de la seu (vegeu José SANCHÍS SIVERA, *Vidriera historiada medieval en la catedral de València*, València, Imprenta de Antonio López y Cía., 1918; Gudiol, 1919; Falomir i Cañellas, 2003, i la p. 45 del volum 4 de la present col·lecció).

7. Entre els nombrosos textos que han parlat del taller Borrassà, destaquem per les referències a Lluc Borrassà: Madurell (1949-1952) i, darrerament, Francesc RUIZ, «Repercussions i incidència del periple pictòric mallorquí per terres catalanes i valencianes», a *Mallorca gòtica*, Palma i Barcelona, Museu Nacional d'Art de Catalunya, 1998.

pintor. Estem davant una vidriera important en dimensions i treball i les quantitats abonades ens deixen entreveure també la possibilitat d'unes tasques per part del pintor que anirien més enllà del projecte general, sobretot si comparem aquest cobrament amb les només 2 lliures que rebé el pintor pel projecte de la vidriera que començarem tot seguit i per la qual es pagà molt més al mestre de vidrieres.

L'encarregat, l'any 1439, de la realització del projecte d'una vidriera per a la Cambra del Regent de Comptes fou Bernat Martorell (reg. 3). Els diputats de la Generalitat seguien així amb el criteri de triar els millors tallers de pintura del moment per confeccionar els projectes per a les vidrieres del seu palau. L'obra en vidre fou realitzada pel mestre tolosà Antoni Tomàs, que és esmentat en el cobrament (55 lliures) del mes de gener com a mestre de vidrieres de Girona, on uns anys abans havia treballat en la confecció d'una de les grans vidrieres de la nau de la seu. Cal pensar que per aquestes dates es traslladaria a viure a Barcelona, ja que el mes de març, quan cobrà les 11 lliures per la capa metàl·lica de protecció de la mateixa vidriera, es declarava de Barcelona.⁸

A mitjan segle s'esdevingué una gairebé contínua guerra civil que es perllongà fins a quasi l'entrada del nou segle (1460-1493), i amb ella arribà l'empobriment general. Malgrat això, les feines al Palau no s'aturaren totalment i tenim d'aquests moments les constàncies de les feines fetes pel mestre de vidrieres Gil Fontanet, iniciador del taller que dominà la vitralleria catalana per més d'un segle.⁹

El 1482, Gil Fontanet adobà la vidriera de la capella del Palau (reg. 4), per la qual cosa rebé un pagament de 4 lliures i 8 sous. Però les feines més importants les realitzà entre els anys 1506 i 1508 (reg. 5). El 16 de desembre de 1506, els diputats de la Generalitat deliberaren sobre la construcció d'una xemeneia entre l'arxiu i el consistori i sobre la necessitat de permetre l'entrada de la claror per les finestres de la zona sense que passés la fredor de l'hivern; decidiren fer vidrieres. Aquestes havien de ser blanques i tenir només al centre l'escut de la Generalitat. L'obra fou encarregada a Gil Fontanet, que cobrà un total de 137 lliures, 17 sous i 10 diners, en dos cops (1-III-1507 i 13-I-1508), per la confecció de cinc vidrieres per al consistori i tres per a la Cambra de l'Arxiu dels Oïdors de Comptes.

El mateix Gil Fontanet netejà, l'any 1509, les vidrieres del Palau de la Generalitat.

Les obres més importants del segle XVI no s'iniciaren, però, fins després de la coronació de Carles I i de la seva visita a Barcelona (1519). El 1526 es començà una segona empenta constructiva de l'edifici, amb l'ampliació d'aquest cap al nord, que no s'aturaria fins a l'acabament de les façanes barroques, ja el 1630. La primera cambra en construir-se fou l'anomenada Cambra Daurada. És d'aquests moments l'adequació dels consistoris i la realització per part de Nicolau de Credensa de diverses feines de pintor i mestre de vidrieres (1526-1529) (reg. 7), entre les quals cal destacar la realització de la vidriera per al Consistori Petit (1529) (reg. 8).¹⁰

Les obres arquitectòniques més importants d'aquesta època se situen entre els anys 1532 i 1547 i anaren a càrrec del mestre fuster Antoni Carbonell i del mestre d'obres Pau Mateu. Ells realitzaren el segon pati interior, espai rectangular que correspondria al primer tram de l'actual Pati dels Tarongers. El 1537, Tomàs Barsa succeí Pau Mateu. De Barsa i Carbonell són la comunicació de la llotja de ponent i el vestíbul d'accés a la Cambra Daurada (1539-1544) i la llotja de llevant del pati (1547).

D'aquestes dates tenim algunes notícies curioses i interessants en relació amb el món de la vitralleria. L'any 1545, els diputats establiren amb claredat quines feines corresponien als ferrers «d'obra grossa» i quines als manyans; els elements metàl·lics de les vidrieres anirien a càrrec d'aquests últims (reg. 9). L'any 1548, Jaume Fontanet intervingué en un document sobre el peritatge d'unes feines de pintura on s'esmenta una valoració anterior d'unes vidrieres realitzades per Nicolau de Credensa (reg. 10). L'any 1558, el pintor Pere Serafí (reg. 11) pintà una làmina d'alabastre que havia de col·locar-se en una finestra del Palau de la Generalitat.

Entre els anys 1568 i 1577 s'adquiriren més cases i Pere Ferrer s'encarregà de la construcció de la Sala del Consistori Major o Sala Nova (1570), al nord de la Cambra Daurada, i del campanar (1570-1577); s'afegiren

8. L'obra realitzada a la Generalitat és dos anys posterior a la que el mateix mestre de vidrieres de Tolosa realitzà per a la catedral de Girona (vegeu CVMA Catalunya, 2, p. 39). El trobem de nou a Barcelona l'any 1440 (19-I), quan cobrà 25 lliures per una vidriera encarregada pel gremi dels barquers per a la capella de Sant Pere de l'església del monestir de Sant Agustí (vegeu l'apartat corresponent del present volum).

9. Vegeu Cañellas (1997).

10. Amb el nom de Nicolau de Credensa s'identifiquen diversos pintors. La cronologia va del 1496 fins a la data de 1591, que es troba en un testament d'un pintor d'aquest nom (vegeu Sílvia CAÑELLAS, *Aproximació a l'estudi de les vidrieres de la catedral de Barcelona: Des de les primeres manifestacions a la conclusió del cimbori*, Barcelona, Universitat de Barcelona, Departament d'Art, 1993, coll. «Tesis Microfitxades», núm. 1804). Les dades sobre vidrieres van del 1527 al 1576. Treballà o treballaren al Palau de la Generalitat (1526-1529), a la seu de Tarragona (1540), a la Casa de la Ciutat de Barcelona (1550-1570), a la Llotja de Barcelona (1556), al convent de Santa Caterina de Barcelona (1556) i a la seu de Barcelona (1549-1576). Vegeu els diferents apartats d'aquest volum i l'apartat sobre Credensa de Cañellas (1993b).

després dues sales més al costat del carrer de Sant Honorat (1589-1600), i Pere Blai (1596-1619) s'encarregà de l'última gran ampliació del Palau de la Generalitat, la nova capella de Sant Jordi (avui saló).

Jaume Fontanet, fill del mestre homònim, havia substituït, l'any 1558, Jaume (Nicolau)¹¹ de Credensa com a mestre de vidrieres de la Generalitat (reg. 12) i es mantindria en el càrrec fins al 1576.¹² El salari anual era de 25 lliures, que pujaren a 35 a partir del 1575 (reg. 16). En aquests gairebé vint anys reparà vidrieres però també en construí de noves (reg. 12-16). Podem destacar les vidrieres realitzades, l'any 1573, per al corredor on es feien les sessions a l'estiu; cobrà per la feina 200 lliures. En el buit de la paret es combinaven vidrieres a la part alta amb cortines a la baixa (reg. 15).

Jaume Fontanet morí a principi del mes de maig de 1577 i el 12 de juliol següent (reg. 18) la seva vídua Elisabet Fontaneta i la filla dels dos, Elisabet Margarola, casada amb l'apotecari Antoni Margarola, testificaven haver rebut una quantitat que es devia per la feina que havia fet el taller.

Ramon Puig fou el darrer mestre de vidrieres del segle XVI que s'encarregà de les feines que es realitzaren a les vidrieres del Palau de la Generalitat (reg. 17-22).

El segle XVII no aportà grans fets, però suposà la continuació de les obres iniciades. A principi del XVIII, es produí l'abolició de les institucions catalanes (1716): el Palau es convertí en Tribunal de Justícia de la Reial Audiència primer, en seu de l'Arxiu de la Corona d'Aragó després (1770-1853) i posteriorment en Arxiu del Reial Patrimoni (1910). Les poques obres que en aquesta etapa es realitzaren (construccions de parets mitjanes i mampares) foren per adaptar l'edifici als nous usos. Des del 1908, quan la casa passà a la Mancomunitat, i fins a avui, amb l'actual Generalitat, les diferents institucions que s'han fet càrrec de l'edifici l'han restaurat i enriquit. De les obres de vitralleria realitzades en època gòtica no queda cap més resta que la documental.

RECU LL DOCUMENTAL

Els documents que es transcriuen tot seguit procedeixen dels fons documentals de la Generalitat que es troben a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. La feina realitzada ha consistit primer en el resseguiment de les dades conegudes, que majoritàriament estaven absents de la corresponent procedència documental, i en la revisió íntegra, després, de la sèrie dels Albarans i cauteles. Les dades han estat completades amb les de les altres sèries paral·leles (Deliberacions i Esborranys de deliberacions, Manuals notariais comuns i Manuals d'èpoques) i s'han revisat també els Llibres d'obres de la Generalitat i alguns dels llibres de la sèrie Vària de la mateixa secció. El recull documental resultant és de seixanta documents agrupats en vint-i-dos registres.

Agraïm les indicacions realitzades i la col·laboració prestada pel personal dels diferents arxius i molt especialment les del doctor Jaume Riera a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Cal esmentar també les correccions efectuades per la filòloga Maria Díez.

(Reg. 1) 22 de setembre de 1426. Obertura d'una rosassa a la paret de l'arxiu del Palau de la Generalitat que dóna a la casa d'Esteve Satorre. La vidriera per a aquesta finestra és pagada a un mestre Alemany.¹³

Barthomeu de Navel, per los armaris e per la vedriera.

Nosaltres, en Phelip de Malla, maestre en sacra theologia, canonge e ardiacha major en la seu de Barchinona, en Johan d'en Far, cavaller, e en Narcís Miquel, ciutadà de Girona, deputats del Ge-

neral de Cathalunya, residents en Barchinona e rebedors e distribuïdors ensemps de les procures del dit General, en Johan de Palomar, doctor en decrets, canonge de la seu de Gerona, en Bertran de Vilafrancha, donzell, e en Baltasar de Gualbes, ciutadà de Barchinona, oïdors dels comptes del General demunt dit, com sia cert que nosaltres, ab e de consell de micer Francesch Dalcamora¹⁴ e de micer Guillem Jordà, ara advocats del dit General, havem dit e comanat de paraula a vos, a-n Berthomeu de Navel, daracener del General dessús dit, que faessets obrar la paret qui és mitgera entre la casa de l'archiu dels comptes de la dita Deputació e la casa d'en Steve Ça-

11. Segons la documentació, qui treballava al Palau de la Generalitat de Catalunya a Barcelona era Nicolau de Credensa, però l'anotació és de la mort de Jaume de Credensa. Podríem pensar en la possible substitució al capdavant del taller entorn dels anys quaranta. De fet, l'any 1541 Nicolau de Credensa havia sol·licitat al Consell de Cent (AHCB, Consell de Cent II-56, f. 26-27) ser substituït pel seu fill Jaume. Molt probablement l'embolic de noms es degui aquí al mateix fet, amb una continuació del taller que faria innecari el canvi de nom però amb uns pagament a nom del fill fins a la seva mort.

12. El reg. 12 parla de Jaume de Credensa, tot i que els anteriors donen el nom de Nicolau. No queda clar si és el mateix mestre Jaume Nicolau, dos mestres diferents o un error d'escriptura. En relació amb els Jaume Fontanet, per la cronologia, ha de tractar-se del fill (vegeu Cañellas, 1997, p. 156-157). La data de la seva mort pot aproximar-se gràcies al pagament de la sepultura de beneficiat de la seu de Barcelona (5-V-1577).

13. J. MIRET I SANS i J. PUIG I CADAFAALCH, «El Palau de la Diputació General de Catalunya», a *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans, 1909-1910: Any III*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1911, p. 409, parlen de l'obertura d'aquesta finestra.

14. En gairebé tots els documents que hem pogut veure escriu «Dalcamora» amb *c* en lloc de «Dalçamora».

torra e que en la dita casa o archiu faessets fer una O de pedra per pendre major claror en la dita casa. E més avant faessets, en la dita cambra o archiu devers la dita paret obrada entre armaris, taules, banchals e respalles de fusta, vedriera en la dita O, dos draps de ras per cobrir les taules on se exerceix lo ofici de vosaltres dits oïdors de comptes, e portes al portal, e a una finestra de la dita casa o archiu. E que, de continent, nosaltres, dits deputats, vos bestraguem cent lliures barchinoneses convertidores per vos en les dites obres. E sia cert encara que la dita obra e coses demunt dites són stades acabades segons per nosaltres és stat ordenat, e que vos nos ho havets mostrat per un compte o levament que per vos serien stades bestretes, en les dites obres, les quantitats desús scrites, és a saber:

XXXXV lliures en lo cost de certa fusta de València comprada d'en Johan Auygues, fuster e de madona d'en Romà.

Item, XXXII lliures en lo cost de certa fusta de roure comprada¹⁵ d'en Johan de Lobera.

Item, XXXXIII lliures en lo cost de les tancadures e frontisses dels dits armaris, arquibanchs e portes comprades d'en Geronella e d'en Sabater, manyans.

Item, XIII lliures en lo cost de claus e golfos e cèrquols comprats d'en Bernat Major.

Item, CLXXXVIII lliures VI solidos VII diners pagades a-n Bernat Forn, fuster, per jornals seus e de certs jovens seus qui obraren los dits armaris e de sclaus seus qui cerraven la fusta qui entra en los dits armaris e portes.

Item, XXXII lliures XVIII solidos III diners qui foren pagades a-n March Çafont per jornals seus e de jovens seus qui faeren la dita o e adobaren la dita paret.

Item, XVIII lliures qui foren pagades a-n Johan Çafont per lo cost de la pedra qui entra en la dita O e paret.

Item XVI lliures qui foren pagades en Leonard Antich, rajoler, e en Fernando per lo cost de la calç e rajola e roba qui entra en la dita obra.

Item, XXIII lliures II solidos, qui foren pagades a-n Bernat Campins per lo cost dels dits draps de ras.

Item, XII lliures II solidos qui foren pagades al maestre Alamaný per lo cost de la dita vedriera.

Les quals quantitats munten en universal suma CCCCXXIII lliures VIII solidos X diners axí que a pròpria queda la prop dita quantitat o suma, restarien e serien degudes a vos per lo dit General CCCXXIII lliures XIII solidos X diners. Per ço, ab e de consell dels dits advocats, vos atorgue que vos restituint-nos lo present ensemps ab àpocha, nosaltres dits deputats vos pagarem als procuradors de dit General les dites CCCCXXIII lliures VIII solidos X diners cessants tots dubte e dificultat. En testimoni de la qual cosa manam lo present escrit a vos fet segellat ab lo segell acostumat de cauteles de l'ofici de la Deputació del dit General, scrit en Barchinona, a XXII dies de setembre, en l'any de la nativitat de nostre Senyor mil CCCCXXVI. Phelip de Malla.

Domini deputati et auditoribus compotoribus de consilio assessoribus manamento micer Pedro Ramis.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 510, Registre d'Albarans i Cauteles del trienni de 1425, f. 21-22.)

(Reg. 2) Desembre de 1427. Confecció d'una vidriera per a la Cambra del Consell del Palau de la Generalitat de Catalunya a Barcelona. Els patrons són realitzats pel pintor Lluc Borrassà; l'obra en vidre, pel mestre de vidrieres flamenc Joan de Roure, procedent de la vila d'Anvers. A la vidriera es representen la Verge i diversos sants. El preu és de 72 florins (39 lliures i 12 sous), 12 dels quals (6 lliures i 12 sous) són per al pintor.

(Reg. 2a) 15 de desembre de 1427. Joan de Roure, mestre d'Anvers, fa unes vidrieres per a la Casa de la Generalitat de Catalunya. Hi posa les imatges de la Verge, els sants Joan Evangelista, Felip i Narcís, amb els seus tabernacles, i altres figures. Se li paguen 72 florins, 12 dels quals corresponen al pintor Lluc Borrassà per pintar-ne els patrons.¹⁶

Johan de Roure, maestre de fer vedrieres e Luch Borraça, per les vedrieres.

Nosaltres, en Phelip de Malla, maestre en sacra theologia, canonge e ardiacha major de la seu de Barchinona, en Johan des Far, cavaller, e en Narcís Miquel, ciutadà de Gerona, deputats del General de Catalunya, residents en Barchinona e rebedors e distribuïdors ensemps de les procures del dit General, en Johan de Palomar, doctor en decrets, canonge de la Seu de Gerona e en Bartasar de Gualbes, ciutadà de Barchinona, oïdors dels comptes del General demunt dit, ensemps ab lo honorable en Bertran de Vilafranca, donzell, ara absent de la dita present ciutat de Barchinona; com a vosaltres en Johan de Roure, maestre de fer vedrieres, nadiu de la vila de Enve[r]s del comdat de Flandres, e en Luch Borraça, pintor, habitants en la ciutat de Barchinona, sien deguts setanta-dos florins d'or d'Aragó, valents trenta-nou lliures XII solidos barchinonesos. És a saber:

A vos dit en Johan Roure, sexanta florins per lo preu de que en som co[n]veguts ab vos de aquella vedriera que ara en aquests dies, ultra les vedrieres qui són stades meses en les claravoyes, de la finestra de dues colones de la Cambra del Consell de la Casa on nosaltres exercim l'ofici de la dita deputació en la present ciutat de Barchinona, havets feta e mesa ara en aquets dies en la dita finestra. En la qual vedriera són pintades e figurades és a saber: en lo mig, la ymage de la Verge Maria ab Jhesu Crist en lo braç, e en lo peu de la dita ymage la ymage de sent Johan evangeliste se[d]ent e scrivent e en la dita part de la dita ymage de la Verge Maria és pintada e figurada la ymage de sent Phelip, e en la part squerra la ymage de sent Narcís ab diverses tabernacles e altres figures petites e aombraments --¹⁷ pintats e figurats en la dita vedriera.

E a vos, a-n Luch Borraça, dotze florins d'or de la dita ley per lo preu de que axí matex nos som co[n]veguts ab vos de fer o pintar los patrons de les dites ymages, tabernacles, figures petites¹⁸ e aombraments de les dites ymages, segons que tot açò és assats longament contengut en una suplicació d'aquí per vosaltres donada devant nos. Per ço, ab e de consell de micer Francesch Dalcamora e de

15. Afegeix «a ops» i després passa ratlla damunt.

16. Document esmentat i transcrit per Miret i Puig (1911, p. 409-410).

17. Hi ha un espai sense text ocupat per unes línies amb petits cercles dibuixats.

18. Hi ha una abreviatura transcrivint la qual diria «peretites».

micer Guillem Jordà, ara advocats del dit General, vos atorgam que vosaltres restituint-nos lo present ensemps ab àpocha e ab la dita sepliació en lo peu de la qual es continuat per mà del dit micer Francesch Dalcamora, com nosaltres volem e manam, que vos, dit en Johan de Roure, sien donats e pagats los dits sexanta florins e a vos, dit en Luch Borraça, los dits XII florins; nosaltres dits deputats pagarem a cascun de vosaltres les dites quantitats a cascun de vosaltres dessús designades com a vosaltres degudes per les dites rahons cessants tots dubte e dificultat. En testimoni de la qual cosa manam lo present ésser a vosaltres fer, segellat ab lo segell acostumat de cauteles de l'ofici de la deputació del dit General, scrit en Barchinona, a XV dies de de[s]embre, en l'any de la natiuitat de nostre Senyor mil CCCCXXVII. Phelip de Malla.

Domini deputati intervenientibus auditoribus compotoribus presentem notarium, de consilio advocatorum, manu michi Pere Ramis.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 510, Registre d'Albarans i Cauteles del trienni de 1425, f. 73-74.)

(Reg. 2b) 16 de desembre de 1427. Àpoca per 39 lliures i 12 sous rebuts per Joan de Roure, mestre de vidrieres d'Anvers, dels diputats de la Generalitat de Catalunya.¹⁹

Die martis XVI decembris anno predicto a Nativitate Domini MCCCXXVII proximum presenti debebat continuari lici hic continuet.

Instrumentum apoce factam et firmatam per Iohannem Roure, magistrum de fer vedrieres, ville d'Enve[r]s, comittatus de Flandres, nunc vero habitatorem Barchinone, et Lucham Borraçani, pictorem, civem Barchinone, multum honorabilibus dominis deputatis, de triginta novem libris et duodecim solidis barchinonensis, causis et racionibus, etc. Quam vero solucionem fecerunt hoc modo, quam ipsas dici et scribi fecerunt in tabula cambii civitatis Barchinone, Aloy de Navel, mercatori civi dicte civitates.

Et ideo renunciando, etc. Est in nota.

Testes: discretus Petrus Torroni et Gaspar Vinyals, notarii, civitatis Barchinone.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 461, Manual Comú de 1422-1428, f. 182.)

(Reg. 3) 1439. Vidriera de la Cambra del Regent de Comptes. El pintor Bernat Martorell en dissenya el patró, l'obra en vidre la realitza Antoni Tomàs, mestre de vidrieres de Girona. S'esmenta un mestre de vidrieres de Barcelona amb el nom d'Antoni Tomé, com a autor del filat de protecció de l'obra, que suposem que és el mateix mestre d'origen tolosà anteriorment esmentat. El pagament per la vidriera és de 55 lliures; el

del patró, 2 lliures i 4 sous, i 11 lliures més el preu del filat metàl·lic.

(Reg. 3a) 12 de gener de 1439. El mestre de vidrieres Antoni Tomàs, habitant de Girona, rep 55 lliures del preu convingut per fer la vidriera de la finestra de la Cambra del Regent de Comptes de la Generalitat de Catalunya.

Sit omnibus notum quod ego Anthonius Tomàs, vidrierius civis Gerunde, confiteor el recognosco vobis, venerabili Bartholomeo de Navel, mercatori civi Barchinone, ad hec per multum honorabiles dominos deputatos Generalis Cathalonie ordinato que solvistis michi quinquaginta quinque libras Barchinone de terno michi debitas et pertinentes pro precio cuiusdam vidriere quam ego feci ad opus videlicet fenestre regentis compota domus deputationis dicti Generalis. Et ideo renunciando excepcioni non numerate et non solute pecunie et doli de predictis presentem vobis facio apoca de soluto in testimonium premissorum. Actum est hoc Barchinone duodecima die jannuarii anno a nativitate domini millesimo quodringentesimo tricesimo nono. Signum Anthonii Thomas, predicti qui hec laudo et firmo.

Testes proxime dicte.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 471, Manual de 1438-1439, f. 234.)

(Reg. 3b) 16 de gener de 1439. El pintor Bernat Martorell rep 2 lliures i 4 sous per haver fet el patró de la vidriera de la finestra de la Cambra del Regent de Comptes de la Generalitat de Catalunya.²⁰

Sit omnibus notum quod ego Bernardus Martorelli, pictor civis Barchinone, confiteor et recognosco vobis, venerabili Bartholomeo de Navel, mercatori civi dicte civitatis, ad hec per multum honorabili dominos deputatos Generalis Cathalonie ordinato que solvistis michi duas libras et quatuor solidos Barchinone de terno michi debitas et pertinentes pro pingendo patronum de les claraboyes vitriarie sive de la vidriera domus regentis computa domus Deputationis dicti Generalis. Et ideo renunciando excepcioni non numerate et non solute pecunie et doli de predictis presentem vobis facio apoca de soluto in testimonium premissorum. Actum est hoc Barchinone sextadecima die jannuarii anno a nativitate domini millesimo quodringentesimo tricesimo nono. Signum Bernardi Martorelli predicti qui hec laudo et firmo.

Testes huius rei sunt Johannes Janer et Petrus Raymundus Nicholay, scriptores Barchinone.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 471, Manual de 1438-1439, f. 234.)

19. Document esmentat i transcrit per Josep Maria MADURELL, «El pintor Lluís Borrassà: su vida, su tiempo, sus seguidores y sus obras (III)», *Anales y Boletín de los Museos de Arte de Barcelona* (Barcelona), vol. ix (1952), doc. núm. 562.

20. Esmentat i parcialment transcrit per Duran (1975, p. 101 i 120).

(Reg. 3c) 21 de març de 1439. El mestre de vidrieres de Barcelona Antoni Tomé rep 11 lliures, que és el pagament convingut per fer els filats de protecció de la vidriera de la finestra de la Cambra del Regent de Comptes de la Generalitat de Catalunya.

Sit omnibus notum quod ego Anthoni Thome, magister vitriarium civis Barchinone, confiteor et recognosco vobis, venerabili Bartholomeo de Navel, mercatori civi dicte civitatis, ad hec per multum honorabili dominos deputatos Generalis Cathalonia ordinato que solvistis michi undecim libras Barchinone de terno michi debitas et pertinentes pro capa fili d'aram quam feci vitriarie sive vidriera fenestre camere regentis computa domus Deputationis dicti Generalis. Et ideo renunciando excepcioni non numerate et non solute pecunie et doli de predictis, presentem vobis facio apocam de soluto in testimonium premissorum. Actum est hoc Barchinone vicesima prima die marcii anno a nativitate domini millesimo quadringentesimo tricesimo nono. Signum Anthoni Thomé predicti qui hec laudo et firmo.

Testes huius rei sunt discretus Paulus Massaguerii, notari civis et Michael Spassa, scriptor Barchinone.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 471, Manual de 1438-1439, f. 341.)

(Reg. 4) 30 de desembre de 1482. El mestre de vidrieres Joan Gili (Fontanet) cobra 4 lliures i 8 sous per reparar la vidriera de l'oratori de la Casa de la Generalitat i per refer la capa de protecció d'aquesta.²¹

Messió de cert adob fet en la vedriera de la capella de la casa de la diputació. Certificació de la època.

Item, a XXX del dit, los quals són stats pagats a-n Gili Johan, mestre de fer vadrieres, la cantitat fora posada per lo adob de la vadriera de la capella de la casa de la Deputació e per lo fer de una capa novament feta per ops de la dita vadriera ---- VIII lliures VIII sous.

(ACA, Generalitat, sèrie Vària, núm. 88, Correu i Menut?, 1482-1485, f. 3.)

(Reg. 5) 1506-1508. Confeció de vuit vidrieres per al Palau de la Generalitat, cinc al Consistori Gran i tres a l'Arxiu dels Oïdors de Comptes. Són vidrieres blanques, només amb l'ornament de l'escut de la Generalitat al centre. Les realitza el taller del mestre de vidrieres Gil Fontanet, que cobra 136 lliures, 17 sous i 10 diners per la feina i els materials de fer les vidrieres i els seus filats de protecció.

(Reg. 5a) 16 d'octubre de 1506. Deliberació dels diputats de la Generalitat per la qual es decideix que es facin, per al palau d'aquesta institució a Barcelona, vidrieres blanques amb el seu senyal al centre.

Dicto die.

Vidrieres.

Los senyors deputats tres e dos oydors, absent lo oydor militar de la ciutat e vegaria de Barchinona, atenents que ab altra deliberació han provehit que sie executada la deliberació de fer ximenea en la casa, feta per lo il·lustre e reverend senyor bisbe de Tortosa e condeputats seus i feta e sie stat designat loch per a la dita ximenea la paret migera entre lo archiu de la casa e lo consistori major en lo qual ha dos finestres pròxim que-s a la dita ximenea en les quals, per comoditat de la claror que ha rebre lo taulell e per que la fredor no entre per dites finestres o miges finestres, deliberaren que, a despeses del General sien fetes, en \toies/ les miges finestres, vedrieres blanques ab sols lo señal del General en lo mig. E que lo honorable en Johan Fuster, regent los comptes, hage càrrech de fer-les fer al millor mercat que pug[u]e. E del que costaran ab los forniments de filats de ferro sie feta oportuna cautela per la paga. E axi bé se facen dites vedrieres en lo racional.

Vist. Guarda des Puig, valedor.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 120, Registre de Deliberacions de 1506-1512, f. 12-13.)

(Reg. 5b) 1 de març de 1507. Gil Fontanet, mestre de vidrieres de Barcelona, cobra 72 lliures per les vidrieres fetes a la Casa de la Diputació de Catalunya.

Sit omnibus notum quod ego Gilius Fontanet, magister vitriarium civis Barchinone, confiteor et recognosco vobis reverendo etc. Quod virtute delliberacionis per vestras dominaciones facte intervenientibus novem auditoribus computorum de consilio advocatorum sive assessorum ordinariorum dicti Generalis continuate ad kalendarium XVI die mensis octobris anni proxime dimissi millesimi quingentesimi sexti in octubri preterite operarum per me factarum et faciendarum quarundam vitriariarum in dicta domo deputationis fabricandarum ut in dicta delliberacione continetur solvistis michi septuaginta duas libras barcinonenses. Et ideo renunciando etc. Actum est hoc Barchinone, prima die mensis marcii anno a nativitate domini millesimo quingentesimo septimo + Signum. Gili Fontanet, predicti. Qui hec laudo et firmo.

Testes predicti.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 489, Manual Comú de 1506-1514, f. 29.)

(Reg. 5c) 11 de gener de 1508. Gil Fontanet cobra les 64 lliures, 17 sous i 10 diners que resten del pagament

21. Document esmentat i parcialment transcrit per Miret i Puig (1911, p. 436). Gudiol (1919, núm. 480) canvia Gili per Galí. El document parla de Joan Gili, sense nom familiar, tal com se l'esmenta en alguns dels documents de la seu de Barcelona, on és indubtable que es tracta del primer dels Fontanet. Vegeu Cañellas (1997, p. 135). Un Joan Gili apareix també treballant a les vidrieres de la seu de Girona els anys 1472 i 1478 (vegeu CVMA Catalunya, 2, p. 40). Hem d'agrair al doctor Jaume Riera la localització del present document.

convingut (136 lliures, 17 sous i 10 diners) per construir vuit vidrieres per a la Casa de la Diputació, cinc per al Consistori Gran i tres en l'Arxiu dels Oïdors de Comptes. El preu total és per material i feina de fer les vidrieres i els seus filats de protecció.²²

Per en Gil Fontanet, mestre de fer vedrieres, per les vedrieres que-s feren en lo consistori e en la cambra dels oydors de comptes.

Nosaltres en Loys Desplà, ardicha major etc. Són presents tots. Com a vos, en Gili Fontanet, mestre de fer vedrieres, sien degudes cent trenta-sis lliures desasset solidos deu diners per causa de vuyt vedrieres que haveu fetes en la casa de la diputació, ço és cinch en lo gran consistori e tres en la cambra de l'archiu e dels oydors, en la qual quantitat són compresos los vidres, filats e les mans, segons apar en un compte per vos donat; lo qual és stat vist per mossèn Johan Fuster, regent los comptes, qui ha entrevengut en fer dites vedrieres e soscrit de mà de mossèn Bertran Bosta, racional, de les quals haveu ja rebudes setanta-dues lliures en la taula de la ciutat e haveu fermada àpoca. E axí resten sexanta-quatre lliures desasset solidos deu diners. Les quals vedrieres foren fetes en virtut de deliberació feta a XVI de octubre de l'any passat mil cinch-cents y sis. E per ço, ab e de consell dels advocats ordinaris del General, vos atorgam que restituint-nos vos lo present ab àpoca de rebuts de dites sexanta-quatre lliures desasset solidos deu diners e lo premenzionat compte nosaltres dits deputats de pecúnies del General, en total paga e satisfacció de les dites vuyt vedrieres e dels filats de aquelles, compreses les mans e vedrieres e fil, vos pagarem les dites sexanta-quatre lliures desasset solidos e deu diners restants de dites cent trenta-sis lliures desasset solidos e deu diners tots deupte e dificultat cessants. En testimoni de la qual cosa havem manat lo present ser spedida, e ab lo segell en semblants cauteles acustumat posar segellada. Scrith en Barchinona, a onze dies del mes de janer de l'any mil cinch-cents y vuyt.

Loys des Pla.

*Vist Galcerandus Albanell assessor.
Vist Pilipus de Ferrera assessor.*

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 536,
Registre d'Albarans i Cauteles
del trienni de 1506, f. 22.)

(Reg. 5d) 13 de gener de 1508. Gil Fontanet manifesta haver cobrat les 64 lliures, 17 sous i 10 diners que se li devien d'un total de 136 lliures, 17 sous i 10 diners.²³

Die Iovis XIII mensis ianuarii anno predicto millesimo quingentesimo octavo.

Sit omnibus notum, quod ego Gilius Fontanet, magister vatriarium civis Barcinone, confiteor et recognosco vobis reverendo et magnificis etc. Quod causis et rationibus contentis in quodam vestum albarano scripto Barcinone undecima die currentis et infrascripti mensis ianuarii intervenientibus honorabilibus auditoribus computorum de consilio advocatorum sive assessorum

ordinariorum dicti Generalis quod vobis restituo cum presenti solvistis michi sexuaginta quatuor libras decem septem solidos et decem denarios barcinone, ad complementum illarum centum sex librararum decem septem solidorum et decem denariorum. Et ideo renunciando etc. Actum est hoc Barcinone, tercia decima die mensis ianuarii anno a nativitate domini millesimo quingentesimo octavo +Signum Gili Fontanet, predicti. Qui hec laudo et firmo.

Testes huius rei sunt Anthonius Ferran et Joannes Modolell, notarii civis Barcinone.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm 489,
Manual Comú de 1506-1514, f. 41.)

(Reg. 6) 20 de desembre de 1509. Es decideix pagar a Gil Fontanet pels treballs fets en netejar les vidrieres de la Diputació.

Mestre de vedrieres.

Mes, manarem que mossen Joan Fuster, regent los comptes, pagàs a mestre Gili Fontanet, mestre de vedrieres, per los treballs de netejar les vedrieres de la diputació, lo que pujarien; fet lo compte ab mossen Boira, racional.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm 120,
Registre de Deliberacions de 1506-1512, f. 22r.)

(Reg. 7) 1526-1529. Pagaments realitzats al pintor i mestre de vidrieres Nicolau de Credensa per la feina del seu ofici feta al Palau de la Generalitat.

(Reg. 7a) 14 de maig de 1526. Àpoca de Nicolau de Credensa.

Die lune XIII mensis maii anno MDXXVI.

Sit omnibus notum quod ego, Nicolaus de Cradensa, pictor civis Barcinone, confiteor et recognosco vobis Reverendo domino illustri et magnifico discretus Ludovico de Cordova, etc. Quod causis et rationibus contentis in quodam nostro albarano scripto Barcinone in dicto consistorio apud notario et scribani infrascriptum die undecima mensis maii cum nos et infrascripti intervenientibus honorabilibus auditoribus compotorum et de consilio assessoribus seu ad notarium dicti Generalis quod vobis restituo una cum presente solvistis mihi undecim libras quindecim solidos barcinonensis. Et ideo renunciando etc. Dictum ut supra.

Testes predicti.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 491,
Manual Comú de 1522 a 1530, f. 148.)

(Reg. 7b) 3 d'abril de 1527. Àpoca de Nicolau de Credensa.

22. Dada esmentada per Gudiol (1919, núm. 480).

23. Esmentat per Miret i Puig (1911, p. 436).

Die III mensis aprilis anno MDXXVII.

Sit omnibus notum quod ego Nicolaus de Credensa, pictor civis Barcinone, confiteor et recognosco vobis etc. Quod causis et racionibus contentis in quodam vostro albarano scripto Barcinone in dicto consistorio apud notario et scribani infrascriptum die presenti et infrascriptis intervenientibus honorabilibus auditoribus compotorum de consilio assessoribus dicti Generalis quod vobis restituo una cum presenti solvistis mihi viginti quatuor libras barcinonenses. Et ideo etc. Scriptum est hoc Barcinone, die ut supra.

Testes proxime dicti.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 491,
Manual Comú de 1522-1530, f. 172.)

(Reg. 7c) 16 de maig de 1527. Època de Nicolau de Credensa.

Die jovis XVI mensis maii anno MDXXVII.

[...]

Sit omnibus notum quod ego Nicolaus de Credensa, pictor civis Barcinone, confiteor et recognosco vobis etc. Quod causis et racionibus contentis in quodam vostro albarano scripto Barcinone in vostro consistorio apud notario et scribani infrascriptum die quarta decima mensis maii currentis et infrascriptis intervenientibus honorabilibus auditoribus compotorum et de consilio assessoribus dicti Generalis quodam vobis restituo una cum presenti solvistis mihi triginta octo libras et sexdecim solidos barcinonenses. Et ideo renunciando excepcioni etc. Ut in proxima.

Testes proxime dicti.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 491,
Manual Comú de 1522-1530, f. 174.)

(Reg. 7d) 18 de maig de 1528. Època de Nicolau de Credensa.

Sit omnibus notum quod ego Nicolaus de Credensa, pictor civis Barcinone, confiteor et recognosco vobis etc. Quod causis fiat. Ut in proxima vobisque, solvistis mihi quod de voluntate mea tradidistis honorabilis Stephano Palomeres mercatori, tres libras et sex solidos barcinonenses. Et ideo etc. Ut supra.

Testes proxime dicti.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 491,
Manual Comú de 1522-1530, f. 230.)

(Reg. 7e) 3 de maig de 1529. Època de Nicolau de Credensa.

Sit omnibus notum quod ego Nicolaus de Credensa, pictor civis Barcinone, confiteor et recognosco vobis etc. Quod causis et racionibus contentis in quodam vostri albarano scripto Barcinone

in vostro constorio apud notario intrascriptum die vicesima sexta februarii proxime lapsi intervenientibus honorabilibus auditoribus compotorum et de consilio assessoribus dicti Generalis quod vobis restituo una cum presenti solvistis mihi quod de voluntate mea tradidistis honorabilis Stephano Palomeres, mercatori civi Barcinone qui illos mihi bistraxit triginta libras barcinonenses. Et ideo renunciando etc. Scriptum est hoc Barcinone die ut in proxima.

Testes proxime dicti.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 491,
Manual Comú de 1522-1530, f. 264.)

(Reg. 8) 26 de febrer de 1529. Confecció d'una vidriera per al Consistori Petit del Palau de la Generalitat, cambra acabada de construir. Nicolau de Credensa, pintor i mestre de fer vidrieres, cobra 16 lliures per la feina i el material per a l'esmentada vidriera.

(Reg. 8a) 26 de febrer de 1529. Esborrany de la deliberació sobre el cobrament de Nicolau de Credensa, pintor i mestre de vidrieres, per les feines fetes per al Consistori Gran de la Casa de la Diputació del General de Catalunya. En aquesta quantitat s'inclou el preu d'una vidriera per al Consistori Petit.

Dictus die et anno.

E més, a consell dels honorables assessors y advocats ordinaris del General deliberaren que sien pagades a mestre²⁴ Nicolau de Credensa, pintor, trenta lliures, li són degudes per pintar la exemenca del concistori gran de la diputació, e per una vedriera ha feta en lo concistori petit o apartament novament fet, e per pintar de adzur sota la talla de la porta del dit concistori petit e per donar color a la dita talla. E manaren em fos expedida cautela. Ut in registio.

Vist Clariana, deputati.

Serra, assessor.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 320,
Esborrany de les Deliberacions
del trienni 1527-1530, f. 85r.)

(Reg. 8b) 26 de febrer de 1529. Deliberació per la qual es decideix pagar a Nicolau de Credensa diverses feines, entre les quals la vidriera del Consistori Petit.²⁵

E més a consell dels honorables assessors y advocats ordinaris del General, deliberaren que sien pagades a mestre Nicolau de Credensa, pintor ciutadà de Barcinona, trenta liures, li són degudes per pintar la exemenca del consistori gran de la diputació e per una vedriera ha feta en lo consistori petit o apartament novament fet en la dita casa de la diputació e per pintar de adzur sota la

24. Repeteix «mestre».

25. Document esmentat per Miret i Puig (1911, p. 437), però el data l'any 1528.

talla de la porta del dit consistori e per donar color a la dita talla. E manaren li fos expedita cautela. Ut in regestio.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 125, Registre de Deliberacions del trienni 1527-1530, f. 174-175.)

(Reg. 8c) 26 de febrer de 1529. Nicolau de Credensa, pintor i mestre de vidrieres, cobra les 30 lliures que se li deuen per diverses feines fetes per als consistoris de la Casa de la Diputació del General de Catalunya. En aquesta quantitat s'inclouen 16 lliures pel material i la realització d'una vidriera i la seva capa metàl·lica de protecció per a la finestra del Consistori Petit.

Cautela en favor de mestre Nicolau de Credança, pintor del General e ciutadà de Barcelona.

Nosaltres, en Francesch Solsona, doctor en cascun dret e canonge de Barcelona etc. Són-hi tots, sino lo oydor real. Com a vos, mestre Nicolau de Credança, pintor e mestre de fer vedrieres ciutadà de Barcelona, sien degudes trenta liures barceloneses,²⁶ ço és: de una part onze lliures per pintar la xemenea del consistori gran, ço és entre or i mans; e de altra part setze liures per una vedriera haveu feta en la finestra del consistori petit o apartament novament fet al cap de la sala o consistori gran, ço és per lo vidre, plom, fil de aram y mans de texir lo filat; e per donar negre a la rexa de ferro de dita finestra, vint solidos. E més, per pintar de adzur sots la talla la porta del dit consistori o cambra nova e per donar color a la dita talla, per tot dues lliures. Totes les quals partides in universo acomulades, prenen suma de les dites trenta lliures, segons lo compte nos haveu presentat y per nosaltres és stat remès als honorables oydors de comptes y racional y tenyent les claus de l'archiu los quals vist dit compte han alimitat, assumat y verificat aquell segons en lo peu del dit compte signat de ma dels honorables micer Joan Piquer, oydor de comptes, e mossen Hieronym Margarit, racional, e tenint les claus del dit archiu, demunt dits. Per ço, ab e de consell dels honorables micer Pere Clariana de Seva y de micer Bernat Vilana, assessors y advocats ordinaris del dit General, vos atorgam que restituhint-nos vos lo present ensemps ab dit compte y àpoca de rebebut nosaltres dits deputats de pecúnies del dit General vos pagarem les dites trenta lliures tots dupte y dificultat cessants. En testimoni, etc. Escrit en Barcelona a XXVI de febrer any MDXXVIII.

Francesc Solsona.

Domini deputati intervenientibus auditoribus compotoribus de consilio assessoribus mandamento michi Joanni Canyelles.

*Vist. Clariano de Seva, assessor.
Vist. Vilana, assessor.*

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 543, Llibres d'Albarans i Cauteles de 1527-1530: 26-II-1529)

(Reg. 9) 27 d'octubre de 1545. Es fixen les feines que han de fer els ferrers d'obra grossa (Pere Sabata) i els manyàs (Pere Albi) que treballen per al Palau de la Generalitat. Són els darrers els encarregats de realitzar els elements metàl·lics que calen per a les vidrieres.

Pere Sabata.

Pere Albi, farrers.

I més, oyda y entesa la controvèrsia devant ells y en llur consistori suscitada entre en Pere Albi, manyà del dit General y en Pere Sabata, qui és estat proveyt per los olim deputats de l'ofici de farrer de obra grossa del dit General per mort d'en Miguel Piñol, últim poseyedor de aquell, sobre lo exercici de llur ofici, vistes llurs provisions y de llurs predecessors, vista una determinació per los olim deputats feta en favor del dit Pere Albi la qual se diu fou feta intencionalment y sens ésser informada al dit Pere Sabata, vist uns llibres de comptes del dit Michel Pinol ab los quals stan continguts molts i diversos preus de la obra y faena que acostumava fer per lo dit General, les dites parts diverses vegades plenament oydes per posar en sossech, pau e repós, los dits Sabata y Albi y per que sapia quiscú d'ells quina fehe-na toca a cada hu d'ells per llur ofici ab intervenció dels dits los honorables oydors de comptes ab consell y parer dels honorables assessors y advocats ordinaris del dit General, deliberen que lo dit Pere Sabata y los successors en lo dit ofici de farrer de obra grossa, fassen tota obra grossa que tocha farrer, ço és: bombardes y guarniments de aquelles, alcabussos y scopetas, rexes, golfos grossos no stanyats, cunyes o piles y trossells y ferros de guardes. E que lo dit Pere Albi y los successors en lo dit ofici de manyà y panyater fassen tota obra menuda que toca a manyà, co és: frontisses, panyis y claus, anelles de portes, stanyats, tenalles, baldes, gornicions de vedrieres ques posen en fil de ferro per guardar dites vedrieres e tota cosa y obra menuda.

Vist. Goet, assessor.

Vist. Albanell, assessor.

Fuit instrumento per Raphaele Colunya dicto Cabata, XXXI octobris, et dicto Albi tercia novembris.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 129, Registre de Deliberacions de 1545-1548, f. 13.)

(Reg. 10) 14 de juliol de 1548. Jaume Fontanet i altres pintors judiquen diferents obres fetes pel pintor Gabriel Alemany a la Casa de la Diputació del General de Catalunya a Barcelona. S'esmenta una taxació feta sobre les vidrieres realitzades per Nicolau de Credensa.

Del Pintor.

Francesch de Gurria, Hierònim Domenech y Jaume Fontanet, pintors constituïts en la lotge de l'ort de la casa de la diputació prestat primer per ells jurament en ma y poder dels senyors deputats y oydors de comptes faeren relació del llur parer cerca la faena ha feta Gabriel Alamany, pintor en la casa de la diputació, en la forma següent:

Primo per lo reparar les isdories del retaula y colors y per lo daunar y picar y enbotir per tot l'or y mans ab compliment, cent y vint lliures

26. Repeteix l'abreviatura de *barcelonines*: primer escriu «Ba.» i després «Barcis».

--- CXX lliures sous

I més, per lo sostre del passatge que mira a la carrera vers lo carrer de la seu, per or, mans y atzur, per tot, cent y vint lliures

--- CXX lliures sous

I més, per l'or de tot lo simbori y per les mans y adzur y per lo panell ab compliment, dos-centes y setze lliures

--- CCXVI lliures sous

--- CCCCLVI lliures sous

Deliberaren los senyors deputats ab intervenció dels honorables \oydors de comptes/ del dit General ab consell y parer dels honorables misser Hierònim Albanell, assessor y advocat ordinari del dit General, deliberaren que, per misser Michel Ciurana, cavaller, regent los comptes del dit General de comptes de càrrech de menut sien donades y pagades, de pecúnies del dit General quatre lliures deu sous/ als dits Francesch de Gurria, Hierònim Domènech y Jaume Fontanet, ço és a quiscú dels dits Gurria, Domènech y Fontanet, vint-y-quatre sous per \paga dels/ treballs de la taxa y stima demunt dita per ells feta del que dit Gabriel Alamany ha feta en la casa de la deputació y de dit Hieronym Domènech devuyt sous més aval, per paga del treball per ell prefet en lo judicar les vedrieres ci a fetes en la casa de la deputació mestre Nicolau de Credensa, manan ne fou expedida cauthela.

Vist. Albanell.

Los senyors deputats entrevenint-hi los honorables oydors de comptes, ab consell y parer del honorable mossenyor Francesch Albanell assessor y advocat ordinari del dit General y atès que per relació a ells y en llur consistori lo die present feta per los tres pintors persones en coses semblants spertes per ells elets, són stades migensant jurament taxades a mestre Gabriel Alamany, pintor, quatre-centes cinquanta-sis lliures per lo or, adzur y mans de la obra ha feta en la casa de la deputació em en la dita relació es contengut de les quals té ja rebudes dit Alamany en quatre partidas, dos-centas sexanta lliures com apar en un comte scrit de ma de mossèn Michel Ciurana, regent los comptes del dit General, les quals deduides resten cent noranta-sis lliures. Per ço deliberen que, de pecúnies del dit General, sien donades y pagades al dit Gabriel Alamany, pintor, les dites cent noranta-sis lliures per resta y a compliment de les dites quatre-centes cinquanta-sis lliures a ell taxades per la dita obra per ell feta en la dita casa de la deputació e que li'n sie expedida oportuna cauthela, restituint-i lo present de ma del dit Miquel Ciurana, regent los dits comptes.

Vist. Albanell, assessor.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 129,
Registre de Deliberacions
de 1545-1548, f. 275-276.)

(Reg. 11) 31 de gener de 1558. Deliberació per tal de pagar a Pere Sarafí, pintor, per les mans i pintura d'una vidriera d'alabastre de sis peces per a la finestra gran

del corredor de la llotja de l'hort que mira a l'actual carrer del Bisbe.

Vedrieres de alabastre.

Die lune XXXI mensis januarii anno predicto MDLVIII.

Los senyors deputats ab intervenció dels honorables oydors de comptes del dit General, lo oydor militar absent de la present ciutat y vegaria de Barcelona. Ab consell y parer dels honorables misser Miquel Quintana, altre dels honorables assessors y advocats ordinaris del dit General; deliberen que per lo honorable misser Miquel Ciurana, regent los comptes del dit General, de compte de corrents y de moment, sien donades y pagades a mestre Pere Sarafí, pintor ciutadà de Barcelona, nou liures moneda barcelonesa a ell degudes y pertanyents per la pintura y mans de una vedriera de alabastre de sis pessas \que ha pintadal/ per a la finestra gran del corredor de la lotja de l'ort mira al carrer va de la seu a la plasa de Sant Jaume, manant esser-li'n spedida oportuna certificació.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 133,
Registre de Deliberacions de 1557-1560, f. 86.)

(Reg. 12) Estiu de 1558. Jaume Fontanet és nomenat pintor i mestre de vidrieres de la Generalitat; substitueix el seu antecessor en l'ofici, Nicolau de Credensa, ara difunt.²⁷

(Reg. 12a) 28 de juny de 1558. Jaume Fontanet és proposat com a pintor i mestre de vidrieres de la Generalitat.

Mestre de vidrieres Jaume Fontanet.

Die martis XXVIII predicti mensis et anii.

Los deputats ab intervenció dels honorables oydors de comptes del dit General, vagant de present lo ofici de pintor y mestre de fer y pintar²⁸ y posar vedrieres de dit General y casa de la deputació per mort de mestre Jaume de Credensa, últim pocetor de aquel. Proveexen a mestre Jaume Fontanet, pintor ciutadà de Barcelona, remete-ne a acceptació y menament, sagrant y homanaje per lo primer loch ont se tindrà lo consistori de dits senyors deputats.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 133,
Registre de Deliberacions de 1557-1560, f. 115.)

(Reg. 12b) 2 d'agost de 1558. Jaume Fontanet és nomenat pintor i mestre de vidrieres de la Generalitat després de la mort de Jaume de Credensa.

Mestre de vedrieres Jaume Fontanet.

Los senyors deputats del General del principat de Catalunya ab intervenció dels honorables oydos de comptes del dit General, lo

27. El nom de Nicolau correspon al del pare de Jaume de Credensa, que era qui havia treballat al Palau de la Generalitat de Catalunya a Barcelona. Queda el dubte de si el mort és el pare (Nicolau) o bé el cap del taller, que en aquests moments era Jaume.

28. Posa «vidrieres» i passa ratlla damunt.

oydor militar absent de la present vila de Tarrassa. Vagant de present lo ofici de pintor y mestre de fer,²⁹ pintar y posar vedrieres y guandamacils del dit General y casa de la deputació per mort de mestre Jaume de Credensa últim perceptor³⁰ de aquell Confrants de la indústria diligència y legalitat de mestre Jaume Fontannet, pintor ciutadà de Barcelona. Proveexen al dit Jaume Fontanet de l'ofici de pintor y mestre de fer y pintar vedrieres del dit General y csa de la deputació, tant solament al qual fonch feta gràcia o provisió a vint-y-vuyt de juny en lo monestir de Sanct Cugat de Vallès. E lo dit mestre Jaume Fontanet accepta lo dit ofici y càrrech y promès en lo regiment y exercici de aquel aver-se bé y lealment. E n'obliga lur persona y béns com per deures fiscals y reals. En prec sia, sagrament y homanatge en ma y poder de'n Pere Roura, procurador real, de servint lo ofici de la casda de la deputació.

Testes Michael Lloms et Michael Dome, Pere Tint filius mercatoris et Gaspar Vila assaunator cives Barcinona.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 133, Registre de Deliberacions de 1557-1560, f. 122.)

(Reg. 13) Desembre de 1563. Realització de diverses vidrieres per al Palau de la Generalitat i per al Palau Reial. Les obres són elaborades pel taller dels Fontanet.

(Reg. 13a) 10 de desembre de 1563. Deliberació per la qual es decideix pagar al mestre de vidrieres Jaume Fontanet per les vidrieres que farà noves i per les que repararà al Palau Reial i al Palau de la Generalitat de Catalunya.

Fontanet, vedrieres.

Més, ab consell de dit don Josefus [Oliver], deliberen que, de pecúnies del dit General sien donades, pagades y bestretes a Pere Fontanet, pintor ciutadà de Barcelona y mestre de fer vedrieres, cent liures moneda barcelonesa en paga y porrata del que haurà de haver y li serà degut per lo \quel haurà de haver per les vedrieres que fa noves a las finestras del palau real \y casa de la deputaciól y adobar las que fan adobar axí en lo dit palau com en la dita casa de la deputació. Manant ésser-li'n spedida oportuna cautela. Fuit expedita oportuna cauthela.

Vist. De Oliver, assessor.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 135, Registre de Deliberacions de 1563-1566, f. 73.)

(Reg. 13b) 10 de desembre de 1563. Pere (?) Fontanet, mestre de vidrieres, cobra 100 lliures, que és part del preu de la feina feta en la confecció de vidrieres noves i l'adob d'altres del Palau de la Generalitat i del Palau Reial.

Cautela de Pere Fontanet, pintor, de cent lliures.

Nosaltres en Honofre Gomis, canonge y cabiscol de la seu de Urgell, en Joan Francesc de Calders, señor de Segur en la vegaria de Cervera domiciliat, y mestre Francesc Torrelles, doctor en medicina de la vila de Perpinyà, diputats del General del principal de Cathalunya, residents en Barcelona, y Thomàs Taulari, burgès de la dita vila de Perpinyà, oydor de compptes del dit General, junctament ab en Miquel Joan de Olzinelles, canonge de la Seu de lleyda, en la sotsvegaria de Besalú domiciliat, absents de la present ciutat y vegaria de Barcelona, com a vos en Pere Fontanet, pintor ciutadà de Barcelona y mestre de fer vedrieres, sien degudes cent lliures moneda barcelonesa las quals lo dia present y devall scrit ab consell de don Joseph Oliver y de Botaller, altre dels honorables assessors y advocats ordinaris del dit General deval scrit, hayan determinat y deliberat que nos vos sien donades, pagades y bestretes, en paga y porrata del que haureu de haver y vos serà degut per les vedrieres que feu noves a les finestras del Palau Real y Casa de la Diputació y adobar las que fan adobar, axí en lo dit Palau com en la dita Casa de la Deputació. Per ço, ab consell y parer del dit don Josep Oliver y de botaller devall scrit, vos atorgam que nosaltres, dits diputats, de pecúnies del dit General vos donarem y pagarem les diues cent lliures de dita moneda, tots dubte y dificultat cessants, restituint-nos vos empero la present ensemps ab àpocha de rebut. En testimoni de les quals coses havem manat la present ésser-vos feta y despedida y en lo dorç segellada ab lo segell en semblants cauthelas posar acostumat. Scrit en Barcelona, vuy a deu del mes de dezembre de l'any mil sinc-cents sexanta-tres. Honofre Gomis.

Vist. Joseph Oliver, assessor.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 555, Registre d'Albarans i Cauteles de 1563-1566, f. 12.)

(Reg. 13c) 10 de desembre de 1563. Pere (Jaume?) Fontanet, pintor i mestre de vidrieres, manifesta haver cobrat 100 lliures per les feines especificades en un albarà del 10 de desembre de 1563.

Dicto die.

Sit omnibus notum quod Petrus Fontanet, pictor civis Barchinone, confiteor et recognosco vobis etc. Ut supra vobisque. Quod Causis et racionibus contentis in quodam albarano per vos in vestri consistorio intervenientibus honorabilibus auditoribus computorum et de consilio honorabilis domini Josephi Oliver de Boteller, assessoris ordinarii dicti Generalis, facto die decimo decembris presentis currentis quod, cum presenti vobis restituo solvistis mihi centum libras Barchinonenses. Ideo renunciando etc. Ut supra.

Testes predicti.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 496, Manual Comú de 1560-1565, f. 106.)

29. Hi ha un forat al full que no permet veure amb seguretat si la paraula fugida era aquesta.

30. Hi ha un forat al full sobre les dues primeres lletres de la paraula que fa dubtar sobre què escrigué realment.

(Reg. 13d) 17 de desembre 1563. Àpoca de 20 lliures de Jaume Fontanet, pintor i vidrier, per les feines fetes al Palau de la Generalitat.

Die XVII decembris anno MDLXIII.

Sit omnibus notum quod ego, Jacobus Fontanet, pictor et vadrerius civis Barchinone, confiteor et recognosco vobis etc. Ut supra vobisque. Quod causis et racionibus contentis in quodam compoto per me vobis tradito assumptoque comprobato et subsignato per honorabile Thomàs Taulari, burgeri ville Perpinani unum ex auditoribus computorum et Matheu Gracia de Serrìa, racionale dicti Generali durante absentia honorabile Petri Cassador, racionales dicti Generali, facto die presenti per infrascripti quodam presente vobis restituo solvistis mihi viginti libras un solido. Fecit etc. Ideo renunciando, etc. Ut supra.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 496, Manual Comú de 1560-1565, f. 106-107.)

(Reg. 14) 13 de maig de 1564. Jaume Fontanet cobra 724 lliures per les feines fetes pel seu ofici de pintor i mestre de vidrieres de la Generalitat.

Dicto die.

Sit omnibus notum quod ego Jacobus Fontanet, vadrerius et pinctor [domus deputacionis] Generalis Cathalonie civis Barchinone, confiteor et recognosco vobis etc. Ut supra vobisque. Quod causis et racionibus contentis in quodam compoto per me vobis tradito assumptoque comprobato et subsignato per dicto domino Michaelae Alzineles, canonico ecclesie Illerde unum expanditoribus computorum et Clemente Oller, racionale dicti Generali, facto die presente et infrascripto quodam presente vobis restituo, solvistis michi septingentas viginti quattuor libras sepdecim solidos et septem denarios Barchinone. Ideo renunciando, ut supra.

Testes huius rey sunt Franchus Guardiola et Josep Farrer, notarius civis Barchinona.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 496, Manual Comú de 1560-1565, f. 138.)

(Reg. 15) 1573. Col·locació de vidrieres a les finestres del corredor on es fan les reunions del consistori a l'estiu. Jaume Fontanet cobra 200 lliures per les obres.

(Reg. 15a) 13 d'abril de 1573. Deliberació per la qual es decideix fer vidrieres a la part alta de les obertures de la llotja de l'hort i cortines a la part baixa.

Més, tots los señors deputats ab intervenció de tots los honorables oïdors de comptes e ab vot y parer de dits honorables assessors. Atenent que lo temps de l'estiu se acostuma tenir lo present consistori en los corredors de l'ort de la present casa y que ha molt temps se comprén que serà molt convenient per lo decoro y authoritat de dit consistori e per remediare la gran calor que la reverberació del sol allí dóna, que estiga de-çí avant més ornat y més apte y acomodat per lo temps de l'estiu que no ha estat fins assí. Per ço deliberan

que, de pecúnies del dit General, per mestre Jaume Fontanet, pintor y vidrier de la present casa, sien fetes vidrieres en tots los dits corredors de dit ort, ço és dels capitells de les columnes de dits corredors en amunt, de manera que fetes dites vidrieres dels capitells en amunt y posant-se cortines dels capitells en avall, lo consistori que en los estius allí-s tindrà, estiga millor ornat y authoritzats y del sol y calor de dit ort menys perjudicat de que fins assí ha estat.

Vist. Joan Baptista Servor, assessor. Vist Gort, assessor.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 140, Registre de Deliberacions 1572-1575, f. 264-265.)

(Reg. 15b) 23 de juliol de 1573. Jaume Fontanet cobra 200 lliures que se li deuen per la col·locació de diverses vidrieres del corredor on es fan les sessions a l'estiu.

Cauthela feta a Jaume Fontanet, pintor y vidrier de dos-centes lliures.

Nosaltres en Jaume Cervero, ardiaca de Corbera y canonge de la Seu de Tortosa, en Enrich Agullana, donzell en Barcelona domiciliat y en Joan Bolet, burgès de la vila de Perpinyà, deputats del General del Principal de Cathalunya, residents en Barcelona, en Joan Spuny, canonge de la Seu de Barcelona, en Jaume Fortunyó, ciutadà de la ciutat de Tortosa, oydors de comptes del dit General, juntament ab lo molt magnífich mo. Galceran de Vallgornera, donzell en dita vila de Perpinyà domiciliat, oydor militar absent de la present ciutat y vegaria de Barcleona, com a vos, Jaume Fontanet, pintor y vedrier del dit General, sian degudes dos-centes lliures barceloneses les quals lo dia present y devall scrit ab parer y consell dels honorables assessors y advocats ordinaris del mateix General devall scrits, havem delliberat vos sian donades y pagades per tota paga y satisfacció de totes y sengles vedrieres per vos en virtut de deliberació per nosaltres a XIII de abril proppassat feta fetes y posades en las arcadas dels dos corradors de l'ort de la present casa de la deputació a hon se té lo consistori en lo temps d'estiu. Per tant, ab dit parer y consell de dits i devall scrits honorables assessors, vos atorgam que restituhint-nos vos la present ensemps àpocha de rebut, de pecúnies del dit General vos donarem y pagarem les dites dos-centes lliures tots dubte y difficultat cessant en testimonni de les quals coses havem manat la present ésser-vos feta y en lo dorç segellada ab lo segell en semç blants posar acostumat, scrit en Barcelona, a XXIII de juliol MDLXXIII. Artiacha Cerveró.

Domini deputati intervenientibus honorabilibus auditoribus computoribus de consilio assessoribus manamento micer Ludovico Rufet scriba maiori Generalis Cathalonie.

Vist. Joan Baptista Serra, assessor.

Vist. Gort, assessor.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 558, Registre d'Albarans i Cauteles del trienni 1572-1575, f. 34.)

(Reg. 16) 1574-1576. Pagaments realitzats a Jaume Fontanet com a pintor i mestre de vidrieres de la Generalitat i puja del salari d'aquest mestre pel seu ofici.

(Reg. 16a) 29 de març de 1574. Època de 12 lliures i 13 sous cobrats per Jaume Fontanet.

Die XXVIII mensis marcii MDLXXIII.

Sit omnibus notum quod ego Jacobus Fontanet, pictor et magister vedriarum civis Barchinone, confiteor et recognosco vobis etc. Ut supra vobisque. Quod causis et rationibus contentis in quodam compoto per me vobis tradito assumptoque comprobato et subsignato per magnificus Galcerandus Valgornera, domicellus unum ex auditoribus compotorum et Anthicus Ribot de Palmerolla, reionalis dicti Generali, facto die presenti et infrascripti quod cum presenti vobis restituo solvistis mihi duodecim libras terdecim solidos barhinonensis. Ideo renunciando etc. Ut supra.

Testes predicti.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 499, Manual Comú de 1574-1577, f. 3.)

(Reg. 16b) 16 de juny de 1574. Època de 5 lliures i 17 sous cobrats per Jaume Fontanet.³¹

Die XVI junii MDLXXIII.

Sit omnibus notum quod ego Jacobus Fontanet, pictor et magister vedriarum civis Barchinone, confiteor et recognosco vobis etc. Ut supra vobisque. Quod causis et rationibus contentis in quodam compoto per me vobis tradito assumptoque comprobato et subsignato per reverendum dominum Joannem Sponumy et Antoni Scuder unum ex auditoribus compotorum et Anthicus Ribot de Palmerola, reionalis dicti Generali, facto die presenti et infrascripti quod cum presenti vobis restituo solvistis michi viginti quinque libras decem septem solidos barchinonensis. Ideo renunciando etc. Ut supra.

Testes predicti.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 499, Manual Comú de 1574-1577, f. 16.)

(Reg. 16c) 29 de juliol de 1575. Es decideix apujar el salari de diferents oficis que treballen per a la Generalitat, entre ells, el del mestre de vidrieres.

Augment dels salaris.

Més, ab dita intervenció y consell, Atès que per haver molt augmentat y augmentar de cada die los drets del General, augmenten també los negocis y afers e los càrrecs y exercicis dels oficials y ministres de aquell y los gastos y despeses de les cases y famílies de dits oficials per la gran carestia que s té de totes vitualles y coses més que en ningun altre temps passat, y que a la fi del trienni proppassat per les matexes y altres rahons foren crescuts los salaris de molts oficials de la present casa de la deputació y altres

dels qui residexen en la present ciutat y que als devall scrits no'ls foren augmentats ni crescuts los salaris y si u foran a alguns dells no tant degudament com se devia. Per ço deliberen que sien crescuts y augmentats axí com de y ab la present, dits señors deputedats crexen y augmentan los salaris ordinaris següents, ço és:

[...]

Al pintor y mestre de vedrieres

E a Jaume Fontanet, pintor y mestre de vidrieres/ del General qui té salari de vint-y-sinc liures y als seus successors en dit ofici sien crescudes deu liures de manera que del die present en avant ell y sos successors en dit ofici reban quiscun any de dites pecúnies per salari ordinari trenta-sinc liures.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 142, Registre de Deliberacions de 1572-1575, 3a part, f. 1092 i 1095.)

(Reg. 16d) 24 de setembre de 1575. Època de 8 lliures i 7 sous cobrats per Jaume Fontanet.

Dicto die.

Sit omnibus notum quod ego Jacobus Fontanet, pictor et magister vedriarum civis Barchinone, confiteor et recognosco vobis etc. ut supra vobisque. Quod causis et rationibus contentis in quodam compoto per me vobis tradito assumptoque comprobato et subsignato per magnificum Michaele Farrer domicellum unum ex auditoribus compotorum et Michaelem Spacio reionalis durante ausencia honorabile Anthici Ribot de Palmerolla reionalis dicti Generalis, facto die presenti et infrascripti quod cum presenti vobis restituo solvistis michi octo libras septem solidos barchinonensis. Ideo renunciando etc. Ut supra.

Testes predicti.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 499, Manual Comú de 1574-1577, f. 144.)

(Reg. 16e) 10 de desembre de 1575. Època de 3 lliures i 14 sous cobrats per Jaume Fontanet.

Dicto die.

Sit omnibus notum quod ego Jacobus Fontanet, pictor magister vedriarum domus deputacionis Generalis Cathalonie, confiteor et recognosco vobis etc. Ut supra vobisque. Quod causis et rationibus contentis in quodam compoto per me vobis tradito assumptoque comprobato et subsignato per reverendum Anthonium Quintana, canonicum ecclesiae Barchinone, unum ex auditoribus compotorum et Michaelem Spacio, reionalis durante ausencia honorabile Anthici Ribot de Palmerolla reionalis dicti Generalis, facto die nono decembris presentis et currentis quod cum presenti vobis restituo solvistis mihi tres libras quatuordecim solidos barchinonensis. Ideo renunciando etc. Ut supra.

Testes predicti.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 499, Manual Comú de 1574-1577, f. 152.)

31. Al f. 122 hi ha una altra època segons la qual Jaume Fontanet rep 30 lliures. L'ofici que se li atorga a aquest és, però, el de notari i escrivà.

(Reg. 16f) 5 de desembre de 1576. Època de 240 lliures cobrades per Jaume Fontanet.

Die quinta decembris MDLXXVI.

Sit omnibus notum quod ego Jacobus Fontanet, pictor civis Barchinone, confiteor et recognosco vobis etc. Ut supra vobisque. Quod causis et rationibus contentis in quodam compoto per me vobis tradito assumptoque comprobato et subsignato per reverendum dominum Anthonium Quintana, canonicum, unum ex auditoribus compotorum et Anthicum Ribot de Palmerolla racionalis dicti Generalis, facto die presente et infrascripto quod cum presenti vobis restituo solvistis mihi ducentas quadraginta libras barchinonensis. Ideo renunciando etc. Ut supra.

Testes predicti.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 499, Manual Comú de 1574-1577, f. 212.)

(Reg. 17) 15 de juny de 1577. Canvi de mestre de vidrieres: per mort de Jaume Fontanet, és nomenat Ramon Puig.³²

Provisió de adobar les vidrieres y de pintor a Ramon Puig.

Més, ab dita intervenció, vagant de present los oficis de adobar les vidrieres y pintor del General per mort de Jaume Fontanet, quondam, últim possessor de aquells, confiant en la habilitat y bondat de Ramon Puig, pintor y mestre de vidrieres ciutadà de Barcelona, provehiren dit Puig de dits ofici[s] ab lo salari ordinari de dit ofici de adobar les vidrieres y ab los emoluments prerogatives y càrrecs als dits oficis pertanyents lo qual Ramon Puig ha acceptat aquells y promès haver-se bé y lealment etc. ab obligació de sa persona y béns com per deutes fiscals y reals ab les renunciacions necessàries y de son propi for, submissió al for dels dits senyors deputats e ab jurament E també ha jurat segons forma del capítol quart de les corts de l'any MDXXXIII E no res menys ha prestat sagrament y homenatge en ma y poder de Bernat Ycart, porter real, de servint la present casa de la diputació E manaren ses senyories ésser-li expedida la promissió que's en registre.

Testes: mestre Miquel Coves, sabater, y Pere Joan Ortollà, scribevent de Barcelona.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 144, Registre de Deliberacions del trienni 1575-1578, f. 462-463.)

(Reg. 18) 12 de juliol de 1577. Elisabet Fontaneta, vídua del mestre de vidrieres Jaume Fontanet, i Elisabet Margarola, filla de l'esmentat matrimoni i casada amb l'apotecari Antoni³³ Margarola, testifiquen haver cobrat 11 lliures i 14 sous. En el document s'esmenta el darrer testament de Jaume Fontanet.

Sit omnibus notum quod nos, Elisabet Fontanet uxor relicta Jacobis Fontanet, quondam pictoris civis Barchinone, usufructuaria per dictum virum meum dimissa. In et cum eius ultimo testamento quod fecit et fir[mavit] in praesentia discreti Francisci Solsona, notari Barchinone die undecima mensis junii anni MDLV et ego Elisabet Magarola uxor [...]³⁴ Margarola, apotecari et filia et heres universalis post mortem dicte Elisabetis matris mee dicti Jacobi Fontanet patris, in et cum eius ultimo acto dimisso quod fecit et firmavit supradicto dictis. Nos confitemur et recognoscimus vobis etc, ut supra. Quod causis et rationibus contentis in quodam compoto assumpto comprobato et firmato per magnificum Michaelis Ferrer domicellum unum ex auditoribus compotorum dicti Generalis et Anthicus Ribot de Palmerola rationale, facto die VII juny proxime lapsi quod cum praesenti vobis restituo solvistis nobis, dicti Generalis, undecim llibras quatuordecim solidos barchinonenses. Ideo renunciando etc.

Testes predicti.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 499, Manual Comú de 1574-1577, f. 236-237.)

(Reg. 19) 1577. Cobraments del pintor i mestre de vidrieres de la Generalitat Ramon Puig per la feina del seu ofici que fa per al Palau de la Generalitat de Catalunya.

(Reg. 19a) 2 d'agost de 1577. Època de 6 lliures i 6 sous cobrats per Ramon Puig.

Die II mensis augusti anni predicti.

Sit omnibus notum quod ego Raymundus Puig, pictor Generalis Cathalonie, confiteor et recognosco vobis, ut in proxima usque quod causis et rationibus contentis in quodam compoto assumpto comprobato et firmato per magnificum Michaelis Ferrer unum ex auditoribus compotorum dicti Generalis et Antichum Ribot de Palmerola, rationalem, facto die presenti et suprascripto quod cum presenti vobis restituo, solvistis mihi sex libras et sex solidos.³⁵ Et ideo renunciando etc. Ut supra.

Testes predicti.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 499, Manual Comú de 1574-1577, f. 240.)

(Reg. 19b) 29 d'octubre de 1577. Època de 4 lliures i 16 sous cobrats per Ramon Puig.

Die XXVIII mensis octobris MDLXXVII.

Sit omnibus notum quod ego Raymundus Puig, pictor Generalis Cathalonie, confiteor et recognosco vobis etc. ut supra usque, quod causis et rationibus contentis in quodam compoto assumpto compro-

32. Document esmentat i parcialment transcrit per Miret i Puig (1911, p. 451).

33. Aquí el nom es deixa en blanc, però surt esmentat en altres documents. Vegeu Cañellas (1997, p. 135) i la transcripció inclosa en la nota 23 bis del CVMA Catalunya, 4.

34. Deixa el nom en blanc.

35. Hi ha una rectificació en la quantitat que esmenta el text, però, en passar línia sobre el primer text, no guixa la paraula *solidos* i la reescriu; resulta així repetida.

bato et firmato per magnificum Michaellem Ferrer, domicellum alterum ex auditoribus compotorum dicti Generalis et Antichum Ribot de Palmerola, rationalem, facto die vicesima secunda octobris presenti et currentis quod cum presenti vobis restituo, solvistis michi quatuor libras sexdecim solidos barcinonenses. Ideo renunciando etc. Testes predicti.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 499, Manual Comú de 1574-1577, f. 253.)

(Reg. 20) Barcelona, 3 de novembre de 1583. Ramon Puig cobra 50 lliures per la feina feta en les vidrieres del Palau de la Generalitat.

Cauthela feta a Ramon Puig, pintor del General.

Nosaltres Raphel Doms etc. absent lo señor oydor real del present consistori per sa indisposició corporal etc. Com a vos, Ramon Puig, pintor del General són degudes sinquantia lliures barceloneses, les quals lo dia present y devall scrit ab consell y parer dels magnífichs assessors y advocats ordinaris del dit General de vall scrit havem deliberat esser-vos de pecúnies del dit General donades y pagades ab un compte del que se us deu de vedrieres y altre obra y faena de vostre ofici que per a horda nostra haveu fet a obs del General, per tant ab çoçell y parer etc scrit en Barcelona a III de novembre de MDLXXXIII.

Raphel Doms.

Vist. Serra, assessor.

Domini deputati intervenientibus etc, de consilio assessorum mandarunt michi etc. Ut in proxima.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 561, Registre d'Albarans i Cauteles de 1581, f. 60.)

(Reg. 21) 17 i 18 de setembre de 1587. Cobrament del pintor i mestre de vidrieres de la Generalitat Ramon Puig per la feina del seu ofici que ha fet per al Palau de la Generalitat de Catalunya.

(Reg. 21a) 17 de setembre de 1587. Ramon Puig cobra 3 lliures i 16 sous per diverses feines, entre les quals hi ha un filat de ferro.

Dijous, a XVII de setembre MDLXXXVII.

Los señors deputats del General de Cathalunya ab intervenció dels oidors de comptes y ab consell y parer de misser Raphael Sans, altre dels assessors y advocats ordinaris del General, deliberen que per micer Miquel Ciurana, regent los comptes del dit General de pecúnies de aquell y de compte de correu y de menut que a part aporta, sien donades y pagades a Ramon Puig, pintor del General, tres lliures setze sous a ell degudes per les raons de un seu compte del tenor següent:

Deuen los il.lustres senyors deputats a mi, Ramon Puig, pintor del General, un filat de ferro que fet per monsenyor don Abat y diputat, per la dispensa, té lo filat dotze pams en tot, val de fer un sou lo pam, XII sous. Lo fil de ferro val la liura sis sous, XII sous. Més quatre capsas ab quatre caxons per tenir los albarans, de quatre doctors del reyal cansell, per micer Franquesa, per micer Quintana, per micer Fort, per micer Ubac, valen, la fusta sinc sous la pesa, 1 lliura sous.³⁶ De pintar, quatre reys la pesa, 1 lliura XII sous. Manant ésser-li'n expedida certificatòria necessària.

Revisat. Soms, assessor.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 151, Registre de Deliberacions de 1587-1590, 1a part, f. 52-53.)

(Reg. 21b) 18 de setembre de 1587. Àpoca de 8 lliures i 8 sous cobrats per Ramon Puig.

Sit omnibus notum quod ego Raymundus Puig, pictor Generalis Catalonie, confiteor et recognosco vobis etc. Ut in proxima usque, quod causis et racionibus contentis in quodam compoto assumpto comprobato et firmato per magnificum Valentinum de Vilanova, domicellum Gerunde domiciliatum, unum ex auditoribus compotorum dicti Generalis et Anthicum Ribot de Palmerola, rationale, facto die XVIII septembris currentis et infrascripti quod cum presenti vobis restituo, solvistis mihi octo libras et octo solidos barcinonenses. Ideo etc. Testes predicti.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 502, Manual Comú de 1587 a 1593, f. 5r.)

(Reg. 22) Des del 1588. Ramon Puig treballa per al Palau de la Generalitat de Catalunya a Barcelona durant els anys següents i cobra diverses partides pel seu ofici de pintor i mestre de vidrieres del General.³⁷

(Reg. 22a) 12 de setembre de 1588. Àpoca de 3 lliures i 12 sous cobrats per Ramon Puig.

Sit omnibus notum quod ego Raymundus Puig, pictor Generalis Cathalonie, confiteor et recognosco vobis etc. Ut in proxima usque, quod mihi tres libras et duodecim solidos barcinonenses. Ideo etc. Testes predicti.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 502, Manual Comú de 1587-1593, f. 58.)

(Reg. 22b) 12 d'abril de 1588. Àpoques de 15 lliures i de 3 lliures i 6 sous cobrats per Ramon Puig.

36. Diu «1 lliura sous» per «1 lliura». La quantitat correcta és 1 lliura i 0 sous.

37. Vegeu a l'apartat sobre el Palau Reial Major les vidrieres que Ramon Puig realitzà per a aquell edifici a càrrec dels pressupostos de la Generalitat.

Sit omnibus notum quod ego Raymundus Puig, pictor Generalis Cathalonie, confiteor et recognosco vobis etc. Ut in proxima usque, quod solvistis mihi quindecim libras barcinonenses. Ideo etc.

Testes predicti.

Sit omnibus notum quod ego Raymundus Puig etc. Ut in proxima usque, quod solvistis mihi tres libras et sex solidos barcinonenses. Ideo etc.

Testes predicti.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 502, Manual Comú de 1587-1593, f. 68-69.)

(Reg. 22c) 12 d'abril de 1589 a 19 de gener de 1593. En el mateix volum dels notarians apareix un seguit d'èpoques del mateix pintor. No es transcriuen completes, ja que són repetitives i no aporten res de nou a l'objectiu del

present treball. Les dates i quantitats cobrades són les següents: 12 d'abril de 1589, 12 lliures (f. 93); 22 de febrer de 1590, 9 lliures i 6 sous (f. 99); 11 de maig de 1590, 25 lliures (f. 108); 18 de juny de 1590, 50 lliures (f. 129); 7 de setembre de 1590, 4 lliures i 2 sous (f. 138); 28 de febrer de 1591, 9 lliures i 2 sous (f. 161); 23 de març de 1591, 205 lliures (per daurar quadres, f. 164); 21 d'agost de 1591, 11 lliures i 14 sous; 26 de setembre de 1591, 200 lliures (per daurar la sala nova, f. 202); 16 de febrer de 1592, 232 lliures (f. 234); 16 d'abril de 1592, 18 lliures i 10 sous (f. 241); 1 d'octubre de 1592, 282 lliures (f. 265); 19 de gener de 1593, 400 lliures (per la pintura del sostre de la sala nova, f. 279)...

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 502, Manual Comú de 1587-1593, f. 68-279.)

BARCELONA, LLOTJA DE MAR *per Carme Domínguez i Sílvia Cañellas*

Dins d'aquest estudi sobre vidrieres dels edificis civils de Catalunya, mereix, sens dubte, un lloc privilegiat l'apartat dedicat a la Casa Llotja de Mar de Barcelona. I ho és, com veurem, per diferents motius, però sobretot per la constatació de la importància que tingueren les vidrieres com a part de l'ornamentació d'aquest edifici al llarg dels segles xv i xvi i per la quantitat de notícies inèdites que aquesta recerca documental ens ha permès treure a la llum.

Les referències sobre vidrieres de la Llotja de Barcelona a la bibliografia sobre l'edifici són escasses i disperses. Moliné (1914),³⁸ Sanpere (1905), Madurell (1949) i Duran (1973) aporten algunes dades documentals. Un dels documents més atractius en relació amb el seu contingut és avui perdut i s'ha reproduït la transcripció aportada per Duran. A més, alguns dels volums que integraren el conjunt documental de la Llotja s'han perdut i, per tant, no s'han pogut localitzar algunes de les referències documentals que foren anotades al repertori del notari Rufet. Altres autors, com Dalmases i José (1984), Bassegoda (1986) i Torras (2001), també recullen alguna d'aquestes notícies.

La manca d'un estudi exhaustiu de la Llotja en relació amb el període que tractem ens ha obligat a resseguir les diferents etapes constructives de l'edifici en la documentació analitzada.³⁹ D'altra banda, la mateixa naturalesa de l'evolució d'un edifici civil d'aquestes característiques, en continu creixement per l'afegiment d'estances i diferents construccions adossades, fa difícil, en ocasions, la localització precisa de les finestres on es col·locaren vidrieres.

El fons de l'Arxiu del Consolat de Mar es troba actualment dispers. Bàsicament està repartit entre l'Arxiu Històric de la Biblioteca de Catalunya, la Biblioteca de l'Ateneu Barcelonès i l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona. També s'ha pogut localitzar documentació corporativa a l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, on, a més a més, s'ha consultat documentació pertanyent a diferents notaris relacionats amb el Consolat. Agraïm la col·laboració dels senyors Manuel Rovira i Sebastià Riera, director i arxiver, respectivament, de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, i molt especialment de la senyora Àngels Jubert, bibliotecària de l'Ateneu Barcelonès, així com de la resta del personal adscrit als diferents arxius consultats.

L'estudi de Cabestany (1964) ens permet fer un seguiment de la distribució d'aquest fons documental.⁴⁰ El nostre estudi, que comprèn des de final del segle xiv fins al segle xvi, es basa sobretot en els Registres de delibera-

38. ERNEST MOLINÉ Y BRASÉS, *Les costums marítimes de Barcelona, universalment conegudes per «Llibre del Consolat de Mar». Apèndix de notes i documents inèdits relatius a la història del Consolat y de la Llotja de Barcelona per...*, Barcelona, Estampa d'Enrich i Cia., 1914, recull el repertori documental fet pel notari Lluís Rufet entre els anys 1601-1602 i continuat per altres notaris públics fins a l'any 1639.

39. Vegeu Carme DOMÍNGUEZ i Sílvia CAÑELLAS, «La Casa de la Llotja de Mar de Barcelona: revisió del seu procés constructiu a través de la documentació (segles xiv-xvi)», *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols* (Barcelona), vol. XIX (2002).

40. Un estudi comparatiu fet pel mateix autor respecte a un inventari del 1601 conservat a la Biblioteca Mata de Ripoll i que tragué a la llum el doctor Joan Ainaud de Lasarte ens dóna una idea precisa dels fons conservats en l'actualitat. És significativa la pèrdua completa de la sèrie «Periatge», 750 volums (1401-1602). Pel que fa a les altres sèries, es pot constatar que la pèrdua ha estat també important.

cions dels Còsols de la Mar i Consell de Vint (1460-1596), Llibres d'èpoques i albarans (1431-1598), Llibres de rebudes i dates (1401-1491), Cèdules de pagaments (1516-1534) i altres llibres de comptes del dret del pariatge.⁴¹ Les sèries són totes incompletes i en destaca l'absència de documentació sobre la primera etapa constructiva (segona meitat del segle XIV), finançada probablement per la Ciutat i pel rei, i de la qual les referències escrites són comptades.

Dins la documentació que a continuació ressenyem, molt important en quantitat, hem de lamentar, però, l'escassetat de contractes, que ens podrien aportar més detalls sobre els temes representats a les vidrieres i sobre la seva exacta ubicació. La raó d'aquesta mancança caldria potser buscar-la en la inexistència de manuals notariais propis de la corporació del Consolat de Mar. Altres documents, que poc ens diuen sobre la descripció de les obres, ens han proporcionat, en canvi, notícies importants sobre els artistes que participaren en la seva realització. Cal aquí destacar, sobretot, la intervenció, molt destacada, del pintor Bartolomé Bermejo en el disseny de diverses vidrieres de la Casa Llotja de Mar.

La institució anomenada Consolat de Mar nasqué plenament amb el privilegi concedit per Pere el Cerimoniós als còsols de mar de Barcelona el 1348, però ja feia uns anys que els mercaders es reunien a la ja anomenada en aquell moment Llotja de Mar.⁴² El 1339, la Ciutat comprà a la família Montcada unes cases situades a la plaça dels Canvis, tocant la platja, amb la intenció de construir un nou porxo com a lloc de contractació. La construcció d'una nova llotja, començada el 1352 per Pere Llobet, sembla que quedà interrompuda vers el 1357, tot i que es té constància que ja estaven aixecades les parets.⁴³ Res no sabem d'aquesta obra, però no es pot descartar que fos aprofitada per Pere Arvey per a la construcció de la Llotja definitiva, autoritzada per privilegi reial el 1380. El gran Saló de Contractacions, acabat pels voltants del 1403, i el seu pis alt s'han conservat totalment en la seva estructura interior. L'alçat dels murs, en canvi, és conegut només parcialment per la documentació i per les poques restes que han subsistit, ja que patí grans reformes al segle XVIII.⁴⁴

La Llotja fou concebuda, com la resta dels edificis públics de l'època, com un gran espai monumental. Era de planta rectangular, amb dues fileres de tres grans arcs semicirculars suportats per columnes de secció romboïdal polilobulada; l'espai quedava repartit així en tres naus i el sostre era pla. Els costats llargs s'obrien enfront del pòrtic de mar, al sud, i les voltes dels Encants, al nord; a la part baixa hi havia tres finestres coronelles (sembla que bífores i/o trífores) i a la part alta, tres ulls de bou o rosasses. Els documents no ens han aportat informació precisa sobre les grans finestres laterals, però coneixem les restes d'almenys dues de les finestres de la banda del pòrtic que, sortosament, han sobreviscut a les diferents reformes i s'han conservat encastades en el mur. També es conserva una de les finestres circulars, la primera a l'oest de la mateixa paret sud i un dels pilars del pòrtic. Els costats menors, molt gruixuts per la seva funció de contrafort, disposaven d'una gran porta central de perfil ogival que gairebé arribava fins a la teulada i de dues finestres també apuntades que la flanquejaven i que, a causa de l'amplària dels murs, presentaven un important capialt. Dels documents analitzats es pot deduir també l'existència de dues claraboies sobre els portals. A ponent, el portal donava a l'hort dels tarongers (construït el 1401), i a llevant, a la plaça del Vi, propera al moll i on es trobava l'edifici del General i l'anomenat *pòrtic dels Pallols o del Forment*.

Malgrat no disposar de documentació sobre aquesta primera etapa constructiva, res no fa pensar que en aquest moment les finestres es cobriessin amb vidrieres. La primera al·lusió a les finestres circulars (reg. 1) ens parla de la

41. Impost duaner en què es basà l'estructura financera d'aquesta entitat des del privilegi concedit el 1394 per Joan I. També de l'any 1394 data la creació del Consell de Vint, que imposava drets en les mercaderies i naus, determinava quotes, recollia multes i judicava greuges.

42. Ja el 1258 Jaume I havia reconegut l'anomenada Universitat dels Prohoms de Ribera, agrupació d'armadors i de mercaders que residien al barri marítim que tenia per objectiu la promoció i defensa de la zona portuària. Tanmateix, el 1279 el rei Pere el Gran havia concedit als mercaders de Barcelona el privilegi de poder elegir entre ells dos representants per a la defensa dels seus interessos. La primera construcció en la zona actual devia ser una llotja oberta. Sembla que amb anterioritat els mercaders s'havien reunit a una altra llotja oberta propera a l'antiga església de Sant Antoni. Vegeu Forteza (1984, p. 85).

43. La guerra contra Castella (1356-1375) sembla la causa més plausible d'aquesta interrupció.

44. En aquest sentit són interessants les dues plantes i l'alçat que publicà Salvador SANPERE I MIQUEL, *Fin de la nació catalana*, Barcelona, Tipografia L'Avenç, 1905, p. 640-641, confeccionades mitjançant documentació extreta de la Secretaria de Guerra de l'Arxiu General de Simancas i que feren tècnics militars en el seu estudi per convertir la Llotja en quarter. També la descripció que del Saló de Contractacions féu Mateu Cervera a principi del segle XVII i que recull també Sanpere (1905, p. 639): «La Lonja es una sala baja muy grande y capaz, con quatro columnas y seys arcos que sustentan el techo de maderera dorada. Rodéanla por tres partes vidrieras de labores curiosas: entre otras se ven las figuras de medio relieve de los Condes de Barcelona y Reyes desde Carlomagno hasta Carlos Quinto, que están en los remates sentados en sus sillas». Les obres de mig relleu són les realitzades per Pere Mates entre els anys 1516-1518 (reg. 17 i 18b). Amb el Decret de Nova Planta (1716), el dret del pariatge passà al rei i la Llotja es convertí provisionalment en quarter de les tropes suïsses mercenàries. Tot i que no es feren obres importants de reforma, és evident que quan es produí la seva devolució al comerç de la ciutat (1771) l'edifici era ja una ruïna. Hem de tenir present que ja durant pràcticament tota la segona meitat del segle XVII el gran saló fou ocupat per la Ciutat i pel rei per establir-hi un magatzem de blat. Es té constància de l'esfondrament parcial de les seves parets el 1708.

restauració de dues ons a causa dels estralls soferts pel terratrèmol del 1428. El fet d'utilitzar plom per a les feines de reparació ens planteja el dubte de l'existència o no de vidre emplomat.⁴⁵ El més probable, però, és que fins a final del segle xv les rosasses es tanquessin amb encerats, tal com es pot resseguir en documentació posterior, sobretot en el document del 1494 (reg. 5a) que recull la intenció de tancar-les finalment amb vidrieres. L'any 1435, el mestre de vidrieres alemany Joan Apar (reg. 2) cobrà per l'aportació de mostres per a les vidrieres «que es tractaven fer» en les finestres de la Llotja.⁴⁶ El seguiment documental posterior no ens corrobora que s'arribessin a realitzar, ja que no apareix cap pagament ni cap més al·lusió a feines realitzades a les finestres. Dos anys més tard, fins i tot, tornem a trobar notícies de la col·locació d'encerats a tres finestres de la Llotja. És possible que el pressupost no s'ajustés en aquells moments a la important despesa que podien suposar unes vidrieres de devien tenir unes dimensions considerables.

La notícia següent sobre vidrieres ens apareix relacionada amb la capella. Pere de Montcada manifestà en el seu testament (1358) la intenció que es construís una capella vora la Llotja. El 1362 es col·locà la primera pedra, però les obres no es concloueren. El 1452 es reprengueren possiblement impulsades pels partidaris de la Busca, que maldaven per fer-se amb el control de la institució. D'aquest mateix any daten els documents (reg. 3 i 4) que ens parlen de la compra d'una vidriera per a la nova capella i de la seva col·locació per part del vidrier Terri de Metz, que també hi afegí un senyal (l'escut dels Montcada o el del Consolat de Mar), el fil de llautó que la protegia i una reixa de ferro.⁴⁷ Desconeixem la procedència d'aquesta vidriera i el tema representat, tan sols sabem que va ser adquirida a un mercader de la ciutat. La capella era situada a l'extrem nord-oest de l'hort i fou reedificada entre els anys 1574-1580.

Com ja hem comentat, no és fins a final del segle xv que trobem, de nou, referències a la col·locació de vitralls. Diferents documents dels anys 1494-1495 (reg. 5) evidencien la presència del mestre de vidrieres Gil Fontanet realitzant les vidrieres de les tres rosasses de la Llotja pertanyents a la façana nord del gran saló que donava al carrer del Consolat.⁴⁸ Desconeixem si aquestes vidrieres tingueren representació figurada. Les condicions del contracte, conservades en el Registre de deliberacions, tan sols mencionen que els vidres havien de ser de color i que el mestre hi aportaria també el plom, l'estany i el fil de llautó. És a partir precisament d'aquest moment que la col·locació de vidrieres a les finestres de la Llotja prengué molta importància dins la decoració del conjunt de l'edifici. La bellesa i sumptuositat de les finestres ja era prou reconeguda, com ho demostra la referència que se'n fa en un document del 1477 que relata l'arribada del duc de Calàbria a la ciutat i la recepció feta des de les finestres de la Duana.⁴⁹

Com dèiem, immediatament després de donar per finalitzades les feines de col·locació de les vidrieres de les rosasses, l'abril de 1496, el Consell decidí la realització d'una vidriera per a una de les grans finestres que flanquejaven el portal de l'hort, concretament per a la finestra que donava llum a les diferents «taules» instal·lades dins del Saló de Contractacions. Es tractava de la finestra més propera a l'escala que donava accés a les estances superiors del gran saló i de la Duana. De nou el mestre encarregat fou Gil Fontanet, però tampoc no ens ha quedat constància de si tenia representació figurada. Sí que sabem, però, dels pagaments pel vidre i pel ferro emprats per a la confecció d'aquesta vidriera (reg. 6).⁵⁰

El gener de 1497 es decidí completar amb vidrieres la resta de les finestres de la façana del portal de l'hort (reg. 7). La intenció d'embelliment és palesa en la deliberació del Consell, que encarregà una vidriera per a la claraboia situada sobre la mateixa porta i una per a l'altra gran finestra, la més propera on es feia l'encant. En aquesta ocasió

45. Compra de plom en la qual intervingué el mestre de cases Marc Safont. El plom s'utilitzava per encastar a la pedra els elements de ferro, per la qual cosa és bastant probable que aquestes finestres circulars disposessin de reixes.

46. El mateix mestre havia treballat entre els anys 1434-1435 a la seu de Barcelona. Vegeu CVMA Catalunya, 4, p. 46-47.

47. Sobre Terri de Metz, vegeu CVMA Catalunya, 4, p. 48-49, i els apartats sobre el Palau del Rei (1462-1464), la Casa de la Ciutat de Barcelona (1448-1449) i sobre Lleida (1441) del present volum. Treballà també a Saragossa (1447). Se suposa que morí l'any 1472.

48. És probable que el 1414, en fer-se el pòrtic de mar a la part sud del Saló, de sostre més baix, o més probablement encara en els anys 1457-1461, en construir-se el seu pis alt, les tres rosasses d'aquesta façana restessin anul·lades pels nous murs; d'aquí ve que es parli només de les tres ons de la Llotja.

49. «Com a tot lo dit e present Consell era manifest com de jorn en jorn se esperave en la present ciutat lo illustríssimo duc de Calàbria, primogènit del sereníssimo rey de Nàpols, lo qual venia per mar ab gran exèrcit de galeres e molt honradament per menar-le'n la illustríssima senyora dona Johana, filla de la magestat de nostre rey i senyor e transferir-la en Nàpols per causa del matrimoni, [...] el nostre rey e senyor ha deslberat fer solepna e reyal festa e recepció, e entre les altres coses ha deslberat, atesa la bellesa e magnificència de la Casa de la Lotge, que devant aquella fora pertinent cosa lo dit duc desambarcàs e axí era ja stat principiat lo port, e que en la dita Casa de la Lotge, ço és en la sala de la Casa de la Duana, sobre la mar, *hon són tan excellents e singulars finestres*, la dita senyora reyna sigüés preparada, e allí rebés lo dit duc, lo qual, après que ab la magestat del senyor rei e ab la dita senyora reyna, fos muntat en la dita sala e stants tots en una de les finestres dites, passassen davant les dites magestats tots los oficis de la dita ciutat ab lurs patrons, standarts e entremesos o facises, per solemnitzar e festivar la dita venguda e recepció» (BAB, Consolat de Mar M-30, Registre de deliberacions 1477-1486, f. 14). Aquestes finestres les realitzà, al pis alt de la Duana, el mestre de cases Marc Safont (1461). No es té constància del seu tancament amb vidrieres malgrat figurar l'any 1495 Gil Fontanet treballant a les seves finestres (reg. 5g) i també el 1503 aportant fil de llautó per a l'adob possiblement de les proteccions metàl·liques (reg. 12).

50. Sobre els Fontanet podem trobar feines en gairebé tots els apartats del present volum i en els altres de la mateixa col·lecció. Vegeu també Cañellas (1997).

no coneixem qui fou el mestre que les realitzà ni tenim cap pagament que acrediti que es feren, però sembla versemblant que així fos, perquè l'any següent, el novembre de 1498, ja s'autoritza la realització de vidrieres a les finestres del portal de llevant (reg. 8) i en la deliberació es parla de les tres vidrieres ja fetes al portal de ponent. Els documents són nombrosos, però tampoc no parlen de què es representà en aquesta vidriera o vidrieres. Si bé en els primers documents sembla que es parli d'una de les grans finestres, la més propera al mar, els documents posteriors tan sols alludeixen a la vidriera que ompliria la claraboia de sobre el portal. El més probable és que es realitzessin totes dues, ja que les feines s'allargaren fins al setembre de 1500, quan es van retirar les bastides. Gil Fontanet hi apareix de nou com a mestre responsable.

Abans, però, que conclouessin les feines al portal que donava a la plaça del Vi, el maig de 1500, ja trobem un pagament fet al pintor Bartolomé Bermejo per feines realitzades per a les vidrieres de les grans finestres coronelles de la Llotja. Amb tota seguretat es tracta del patró realitzat per a la vidriera feta per Gil Fontanet a la primera finestra de la façana nord del Saló, on s'havia de representar la Virtut de la Fe amb la seva divisa (reg. 9 i 11a).⁵¹ La segona d'aquestes vidrieres (reg. 11), situada al segon «revolt», és a dir, a la finestra central, es dedica a la representació de la Virtut de l'Esperança i també fou Bermejo qui s'encarregà del patró i Gil Fontanet de la seva realització en vidre. Les feines d'aquestes dues vidrieres s'allargaren fins a principi de 1503 i, pel que sembla deduir-se dels documents, és probable que la primera d'elles s'hagués de començar de nou o retocar.⁵² És interessant, en relació amb la segona d'aquestes vidrieres, la constatació de les feines realitzades per un tal Joan de Vergara (reg. 11b), que podria estar relacionat amb els mestres vidriers que treballaren posteriorment a la catedral de Toledo.⁵³

És, sens dubte, de cabdal importància la constatació de la presència del pintor cordovès Bartolomé Bermejo, actiu a Catalunya en els seus darrers anys, en la realització dels patrons d'aquestes vidrieres. El pagament del 18 de maig de 1501 (reg. 11c) ens el mostra encara viu a principi del segle XVI i treballant a Barcelona. Fins ara tan sols es tenia constància de la seva aportació en el món del vitrall del cartó de la vidriera del Noli me Tangere per a la capella de les fonts baptismals de la catedral de Barcelona, l'any 1495. Amb aquestes peces podem parlar d'un pintor que realitzà diverses incursions en el món del vitrall i podem destacar l'envergadura de les vidrieres projectades per a la Llotja.⁵⁴

Simultàniament a la decisió de fer els vitralls dels dos primers «revolts» del gran saló, trobem ja l'encàrrec a Gil Fontanet d'una vidriera per a la gran finestra situada a prop o davant del cancell de la Cort del Consolat (reg. 13). Un dels documents parla del tercer «revolt» i d'altres ens la situen a llevant, és a dir, podria tractar-se de la finestra més oriental de les que donaven al carrer del Consolat, situada davant de la part del gran saló reservada al Tribunal del Consolat. La sèrie de les virtuts, com veiem, continua, i quina millor per al seu emplaçament que la representació de la Virtut de la Justícia. Un dels documents constata que Gil Fontanet encarregà també la confecció de la seva mostra, però no s'especifica a qui (reg. 13f). Aquesta vidriera seria, amb tota seguretat, la mateixa que anys més tard, com veurem, s'ocupà de reparar Jaume Fontanet i que és denominada «del Judici». La vidriera restà acabada cap a mitjan 1504. Diverses anotacions de l'any 1516 (reg. 19) ens parlen encara d'una altra vidriera dedicada a les virtuts, la de la Fortalesa,⁵⁵ situant-la també a llevant. No tenim constància de qui la realitzà ni quan, però és probable que també la fes Gil Fontanet, a qui trobem treballant a la Llotja fins a l'any 1526 (reg. 24).

El mateix Gil Fontanet realitzà el 1509 una vidriera dedicada a santa Eulàlia (reg. 15). Coneixem el contracte per la transcripció que d'aquest féu Duran (1973), ja que el document és avui perdut.⁵⁶ També en aquesta ocasió es parla d'una finestra situada a llevant, però a la part de tramuntana, i podria tractar-se de la finestra situada a la dreta del portal de la plaça del Vi.⁵⁷ La santa s'havia de representar amb els signes del martiri a una mà i, a l'altra,

51. La més occidental i que els documents situen a ponent.

52. Als documents (reg. 9fi 9g), de l'any 1501, s'alludeix a la vidriera «novament feta» i a la deliberació sobre l'encàrrec de la segona d'aquestes vidrieres (22-IV-1500, reg. 11a), se'ns diu que la vidriera ja ha estat «fabricada e feta».

53. Un Joan de Vergara, nebot de Nicolàs de Vergara el Vell (fill d'Arnao de Flandes), apareix entre els anys 1511-1517 a la catedral de Burgos treballant, com a picapedrer, amb el seu oncle (Martínez, 1950, p. 308, 318 i nota 6). El nostre Joan de Vergara podria, doncs, ser el pare d'aquest picapedrer i estar emparentat amb Isabel de Vergara, esposa del mestre de vidrieres Arnao de Flandes.

54. Vegeu CVMA Catalunya, 4, p. 52-53. Vegeu també Sílvia CAÑELLAS i Carme DOMÍNGUEZ, «Bartolomé Bermejo i el vitrall», a *La pintura gòtica hispanoflamenca: Bartolomé Bermejo i la seva època*, Barcelona, Museu Nacional d'Art de Catalunya, 2003.

55. Pot ser la vidriera que Rufet diu que es féu l'any 1515, segons una anotació datada el 16 de març (reg. 16). El llibre de deliberacions corresponent a aquest any no ha estat conservat. Suposem que podria pertànyer a la finestra més oriental de les que donaven al pòrtic de la Duana. Tot i l'edificació, el 1414, del pòrtic adossat al saló per la seva banda de mar, les finestres d'aquesta façana no devien patir gaires modificacions, ja que es tractava d'una nau porticada, amb cinc arcs de mig punt sobre el mar. Sí sabem que per a dues d'aquestes finestres es feren el 1414 reixes de ferro (AHPB, Llibre de contractes dels defenedors de l'art mercantil de la ciutat de Barcelona, sign. 80/9: 18-XII-1414).

56. Segons Duran, el contracte es trobava a l'AHCB, dins d'una sèrie de contractes diversos que, malauradament, han desaparegut gairebé en la seva totalitat. La ubicació del document i el tema representat indiquen que la vidriera fou probablement finançada per la Ciutat.

57. El fet de parlar de «finestra e claraboies» indica clarament que es tracta d'una de les finestres ogivals i no d'una finestra coronella.

un llibre i una palma. Els vidres havien de ser de salicorn i ben clars. Altres detalls consignats en el contracte ens demostren l'estreta supervisió de les feines per part dels cònsols i la intenció que la seva confecció fos de qualitat.

A partir de la segona dècada del segle XVI trobem ja documents sempre relacionats amb les feines de conservació de les vidrieres de la Llotja. Dues d'aquestes notícies (reg. 21) són prou interessants, perquè ens parlen de la vidriera del gran saló dedicada al judici, que s'encarregà d'adobar Jaume Fontanet. Ell mateix apareix el 1534 cobrant el salari que se li havia assignat per l'adob de totes les vidrieres de la Llotja (reg. 28). El 1546 aquestes reparacions foren supervisades per la confraria dels pintors (reg. 32), la qual cosa ens porta a pensar que es tractà d'importants reformes. Són interessants també altres documents que ens mostren la preocupació per la conservació d'aquestes vidrieres, com ara la vigilància per part de dues verguetes perquè els minyons no hi tiressin pedres (reg. 33) o el seu cobriment amb estores per tal que la pluja no s'hi filtrés (reg. 34).

A més de Jaume Fontanet, hem constatat la presència l'any 1567 de Guillem Amont en feines de reparació (reg. 36) i, ja a les acaballes del segle, el 1596, del pintor de vidrieres Joan Jordà (reg. 41).⁵⁸

Una deliberació del 1568 (reg. 37) és ben explícita quant a la decisió de cobrir amb encerats i no amb vidrieres les finestres de les estances noves de la Llotja.⁵⁹ I és que la conservació de les ja existents devia ocasionar moltes despeses i preocupacions. En aquest sentit constatem la deliberació per nomenar pintor de la Llotja algú que pogués fer-se càrrec de les vidrieres, cosa que pel que sembla no va resultar fàcil (reg. 38). Ignorem, d'altra banda, quan desaparegueren les vidrieres documentades; probablement arran del Decret de Nova Planta, en el moment que l'edifici es converteix en quarter. El seguiment de la documentació durant el segle XVII ens parla encara de la conservació de vidrieres i de la realització d'alguna de nova, però les notícies són escasses a partir del 1619. Malgrat tot, la darrera referència la trobem l'any 1712.⁶⁰

El recull documental que a continuació presentem és, sens dubte, una bona mostra de la importància que tingueren les vidrieres en un dels edificis civils més significatius de la ciutat i de la planificada programació que d'aquestes es féu des de final del segle XV fins a la segona dècada del segle XVI. La presència reiterada dels mestres de vidrieres més representatius d'aquesta època, els Fontanet, i la col·laboració del pintor Bartolomé Bermejo pel que fa a la confecció dels patrons no fan més que significar que es tractà d'una gran obra. La pràctica desaparició de l'edifici medieval de la Casa Llotja de Mar, engolida dins el nou edifici neoclàssic projectat per l'arquitecte Joan Soler Faneca l'any 1772, no ha permès, una vegada més, la conservació d'un important conjunt de vitralls en un edifici civil. Només el fragment d'una vidriera conservat en el Museu del Monestir de Montserrat, atribuït a Gil Fontanet amb el nom de «Sibilla» (Vila-Grau i Vila, 2000), podria constituir l'única resta de les vidrieres del Saló de Contractacions. Tot i que sembla que només es pot atribuir a Gil Fontanet el rostre i els cabells, la composició general del plafó conservat podria indicar la representació de la Virtut de la Fe, amb el calze i la creu junts a la mà esquerra.

RECURRIMENT DOCUMENTAL

(Reg. 1) Restauració de les rosasses de la Llotja a causa del terratrèmol del 1428.

de la defensió de la mercaderia, hi encara tota la despesa de la obra per menut que-s fa en la Lotja per rahó del terratrèmol que la fené en tres lochs, hi en los arquets e bigues de la cuberta de la dita Lotja, que-s sodegà tot, e adobar los merlets e tornar les IIes Ons, com en altres obres necessàries.

(Reg. 1a) Febrer de 1428. Anotació sobre la necessitat de restaurar les rosasses, malmeses a causa del terratrèmol.

En lo present libre, administrat per misser Anthoni Folquet, aparerán totes rebudes, dates hi totes altres messions que per rahó

(AHCB, Consolat de Mar IV-12, Llibre de rebudes i dates 1424-1432: II-1428.)

58. Guillem Aumont treballà en les vidrieres de la catedral de Barcelona entre els anys 1561 i 1571 (Cañellas, 2000b, p. 85-87) i l'any 1568 en les de l'església barcelonina de Santa Anna (vegeu-ho en el present volum). Joan Jordà treballà a Tarragona, a Cervera, a Barcelona (seu, Casa de la Ciutat, Duana), a Mallorca i a València (vegeu els diferents apartats del present volum i Cañellas, 2000b, p. 89-91).

59. A mitjan segle XVI es construí un nou edifici que unia la casa del verguer, propera a la capella, amb l'edifici de la Duana, tot tancant d'aquesta manera el conjunt de l'edifici de la Llotja per la banda de mar. Més tard es construí un pòrtic renaixentista amb columnata coríntia que donava a l'hort o jardí.

60. La darrera descripció sobre la Llotja i la Duana ens l'aporta José Aparici a *Una descripción geográfica de Cataluña en el s. XVIII*, editada per Salvador Llobet a *Hispania*, vol. xxv (1946), p. 63-670, i que recollim de Pedro VOLTES BOU, «Repertorio de documentos referentes a los cónsules de ultramar y al Consulado de Mar conservados en el Instituto Municipal de Historia de Barcelona», a *Aportaciones a la historia económica y social de la ciudad*, Barcelona, Instituto Municipal de Historia, 1964, col. «Documentos y Estudios», núm. 13, p. 59: «Vuy serven de pallols y se pert lo salo ab pols y aranyas y no hi ha foraster que no admiri dos cosas: la magnificencia del edifici y que serveca per cosa tan ordinaria, que bastarian quatre magatzems en altra part, que no incomodaria tant la pols del garbellar ni lo trafech de cavaladuras y carretas». Voltes apunta que els cònsols es van oposar sempre al fet que s'utilitzés la Llotja com a magatzem de blat i des de l'any 1700 la Ciutat ja havia deliberat la construcció de nous «pallols», amb la intenció, a més, de desfer-se del feixuc càrrec de fer de majorista de blat. Sigui com sigui, però, les obres no van ser adjudicades fins a l'any 1711.

(Reg. 1b) 23 de març de 1428. Anotació del pagament a un botiguer per la compra de plom destinat a la restauració de les rosasses de la Llotja.

Item, més, pos en data que a XXIII de mars, ab alberà dels honorables còsols fet a V del dit mes de mars, pagui, los quals féu dir en la Taula de la ciutat a-n Francesch Çagrau, botiguer, los quals li eren deguts per II quintars de plom que servi a les dues Ons de la Lotga per refermar e per tornar-les metre que estiguessen forts, de que-n ferma àpocha en poder d'en Johan Bages, notari, la jornada del demunt dit alberà ---- III ll. XII s.

(AHCB, Consolat de Mar IV-12, Llibre de rebudes i dates 1424-1432, f. 14v.)

(Reg. 1c) 3 d'abril de 1428. Anotació de pagaments relacionats amb les feines de restauració de les rosasses de la Llotja.

Item, més, pagui a-n Nicolau Dalçamora⁶¹ per II jorns que mes a tornar les formes de las Ons de la Lotga, a raó de IIII sous lo jorn ---- ll. VIII d.

Item, més, pagui a-n March Çafont⁶² per carbó que comprà per fondre lo plom per les Ons ---- ll. IIII s. VI.

(AHCB, Consolat de Mar IV-12, Llibre de rebudes i dates 1424-1432, f. 22v.)

(Reg. 2) Pagaments fets al mestre de vidrieres Joan Apar per les feines fetes del seu ofici a les finestres de la Llotja.

(Reg. 2a) 30 d'abril de 1435. El mestre de vidrieres Joan Apar cobra pel reconeixement de les finestres de la Llotja.

Item, a mestre Johan Apar, mestre de vadrieres, per tragins e treballs que féu en regonexer les finestres de la Lotja que y avia mester ---- II ll. XV s.

(BAB, Consolat de Mar M-33, Clavaria o rebudes 1432-1438, f. 12v.)

(Reg. 2b) 30 d'abril de 1435. El mestre de vidrieres Joan Apar cobra per diverses mostres que fa per a les finestres de la Llotja.

Item, en Johan Apar, mestre de vedrieres, per satisfactio de mostres que féu ---- II ll. XV s.

(BAB, Consolat de Mar M-33, Clavaria o rebudes 1432-1438, f. 26r.)

(Reg. 2c) 30 d'abril de 1435. El mestre de vidrieres alemany Joan Apar cobra 5 florins per pintar les mostres de les vidrieres que es volien fer a les finestres de la Llotja de Barcelona. Sembla que la paga inclou també una indemnització pels dies que descansa d'una altra feina.⁶³

Als molt honorables los administradors de la Taula de la ciutat \de Barcelona/, los còsols de la mar de la dita ciutat, com l'onrat en Guillem Martina, defenedor de la mercaderia e clavari del dret del periatge, degé fer, dir e scriure a les persones desús scrites les quantitats següents:

[...]

Item a-n Johan Apar, mestre de vedrieres alamanys,⁶⁴ \en satisfacció de pintar les mostres/ e treballs e vacacions per ell fetes⁶⁵ per ocasió de les vedrieres que-s tractaven fer en les finestres de la Lotge, V florins ---- II ll. XV s.

(BAB, Consolat de Mar M-34, Clavaria o rebudes 1432-1438: 30-IV-1435.)

(Reg. 2d) 30 d'abril de 1435. Àpoca de 5 florins de Joan Apar, mestre de vidrieres alemany, per les mostres fetes per a les vidrieres de les finestres de la Llotja de Mercaders de Barcelona.⁶⁶

Per la vedriera.

Sit omnibus notum, quod ego Johannes Apar, magister vitrearum alamanus, confiteor et recognosco vobis venerabilis Guillelmo Martina, defensori mercancie clavarioque iuris del periatge quod solvistis et seu dici et scribi fecistis mi in Tabula cambii dicte civitate illos quinque florenos mi per honorabiles consules de XXt pro cer(t)us taxatos in remuneracione laborum et vacationum per me factorum et sustentorum pretextu seu occasione vitrearum quas predictos honorabiles consules tractabant per me fieri in fenestris Lotgie mercatorum dicti civitatis et pro his certas mostris extraxi et feci et aliquibus diebus vacavi. Et ideo etc.

Testes ut supra.

(BAB, Consolat de Mar M-34, Clavaria o rebudes 1432-1438: 30-IV-1435.)

61. En els documents examinats apareix citat gairebé sempre com a «Dalcamora».

62. Escriu «Cafont».

63. Document citat i parcialment transcrit per Madurell (1949, p. 90).

64. Escriu «a ell per \nosaltres/ lo dits còsols de Consell de XX, taxat, per sos» i després hi passa línia damunt.

65. Escriu «e sostenguts» i després hi passa ratlla damunt.

66. Document citat i parcialment transcrit per Madurell (1949, p. 90).

(Reg. 3) Pagaments al vidrier Terri de Metz per les feines fetes a la vidriera de la nova capella de l'hort de la Llotja.

(Reg. 3a) 4 de novembre de 1452. Terri de Metz, vidrier, firma una època on manifesta haver rebut 5 lliures i 2 sous pel fil de llautó —al qual dóna forma—, per les reixes de ferro i per la realització d'un senyal per a la vidriera de la nova capella de l'hort. Les feines tenen per objecte protegir la vidriera.

Die sabbati IIII mensis novembris anno predicto.

Sit omnibus notum quod ego Terrinus\Damers!⁶⁷ vitriarius civis Barchinone, confiteor et recognosco vobis venerabili Gabrieli Ortigues, mercatori civi dicte civitatis,\alteri ex defensoribus mercancie clavarioque iuris del periatge, quod dedistis et solvistis michi in Tabula cambii sive depositorum dicte civitatis quinque libras et duos solidos barchinonenses de termino que michi debebantur, scilicet, una libra et octo solidos pro precio duodecim libras fili de leuto ad rationem duos solidos et quatuor denarios pro qualibet libra et una libra et decem solidos pro torsendo dictum filum de leuto, et una libra et tresdecim solidos pro quibusdam rexis ferri, et residui undecim solidos pro faciendo quoddam signum in vitriaris subscripta, que omnia superdicta fuerunt \faciel pro defensione cuisdam vitriaris facte cuidam capelle que nuper facta fuit in orto Logie mercatorum dicte civitatis. Et ideo renunciando excepcioni pecunie non numerate et non solute et doli. In testimonium permissorum presentem vobis facio apocam de soluto. Actum est hoc Barchinone quarta die mensis novembris anno a nativitate Domini millesimo CCCC quinquagesimo secundo. Signum Terrini \Damers!⁶⁸ predicti, qui hec laudo et firmo.

Testes huius rei sunt proxime dicti.

(AHCB, Consolat de Mar III-7, Èpoques i albarans 1451-1453, f. 47v.)

(Reg. 3b) 4 de novembre de 1452. Albarà corresponent al pagament al vidrier Terri de Metz per les feines fetes a la vidriera de la nova capella de l'hort, entre les quals destaca la col·locació d'un senyal, probablement el de la Llotja.

D'en Terri Damers.

Als molts honorables los administradors de la Taula dels depòsits de la ciutat de Barchinona, los còsols de la mar de la dita ciutat, com lo honorable en Gabriel Ortigues, altre dels defenedors de la mercaderia e clavari del dret del periatge, degé fer, dir e scriure a-n Terri Damers, vedrier, ciutadà de Barchinona, sinch lliures e dos solidos barchinonenses, les quals li eren degudes per preu de XII lliures de fil de leuto, e per tòrser lo dit fil, e per unes rexes de ferro, e per fer un senyal a la vedriera desús escrita, les quals coses foren fetes per defensió de una vedriera feta a una capella la qual no ha gayre s-és feta en l'ort de la Lotge dels mercaders de

67. Prèviament escriuen «Dames» i després hi passen ratlla.

68. Prèviament escriuen «Dames» i després hi passen ratlla.

la dita ciutat. Per ço com volrà fer la dita continuats aquella, e cobrats lo present. Scrit en Barchinona a IIII de noembre de l'any de la nativitat de nostre Senyor mil CCCC L dos.

P. Deztorrent, cònsol.

Los còsols de la mar de la ciutat de Barchinona, a l'honorable en Gabriel Ortigues, altre dels defenedors de la mercaderia e clavari del dret del periatge, dats e liurats a-n Terri Damers, vedrier, ciutadà de Barchinona, sinch lliures e dos solidos barchinonenses, les quals li eren degudes, ço és, una lliura e VIII solidos per preu de XII lliures de fil de leuto, a rahó de dos sous IIII diners per quescuna lliura, e una lliura e deu sous per tòrser lo dit fil, e una lliura e XIII sous per unes rexes de ferre, e los restants XI sous per fer un senyal en la vadriera desús escrita. Les quals coses foren fetes per defensió de una vedriera feta a una capella la qual no ha gayre s-és feta en l'ort de la Lotge dels mercaders de la dita ciutat. E cobrats lo present, ab la època. Scrit en Barchinona a IIII de noembre de l'any de la nativitat de nostre Senyor mil CCCC L dos.

(AHCB, Consolat de Mar III-7, Èpoques i albarans 1451-1453, f. 150r.)

(Reg. 3c) 4 de novembre de 1452. Pagament al vidrier Terri de Metz per les feines fetes a la vidriera de la nova capella de l'hort.

Ítem pagui an en Terri Damers, vadrier e ciutadà de Barchinona, ab alberà dels honorables còsols fet a IIII de noembre any mil quatre-cents cinquante-dos, la quantitat defora posade a ell degude, ço és, una liura e vuyt sous per preu de XII lliures de fil de lautó, a raó de II sous IIII diners per quascuna liura, e una liure deu sous per tòrser lo dit fil, e una liure XIII sous per unes rexes de ferro, e los restants XI sous per fer hun senyal en la vadriera desús escrita. Les quals coses foren fetes per defensió de una vadriera feta a ops de la dita capella desús mencionade, axí com apar en l'auberà que-n cobre ab època closa per n'Anthoni Moruyll, notari, dia e any dessús dit, apar en compte de la taula en cartes LXII ---- V ll. II s.

[...]

(BAB, Consolat de Mar M-39, Clavaria o rebudes 1452-1456, f. 38r.)

(Reg. 4) Pagament a un mercader per la venda de la vidriera de la nova capella de l'hort de la Llotja.

(Reg. 4a) 22 de novembre de 1452. Època signada pel mercader Miquel Sayol on manifesta haver rebut 3 lliures i 6 sous per la venda d'una vidriera destinada a la capella de l'hort.

[...]

Die mercurii XXII mensis novembris anno predicto.

Sit omnibus notum quod ego Michael Sayol, mercator civis Barchinone, confiteor et recognosco vobis, venerabili Gabrieli Ortigues, mercatori civi dicte civitatis, alteri ex defensoribus mercantie, clavarioque iuris del periatge, quod dedistis et solvistis michi sive pro me et de mei voluntate dici et scribi fecistis in Tabula cambii civitatis Barchinone, Gabrieli Oliver, collectori \dictil iuris del periatge, tres libras et sex solidos barchinonensis que michi debebantur pro precio cuiusdam vitriaris per me vobis vendite ad opus cuiusdam capelle que nuper facta fuit in orto Logie mercatorum dicte civitatis. Et ideo renunciando excepcioni pecunie non numerate et non solute et doli. In testimonium permissorum presentem vobis facio apocam de soluto. Actum est hoc Barchinone vicesima secunda die mensis novembris anno a nativitate Domini MCCCC quinquagesimo secundo. Signum Michaelis Sayol predicti, qui hec laudo et firmo.

Testes huius rei sunt discretus Ciprianus Buadella, notarius civis et Nicholaus Salvatoris scriptor habitator Barchinone.

(AHCB, Consolat de Mar III-7, Àpoques i albarans 1451-1453, f. 48v.)

(Reg. 4b) 22 de novembre de 1452. Albarà corresponent a la venda, per part del mercader Miquel Sayol, de la vidriera destinada a la nova capella de l'hort.

[...]

D'en Miquel Sayol.

Als molt honorables los administradors de la Taula dels depòsits de la ciutat de Barchinona, los cònsols de la mar de la dita ciutat, com lo honorable en Gabriel Ortigues, altre dels defenedors de la mercaderia e clavari del dret del periatge, degé fer, dir e scriure a l'honorable en Miquel Sayol, mercader, ciutadà de Barchinona, e per ell a-n Gabriel Oliver, collidor del dit dret, tres lliures e sis solidos barchinonenses, les quals li eren degudes per preu de una vedriera per ell venuda a ops de una capella, la qual no ha gayre s-és feta en l'ort de la Lotge dels mercaders. Per ço, com volrà fer la dita, continuats aquella. E cobrats lo present. Scrit en Barchinona a XXII de noembre de l'any de la nativitat de nostre Senyor mil CCCC sinquanta dos.

Pere Deztorrent, cònsol.

Los cònsols de la mar de la ciutat de Barchinona, a l'honorable en Gabriel Ortigues, altre dels defenedors de la mercaderia e clavari del dret del periatge, dats e liurats a l'honorable en Miquel Sayol, mercader, ciutadà de Barchinona, e per ell a-n Gabriel Oliver, collidor del dit dret, tres lliures e sis solidos barchinonenses, les quals li eren degudes per preu de una vedriera per ell venuda a ops de una capella, la qual no ha gayre s-és feta en l'ort de la Lotge dels mercaders. E cobrats lo present ab la àpoca. Scrit en Barchinona a XXII de noembre de l'any de la nativitat de nostre Senyor mil CCC L dos.

(AHCB, Consolat de Mar III-7, Àpoques i albarans 1451-1453, f. 151v.)

69. Repeteix «e present».

70. Repeteix «de la dita Casa».

71. Repeteix «tres».

(Reg. 4c) 22 de novembre de 1452. Pagament al mercader Miquel Sayol per la compra d'una vidriera destinada a la capella de l'hort.

[...]

Item, pagui en Gabriel Oliver, collidor del dret del periatge, per en Miquell Senyol, mercader, ab alberà dels honorables cònsols fet a XXII de noembre any mil quatre-cents cinquante-dos, la quantitat defora posade, a ell degude per preu de una vadriere d-el comprade a ops de la dessús dita capella. Axi com apar en l'auberà qu-és sobre àpoca clossa per n'Anthoni Maruyll, notari, lo dia e anys dessús dit, apar en compte de la Taula en cartes 63 --- III ll. VI s.

(BAB, Consolat de Mar M-39, Clavaria o rebudes 1452-1456, f. 44r.)

(Reg. 5) Gil Fontanet, mestre de vidrieres, contracta i realitza les tres vidrieres per a les tres rosasses de la Casa Llotja de Barcelona.

(Reg. 5a) 26 de novembre de 1494. Els cònsols de mar decideixen la realització de les vidrieres de les tres rosasses per a la Llotja de Barcelona.

[...]

Lo sinquen e derrer cap o fet fonch com no ignorave lo dit e present⁶⁹ Consell, que en la Casa de la Lotge havia tres Ons o raialeres, les quals, per ornament de la dita Lotge, ells, dits cònsols, ensemps ab los defenedors de la mercaderia, havien pensat de fornir o umplir-les de vedrieres e perquè ere despesa la qual ells dits cònsols no podien fer sens deliberació del present Consell, per ço ho proposaven en lo dit Consell que, atès que era ornament de la dita Casa de la Lotge, que si aparia al dit Consell que-s fahessen pagant-se aquelles e tot lo cost e despeses de aquelles, de peccúnies del dit dret de periatge, que lo dit Consell ne fahés la deliberació e conclusió que li aparia.

[...]

Sobre lo sinquen cap o fet de les tres Ons o raialleres de la dita Casa⁷⁰ de la Lotge, lo dit e present Consell, vist e considerat que fer les vedrie[re]s en les dites tres⁷¹ Ons o raialleres ornarà molt la dita Casa de la Lotge e stalviarà que de temps en temps no s'hi hauran a fer encerats, segons és ja acostumats, que per los sguards, les dites tres vadrieres sien fetes en les dites tres Ons ho raialleres, bones e sumptuoses com se pertany, cometent lo dit e present Consell la exequió de fer fer aquelles als honorables Consell, e que cost e totes altres despeses que per les dites vadrieres se haran a pagar se pach de peccúnies del dit dret del periatge.

[...]

(AHCB, Consolat de Mar I-3, Registre de deliberacions 1490-1496, f. 162r i 163r.)

(Reg. 5b) 26 de novembre de 1494. Decisió de fer vidrieres a les tres rosasses de la Llotja.⁷²

[...]

Vidrieres fossen fetes a les tres Ons de la Llotja.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 195, Repertori del notari Luis Rufet 1601-1639, f. 161r.)

(Reg. 5c) 30 d'octubre de 1494. Contracte amb Gil Fontanet per a la realització de les vidrieres de les tres rosasses de la Llotja.⁷³

[...]

Die jovis tricesima mensis octobris anno a nativitate Domini millesimo CCCC nonagesimo quarto.

Gilius Fontanet, pictor et factor de vedrieres, civis Barchinone, gratis etc. sub pena infrascripta, convenia et bona fide promitto vobis honorabilibus Petro Michaelis et Petro Vila, mercatoribus civibus dicte civitatis anno presente Consulibus maris Barchinone et venerabilibus in dicto officio consularibus successoribus, quod ego pro pecunie quantitate seu pro precio quo per vos michi tradi habet faciam et fabricabo tres vedrieres in seu pro illis tribus Ons sive claravolles lapideis que sunt in pariete domus Lotgie dicte civitatis a parte circii⁷⁴ hoc modo quod ego ipsas tres vedrieras meis propriis sumptibus, missionibus et expensibus faciam et fabricabo tales quales ipsas esse debent et illarum divisarum seu operum quibus inter vos dictos honorabiles consules maris defensores mercancie dicte Lotgie et me est conventum iuxta formam cuiusdam mostre per me de ipsis vadrieris facte⁷⁵ et vobis hostente in quibus vadrieris, scilicet, in qualibet ipsarum ego teneor et promitto ponere et mittere meo oneri et meis expensis los vidres bonos ut decet les colors, lo plom et stagnum sive lo stany tale quale decet et ipsas et earum quam liber operari pro ut convenent cognitioni Mathei Laurencii, victriarii civis Barchinone et ipsas tres vedrieras ponere, mittere, facere⁷⁶ et hedificare in qualibet dictarum claravoyarum sive Ons, scilicet, unam ex ipsis quis ad festum Nathalis Domini primo venturi anni millesimi quadringentesimi nonagesimi quinti et reliquas duas vadrieres ad complementum totius operis huius et per totum mensem febroarii primo venturi sive etc., dant pecunia etc., super quibus etc., credatur etc., pro quibus tribus vadrieris factis perfectis et completis, scilicet, pro opere e per los vidres e coloribus, e per lo plom positus in dictas Ons sive in loco dictarum regellarium vos he ones et teneamini michi dare et solvere viginti unam libras barchinonenses perfectis et missas ad positus ipsas in suis locis predictis prout decet cognitioni dictum Mathei Laurencii. Et hec promitto attendere etc. sub pena viginti quinque

librarum barchinonenses Tercium curie etc., que taciens etc., qua soluta etc., nihilominus etc., obligo bona etc., renuncia large etc., iuro etc., ad hec nos Petrus Michaelis et Petrus Vila, consules antedicti convenimus et promittimus vobis dicto Gilio Fontanet, \lex unal quo pro predictis vadrieris modo et forma predictis seu superius declaratis per vos fiendis e operandis e per vos ut predictur positus et missis in dictis locis promittimus vobis dare et solvere tante pro dictis vidres, coloribus, stany et pro opere et laboribus vestris predictis predictas viginta unam libras barchinonenses numerando in continenti videlicet cum ipsas tres vedrieres facte et operate in perfeccione ac misse o at misse [podria ser? Mundó diu admisse, però segur que una d no és i, a més, està separat] fuerunt cognitioni dicte Mathei Laurencii sive etc., dant pecunia etc., super quibus etc., credatur etc., obligo bona etc., renuncio large etc., iuramus etc., hec igitur etc., intelligatur tante quod pro habendo et ponendo los pons, fustis et pro faciando ipsos pons quos heren contingentis pro mittendo dictas tres vadrieres sit ad onus nostrum dictorum consulum et non vostre dicti Gili Fontanet ex pacto inter nos dictos consules maris et vos dictum Gilium Fontanet convento in limine huius contractus intelligatur quod filati ferrei sive los filats de ferro qui pro reponendo totam ipsis tribus vadrieris fieri habuerunt cedant oneri nostrum dictorum consulum et non venerabilis, scilicet, lo ferro e facturas ipsorum et missiones quod fieri habuerunt pro reponendo ipsos etc. Actum etc.

Testes huius rei sunt Petrus Monyas, cellerius, F. Geraldus Raggasser, notarius et Petrus Corder, scriptor civis Barchinone.

(AHCB, Consolat de Mar I-3, Registre de deliberacions 1490-1496, f. 163r i v.)

(Reg. 5d) 2 de gener de 1495. Es paga el fil de llautó que cal per a les tres vidrieres que es fan per a la Llotja dels Mercaders de Barcelona.

Sit omnibus notum, quod ego Gerardus Franch, botiguerius civis Barchinone, confiteor et recognosco vobis venerabili Raphaeli Leopart, mercatori civi dicte civitatis, alteri ex defensoribus mercancie clavarioque iuris periatici quod dedistis et solvistis michi in Tabula cambii sive depositorum dicte civitatis sex llibras et tresdecim solidos barchinonenses et tres denarios michi debitas et pertinentes pro septuaginta decem unsiis fili de leuto ad rationem nonem llibrarum pro quolibet quintali dicti fili de lleuto quod intravit⁷⁷ in illis tribus vedrieris nuper factis in domo Lotgie mercatorum dicte civitatis. Et ideo renunciando eccepcioni pecunie non numerate et non solute et doli. In testimonium premissorum presentem vobis facio apocham de soluto. Actum est hoc, Barchinone, secunda die mensis Ianuarii anno a nativitate Domini millesimo nonagesimo quadringentesimo quinto. Signum Gerardi Franch, predicti qui hec laudo et firmo.

Testes huius rei sunt proxime dicti.

72. Document citat per Moliné (1914, p. 333).

73. El document apareix datat el 30 d'octubre de 1494, malgrat que es troba a continuació del primer dels documents, datat el 26 de novembre de 1494. El més probable és que hauria de dir *novembre* per *octubre*, però també hi ha la possibilitat que s'hagués redactat el contracte prèviament a la deliberació del Consell. A l'albarà del 3 de febrer de 1495 es refereixen a aquest contracte datant-lo el 20 d'octubre de 1494.

74. *Cercius*, «cerç» en català, vent del nord-oest.

75. Escriu «vobis facte» i passa ratlla per sobre de «vobis».

76. Podria estar ratllada la paraula *facere*.

77. Repeteix «quod intravit».

Als molt honorables los administradors de la Taula dels depòsits de la ciutat de Barchinona, los cònsols de la mar de la dita ciutat, com lo venerable en Raphel Leopart, mercader ciutadà de Barchinona e clavari del dret de periatje, degé fer, dir e scriure an an Gerart Franch, botiguer, ciutadà de la dita ciutat, sis lliures tretze sous e tres diners barchinonins, diem VI lliures XIII sous e III diners, a ell degudes per preu de setanta lliures e⁷⁸ deu onzes de fil⁷⁹ de lautó, a rahó de VIII lliures lo quintar, lo qual fil de lautó han comprat de la sua botigua a ops de aquelles tres vedrieres les quals fan en la Casa de la Lotge de la dita ciutat. Per ço, com volrà la dita, continuan aquella e cobrats la present, escrita en Barchinona a II de janer de l'any mil CCCCLXXXV.

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 149, Albarans del dret del pariatge 1493-1496: 2-I-1495.)

(Reg. 5e) 3 de febrer de 1495. Pagament a Gil Fontanet de part del preu de les tres vidrieres per a les tres rosasses de la Casa de la Llotja de Barcelona.

Sit omnibus notum quod ego Gilius Fontanet, pictor aut magister de vedrieres civis Barchinone, confiteor et recognoscho vobis venerabili Bernardo Geronella, mercatori civi dicte civitatis, alteri ex defensoribus mercancie clavarioque iuris periatice, quod dedistis et solvistis michi in Tabula cambii sive depositorum dicte civitatis, quinque llibras barchinonenses pro bistractis sive in solutum prorata illarum viginti unius llibrarum barchinonensium pro precio illarum trium vedriarum sive vedrieres quas ego facere et mittere promisi et teneor in raialleriis domus Lotgie mercatorum dicte civitatis iuxta quandam convencionem inter honorabiles nunch consules maris et me factam de qua fuit receptum instrumentum in possessione notarii infrascripti, vicesima mensis octobris proxime lapsi ad quod me refero latius continetur. Et ideo renunciando excepcioni pecunie non numerate et non solute et doli. In testimonium premissorum presentem vobis facio aphocam de soluto. Actum est hoc Barchinone, tertia die mensis februarii anno a nativitate Domini millesimo CCCCLXXX quinto. Signum Gili Fontanet predicti qui hec laudo et firmo.

Testes huius rei sunt.

Als molt honorables los administradors de la Taula dels depòsits de la ciutat de Barchinona, los cònsols de la mar de la dita ciutat, com lo venerable en Bernat Geronella, mercader, altre dels defenadors de la mercaderia e clavari del dret⁸⁰ del periatge, degé fer, dir e scriure a-n Gil Fontanet, mestre de vedrieres, ciutadà de Barchinona, sinch lliures barchinonines, diem V lliures, per bestretes e en paga porrata de aquelles vint-e-una lliures barchinonines per preu de aquelles tres vedrieres les quals ha fetes en les ons de la dita Lotge segons apar per menut en uns capitols, fets entre los honorables lavores cònsols

78. Repeteix la conjunció e.

79. L'escrivent havia anotat «fil cotó» i rectifica per «fil de lautó».

80. Repeteix «del dret».

81. Repeteix «qui».

de la mar e lo dit Gili Fontanet, en poder del notari desús scrit a XX del mes de octubre proppassat, és largament designat, per ço com volrà fer la dita, continuan aquella e cobrats la present. Scrit en Barchinona a tres de febrer de l'any mil CCCCLXXX sinch.

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 149, Albarans del dret del pariatge 1493-1496: 3-II-1495.)

(Reg. 5f) 29 de gener i 4 de febrer de 1495. Pagaments per diverses coses i feines que calen per posar a lloc la primera de les vidrieres que es fan per a la Casa de la Llotja de Barcelona.

[...] *Més, dit dia, an en Gervasi, havia bestrets per scombrar lo demunt de la Lotge per la obra de la finestra, VI diners.*

[...]

Més a III de febrer per dite comissió, an en Font, per lo loguer del bestiment de la finestra de les vedrieres, I lliura XI sous III.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 149, Albarans del dret del pariatge 1493-1496: 4-II-1495.)

(Reg. 5g) 17 de març de 1495. Es paguen diversos materials que calen per als filats i bastiments de les rosasses de la Casa de la Llotja de Barcelona.

Sit omnibus notum, quod ego Alodius Rocha, faber civis Barchinone, confiteor et recognoscho vobis venerabili Raphaeli Leopard, mercatori civi dicte civitatis, alteri ex defensoribus mercancie clavarioque, iuris periatice, quod dedistis et solvistis michi, in tabula cambii sive depositorum dicte civitatis, septem llibras et duos denarios barchinonenses michi debitas et pertinentes pro rebus inferius designatibus per me facto ad opus domus Lotgie dicte civitatis pro ut h[er]eret aliis continetur in quodam compoto per me et per is tenuto cuius tenor talis est:

Primo, deven los senyors de cònsols e los senyors de defenadors per lo bestiment del filat de la primera vedriera, qui pesa mig quintar, XX lliures, que a rahó de VII diners per lliura, munten II lliures sous X diners.

Més, per dos bastiments dels filats de les altres vedrieres qui⁸¹ pesan I quintar XXXX lliures, a la demunt dita rahó, leva III lliures I sou VIII.

Més, per fusells que són obs per dites vedrieres, qui pesen X lliures, a la demunt dita rahó, V sous X.

Més, per claus ganxats per tenir los filats, qui pesen IIII lliures, a la demunt dita rahó, II sous IIII.

Més, per una clau fin a la capella per en Mas, I sou.

Més, per un cademat fin per la porta de la Dressana qui és devers mar, VI sous.

Més, per adob de dos cadenats per les dites portes de la Dressana, I sou.

Més, per un anell de la porta qui és dalt sobre la Lotge I sou VI.

Que quidem octo partite simul iuxte sumam capiunt dictarum septem librarum et duorum denariorum Barchinonenses. Et ideo renunciando excepcioni pecunie non numerate et non solute et doli. In testimonium premissorum presentem vobis facio apocham de soluto. Actum est hoc Barchinone, decima septima die mensis marcii anno a nativitate Domini millesimo CCCCLXXXX quinto. Signum Alodii Rocha predicti qui hec laudo et firmo.

Testes huius rei sunt discretus Bartholomeus Nesplers, notarius civis, et Petrus Corder, scriptor Barchinone.

Als molt honorables los administradors de la Taula dels depòsits de la ciutat de Barchinona los cònsols de la mar de la dita ciutat, com lo venerable en Raphel Lehopard, mercader, altre dels defenadors de la mercaderia e clavari del periatge degé fer, dir e scriure a n'Aloy Rocha, ferrer, ciutedà de la dita ciutat, set lliures e dos diners barchinonins, diem VII lliures e dos diners, ha ell degudes per certes obres de son ofici ha fetes ha ops de la Lotge segons és contengut en hun compte per ell tingut e en l'època de la dita quantitat per ell fermada, insertat per ço com volrà fer la dita, continuan aquella e cobrats la present. Escrit en Barchinona, a desset de març any mil CCCCLXXXX sinch.

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 149, Albarans del dret del pariatge 1493-1496: 17-III-1495.)

(Reg. 5b) 31 de març de 1495. Pagament a Gil Fontanet de part de les tres vidrieres realitzades a les tres rosasses de la Casa de la Llotja, així com dels seus filats de ferro, i per altres feines fetes en una de les grans finestres de la Duana de la Llotja.

Sit omnibus notum quod ego Gilius Fontanet, pictor aut magister de vedrieres civis barchinone, confiteor et recognoscho vobis venerabili Raphaeli Lehopard, mercatori civi dicte civitatis, alteri ex defensoribus mercancie clavarioque iuris periatice quod dedistis et solvistis michi in Tabula cambii sive depositorum dicte civitatis decem septem libras duodecim solidos et sex denarios barchinonenses michi debitas et pertinentes rationibus sequentibus videlicet undecim libras ad complementum illarum viginti unius librarum barchinonenses ratione et pro precio illarum trium vedriarum per me factas in tribus Ons dicte Lotgie de quibus extitit facta dicta avinentia per et inter honorabiles consules maris et defensores mercancie dicte civitatis parte ex una, et me dictum Gilium Fontanet parte ex altera, pro ut de dicta concordia constat instrumentum inde recepto in possessione Bartholomei Sunnes auctoritate regia notarii publici Barchinone infrascripti [en blanc] die mensis [en blanc] anno a nativitate Domini millesimo CCCCLXXXX quarto. Item et ex alia parte sex libras duodecim solidos et sex denarios barchinonenses pro laboribus per me sustentatis in texendo los filats

de ferro qui positi sunt coram qualibet dictarum trium vedriarum et per aliis laboribus per me sustentatis ultra dictam concordiam in aliis operibus factis ad opus dicte Lotgie et cuiusdam fenestre ex fenestris magnis que sunt in Duana domus dicte Lotgie de quibus vobis dedi compotum in quodam papiri folio quod compotum fuit recognitum per venerabilem Bernardum Geronella, alterum ex dictis defensoribus que quidem omnes prorate predictae simul in iste sumam capiunt dictarum decem septem librarum duodecim solidorum et sex denariorum barchinonensium. Et ideo renunciando excepciones pecunie non numerate et non solute et doli. In testimonium premissorum presentem vobis facio apocham de soluto. Actum est hoc Barchinone, tricesima prima die mensis marcii anno a nativitate Domini millesimo CCCCLXXXX nonagesimo quinto. Signum Gilii Fontanet predicti qui hec laudo et firmo.

Testes huius rei sunt.

Als molt honorables los administradors de la Taula dels depòsits de la ciutat de Barchinona, los cònsols de la mar de la dita ciutat, com lo venerable en Raphel Lehopard, mercader, altre dels defenadors de la mercaderia e clavari del dret del periatge, degé fer, dir e scriure a-n Gil Fontanet, pintor e mestre de vadrieres, ciutedà de Barchinona, desset lliures dotze solidos e sis diners barchinonesos, diem XVII lliures XII solidos e VI diners, ha ell degudes e pertanyents, ço és XI lliures a compliment de aquelles XXI lliures per lo preu de tres vedrieres ha fetes qui són en les Ons de la Casa de la dita Lotge e d'altre part VI lliures XII sous VI per diversos treballs per ell fets en adops de altres coses fetes en la Casa de la Lotge pertanyents a pagar al dit dret segons és contengut en hun compte per ell tingut e per lo dit clavari e defenedor, vist e regonegut, per ço com volrà fer la dita, continuan aquella e cobrats la present. Escrit en Barchinona, a XXXI del mes de març de l'any mil CCCCLXXXX sinch.

Perot Miquel, cònsol.

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 149, Albarans del dret del pariatge 1493-1496: 31-III-1495.)

(Reg. 5i) 31 de març de 1495. Pagament per les feines i els materials que calen per a les bastides per col·locar les rosasses de la Casa de la Llotja de Barcelona.

[...]

Més, a XXI de dit, doni a n'en Johan Çafont, mestre de la Lotge, per jornals e loguer de talles e cordes per los bastiments de les vedrieres de la Lotge, I lliura XII sous.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 149, Albarans del dret del pariatge 1493-1496: 31-III-1495.)

(Reg. 5j) 6 d'abril de 1495. Pagament per les feines i els materials que calen per a les bastides per col·locar les rosasses de la Casa de la Llotja de Barcelona.

[...]

Més, a XIII de dit, per comissió d'en Raphel Lehopard, doni a n'en Teixidor, fuster de la Lotge, per loguer de fuste e cordes per les vedrieres, XXVI sous.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 149, Albarans del dret del pariatge 1493-1496: 6-IV-1495.)

(Reg. 6) Gil Fontanet fa la vidriera per a la finestra que dóna a la Taula del Dret del Pariatge de la Casa Llotja de Barcelona.

(Reg. 6a) 22 d'abril de 1496. Deliberació sobre la conveniència de fer una vidriera a la finestra que dóna llum a la Taula del Dret del Pariatge.

[...]

Lo sinquen cap o fet fonch que no ignore lo dit e present Consell com en les finestres de la Casa de la Lotge ha encerats.

[...]

Sobre lo sisen⁸² cap o fet de la vadriera que dessus es stat proposat seria bo sia feta a la finestra o portal qui és al costat de la scala qui munta alt al porxo qui és sobre la Lotge, vist lo dit Consell quant és necessari la claror de la dita finestra, axí per la Taula del dret del periatge qui és davant dita finestra e la Taula de la Ciutat e la Taula del contrast qui stan davant la dita finestra e de aquella totes tres les dites taules ne reseben gran claror lo que no poden en temps de grans vents ne los ancerats quant hi són qui no donen prou claror, e considerades les despeses que de costum se han de fer per los dits ancerats que los grans vents rompen e squincen tot sovint, lo dit e present Consell, lo fer de la dita vadriera e lo cost de aquella e com se farà e totes coses per aquella o per lo fer e metre aquella, ho comet e remet als dits honorables cònsols y defenedors de la mercaderia qui haran càrrech de tractar, manajar e fer fer la dita vadriera en tot lo que master hi haia, donant e cometent-ne lo dit e present Consell als dits honorables cònsols y defenedors totes lurs veus ab plenissima potestat e que lo cost e missions de la dita vadriera se pach de peccúnies del dret del periatge.

[...]

(AHCB, Consolat de Mar I-4, Registre de deliberacions 1496-1501, f. 5r i 6v.)

(Reg. 6b) 22 d'abril de 1496. Decisió de fer la vidriera de la finestra que dóna llum a la Taula del Dret del Pariatge.⁸³

[...]

Vidriera fos feta a la finestra de la Lonja que dóna claror a la Taula del dret del periatge, y de la Ciutat.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 195, Repertori del notari Luis Rufet 1601-1639, f. 161r.)

(Reg. 6c) 1 de juny de 1496. Pagament per les feines de preparació de la finestra on ha de col·locar-se una vidriera.

[...]

Més, dit dia an en Font,⁸⁴ mestre de la Lotge, per part del que ha de haver per la finestra hon se metrà la vadriera, I sou IIII [diners].

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 149, Albarans del dret del pariatge 1493-1496: 1-VI-1496.)

(Reg. 6d) 14 de juny de 1496. Pagament al notari Bartomeu Sunnes pels capítols fets entre els cònsols de mar i Gil Fontanet per la vidriera del costat de la Taula del Pariatge, a la Casa de la Llotja de Barcelona.

[...]

Ítem, a XXVIII de abril de dit any, per los capítols fets entre marmessors de cònsols e mestre Gili Fontanet, mestre de vedrieres, per la vadriera que lo dit Fontanet ha promés fer en Lotge, al costat de la Taula del periatge, XI sous.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 149, Albarans del dret del pariatge 1493-1496: 14-VI-1496.)

(Reg. 6e) 14 de juny de 1496. Pagament a Gil Fontanet de part del preu de la vidriera de la Casa de la Llotja que és al costat de la Taula del Dret del Pariatge.

Sit omnibus notum quod ego Gilius Fontanet, magister de vadrieres civis Barchinone, confiteor et recognosco vobis, venerabili Michaeli Mediona, mercatori civi Barchinone alteri ex defensoribus mercancie clavarioque iuris periatice, quod dedistis et solvistis michi in Tabula cambii sive depositorum dicte civitatis, sexdecim llibras barchinonenses in solutum prorata et pro bistracta quam michi facitis de presenti pro illa scarata sive precio quod habere debeo pro illa vadriera quam in presentiam ex delliberacione Consilii de vint dicte Lotgie facio et opero in et pro quadam

82. Hauria de dir *cinquè*. Els casos estan mal ordenats en les seves conclusions.

83. Document esmentat per Moliné (1914, p. 333).

84. Prèviament escriu «Solsona, mestre de cases» i hi passa ratlla damunt.

magna fenestra domus Lotgie mercatorum, scilicet in illa fenestra que est in latere Tabule iuris periatice et ad latus scale per quam ascenditur de dicta domo Lotgie ad scala que est supra Duana dicte Lotgie de qua scarata fuerunt inter honorabiles consules maris anni proximi presenti et defensores mercancie ex una parte et me ex parte altera facta certa capitula de quibus fuit receptum instrumentum in posse notarii infrascripti, XXVIII die mensis aprilis proxime lapsi. Et ideo renunciando excepcione pecunie non numerate et non [solute et] doli. In testimonium premissorum presentem vobis facio apocham de soluto. Actum est hoc Barchinone, quarta decima die mensis junii anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo nonagesimo sexto. Signum Amatoris Comes predicti, qui hec laudo et firmo.

Testes huius rei sunt proxime dicti.

Als molt honorables los administradors de la Taula dels depòsits de la ciutat de Barchinona, los cònsols de la mar de la dita ciutat, com lo venerable en Miquel Mediona, mercader, altre dels defenedors de la mercaderia e clavari del dret del periatge, degé fer, dir e scriure a-n Gili Fontanet, mestre de vedrieres, ciutedà de Barchinona, setze lliures barchinoneses, diem XVI lliures, a ell degudes en paga porrata per bastreta ha ell feta per lo preu de la scarada concordada per la vadreria que, per nosaltres, dits cònsols e defenedors de la mercaderia és stada deliberada fer en una finestra de la Casa de la Lotge que és al costat de la Taula del dret⁸⁵ del periatge e al costat de la scala qui munta alt, sobre la Duana de la Lotge, per ço com volrà fer la dita, continuan aquella e cobrats la present. Escrit en Barchinona, a XIII de juny de l'any mil CCCC LXXX viii.⁸⁶

Pere Squarit, cònsol.

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 149, Albarans del dret del pariatge 1493-1496: 14-VI-1496.)

(Reg. 6f) 1 de juliol de 1496. Pagament fet al vidrier Mateu Llorens pel vidre que ven per a la vidriera que Gil Fontanet fa per a la Casa de la Llotja de Barcelona, per a la finestra que hi ha al costat de la Taula del Dret del Pariatge.

Sit omnibus notum quod ego Gilius Fontanet, magister de vedrieres civis Barchinone, confiteor et recognosco vobis venerabili Michaeli Mediona, mercatori alteri ex defensoribus mercancie clavarique iuris periatice, quod dedistis et solvistis michi in Tabula cambii sive depositorum dicte civitatis sive per me et de mei voluntate Matheo Lorens, vitriario civi dicte civitatis viginti unam llibras barchinonenses cui ipsas ego debeo pro precio trium quintalium de vidre quem abeo, emi, habui et recepi ad opus illius vadreria quam in presentiam, de mandato honorabilium consulum maris et vestri dictorum defensorum mercancie facio et operor per quadam fenestra magna domus Lotgie mercatorum que est in latere Tabule dicti iuris periatice ad latus scale per quam ascenditur de dicta domo Lotgie ad scalam que est supra Duana dicte Lotgie et sunt dicte duodecim llibras et duo

latere⁸⁷ Tabule dicti iuris periatice ad latus scale per quam ascenditur de dicta domo Lotgie ad scalam que est supra Duana dicte Lotgie et sunt de viginti una llibras in solutum prorata precii dicte vadreria. Et ideo renunciando excepcioni pecunie non numerate et non solute et doli. In testimonium premissorum presentem vobis facio apocham de soluto. Actum est hoc Barchinone, prima die mensis iulii anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo nonagesimo sexto. Signum Gili Fontanet, predictus qui hec laudo el firmo.

Testes huius rei sunt Jacobus Buadella, notarius, et Michael Sunnes, scriptor civis Barchinone.

Als molt honorables los administradors de la Taula dels depòsits de la ciutat de Barchinona, los cònsols de la mar de la dita ciutat, com lo venerable en Michel Mediona, mercader, altre dels defenedors de la mercaderia e clavari del dret del periatge, degé fer, dir e scriure a-n Gili Fontanet, mestre de vedrieres, ciutedà de la dita ciutat e per ell e de sa voluntat a-n Matheu Llorens, vadrer, ciutedà de la dita ciutat, vint-e-una lliures barchinoneses, diem XXI lliures, al dit Matheu Lorens degudes per tres quintars de vidres qui servexen per la vadreria de la finestra qui és dins la Casa de la Lotge, al costat de la Taula del dit dret del periatge, e són en paga porrata del preu de la dita vadreria que lo dit Gili Fontanet de present, de manament de nosaltres dits cònsols e dels defenedors de la mercaderia, havent-ne plena pot[est]at del Consell de vint de la Lotge, de present fa obrar a obs e per la dita finestra, per ço com volrà fer la dita, continuan aquella e cobrats lo present. Escrit en Barchinona a lo primer die del mes de juliol de l'any mil CCCC LXXXVI.

Pere Squarit, cònsol.

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 149, Albarans del dret del pariatge 1493-1496: 1-VII-1496.)

(Reg. 6g) 27 de juliol de 1496. Pagament pel ferro que cal per a la vidriera que Gil Fontanet fa per a la Casa de la Llotja de Barcelona, al costat de la Taula del Dret del Pariatge.

Sit omnibus notum quod ego Gilius Fontanet, magister de vedrieres civis Barchinone, confiteor et recognosco vobis venerabili Michaeli Mediona, mercatori alteri ex defensoribus mercancie clavarique iuris periatice, quod dedistis et solvistis michi sive per me et de mei voluntate Alodio Rocha, fabro civi Barchinone, in Tabula cambii sive depositorum dicte civitatis duodecim llibras et duos solidos barchinonenses cui ipsas ego debebam racione et pro precio quatuor [quintales] et quinque llibras ferri sive de ferro quem abeo, emi, habui et recepi ad opus illius vadreria quam in presentiam, de mandato honorabilium consulum maris et vestri dictorum defensorum mercancie facio et operor per quadam fenestra magna domus Lotgie mercatorum que est in latere Tabule dicti iuris periatice ad latus scale per quam ascenditur de dicta domo Lotgie ad scalam que est supra Duana dicte Lotgie et sunt dicte duodecim llibras et duo

85. Repeteix «del dret».

86. Hauria de dir *siz*.

87. Escriu «inllatere».

solidi in solutum provata precii dicte vedriere. Et ideo renunciando exceptioni pecunie non numerate et non solute et doli. In testimonium premissorum presentem vobis facio apocham de soluto. Actum est hoc Barchinone, vicesima septima die mensis julii anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo nonagesimo sexto. Signum Gili Fontanet, predicti qui hec laudo et firmo.

Testes huius rei sunt Jacobus Buadella, notarius, et Michael Sunnes, scriptor Barchinone.

Als molt honorables los administradors de la Taula dels depòsits de la ciutat de Barchinona, los cònsols de la mar de la dita ciutat, com lo venerable en Miquel Mediona, mercader, altre dels defenedors de la mercaderia e clavari del dret del periatge, degé fer, dir e scriure a-n Gili Fontanet, mestre de vedrieres, ciutedà de Barchinona, e per ell e de sa voluntat a n'Aloy Rocha, ferrer, ciutedà de Barchinona, dotze lliures dos solidos barchinoneses, diem XII lliures II sous, al dit Aloy Rocha degudes per quatre quintars e sinch lliures de ferro que serveix per la vadriera de la finestra qui és dins la Casa de la Lotge, al costat de la Taula del dit dret del periatge, e són en paga porrata del preu de la dita vadriera que lo dit Gili Fontanet, de manament de vosaltres dits cònsols e dels defanadors de la mercaderia, havent-na plena pot[est]at del Consell de vint de la Lotge, de present fa e obra a obs e per la fanestre demunt dita. Per ço, com volrà fer la dita, continuan aquella e cobrats lo present. Escrit en Barchinona a XXVII del mes de juliol de l'any mil CCCC LXXXVI.

Pere Squarit, cònsol.

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 149, Albarans del dret del pariatge 1493-1496: 27-VII-1496.)

(Reg. 7) Vidrieres sobre el portal que dona entrada a l'hort de la Llotja i a la finestra que és al costat d'aquest portal.

(Reg. 7a) 23 de gener de 1497. Deliberació sobre la conveniència de fer dues vidrieres, l'una a la claraboia del portal de la Llotja que dona entrada a l'hort i l'altra per a la finestra situada a l'esquerra del dit portal.⁸⁸

[...]

Lo segon cap o fet fonch que no ignora lo dit e present Consell la vadriera que per los honorables cònsols proppassats predecessors lurs ab deliberació de l'honorable Consell de Vint de la dita Lotge és stada feta a la finestra⁸⁹ qui és al costat de la Taula del dret del periatge e quant aquella enbelleix e decora la Casa de la Lotge, e perquè ls par que la dita Casa de la Lotge seria molt decorada e enbellida si ni havia huna altre de vedriera en la claravolla qui és sobre lo portal qui entre en l'ort o verger de la dita Lotge, per ço ells dits cònsols ho proposen al dit e present que si a aquells apaera per decoració e enbelliment de la dita Casa de la Lotge pac, e per-

que los ancerats que tots anys se han de fer per tapar dita claravolla qui aporten de quiscun any molta despesa a la dita Lotge e al dit dret lo que havent-hi vadriera no faria, que si aparia al dit e present Consell que per los dits respectes se fassa de present que per aquell ne sia feta la deliberació y conclusió que li aparega.

Hoyda la dita proposició.

[...]

Sobre lo segon cap o fet de la dita vadriera fahedora sobre lo portal o claravolla qui és sobre lo portal de l'ort de la Lotge o qui de la Casa de la Lotge se entre en lo dit ort o verger de la Lotge, lo dit e present Consell fa deliberació e conclusió que, atès que fer la dita vadriera redunda en gran ornament⁹⁰ de la dita Casa de la Lotge e en stalvi de despeses que ordinariament quiscun any se havien a fer per renovar los ancerats que acostumen de tenir per tenir tanchades dites claravoyes per rahó dels vents, per ço, et alias, lo dit e present Consell fa deliberació y conclusió que no sols sia feta la dita vadriera sobre lo dit portal, més encara que sien fetes dues vadrieres, la huna sobre lo dit portal del dit ort de la Lotge com es stat proposat per los dits honorables cònsols, més encara huna altre vadriera en l'altre vadriera en l'altre finestra qui és a l'altre costat del dit portal del dit ort a la part de allí ha hon se acostuma de fer lo encant, e que lo cost e despesa de les dites dues vadrieres lo que sia se pach de peccúnies del dret del periatge, sens empero no excedescha més amunt de cent sinquantia lliures barchinoneses, pagant-se com dit és de peccúnies del dit dret, havent-hi peccúnies del dit dret, que no havent-hi peccúnies del dit dret no-s puscha manllevar a censal ni ha altre interès per haver aquelles. E per exequció de la dita deliberació e conclusió e per dar forma e manera que dites dues vadrieres se fassen es spedesquen com millor se puxa, e la dita conclusió sortescha son acabament e efecte, lo dit e present Consell ho comet e remet als dits honorables cònsols qui ara són e seran e als defenedors de la mercaderia e a dues persones per los dits honorables cònsols elegidores ab facultat de poder aquelles en tot o en part variar o mudar, huna e moltes vegades a conaguda dels dits honorables cònsols, donant e cometent lo dit e present Consell les dites coses totes e sengles e dependents e emergents de aquelles als dits honorables cònsols e als dits defenedors e prohòmens per los dits honorables cònsols elegidors, ab tal e tanta potestat qual e quanta ne ha [e] en té lo dit e present Consell. E per exequció de la dita deliberació per los dits honorables cònsols en virtud de la dita potestat ha ells per lo dit Consell atribuïda, fonch procehit en fer e fonch feta elecció per los dits honorables cònsols de les dites dues persones, e són les desús scrites.

Mossèn Johan Steve. Narcís Nicholau de Croanyes.

[...]

(AHCB, Consolat de Mar I-4, Registre de deliberacions 1496-1501, f. 34r i v.)

(Reg. 7b) 3 de febrer de 1503. Anotació del pagament a Gil Fontanet per adobar la vidriera del portal de l'hort de la Llotja.

88. Esmentat al Repertori del notari Rufet (AHBC, Llibre de la Junta de Comerç, núm. 195, f. 161r), tot i que només fa referència a la vidriera ja feta a la finestra que dona llum a la Taula del Dret del Pariatge.

89. Primer escriu «al costat» i hi passa ratlla damunt.

90. Primer escriu «abillament» i hi passa ratlla damunt.

[...]
Més, a mestre Gili Fontanet, per adobar la vedriera del portal de l'ort de la Lotge, VI sous.
 [...]

(BAB, Consolat de Mar M-43, Clavaria o rebudes 1502-1506: 3-II-1503.)

(Reg. 8) Gil Fontanet s'encarrega de la vidriera o vidrieres del portal de llevant de la Llotja, que dóna a la plaça de la Casa del General.

(Reg. 8a) 5 de novembre de 1498. Deliberació, i autorització per part del Consell de Vint, de la proposta dels cònsols d'encarregar una vidriera per a la finestra situada sobre el portal de llevant, tot i que sembla que s'autoritza primer la realització de la vidriera de la finestra que flanqueja el portal per la banda de mar. Descripció de la situació de les tres vidrieres fetes a la façana de ponent de la Llotja.

[...]
Sobre lo segon cap o fet, fonch que ells, dits cònsols, han pensat que, atès que al cap o a la part vers ponent de la Casa de la Lotge són stades fetes tres vadrieres, la huna sobre \una finestra⁹¹ de la dita Casa de la Lotge qui entre al verger de la dita Lotge e les dues a les dues finestres de la dita Casa qui són propícies al dit portal, que par ha ells, dits cònsols, que, per ornament de la dita Casa de la Lotge, serie bé ne sia feta, de present, una vadriera sobre lo portal de la dita Casa de la Lotge qui és a la part de llevant, e perquè los defenedors de la mercaderia seria stat sentit del cost de aquella, crehent que costarà circa de vuytanta lliures barceloneses, per ço ells, dits cònsols, ho proposaven al dit e present Consell perquè si a aquell apaixa fahedor que per lo dit Consell ne sia feta la deslberació y conclusió que li aparega.

[...]
Sobre lo segon cap o fet de la vadriera fahedora en la finestra de la Casa de la Lotge a la part de llevant, lo dit e present Consell fa deliberació y conclusió que sia feta de present una vadriera a huna de les finestres de la dita Casa de la Lotge a la part de llevant, ço és a aquella finestra qui és més proprícia a la part de la marina, e que lo cost e despese de aquella se pach de peccúnies del dret del periatge, a conaguda dels honorables cònsols y dels defenedors de la mercaderia, cometent lo dit e present consell la composició e exequció de aquella als dits honorables cònsols y defenedors de la mercaderia, ab totes e sengles coses dependents e emergents de aquella e ab pleníssima e larga potestat.

[...]

(AHCB, Consolat de Mar I-4, Registre de deliberacions 1496-1501, f. 90r i v i 91r.)

(Reg. 8b) 5 de novembre de 1498. Anotació sobre la realització d'una vidriera a la finestra de la Llotja que dóna a llevant.

[...]
Vidriera fos feta a la finestra de la Lonja que és a la part de llevant.
 [...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 195, Repertori del notari Luis Rufet 1601-1639, f. 161r.)

(Reg. 8c) 14 de març de 1499. Àpoca i albarà corresponents a l'encàrrec fet per part dels cònsols a Gil Fontanet per la realització d'una vidriera sobre el portal de llevant de la Llotja, davant la plaça de la Casa del General, i per la qual rep 30 lliures.

[...]
Sit omnibus notum quod ego Gilius Fontanet, magister de vedrieres civis Barchinone, confiteor et recognosco vobis venerabili Narcisso Nicholau de Croannes, mercatori civi dicte civitatis, alteri ex defensoribus mercancie, clavarioque iuris periatice, quod dedistis et solvistis michi in Tabula cambii sive depositorum dicte civitatis, triginta llibras barchinonenses quas de voluntate et mandato honorabilium consulum maris et dicte civitatis in presentiarum michi bistrabit et sunt in solutum prorata precii cuiusdam vidriere quam de presenti facere permisi supra portale maris domus Lotgie mercatorum dicte civitatis ad parte orientis iuxta formam, seriem et tenorem quorundam capitulorum inter ipsos honorabiles consules maris cum interventu honorabilium defensorum mercancie et procerum mercatorum herencium plenum posse a Consilio de vint dicte Lotgie celebrato [en blanc] mensis february proxime lapsi. De quibus capitulis fuit receptum et testificatum instrumentum in posse Bartholomei Sunnes, notarii infrascripti, terciadecima mensis marcii. Et ideo renunciando excepcioni pecunie non numerate et non solute et doli. In testimonium premissorum presente vobis, facio apocham de soluto. Actum est hoc Barchinone quartadecima die mensis marcii anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo nonagesimo nono. Signum Gili Fontanet predicti, qui hec laudo et firmo.

Testes proxime dicti.

Als molts honorables los administradors de la Taula dels depòsits de la ciutat de Barchinona, los cònsols de la mar de dita ciutat, com lo venerable en Narcís Nicholau de Croanyes, mercader, altre dels defenedors de la mercaderia e clavari del dret del periatge, degé fer, dir e scriure a-n Gili Fontanet, mestre de vedrieres, ciute-dà de Barchinona, trenta lliures barchinonenses, diem XXX lliures que, de manament de nosaltres dits cònsols, li són bestretes en paga e prorata del preu de les vedrieres les quals per nosaltres, dits cònsols e defenedors de la mercaderia, ab Consell dels prohòmens havents-ne plen poder del Consell de vint de la Lotge, són stades de-

91. Primer escriu «lo portall» i hi passa ratlla damunt.

liberades fer sobre lo portal de la Lotge qui és a la part de levant de la dita Lotge, lo qual hix davant la plassa de la Casa del General. Per ço com volrà fer la dita, continuan aquella e cobrats la present part en Barchinona, a XIII del mes de març de l'any MLCCCC-LXXXVIII.

Johan Lull, cònsol.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 150,
Èpoques 1499-1502: 14-III-1499.)

(Reg. 8d) 16 d'abril de 1499. Pagament a Joan Font, mestre de cases, per les feines realitzades en l'obra de la vidriera feta al portal.

[...]

Primo, a XIII de abril, an en Johan Font, mestre de casas, per jornals de la obra de la vidriera del portal, segons un comte, I lliura XIII sous.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 150,
Èpoques 1499-1502: 16-IV-1499.)

(Reg. 8e) 15 de maig de 1499. Pagament a en Roca, ferrer, per posar les gafes de ferro a les vidrieres del portal de la Llotja.

[...]

Més, a VI de dit a-n Rocha, ferrer, per metre les gafes de ferro a les vidrieres del portal de la Lotge, VI sous.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 150,
Èpoques 1499-1502: 15-V-1499.)

(Reg. 8f) 17 de març de 1500. Àpoca i albarà corresponents al segon pagament a Gil Fontanet per la vidriera del portal de llevant de la Llotja.

Sit omnibus notum quod ego Gilius Fontanet, magister de vidrieres, civis Barchinone, confiteor et recognosco vobis venerabili Petro Seguer, mercatori civi dicte civitatis, alteri ex defensoribus mercancie, clavarioque iuris periatoci, quod dedistis et solvistis michi in Tabula cambii sive depositorum dicte civitatis, triginta libras barchinonenses, in solutum prorata et per secunda solutione que habere debeo pro illa vedriera quam in presenciarum facio et operor ex deliberacione Consilii de vint dicte Lotgie supra portale domus Lotgie mercatorum dicte civitatis, a parte orientis, quam juxta formam certorum capitulorum inter honorabiles consules maris proxime preteritos nomine dicte Lotgie ex una et me partibus ex altera factorum extitit receptum instrumentum in posse notarii infrascripti die et anno in eo contentis quibus me refero

latius continentur sum obligatus facere, operari et mittere supra dictum portale. Et ideo renunciando exepcione pecunie non numerate et non solute et doli. In testimonium premisorum presentem vobis, facio apocham de soluto. Actum est hoc Barchinone, decima septima die mensis marcii anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo. Signum Gili Fontanet predicti, qui hec laudo et firmo.

Testes huius rei sunt proxime dicti.

Als molts honorables los administradors de la Taula dels depòsits de la ciutat de Barchinona, los cònsols de la mar de dita ciutat, com lo venerable en Pere Seguer, mercader, altre dels defenedors de la mercaderia e clavari del dret del periatge, degé fer, dir e scriure a-n Gili Fontanet, mestre de vedrieres, ciutedà de dita ciutat, trenta lliures barchinoneses, diem XXX lliures sous, e són en paga prorata e per la segona paga del preu de aquella vedriera que per deliberació del Consell de vint de la Lotge ara de present fa e obra, e és tingut fer e obrar, sobre lo portal de la Casa de la Lotge, a la part de sol hixent, juxta forma de certs capitols entre los honorables cònsols de la mar de Barchinona, havents-ne plen poder del dit Consell de una part, e lo dit Gili Fontanet de la part altra fets. Per ço, com volrà fer la dita, continuan aquella e cobrats lo present. Escrit en Barchinona, a XVII del mes de febrer de l'any mil e sinc-cents.

Francesc de Marino, cònsol.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 150,
Èpoques 1499-1502: 17-III-1500.)

(Reg. 8g) 22 d'abril de 1500. Diferents pagaments per l'obra de la bastida de la vidriera del portal de la Llotja.

[...] XXVII de mars...

Més, dit dia, a-n Johan Seranti e Miguel Olmer, per pinar lo lenyam de la bastida de la vedriera alt a la Lotge, VI sous.

[...] XIII de abril...

Més, dit dia, a-n Anthony Puig, sparter, per sis trunyes, dues scombres, serviren per la bastida de la vedriera e per lo sterenyinar de la Lotge, III sous X.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 150,
Èpoques 1499-1502: 22-IV-1500.)

(Reg. 8h) 29 d'abril de 1500. Pagament al notari Bartomeu Sunnes de la meitat del salari acordat per la firma dels capitols corresponents a la vidriera que ha de fer Gil Fontanet al portal de llevant de la Llotja.

[...]

Item, per mig salari dels capitols fets entre los honorables cònsols e en Gili Fontanet, mestre de vedrieres, per la vidriera que ha

de fer sobre lo portal de la Casa de la Lotge a la part de levant, tretze sous.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 150, Àpoques 1499-1502: 29-IV-1500.)

(Reg. 8i) 20 de juny de 1500. Pagament a Joan Safont, mestre de cases, per l'adob de la bastida de les vidrieres de Llotja.

[...] VI de juny...

Més, dit dia, doní a-n Johan Çafont, mestre de cases, per adops de la Dressana e adops de la bastida de les vedrieres fins lo present dia, II lliures II sous.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 150, Àpoques 1499-1502: 20-VI-1500.)

(Reg. 8j) 9 de juliol de 1500. Àpoca corresponent al cobrament per part del notari Bartomeu Sunnes dels seus honoraris —probablement la part que li faltava cobrar— per la firma d'uns capítols signats per Gil Fontanet per la confecció d'una vidriera.

[...]

Iiem, a XXX de abril any mil e sinch-sents, per los capítols de la vedriera fets entre marmessors de Cònsols proppassats e los defenedors de la mercaderia de una part, e en Gili Fontanet, mestre de vedrieras, de la part altra, XIII sous.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 150, Àpoques 1499-1502: 9-VII-1500.)

(Reg. 8k) 21 d'agost de 1500. Àpoca i albarà incomplet corresponents al cobrament per part de Gil Fontanet de la meitat de les 120 lliures promeses per la realització de la vidriera situada sobre el portal de llevant de la Llotja.

[...]

Sit omnibus notum quod ego Gilius Fontanet, magister de vedrieres, civis Barchinone, confiteor et recognosco vobis, venerabili Petro Bonavia, mercatori civi dicte civitatis, alteri ex defensoribus mercancie, clavarioque iuris periatoci, quod dedistis et solvistis michi in Tabula cambii sive depositorum dicte civitatis, sexaginta libras barchinonenses michi debitas ad complementum illarum centum viginti librarum barchinonenses que michi promisse fuerunt tradi et solvi per honorabiles consules maris dicte civitatis pro faciendo, operando et perficiendo illam vedrieram quam feci supra

portale domus Lotgie dicte civitatis a parte orientis iuxta formam certorum capitulorum inter dictos honorabiles consules maris nostre dicte Lotgie ex una, et me partibus ex altera, factorum et firmatorum in posse notarii infrascripti, quartadecima die mensis marcii anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo nonagesimo nono, causis et racionibus in eis contentis quibus me refero. Et ideo renunciando excepcioni pecunie non numerate et non solute et doli. In testimonium premisorum presentem vobis facio apocham de soluto. Actum et hoch Barchinone, vicesima prima die mensis augustus anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo. Signum Gili Fontanet predicti, qui hec laudo et firmo.

Testes huius rei sunt proxime dicti.

Als molts honorables los administradors de la Taula dels depòsits de la ciutat de Barchinona, los cònsols de la mar de la dita ciutat, com lo venerable en Pere Bonavia, mercader, ciutadà de Barchinona, altre dels defenedors de la mercaderia e clavari del dret del periatge, degé fer, dir e scriure a-n Gili Fontanet, mestre de vedrieres, ciutadà de la dita ciutat, sexanta lliures barchinonensis, diem.⁹²

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 150, Àpoques 1499-1502: 21-VIII-1500.)

(Reg. 8l) 13 de setembre de 1500. Diversos pagaments referents a la retirada del pont d'una vidriera, probablement al portal de llevant de la Llotja.

[...] agost...

Més, a XIII de dit, als bastaxos qui desferen lo pont de la vedriera e pujaren lo lenyam alt a la Lotga, III sous.

[...] XXXI de agost...

Més dit dia an en Puig, sperter, per tres trunyelles per les vidrieres, I sou III.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 150, Àpoques 1499-1502: 13-IX-1500.)

(Reg. 8m) 22 de setembre de 1500. Pagament a en Safont, mestre de cases, per desfer les bastides de la vidriera del portal de la Llotja.

[...] III de setembre...

Més, dit dia, an en Çafont, mestre de cases, per les teules e per dos migjournals de la Dressana, e per desfer les bestides de la vidriera del portal, XI sous.

[...] setembre...

Més, a X de dit, per tres trunyelles serviren per bestides a les vidrieres, I sou III.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 150, Àpoques 1499-1502: 22-IX-1500.)

92. La resta del full, en blanc.

(Reg. 9) Gil Fontanet i el pintor Bartolomé Bermejo s'encarreguen de confeccionar la vidriera del primer revolt de la Llotja, on es representarà la Virtut de la Fe.

(Reg. 9a) 20 d'abril de 1500. Anotació sobre la vidriera del primer revolt de la Llotja.⁹³

[...]
Vidriera feta en lo primer revolt de la Lonja ab la història de la Fe, fos pagada.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 195, Repertori del notari Luis Rufet 1601-1639, f. 161r.)

(Reg. 9b) 17 de maig de 1500. Àpoca que recull la bestreta feta al pintor Bartolomé Bermejo per la feina feta —probablement el patró— per a les vidrieres de la Llotja.⁹⁴

[...] V de maig...
Més, dit dia an en Bonavia, havia bestret al Vermejo per les vedrieres, I lliura IIII sous.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 150, Èpoques 1499-1502: 17-V-1500.)

(Reg. 9c) 15 de juny de 1500. Àpoca i albarà corresponents al pagament a Gil Fontanet de la primera paga d'una vidriera situada en un dels sis finestrals de la Llotja.

[...]
Sit omnibus notum quod ego Gilius Fontanet, magister de vedrieres, civis Barchinone, confiteor et recognosco vobis, venerabili Petro Bonavia, mercatori civi dicte civitatis, alteri ex defensoribus mercancie, clavarioque iuris periatice, quod dedistis et solvistis michi in Tabula cambii sive depositorum dicte civitatis, decem nonam libras et sexdecim solidos barchinonenses ad complementum illarum viginti unius librarum que ego habere debeo pro prima solutione precii illius vedrierie que in presentiarum operari et facere teneor in uno ex illis sex revolts domus Lotgie mercatorum dicte civitatis, juxta formam quorundam capitulorum inter honorabiles consules maris Barchinone proxime preteritos et me factorum, de quibus fuit firmatum quondam publicum instrumentum in posse notarii infrascripti, tricesima die mensis aprilis proxime lapsi anni presentis et infrascripti. Et ideo renunciando

excepcioni pecunie non numerate et non solute et doli. In testimonium premissorum presentem vobis facio apocham de soluto. Actum et hoch Barchinone, quintadecima die mensis junii anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo. Signum magister Gili Fontanet predicti, qui hech laudo et firmo.

Testes huius rei sunt Michael Sunnes, notarius civis Barchinone.

Johannes Fochences, scriptor Barchinone.

Als molt honorables los administradors de la Taula dels depòsits de la ciutat de Barchinona, los cònsols de la mar de dita ciutat, com lo venerable en Pere Bonavia, mercader, altre dels defenedors de la mercaderia e clavari del dret del periatge, degé fer, dir e scriure a-n Gili Fontanet, mestre de vedrieres, ciutedà de Barchinona, denou lliures setze sous barchinonensis, diem XVIII lliures XVI sous, a compliment de vint-e-huna lliures per la primera paga del preu de aquella vidriera novament, en virtut de deliberació del Consell de vint de la Lotge celebrat a [en blanc] del mes de abril proppassat, a ell pagar-se devien segons forma de huns capítols fets entre los honorables cònsols de la mar proppassats predecessors nostres de huna part e lo dit Gili Fontanet de la part altra. Per ço com volrà fer la dita continuan aquella e cobrats lo present. Scrit en Barchinona, a XV del mes de juny del any mil e sinch-cents.

Bernat Sever Capila, cònsol.

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 150, Èpoques 1499-1502: 15-VI-1500.)

(Reg. 9d) 1 de març de 1501. Diversos pagaments relacionats amb la bastida i el pont aixecats per a una vidriera de la Llotja.

[...] febrer...
Més, a XV de dit per ... Ítem an en Rocha, bastaix, per desar lo lenyam de la bastida de la vadriera, I sou IIII.

[...] febrer...
Més, a XXVI del dit al dit Miquel Texidor, per dues anthenes e trossos per los pons de la vedriera, I lliura XVIII sous.

[...] febrer...
Més, a XXVII de dit, doní al dit Bonavia, dix per donar a mestre Güells, per sis dies de ell e per sis dies del manobre, per la obra de la taulada de la Lotge e de la vadriera, II lliures VIII sous.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 150, Èpoques 1499-1502: 1-III-1501.)

(Reg. 9e) 17 d'abril de 1501. Pagament a en Puig, esparter, per cordes utilitzades per a una vidriera de la Llotja.

93. Esmentat per Moliné (1914, p. 333).

94. Tot i que el document no indica que es tracti precisament d'aquesta vidriera, ho suposem, atès que és aquest pintor qui s'encarrega del patró de la segona de les vidrieres dedicades a les virtuts.

[...] *X de abril...*

Més, dit dia an en Puig, sperter, per hun libant et trunyelles per la vidriera de la obra de la Dressana e Llotga, VII sous VIII.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 150, Àpoques 1499-1502: 17-IV-1501.)

(Reg. 9f) 27 d'abril de 1501. Àpoca i albarà corresponents al cobrament per part del mercader alemany Francus Ferber pel plom daurat aportat a Gil Fontanet per a la realització de la vidriera del primer revolt de la Llotja.

[...]

Sit omnibus notum quod ego Franchus Ferber, mercator alamanus, civis Barchinone, hereus iuris et causam de quantitate infrascripta a Gilio Fontanet, magistro de vedrieres, cive Barchinone, quod instrumento recepto in posse notarii infrascripti die et anno in eo contentis dicto nomine, confiteor et recognosco vobis, venerabili Petro Bonavia, mercatori civi dicte civitatis, alteri ex defensoribus mercancie, clavarioque iuris periatice, quod predicto Gilio Fontanet, et de eius voluntate, dedistis et solvistis michi in Tabula cambii sive depositorum dicte civitatis Barchinone, quindecim libras barchinonenses, et sunt in solutum prorata et pro parte precii illius vedrierie per dictum Gilium Fontanet nuper facte in primo revolt rexie ferrea que est in domo dicte Lotgie a parte occidentis, quequidem quindecim libras michi debebantur per dictum Gilium Fontanet, pro certa quantitate de plom quam ante emit consentis predictis tamque de meis assensu et voluntate factis/ dicto precio ditorum quindecim llibrarum habuit et recepit ad opus fabrice dicte vedrierie. Et ideo renunciando excepcioni pecunie non numerate et non solute et doli. \Et ego dictus Gilius Fontanet/, in testimonium premissorum presentem vobis facio apocham de soluto. Actum est hoc Barchinone vicesima septima die mensis aprilis anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo primo. Signum Franchi Ferber predicti, qui hec laudo et firmo.

Testes huius rei sunt Michael Sunnes, notarius civis et Johanes Angelus de Ruibragós, scriptor Barchinone.

Als molts honorables los administradors de la Taula dels depòsits de la ciutat de Barchinona, los cònsols de la mar de la dita ciutat, com lo venerable en Pere Bonavia, mercader, altre dels defenedors de la mercaderia e clavari del dret del periatge, degé fer, dir e scriure al venerable en Franchus Ferber, mercader alamanu, en cert nom, quinze lliures barchinonenses, diem XV lliures, ha ell degudes com havent-ne dret o causa d'en Gili Fontanet, mestre de vedrieres, e són per part del preu de la vedriera ara novament per dit Gili Fontanet feta en lo primer revolt del rexa de la Casa de la Lotge a part de ponent, segons en la àpocha deguen de dita quantitat per ell fermada largament és contengut. Per ço com volrà fer la dita continuan aquella e cobrats lo present. Scrit en Barchinona, a vint-e-set de abril de l'any mil sinch-cents e hu.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 150, Àpoques 1499-1502: 27-IV-1501.)

(Reg. 9g) 27 d'abril de 1501. Àpoca i albarà corresponents al pagament a Gil Fontanet per la confecció i col·locació, en el primer revolt de la Llotja, de la vidriera que representa la Virtut de la Fe.

[...]

Sit omnibus notum quod ego Gilius Fontanet, magister de vedrieres, civis Barchinone, confiteor et recognosco vobis, venerabili Petro Bonavia, mercatori civi dicte civitatis, alteri ex defensoribus mercancie, clavarioque iuris periatice, quod dedistis et solvistis michi in Tabula cambii sive depositorum dicte civitatis, quadraginta sex libras et decem octo solidos barchinonenses ad complementum illarum octuaginta quatuor librarum dicte monete que michi \predecessores vestros/ honorabiles consules maris Barchinone et predefensores mercancie propers, havent plenum posse ab honorabile Consilio de vint dicte Lotgie celebrato [en blanc] die mensis aprilis anni millesimo quingentesimi, michi promisse fuerunt dari et tradi pro quadam vedrieria Istorie \virtutis/ de la Fe, quam nuper ego feci et missi in primo revolt rexie domus dicte Lotgie, a parte occidentis, et pro fabrica et aliis quod misi et facere promisi in et predicta vedrieria juxta formam \quorundam/ capitolorum de his inter ipsos consules et defensores mercancie et me factorum de quibus fuit receptum instrumentum in posse notarii infrascripti [en blanc] die domini mensis aprilis. Et ideo renunciando excepcioni pecunie non numerate et non solute et doli. In testimonium premissorum presentem vobis facio apocham de soluto. Actum est hoc Barchinone, vicesima septima die mensis aprilis anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo primo. Signum Gili Fontanet predicti, qui hec laudo et firmo.

Testes huius rei sunt proxime dicte.

Als molt honorables los administradors de la Taula dels depòsits de la ciutat de Barchinona, los cònsols de la mar de la dita ciutat, com lo venerable en Pere Bonavia, mercader, altre dels defenedors de la mercaderia e clavari del dret del periatge, degé fer, dir e scriure a-n Gili Fontanet, mestre de vedrieres, ciutadà de la dita ciutat, quaranta-sis lliures e divuyt solidos barchinonensis, diem XXXXVI lliures XVIII sous, ha ell degudes, a compliment del preu e fàbrica de aquella vedriera de la Istoria de la Virtud de la Fe per ell novament feta e mesa en lo primer revolt de les rexes de la Casa de la Lotgie, a la part de ponent, segons en la àpocha daguen per ell de dita quantitat fermada largament és contengut. Per ço com volrà fer la dita, continuan aquella e cobrats lo present. Scrit en Barchinona, a vint-e-set del mes de abril de l'any mil sinch-cents e hu.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 150, Àpoques 1499-1502: 27-IV-1501.)

(Reg. 9h) 4 de maig de 1501. Diversos pagaments —bastida, plom i estany— relacionats amb la confecció i col·locació de la vidriera realitzada per Gil Fontanet i que representa la Virtut de la Fe.

[...] XXIII de abril...

Més, dit dia a Jacobo, bastaix, e son companyo per muntar les enthenes e altre lenyam alt a la Lotja havia servit per la vidriera Fides, IIII sous.

[...] XXVIII de abril...

Més, dit dia per plom manchava a la vidriera Fides an en Gili Fontanet, I sou V diners. Més, dit dia an en Rafel Merti, botiguer, per stany havia servit per la vedriera Fides per en Gili Fontanet, mestre de vidrieres, I lliura II sous.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 150, Àpoques 1499-1502: 4-V-1501.)

(Reg. 9i) 18 de setembre de 1501. Pagament de 8 lliures de plom per a una vidriera de la Llotja, probablement la que representa la Virtut de la Fe.

[...] VIII de setembre...

Més, dit dia an en Franci Miró per les tatxes serviren per los enserats e per VIII lliures de plom per la vedriera.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 150, Àpoques 1499-1502: 18-IX-1501.)

(Reg. 10) Dues notícies sobre altres vidrieres de la Llotja.

(Reg. 10a) 5 de gener de 1501. Pagament a un mestre que repara una vidriera de la Llotja i n'escombra una altra.

[...] desembre 1500...

Ítem, més a XXIII de dit, al mestre adobà la vidriera e scombrar una altra vidriera, XVI sous.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 150, Àpoques 1499-1502: 5-I-1501.)

(Reg. 10b) 17 de març de 1501. Pagament al ferrer Bernardí Pujol per una llinda de ferro destinada a una vidriera rodona de la Llotja.

[...] XV març...

Més, dit dia an en Bernadí Pujol, ferrer, per huna linda de ferro serví per la vedriera primera rodona, qui pesa VII tones

VIII lliures, a rahó de VI diners e malla per lliura, V lliures II sous VIII.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 150, Àpoques 1499-1502: 17-III-1501.)

(Reg. 11) Gil Fontanet i el pintor Bartolomé Bermejo fan la vidriera del segon revolt de la Llotja, sobre els reixats de ferro. S'hi representa la Virtut de l'Esperança.

(Reg. 11a) 22 d'abril de 1500. Deliberació sobre la conveniència d'encarregar una altra vidriera per a la finestra contigua a la ja realitzada a la Llotja i que representa la Virtut de la Fe amb la seva divisa.

[...]

Lo sinquen cap o fet fonch que no ignore lo dit e present Consell com per los honorables cònsols proppassats predessors lurs, ab deliberació del Consell de Vint de la dita Lotge, sia stada fabricada e feta huna vadriera en lo primer revolt de la dita Casa de la dita Lotge ab la istòria e divisa de la primera virtud, qui es la Fe, contenguda en lo paternòster,⁹⁵ e perquè assò es cosa que enbeleix e horna molt la dita Casa de la Lotge, e que restant axí aquella dita vadriera sola no acompanya de altres, la dita Casa de la Lotge no staria tant ennoblehida ne hornada com fóra si és acompanyada de altres vedrieres, per ço, mirant ells dits cònsols per lo ennobliment de la dita Casa, atès que per los passats és ja introduhít, proposen al dit e present Consell que per aquell ne sia feta la deliberació e conclusió que li aparega.

[...]

Sobre sinquen cap o fet de la dita vadriera fahedora en lo segon revolt de la dita Casa de la Lotge,⁹⁶ atès que és stat principiati molt e a gran ennoblehiment e decoració de la dita Casa de la Lotge la dita primera vadriera ja feta e posada en lo dit primer revolt de la dita Casa, e aquella és molt ben rehexida e dóna gran amballiment a la dita Casa de la Lotge, e restant aquella axí sola serà gran desperansament de la dita Lotge, fa deliberació e conclusió que la dita vadriera proposada per los dits honorables cònsols se fassa. E per ço, lo dit e present Consell, de present, comet e remet lo compoundre e fer de aquella, ab totes coses dependents e emergents per lo fer o fàbrica de aquella, als dits honorables cònsols e defenedors de la mercaderia, ab dos o IIII prohòmens mercaders elegidors per los dits honorables cònsols \o la major part de aquells/, donant e cometent lo dit Consell als dits honorables cònsols defenedors e prohòmens sobre assò tal e tanta potestat qual e quanta en l'any proppassat per lo Consell de Vint de la dita Lotge és stada donada als honorables cònsols proppassats defenedors de la mercaderia e

95. L'allusió a la Virtut de la Fe com a part del rosari s'ha de relacionar amb el rosari dominic, rès reformat pel frare dominic Alan de la Roche (Douai, França) l'any 1460. El nou rosari s'estructurà en tres grups de misteris relacionats amb l'encarnació (joiosos), la passió (dolorosos) i la resurrecció de Crist (gloriosos). El primer misteri d'aquest darrer grup és el que es refereix a la fe: «Primo, Domini Nostri Iesus Christi resurrectionem contemplatur, et fides petitur». La propagació que es féu d'aquest rosari, gràcies a les confraries del rosari (fundades pels dominics l'any 1475), fou molt notable, tant que esdevingué pràcticament normatiu.

96. Escriu «e de la historia de la segona» i hi passa ratlla damunt.

persones eletes per a dit negoci és stada donada, o a la major part de aquells.

[...]

(AHCB, Consolat de Mar I-4, Registre de deliberacions 1496-1501, f. 119v i 120v.)

(Reg. 11b) 20 d'abril de 1500. Anotació sobre la vidriera del segon revolt de la Llotja.⁹⁷

[...]

Vidriera del segon revolt de dita Lonja fos feta.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 195, Repertori del notari Luis Rufet 1601-1639, f. 161r.)

(Reg. 11c) 18 de maig de 1501. Pagament a Gil Fontanet d'1 lliura i 4 sous destinats al pintor Bartolomé Bermejo per la realització del patró de la vidriera que representa la Virtut de l'Esperança.

[...] maig...

Més, a XI de dit, an en Gili Fontanet, dix per donar a Vermejo per fer el patró de la vedriera Speranca, 1 lliura IIII sous.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 150, Èpoques 1499-1502: 18-V-1501.)

(Reg. 11d) 2 de juny de 1501. Època on el notari Bartomeu Sunnes manifesta haver rebut part dels seus honoraris pels capítols firmats entre els cònsols i Gil Fontanet per la realització de la vidriera del segon revolt de la Llotja, on és representada la Virtut de l'Esperança.

Sit omnibus notum quod ego Bartholomeus Sunnes, notarium, civis Barchinone.

[...]

Item, per mig salari dels capítols fermats en mon poder per entre los honorables cònsols proppassats y defenedors de la mercaderia de una part, e en Gili Fontanet, mestre de vadrieres de la part altre, per lo fer de la vadriera de la virtud de Speranca, que ha de fer en lo segon revolt de la Casa de la Lotge, XIII sous.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 150, Èpoques 1499-1502: 2-VI-1501.)

(Reg. 11e) 27 d'abril de 1502. Època i albarà corresponents a la primera paga a Gil Fontanet per la vidriera del segon revolt de la Llotja.

[...]

Sit omnibus notum quod ego Gilius Fontanet, magister de vedrieries, civis Barchinone, confiteor et recognosco vobis, venerabili Michaeli Oliba, mercatori, civis dicte civitatis, alteri ex defensoribus mercancie, clavarique iuris periatice, quod dedistis et solvistis michi in Tabula cambii sive depositorum dicte civitatis, decem libras barchinonenses pro parte prime solutionis illius vedriere iam per me incepte que in presentiarum operari et facere teneor in secundo ex illis sex revolts domus Lotgie mercatorum dicte civitatis, juxta formam quorundam capitulorum per et inter honorabiles consules maris propers predecessores vestros anni proxime lapsi et me factorum de quibus fuit receptum instrumentum in posse notarii infrascripti, vicesima nona die mensis aprilis anni millesimo quingentesimo primi. Et ideo renunciando exceptioni pecunie non numerate et non solute et doli. In testimonium premissorum presentem vobis facio apocham de soluto. Actum est hoc Barchinone, vicesima septima die mensis aprilis anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo secundo. Signum Gili Fontanet predicti qui bec laudo et firmo.

Testes huius rei sunt proxime dicti.

Als molts honorables los administradors de la Taula dels depòsits de la ciutat de Barchinona, los cònsols de la mar de la dita ciutat, com lo venerable en Miquel Oliba, mercader, altre dels defenedors de la mercaderia e clavari del dret del periatge, degé fer, dir e scriure a-n Gili Fontanet, mestre de vedrieries, ciutadà de Barchinona, deu lliures barchinonensis, diem X lliures, per part de la primera paga del preu de aquella vadriera concordada fer en lo segon dels revolts de la Casa de la Lotge de la dita ciutat, segons forma de huns capítols entre los honorables cònsols de la mar proppassats de una part, e lo dit Gili Fontanet de la part altre, en virtud de deliberació feta per lo Consell de vint de la Lotge celebrat a XXVIII del mes de abril de l'any sinch-cents e hu. Per ço, com volrà fer la dita, continuan aquella e cobrats lo present. Scrit en Barchinona, a vint-e-set del mes de abril de l'any sinch-cents e dos.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 150, Èpoques 1499-1502: 27-IV-1502.)

(Reg. 11f) 2 de maig de 1502. Pagament a l'esparter Antoni Puig per trunyelles per a la vidriera de la Llotja que representa la Virtut de l'Esperança.

[...] XXX de abril...

Més, dit dia a-n Anthoni Puig, sparter, per X trunyelles serviren per la vadriera Spes, IIII sous II [dinners].

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 150, Èpoques 1499-1502: 2-V-1502.)

97. Esmentat per Moliné (1914, p. 333).

(Reg. 11g) 16 de juny de 1502. Pagament al fuster Poli pels treballs realitzats al pont d'una vidriera de la Llotja, probablement la que representa la Virtut de l'Esperança.

[...] tres de juny...

Més, a XI de juliol, a Johan de Vergara, per los treballs del pont de la vadriera e per desfer lo fust qui clohia, I lliura X sous.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 150, Èpoques 1499-1502: 16-VI-1502.)

(Reg. 11h) 15 de juliol de 1502. Pagament a Joan de Vergara per treballs realitzats a la vidriera de la Llotja on és representada la Virtut de l'Esperança.

[...]

Més, a XI de juliol, a Johan de Vergara, per IIII jorns ha fet fahena a les vedriere Spes, XII sous.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 150, Èpoques 1499-1502: 15-VII-1502.)

(Reg. 11i) 27 de juliol de 1502. Època i albarà corresponents al pagament al ferrer Pere Roca per una llinda de ferro per a la vidriera de la Virtut de l'Esperança, situada al segon revolt de la Llotja.

[...]

Sit omnibus notum quod ego Petrus Rocha, faber, civis Barchinone, confiteor et recognosco vobis, venerabili Petro Ubach, mercatori, alteri ex defensoribus mercancie, clavarioque iuris periatice, quod dedistis et solvistis michi in Tabula cambii sive depositorum dicte civitatis, tres lliures et duodecim solidos barchinonenses in solutio \pronata/ preu pro parte ferri e laborum meor pro faciendo quandam lindam ferri que in precensian facio pro illas vedriera que ex deliberacione Consilii de vint dicte Lotgie, celebrati XXVII die mensis aprilis anni millesimo quingentesimo primi, fit et operatur in secundo revolt domus dicte Lotgie, dicte Spes. Et ideo renunciando excepcioni pecunie non numerate et non solute et doli. In testimonium premissorum presente vobis facio apocham de soluto. Actum est hoc Barchinone, vicesima septima die mensis julii anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo secundo. Signum magister Petri Rocha predicti, qui hec laudo et firmo.

Testes huius rei sunt Michael Sunnes, notari civis et Johannes Angelus de Ruibragós, scriptor Barchinone.

Als molts honorables los administradors de la Taula dels depòsits de la ciutat de Barchinona, los cònsols de la mar de la dita ciutat, com lo venerable en Pere Ubach, mercader, altre dels defenedors de la mercaderia e clavari del dret del periatge, degé fer, dir e scriure a-n Pere Rocha, ferrer, ciutadà de Barchinona,

tres lliures dotze solidos barchinonenses, diem III lliures XII solidos, per paga provata o per part del ferro e treballs de huna linda \de ferro/ que fa per una vadriera que ara de present se fa en lo segon dels revolts de la Casa de la Lotge, \apellada Spes/. Per ço, com volrà fer la dita, continuan aquella e cobrats lo present. Scrit en Barchinona, a XXVII del mes de joliol de l'any sinch-cents e dos.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 150, Èpoques 1499-1502: 27-VII-1502.)

(Reg. 11j) 29 de juliol de 1502. Època i albarà corresponents al que restava del primer pagament a Gil Fontanet per la vidriera del segon revolt de la Llotja, vidriera que ja ha començat a col·locar.

[...]

Sit omnibus notum quod ego Gilius Fontanet, magister de vedrieres civis Barchinone, confiteor et recognosco vobis, venerabili Petro Ubach, mercatori, alteri ex defensoribus mercancie, clavarioque iuris periatice, quod dedistis et solvistis michi in Tabula cambii sive depositorum dicte civitatis, novem libras \sexdecim solidos/ barchinonenses ad complementum prime solucionis precii illius vedrierie per me iam incepte et que in presentiarum operor et facere teneor in secundo ex illis sex revolts domus Lotgie mercatorum dicte civitatis, juxta formam quorundam capitulorum per et inter honorabiles nunch consules maris proprers predecessores vestros anni proxime lapsi et me factorum de quibus fuit receptum instrumentum in posse notarii infrascripti vicesima nona die mensis aprilis anni nativitate Domini millesimo quingentesimo primi, de quibus fuit receptum instrumentum in posse notarii infrascripti. Et ideo renunciando excepcioni pecunie non numerate et non solute et doli. In testimonium premissorum presentem vobis facio apocham de soluto. Actum est hoc Barchinone, vicesima nona die mensis julii anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo secundo. Signum Gili Fontanet predicti, qui hec laudo et firmo.

Testes huius rei sunt Michael Sunnes, notarius, civis et Johannes Angelus de Ruibragós, scriptor Barchinone.

Als molts honorables los administradors de la Taula dels depòsits de la ciutat de Barchinona, los cònsols de la mar de la dita ciutat, com lo venerable en Pere Ubach, mercader, altre dels defenedors de la mercaderia e clavari del dret del periatge, degé fer, dir e scriure a-n Gili Fontanet, mestre de vedrieres, novem lliures \setze solidos/ barchinonenses, diem VIII lliures \XVI sous/, ha ell degudes ha compliment de la primera paga del preu de la vadriera per lo dit Gili Fontanet ha començada fer e obrar e que és tingut fer e obrar en lo segon revolt dels revolts de la Casa de la Lotge de la dita ciutat, segons forma de huns capitols entre los honorables cònsols de la mar proppassats de huna part, e lo dit Gili Fontanet de la part altre, en virtud de deslberació feta per lo Consell de vint de la Lotge celebrat a XXVIII del mes de abril de l'any sinch-cents e hu. Per ço, com volrà fer la dita, continuan aquella e cobrats lo

present. *Scrit en Barchinona, a vint-e-nou del mes de juliol de l'any sinch-cents e dos.*

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 150, Àpoques 1499-1502: 29-VII-1502.)

(Reg. 11k) Juliol de 1502-13 de gener de 1503. Diversos pagaments relacionats amb la vidriera realitzada per Gil Fontanet per al segon revolt de la Llotja, on és representada la Virtut de l'Esperança.

Jhesus Maria Filius 1502

Dates de coses extraordinàries fetes per misser Pere Ubach, defenedor clavari de la mercaderia, generals e pagades en la Taula del cambi de la ciutat com apar per àpoques firmades en poder d'en Barthomeu Sunnes, notari dels actes extrajudicials de la Lotge.

[...] XXVIII de juliol...

Més, dit jorn, en dita Taula, an an Pere Rocha, ferrer, III lliures XII sous, e són per part del ferro e trebals de fer la linda de ferro qui servex per la vedriera del segon revolt de la Lotge nomenada Spes, la qual se fa per determinació del Consell de vint celebrat a XXVII de abril 1501, entra ---- III ll. XII s.

[...]

Més, a IIII de agost, en dita Taula, an an Gili Fontanet, mestre de vedrieres, 9 lliures 16 sous, e són per compliment de la primera pagua del cost de la vedriera fa en lo segon revolt de Lotge, nomenada Spes, segons forma del capitols fets per los honorables cònsols e dit Fontanet, en poder d'en Bartomeu Sunnes, notari, e açò ab determinació de Consell de XX, entra ---- VIII ll. XVI s.

[...] a IIII de janer 1503...

Més, dit jorn, en dita Taula, an an Gili Fontanet, mestre de vedrieres, 51 lliures, e són per compliment de 84 lliures avia de aver per la vedriera dita Spes a mesa en lo segon revolt dels revolts de Lotge, axí com per contracte era obligat, en poder de Bartomeu Sunnes, entra ---- LI ll. s.⁹⁸

Més, a VII de dit, en dita Taula, an an Pere Rocha, ferrer, 3 lliures 18 sous 2, e són per compliment de 7 lliures 10 sous 2 per una linda de ferro per ell feta per metra la vedriera del segon revolt, dita Spes, entra ---- III ll. XVIII s. II [diners].

Més, a XIII de dit, en dita Taula, an an Nicolau Prunyent, com avent-ne lots e sesió d'en Gili Fontanet, mestre de vedrieres, 12 lliures, e són per part de major cantitat a de aver per la vedriera dita Spes, com dalt és dit, entra ---- XII ll. s.

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 175, Llibre de comptes 1502.)

(Reg. 11l) 4 de novembre de 1502. Pagaments a un traginer i a un mariner per estores per tapar la vidriera que es fa en aquest moment a la Llotja.

[...] octubre...

Més, a XX del dit, a hun traginer per port de quatre stores per tapar la vadriera de la Lotge, IIII diners.

[...] 24 de octubre...

Més, dit dia, an en Çafont, mariner, per lo preu de quatre stores per tapar la vedriera, XVI sous.

[...]

(BAB, Consolat de Mar M-43, Clavaria o rebudes 1502-1506: 4-XI-1502.)

(Reg. 11m) 2 de gener de 1503. Pagament relacionat amb la retirada de la bastida de la vidriera que representa la Virtut de l'Esperança.

[...] deembre 1502...

Més, a XXXI del dit, an en Ballirey per [...] Més per muntar les anthenes e altre lenyam dalt a la Lotge, qui havia servit per la vadriera Speranca, II solidos.

[...]

(BAB, Consolat de Mar M-43, Clavaria o rebudes 1502-1506: 2-I-1503.)

(Reg. 11n) 2 de gener de 1503. Àpoca i albarà corresponents al pagament a Gil Fontanet de 51 lliures a compte de les 84 lliures promeses per la realització de la mostra i la vidriera de la Virtut de l'Esperança, al segon revolt de la Llotja.

Sit omnibus notum quod ego Gilius Fontanet, magister de vedrieres, civis Barchinone, confiteor et recognosco vobis, venerabili Petro Ubach, mercatori, alteri ex defensoribus mercancie, clavarique iuris periatice, quod dedistis et solvistis michi in Tabula cambii sive depositorum dicte civitatis quinquaginta unam libras barchinonenses ad complementum illarum octuaginta quatuor librarum dicte monete que michi solvere tenebamini pro precio sive scarata illius vedrierie dicte Spes quam ego nuper feci, construxi et operari in secundo revolt ex revoltis que sunt in domo Lotgie mercatorium dicte civitatis et pro mostra dicte vidriarie depicta in quodam papirolo quam facere, laborare et operari tenebar juxta formam quorundam capitulorum ipsa scarate factorum per et inter honorabiles nunch consules maris dicte civitatis, defensores mercancie habentes de his plenum posse ab honorabili Consilio de vint dicte Lotgie XXIII die mensis aprilis anni nativitate Domini millesimo quingentesimo \ex una et me ex alteris partibus/ que quidem vedriera fuit per me facta, operata et missa in dicto suo stagio juxta formam dictorum capitulorum de quibus fuit receptum instrumentum in posse Bartholomei Sunnes, notari infrascripti tricesima die mensis aprilis anni nativitate Domini millesimi quingentesimi primi. Et ideo renunciando excepcioni pecunie non numerate et non solute et doli. In testimonium premissorum presentem vobis facio apocham de soluto. Actum est hoc Barchinone secunda die mensis januarii anno a nativitate Domini millesimo

98. Escriu «ll. s.», ambdues abreviatures, tot i que la quantitat és exacta en lliures.

quingentesimo tercio. Signum Giliū Fontanet predicti, qui hec laudo et firmo.

Testes huius rei sunt Michael Sunnes, notarius civis et Jacobus Setmanat, scriptor Barchinone.

Als molt honorables los administradors de la Taula dels depòsits de la ciutat de Barchinona, los cònsols de la mar de la dita ciutat com lo venerable en Pere Ubach, mercader, altre dels defenedors de la mercaderia e clavari del dret del periatge, degé fer, dir e scriure a-n Gili Fontanet, mestre de vedrieres, ciutadà de Barchinona, sinquanta-e-huna lliures barchinonenses, diem LI lliures, e són a compliment \de vuytanta-e-quatra lliures barchinonenses per la/ scarada o preu de aquella vedriera dita Spes e per la mostra de aquella per ell feta, la qual vedriera per lo dit Gili Fontanet és stada feta, obrada e mesa en lo segon dels revolts de la Casa de la Lotge, juxta forma de huns capitols per entre los honorables cònsols de la mar, defenedors de la mercaderia havents-ne plen poder del honorable Consell de vint de la dita Lotge celebrat a [en blanc] del mes de abril de l'any sinch-cents e hu, dels quals és stada restituida carta en poder d'en Bartomeu Sunnes, notari, escrivà dels actes extrajudicials dels presents cònsols e Consell de vint, a trenta del dit mes de abril \de dit any/. Per ço, com volrà fer la dita, continuan aquella e cobrats lo present. Escrit en Barchinona, a dos de janer del any sinch-cents e tres.

[...]

(BAB, Consolat de Mar M-43, Clavaria o rebudes 1502-1506: 2-I-1503.)

(Reg. 11o) 3 de gener de 1503. Àpoca i albarà corresponents al cobrament per part del ferrer Pere Roca per la llinda de ferro, i per la feina de la seva col·locació, de la vidriera del segon revolt de la Llotja.

[...]

Sit omnibus notum quod ego Petrus Rocha, faber, civis Barchinone, confiteor et recognosco vobis venerabili Petro Ubach, mercatori, alteri ex defensoribus mercancie, clavarioque iuris periatice, quod dedistis et solvistis michi in Tabula cambii sive depositorum dicte civitatis, tres libras decem octo solidos et duos denarios barchinonenses ad complementum illarum septem librarum decem solidorum et duos denariorum dicte monete pro quadam linda ferri quam ego feci nuper pro quadam vadriera dicta Spes michi facta per Gilium Fontanet, magistrum de vedrieres civem Barchinone, in secundo ex revolts domus Lotgie mercatorum dicte civitatis, scilicet, pro ferro \et plumbol/ e pro meis laboribus pro operando ipsam que linda et pro meis duorum quintalum et quinque librarum ad rationem octo denarium pro qualibet libra. Et ideo renunciando, excepcioni pecunie non numerate et non solute et doli. In testimonium premissorum presentem vobis facio apocham de soluto. Actum est hoc Barchinone, tercia die mensis januarii anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo tercio. Signum [en blanc] Rocha predicti, qui hec laudo et firmo.

Testes huius rei sunt Michael Sunnes, notari civis et Jacobus Setmanat, scriptor Barchinone.

Als molts honorables los administradors de la Taula dels depòsits de la ciutat de Barchinona, los cònsols de la mar de la dita ciutat, com lo venerable en Pere Ubach, mercader, altre dels defenedors de la mercaderia e clavari del dret del periatge degé fer, dir e scriure a-n Pere Rocha, ferrer, ciutadà de Barchinona, tres lliures \divuyt/ solidos \dos/ diners barchinonenses, diem III lliures \VIII/ solidos II diners, ha ell restants a pagar a compliment de aquelles set lliures dos solidos VIII diners per una linda de ferro per ell feta per la vadriera dita Spes, novament feta en lo segon dels revolts de la Casa de la Lotge, sobre los rextats de ferro, ço és per lo ferro e mans que ha pesat dos quintars e sinch lliures, compensat aquella entre ferro e mans, a rahó de vuyt diners la lliura. Per ço, com volrà fer la dita continuan aquella e cobrats lo present. Escrit en Barchinona, a tres del mes de janer de l'any sinch-cents e tres.

[...]

(BAB, Consolat de Mar M-43, Clavaria o rebudes 1502-1506: 3-I-1503.)

(Reg. 11p) 7 de gener de 1503. Àpoca i albarà corresponents a un pagament al mercader Nicolau Prument, nadiu de la regió francesa de la Picardia, relacionat amb la vidriera de la Virtut de l'Esperança, el qual cobra una quantitat en nom de Gil Fontanet.

[...]

Sit omnibus notum quod ego Nicholaus Prument, mercator picardus, civis Barchinone, habens de infrascripta quantitate cessionem iude michi factam a Gilio Fontanet, magistro de vedrieres cive dicte civitatis pro ut de ipsa cessione plena constat instrumento recepto in posse Bartholomei Sunnes, notari infrascripti, vicesima septima die mensis julii proxime lapsi dicto nomine, confiteor et recognosco vobis, venerabili Petro Ubach, mercatoii civi dicte civitatis, alteri ex defensoribus mercancie, clavarioque iuris periatice, quod dedistis et solvistis michi dicto nomine, duodecim libras barchinonenses ex et de illa maiori parte quantitate quam dicto Gilio Fontanet \solvi et/ per bextrade et pro precio sive scarata illius vedriera dicta Spes quam in presenciam \dictus Gilius Fontanet/ fecit construxit et operarit ac misit et facere tenebatur in secundo ex revolts rexiarum de ferro domus Lotgie mercatorum dicte civitatis, juxta formam quorundam capitulorum per et inter honorabilis consules maris dicte civitatis ex defensores mercancie, habentes plenum posse ab honorabili de vint dicte Lotgie, de quibus \capitulis/ fuit receptum instrumentum in posse dicti et infrascripti notari, tercesima die mensis aprilis anni nativitate Domini millesimo quingentesimi primi, in quibus de dicta potestate large habetur mencione. Et ideo renunciando excepcioni pecunie non numerate et non solute et doli. In testimonium premissorum presentem vobis, facio apocham de soluto. Actum est hoc Barchinone, septima die mensis jannuarii anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo tercio. Signum Nicholai Prument predicti, qui hec dicto nomine laudo et firmo.

Testes huius rei sunt Michael Sunnes, notari civis et Jacobus Setmanat, scriptor Barchinone.

Als molts honorables los administradors de la Taula dels depòsits de la ciutat de Barchinona, los cònsols de la mar de la

dita ciutat, como lo venerable en Pere Ubach, mercader, altre dels defenedors de la mercaderia e clavari del dret del periatge, degé fer, dir e scriure a-n Nicholau Prument, mercader picart, ciutadà de Barchinona, com havent dret e causa e cessió d'en Gili Fontanet, mestre de vedrie[r]es, ciutadà de la dita ciutat, dotze lliures barchinonenses, diem XII lliures, de aquella major quantitat que lo dit Gili Fontanet havia haver e li era deguda per lo preu o scarada de aquella vadriera dita Spes ara novament per lo dit Gili Fontanet feta e mesa en lo segon dels revolts de les rexes de la Casa de la Lotge, segons forma de huna època dagueren de la susdita quantitat per lo dit Nicholau Prument fermada \en poder d'en Bartomeu Sunnes, notari e scrivà dels actes extrajudicials de nosaltres dits còsols e Consell de XX per lo rebut desús scrit./ Per ço, com volrà fer la dita, continuan aquella e cobrats lo present. Scrit en Barchinona a set del mes de janer de l'any sinch-cents e tres.

[...]

(BAB, Consolat de Mar M-43, Clavaria o rebudes 1502-1506: 7-I-1503.)

(Reg. 11q) 3 de febrer de 1503. Anotacions del pagament a un verguer per escombrar les finestres i a un fuster per posar estores a la vidriera de la Virtut de l'Esperança.

[...] janer...

Més, a XXIII de dit, an en Benet, lo verguer, per diverses cavalchades per lo senyor príncep II sous, per scombrar les finestres, X sous. Més, dit dia, a-n Jeronim Poli, fuster, per fusta e adobar la porta de la sala dalt de la Lotge, e per la barra de la cabira, e per metre les stores a la vedriera Spes, e per hun golfó per la porta de l'ort, XVIII sous.

[...]

(BAB, Consolat de Mar M-43, Clavaria o rebudes 1502-1506: 3-II-1503.)

(Reg. 12) 17 de juliol de 1503. Pagament a Gil Fontanet per fil de llautó que aporta per adobar les finestres de la Duana que miren al mar.⁹⁹

[...]

Primo, a III de juliol, doni an en Gili Fontanet, per fil de leutó per adobar les finestres davant la mar, dalt de la Duana, lliures XII sous.

[...]

(BAB, Consolat de Mar M-43, Clavaria o rebudes 1502-1506: 17-VII-1503.)

(Reg. 13) Gil Fontanet fa la vidriera de la finestra de la Llotja més propera al cancell de la Cort del Consolat i on es representa la Virtut de la Justícia.

(Reg. 13a) 22 d'abril de 1501. Deliberació sobre la necessitat d'encarregar una vidriera per a la gran finestra situada davant del cancell del Consolat, a la Llotja.

[...]

Lo ters cap o fet fonch per quant, davant lo cancell del Consolat, qui és dins la Casa de la Lotge, ha huna gran finestra \en/ la qual quiscun any se ha de metre hun ancerat. E perquè al parer dels dits còsols staria millor que hi fos feta una vadriera e no caldria tots anys fer-hi despesa de dit ancerat, per ço ho proposaven al dit e present Consell que per aquell, atès que al lur parer seria amballiment de la Casa de la Lotge, e per aquell ne sia feta la deslberació que li parega.

[...]

Sobre lo terç cap o fet de la dita vadriera fahedora a la finestra susdita¹⁰⁰ de la Casa de la dita Lotge, lo dit e present Consell fa deslberació e conclusió que la dita finestra, atès que és gran ambelliment a la dita Casa de la Lotge e ja ni ha de altres, que sia feta e que s'fassa pagant lo cost e despeses de aquella de peccúnies del dit dret del periatge, donant e cometent lo dit e present Consell lo divisar e compondre de aquella e \e per quiscun preu e cost se fasa/ tot e sengles altres coses a assò necessàries e decents als dits honorables còsols qui ara són e seran e als defenedors de la mercaderia e a dos prohòmens mercaders.

[...]

Sobre lo sisen cap o fet de la dita vadriera, atès que és en gran amballiment de la dita Casa de la Lotge, lo dit e present Consell deslbera que la dita vadriera se fassa remetent e cometent lo ordonar e compondre e fer aquella al dit loch e lo cost e despeses de aquella als honorables còsols de la mar e als defenedors de la mercaderia qui ara són e seran, e a quatre prohòmens mercaders per los dits còsols e defenedors elegidors, donant e cometent lo dit Consell sobre les dites coses plener poder als dits honorables còsols e defenedors e a IIII prohòmens del dit Consell per lo dit Consell elegidors, o a la major part d'ells, tot e tant e quant ne té lo dit Consell, e que tot se pach de peccúnies del dit dret.

[...]

(AHCB, Consolat de Mar I-4, Registre de deliberacions 1496-1501, f. 131r, 132v i 133r.)

(Reg. 13b) 29 de juliol de 1502. Època del pagament al notari Bartomeu Sunnes pels capítols signats per Gil Fontanet per a la realització de la vidriera que és davant del cancell del Consolat.

[...]

Ítem, per los capítols de la vadriera que s'ha de fer davant lo

99. Un document anterior, datat el 14 de juliol de 1503, parla de l'adob i enreixat per part de dos mestres de cases de les finestres de la Casa de la Duana, que és contigua a la de la Llotja.

100. Repeteix «sus».

cancell del Consolat, fermats en poder meu, entre los honorables cònsols proppassats, havent-ne plen poder del Consell de vint de la dita Lotge, e en Gili Fontanet, mestre de vedrieres, per lo fer de la vadriera de la virtud dita Spes,¹⁰¹ que ha de fer en lo ters dels revolts de la Casa de la dita Lotge.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 150, Àpoques 1499-1502: 29-VII-1502.)

(Reg. 13c) 22 de desembre de 1503. Àpoca i albarà corresponents al pagament a Gil Fontanet d'una quantitat a compte per la realització de la mostra i de la vidriera on és representada la Virtut de la Justícia, situada a la finestra que es troba al capdavant del cancell de la Cort del Consolat, a la Llotja.

[...]

Sit omnibus notum quod ego Gilius Fontanet, magister de vedrieres, civis Barchinone, confiteor et recognosco vobis, venerabili Joannii Vila, mercatori, civi dicte civitatis, alteri ex defensoribus mercancie, clavarioque iuris periatice, quod dedistis et solvistis michi in Tabula cambii sive depositorum dicte civitatis, viginti duas libras barchinonenses, et sunt pro bistracta sive bestreta illius vedrierie dicte Iustitia quam ego in presenciarum facio, construo et opero [en blanc], que sunt in domo Lotgie mercatorum dicte civitatis et pro mostra dicte vedrierie depicta in quodam papiro quam facere, laborare et operari teneor juxta formam quorundam capitulorum ipsis scarate factorum per et inter honorabiles nunch consules maris dicte civitatis et defensores mercancie, habentes de hiis plenum posse ab honorabili Consilio de vint dicte Lotgie, celebrato [en blanc] die mensis decembris anni nativitate Domini millesimi quingentesimi tercii, ex una et me ex altera partibus que quidem vedriera est per me factura et operatura et misura in dicto suo stagio juxta formam dictorum capitulorum de quibus fuit receptum instrumentum in posse Bartholomei Sunnes, notari infrascripti [en blanc] die mensis [en blanc] anni nativitate Domini millesimi quingentesimi. Et ideo renunciando excepcioni pecunie non numerate et non solute et doli. In testimonium premissorum presentem vobis facio apocham de soluto. Actum est hoc Barchinone, vicesima secunda die mensis decembris anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo tercio. Signum Gili Fontanet predicti, qui hec laudo et firmo.

Testes huius rei sunt Michael Sunnes, notari civis et Joannes Alzina, scriptor Barchinone.

Als molts honorables los administradors de la Taula del depòsits de la ciutat de Barchinona, los cònsols de la mar de la dita ciutat, com lo venerable en Johan Vila, marchader, altre del defenedors de la mercaderia e clavari del dret del periatice, degé fer, dir e scriure a-n Gili Fontanet, mestre de vedrieres, ciutedà de Barchinona, vint-e-dues liures \barchinonenses, diem XXII lliures/ e són per bestreta a ell feta per rabó de aquella vedriera dita Justícia e per la mostra de aquella per ell feta, la qual vedriera per lo dit Gili Fontanet se fa, es obra ara de present, la qual se té a metra al cap-

davall del cansell de la Cord del Consolat de la Casa de la Lotge, juxta forma de huns capitols per e entre los honorables cònsols de la mar e defenedors de la mercaderia, havent-ne plen poder de l'honorable Consell de vint de la dita Lotgie celebrat a [en blanc] del mes de [en blanc] de l'any mil sinch-cents e dels quals és stada restituïda carta en poder d'en Barthomeu Sunnes, notari e scrivè dels actes extrajudicials dels dits honorables cònsols e Consell de vint de la dita Lotgie. Per ço, como volrà fer la dita, continuan aquella e cobrats lo present. Scrit en Barchinona a XXII del mes de dezembre de l'any sinch-cents e tres.

[...]

(BAB, Consolat de Mar M-43, Clavaria o rebudes 1502-1506: 22-XII-1503.)

(Reg. 13d) 30 d'abril de 1504. Àpoca i albarà corresponents al pagament a Gil Fontanet per una vidriera per a la finestra, o portal, més propera al cancell de la Cort del Consolat de la Llotja.

[...]

Sit omnibus notum quod ego Gilius Fontanet, magister de vedrieres, civis Barchinone, confiteor et recognosco vobis, venerabili Johannii Vila, mercatori, alteri ex defensoribus mercancie, clavarioque iuris periatice, quod dedistis et solvistis michi in Tabula cambii sive depositorum dicte civitatis, \quadraginta/ tres libras barchinonenses ad complementum precii illius vedrierie per me nuper de mandato honorabilium consulum maris Barchinone et ex defensorum mercancie habentium plenum posse ab honorabili Consilio de vint Lotgie mercatorum dicte civitatis celebrato [en blanc] die mensis [en blanc] proxime lapsi, juxta formam, seriem et tenorem quorundam capitulorum de quibus fuit receptum instrumentum in posse notari infrascripti XVIII die mensis decembris proxime lapsi feci construxi, posui et misi in quodam portali sive fenestra magna que est in domo Lotgie mercatorum dicte civitatis in capite inferiori seu satis proxime cancellam Curie Consolarium maris, cum suo filato et aliis dicte vedrierie ad iacentibus juxta conventionem dictorum capitulorum. Et ideo renunciando excepcioni pecunie non numerate et non solute et doli. In testimonium premissorum presentem vobis facio apocham de soluto. Actum est hoc Barchinone, tricesima die mensis aprilis anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo quarto.

Signum Gili Fontanet predicti, qui hec laudo et firmo.

Testes huius rei sunt discretus Bartholomei Palou, notari et Petrus Benedictus dez Mas, virgarius honorabilium consulum maris nostre Barchinone.

Als molts honorables los administradors de la Taula dels depòsits de la ciutat de Barchinona, los cònsols de la mar de la dita ciutat, com lo venerable en Johan Vila, mercader, altre dels defenedors de la mercaderia e clavari del dret del periatge, degé fer, dir e scriure a-n Gili Fontanet, mestre de vedrieres, ciutedà de Barchinona, quonanta-tres lliures barchinonenses, diem XXXXIII lliures, ha ell degudes e pertanyents per resta e a compliment de aquelles sexanta-sinch lliures de la dita moneda per lo preu de huna

101. Hauria de fer referència al tema de la Virtut de la Justícia.

vadriera que novament ha feta e mesa en una finestra o portal qui és en la Casa de la Lotge, bax al cap del cancell de la Cord del Consolat de la dita Lotge, a la paret de llavant, ab lo filat de ferro e altres coses per aquella necessàries e decents, juxta forma de una capitulació entre nosaltres dits cònsols e los defenedors de la mercaderia havents-ne plena potestat del Consell de vint de la Lotgia, de la qual capitulació és stada testificada carta en poder d'en Bartomeu Sunnes, notari, a XVIII de febrer proppassat. Per ço, com volrà fer la dita, continuan aquella e cobrats lo present. Scrit en Barchinona a trenta de abril de l'any sinch-cents e quatra.

[...]

(BAB, Consolat de Mar M-43, Clavaria o rebudes 1502-1506: 30-IV-1504.)

(Reg. 13e) 30 d'abril de 1504. Anotacions corresponents a diversos pagaments relacionats amb feines realitzades per a la vidriera de la Virtut de la Justícia de la Llotja.

[...] a XXII d'abril...

Més, dit dia, an en Jeronim Poli, fuster, per jornals e fusta per lo gorniment de la vadriera Justícia, I lliura V sous VII. Més, a XXIII de dit, a na Fernanda per una somada calç serví per la vadriera Justícia, II sous VI. Més, dit dia, a mestre Solsona per sis jornals feren feyna a la vadriera Justícia, I lliura III sous VI [diners].

[...] XXX d'abril...

Més, dit dia, a-n Anthoni Puig, sparter, per trunyelles e cordes per lo bastiment de la vadriera Justícia, II sous VI. Més, dit dia an en Jeronim Poli, fusters, per los ponts de la vadriera Justícia, VII sous.

[...]

(BAB, Consolat de Mar M-43, Clavaria o rebudes 1502-1506: 30-IV-1504.)

(Reg. 13f) 13 de juny de 1504. Àpoca i albarà corresponents al pagament a Gil Fontanet de la mostra, que ha fet fer, i del filat de ferro de la vidriera de la Virtut de la Justícia, situada davant del cancell de la Cort del Consolat de la Llotja.

[...]

Sit omnibus notum quod ego Gilius Fontanet, magister de vedrieres, civis Barchinone, confiteor et recognosco vobis, venerabili Raphaelis Marti, mercatori, alteri ex defensoribus mercancie, clavarioque iuris periatoci, quod dedistis et solvistis michi in Tabula cambii sive depositorum dicte civitatis, tres libras et quatuor solidos barchinonenses michi debitas racionibus sequentibus, videlicet, duas libras pro illa mostra facta pro illa vedrieria nuper per me facta in quadam fenestra domus Lotgie mercatorum dicte civitatis coram cancellam Curie Consolaris maris dicte civitatis, versus orientem dicta seu, intitilata Iusti-

cia et residuos viginti quatuor solidos ad complementum dictarum trium librarum et quatuor solidorum/ pro quodam filat ferri per me post faccionem et posicionem dicte vedrierie facti et missi juxta stacium dicte vedrierie pro conservarem dicte vedrierie quos filat feci et missi de mandato honorabilium Consulm maris dicte civitatis que ortae sunt ultra precium dicte vedrierie juxta convencionum inter ipsos honorabilis consules et me. Et ideo renunciando excepcioni pecunie non numerate et non solute et doli. In testimonium premissorum presentem vobis facio apocham de soluto. Actum est hoc Barchinone, terciadecima die mensis junni anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo quarto. Signum Gili Fontanet predicti, qui hec laudo et firmo.

Testes huius rei sunt Johannes Ulzina et Petrus Font, scriptores Barchinone.

Als molts honorables los administradors de la Taula dels depòsits de la ciutat de Barchinona, los cònsols de la mar de la dita ciutat, com lo venerable en Rafel Martí, mercader, altre dels defenedors de la mercaderia e clavari del dret del periatge, degé fer, dir e scriure a-n Gili Fontanet, mestre de vedrieres, ciutadà de Barchinona, tres lliures quatra solidos barchinonenses, diem III lliures III solidos, ha ell degudes e pertanyents, ço és, dues lliures per lo patró o mostra ha fet fer per la vadriera apellada Justícia que és davant lo cancell de la cord del Consolat de la Lotge, a la part de solixent, e vint-e-quatra solidos per hun filat de ferro que és stat fet desús lo staci de la dita vadriera per conservació de aquella, les quals dites dues quantitats se paguen ultra lo preu de la dita vidriera, segons la avinença feta entre los honorables cònsols de la mar e lo dit Gili Fontanet. Per ço, com volrà fer la dita, continuan aquella e cobrats lo present. Scrit en Barchinona, a tretza del mes de juny de l'any sinch-cents e quatra.

[...]

(BAB, Consolat de Mar M-43, Clavaria o rebudes 1502-1506: 13-VI-1504.)

(Reg. 13g) 18 de juny de 1504. Anotació del pagament al ferrer de la Llotja, Bernardí Pujol, per un bastiment de ferro per a una vidriera, probablement la de la Virtut de la Justícia.

[...] a XIII de juny...

Més, an en Barnadí Pujol, ferrer de la Lotge, per un bastiment de ferro per la vidriera, e per unze gafes han servit per les portes rexades de la Lotge, e claus, I lliura XII sous.

[...]

(BAB, Consolat de Mar M-43, Clavaria o rebudes 1502-1506: 18-VI-1504.)

(Reg. 13h) 21 d'agost de 1504. Anotació d'un pagament relacionat amb la bastida de la vidriera de la Virtut de la Justícia de la Llotja.

[...]

Primo, a VIII de agost, doní an an Lorenç, verguer de la Lotge, per hun dia lo seu missatge ajuda a la bastide de la vadriera Justícia, lliures¹⁰² III sous.

[...]

(BAB, Consolat de Mar M-43, Clavaria o rebudes 1502-1506: 21-VIII-1504.)

(Reg. 14) 2 de gener de 1507. Anotació del pagament al fuster Jeroni Poli per la confecció d'un pont per a l'adob d'una vidriera.

Sit omnibus notum, quod ego Jeronimus Poli, fusterius civis Barchinone, confiteor et recognosco vobis venerabili Francisco Juliol, mercatori, alteri ex defensoribus mercancie, clavarioque iuris periaty, quod dedistis et solvistis michi in Tabula Cambii sive depositorum dicte civitatis, decem septem solidos et quatuor denarios barchinonenses michi debitas pro diversis expensis nuper facte pro opere de la Drassana e dicte Lotgie.

[...]

Més, deu per hun jornal mety en lo pont y e fer-lo servi adobar la vadriera, per mi e per lo mosso, lliures¹⁰³ VII sous.

[...]

(BAB, Consolat de Mar M-44, Clavaria o rebudes 1506-1510: 2-I-1507.)

(Reg. 15) Gil Fontanet fa a la Llotja la vidriera que representa santa Eulàlia.

(Reg. 15a) 27 d'abril de 1509. Contracte amb Gil Fontanet per a la realització de la mostra i la vidriera destinada a la representació de santa Eulàlia, situada a la Llotja, a la part de tramuntana.¹⁰⁴

Die veneris XXVII mensis aprilis anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo nono.

En nom de Déu sia, amén. Per causa de la vedriera dejús escrita, deliberada fer per los honorables cònsols de la mar de la ciutat de Barchinona, en virtut de la deliberació de l'honorable Consell de Vint de la Llotja de la dita ciutat, la qual ha emprès de fer en Gili Fontanet, al cap de la Casa de la Llotja a la part de tramuntana, són estats fets e concordats entre los honorables mossèn Joan d'Avinyó, donzell, e mossèn Antoni Planes, mercader, ara cònsols de la mar de la dita ciutat, ab consell e intervenció dels honorables defenedors de la mercaderia, de mossèn Guillem Brat, mossèn Bernat Geronella, mossèn Joan Riba e mossèn Genau Morull, tots mercaders, persones per los dits honorables cònsols en virtut de la dita potestat elegits d'una part, lo dit Gil Fontanet de la part altra, de e per la qual són posats los capitols e pactes dejús escrits per la forma que es segueix:

Primo, lo dit Gili Fontanet, promet als honorables cònsols, defenedors e prohòmens mercaders que ell a tot son càrrec e despeses farà, obrarà e laborarà una vedriera en aquella finestra o tou de finestra qui és al cap del cantó de la Casa de la Llotja vers la part de llevant a la part de tramuntana faent aquella que tinga tot la dita finestra e claravoies e fins a la porta de fust de dita finestra ab la image de santa Eulàlia, cors sant de Barchinona, que tinga en la una mà los turments que passà e ab que fonc martiritzada e en l'altre mà un llibre ab una palma en la mà perfilada, ab manto o vestimenta d'aquelles colors que ordenaran los dits honorables cònsols, defenedors e prohòmens, e metrà en aquella tots los vidres de bon salicorn, ben clars, los ploms e stany, faent en aquella la dita imatge de la dita benaventurada santa Eulàlia, ben proporcionada e divisada segons lo lloc e espai a on ha d'estar, e fer e metre los vidres de les claravoies sus la dita finestra blancs e ben clars, ben recuits, ben divisats e perfilats d'aquella color que volran com a mester. E acabada d'obrar dita vedriera metrà e ficarà aquella en lo dit loc o estaci de la finestra com se pertany. Hoc, e promet que farà les creueres e los fusells que han mester per estar ferma la dita vedriera en lo dit estaci o lloc de la dita finestra, faent aquelles de bon ferro e nou, e hi donarà e metrà tot lo ferro que hi sia mester e les mans a tot son càrrec e despeses; e promet fer lo filat a la part de fora d'aquella, en la dita finestra, que complidament tinga aquella guardada e de la grandària que ha mester per tenir ben cobert aquella, e promet fer e metre tots los bastiments de ferro a on estarà textit lo fil de dit filat. Lo qual filat promet fer de bon llautó e promet metre-hi tot lo fil del dit llautó per a dit filat e fer aquell de bon fil reforçat e totes e sengles altres coses necessàries, e metre e picar aquells a tot son càrrec e despeses. Ítem més, promet haver acabada la dita vedriera ab tot bon llur compliment segons és llargament contengut, e haver mesa aquella en son lloc degut ab les claravoies d'aquella, d'ací a la festa de Nostra Dona de setembre primer vinent. Ítem, los dits honorables cònsols, ab intervenció e consell dels dits honorables defenedors e prohòmens, havent-ne d'açò plena potestat e facultat del dit Consell de Vint de la Llotja, prometen al dit Gil Fontanet que faran rompre a despeses de la Llotja les pedres que faran a rompre en la dita finestra e fer fer la filada a on va ésser mesa dita vedriera de mestre de cases, e haver los ponts, ço és, los puntals, taules, travessos e trunyelles, e fer metre aquella, tot a càrrec e despeses de la dita Llotja. Ítem més, prometen al dit Gili Fontanet que li donaran e pagaran per lo preu de dita vedriera, ço és, per los vidres, ploms, estany, colors, ferro, llautó, mans e per la mostra e per totes e sengles altres coses que s'han mester per dita vedriera fins ésser picada, posada e mesa ab tot compliment que han mester per estar ferma e ab mostra que d'ací aquella ha de fer lo dit Gili Fontanet que promet fer e haver a tot son càrrec e despeses per tot LXXX lliures barchinoneses per totes coses, les quals li prometen pagar, ço és, de present per bestrets de llautó e ferro [en blanc] lliures e la resta a coneguda de les quatre persones. Per LXXX lliures barchinoneses pagadores en la forma de les altres capitulacions de les vedrieres ja fetes, comprès la mostra, així com en les altres.

102. Hi posa «lliures», tot i que la quantitat és exacta en sous.

103. Hi posa «lliures», tot i que la quantitat és exacta en sous.

104. Esmenat i transcrit per Duran (1972-1975, vol. 2, p. 403-404 i nota 9). Document avui perdut.

Testes Bernardus Muneris, curritor auris, et Gabriel Lorens, virgarius.

(AHCB, Fons notarial,
Contractes: 27-IV-1509.)

(Reg. 15b) 16 de maig de 1509. Anotació de diversos pagaments relacionats amb la col·locació de la vidriera de Santa Eulàlia.

[...] maig...

Més, a VIII de dit, per comissió de mossèn Climent Jordà, defenedor de la mercaderia, an en Thoni Sart, mestre de cases, per quatre jornals e mig havia fets feyna a la vedriera que serà Sancta Eulàlia, XVIII sous. Més, al dit Virgili, per port de la caixa de les scriptures e lo argent a casa dels cònsols novells e ajudar fer lo bastiment de la vedriera, I sou, és tot III sous. Més, an en Puig, sperter, per sinch trunyelles serviren per la bastida de la dita vedriera, II sous I [diner].

[...]

(BAB, Consolat de Mar M-44,
Clavaria i rebudes 1506-1510.)

(Reg. 16) 16 de març de 1515. Decisió de fer una vidriera en un dels revolts de la Llotja, probablement la destinada a la Virtut de la Fortalesa.¹⁰⁵

[...]

Vidriera fos feta devall lo revolt de la Lonja fins a la reixa.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç,
núm. 159, Repertori del notari
Luis Rufet 1601-1639, f. 161r.)

(Reg. 17) 14 de juny de 1516. Anotació d'un pagament al ferrer Miquel Pujol per barres de ferro per a les vidrieres de la Llotja.

A XIII de juny.

Ítem, en Miquel Pugol, ferrer, per dotze barres de ferro que han servit per les vedrieres de la Lotga, e per clavo de ell presa a obs de la Casa de la dita Lotga ---- VI ll. X s.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç,
núm. 168, Cèdules dels pagaments
1516-1527: 14-VI-1516.)

(Reg. 18) Obres de mig relleu realitzades sota les vidrieres de la Llotja.

(Reg. 18a) 21 de juny de 1516. Anotació del pagament a l'oller Pere Mates per l'obra de mig relleu realitzada al peu d'una vidriera situada en un dels revolts de la Llotja.

[...]

Ítem, en Pere Mates, oller, ciutadà de Barchinona, en paga prorata del preu de la scarada de aquella obra de mig relleu se fa en lo peu de la vedriera qui és en lo revolt de la Lotga a la part de levant ---- X ll. s.¹⁰⁶

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç,
núm. 168, Cèdules dels pagaments
1516-1527: 21-VI-1516.)

(Reg. 18b) 16 de setembre de 1516. Anotació del pagament a l'oller Pere Mates per l'obra de mig relleu que fa sota les vidrieres de la Llotja.

[...]

Ítem, a-n Pere Joan Aguilar, qui les pren per en Pere Mates, oller, en paga he prorata del preu de la scarada de aquella obra de mig relleu que per deliberatio del Consell de vint de la Lotga, sota les vedrieres té fer y obrar ---- X ll. s.¹⁰⁷

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç,
núm. 168, Cèdules dels pagaments
1516-1527: 16-IX-1516.)

(Reg. 19) Pagaments relacionats amb la vidriera que representa la Virtut de la Fortalesa, probablement realitzada també per Gil Fontanet.

(Reg. 19a) 19 de novembre de 1516. Anotació del pagament al ferrer Miquel Pujol per una barra de ferro que fa per a la vidriera de la Virtut de la Fortalesa de la Llotja.

[...]

Ítem, a-n Jordi Joan, mercader, qui les pren per en Miquel Pujol, ferrer, al dit Pujol degudes per lo preu de huna barra de ferro feta en lo peu de la vedriera intitulada Fortalesa ---- X ll. s.¹⁰⁸

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç,
núm. 168, Cèdules dels pagaments
1516-1527: 19-XI-1516.)

105. Esmentat per Moliné (1914, p. 333).

106. Escriu «ll. s.», tot i que la quantitat és exacta en lliures.

107. Escriu «ll. s.», tot i que la quantitat és exacta en lliures.

108. Escriu «ll. s.», tot i que la quantitat és exacta en lliures.

(Reg. 19b) 17 de desembre de 1516. Anotació del pagament a l'oller Pere Mates per l'obra de mig relleu que fa al peu de la vidriera de la Virtut de la Fortalesa de la Llotja.

[...]

Item, al dit Pere Joan Aguilar, qui les pren per en Pere Mates, oller, a compliment de trenta-tres lliures degudes al dit Pere Mates per lo preu de la scarada de la hobra de mig relleu feta al peu de la vedriera intitulada Fortalesa ----XIII ll. s.¹⁰⁹

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 168, Cèdules dels pagaments 1516-1527: 17-XII-1516.)

(Reg. 20) 2 d'octubre de 1521. Anotació del pagament a Gil Fontanet per l'adob de les vidrieres de la Llotja.

[...]

Item, a-n Pere Johan Aguilar, altre dels collectors del dit dret, qui les pren per en Gili Fontanet, mestre de vedrieres, al dit Gili degudes per adobs per ell fets en les vedrieres de la Casa de la Lotge ---- VI ll. XII s.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 168, Cèdules dels pagaments 1516-1527: 2-X-1521.)

(Reg. 21) Dues notícies sobre la vidriera del Judici de la Llotja, reparada per Jaume Fontanet.

(Reg. 21a) 10 de febrer de 1524. Anotació d'un pagament per un baldó de la porta del cancell on és la vidriera del Judici i que amb tota probabilitat es tracta de l'anomenada anteriorment *vidriera de la Justícia*.

[...]

Més, un baldó per la porta del cancell a hont tenen lo Juy, I sou VI.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 159, Àpoques i albarans 1523-1525: 10-II-1524.)

(Reg. 21b) 17 de novembre de 1528. Àpoca i albarà corresponents al pagament a Jaume Fontanet per

l'adob i renovació del camper blau de la vidriera del Judici de la Llotja, probablement realitzada per Gil Fontanet entre els anys 1503 i 1504 i anomenada *vidriera de la Justícia*.

[...]

Sit omnibus notum quod ego Jacobus Fontanet, pictor vitriarum, civis Barchinone, confiteor et recognosco vobis, honorabili Marcho Anthonio del Vilar, mercatori, altreri ex defensoribus mercancie, clavarioque iuris periatice, quod dedistis et solvistis michi bene in Tabula cambii sive depositorum dicte civitatis, octo libras decem solidos barchinonenses michi debitas et pertinentes pro adaptando et mutando totum illius camper eiusdum vitriarie del Juy que est intus Lotgiam mercatorum dicte civitatis. Et ideo renunciando exceptioni pecunie non numerate et non solute et doli. In testimonium premissorum presentem vobis, facio apocham de soluto. Actum est hoc Barchinone decima septima die mensis novembris anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo vigesimo octavo. Signum Jacobi Fontanet predicti, qui hec laudo et firmo.

Testes huius rei sunt Anthonius Serra et Johannes Beulo, scriptores Barchinone.

Als molts honorables los administradors de la Taula dels depòsits de la ciutat de Barchinona, los còsols de la mar de la dita ciutat, com lo honorable en March Anthoni del Vilar, mercader, altre dels defenedors de la mercaderia e clavari del dret del periatge, degé fer, dir y scriure a-n Jauma Fontanet, pintor de vadrieres, ciutedà de Barchinona, vuyt lliures deu solidos, diem VIII lliures X sous, barchinonenses a ell degudes e pertenyents per adobar e mudar tot aquell camper blau de la vadriera del Juy que és dins la Lotge dels mercaders de dita ciutat. Per so, com volrà fer la dita, continuan aquella e cobran lo present. Scrit en Barchinona, a XVII de nobembre de l'any MDXXVIII.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 152, Àpoques i albarans 1527-1531: 17-XI-1528.)

(Reg. 22) 30 de desembre de 1524. Anotació del pagament per una bastida que es fa per a l'adob, per part de Gil Fontanet, d'una vidriera del portal de la Llotja.

[...]

Item, féu una bastida sobre lo portal per mestre Gil, per bado-bar la vadriera, he stat mig dia jo e lo meu fadri. Més, vaig logar dos homens a la pasqueteria, doni'ls vuyt diners per pugari-hi les taules. Més compri sis diners de malals. És per tota, sinch sous e dos diners.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 159, Àpoques i albarans 1523-1525: 30-XII-1524.)

109. Escriu «ll. s.», tot i que la quantitat és exacta en lliures.

(Reg. 23) 13 de gener de 1525. Anotació del pagament a Gil Fontanet per l'adob i la reposició de peces trencades de les vidrieres de la Llotja.

[...] *nohembre any MDXXVIII...*
Més, a XV de dit, pagui an an Gil Fontanet per adobar e recórrer les vedrieres dins la Lotge, I lliura X sous.
 [...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 159, Àpoques i albarans 1523-1525: 13-I-1525.)

(Reg. 24) 27 de febrer de 1526. El fuster Jaume Espelta fa àpoca de diversos pagaments. Entre aquests figura el que es fa pel pont de la bastida que ha calgut fer per tal que Gil Fontanet arribés a la vidriera de sobre la porta principal de la Llotja de Barcelona.

[...]
Més, per hun parastage he fet sobre lo portal de la Longe per mestre Gil, per adobar les vedrieres, jo e lo meu jove, hun jornal entre fer y desfer, val VIII sous.
 [...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 160, Àpoques i albarans 1525-1527: 27-II-1526.)

(Reg. 25) 21 de juny de 1533. Anotació sobre les escultures de terra cuita fetes a la Llotja, a la part de les vidrieres.¹¹⁰

[...]
Figures dues de emperadors sien fetes de bulto de terra cuyta per posar en cadaún racó de la Lonja, a la part de les vedrieres.
 [...]
Imatges duas de emperadors fossen fetas de bulto de terra cuita per posar en cadaún racó de la Lonja, a la part de las vedrieras.
 [...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 195, Repertori del notari Luis Rufet 1601-1639, f. 91r i 98v.)

(Reg. 26) 27 de juny de 1533. Anotació d'un pagament per la neteja de les vidrieres de la Llotja.

[...] *XXVIII de maig...*
Més, dit jorn, a Bertomeu Arenys y altres, per scombrar la

Lotge dins y de fora y per neteiar les vedrieres en dos pertits, I lliura, VIII sous.
 [...]

(BAB, Consolat de Mar M-45, Clavaria o rebudes 1531-1534: 27-VI-1533.)

(Reg. 27) 15 de gener de 1534. Anotació d'un pagament per l'adob i la col·locació d'unes claraboies a les reixes de la Llotja.

[...] *XXII dezembre 1533...*
Més, dit die, per comissió de dit Gori, doní a-n Aloy Rocha per adobar y posar unes claravolles a les reixes de Loge, VIII sous.
 [...]

(BAB, Consolat de Mar M-45, Clavaria o rebudes 1531-1534: 15-I-1534.)

(Reg. 28) Pagament a Jaume Fontanet del salari concertat per l'adob de les vidrieres de la Llotja.

(Reg. 28a) 24 de desembre de 1534. Àpoca i albarà corresponents al pagament a Jaume Fontanet del salari que té assignat per adobar les vidrieres de la Llotja.

Sit omnibus notum quod ego Jacobus Fontanet, pictor vitriarum, civis Barchinone, confiteor et recognosco vobis, honorabili Anthonio Guri, mercatori, alteri ex defensoribus mercancie et clavarique iuris periatice, quod dedistis et solvistis michi et fuit verius per me et de mei voluntate dicti et scribi fecistis honorabili Johannes Clemens Folquer, mercatori civi Barchinone, in Tabula cambii sive depositorum dicte civitatis, quatuor libras quatuor solidos barchinonenses michi debitas et pertinentes rationem adaptandi vitriaria Longie mercatorum dicte civitatis, in quibus deficiebant alique pesse. Et ideo renunciando exceptioni pecunie non numerate et non solute et doli. In testimonium premissorum presentem vobis facio apocham de soluto. Actum est hoc Barchinone, vicesima quarta die mensis decembris anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo tricesimo quarto. Signum Jacobus Fontanet predicti, qui hec laudo et firmo.

Testes huius rei sunt Johannes Abad et Joannes Simons, scriptores Barchinone.

Als molts honorables los administradors de la Taula dels depòsits de la ciutat de Barchinona, los cònsols de la mar de la dita ciutat, com lo honorable en Anthoni Guri, mercader, altre dels defenedors de la mercaderia e clavari del dret del periatge, degé fer, dir e scriure a-n Jaume Fontanet, pintor de vedrieres, ciutedà de Barchinona, e per ell y de sa voluntat a l'honorable en Johan Climent Folguer, mercader, ciutedà de dicte ciutat, quatre lliures quatre solidos, diem III lliures III solidos, barchinonenses a ell degudes e pertanyents per rabó del salari de adobar les vedrieres de la

110. Esmentat per Moliné (1914, p. 325).

Longe dels mercaders de dicte ciutat, en les quals manchaven algunes pessés. Per so, com volrà fer la dita, continuan aquella e cobran lo present. En Barchinona a XXIII de dezembre MDXXXIII.

[...]

(BAB, Consolat de Mar M-46, Clavaria o rebudes 1534-1537: 24-XII-1534.)

(Reg. 28b) 24 de desembre de 1534. Anotació manuscrita de Jaume Fontanet on fa constar el que se li deu per l'adob de les vidrieres de la Llotja.

Die iovis XXIII decembris 1534.

Jauma Fontanet, pictor vitriariam, IIII lliures IIII sous quod de sui voluntate dench Johanni Clement Folquer, mercatori.

Lo que yo e de aver, Yaume Fontanet, de l'adob de les vadrieres de la Lotja és tres ducats e mig, dich IIII lliures III sous.

(BAB, Consolat de Mar M-46, Clavaria o rebudes 1534-1537: 24-XII-1534.)

(Reg. 28c) 14 de gener de 1535. Anotació del pagament a Jaume Fontanet per adobar les vidrieres de la Llotja, on faltaven algunes peces.

[...]

Item, a ell mateix, qui les pren per en Jacme Fontanet, pintor de vedrieres, per adobar les vedrieres de la Lotge, en les quals manquaven algunes pessés ---- IIII ll. IIII s.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 168, Cèdules dels pagaments 1534-1540: 14-I-1535.)

(Reg. 29) Altres notícies sobre el pagament a Jaume Fontanet per l'adob de les vidrieres de la Llotja.

(Reg. 29a) 5 de juliol de 1538. Anotacions del pagament a Jaume Fontanet per adobar les vidrieres i altres feines a la Llotja.

[...] 8 de juny...

Més, a dit, pagui ha mestre Jaume Fontanet, pintor, y són per part adobar les banderes, I lliura X sous.

[...] 11 de juny...

Més, ha dit, be pagat lliures 10 sous a mestre Jaume Fontanet, pintor, per lo compliment de tres liures aver de l'adobar de les vidrieres.

[...]

(BAB, Consolat de Mar M-47, Clavaria o rebudes 1537-1540: 5-VII-1538.)

(Reg. 29b) 18 d'agost de 1540. Anotació del pagament a Jaume Fontanet per l'adob de les vidrieres de la Llotja.

[...] agost...

Més, a XIII de dit, a Jaume Fontanet, II lliures VIII sous, e són per l'adob ha fet de les vidrieres de Lotge, les quals li doní per manament de mossèn Jaume Bolet, altre dels defenedors.

[...]

(BAB, Consolat de Mar M-47, Clavaria o rebudes 1537-1540: 18-VIII-1540.)

(Reg. 29c) 28 de març de 1543. Albarà del pagament a Jaume Fontanet per l'adob de les vidrieres de la Llotja, algunes de les quals eren trencades.

[...]

Als molts honorables los administradors de la Taula dels depòsits de la ciutat de Barchinona, los còsols de la mar de la dicta ciutat, com lo honorable Pere Figueres, mercader, altre dels defenedors de la mercaderia e clavari del dret del periatge, degé fer, dir y scriure a-n Jaume Fontanet, pintor de vedrieres, ciutedà de Barchinona, vint lliures, diem XX lliures barchinonenses, a ell degudes per rahó de certs adops per ell fets en les vedrieres de la Casa de la Lotge dels mercaders de la dite ciutat que eren trencades. Per so, com volrà fer la dita, continuan aquella e cobran lo present. Escrit en Barchinona a XXVIII de març MDXXXIII.

[...]

(BAB, Consolat de Mar M-48, Clavaria o rebudes 1540-1543: 28-III-1543.)

(Reg. 30) 20 de novembre de 1545. Anotació del pagament a Jaume Fontanet per l'adob d'una vidriera rodona i per la vidriera situada sobre el portal de l'hort, així com per un filat d'una finestra de la façana de Llotja que mira a l'edifici del General.

[...] octubre...

Més, ha XXVI de dit, III lliures VIII sous per tantas ne pagadas a Joan¹¹¹ Fontanet, pintor, e són per los treballs de haver adobada la vadriera rodona e la vadriera de sobra al portal de l'ort y per un filat davant la finestra davant lo General, pagadas per paraula de Perot Axerrat, altra dels defenedors.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 153, Àpoques i albarans 1543-1546: 20-XI-1545.)

111. Hauria de dir «Jaume».

(Reg. 31) 17 d'abril de 1546. Àpoca i albarà corresponents al pagament a Jaume Fontanet per l'adob de cinc panys de les vidrieres de la Llotja.

[...]

Sit omnibus notum quod ego Jacobus Fontanet, pictor civis Barchinone, confiteor et recognosco vobis, honorabili Peroto Axerrat, mercateri, alteri ex defensoribus mercantie, clavarioque iuris periatlici, quod dedistis et solvistis michi bene in Tabula cambii sive depositorum civitatis Barchinone, sexdecim libras sexdecim solidos barchinonenses michi debitas et pertinentes pro manibus et laboribus meis et aliis rebus necessariis in reparationem quinque finestrarum sive panis de les vedrieres Longie mercatorum. Et ideo renunciando excepcioni pecunie non numerate et non solute et doli. In testimonium premissorum presentem vobis facio apocham de soluto. Actum est hoc Barchinone decima septima die mensis aprilis anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo quadragésimo sexto. Signum Jacobi Fontanet predicti, qui hec laudo et firmo.

Testes huius rei sunt predicti.

Als molts honorables los administradors de la Taula dels depòsits de la ciutat de Barchinona, los cònsols de la mar de dita ciutat, com lo honorable en Perot Axerrat, mercader, altre dels defenedors de la mercaderia e clavari del dret del periatge, degué fer, dit y scriure an en Jauma Fontanet, pintor, ciutedà de Barchinona, setze lliures setze solidos, diem XVI lliures XVI sous barchinonenses, a ell degudas e pertanyents per les mans y sos treballs e altres coses necessàries per adobar sinch panys de les vedrieres de la Longe. E per ço, com volrà fer la dita, continuan aquella e cobran lo present. Scrit en Barchinona, a XVII de abril MDXXXVI.

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 153, Àpoques i albarans 1543-1546: 17-IV-1546.)

(Reg. 32) 20 d'abril de 1546. Anotacions dels pagaments per la judicatura dels adobs de les vidrieres de la Llotja per part dels prohoms de la confraria dels pintors, adobs realitzats per Jaume Fontanet.

[...]

Primo, ha vint-y-quatre de març, VIII sous VIII/ per tants ne pagats a Perot Axerrat, altre dels defenedors, per dos manaments a fets fer als promens de sant Steve per judicar les vadrieres de la Lonja per los adobs hi havian fets.

[...] abril...

Més, ha vuyt de dit, VIII sous VIII per tants n'è pagats a Perot Axerrat, altre dels defanadors, e són per los manaments a fets, ço és als promens dels pintors e quatre manaments ha 4 pintors, vinguessen a judicar los adobs de las vadrieres de la Lonja

112. Hauria de dir «29 de desembre 1550».

113. Escriu «lliures», tot i que la quantitat és exacta en sous.

114. Per *gotaren*, esquitxades de gotes.

115. Escriu «lliures», tot i que la quantitat és exacta en sous.

ab pena de L sous cada hu. Més ha dit, II lliures VIII sous per tants ne pagats a mestra Gorcha, prom dels pintors, e son companyo que han judicat los adobs de la vedriera mitjensant jurament, ço és I dich per la part de la Lonja e I dich per la part d'en Fontanet.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 153, Àpoques i albarans 1543-1546: 20-IV-1546.)

(Reg. 33) 2 de maig de 1551. Anotacions del pagament a un verguer per la vigilància de les vidrieres de la Llotja a causa de les possibles pedrades que poden rebre dels minyons que hi juguen davant.

[...]

Més, a 29 de dit de satembra 1551,¹¹² he pagades en a-n Gabriel Calsa, verguer, per 2 verguetes stigueren les festes de Nadal per guardar les vadrieres per les padrades dels minyons eren davant la Lotja, dich I lliura VIII sous.

[...] desembre...

Més, ha dit, que ha a 23 del passat, pagui a Gabriel Calsa, verguer, per dos verguetes estigueren de fora la Lotja per les pedrades dels minyons per guardar que no trencassen les vedrieres de la Lotja lo diumenge proppassat, dich lliures¹¹³ VIII sous.

[...]

(BAB, Consolat de Mar M-49, Clavaria o rebudes 1549-1551: 2-V-1551.)

(Reg. 34) 2 de maig de 1551. Anotació d'un pagament a un garbellador pel lloguer d'estores destinades al cobriment de les vidrieres, les quals gotejaven a causa de la pluja.

[...] 9 de satembra...

Més, a dit, he pagats, per loguer de unes ustores a un garballador per tapar les vedrieres, les quals se gostaren,¹¹⁴ que ploqué, dich lliures¹¹⁵ VIII sous.

[...]

(BAB, Consolat de Mar M-49, Clavaria o rebudes 1549-1551: 2-V-1551.)

(Reg. 35) 21 de novembre de 1559. Jaume Fontanet fa una reparació general de les vidrieres de la Llotja.

[...]

La Taula de la siutat a de aver, ha XXI de nobembre, dix a

Jaume Fontanet, vadrier y mestra de vadrieras, a compliment de 70 lliures, li eran dagudes per lo preu fet de adobar, reparar he acabar totes les vadrieras de dita Lotja que estaven gustades¹¹⁶ (en cartes 30) ---- XX ll. s.¹¹⁷

[...]

Item, dit dia, dix a Jaume Fontanet, mestra de vadrieres, a compliment de 70 lliures per adobar y reparar totes las vadrieras de la Lotja (en cartes 12) ---- XX ll. s.¹¹⁸

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 164, Llibre de comptes 1551-1560, f. 12 i 30.)

(Reg. 36) 27 d'agost de 1566. Anotació del pagament a Guillem Amont per l'adob de les vidrieres de la Llotja.

[...] agost 1566...

E 27 de dit, 19 lliures 14 sous que, per pòlissa del susdit defenedor, é pagades a Guillem Amont y al dit per adobar les vedrieres de la Lotja ---- XVIII ll. XIII s.

[...]

(BAB, Consolat de Mar M-50, Clavaria o rebudes 1566-1568: 13-V-1567.)

(Reg. 37) Anotacions sobre la conveniència o no de fer vidrieres a les finestres de les noves estances de la Llotja.

(Reg. 37a) 31 de març de 1568. Es fa deliberació per tal de veure si es posaran encerats o vidrieres a les finestres de l'Arxiu i de l'obra nova de la Llotja de Barcelona i s'accepta la realització d'encerats.

[...]

Tercerament, fonch proposat en dit consell, que las finestras de la obra nova y specialment de l'Arxiu, axí per conservació de scriptura com encara dels sostres y dauradura de aquells, tenen necessitat de vedrieras o ensarats, axí per causa de la pols com encara del vent. E que per ço deslberàs lo dit consell, si li plahia, que convingués fer dits ansarats o vedrieras.

Sobre lo qual cap deslberà lo dit consell que convenia y fos degudament provehit. E que per ço foçen fets a las finestres de l'Arxiu enserats, axí halt com baix, e a totes las altras finestras de la obra nova foçen fets ansarats a las mitgas finestras de dalt e o de la travacera en amunt, axí a les que miren a la part de mar com a la part de l'hort, ço é en tots los apartaments del primer sostre.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 296, Registre de deliberacions 1563-1568: 31-III-1568.)

(Reg. 37b) 31 de març de 1568. Anotació sobre la conveniència de fer vidrieres o encerats a l'obra nova de la Llotja.¹¹⁹

[...]

Enserats o vidrieres fossen fetes a las finestres de l'Archiu y obra nova de la Lonja.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 195, Repertori del notari Luis Rufet 1601-1639, f. 87v.)

(Reg. 38) Nomenament del conservador de vidrieres de la Casa Llotja de Barcelona.

(Reg. 38a) 21 d'abril de 1570. Deliberacions sobre qui serà nomenat pintor i conservador de vidrieres de la Llotja de Barcelona.

[...]

Item, fonch proposat en dit Consell, que per mort de Antoni Sabater, pintor, vaga lo ofici de pintor de dita Lotja, lo qual demanen diverses persones, y que convindrie que-s donàs dit ofici a persona a(p)tas e àbil no sols per a pintar, màs encara per tenir en condret les vedrieres de dita Lotja y què per ad aisò se oferen algunes persones y, entre les altres, les qui s'an donat supplicació en lo present Consell. E perquè pus madurament se pugués dar assento a dit negoci ho proposàvem en dit Consell perquè madurament hi provehís y en dit fet donàs lo assento que convindrie.

La qual propositió entesa, lo dit Consell hagut entre si madurat, lo qui deslberà e conclogué que los honorables còsols y defenedors qui ara són e per avant seran, diguen als oposants e pretenents haver lo dit càrrech, que la dita Lotja donarà la pintura a qui pendrà en càrrech les vedrieres y que entengan, quiscú dels quins demanaran, per quant y en quina forma pendran lo dit càrrech y après relació fassen al present Consell, per ço que, entesa lur relació, se puga fer la deslberació e conclusió en dit fet que aparrà que millor comvinga.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 297, Registre de deliberacions 1568-1575: 21-IV-1570.)

(Reg. 38b) 21 d'abril de 1570. Anotació sobre l'obligació per part del pintor de la Llotja de tenir cura també de les vidrieres.

116. Per *gotades*, esquitxades de gotes.

117. Escriu «ll. s.», tot i que la quantitat és exacta en lliures.

118. Escriu «ll. s.», tot i que la quantitat és exacta en lliures.

119. Esmentat per Moliné (1914, p. 325).

[...]
Ofici de pintor elegit, [...] y ha de tenir en condret les vidrieres.
[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç,
núm. 195, Repertori del notari
Luis Rufet 1601-1639, f. 130v.)

(Reg. 38c) 19 d'abril de 1571. Deliberacions sobre qui serà nomenat pintor i conservador de vidrieres de la Llotja de Barcelona. El 20 de juny següent es nomenarà pintor l'oficial de la Llotja Benet Rafart, a qui no se li pagarà més del salari que ja rebia anteriorment com a verguer de la Llotja.

[...]
Tercerament, fonch proposat que, per mort de [en blanc].¹²⁰ Sabater, pintor, vague lo ofici de pintor per les coses necessàries per la Lotja, lo qual demane Benet Rafard, altre dels verguers de la present Lotja, al qual, havent sguart que és ja oficial de la Lotja, par que haurie de tenir més respecte per o que lo dit Consell ves lo que-s més convindrie y fahés la provisió que sobre assò ben vista li fos.

Sobre la qual propositió delibera lo dit Consell, que atès que diu que en lo passat fonch feta adjunció per la Lotja, o altre provisió, en favor de un nét de Nicolau de Credensa de dit ofici, lo qual nét se diu és persona molt experta en dit ofici, que per sò y altrament los honorables cònsols y defenedors presents y sdevenidors fassen diligentia en veure si-s porà trobar tal adjunció o altre provisió que sobre assò sie stada feta y del que trobarà relatió fassen, perquè hoïda aquella se pugue degudament provehir en dit fet.

Lo quart cap, de les coses en dit Consell proposades, fonch que la Lotja té necessitat de tenir, com fins assí a tingut almenys per la major part del temps, persona àbil e suficient per a tenir en condret les vedrierees de la Lotja perquè altrament causarien molt gran dispendi, y que se oferie alguna persona àbil e suficient la quel here Joan Fontanet, pintor y vidrier, e que per sò deslberar lo dit Consell si convenie fer electió de la dita o altra persona per a dit càrrech.

Y entesa dita propositió deslberar lo dit Consell que-s mire per los honorables cònsols y defenedors presents y esdevenidors, si sobre assò haurie, com de fet se diu que y haurà, altre deslberatio de Consell en favor de dit Credensa y del que-s trobarà relatió fassen, per sò que hoïda aquella, lo dit Consell pugue deslberar lo que ben vist li serà.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç,
núm. 297, Registre de deliberacions
1568-1575: 19-IV-1571.)

(Reg. 38d) 19 d'abril de 1571. Anotació sobre l'obli-

120. Hauria de dir «Antoni».

121. La datació és la que apareix en l'encapçalament.

122. Esmentat per Moliné (1914, p. 333).

gació per part del pintor de la Llotja de tenir cura també de les vidrieres.

[...]
Ofici de pintor elegit, [...] y ha de tenir en condret les vidrieres.
[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç,
núm. 195, Repertori del notari
Luis Rufet 1601-1639, f. 130v.)

(Reg. 39) 16 de maig de 1572. Pagament per fusta per a l'adob de les vidrieres de la Llotja.¹²¹

[...]
E, a 28 de marçs, 2 lliures 12 sous, per pòlisa del susdit defenedor, é pagades an en Pere Reyenosa per la fusta serveix per adobar les vedrieras ---- 2 ll. 12 s.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 154,
Èpoques 1568-1572: 16-V-1572.)

(Reg. 40) Neteja i reparació de les vidrieres de la Llotja.

(Reg. 40a) 6 de juliol de 1591. Pagaments per netejar i reparar algunes vidrieres de la Llotja de Barcelona.

[...]
Ultimament, fonch proposat que, com les vedrieres de la Lotja estiguen brutes y també los rexs de la Lotja lo ayre de la mar los haja gastats, que si-ls apar, que-s netejen y se adoben.

E lo dit Consell determina que los señors cònsols y defenedors qui ara són y per temps seran y les quatre persones elegides per les obres ho miren y vegem hi fassen lo que-ls aparrà haver-se de fer, dexant-ho a sa coneguda, a despeses del dret de periatge.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç,
núm. 298, Registre de deliberacions
1585-1592: 6-VII-1591.)

(Reg. 40b) 6 de juliol de 1591. Anotació sobre la neteja i reparació de les vidrieres de la Llotja.¹²²

[...]
Vidrieres y reys de la Lonja fossen netejats y reparats.
[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç,
núm. 195, Repertori del notari
Luis Rufet 1601-1639, f. 161r.)

(Reg. 41) 21 de novembre de 1596. Anotació d'un pagament a Joan Jordà, pintor de vidrieres, per la feina realitzada per ell i per quatre col·laboradors seus a la Llotja.

[...]

Deu la Llotja de la present ciutat a mi, Francesch Muntalt, receptor del dret del periatge de dita Llotja, que per pòlisses de mossèn Joan Canyelles, defenedor, tinch pagat compte com appar.

Primo, a XXIII de octubre 1596, X lliures sous tinch pagat

*comptes a Joan Jordà, pintor de vedrieres, per pòlissa del dit mossèn Canyelles --- X ll. s.*¹²³

Ítem, dit die, I lliura XV sous tinch pagat comptes al dit Jordà per los journals de quatre homens, a raó 4 sous lo dia, per pòlissa del dit mossèn Canyelles --- I ll. XV s.

[...]

(AHBC, Llibres de la Junta de Comerç, núm. 155, Àpoques i albarans 1593-1598, f. 112r i v.)

BARCELONA, CASA DE LA CIUTAT *per Carme Domínguez*

La Casa de la Ciutat de Barcelona és, sens dubte, un dels edificis més significatius dins l'estudi documental de les vidrieres dels segles xv i xvi a Catalunya. A diferència d'altres edificis civils, no ho és per la importància numèrica de la documentació conservada, però sí per l'extraordinària qualitat de les vidrieres de la primera meitat del quatre-cents que podem advertir mitjançant la recerca documental i pel desig mostrat en la seva conservació durant tot el segle XVI. Malauradament, cap d'aquestes representacions vidrades no ha arribat fins als nostres dies. Les contínues renovacions d'aquestes vidrieres, sotmeses a un ús molt més desgastador que les que podem trobar en els edificis religiosos, han fet difícil la seva conservació ni que fos parcial.¹²⁴

Referència obligada quant a la bibliografia d'aquest apartat és Duran (1972-1975), que ha publicat un article específic sobre les vidrieres de la Casa de la Ciutat de Barcelona on, a més de recollir tota la informació publicada per altres autors i les referències aportades per les *Rúbriques de Bruniquer*, dona noves referències documentals i transcriu en la seva totalitat la major part dels documents als quals alludeix.¹²⁵ Abans, Puiggarí (1880) ja havia aportat les primeres dades i publicat el contracte —avui perdut— dels vitralls dels rosetons del Saló de Cent. També Sanpere (1906) i Madurell (1946, 1950 i 1952) aporten noves referències documentals. Altres estudis on podem trobar diferent informació són Mas (1911-1912), Miret i Puig (1910), Bassegoda (1925), Pérez (1942), Rodríguez (1944), Ràfols (1951-1954), Ainaud (1952), Nieto (1970), Dalmasas i José (1984) i el CVMA Catalunya, 1.

Tota la documentació corporativa de l'antiga Casa de la Ciutat es troba actualment a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona i és molt extensa. Els criteris de selecció s'han fet en funció de les dades aportades pels diferents investigadors i per les *Rúbriques* de l'historiador Esteve Gilabert Bruniquer (1608), publicades per Carreras (Bruniquer, 1912-1916). Bàsicament es tracta de documentació del fons municipal classificada dins de la sèrie Consell de Cent, de la qual destaquem el Registre de deliberacions, la Clavaria, el Manual, el Correu i Menut i les Àpoques. Advertim també que la recerca no ha donat sempre el resultat esperat, tot i que s'ha estès a altres sèries, fons i arxius, i que algunes de les referències documentals aportades pels diferents autors no han pogut ser corroborades. En aquest sentit, cobren especial importància les transcripcions de dos dels documents més atractius pel que fa al seu contingut publicades per Puiggarí (reg. 1*b*) i Duran (reg. 4*d*).

Agraïm des d'aquestes línies l'ajut que en tot moment ens han ofert els senyors Manuel Rovira i Sebastià Riera, director i arxiver, respectivament, de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, així com el de la resta del personal adscrit als arxius consultats.

La construcció de la Casa de la Ciutat de Barcelona, un exemple més de les cases municipals que nasqueren arreu d'Europa durant els segles XIII i XIV com a seu dels incipients governs municipals, es decidí per acord dels consellers el 1369. Fins a aquell moment, el Consell dels Cent Jurats i el Consell de Vint s'havien reunit al convent de Santa Caterina, però una disputa entre els consellers municipals i els pares predicadors complicà les relacions i portà els consellers a decidir d'edificar una estança pròpia que els permetés de reunir-se amb plena independència. El lloc escollit fou el terraplè d'un pati interior de la casa del notari i escrivà del Consell, al carrer del Regomir, tocant a l'absis de l'església de Sant Jaume. Aquesta casa, que ja gaudia d'un cert caràcter municipal, fou el nucli

123. Escriu «ll. s.», tot i que la quantitat és exacta en lliures.

124. Renovació constant de les estances pel canvi d'ús, atacs en conflictes, més accessibilitat de les finestres d'aquests edificis...

125. Altres publicacions del mateix autor aporten notícies interessants. Per exemple, les del 1921, 1927, 1951 i 1977.

entorn del qual es construí progressivament la Casa de la Ciutat. És important tenir present que la seva construcció, si bé s'ajustà a la tipologia de les cases municipals quant a les diferents parts que la integraren, mai no formà una unitat. A mesura que les necessitats ho aconsellaven, es decidia la construcció i modificació de les diverses estances.

Així, doncs, veiem que el primer projecte es limità a la construcció d'una gran sala que havia de facilitar les reunions dels consells. En aquest sentit, l'estança fou inaugurada el 1373, però no fou fins al 1407 que es pot considerar acabada aquesta primera etapa constructiva del Saló de Cent. Les obres foren dirigides pel mestre Pere Llobet, que concebí una sala de planta quadrangular amb dos arcs semicirculars que la dividien en tres trams, coberts per un sostre de fusta profusament decorat.¹²⁶ La il·luminació s'aconseguia mitjançant un rosetó alt, que s'obria sobre la porta, i per unes altres tres rosasses, de diàmetre més reduït, obertes a la paret de la sala que donava a l'hort o pati dels tarongers. A més, dues finestres coronelles, orientades també cap a ponent, proporcionaven la llum necessària a la gran sala. En aquest primer període, com veurem seguidament, tan sols es tancaren amb vidrieres les finestres circulars.¹²⁷

La primera notícia que tenim sobre aquestes vidrieres és malauradament incompleta. El 9 de juliol de 1405 es firmà el contracte amb el mestre de vidrieres Nicolau de Maraya, però actualment tan sols es conserva la capçalera d'aquest document, que fou redactat en un foli a part i ubicat a la coberta del manual notarial (reg. 1a). En qualsevol cas, hem de felicitar-nos, perquè Puiggarí sí tingué l'oportunitat d'estudiar-lo i ens llegà la seva transcripció (reg. 1b). La vidriera destinada a la rosassa més gran havia de realitzar-se amb vidre blanc de salicorn i en la seva part central havia de figurar l'escut reial, amb colors vermell i groc. Al voltant d'aquest escut i omplint els sis espais definits per la traceria, hi havia d'haver decoració de fullatges. A les altres tres rosasses, la decoració havia de ser similar, si bé al mig s'havien de col·locar les armes de la ciutat. A més dels colors propis de les armes, totes les rosasses havien de ser decorades amb or i argent.¹²⁸ A banda d'aquest contracte, només hem pogut constatar el pagament a Nicolau de Maraya, cinc dies després, de part de les 165 lliures promeses per la realització de les dites vidrieres (reg. 1c). Segons Puiggarí (1880), el 15 de juliol de 1406, un manyà s'encarregà de fer els filats protectors, «quartam capam quarte vitriarie sale majoris domus ipsius civitatis», i a les *Rúbriques* de Bruniquer figura una altra anotació del 1406 quant a un pagament de 35 lliures i 15 sous per la realització d'aquestes vidrieres. Suposem, doncs, per aquestes dues darreres notícies, que les feines no es donaren per acabades fins un any més tard. No trobem cap més anotació concreta sobre aquestes finestres circulars del Saló de Cent al llarg dels segles xv i xvi, si bé podem suposar que van ser netejades i reparades en alguna ocasió. En aquest sentit i com a exemple, Jaume Fontanet cobrà l'any 1535 certa quantitat per netejar les vidrieres de la Casa de la Ciutat (reg. 8) i Joan (o Jaume) Fontanet, el 1575, per adobar diverses vidrieres (reg. 19).

A més del Consell dels Cent Jurats, funcionava un consell ordinari compost per aproximadament una quarta part dels cent anomenat Consell de Trenta. Aquest Consell ja es reunia des de l'any 1369 en una casa situada al fons del pati d'ingrés de l'entitat municipal, casa que progressivament fou ampliada i decorada. En un principi constava d'un saló per a reunions, d'una capella i d'un pòrtic o llotja que ocupava un dels fronts del pati dels tarongers. Entre els anys 1369 i 1450 podem parlar de la primera etapa constructiva. Aquesta primitiva Sala del Consell de Trenta es trobava entre el pati central i el dels tarongers i tenia tres finestres, de les quals almenys una donava al dit pati dels tarongers. Però fou a les altres dues finestres on l'any 1407 es col·locaren dues vidrieres encarregades pels consellers a un taller de Flandes. El tema representat és el de les quatre virtuts cardinals personificades, dues a cada finestra, que suposem coronelles. És interessant l'observació que va rebre el ferrer que col·locà els filats en el sentit que aquests poguessin obrir-se per facilitar la neteja de les vidrieres (reg. 2).

Uns anys més tard, el 1437, el pintor Bernat Martorell dibuixà el patró per a la vidriera de la finestra de la Sala del Consell de Trenta que donava a l'hort, mostra que fou enviada a Flandes per a la confecció de la vidriera (reg. 3a). Un any després ja tenim notícia de la seva col·locació, ja que, en un pagament al pintor Jaume Vergós per fer diverses pintures a la finestra, es donava ja com a acabada (reg. 3b). Sabem també qui féu els tràmits per al tras-

126. Actualment s'observen cinc trams. Els dos del fons, amb l'arc corresponent, foren afegits en la renovació de la sala de l'any 1848.

127. De fet, fins ja ben entrat el segle xvii no trobem cap al·lusió al cobriment amb vidrieres de les finestres coronelles. Sí hem pogut documentar la col·locació d'encerats a partir del 1562. Abans d'aquesta data, no tenim cap notícia sobre el seu estat.

128. Duran (1975) parla en la seva descripció d'uns àngels amb actitud d'aguantar l'escut reial. A més, hi aporta altra informació: la vidriera principal havia d'estar acabada per al dia 30 de novembre, festa de Sant Andreu, dia assenyalat per a l'elecció dels càrrecs municipals. No sabem si ell pogué estudiar el document directament. En qualsevol cas, no publicà la transcripció d'aquest important document avui perdut.

llat de la vidriera¹²⁹ i el lloc exacte d'origen, Bruges (reg. 3c), però res no es diu del tema representat. Duran (1975) apunta el tema de les virtuts cíviques, d'una banda, i d'una altra, la possibilitat que es conservi encara la dita mostra al Museu d'Art de Filadèlfia. Es tracta de la taula, atribuïda al pintor Bernat Martorell, que representa la Mare de Déu amb el Fill voltada per les imatges de quatre virtuts cardinals i unes altres dues figures femenines, probablement dues santes o sibilles. Basa la seva suposició en el fet que la composició s'allunya de la normalitat dels retaules de l'època i en el fet de suposar que aquest seria un tema que escauria molt bé al caràcter d'aquesta sala. Amb posterioritat s'ha identificat aquesta taula amb l'encàrrec fet per la Generalitat a Bernat Martorell l'any 1437 d'un retaule per a l'església de Santa Maria de Montsó, lloc de reunió de les Corts de la Corona catalanoaragonesa.¹³⁰ Fruit de les nostres investigacions ens atrevirem, però, a apuntar una altra hipòtesi: el tema representat podria ser el dels cinc consellers, és a dir, la representació del govern de la ciutat. Un document de l'any 1556 ens parla del pintor i mestre de vidrieres Nicolau de Credensa en les tasques de reparació de «la vidriera dels Sinch consellés de la Casa de Trenta» (reg. 13). Fins a aquesta data no tenim notícia de la realització de cap més vidriera per al Trentenari, si bé sí hem de constatar que Puiggarí (1880) diu que el mestre de vidrieres Terri de Metz va posar una vidriera l'any 1465 a la Sala del Consell de Trenta-dos, notícia que no hem pogut constatar mitjançant documentació.¹³¹

Després de la col·locació d'aquestes tres vidrieres al Trentenari, trobem anotacions de la seva reparació i neteja. Així, l'any 1459 se n'encarregà un mestre de vidrieres del qual desconexem el nom (reg. 5); el 1535 fou Jaume Fontanet qui cobrà per adobar la vidriera de les Virtuts (reg. 8); el mateix Fontanet, el 1545 (reg. 10); el citat Nicolau de Credensa, el 1556 (reg. 13), i, finalment, la vídua Fontaneta, que l'any 1583 reparà un pany de la vidriera del Trentenari Vell (reg. 21). A més, és possible que en aquest interval de temps alguna de les tres vidrieres hagués de ser despenjada i, en el seu lloc, fos col·locat un drap encerat, ja que des del 1539 fins al 1541 els documents parlen sovint d'un encerat per a la finestra de la Casa de Trenta.

El segon període constructiu de les estances del Trentenari tingué lloc a mitjan segle XVI. Es tracta de l'anomenada *obra renaixentista* (Duran, 1951). El fet és que l'espai s'amplià considerablement i per a la construcció de les noves sales s'adquiriren diverses cases contigües. Les obres començaren el 1558 i sembla que continuaren fins al 1578, encara que pel que fa a la seva decoració s'allargaren durant alguns anys més. L'any 1561, el pintor i vidrier de la ciutat Jaume Fontanet presentà un compte per diverses vidrieres que havia fet i per d'altres que havia col·locat, vidrieres que la Ciutat «havia fet venir» per a les finestres i altres parts de l'obra nova (reg. 14). Es tracta, sens dubte, de les vidrieres del Trentenari Nou. Desconexem, però, el lloc exacte de la seva ubicació, encara que sembla que es pot tractar de les finestres de l'anomenat Apartament Primer de Trenta, estança contigua al Trentenari Vell, ja que l'any següent, el 1562, també Jaume Fontanet reparà unes vidrieres d'aquesta estança que eren a la paret que donava a la capella (reg. 15). Quant als temes representats en les dites vidrieres, no en trobem cap anotació, però el 1598, en fer-se el contracte amb el pintor de vidrieres Joan Jordà per a les vidrieres de la Sala d'Armes, que estudiarem en un altre apartat, es fa constar que aquestes han de tenir un senyal de la ciutat «de la manera són los de las ventanas de la sala del Consell ordinari de las casas de la Ciutat».¹³²

Altres notícies amb relació a la confecció de vidrieres pertanyen a la capella de la Casa de la Ciutat, que ocupava un espai reduït que limitava amb la primitiva estança del Trentenari, l'hort dels tarongers i l'Escrivania del Racional. Segons Duran (1951), aquesta capella formava un sol cos amb la Sala del Consell de Trenta, i d'aquí ve que sovint se l'anomeni «capella del Trentenari». Sembla que ja existia l'any 1401, ja que el 3 d'abril d'aquest any es va celebrar la primera missa a la Casa de la Ciutat, però no és fins al 1409-1410 que sembla que es donà com a acabada la seva construcció.

El 4 de setembre de 1444, els consellers i dotze prohoms, reunits en deliberació, decidiren proveir de retaule la capella¹³³ i, per tal d'il·luminar-lo, acordaren també fer una finestra amb reixa i vidriera (reg. 4a). Tres anys més tard, el 1447, es pagà al pintor Guillem Talarn per fer el patró de la dita vidriera (reg. 4b i 4c), i el 6 de febrer de 1449 es firmà el contracte amb el mateix Guillem Talarn i el vidrier Terri de Metz per a la seva confecció (reg. 4d). Al text transcrit per Duran (1975) podem advertir que es parla només dels colors, que hauran de ser blanc, negre i groc (grisalla i groc d'argent), i res no es diu del tema. Però, com ja apuntava el mateix investigador, es tracta del

129. El document diu «vidrieres», la qual cosa ens permet assegurar que es tractava d'una vidriera en dues parts, tal com correspon a una finestra coronella.

130. Vegeu Mary GRIZZARD, «An identification of Martorell's Commission for the Aragonese Courts», *The Art Bulletin* (Nova York), vol. LXIV (juny 1982).

131. Altres documents del segle XVII, que esperem poder publicar en estudis posteriors, parlen de la reparació per part d'un pintor de vidrieres «de los quadros del Consistori que estan los senyors Consellés».

132. Vegeu el reg. 1 de l'apartat sobre la Sala d'Armes de la Duana de la ciutat.

133. Es tracta del magnífic retaule de la Verge dels Consellers pintat per Lluís Dalmau l'any 1445 i que, a diferència de les vidrieres estudiades, ha estat conservat fins als nostres dies.

judici final, ja que l'any 1633, en fer-se una reparació, s'apunta que «és història del Judici».¹³⁴ La vidriera era ja acabada el 17 de juny de 1449, data en la qual els dos artistes cobraren la totalitat del preu pactat (reg. 4e i 4f). Un d'ells, però, el vidrier Terri de Metz, firmà una àpoca el 7 d'agost del mateix any, la qual cosa podria indicar que la vidriera no es col·locà fins a aquesta data (reg. 4g).¹³⁵ Amb posterioritat, el 1469, segons Puiggarí (1880), el mestre de vidrieres Gaspar Oliver reparà la vidriera de la capella.¹³⁶ El 1477 trobem una altra reparació, tot i que no sabem qui la féu (reg. 6), i el 1543 fou Jaume Fontanet qui s'encarregà del seu adob (reg. 10).

Les notícies següents sobre les vidrieres de la Casa de la Ciutat les trobem relacionades amb l'Escrivania del Racional, estança que ocupà l'escrivà racional o notari públic de la ciutat i que tingué els seus orígens en una casa o palau del ciutadà Francesc Fivaller. La seva ubicació exacta és difícil de precisar, però sembla que limitava amb l'hort dels tarongers i amb la capella. També sabem que es tractava d'una estança reduïda i que en distintes ocasions es tractà de la seva ampliació. Al llarg del segle xv i durant part del segle xvi tan sols trobem notícies del cobriment de les finestres amb encerats. Fou l'any 1531 quan els consellers decidiren fer vidrieres blanques a les finestres de l'estança del Racional que donaven a l'hort (reg. 7a). El document és prou interessant, perquè indica els dos motius fonamentals per a la col·locació de vidrieres: l'embelliment i l'intent d'estalviar les despeses que suposava renovar cada any els encerats. Set dies més tard es firmà el contracte amb el pintor i mestre de vidrieres Jaume Fontanet (reg. 7b). Pel seu contingut sabem que es tractava de dues vidrieres, una d'elles per a la finestra que era al costat de la porta que donava a l'hort —i només de mitja finestra cap amunt— i l'altra cobrint tota la seva llum per a la finestra que era davant de la taula de l'escrivà, prop de la font de l'hort. També sabem que s'havien de fer amb vidre blanc de la terra i que hi havien de figurar els senyals de la ciutat. Les vidrieres foren acabades per Jaume Fontanet en la data indicada en el contracte, un any més tard, i cobrà per elles 48 lliures (reg. 7c). Fins a final del segle xvi aquestes vidrieres foren reparades força vegades. Nicolau de Credensa ho féu el 1550, el 1551 i el 1556 (reg. 11 i 13) i, el 1566, un fuster reparà el bastiment (reg. 16). També el 1566 veiem que Jaume Fontanet adobà un blasó, és a dir, un dels escuts o senyals de la ciutat (reg. 17). Abans que acabés el segle, l'any 1592, el pintor de vidrieres Joan Jordà féu una altra vidriera per a aquesta estança (reg. 22), no sabem si en una altra finestra o per substituir alguna de les ja existents,¹³⁷ i reparà una altra l'any 1599 (reg. 23).

Una altra estança en la qual hem pogut documentar la col·locació de vidrieres és l'Escrivania del Consell o Escrivania Major. Com ja hem pogut veure abans, la casa de l'escrivà del Consell fou, a final del segle xiv, el nucli entorn del qual s'edificà la Casa de la Ciutat de Barcelona. La primera notícia sobre aquesta casa data del 1351, quan l'escrivà Simó Rovira pagà el seu lloguer a la vídua de l'antic escrivà de la ciutat, Ramon Ferrer. Poc sabem sobre l'evolució arquitectònica que pogué sofrir aquesta escrivania. Estava situada a la planta baixa i limitava amb la façana i amb el vestíbul, al qual donaven la porta i una de les finestres. Les altres dues finestres donaven al carrer del Regomir, avui de la Ciutat. Cap de les notícies, però, sobre les seves vidrieres ens indica que aquestes fossin decorades. Durant el segle xv tan sols es col·locaren encerats i, el 1537, Jaume Fontanet féu els filats de fil de llautó a les dues finestres que donaven al carrer (reg. 9). És molt possible que prèviament el mateix Fontanet hagués col·locat vidrieres i que les notícies sobre aquestes no hagin estat conservades, ja que, anys més tard, el 1599, el vidrier de vidrieres Joan Jordà cobrà 9 lliures per emplomar de nou les vidrieres de l'Escrivania Major i per posar dos pams de vidre (reg. 24). No podem descartar que aquestes vidrieres tinguessin algun motiu decoratiu, com escauria a unes vidrieres que donaven a la façana principal de la Casa.

Com hem vist, doncs, la decoració amb vidrieres —siguin blanques amb la representació de l'escut de la Ciutat o amb color i representant els temes més habituals de l'època— fou important al llarg dels segles xv i xvi a la Casa de la Ciutat de Barcelona. A més, el fet de trobar documentats, amb una continuïtat pràcticament ininterrompuda, mestres i pintors de vidrieres com a oficials de l'entitat (vegeu com a exemple el reg. 18) ens mostra la importància que aquestes adquireixen en el conjunt del procés decoratiu de la dita Casa.

134. Francesc RUIZ, «Apropament a la simbologia de la Mare de Déu dels Consellers», *Butlletí del Museu d'Art Nacional de Catalunya* (Barcelona), núm. 5 (2001), fa una interessant reflexió sobre la simbologia i la semiòtica del retaule de la Verge dels Consellers i la seva relació amb la vidriera del Judici Final, obres considerades fortament lligades.

135. Un document del 1631, a més d'aportar l'alludida informació sobre la temàtica, ens parla de tres claraboies o rosetons que formarien part del conjunt de la vidriera.

136. No s'ha pogut corroborar documentalment aquesta dada aportada per Puiggarí. El pintor Gaspar Oliver, de qui no tenim constància que participés en altres feines relacionades amb pintura sobre vidre, apareix l'any 1471 adquirint a l'encant públic les eines i el vidre sobrant del difunt Terri de Metz (AHPB, Gabriel Devesa, 202/3, Manual 1468-1472: 27-II-1471).

137. Des de l'any 1566 trobem notícies de la col·locació d'encerats. És possible que hi hagués alguna altra finestra a l'Escrivania del Racional, o també que aquests es possessin a la mitja finestra que hem vist que restava lliure de vidrieres.

RECULL DOCUMENTAL

(Reg. 1) Nicolau de Maraya, mestre de vidrieres, contracta la realització de les vidrieres per a les quatre rosasses de la Sala del Consell de Cent.

(Reg. 1a) 9 de juliol de 1405. Capçalera dels capítols firmats pels consellers i Nicolau de Maraya, mestre de vidrieres, per a la fabricació de les vidrieres de les rosasses de la Sala del Consell de Cent. La resta, continuada a la coberta, no ha estat conservada.¹³⁸

[...]

Die jovis IX julii predicto.

Capitula firmata per honorabiles consiliarios et magistrum Nicholinum de Maraya, vitriarium, super vadrieriis domus Consili.

Sunt in cooperta.

(AHCB, Consell de Cent XIII-10, Manual, 1403-1406, f. 110v.)

(Reg. 1b) 1405. Fragment dels capítols firmats per a la fabricació de les vidrieres de les rosasses de la Sala del Consell de Cent. Probablement es tracti de la continuació —fragmentada— dels capítols firmats per Nicolau de Maraya, mestre de vidrieres, i els consellers, document avui perdut.¹³⁹

[...] *faça sobre lo portal de dita casa, una bella vedriera de la obra següent, ço és saber: que n lo rodó del mig faça I senyal reyal obrat con millor fer se puxa, de bon vidre vermell e groch, e sia lo dit senyal a forma d'escut: e en los VI compasses que li estan a la redor, ço és en III, que abracen les III puntes del dit escut, e en los altres III, haia obra de ramatges o fullatges com millor se pusquen fer; e que la dita vedriera sia de bell vidre blanch de salicorn, daurat e obrat d'argent, axí com se pertany. Ítem, sia tengut fer en les altres III finestres redones de la dita casa, que són vers lo hort o verger d'aquella, sengles belles vedrieres de semblant obra e de semblant vidre, exceptat que l senyal que farà en lo rodon del mig de cascuna de les dites tres finestres, sia de les armes de la Ciutat.*

(Reg. 1c) 14 de juliol de 1405. Pagament fet a Nicolau de Maraya, mestre de vidrieres, a compte de les quatre vidrieres que ha de fer a les rosasses de la Sala del Consell de Cent.¹⁴⁰

[...]

Ítem, done a n Nicoli de Maranya, maestre de fer vadrieres, los quals los honrats consallers volgeren que jo li liuràs de aquelles CLXV lliures qui li són stades promeses donar per los honrats consallers ab carta per ço com s-és obligat e ha promés ab aquella matexa carta, feta en poder del dit notari, cloure o tancar de belles vadrieres les IIII finestres redones qui són en la sala o casa on se celebre lo Consell de C jurats, en lo alberch o Casa d'aquesta ciutat, la perfecció de la qual Casa de la dita ciutat, lo Consell celebrat a XXV d'abril de l'any MCCCXC-VIII, com no fos acabada lavors, ne encara lo jorn que l'albarà disús scrit fo fet, comana als consallers. E cobren albarà dels consallers. Scrit a XIII de juliol de l'any MCCCCV, ab àpoca feta en poder del dit Bonanat Gili, notari, lo dit jorn --- XX-VII ll. X s.

[...]

(AHCB, Consell de Cent XI-28/29, Clavaria, 1405-1406, f. 184r i v.)

(Reg. 2) Adquisició i col·locació a la Sala del Consell de Trenta de dues vidrieres provinents de Flandes amb la representació de les quatre virtuts cardinals.

(Reg. 2a) 11 d'octubre de 1407. Pagament per les despeses de la col·locació de les dues vidrieres portades de Flandes i destinades a la Sala del Consell de Trenta, en les quals figuren les quatre virtuts cardinals en forma de persones.¹⁴¹

Ítem, done al dit Pere Ça Vila, les quals los honrats consallers volgeren que jo li liuràs, convertidores per ell en pagar ço que fos necessari per posar e fer metre en les dues finestres qui són baix en la casa on se celebra Consell de XXX prohòmens de la casa d'aquesta ciutat, dues vadrieres que han fetes portar los consallers de les partides de Flandres per embellir la dita casa del Concell de XXX, les quals vadrieres són figurades de les IIII virtuts cardinals en formes de persones. E cobren albarà dels consallers. Scrit a XI d'octubre de l'any MCCCCVII, ab àpoca feta a XII del dit mes --- XXVII ll.

[...]

(AHCB, Consell de Cent XI-30/31, Clavaria, 1406-1411, f. 164.)

138. Document citat i parcialment transcrit per Josep Maria MADURELL, «Antoni Sadurní. El arte en la comarca Alta de Urgel», *Anales y Boletín de los Museos de Arte de Barcelona* (Barcelona), vol. IV (1946), p. 150.

139. Document extret de Josep PUIGGARÍ I LLOBET, «Noticia de algunos artistas catalanes inéditos de la Edad Media y del Renacimiento. Apuntes leídos en la sesión de 17 de junio de 1871», *Memorias de la Real Academia de Buenas Letras* (Barcelona), vol. III (1880), p. 82-83. Les normes de transcripció han estat adaptades a les de la resta dels documents.

140. Document citat i transcrit parcialment per Madurell (1946, p. 149).

141. Document transcrit per Duran (1975, p. 249).

(Reg. 2b) 13 d'octubre de 1407. Pagament fet a Berenguer Julià, ferrer, pel guarniment de ferro que fa a les dues vidrieres de les finestres de la Sala del Consell de Trenta.¹⁴²

Ítem, done a-n Berenguer Julià, ferrer, les quals los honrats consallers volgueren que jo li liuràs en paga prorrata de ço que li seria degut per lo guarniment de ferro fa a les capes de dues fort bells vadrieres fetes en Flanders que los consallers fahien metre en los dies del kalendar disús scrit en II finestres de la casa apellada del Concell de XXX per bellea d'aquella, les quals capes se deuen metre ab golfos encastats en les parets de les dites finestres per tal que-s puxen obrir, e les dites vadrieres puxen ésser spolsades e denejades. E cobre albarà dels consallers. Scrit a XIII d'octubre de l'any MCCCCVII, ab àpoca feta en poder d'en Bonanat Gili, notari, a XIII del dit mes ---- VIII ll.

[...]

(AHCB, Consell de Cent XI-30/31,
Clavaria, 1406-1411, f. 165v.)

(Reg. 2c) 28 de maig de 1408. Pagament fet a Berenguer Julià, ferrer, del que se li devia per fer les dues capes de les vidrieres de la Sala del Consell de Trenta.

Ítem, done a-n Berenguer Julià, ferrer, los quals los honorables consallers, ab albarà escrit a XXVI dies de maig de l'any present, manaren a mi que li pagàs a compliment de ço qui li era degut per les dues capes que fèu a les dues vedrieres que són en la casa del Consell de XXX, segons que en lo dit albarà se conté que cobre, ab àpoca aclosa per en Barthomeu Vidal a XVIII dies del dit mes de maig ---- IX ll. I s. VI.

[...]

(AHCB, Consell de Cent XI-32,
Clavaria, 1408-1411, f. 142.)

(Reg. 3) El pintor Bernat Martorell s'encarrega de fer la mostra per a la vidriera o vidrieres de la finestra de la Sala del Consell de Trenta que dóna a l'hort, obra que és confeccionada a Bruges.

(Reg. 3a) 2 d'octubre de 1437. Pagament fet al pintor Bernat Martorell per les despeses ocasionades en fer la mostra o patró d'una vidriera per a la finestra que dóna a l'hort, a la Sala del Consell de Trenta, mostra que és enviada a Flandes per a la confecció de la vidriera.¹⁴³

[...]

Ítem, done a-n Bernat Marthorell, pintor, ciutadà de Bar-

chinona, ab albarà dels honorables consellers scrit a dos dies d'octubre de l'any MCCCCXXXVII, les quals li eren degudes per les rahons següents, ço és: VIII lliures V solidos, les quals los dits honorables consellers li han tatxades en paga e satisfacció dels grans treballs que per ordinació llur ha sustentats axí en deboxar I mostra ho patró que ha feta, la qual los dits honorables consellers han tramesa en Flandes per fer una vedriera a la finestra de la casa de XXX de la dita ciutat qui sguarda vers l'ort de la dita casa, com per les avaries de les colors, jornals e altres coses necessàries en acabar la dita mostra. Ítem, XI solidos, III diners que ha bestrets per III canes VI palms de tela blanca per fer la dita mostra, a raó de III solidos la cana. Ítem, dos solidos III diners per II palms e I quart de drap encerat en que faeren metre la dita mostra per conservar aquella, a raó de VIII solidos la cana, axí com en lo dit albarà se conté que cobre ---- VIII ll. XVIII s. VI.

[...]

(AHCB, Consell de Cent XI-52,
Clavaria, 1437-1438, f. 77.)

(Reg. 3b) 3 d'octubre de 1438. Pagament fet a Jaume Vergós, pintor i banderer, per les pintures que ha fet a la finestra de la Sala del Consell de Trenta que dóna a l'hort i en la qual s'ha col·locat una vidriera.¹⁴⁴

[...]

Ítem, done a-n Jacme Vergós, pintor e banderer de la ciutat, ab albarà dels honorables consellers scrit a III d'octubre de l'any MCCCCXXXVIII, les quals li eren degudes per rahó de certes pintures que ha fetes en una finestra de la casa del Consell de XXX qui és vers lo verger, en la qual s'à mesa de nou una vidriera, e per algunas altres coses, axí com en lo dit albarà se conté que cobre ensemps, ab àpoca closa per en Gabriel Canyelles, notari, los dia e any damunt dits. E ab I compte scrit en mig full de paper, vist e reconegut per los racionals de la ciutat, on són contengudes totes les dites coses ---- VI ll. VIII s. III.

[...]

(AHCB, Consell de Cent XI-54,
Clavaria, 1438-1439, f. 89.)

(Reg. 3c) 5 de novembre de 1438. Pagament fet a Francesc Rajola, botiguer, per les vidrieres que ha fet portar de Bruges per a la finestra de la Sala del Consell de Trenta que dóna a l'hort.¹⁴⁵

[...]

Ítem, done a-n Francesch Rajola, botiguer, ciutadà de Barchinona, ab albarà dels honorables consellers scrit a V de novembre de

142. Document citat i transcrit per Duran (1975, p. 249).

143. Document citat i transcrit per Duran (1975, p. 249-250).

144. Document citat i transcrit per Duran (1975, p. 250).

145. Document citat i transcrit per Duran (1975, p. 250).

l'any MCCCCXXXVIII, les quals li eren degudes per unes vidrieres que ha fetes portar de Bruges, les quals són stades meses en la finestra de la casa del Consell de XXX qui és vers lo verger, les quals han costat, axí com en lo dit albarà se conté que cobre ensemps, ab àpoca closa per lo dit notari los dia e any damunt dits --- XVIII ll. XIII s. III.

[...]

(AHCB, Consell de Cent XI-54, Clavaria, 1438-1439, f. 92v.)

(Reg. 4) El mestre de vidrieres Terri de Metz i el pintor Guillem Talarn s'encarreguen de la confecció d'una vidriera per a la capella de la Casa de la Ciutat. El tema representat podria ser el judici final.

(Reg. 4a) 4 de setembre de 1444. Els consellers autoritzen la realització d'un retaule per a la capella de la Casa de la Ciutat, així com la construcció d'una finestra amb reixes i vidriera per tal d'illuminar el dit retaule.

Conçell tengut sobre lo reataula faedor en la Capella de Casa de la Ciutat.

Dimecres, a III del mes de setembre any MCCCCXLIII. Los honorables consellers tots V, e los XII prohòmens elegits per deliberar lo fet del reataula de la capella de casa de la dita ciutat, ajustats dins lo ort de la dita casa, conclougueren e deliberaren que-l dit reataula se faés en la dita capella per lo millor e pus abte pintor que encerchar e trobar se posqués, e que-ls dits honorables consellers se convenguessen ab ell del preu e cost, axí de pintar com de fusta. E prometre e fer pagar lo preu al que-l sea convengut, e ab aquelles invocacions e istories que-ls plauria, e ab bella e notabla finestra \rexes/ e ab vedriera que-ls serie vist faedor per ço que-l dit reataula se pogués pus clarament veure e mirar, e fer e fermar-ne capítols e cartes sobre les quals coses \e altres faents al fet/ lo dit Conçell de XII prohòmens, comès als dits honorables consellers plenariament lurs veus. E açí pres conclusió lo dit fet.

[...]

(AHCB, Consell de Cent II-3, Registre de deliberacions, 1442-1446, f. 38v.)

(Reg. 4b) 24 d'abril de 1447. Els consellers deliberen el pagament al pintor Guillem Talarn del patró que ha fet per a la vidriera de la finestra de la capella de la Casa de la Ciutat.¹⁴⁶

[...]

Ítem, fou proposat com en lo present any, per les rahons devall especificades, són estades fetes diverses despeses, ço és de una part:

146. Document citat i parcialment transcrit per Duran (1975, p. 251).

147. El present document és extret de Duran (1975, p. 251), ja que no ha estat possible localitzar-lo. Les normes de transcripció s'han adaptat a les de la resta dels documents.

[...]

Ítem, d'altra part, aquells XVI florins, los quals són estats liurats a-n Guillem Talarn, pintor, per fer e pintar un patró ab lo qual sia feta vidriera a la finestra de la capella de la casa de la ciutat.

E és necessari que sia provehit que les dites despeses sien meses en compte en tal forma que los racionals de la ciutat sens dificultat les admeten.

[...]

(AHCB, Consell de Cent II-4, Registre de deliberacions, 1446-1448, f. 99v.)

(Reg. 4c) 25 d'abril de 1447. Acord sobre el pagament fet a Guillem Talarn, pintor, per fer i pintar el patró de la vidriera de la finestra de la capella de la Casa de la Ciutat.

[...]

Ítem, d'altra part, aquells XVI florins, los quals són estats liurats a-n G. Talarn, pintor, per fer e pintar un patró ab lo qual sia feta vidriera a la finestra de la capella de la casa de la ciutat.

Les quals despeses se han admeses per lo present Conçell en tal forma que los racionals de la ciutat sens dificultat les admeten.

[...]

(AHCB, Consell de Cent II-4, Registre de deliberacions, 1446-1448, f. 101.)

(Reg. 4d) 6 de febrer de 1449. Capítols concertats entre els consellers, d'una part, i de l'altra, Guillem Talarn, pintor, i Terri de Metz, vidrier, per a la realització de la vidriera de la finestra de la capella de la Casa de la Ciutat.¹⁴⁷

Capítols fets e concordats entre los honorables consellers de Barcelona d'una part e en Guillem Talarn, pintor, e en Therry Demés, vidrier de la dita ciutat de la part altra, per raó d'una vidriera faedora en la finestra de la capella de la Casa de la dita Ciutat. Primerament, és concordat que los dits Guillem Talarn i Therry Demés facen la dita vidriera segons lo patró que-ls és estat donat per los dits honorables consellers ab colors de blanc, negre e groc. Ítem, que haien fet la dita vidriera e mesa deins la dita finestra dins sis mesos primers vinent, tota dilació e excepció remoguda. Ítem, que los dits honorables consellers faran donar als dits Guillem e Therry per la dita vidriera LXXX florins d'or d'Aragó o per aquells XXXXIII lliures barcinonenses pagadores per aquests termens, ço és: la terça part ara de present e l'altra terça part dins quatre mesos primers vidents, e la restant terça part com la dita vidriera serà acabada e mesa e bé acabada en la dita finestra a coneguda de persones expertes en semblants coses; e a càrrec dels dits Guillem e Therry sien totes messions qui s'hagen a fer

per raó de la dita vidriera e metre aquella en la dita finestra, exceptat per ferre si n'hi haurà mester. Ítem, los dits Guillem e Therry prometen de cumplir les dites coses sense tota dilació e excepció, e per ço que sia pus segur donen per fermances n'Alard Plaça, batifulla d'or e d'argent de la dita ciutat, qui ab ells e sens ells hi sia tengut e obligat. E lo dit n'Alard Plaça, acceptant de bon grat la dita fermaça, convé e promet als dits honorables consellers que ab los dits principals llurs e sens ells serà tengut de les dites coses, e que aquelles tendrà e observarà, e tenir e observar farà segons damunt és contengut. E per ço atendre e cumplir així principals com fermances, quescú per lo tot, n'obliguen tots llurs béns e de quescú per lo tot, haüts e per haver. E ho juren llargament. E renunciem, etc. E volen les dites parts que dels presents capitols sien fetes una e moltes cartes ab aquells pactes, aplicacions, obligacions, sagraments, renunciacions a altres clàusules e cauteles necessàries e convinents a coneguda del notari del present contracte. Die jovis VI februari, anno a Nativitate Domini MCCCCXLVIII. Honorabilis Raimundus Çavall, Petrus de Ciges, Petrus Astradas, Consiliarii anno presente civitate Barchinone, una cum honorabilis Francisco Carbó, Petro de Conomimas, ab hoc actu absentibus parts ex una, et dictus Guillelmus Talarn, Tarrinus Demés et Alardus Plaça laudarunt et firmarunt predicta capitula et omnia et singula in eis contenta. Et dictus Guillelmus, Tarrinus et Alardus pro hiis obli. etc. jur. etc. re. etc. Testes venerabilis Guillelmus Petrus Çatorra, civis Barchinona, et Petrus Ferrarii, vergarius honorabilis consiliariorum.

(AHCB, Fons Municipal, Obreria: 6-II-1449.)

(Reg. 4e) 7 de febrer de 1449. El pintor Guillem Talarn i el vidrier Terri de Metz firmen una època on manifesten haver rebut 14 lliures, 13 sous i 4 diners. Amb tota probabilitat es tracta de part del pagament de la vidriera de la capella de la Casa de la Ciutat.

Die veneris VII febrerii anno predicto MCCCCXXXVIII.
[...]

Sit omnibus notum, quod, nos, Guillelmus Talarn, pictor, et Terrinus Demes, vitriarius, cives Barchinone, confitemur et recognoscimus vobis, venerabili Andree Marques, clavario dicte civitatis, quod vigore cuiusdam albarani honorabilium consiliariorum eiusdem civitatis vobis directi scripti ut infra, dedistis et solvistis nobis quatuordecim libras, tredecim solidos et quatuor denarios barchinonenses, causis et racionibus in dicto albarano quod vobis una cum presenti tradimus contente. Et ideo renunciando exceptioni peccunie non numerate et non solute et doli. Facimus vobis de predictis presens apoce instrumentum. Quod est actum Barchinone septima die mensis febrerii anno a nativitate Domini MCCCCXXX nono. Signa Guillelmi Talarn et Terrinii Demes, predictorum qui hec laudamus et firmamus.

Testes predicti.

[...]

(AHCB, Consell de Cent XXI-10, Àpoques, 1448-1456, f. 22.)

(Reg. 4f) 17 de juny de 1449. El pintor Guillem Talarn i el vidrier Terri de Metz firmen una època on manifesten haver rebut 29 lliures, 6 sous i 8 diners. Es tracta probablement de la resta del pagament de la vidriera de la capella de la Casa de la Ciutat.¹⁴⁸

Die martis XVII junii anno predicto MCCCCXLVIII.

Sit omnibus notum, quod, nos, Guillelmus Talarn, pictor, et Terrinus Demes, vitriarius, cives Barchinone, confitemur et recognoscimus vobis venerabili Andree Marques, clavario dicte civitatis, quod vigore cuiusdam albarani honorabilium consiliariorum eiusdem civitatis vobis directi scripti ut infra, dedistis et solvistis nobis viginti novem libras sex solidos et octo denarios barchinonenses causis et racionibus in dicto albarano quod vobis una cum presenti tradimus contente. Et ideo renunciando exceptioni peccunie non numerate et non solute et doli. Facimus vobis de predictis presens apoce instrumentum. Quod est actum Barchinone decima septima die mensis junii anno a nativitate domini MCCCCXXX nono. Signa Guillelmi Talarn et Terrinii Demes predictorum, qui hec laudamus et firmamus.

Testes predicti.

[...]

(AHCB, Consell de Cent XXI-10, Àpoques, 1448-1456, f. 33.)

(Reg. 4g) 7 d'agost de 1449. Terri de Metz, mestre de vidrieres, firma una època on manifesta haver rebut 15 lliures i 10 sous. Desconeixem per quin treball se li paga, però amb tota probabilitat es tracta d'un pagament per la vidriera de la capella.

Die jovis VII augusti anno predicto.

Sit omnibus notum, quod, ego, Terrinus Demes, magister vitriarius, civis Barchinone, confiteor et recognosco vobis venerabili Andree Marques, clavario dicte civitatis, quod vigore cuiusdam albarani honorabilium consiliariorum eiusdem civitatis vobis directi scripti ut infra, dedistis et solvistis michi quinque libras et decem solidos barchinonenses, causis et racionibus in dicto albarano quod vobis una cum presenti trado contente. Et ideo renunciando exceptioni peccunie non numerate et non solute et doli. Facto vobis de predictis presens apoce instrumentum. Quod est actum Barchinone septima die mensis augusti anno a nativitate domini MCCCCXXX nono. Signum Terrini Demes predicti, qui hec laudo et firmo.

Testes predicti.

[...]

(AHCB, Consell de Cent XXI-10, Àpoques, 1448-1456, f. 37.)

(Reg. 5) 13 d'agost de 1459. Pagament fet a un mestre de vidrieres per reparar i netejar les vidrieres de la Sala del Consell de Trenta.

148. Document citat i transcrit per Duran (1975, p. 251-252).

[...]

Item, XV sous que ha pagats a un mestre de vedrieres per adobar e denagar¹⁴⁹ les vedrieres de la casa del XXX^a de la dita ciutat.

[...]

(AHCB, Consell de Cent XI-72,
Clavaria, 1459-1460, f. 81.)

(Reg. 6) 1 de juliol de 1477. Despeses ocasionades en reparar la vidriera de la capella de la Casa de la Ciutat i en altres feines per a la dita capella.

[...]

Item, XV sous que ha pagats per adobar la vedriera de la capella de la Casa de la Ciutat e spolsar e fregar lo retaula de la dita capella.

[...]

(AHCB, Consell de Cent XI-94,
Clavaria, 1477, f. 135.)

(Reg. 7) Jaume Fontanet fa dues vidrieres blanques amb els senyals de la Ciutat per a dues finestres del Racional que donen a l'hort.

(Reg. 7a) 17 de gener de 1531. Els consellers deliberen la conveniència de fer dues vidrieres blanques per a les finestres del Racional que donen a l'hort, per tal d'embellir aquesta estança i evitar les despeses que cada any es produeixen a causa de la renovació dels encerats.

[...]

Quant en lo altre pensament hagut per los dits honorables consellers, que per maior val y profit de la dita ciutat y embaliment de la Casa del Racional de aquella, fossen fetes de nou en les finestres de la dita casa, a la part del verger, dues vedrieres blanques ab sos gorniments, axí per embaliment de la dita casa com encara per relevar la dita ciutat de moltes despeses, les quals quiscun any se han a fer necessàriament per la dita Ciutat en fer enserats en les dites finestres, los quals quiscun any se han de renovar y costen ensús de tres lliures quiscun any. Lo dit Consell, sperant que lo dit pensament se spera redundar en molt profit e útil de la dita ciutat e embaliment de la dita Casa del Racional, ésser cosa més útil a la dita Ciutat pagar quoranta-sinch o sinquantia lliures per lo cost de dites vedrieres que no pagar quiscun any lo que costen de fer los enserats. Per ço feu deliberació e conclusió que lo dit pensament sie deduhit a efecte, e que dites vedrieres se fassen pus empero nos pach per aquelles per la dita Ciutat més avant de quoranta-sinch fins en sinquantia lliures, les quals se paguen de aquell dret o drets extraordinaris que seran més expeditis y millor ó poran comportar a cone-

guda dels dits honorables consellers e clavari, temetent la execució de dites coses y la ferma dels capítols, y alguns se hauran de fermar als dits honorables consellers.

(AHCB, Consell de Cent II-51, Registre de deliberacions, 1530-1532, f. 8v.)

(Reg. 7b) 24 de gener de 1531. Capítols firmats entre els consellers i Jaume Fontanet, pintor i mestre de vidrieres, per a la fabricació de les dues vidrieres blanques amb els senyals de la Ciutat destinades a les finestres del Racional que donen a l'hort.¹⁵⁰

Die lune XXIII mensis januarii anno a nativitate domini MDXXXI.

Sobre la fàbrica de dues vedrieres blanques deliberades ésser fetas en dues finestres de la Casa del Racional de la ciutat que tenen vista bers lo verger de la dita casa, són stats fets, fermats y concordats entre los magnífichs consellers de la dita ciutat de Barcelona, havent-ne de aquestes coses ple y special poder del Consell de Cent Jurats celebrat a XVII del present mes de janer, de una part, e mestre Jaume Fontanet, pintor e mestre de vedrieres de la part altra, los capítols e avinences següents:

Primerament és pactat, concordat e avengut entre les dites parts que lo dit Jaume Fontanet sie tengut y obligat, segons que ab los presents se obligua e promet als dits magnífichs consellers en nom de la dita Ciutat, que ell dessí¹⁵¹ pertot lo mes de febrer propvinent, farà e fabricarà e darà acabades e posades, dues vedrieres de vidre blanch que sia de la terra, bones e cabades com de bon mestre se pertany, co és, la una en la finestra de la dita Casa del Racional, la qual finestra és situada al costat e pus cerca de la porta per hont se entre e ix del dit Racional al dit verger, de mige finestra en amunt, ço és tant com obre la porta de dita finestra pus alta. E la altra vedriera, en la altra finestra que sta devant lo taulell del dit racional, e prop de la font del racho del dit verger, tant com té e compren la llum de la dita finestra, en les quals finestres ha de fer e posar, raó coneguda sua lo dit mestre Jaume Fontanet, senyals de la Ciutat.

Item, és concordat entre les dites parts que lo dit mestre Jaume Fontanet hage e sie tengut, segons que se obligue e promet, donar e posar a totes ses despeses los ferros en los quals staran basades les dites vedrieres, ço és, la finestra gran un croher ab dues barres que devallaran dalt a baix e dues altres, e aquestes seran les principals, e altres barres o fusells de ferro de palm en palm, o axí com serà vist ésser necessari e útil a obs e per seguretat de la dita vedriera. E en la altra mija vedriera farà baix una barra de ferro ample en la qual starà assentada la dita vedriera, la qual farà tant ample que com la porta de dita finestra tancara vingüés a batre ab la dita barra de ferro, a fi que tingue més de un quart de ample, es més una barra de ferro dalt a baix, e los fussels de ferro de la forma de la altra finestra, e totes les dites coses ha de posar ben ferm a fi que lo vent non pugue fer moure ne fer jugar les vedrieres.

Item, és concordat entre les dites parts que lo dit mestre Jaume

149. Per netejar.

150. Document citat per Duran (1975, p. 252).

151. Per d'ací.

Fontanet hage e sie tengut, segons que ab los presents se obligue e promet, texir e posar un filat de fil de lleutó en quiscuna de les dites dues reixes, ço és, en la gran tota la reixa dalt a baix e, en la altra, un palm més baix de la vedriera o allí hont li vendrà la barra de la reixa de dita finestra.

Ítem, és concordat y apuntat que los dits magnífichs consellers, en nom de la dita Ciutat, havents com dit és de aquestes coses ple y special poder del dit Consell de Cent Jurats, haïen e sien tenguts, segons que prometen donar e pagar, o fer donar e pagar, per totes les sus dites vedrieres, axí per vidres, mans, ferros, ploms, leutó e totes altres coses necessàries e útils, e posades en les finestres ab degut acabament, segons se pertany al dit mestre Jaume Fontanet, quaranta-vuyt lliures de moneda barcelonesa, pagadores en la forma següent: co és, de present, per bestreta de la dita fabena, vint lliures, e les restants vint-y-vuyt lliures per compliment de dites quaranta-vuyt lliures en continent que serà acabada dita fabena e seran posades dites vedrieres ab tot compliment, ab sos reixats com dessús és dit.

E per ço, atendre e complir, tenir e ferrar-ne, obliguen la una part a la altra, ço és, los dits magnífichs consellers los béns de la dita Ciutat, no empero obligant los llurs propis. E lo dit mestre Jaume Fontanet los béns seus. E més, se impose, graciosament, pena de vint-y-sinch lliures, la qual tantes voltes fos comesa e guanyada a la dita Ciutat quantes lo contrari per ell seria fet romanent lo present contracte de la pròpia forsa e valor. E ho jure a nostre Senyor Déu e als seus Sants Quatre Evangelis.

Testes fuere magister Francisci Terre De Picalgnes, Francisci Stella, Petri Çapila, Petri Porraca et Petri Polerb, consiliariores, et magistrum Jacobi Fontanet, predictorum, sicut honorabilis Benedictus Folguer et Joannes Clemens Folguer, mercatores, ac Raphaeli Çafont, tintoreries, cives Barcinone.

(AHCB, Consell de Cent XIII-34, Manual, 1530-1539, f. 11 i 12.)

(Reg. 7c) Febrer de 1532. Pagament fet a Jaume Fontanet, pintor i mestre de vidrieres, per les dues vidrieres blanques amb els senyals de la Ciutat fetes per a les finestres del Racional que donen a l'hort.

Dates del florí e mitg florí.

Primerament, pos en data a Jaume Fontanet, pintor y mestre de vedrieres, de voluntat sua al discret en Joan Lorenç Calça, notari la Scrivania del racional de la dita Ciutat, la quantitat fora posada la qual dins lo mig any de que és lo present compte, qui comença a córrer lo primer de agost any MDXXXI e fineix lo darrer de janer any MDXXXII, li he fet dir y scriure en la Tàula de la Ciutat de Barcelona, XXXXVIII lliures barchinoneses al dit Fontanet degudes, e pertanyents per lo preu e fàbrica de dues vedrieres blanques, de vidre de la terra, ab los senyals de la dita Ciutat, axí per los vidres, mans, ferro, ploms, leutó e totes altres coses necessàries per ell fetes e posades en dues finestres, en la casa o apartament del Racional de la dita Ciutat, qui tenen vista vers lo verger de la dita casa, juxta forma, sèria y tenor dels capítols per y entre

los honorables consellers havent-ne potestat del Consell de Cent Jurats de la dita Ciutat, celebrat a XVII janer proppassat, per una part, y lo dit mestre Jaume Fontanet de la part altre, de les quals és stada testificada carta en la Scrivania de l'honorable Consell de la dita Ciutat a XXIII del dit e proppassat mes de janer, segons en dita cauhela se conté, la qual he cobrada ensemps ab la època closa lo dit die ---- XXXXVIII ll.

(AHCB, Consell de Cent XI-175, Clavaria, 1531-1532, f. 176.)

(Reg. 8) Setembre de 1535. Pagament fet a Jaume Fontanet, pintor, per reparar la vidriera de les Virtuts i netejar les altres vidrieres de la Casa de la Ciutat.¹⁵²

[...]

Ítem, a mestre Jaume Fontanet, pintor, per adob de la vedriera de las Virtuts y netejar las otras de la present casa ---- XXXXVIII s.

[...]

(AHCB, Consell de Cent XX-2, Correu i Menut, 1522-1539, f. 160v.)

(Reg. 9) Agost de 1537. Pagament fet a Jaume Fontanet, pintor, pels filats de fil de llautó de dues finestres de l'Escrivania del Consell que donen al carrer.

Ítem, a na Jaume Fontanet, pintor, per lo preu de uns filats de fil de lautó a obs de dues finestres de la Scrivania del Consell de la dita Ciutat que miren a la carrera, que pesen XII lliures VI unces, a raó IIII sous la lliura, L sous, e per las mans, XXXX sous ---- LXXXX s.

[...]

(AHCB, Consell de Cent XX-2, Correu i Menut, 1522-1539, f. 181v.)

(Reg. 10) Jaume Fontanet repara les vidrieres de la Sala del Consell de Trenta i de la capella de la Casa de la Ciutat.

(Reg. 10a) 24 de novembre de 1543. Es delibera el pagament a Jaume Fontanet, pintor, per reparar les vidrieres de la Sala del Consell de Trenta i de la capella de la Casa de la Ciutat.

[...]

E quant an aquelles trenta liures demanades per Jaume Fontanet, pintor, per la feyna y adob de les vedrieres de la Casa de Trenta y de la capella qui és en la dita casa, segons un compte per

152. Document citat per Duran (1975, p. 252).

ell donat y examinat en lo ofici o Casa del Racional de la present ciutat.

[...]

(AHCBC, Consell de Cent II-57, Registre de deliberacions, 1542-1544, f. 41v.)

(Reg. 10b) 27 de novembre de 1543. Els consellers autoritzen el pagament a Jaume Fontanet, pintor, per reparar les vidrieres de la Sala del Consell de Trenta i de la capella de la Casa de la Ciutat.

[...]

E quant an aquelles XXX lliures demanades per Jaume Fontanet, pintor, per la fahena y adob de les vadrieres de la Casa de Trenta y de la capella qui és en la dita casa, segons un compte per ell donat y examinat en lo ofici o Casa del Racional de la present ciutat.

[...]

(AHCBC, Consell de Cent II-57, Registre de deliberacions, 1542-1544, f. 43v.)

(Reg. 11) Nicolau de Credensa repara una vidriera del Racional.

(Reg. 11a) Novembre de 1550. Pagament fet a Nicolau de Credensa per reparar la vidriera del Racional.

[...]

Item, Nicholau de Credensa, per adobar la vedriera del Racional hi posar uns vidres ---- IIII s.

[...]

(AHCBC, Consell de Cent XX-3, Correu i Menut, 1539-1554, f. 161.)

(Reg. 11b) 12 de desembre de 1550. Pagament fet a Nicolau de Credensa per reparar la vidriera del Racional.

[...]

Item, quatre sous a pagats an en Nicholau de Credensa per adobar la vedriera del Racional y per posar-hi uns vidres.

[...]

(AHCBC, Consell de Cent XI-157, Clavaria, 1550-1551, f. 107.)

(Reg. 11c) Octubre de 1551. Pagament fet a Nicolau de Credensa, pintor, per reparar i posar uns vidres a la vidriera del Racional.

[...]

Item, an en Nicholau de Credensa, pintor, per adobar uns

vidres de la vedriera del Racional y fer vidra[r]¹⁵³ aquella ---- VIII s.

[...]

(AHCBC, Consell de Cent XX-3, Correu i Menut, 1539-1554, f. 170.)

(Reg. 12) Pagament fet a Nicolau de Credensa per reparar una vidriera.

Compte del que jo tinch a cobrar per lo albarà de correu.

[...]

Més, he donat a Nicholau de Credensa, per lo adobar de la vedriera ---- VIII s.

[...]

(AHCBC, Consell de Cent XX-18, Correu i Menut, s. d.)

(Reg. 13) Agost de 1556. Pagament fet al pintor Nicolau de Credensa per reparar la vidriera dels Cinc Consellers de la Sala del Consell de Trenta, així com el filat de fora, i una vidriera del Racional.

[...]

Item, an en Nicholau de Credensa, pintor, per adobar la vedriera dels Sinch consellés de la Casa de Trenta y lo filat de fora, y adobar la vedriera del Racional tres vegades ---- XXXXII s.

[...]

(AHCBC, Consell de Cent XX-4, Correu i Menut, 1554-1574, f. 20.)

(Reg. 14) 24 i 25 de novembre de 1561. Es delibera i s'autoritza el pagament a Fontanet, pintor i vidrier, per diverses vidrieres que ha fet i d'altres que ha col·locat a les finestres i a altres parts de l'obra nova feta a la Casa de la Ciutat.¹⁵⁴

[...]

E quant al compte donat per [en blanc] Fontanet, pintor y vedrier de la present Ciutat, de les vedrieres ha fetes, de ordinatió de dita Ciutat, y de posar aquelles y altres vedrieres que la dita Ciutat havia fetes venir per les finestres y altres parts de la obra nova feta en dita Casa de la Ciutat.

[...]

E per [en blanc] Fontanet, pintor y vedrier de la present Ciutat, de les vedrieres ha fetes de ordinatió de dita Ciutat, y de posar aquelles y altres vedrieres que la dita Ciutat havia fets venir per les finestres y altres parts de la obra nova feta en dita Casa de la Ciutat.

[...]

(AHCBC, Consell de Cent II-70, Registre de deliberacions, 1560-1561, f. 76 i 83v.)

153. Per *envidrar*.

154. Document citat i transcrit per Duran (1975, p. 253).

(Reg. 15) 25 d'abril de 1562. Els consellers autoritzen el pagament a Jaume Fontanet, vidrier, per la reparació de les vidrieres de les finestres de l'Apartament Primer de Trenta, que és al costat de la capella.¹⁵⁵

[...]

E quant a les despeses fetes per reparació de les vidrieres de l'Apartament Primer de Trenta ha feta Jaume Fontanet, vedrier, en les finestres són en la paret de dit Apartament que és al costat de la capella.

[...]

(AHCBC, Consell de Cent II-71, Registre de deliberacions, 1561-1562, f. 37v.)

(Reg. 16) Març de 1566. Pagament fet al fuster Francesc Teixidor per posar dues posts d'àlber blanc a la vidriera del Racional.

[...]

Ítem, al dit Francesch Teixidor, per posar dues posts de àlber blanch a la vedriera del Racional ---- VI s.

[...]

(AHCBC, Consell de Cent XX-4, Correu i Menut, 1554-1574, f. 106.)

(Reg. 17) Maig de 1566. Pagament fet a Jaume Fontanet, pintor, per reparar un blasó de la vidriera del Racional.¹⁵⁶

[...]

Ítem, a Jaume Fontanet, pintor, per adobar una lisonja a la vedriera del Racional ---- III s.

[...]

(AHCBC, Consell de Cent XX-4, Correu i Menut, 1554-1574, f. 108.)

(Reg. 18) 24 d'octubre i 16 de novembre de 1570. Es delibera i s'autoritza l'ocupació del càrrec de pintor, guarda de l'àguila i reparador de les vidrieres de la Ciutat per part del pintor Nicolau de Credensa a causa de la mort del mestre Antoni Sabater, pintor.

[...]

Més, provehiren a mestre Nicholau de Credensa, pintor, en lo ofici de pintor, lo guarda de la àguila e adobador de las vidrieras de la present ciutat, vagant dit ofici per mort de mestre Antoni [en blanc], pintor, últim possessor de dit ofici.

[...]

E quant a les admissions demanades ésser fetas de la persona de Hieronim Matxí, mestre de cases, en y per mestre de las fonts de la

present ciutat, per renunciatio de dit ofici feta per Pera Blay, mestre de cases, e de Nicholau de Credensa, pintor, en lo ofici de pintor de la àguila e adobador de les vidrieras de la present ciutat, vagant per mort de mestre Antoni Sabater, pintor, últim possessor de dit ofici.

[...]

(AHCBC, Consell de Cent II-79, Registre de deliberacions, 1569-1570, f. 99v, 100, 101v i 102.)

(Reg. 19) 24 de novembre de 1575. El Consell autoritza el pagament a Joan Fontanet, pintor, per reparar diverses vidrieres de la Casa de la Ciutat.

[...]

E altre, per Joan Fontanet, pintor, per adobar diverses vadrieres de la present casa.

[...]

(AHCBC, Consell de Cent II-84, Registre de deliberacions, 1574-1575, f. 132v.)

(Reg. 20) Febrer de 1580. Pagament fet a la vídua Elisabet Fontaneta per diversos panys de vidre.

[...]

Ítem, a la senyora Elisabet Fontaneta, vyuda, per dos panys, que cada pany té diset palms, que són los dos trenta y quatre palms, y per un pany que té tretze palms y en dit pany si són posats quatre palms de vidre nou que, per lo vist y examinat dit compte, ha de haver ---- CC s.

[...]

(AHCBC, Consellers XIX-22, Correu i Menut, 1574-1587: II-1580.)

(Reg. 21) Novembre de 1583. Pagament fet a la vídua Fontaneta per reparar un pany de la vidriera de la Sala del Trentenari Vell.

[...]

Ítem, a la vyuda Fontaneta per lo adob de un pany de la vidriera de la Instancia del Trentenari Vell per lo qual se va a l'ort y és al costat de la capella de la present casa, quoranta-vuyt sous ---- XXXXVIII s.

[...]

(AHCBC, Consellers XIX-22, Correu i Menut, 1574-1587: XI-1580.)

155. Document citat i transcrit per Duran (1975, p. 253).

156. Document citat per Duran (1975, p. 253).

(Reg. 22) El pintor de vidrieres Joan Jordà fa una vidriera per a la finestra del Racional de la Casa de la Ciutat.

(Reg. 22a) 25 d'abril de 1592. El Consell de Trenta delibera que el compte presentat per Joan Jordà, pintor de vidrieres, sigui passat al Consell de Cent.

[...]

E quant al compte presentat per Joan Jordà, pintor de vedrieres, lo qual puye vint-y-tres lliures y tretze sous, demanat la quantitat continguda en lo dit compte ésser-li pagada.

Lo dit Consell féu deslberatio y conclusió que sie puyat dit compte a Consell de Cent per a qui dit compte li sie pagat.

[...]

(AHCB, Consell de Cent II-101, Registre de deliberacions, 1591-1592, f. 75v.)

(Reg. 22b) 25 d'abril de 1592. Autorització per part del Consell de Cent perquè siguin pagats dos comptes, un d'ells al pintor Joan Jordà per una vidriera de la finestra del Racional.

[...]

E quant al compte presentat per Joan Jordà, pintor, y T. Guerra, tapisser, de la vedriera feta a la finestra del Racional y per un tapit fet en lo taulell del dit Racional, que puye entre tot XXIII lliures XIII sous.

Lo dit Consell féu deslberatio y conclusió que lo dit compte sie pagat, vist y examinat per lo racional, del compte extraordinari de la tercera part, y per ço spedides les cauteles necessàries.

[...]

(AHCB, Consell de Cent II-101, Registre de deliberacions, 1591-1592, f. 78.)

(Reg. 23) Març de 1599. Pagament fet al mestre Joan Jordà, vidrier, per diverses feines fetes en reparar una vidriera de la finestra del Racional.

[...]

Ítem, és degut a mestre Joan Jordà, vedrier, tres liures per adobar una vedriera de la finestra de la Scrivania del racional y haver-hi posats quatre palms de vidre y haver resoldada y relligada dita vedriera y haver-hi fetes dues barres de ferro que pesen nou liures, val tot per mans y bestretes, dites tres liures ---- LX s.

[...]

(AHCB, Consell de Cent XX-5, Correu i Menut, 1598-1605: III-1599.)

(Reg. 24) Abril de 1599. Pagament fet al vidrier de vidrieres Joan Jordà per emplomar i posar vidre nou a les vidrieres de l'Escrivania Major.

[...]

Ítem, a Joan Jordà, vedrier de vedrieres, nou liures per emplomar de nou les vedrieres de la Scrivania maior y dos palms de vidre nou, que són entre tot trenta palms a raó 6 sous per palm ---- CLXXX s.

[...]

(AHCB, Consell de Cent XX-5, Correu i Menut, 1598-1605: IV-1599.)

BARCELONA, SALA D'ARMES DE LA DUANA *per Carme Domínguez*

Els edificis públics que es trobaven sota el patronat de la Casa de la Ciutat de Barcelona eren molt nombrosos i acomplien funcions diverses. Si bé les notícies pel que fa a l'existència de vidrieres són molt més nombroses a partir del segle XVII, no volem deixar de constatar, com a preàmbul del que serà l'estudi de les vidrieres en segles posteriors, algunes d'aquestes notícies que ja sorgeixen durant el segle XVI. S'inclou aquí només la Sala d'Armes de la Duana, mentre que la documentació sobre l'església de Sant Sebastià i la de Sant Bertran ha estat col·locada, en aquest mateix volum, amb els altres edificis eclesiàstics de Barcelona.

L'edifici, denominat habitualment Duana o Pallol, tingué els seus orígens en la construcció feta en temps del rei Joan I destinada a magatzem de blat. L'any 1441, el Consell de la Ciutat edificà sobre d'aquest magatzem un pis destinat a la venda de draps. Més tard, el 1598, aquest pis s'habilità per a sala d'armes, mentre que la planta baixa continuà destinada a magatzem de blat i pallol. El conjunt de l'edifici es trobava limitat pel carrer de la Vidrieria, la plaça del Blat i la plaça de la Pescateria Vella, proper, doncs, a la Casa del General.

Pel que fa a la planta baixa, hem pogut documentar la presència, a les finestres, de filats de fil de llautó i d'aram

des de l'any 1582. Aquests filats, junt amb reixes de ferro i la col·locació de teles encerades, tenien per finalitat preservar el blat i els draps de les inclemències del temps.¹⁵⁷

El dia 3 de juny de 1598, els consellers prengueren la decisió d'ubicar la Sala de les Armes de la ciutat a la «sala gran» de la Duana. El dia 26 del mateix mes, el pintor de vidrieres Joan Jordà firmà el contracte per a la fabricació de les vidrieres de la dita Sala, vidrieres que havien d'estar acabades el dia 18 d'octubre del mateix any. Aquesta celeritat en les obres fou deguda, pel que hem pogut comprovar, a la imminent arribada del rei a la ciutat.¹⁵⁸ Al text del contracte (reg. 1) es menciona la fabricació de dotze vidrieres, una per a cada finestra de la Sala. Les vidrieres havien de ser de vidre blanc i, a cada una d'elles, hi havia de figurar l'escut de la ciutat, de la mateixa manera que en les vidrieres de la Sala del Consell de Trenta de la Casa de la Ciutat.

L'edifici, que deixà de pertànyer al Consell municipal a mitjan segle XVII, i que es convertí posteriorment en Palau del Virrei, Palau Reial i finalment en Jutjat de Pau, fou destruït a causa d'un incendi el 1875.

RECALL DOCUMENTAL

(Reg. 1) 26 de juny de 1598. Compromís per part de Joan Jordà, pintor de vidrieres, per fer les vidrieres de les finestres de la Sala de les Armes, vidrieres que ha de realitzar com les de la Sala del Consell de Trenta, amb els senyals de la Ciutat.

[...] *veneris XXVI mensis junii anno a nativitate domini MDLXXXVIII...*

Dicto die.

Ego, Joannes Jorda, pictor de vedrieres, civis Barchinone, gratias, etc. Convenio et promitto vobis, magnificis consiliariis et octo personis de la vuytana de guerra, hic convocatis in aula Consilii ordinarii civitatis Barchinone, his presentibus, quod hinc ad diem decimam octavam mensis octobris proxime veniens, faciam, et operabo, et assentabo, singulas vedrieras de vidre blanch y clar in illis duodecimi fenestris que sunt en la Sala de armes se fa a la Duana, segons les mides li donaran, fent en cada una d'ellas un senyal de la Ciutat de la manera són los de las fenestras de la Sala del Consell ordinarii de les cases de la Ciutat, pretio sive mercede ad rationem, sis sous palm quadrat, les quals vedrieras promet fer

bonas y ben fetas, segons de un bon oficial se pertany, posant per lo vidre, plom y estany, la Ciutat empero li haze donar las travessas de ferro y guix y un mestre de cases que li ajud a posar los ferros. Confitens et recognoscens vobis quod in solutum prorrata dicti pretii habui et recepi a vobis quinquaginta libras monete Barchinone verum si forçan per dictum tempus ego dictas vedrieras bonas et bene operatas pro ut decet non fecero fiat et in proximo.

Et dedit in fidemissores Antonium Gallart, ligni fabrum et Jacobum Basil, pictorem civis Barchinone. Et quemque conveniens in solidum fiat juxta stillus ut in proxima.

Testes firme dicti Joannis Jorda sunt Paulus Amell vergarius civis et discretus Stephanus Gilabertus Bruniquer notarius publicus Barchinone.

Testes firme dictorum fidemissorum qui fuerunt et juraverunt Barchinone die prima julii quiusdem anni sunt discretus Franciscus Guardiola notarius publicus Barchinone, Hillaginus Quer, scriptor Barchinone.

[...]

(AHCB, Consell de Cent XIII-47, Manual, 1598-1605, f. 9r i v.)

GIRONA, CASA DE LA CIUTAT, CAPELLA DE SANT MIQUEL *per Carme Domínguez*

La Casa de la Ciutat de Girona és un altre exemple d'edifici d'ús civil que incorporà a principi del segle XVI la decoració amb vidrieres, però, a diferència de la Casa de la Ciutat de Barcelona, sembla que aquest element decoratiu es limità a la seva capella. Tampoc en aquest cas no podem parlar de cap resta conservada. La capella de Sant Miquel, autoritzada construir l'any 1454 pel bisbe Bernat de Pau, perdé la seva volta l'any 1859 i l'any següent fou enderrocada per construir en el seu lloc el Teatre de la Reina.¹⁵⁹

La notícia sobre les vidrieres d'aquesta capella ja fou avançada en el CVMA dedicat a la catedral de Girona, però la seva localització pertany a Batlle (1971), que trobà el document a l'arxiu municipal i el transcriví parcial-

157. AHCB, Consell de Cent II-92, Registre de deliberacions, 1582-1583, f. 13, 83 i 103.

158. AHCB, Consell de Cent II-107, Registre de deliberacions, 1597-1598, f. 205 i 206. En relació amb el pintor de vidrieres Joan Jordà, vegeu Cañellas (2000b, p. 89-91) i els capítols corresponents a l'església de Santa Maria de Cervera i al Consell de Cent i la Llotja de Barcelona del present volum.

159. Per a la dada del bisbe Bernat de Pau, vegeu Luis BATLLE Y PRATS, «La Casa del Concell de Gerona en 1498», *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses* (Girona), vol. XVIII (1965), p. 375 i 381. Per a la del 1859, vegeu Enrique Claudio GIRBAL, *Guía-cicerone de la inmortal Gerona*, Girona, Tipografía G. Cumané, 1866, p. 85 i 93. Tan sols s'ha conservat el llindar de la porta d'accés a la capella (Museu Arqueològic) i part del primitiu retaule (Museu Provincial).

ment. En la resta dels estudis d'aquest investigador, bon coneixedor dels documents municipals, no s'han trobat més referències sobre la col·locació de vidrieres a la Casa de la Ciutat de Girona.¹⁶⁰

No se sap amb certesa quan començà a edificar-se la Casa del Consell o de la Ciutat de Girona, però les restes més antigues que es conserven actualment (bàsicament l'arc d'entrada al pati) podrien datar de mitjan segle xv. Amb anterioritat podria haver existit algun altre edifici on es reunissin els primitius jurats de Girona, ja que l'estament data del 1283, quan Pere II expedí un decret que l'organitzava amb sis prohoms. L'edifici del Consell es completava amb altres edificacions municipals, com ara la Taula de Canvi, concedida per privilegi de la reina Maria l'any 1443, i la ja esmentada capella de Sant Miquel, que s'inicià a mitjan segle xv a la part dreta del fons del pati, però que patí diverses interrupcions fins que finalment fou acabada en el bienni 1497-1498.¹⁶¹

Com hem comentat, Batlle (1951, 1965) estudià diferents inventaris (1459, 1484 i 1498) d'aquesta casa municipal. En cap d'ells, on es descriuen diferents estances («cambra al costat de les lletrines», «entrada de la casa», «sala menor del concell», «arxiu», «sala major del concell», «capella», «cambra desús lo arxiu»), no s'alludeix a l'existència de vidrieres a les seves finestres. En canvi, en dos d'ells, es relacionen teles encerades per al seu tancament. Aquesta dada, tot i no ser determinant, ja que curiosament es tracta d'encerats que en el moment de ser inventariats no estaven col·locats, és l'única referència al mode de tancament de les finestres. D'altra banda, no podem descartar totalment l'existència de vidrieres, ja que els inventaris no acostumen a relacionar-les per tractar-se d'elements que difícilment es poden extreure i, per tant, no són susceptibles de pèrdua o sostracció.¹⁶²

L'encàrrec de vidrieres per a la capella de Sant Miquel es produeix uns vint anys després de l'acabament de l'edifici. Per a la seva confecció es contractaren l'abril de l'any 1519 els serveis del mestre de vidrieres de Barcelona Jaume Fontanet, que inicià, amb aquest encàrrec, la seva feina a la ciutat de Girona. Posteriorment, com podem veure en altres apartats d'aquesta publicació, ho farà a l'església dels franciscans (setembre de 1519), a la del monestir de Sant Pere de Galligants (abril de 1521) i, també, a la catedral (abril de 1520), on es pot admirar encara l'única obra conservada d'aquest artífex a Girona, el magnífic vitrall dels Evangelistes, els Doctors de l'Església i les Sibilles.¹⁶³ Després de la vidriera realitzada per a la rosassa de Sant Pere de Galligants el trobem encara actiu a Girona, concretament fent-se càrrec de la conservació de les vidrieres de la catedral entre els anys 1523 i 1540.¹⁶⁴

A l'època conservada al Manual d'acords municipals de l'any 1519, Jaume Fontanet manifesta haver rebut una part de les 10 lliures i 16 sous promesos per la realització i col·locació de dues vidrieres destinades a la capella de la Casa del Consell de la Ciutat. Una d'aquestes vidrieres, rodona, tindria les armes de la Ciutat i l'altra, la imatge del sant titular, sant Miquel Arcàngel. Probablement es tracta de dues vidrieres de mida reduïda, ja que la quantia destinada a la seva realització no és gaire important. Els contractes per a les vidrieres de les rosasses de l'església dels franciscans i de Sant Pere de Galligants se signaren per 40 i 43 lliures, respectivament, mentre que el gran vitrall de la nau de la catedral ho fou per 230 lliures. Al final de l'època, els jurats de la Ciutat ordenen que se li paguin al mestre Fontanet les 4 lliures i 11 sous restants, per la qual cosa suposem que en la data que se signà l'època, 5 d'abril de 1519, les vidrieres estarien ja, si no col·locades, molt avançades en la seva factura.

160. CVMA Catalunya, 2, p. 22. Vegeu també Jaume MARQUÈS I CASANOVAS, «Els vitralls de la seu de Girona», *Revista de Girona* (Girona), núm. 97 (1981), p. 272.

161. El mes de setembre de 1446 els jurats acordaren que s'anomenés Casa del Consell la nova llotja recentment construïda. La porta de la façana podria datar de final del segle xv. La dada del 1283 es deu a Pla (1946, p. 268); per a la del 1443, vegeu el plànol de la ciutat de Girona dels segles xiv-xv segons Joan M. Viader a Josep FUSES *et al.*, *Guia d'arquitectura de Girona*, Girona, Col·legi Oficial d'Arquitectes de Catalunya a Girona i La Gaia Ciència, 1980, p. 22-23; per a les darreres dades explicades, vegeu Luis BATLLE Y PRATS, «La antiga capilla de San Miguel de la Casa de la Ciudad», *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses* (Girona), vol. xx (1971), p. 318-319.

162. En un dels inventaris llegim: «Ítem, I enserat gornit de fust per a metre devant la finestra de la sala qui és del forment», Luis BATLLE Y PRATS, «Inventarios municipales gerundenses del siglo xv», *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses* (Girona), vol. vi (1951), p. 190; AHCG, Manual d'acords, 1484, f. 120-123. A l'altre: «Ítem, [en l'arxiu], un anserat gornit de fust per metre devant la finestra», Batlle (1965, p. 378); AHCG, Manual d'acords, 1498, f. 55v. I, de fet, tampoc en un altre inventari de la capella corresponent a l'any 1577 no es mencionen les vidrieres, que probablement encara estaven col·locades: Batlle (1971, p. 330-331).

163. Amb anterioritat trobem treballant a Girona el seu germà Gil Fontanet (anomenat Gili Joan o Joan Gili), que els anys 1472 i 1478 reparà diverses vidrieres de la catedral. Vegeu Marquès (1981, p. 272) i CVMA Catalunya, 2, p. 40.

164. Marquès (1981, p. 272) i CVMA Catalunya, 2, p. 41-42.

RECALL DOCUMENTAL

5 d'abril de 1519. Àpoca firmada pel vidrier de Barcelona Jaume Fontanet per la realització i col·locació de dues vidrieres per a la capella de la Casa del Consell de Girona: l'una, rodona, amb les armes de la Ciutat, i l'altra, amb la imatge de sant Miquel Arcàngel.¹⁶⁵

[...]

Apocha.

Jacobus Fontanet, vitrearius Barchinone, confiteor et recognosco vobis dicto clavari juratorum, quod solvistis michi, per modum infrascriptum VI libras V solidos VIII denarios prorata illarum decem libras sexdecim solidos monete Barchinone pro faciendo et operando et ponendo duas vitreas in capella domus Consilii predictae civitatis, unam cum armis dicte civitatis rotundam et aliam cum ymagine sancti Micaelis arcangeli, de qua quantitate, recepta Nicolao Noguere, paratore quod tenebat ius platee de la Lana, processerint ex dicto iure VI libras, V solidos, VIII denarios,

et quanvis dictus dominus Nicolaus Noguere debet dicte civitati IIII libras, quas serviverunt pro honorabili Hieronimo Franc, legum doctore, cive Barchinone, pro resta sui salarii advocati dicte civitatis in dicta civitate Barchinone, quam dictus dominus Hieronimus Franc tenuit, et IIII libras dare firmiter honorabili Micaeli Domingo, nunc jurato Gerunde, procuratori dicti Franc, qui Domingo ibidem presens firmavit apocham dicte civitati de dictis IIII libris.

Testes discretus Dalmacius Guibert, notarius, et Rafael Canil, chirurgius, Gerunde.

Actum Gerunde, die V aprilis MDXVIII.

Item, los jurats ordenen que lo clavari de jurats do e pach a-n Fontanet predit IIII lliures XI sous restants per dites vidrieres.

(AHCG, Administració municipal, Manual d'acords, núm. 119, 1519, f. 41v.)

CERVERA, PAERIA *per Esther Balasch*

Segons Duran i Sanpere, amb el document del privilegi d'Alfons I, en concedir que els moradors de Cervera poguessin agrupar-se en confraria i nomenar cònsols que els representessin, l'any 1182 es pot prendre com la data de la constitució municipal de Cervera. El primer edifici que aplegà les reunions dels paers i del Consell fou una casa del carrer Major coneguda com la Casa de Santes Creus. Aquesta fou potser la primera Paeria del segle XIV i al llarg de l'edat mitjana s'hi van anar fent constants treballs d'adequació. Tot apunta que aquest primer espai del govern municipal aviat no va poder acomplir les seves funcions i, l'any 1333, les sessions importants es van celebrar en un altre edifici, que, a més, es veié beneficiat mercès a l'anunci de celebrar Corts catalanes a Cervera, la qual cosa sembla que no es va dur a terme. La important notícia va impulsar l'inici de les reformes, fins al punt que l'edifici municipal anà esdevenint un espai amb prou cabuda per aplegar els prohoms, consellers i paers. El 1372 es van fer novament millores arrançant, en aquella ocasió, el terrat del porxo que acollia la venda del blat. El 1380, la sala tenia una porta externa per on s'accedia al campanar de Santa Maria, edificis que compartien espai. El porxat de la plaça municipal sembla que es va iniciar el 1420, tot i que ja hi havia espais porxats, i vuit anys després, arran del terratrèmol del 2 de febrer, quedà afectat l'edifici de la Paeria fins al punt que es trigaria força a reparar allò que el terratrèmol malmeté. La construcció d'una nova Paeria s'esdevingué al segle XV i s'hi documenta el mestre Martí Ymor, que es va fer càrrec de l'obra, tot i que la continuà Joan Barrufet, mestre de cases, que sembla que signà els plànols realitzats pel mestre francès Martí Ymor, que finà a la vila de Cervera el 1539.¹⁶⁶

Les noves estances del nou edifici de la Paeria s'anaren embellint amb senyals heràldics, que ajudaren a transmetre el valor simbòlic d'allò representat en el context polític. El vidre va contribuir a acollir imatges corporatives. El cérvol, símbol de la vila, esdevé un element de transmissió identitària i és precisament aquest senyal heràldic l'escollit per presidir els vitralls que ornamentaran l'estança principal, tot deixant alhora filtrar la llum que il·luminarà l'estança.

S'han conservat cinc documents del segle XVI sobre la vidriera de la Paeria. La primera notícia documental en la qual es manifesta la voluntat de realitzar un vitrall per a la vidriera de la finestra de la Paeria data del 19 d'agost de 1543. El document ens proporciona el nom del mestre Domènec Metge, pintor i mestre de vidrieres, del Regne de França, de la vila de Rumes, del bisbat de Lombes.¹⁶⁷ El contracte estipula que el vitrall i el filat aniran

165. Document citat i parcialment transcrit per Batlle (1971, p. 324).

166. Duran (1977b, p. 243-246).

167. Balasch i Llobet (2001, p. 318).

a càrrec del mestre, mentre que el ferro de les barres li ha de ser proporcionat per la institució. El document ens indica com havia de ser el vitrall, que, de fet, havia de contenir el senyal de la vila, i pel que es desprèn, ja es dona per sabut quin animal havia de ser, atès que no s'hi especifica; a més, el document ens deixa constància d'altres elements ornamentals, com ara que a l'entorn de la figura central s'hi han de col·locar unes puntes de diamant. Dos mesos més tard, el 7 d'octubre de 1534, el Consell de la Vila faculta als paers perquè es faci adobar l'escut de la vidriera i pagar l'import de la mateixa. La informació ens deixa clar que, si d'una banda s'havia de liquidar el pagament de l'obra ja feta, de l'altra, la mateixa obra s'havia d'adobar. Quina pogué ser la causa per la qual tan sols amb dos mesos s'hagués de fer adobar «lo scut del cervo als dits vedriés»? La limitació del text no ens permet anar més enllà del que aporta el document, tot i que podríem apuntar nombroses i possibles causes.

Pel novembre de 1534, el clavari municipal deixa constància del pagament d'un import de 4 lliures corresponents a la vidriera de la Paeria. La quantitat se satisfà a Pere Metge, mestre de vidrieres que treballà en la que havia executat el seu cosí germà Domènec Metge.

El 23 de novembre de 1534, Pere Metge reconeix haver rebut les 4 lliures de la vidriera de la Paeria. Ambdós vitrallers de cognom Metge i de parentiu són esmentats com a provinents de França. Un cop més, la nòmina de vitrallers es veu incrementada amb mestres forans que treballen al Principat, a vegades establint-se en un lloc, d'altres, com és el cas, fent una breu estada a la vila, on deixen el seu testimoniatge per emprendre de nou el camí cap a altres centres més importants.

Haurem d'esperar uns quants anys per documentar un altre vitraller. El 17 de desembre de 1581, documentem Pere Giralt, pintor i mestre de vidrieres, realitzant una vidriera per a la Paeria i treballs per a l'església de Santa Maria.¹⁶⁸ Pere Giralt va ser el mantenidor dels vitralls de la Seu Vella de Lleida entre els anys 1576 i 1582.¹⁶⁹ Aquesta és la darrera notícia que ens parla de vitralls, vitrallers i iconografies.

CERVERA, TAULA DE CANVI *per Esther Balasch*

Havent aconseguit la Paeria de Cervera el privilegi de les Corts per a l'erecció de la Taula de Canvi, el Consell municipal de la vila no genera cap notícia al respecte fins al 1603, en què es palesa la voluntat de dur-la a terme, tot i que ja es manifesta la necessitat d'endegar la institució i començar la construcció de la sala que s'havia de destinar a tal fi.

El Consell ordinari va estimar que un espai adequat i adient seria a sobre de l'església de Santa Eulàlia, fundada per Jaume del Solà l'any 1366. De planta quadrangular coberta amb volta de creueria, presentava l'heràldica del fundador. Construïda al peu del campanar, a l'exterior de l'església de Santa Maria, l'església o capella de Santa Eulàlia es va haver de reformar, tot traient la volta i fent de nou una paret de pedra a les parts frontal i lateral, amb unes noves parets que havien de tenir un gruix de quatre pams. Al cerverí Antoni Sala se li encomanà l'adquisició del material necessari per a l'obra, tot aprofitant un viatge que empenia a la població d'Artesa per adquirir-hi fusta. La fusta comprada serví per a l'embigat de l'obra de la nova institució.

El mestre de cases Antoni Joan Sala es documenta realitzant l'obra que permeté connectar l'edifici del govern municipal amb la Taula de Canvi. En la nova obra, hi deixà l'espai d'una lluernia perquè més endavant hi fos col·locada una vidriera. Tot el material per a l'obra va ser facilitat pels paers. L'any 1605, l'estança ja estava enllestida, tot compartint el mur del campanar, en el qual es deixà un buit per tal d'instal·lar-hi la caixa que havia de contenir els diners. Es proveí també de portes metàl·liques com una mesura més de protecció de l'estança, avui integrada en la seva totalitat a l'actual edifici de la Paeria. Un cop agençat l'espai, el racional de la vila de Cervera deixà anotat el pagament efectuat, que porta data de 5 de maig de 1605, a Joan Jordà i Carles Soquier, ambdós mestres de vidrieres, d'un import de 19 lliures i 17 sous per la vidriera de la Taula de Canvi, per tal que entri llum i claror a l'estança. El document servat no ens indica com era el vitrall ni les escenes que havia de contenir, tot i que Duran (1977, p. 264) esmenta que l'estança tenia dues finestres amb el senyal del cervol en sengles escuts. La documentació exhumada només fa referència a una lluernia, l'única que també s'esmenta al document transcrit per Duran al llibre suara esmentat.

168. Balasch i Llobet (2001, p. 318).

169. Company (1993, p. 224); Balasch i Fité (2001, p. 328); Fité (2000a, p. 73-74).

Quant als vitrallers Joan Solà i Carles Soquier treballant a Cervera, es documenten també a la catedral de Barcelona (Cañellas, 2000*b*, p. 89-93). Joan Jordà, d'origen francès, mestre de vidrieres i pintor, es documenta treballant en dues vidrieres del cimbori de la catedral de Barcelona, restaurant les vidrieres de la seu gironina i realitzant vidrieres noves a la seu de la capital comtal; se'l documenta també treballant a la Casa de la Ciutat de Barcelona i fins i tot a Mallorca. Quant a Carles Soquier, també d'origen francès, se'l documenta reparant vidrieres de la seu, com la de Sant Esteve, i fent tasques de reparació diverses, com reposar ploms, adobar panys i reemplaçar, entre altres tasques.

En referència a la vidriera realitzada per a la Taula de Canvi, el pagament deixa prou clar que s'efectuà a ambdós mestres de vidrieres, que treballaren, per tant, associats en aquesta comanda del govern municipal de Cervera.

PALAU REIALS DE BARCELONA

PER

SÍLVIA CAÑELLAS

DOCUMENTACIÓ I BIBLIOGRAFIA

Entre els palaus que ocuparen des d'antic els reis de la Corona d'Aragó a Barcelona, cal diferenciar l'anomenat Palau Reial Major o Palau de Santa Eulàlia, antiga residència dels comtes de Barcelona i posterior lloc de reunions i actes públics, de l'anomenat Palau Reial Menor, construït a partir d'uns habitatges existents entorn de l'antiga església dels templers de Barcelona i que s'anomenà també Palau de la Reina. L'església preexistent s'integrà com a capella del Palau i com a tal ha quedat en la memòria popular un cop desaparegut el palau annex.

La bibliografia fins ara publicada ens ha proporcionat algunes referències que han servit de punt d'arrencada. Cal destacar, entre els treballs que han parlat del Palau Reial Major de Barcelona i de les seves vidrieres, els articles de Madurell (1937-1940, 1936, 1941) i els d'Adroer (1979, 1982, 1989). Cal esmentar també, com a obra de caràcter més general, el *Catálogo monumental* d'Ainaud, Gudiol i Verrié (1947) i obres com les de Bassegoda i Amigó (1895), Bofarull (1904) i Ribera (1698). Per al Palau Menor hem de destacar les obres de Madurell (1943-1944), Rubió (1921), Borràs (1971) i March (1955). Un manuscrit de Bofarull dipositat a l'ACA i assenyalat pel doctor Jaume Riera ens ha proporcionat també algunes de les dades de partida.

La comprovació del conjunt de les referències publicades i la transcripció dels textos corresponents ens van suposar alguna sorpresa, com la del document del 1386 que la bibliografia¹ situava al Palau Reial Major i ha resultat correspondre al Menor. Les dades referenciades ens han portat a encetar recerques en dates paral·leles i a resseguir períodes complets d'algunes sèries. Tot i així, l'excessiva dispersió dels documents sobre els palaus reials ha impossibilitat una recerca sistemàtica en totes les fonts que haurien pogut donar resultats positius i caldrà esperar futures investigacions per tal de completar la història de les vidrieres dels palaus reials de Barcelona.²

El conjunt fins a aquí reunit és de trenta-un documents, vint sobre el Palau Major i onze sobre el Menor, reunits tots en dotze registres, set i cinc, respectivament.

BARCELONA, PALAU REIAL MAJOR, CONJUNT³

Les primeres residències dels comtes de Barcelona sembla que se situaren on avui encara existeixen restes del Palau Reial Major, al vessant nord-est del Mons Taber, entre els murs romans i la catedral. El conjunt, que se situava entre l'actual Baixada de la Canonja, el carrer dels Comtes, la Baixada de Santa Clara i els murs romans, va créixer i es va modificar en diverses etapes.

L'actual Museu Marés conserva part de l'antic verger del Palau i de la zona pròpiament residencial, la de construcció més antiga.

La capella palatina, dedicada a santa Àgueda, se situa a un costat de la plaça del Rei i fou construïda, possiblement sobre una altra de preexistent, entre els segles XIII i XIV, enganxada al mur romà i fins i tot sobresortint d'aquest. En ella intervingueren els mestres Bertran de Riquer, Jaume de Rey i Pere d'Olivera. És del 1306 un document que parla ja de l'aixecament del campanar i de la confecció de vidrieres (reg. 1).

A mitjan segle XIV, sota el regnat de Pere el Cerimoniós, Guillem Carbonell construí o reconstruí, perpendicular al jardí i a la capella, la gran Sala dels Paraments (després anomenada *del Gorgoll, del Borboll i/o del Tinell*), inicialment destinada a les grans recepcions i als actes públics de la monarquia.

Per les mateixes dates es realitzaren els draps encerats per a la finestra de la Cambra Major del Palau⁴ i cinquanta anys després el rei reclamà, en diverses ocasions, algunes vidrieres que tenia coneixement que havien arribat a Barcelona procedents de Flandes i que pensem que volia per al seu palau de Barcelona (reg. 2 i 3).

Les diverses construccions no estigueren mancades de dificultats pressupostàries i a principi del segle XV

1. Josep Maria MADURELL, «El Palacio Real Mayor de Barcelona. Nuevas notas para su historia», *Analecta Sacra Tarraconensis* (Barcelona), vol. XIII (1937-1940), p. 96. Vegeu també Falomir i Cañellas (2003).

2. Els llibres d'obres dels palaus reials se centren en obres i moments concrets, normalment construccions i reconstruccions de cambres o zones del palau. Comenten la construcció d'alguna finestra i la col·locació d'encerats, però en cap cas no parlen de vidrieres.

3. La impossibilitat de dir amb tota seguretat si els documents aquí ressenyats amb els reg. 5 i 6 es refereixen només al Palau del Lloctinent o si també fan referència a altres dependències del Palau Reial Major ens ha fet optar per no separar els dos edificis, tot i que formaren dues unitats diferents amb diversos usos i que el Palau del Lloctinent corregué a càrrec exclusiu de la Generalitat.

4. Josep Maria MADURELL, «El Palau Reial Mayor de Barcelona: recull de notes històriques», *Analecta Sacra Tarraconensis* (Barcelona), vol. XII (1936), transcriu un document del 1355 que ens explica la realització d'encerats, reixes i porticons per a la finestra de la Cambra Major del Palau Reial de Barcelona.

l'encarregat de la capella, Damià Quart, prior del monestir de la Mercè dels redempcionistes, reclamà al rei diners per tal de fer-hi les inversions necessàries. Entre les obres que manifesta que cal fer hi ha les vidrieres (1465, reg. 4). Els documents parlen d'una reparació realitzada pel mestre de vidrieres Terri de Metz i de la tramesa d'una vidriera de la qual no s'explica ni l'autor ni la procedència. No queda clar, per tant, si aquest mestre de vidrieres realitzà alguna obra nova per al Palau Reial o si, com en el cas de la seu de Barcelona, la seva feina es limità només a les reparacions.⁵

El Palau del Lloctinent es construí a mitjan segle XVI per decisió de les Corts de Montsó. Fou realitzat pel mestre Antoni Carbonell i pagat amb fons de la Generalitat. La nova construcció, que obligà a diverses reestructuracions en l'antic edifici del Palau Reial, se situà a l'altra banda de la plaça del Rei, paral·lela a la capella palatina i adossada a la Sala dels Paraments. Són d'aquesta època les notícies que tenim sobre la construcció de diverses finestres i la realització per part de Jaume Fontanet de noves vidrieres (reg. 5 i 6).

Foren també pagades (21 lliures i 14 sous) amb fons de la Generalitat dues petites vidrieres que es realitzaren entre els anys 1587 i 1588 per a la ja referida capella del Palau (reg. 7). L'obra fou realitzada pel pintor Ramon Puig, que era qui ocupava en aquells moments el càrrec de mestre de vidrieres del Palau de la Generalitat. Les vidrieres, al gust del segle XVI, cobrien una superfície de 5 i 6 pams. La més petita era oval, feta amb vidre incolor i no tenia representació. L'altra tenia un fris de colors amb grotescos i serafins, amb sanefes penjants i dues figures i tenia al centre l'escut de la Generalitat.

Amb el pas dels segles, els canvis polítics i organitzatius van fer variar diverses vegades les estructures i usos del conjunt. Amb el repartiment del Palau entre el Tribunal de la Inquisició i l'Audiència (al segle XVI), el Tinell passà a ser Sala de l'Escrivania del Consell Criminal de Catalunya. Amb la destrucció del convent de les monges benedictines per la construcció de la ciutadella (segle XVIII), es convertí en capella de Santa Clara, fins a l'any 1936. La Sala de Paraments havia estat així coberta i oblidada, i fou redescoberta en enderrocar (1937) les malmeses construccions modernes que la tapaven. Es decidí llavors recuperar allò que quedava del conjunt palatí i incorporar-ho al Museu d'Història de la Ciutat.

El Palau del Lloctinent es convertí al segle XIX i fins fa ben poc en seu de l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

La capella de Santa Àgueda, que tingué, al segle XIX, diferents usos llunyans d'aquells per als quals havia estat concebuda, fou restaurada per Elies Rogent (1856) i convertida en museu arqueològic, ús que es perllongà fins al 1932. De les vidrieres que en aquell moment féu Georg Müller es conserven dues petites peces, mentre que les vidrieres grans que avui hi ha a la capella són obra de Jaume Busquets, del 1942.

RECURS DOCUMENTAL

(Reg. 1) 22 de desembre de 1306. Jaume II accepta la proposta de l'intendent de les obres del Palau, el notari Puig, que havia escrit diverses cartes al rei en les quals es parlava sobre el campanar i les vidrieres. Deia que els 1.000 sous que calien per a aquestes obres es podrien obtenir de les rendes de Caldes de Malavella.⁶

Fideli suo Stephano de Podio, notario Barchinone, et cetera. Receptis litteris vestris in quibus postulabatis certificari a nobis super modo constructionis cloquerii sive campanilis construhendi in capella quam nunc de novo construi facimus in palacio nostro Barchinone et super operandis vitriariis ad opus fenestrarum ipsius capelle, de quibus asseritis invenisse magistrum qui ipsas vitriarias facere et operari vult pro mille solidis barchinonensibus, et super illis duobus mille solidorum quos asseritis Bertrandum de Vallo recepisse de redditibus Calidarum de Malaveya, quos ad collec[tam] Cathalonie proxime preteritam asseritis spectare, ad earum significata vobis taliter respondemus quod tenemus pro

bono quod dictum campanile operetur sive construat ad sex puncta, et si videritis quos ipse magister qui dictas vitriarias vult facere sit bonus magister et [scit] apte facere, quod faciat et operetur vitriarias ipsas et [dent] sibi dicti mille solidi barchinonenses ad ea que de dictis duobus mille solidorum collecte nobis scripsistis, significamus [vobis] quod nos per alias litteras nostras scribimus Bertrando de Vallo quod ipsos duos mille solidos, quos de dictis redditibus dicti loci Calidarum de Malaveya recepit, restituat vobis confestim, convertendos per nos in solutione debitorum ad que dicta collecta extitit deputata.

Datum Valencie, XI kalendas ianuarii anno predicto.

Matheus Botella, mandator regio facto per Petrum Marti.

(ACA, Cancelleria, reg. 140, f. 16, Jaume II, Comune, 1306-1308.)

(Reg. 2) 30 d'octubre de 1408. El rei Martí l'Humà es dirigeix al mercader Pere Guarro per reclamar unes vi-

5. Vegeu el CVMA Catalunya, 4, p. 48-49, i els apartats sobre la Casa Llorja de Mar (1452), la Casa de la Ciutat de Barcelona (1448-1449) i sobre Lleida (1441) del present volum. Treballà també a Saragossa (1447). Se suposa que morí l'any 1472.

6. Document esmentat per Madurell (1936, p. 511). Transcrit darrerament per Barcelona (1991, p. 144-145).

drieres vingudes de Flandes que ell vol tenir. Promet a canvi el pagament que calgui.⁷

Entès havem que en Johan de Lobera, mercader d'esta ciutat, vos ha tramès certes vidrieres, les quals són vengudes novellament de Flandes. E com nos desijem molt haver aquelles, pregam e manam vos que, de continent, remetats les dites vidrieres al dit Johan de Lobera, car abans que isquen de son poder, nos lo farem contentar plenament de tot ço que les dites vidrieres hauran costat. E en aço no haie falla, car plaer e servir nos en farets, que molts vos grahirem. Dada en Barchinona, sots nostre segell secret a XXX dies de octubre de l'any MCCCCVIII. Rex Martinus

Dirigitur Petro Garro, mercator ville Solsonae.

(ACA, Cancelleria, reg. 2251, f. 112, Martí I, Curie sigilli secreti, 1407-1410.)

(Reg. 3) 11 de març de 1410. El rei Martí reclama la ràpida tramesa d'unes vidrieres que sap que li han reservat i demana que se li enviïn també d'altres que es puguin aconseguir.⁸

(Reg. 3a) 11 de març de 1410. El rei Martí escriu una carta a mossèn Pelay Unis per tal de fer-li enviar amb prestesa unes vidrieres que sap que són per a ell i reclama que, si n'hi ha d'altres disponibles, les hi enviïn també.

Lo Rey.

Mossèn Pelay segons per relació de l'amat uxer d'armes nostre mossèn Gregori Burgués, som stats informats vos nos havets recaptades certes vidrieres que'ns volets tremetre, per que'us pregam que aquelles nos enviets de continent car les havem de gran necessari, e serà cosa de la qual nos farets pleer e servey molt agradables. Dada en la nostra casa de Bellesguard sots nostre segell secret a XI de març de l'any MCCCCX.

Axi mateix vos pregam que si més ne podets haver que les nos enviets. Dada axi com desús. Rex Martinus.

Dirigitur a mossèn Pelay Uniz.

Dominus rex mandavit mi, Petro de Torrente.

(ACA, Cancelleria, reg. 2238, f. 124, Martí I, Curie sigilli secreti, 1396-1410.)

(Reg. 3b) 11 de març de 1410. Carta que el rei Martí envia al seu procurador major per tal que faci arribar a Pelay Unis la petició de tramesa de vidrieres que ell li fa en una altra carta i el desig que li enviï aquelles altres que pugui.

Lo Rey.

Procurador reial, per relació de l'amat uxer d'armes nostre mossèn Gregori Burgués, havem sabut com l'amat nostre mossèn Pelay Unis, ha ha[g]udes aquí certes vidrieresles quals nos li scrivim que'ns trametra de continent. Per que'us manam que de nostra part li donets la letra que ensemps ab la present vos trametem pregant-lo de nostra part que aquelles que té e si més ne po[d]rà haver nos trameta prestament. Car servir e plaer nos en farà. E açò prestats aquella diligència que de vos fermament speram. Dada en la nostra casa de Bellesguard sots nostre segell secret a XI de març de l'any MCCCCX. Rex Martinus.

Procuratori regio maiori dirigitur.

Idem.

(ACA, Cancelleria, reg. 2238, f. 124, Martí I, Curie sigilli secreti, 1396-1410.)

(Reg. 4) 1464-1465. Diversos documents parlen sobre la necessitat de realització de vidrieres per a la capella del Palau Reial Major. Es constata la intervenció en aquestes feines del mestre de vidrieres Terri de Metz. El darrer text parla de la tramesa d'una vidriera que ha de ser instal·lada a l'esmentada capella.

(Reg. 4a) 22 de maig de 1464. Fernando d'Ayerve (?) cobra 300 florins d'or pel retaule de Santa Maria, per les vidrieres, les cadires i altres coses per a la capella del Palau Reial.⁹

Lo rey etcètera.

Magistri Ferdinandi, medici.

Tresorer: manam vos doneu a maestre Ferrando d'Ayerve [?], feul protomedico nostre, trecents florins d'or: ço és per lo retaule de Santa Maria de nostra Capella del Palau per a les vidrieres, cadires e altres obres de la dita capella. E en la tradició de la dita quantitat cobran d'ell àpoca ensemps ab la present per què en la redició de vostres comptes vos sia suficient cautela. Dada en Piera a XXII dies de maig de l'any MCCCCLX quatre + Rex Petrus +.

Rodericus Vitalis, protonotarius.

(ACA, Cancelleria, Intrusos, reg. 23, f. 57, Pere de Portugal, Pecuniae, 1464-1465.)

(Reg. 4b) 16 de juny de 1465. Queixa que expressa Damià Quart, prior de monestir de la Mercè dels redempcionistes i encarregat de la capella del Palau, per haver-se-li demanat comptes quan ell preguntava sobre la possibilitat d'obtenir més ingressos per tal de

7. Document esmentat i transcrit per Antoni RUBIÓ Y LLUCH, *Documents per la història de la cultura catalana mig-aval*, vol. II, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1921, doc. CDXI.

8. Referències extretes del manuscrit de D. Manuel de BOFARULL, *Colección alfabética de noticias historicas de todas clases sacadas del Archivo General de la Corona de Aragón, con referencia a los documentos que existen en él, por ---*. El text es troba a l'ACA i fou proporcionat pel doctor Jaume Riera.

9. Esmentat i parcialment transcrit per Balaguer (s. d.), tot i que la data que esmenta és del dia 12 i la pàgina referenciada, la 53.

poder atendre les necessitats d'aquesta capella. En explicar les inversions imprescindibles a fer, apareixen esmentades les vidrieres.

Die sabbati XVI mensis junni anno predicto.

Noverint Universi etc.

[...] [S'aixeca acta dels presents i Damià Quart exposa els problemes que té i protesta] [...].¹⁰

Senyor reverendissim e vosatres reverends mestres e honorables pares per quan la concurrència del present temps ha constituït lo convent e a mi en alguns necessitats ordinàries e extraordinàries e lo dit convent e jo siam manco de diners per satisfer en aquelles es mester pensar per quins mijans si porà provehir les quals necessitats són aquestes:

Primerament, per comprar forment per a la provisió ordinària del monestir e palau e per complir la promesa dels cinquanta florins d'or feta a la magestat del senyor rey per subvenció del retaule qui's fa a la capella del Palau. E més, avant com sia dubte no vulla lo dit senyor Rey façam reparar la cuberta de la dita capella ultra lo ya reparat de tot lo restant e encara que façam fer vedrieres. Per çò io he deliberat consultar a vostre reverend paternitat e a les reverències de vosaltres, reverends mestres e honorables pares, per donar andrega en aquest mester, axí com ya he fet. E vosaltres me haiau respost, jo mostràs comptes de les entrades e exides de les rendes ordinàries e extrahordinàries del dit monastir per mi rebudes e despeses des que so prior fins ara. Yo pençant açò és perjudici a mi e als successors meus en aquest loch per quant no és acostumat prior de aquest convent donar comptes. E volent satisfer a vostres desigs com les despeses sian més que les rebudes, so molt content mostrar-vos los dits comptes, protestant que en sdevenidor no sia tret a conseqüència ne conseqüentment fer perjudici a mi ni als meus successors en lo dit priorat requerint a vos en notari de aquestes coses me leveu acte públich per que'n sia memòria en sdevenidor [...].

Respon lo dit mestre general [Damià Quart] que en veritat sta que lo dit prior cert die de la setmana proppassada, ell, dit prior, essent davant ell dit general e mestre en lo menjador de la sua cambra foren congregats lo pare fra Johan Sagalas, vicari general, lo reverend mestre Galceran Farrer, lo pare sots prior del dit convent, lo pare fratre Pasqual Forest e lo pare Jubileu fratre Anthoni Ferran. E demanant consell lo pare prior s'i dix les paraules per ell proposades, però part de les quals fou dit al dit pare prior que li plagués fer loch e deslberar si sien com axí sia de custuma sobre les coses demanades. Los quals sobredits cinch, en presència de mi dit mestre general concorditer nengú no discrepant digueren que per donar consell a les coses demanades e proposades era de necessitat que ells vessen los comptes de les dates e rebudes fetes per lo dit mossen prior de les coses del convent o pertanyents en aquelles. E axí digueren a mi, dit mestre general, que açò [a ell]s ne paria e que si res hi volia dir per mi, dit mestre general, fos dit e responguí que jo era aquí com a mestre general que ell és jutge e quant en ell

se pertany accepta la dita protesta feta per lo dit mossen prior en quant de dret per ell sia acceptadora es pertanga protestar que no entén a perjudicar a las regalies del mestre general ni entén en res perjudicar al dit mossen¹¹ prior ni als succehidors del dit priorat ni el los privilegis e libertats del dit prior e convent ans vol aquells conservar e vol sien servades per lo dit prior e convent a[ra] e en sdevenidor e en quant de dret se pertanga ni toch a ell, dit mestre general, et non a accepta la dita protestació etc [...].

(ACA, Monacales, Hacienda, reg. 2675, f. 312-314, Negociorum V, 1456-1569.)

(Reg. 4c) 8 de novembre de 1465. El mestre de vidrieres Terri de Metz rep part del pagament convingut per reparar les vidrieres del Palau Reial Major de Barcelona.¹²

Sit omnibus notum quod ego Terrinus de Mès, vitriarius civis Barchinone, confiteor et recognosco vobis dicto reverendo fratri Damiano Quart, magistro in sacra pagina, prior¹³ etc.

Quod dedistis et solvistis sive dici et scribi feciste michi in tabula cambi sine depositorum civitatis Barchinone, decem libras monete Barchinone ex illis centum libris eiusdem monete que per vos dictum reverendum priorem et conventum dicti vestri monasterii promisse fuerunt dicto excellentissimo domino Regi pro subvencione reparacionis capelle Palacii regis; quibus quidem X libre sunt in solum pronata maioris pecunie quantitatis michi debite pro adaptando et refficiendo vitriarias dicti palacii. Et ideo renunciando etc.

Testes huius rei sunt predicti.

(ACA, Monacales, Hacienda, reg. 2675, f. 341, Negociorum V, 1456-1469.)

(Reg. 4d) 22 de desembre de 1465. Entre diverses ordres donades per Pere de Portugal, apareix la del pagament d'algunes obres per a la capella del Palau, i entre aquestes, la de les vidrieres.

Die XXII decembris anno MCCCCLXV. In civitate Vici.

[...]

An Tarragó com li és dit que la capella del Palau vers lo retaule resta scura e que y atèrrà car no és aqueixa sa intenció. Així mateix faça fer una cortina davant lo dit retaule e que faça pintar los archs del dit passatge davant la cambra de paraments e que faça renovar lo títol qui és sobre lo portal de la dita cambra ab los mateixs mots e letres e que sollicit en Mayans faça les çarabatanes e que do la letra al ferrer qui fa les rexes e que y metrà lo nom al sobrescrit e que li trametrà la vedriera de que li ha

10. En anotacions al marge es pot llegir: «Consulta per lo que havia de fer per a subvenir las necessitats del convent» (p. 212); «Lo convent donà 50 florins en ajuda de cost per a fer lo retaule de la Capella Reial»; «El prior de Barcelonano dava cuentas de su gasto y recibo».

11. Diu «mossel».

12. Document esmentat i parcialment transcrit per Madurell (1949, p. 150-151 i 157-158). El document anterior a aquest i el posterior parlen d'altres reparacions fetes a la mateixa capella: Antoni Sureda, ferrer, fa les reixes de ferro per a la capella i el pintor Jaume Huguet féu la pintura del retaule que havia construït el fuster Pere Duran.

13. Prior del monestir de la Mercè de Barcelona i encarregat de la capella del Palau Reial de Barcelona.

scrit, e porà la pagar dels cent florins que li mena donar per en Joan Stela.

[...]

(ACA, Cancelleria, Intrusos, reg. 22, f. 179, Pere de Portugal, Curiae, 1464-1466.)

(Reg. 5) 28 de juny de 1559. Pagaments que es fan al taller Fontanet per diverses vidrieres del Palau Reial de Barcelona. Per les dates i pel fet que sigui la Generalitat qui es fa càrrec de les despeses, cal pensar que es tracta del Palau del Lloctinent General de Catalunya.

(Reg. 5a) 28 de juny de 1559. Deliberació per la qual s'ordena que es pagui al mestre de vidrieres Jaume Fontanet part d'allò que se li donarà per fer diverses vidrieres al Palau Reial Major de Barcelona (Palau del Lloctinent?).

Die mercurii XXVIII, predictorum mensis et anni.

Los senyors deputats ab intervenció dels honorables oydors de comptes militar y real lo oydor ecclesiàstich per sa indisposició corporal absent del present consistori. Ab consell y parer dels honorables assessors y advocats ordinaris del dit General, deliberen que de pecúnies del dit General sien donades y pagades a mestre Jaume Fontanet, pintor, sexanta liures moneda barcelonesa a ell degudes y pertanyents en paga y porrata del què haurà de haver per les vedrieres fa per les finestras del palau real y salas del dit Palau reial. Manant que per aquelles li sie spedita deguda cautela.

Vist. Michael Quintana, assessor.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm 133, Registre de deliberacions de 1557-1560, f. 243.)

(Reg. 5b) 28 de juny de 1559. Jaume Fontanet treballa en les vidrieres del Palau Reial (Palau del Lloctinent?).

Cautela feta a mestre Jaume Fontanet de LX lliures sous.

Nosaltres, don Ferrando de Loazes, bisbe de Tortosa, en Miquel Oliver, donzell en la ciutat de Barcleona, deputats del General del principat de Cathalunya, residents a Barcelona, en Miquel Fuster, cavaller en la dita ciutat de Barcelona, domiciliat e en Marià Torres, ciutadà de Leyda, oydors de comptes del dit General, ensemps ab en Onofre Jordà, canonge de la seu de Tortosa per sa indisposició corporal absent del present consistori. Com a vos, mestre Jaume Fontanet, pintor ciutadà de Barcleona, sien degudes sexanta liures moneda barcelonesa, les quals lo die present y devall scrit ab consell y parer dels honorables misser Miquel Ciurana e misser Francesch Gomis, assessors y advocats ordinaris del dit General, havem deslberat vos sien donades y pagades en paga y porrata del que haveu de haver per les vedrieres feu per les finestres del palau real y sales del dit palau real. Pert tant, ab consell y parer dels diis honorables assessors y advocats ordinaris del dit General,

vos atorgam que, restitubint-nos vos la present absemps ab àpocha de rebut, nosaltres diis deputats, de pecúnies del dit General, vos pagarem les dites sexanta lliures barceloneses, tots dupte y dificultat cessants. En testimoni de les quals coses havem manat lo present ésser-vos fet y en lo dors segellat ab lo segell e semblants cauteles acostumat posar. Scrit en Barcelona ha XXVIII del mes de juny MDLVIII.

El bisbe de Tortosa.

Vist. Michael Quintana, assessor.

Domini deputati intervenientibus honorabilibus auditoribus compotoribus de consilio assessoribus mandamento micer Josepho Cellers, scribe magnifici Generalis Cathalonia.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 133, Registre de deliberacions de 1557-1560, f. 248.)

(Reg. 5c) 28 de juny de 1559. Jaume Fontanet, mestre de vidrieres, cobra per les vidrieres fetes per al Palau Reial major de Barcelona (Palau del Lloctinent?).

Cautela feta a mestre Jaume Fontanet de LX lliures sous.

Nosaltres don Fernando de Loases, bisbe de Tortosa, en Miquel Oliver, donzell, en la ciutat de Barcelona domiciliat, en Johan Luys Cornet, ciutadà de Berceleona, deputats del General del Principat de Cathalunya residents en Barcelona, en Miquel Fuster, cavaller, en la dita ciutat de Barcelona poblat, e en Macià Torres, ensemps ab en Onofre Jordà, canonge de la Seu de Tortosa, per sa indisposició corporal absent del present consistori, com a vos, mestre Jaume Fontanet, pintor, ciutadà de Barcelona, sie degudes sexanta liures moneda barcelonesa, les quals lo die present y devall scrit, ab consell y parer del honorables misser Miquel Quintana e misser Francesch Gomis, assessors y advocats, vos sien donades y pa[g]ades en paga y porrata del que haureu de haver per les vedrieres feu en les finestres del Palau Real y sales del dit Palau Real. Per tant, ab consell y parer dels diis honorables assessors y advocats ordinaris del dit eneral, vos atorgam que restituint-nos vos lo present ambsemps ab àpocha de rebut, nosaltres, diis deputats de pecúnies del dit General, vos pagarem les dites sexanta lliures barceloneses, tots dubte y dificultat cessants. En testimoni de les qualls coses havem manat lo present ésser-vos fet y en lo dors segellat ab lo segell en semblants cauteles acostumat posar. Scrit en Barcelona ha XXVIII del mes de juny MDLVIII. El bisbe de Tortosa.

Domini deputati intervenientibus honorabilibus anditoribus compotorum de consilio assessorum manamento micer Josepho Cellers scribe magnifici Generalis Cathalonia.

Vist. Michel Quintana, assessor.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 553, Llibre d'albarans i cauteles de la Generalitat de 1557-1560, f. 37-38.)

(Reg. 6) 10 i 17 de desembre de 1563. Realització de diverses vidrieres i feines de reparació per al Palau de la Generalitat i per al Palau Reial (possiblement es tracti,

com en el cas anterior, de feines fetes al Palau del Lloc-tinent). Les obres són elaborades pel taller dels Fontanet. Vegeu el reg. 13 del Palau de la Generalitat.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 135, Registre de deliberacions de 1563-1566, f. 73; núm. 555, Registre d'albarans i cauteles de 1563-1566, f. 12; núm. 496, Manual Comú de 1560-1565, f. 106; núm. 496, Manual Comú de 1560-1565, f. 106-107.)

(Reg. 7) 1587-1588. Confecció de dues vidrieres. L'una, que fa 6 pams, té el senyal de la Generalitat i un fris de colors amb grotescos i serafins. L'altra, que fa 5 pams, és blanca i oval. Les dues vidrieres amb els seus filats de protecció costen 21 lliures i 14 sous (d'un total de 261 lliures i 14 sous, que és el preu que s'estableix per la feina feta). Les cobra el pintor i mestre de vidrieres Ramon Puig.

(Reg. 7a) 3 de novembre de 1587. Àpoca de 50 lliures cobrades per Ramon Puig. Són pagaments per les feines que realitza i que són especificades en les Deliberacions i els Albarans i Cauteles del 10 de març següent.

Sit omnibus notum quod ego Raymundus Puig, pictor Generalis Cathalonie, confiteor et recognosco vobis etc. Ut in proxima usque, quod causis et racionibus contentis in quodam albarano per vos in vostri consistorio intervenientibus ad modum reverendo et magnificis auditoribus compotorum de consilio assessorum ordinariorum dicti Generalis factum die tercia novembris currentis et infrascripti quod cum presenti vobis restituo, solvistis et pro me tradidistis honorabile Jacobo Llosada, mercatori, qui illas mihi bistraxit numerando quinquaginta libras barcinonenses. Ideo etc. Testes predicti.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 502, Manual Comú de 1587-1593, f. 9.)

(Reg. 7b) 8 de febrer de 1588. Àpoca de 100 lliures cobrades per Ramon Puig. Són pagaments per les feines que realitza i que són especificades en les Deliberacions i els Albarans i Cauteles del 10 de març següent.

Die VIII februarrii MDLXXXVIII.

Sit omnibus notum quod ego Raymundus Puig, \pictor/ Generalis Cathalonie, confiteor et recognosco vobis etc. Ut in proxima usque, quod causis et racionibus contentis in quodam albarano per vos in vostri consistorio intervenientibus ad modum reverendo et magnificis auditoribus compotorum dicti Generalis

factum die XVIII decembris proxime lapsi quod cum presenti vobis restituo, solvistis et pro me tradidistis honorabile Anthonio Rossell, mercatori, qui illas mihi bistraxit centum libras barcinonenses. Ideo etc.

Testes predicti.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 502, Manual Comú de 1587-1593, f. 23.)

(Reg. 7c) 10 de març de 1588. Taxació de la feina feta pel pintor Ramon Puig per a la Generalitat. Apareix la confecció d'unes vidrieres.¹⁴

Dijous, a X de marts MDLXXXVIII.

Los señors deputats del General de Cathalunya ab intervenció dels molt reverents y magnífics oidors de comptes. Per quant Benet Galindo y Philip Ariosto, pintors, mitjançant jurament que han prestat en sa ànima en ma y poder dels senyors deputats y en virtut de ordre y comissió de ses senyories, a ells de paraula feta, han presentat y donat en comissió a ses senyories la relació en escrits del tenor següent:

Lo que por orden y mandamiento de los Ilustres señors deputados nos han mandado judicar acerca de la capella de la casa del rey y lo demás dorado de las bueltas de las arcadas de las pasteras de la sala de la casa de la Deputación, mediante el juramento y descargo de nuestras consciencias dezimos, yo Benet Galindo, pintor, y Philipo Ariosto, pintor, que tasada cada cosa en particular hecho por Ramon Puig, pintor de General, vale la dicha obra lo siguiente:

Primeramente, por el oro, azul, sisa y trabajo de manos de dorar cada arcada con los pecones de los florones y goleta de la buelta de cada una, veinte reales, que siendo como son todas ochenta arcadas, valen ciento y sesenta libras CLX libras sueldos.

Item, de cada quadro de la buelta de la capilla, de oro, azul y manos, a razon de cinco reales, que siendo como son ciento y sesenta valen todos los dichos quadros de la dicha capilla, ochenta libras LXXX libras sueldos.

Ansí mismo, de las dos vedrieras, la una hecha con las armas del General y con un friso hecho de colores de vidrio y la otra blanca que es ouada y tiene cinco palmos de vidrio, a razon de ocho sueldos por palmo, vale dos libras, \II libras sueldos/. Y la de colores que tiene seys palmos con las cosas dichas, a razon de quinze sueldos por palmo, vale IIII libras X sueldos. Mas del filate de hierro para la una vedriera el qual hilo tiene dos libras que valen doze sueldos y doze de manos que todo ello sale a veinte y quatre sueldos, dezimos I libra IIII sueldos. Mas del friso de brutescos y dos bueltas de seraphines y colgantes y dos figuras que tiene el vidrio¹⁵ donde está la lumbre con el escudo de las armas que de la parte de fuera está todo hecho un cuerpo. Junto que vale todo quatorse libras, XIII libras sueldos. Y todo ello sube junctamente el cuerpo de la obra que havemos vista y juzgada a dozientas y sesenta y una libras y quatorze sueldos CCLXI libras XIII sueldos. Benito Galindo, Philipo Ariosto,

E per quant dit Ramon Puig, pintor de General, ha ja rebut de pecunies del General cent sinquant liures a bon compte de dita pintura y obra ab dos partits y en virtut de dues deliberacions del

14. Document transcrit per Miret i Puig (1911, p. 252-453).

15. Escriu «viridio» per *vidrio*.

corrent trieni. Per ço deliberen que, de pecúnies del General sien donades y pagades al dit Ramon Puig les restants cent onze liures y quatorze sous a compliment de dites doscentes sexanta-una liura quatorze sous de dita relació degudas a compliment de tota la dita obra y pintura en la matexa relació especificada, manant ésser-li'n expedida oportuna cauthela.

Hieronim Çaconomina

Lo abat de Poblet. Don Joan de Ansal

Lo canonge Fivaller Vanlentí de Vilanovas. Vist. Graus.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 515,
Registre de deliberacions de 1587-1590,
1a part, f. 237-138.)

(Reg. 7d) 10 de març de 1588. Ramon Puig, pintor, cobra 111 lliures i 14 sous, que és part de les 261 lliures i 14 sous que costen les feines fetes a la capella del Palau Reial i a la Casa de la Diputació. Entre aquestes feines hi ha una vidriera, una altra amb l'escut de la Generalitat i un fris de colors amb figures, una vidriera blanca i els filats de ferro de protecció per a aquestes.

Cauthela feta a Ramon Puig, pintor.

Nosaltres, sia don Francesc Boteller y de Oliver, abat de Poblet, etc, són-y tots. Com a vos Ramon Puig, pintor del General, sien degudes cent onze liures y quatorze sous barcelonesos, los quals lo die present y devall scrit haviem deliberat ésser-vos de pecúnies del dit General donades y pagades per les rahons de nostra deliberació del tenor següent:

Los señores deputats del General de Cathalunya ab intervenció dels molt reverent y magnífichs oydors de comptes, per quant Benet Galindo y Philip Ariosto, pintors, mitjancant jurament que han prestat en sa anima, en ma y poder dels señores deputats y en virtut de orde y com mor de ses señories a elles de paraula feta, han presentat y donat en consistori a ses señories la relació en scrits del tenor següent:

«Lo que per orde y mandamiento de los Ilustres señores deputados nos han mandado indicar acerca de la capilla de la casa de Rey y lo demás dorado de las bueltas de las arcadas de las pasteras de la sala de la casa de la Deputación mediante el juramento y descargo de nuestras consentias dezimos:

Yo, Benet Galindo, pintor, y Philippo Ariosto, pintor, que tasada cada cosa en particular hecha por Ramon Puig, pintor del General, vale la dicha obra lo siguiente:

Primeramente, por el oro azul sisa y trabajo de manos de dorar cada arcada con los pecones de los florones y goleta de la buelta de cada una, veinte reales, que siendo como son todas ochenta arcadas, valen ciento y secenta libras CLX ll. s.

Item, de cada quadro de la buelta de la capilla, de oro, azul y manos, a razon de cinco reales, que siendo como son ciento y secienta valen todos los dichos quadros de la dicha capilla, ochienta libras LXXX ll. s.

Ansí mismo, de las dos vedrieras, la una hecha con las armas del General y con un friso hecho de colores de vidrio y la otra blanca que es ouada y tiene cinco palmos de vidrio, a razón de ocho sueldos por palmo, vale dos libras, 2 ll. s. Y la de colores que tiene seis palmos con las cosas dichas, a razón de quinze sueldos por palmo, vale IIII ll. X s. Más del filate de hierro para la una vedriera el qual hilo tiene dos libras que valen doze sueldos y doze de manos que todo veo sube a veinte y quatre sueldos, deçimos I ll. IIII s. Más del friso de grutescos y dos bueltas de serafines y colgarotes y dos figuras que tiene el vidrio¹⁶ donde está la lumbre con el escudo de las armas que de la parte de fuera está todo hecho un cuerpo. Juncto que vale todo quatorse libras, XIII ll. s. y todo ello sube junctamente el cuerpo de la obra que havemos vista y jusgada a doscientas y secenta y una libras y quatorse sueldos CCLXI ll. XIII s.».

Benito Galindo, Philipo Ariosto.

E per quant dit Ramon Puig, pintor de General, ha ja rebut de pecúnies del General cent sinquanta liures a bon compte de dita pintura y obra ab dos partits y en virtut de dues deliberacions del corrent trienni,¹⁷ per ço deliberen que, de pecúnies del General sien donades y pagades al dit Ramon Puig les restants cent onze liures y quatorze sous a compliment de dites doscentes sexanta una liura quatorze sous de dita relació degudas a compliment de tota la dita obra y pintura en la matexa relació especificada, manant ésser-li'n expedida oportuna cauthela, per tant etc. en testimoni etc. Scrit a Barcelona a X de marts MDLXXXVIII.

Lo abat de Poblet.

Domini deputati magnificibus auditoribus compotorum mandato micer Ludovicus Rufet senior magnifici.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 563,
Llibre d'albarans i cauteles
del trienni de 1587, f. 46-47.)

(Reg. 7e) 28 de març de 1588. Ramon Puig rep part del pagament que se li deu per la feina que fa al Palau de la Generalitat i que s'explica a l'albarà del dia 10 de març.

Die XXVIII marcii.

Sit omnibus notum quod ego Raymundus Puig, pictor Generalis Cathalonie, confiteor et recognosco vobis etc. Ut in proxima usque quod causis et racionibus contentis in quodam albarano per vos in vostri consistorio intervenientibus admodum reverendo et magnificis auditoribus compotorum dicti Generalis factum die X marcii currentis et infrascripti quod cum presenti vobis restituo, solvistis et pro me tradidistis Benedicto Santamaria mercatori qui illas mihi numerando bistraxit centum undecim libras et quatuordecim solidos barchinonenses. Ideo etc.

Testes predicti.

(ACA, Generalitat, sèrie N, núm. 502,
Manual Comú de 1587 a 1593, f. 34.)

16. Escriu «vidrio» per *vidrio*.

17. Els esmentats pagaments corresponen als realitzats els dies 3 de novembre de 1587 (50 lliures) i 8 de febrer de 1588 (100 lliures), però en ells només s'esmenten els treballs de pintura i dauradura. ACA, Generalitat, sèrie N, Manual Comú de 1587-1593 (N520), f. 9 i 23; Albarans i cauteles, 1587-1590 (N563), f. 35, i Registre de deliberacions, 1587-1590 (N151), f. 112.

BARCELONA, PALAU REIAL MENOR I CAPELLA DEL PALAU

L'antiga capella del Palau Reial Menor dels reis a Barcelona té avui entrada pel carrer d'Ataülf i forma part d'un conjunt de l'orde jesuïta. La capella, anterior al Palau, és l'única part conservada del conjunt que la integrava.

L'antiga capella es remunta al segle XII i fou dels templers fins a la dissolució de l'orde al segle XIV. Passà després als frares hospitalers i, posteriorment (1328), al bisbe de Vic, fins a integrar-se al Palau. Aquest fou iniciat a la segona meitat del segle XIV sota les ordres d'Elionor de Sicília, tercera esposa de Pere el Cerimoniós. Fou pensat com a palau-residència dels reis a Barcelona, en oposició al Palau Major, on se celebrarien els actes oficials.

Les anotacions dels llibres de comptes del Palau esmenten detalladament les despeses realitzades en material i en treball de mestres i operaris per a la seva construcció: es treballà entre els anys 1368-1372 en l'enderroc d'antics murs i se'n pujaren de nous, s'adobaren les canonades per a la font del Palau i es reparà el pou, es pujaren les cambres de cada membre de la família i les sales comunes, els fusters prepararen les finestres i els sostres, s'enrajolà i pavimentà, es construí el porxo, es plantaren tarongers, es podà el gessamí de l'hort... El mes de gener de 1369 es feren reixes en la finestra del cap de l'església i es reforçaren les bigues velles d'aquest edifici. Entre les feines fetes per a les cambres del Palau, no apareix cap confecció de vidrieres per a les finestres, que sembla que, en aquest primer moment, foren sistemàticament cobertes per teles encerades.¹⁸

Les referències a vidrieres en aquest període parlen només de les de la capella. L'any 1370 (reg. 2) s'esmenta en un compte de Berenguer de Relat, tresorer de la reina, el pagament realitzat a aquells mestres que havien confeccionat dues vidrieres per a la capella del Palau. No es diu el nom d'aquests i no és fins divuit anys després que ens apareix la primera referència a un mestre en concret. Es tracta de Pere Ponç (reg. 3), mestre d'origen valencià i beneficiat a la seu de València que havia començat les vidrieres de l'església de Morella quan, l'any 1386, rebé els pagaments corresponents a les vidrieres que havia de fer per a la capella del Palau Menor del rei a Barcelona.¹⁹

Diversos monarques posteriors feren aportacions i ampliacions al seu Palau fins que Joan II fundà un patronat a la capella i cedí l'habitable al noble Galceran de Requesens en gratitud per l'ajuda militar que li havia prestat. Carles V renuncià als drets sobre la capella a favor de Joan de Zúñiga, marit d'Estefania de Requesens (neta del noble Galceran). S'encarregà llavors a Andreu Matxí la reforma de l'església (1542-1547), que es consagrà de nou l'any 1547. És poc posterior (1552) la construcció de noves vidrieres per part del reconegut mestre de vidrieres Jaume Fontanet (reg. 4).²⁰

Diversos llegats testamentaris protegiren l'església, que s'anà enriquint i readaptant mentre el Palau es degradava.

El 1582, el pintor Joan Moles reparà les vidrieres del cimbori de la capella del Comendador Major, en aquells moments de la Marquesa de Vélez (reg. 5).²¹

L'edifici patí l'ocupació de les tropes franceses durant la Guerra de la Independència i posteriorment fou envoltat. Només se salvà la capella, que fou remodelada, ja al segle XIX, per Elies Rogent (1866-1868).

L'any 1932, per una donació de la comtessa de Sobradiel, la Companyia de Jesús es féu càrrec de l'església i de les cases que l'envoltaven. Durant l'expulsió de l'orde d'Espanya, la capella restà tancada i fou recuperada pels jesuïtes el 1939. Calgué llavors una nova refeta i fou adaptada a la litúrgia moderna. En aquell moment es féu l'actual rosassa. No hi ha restes de les antigues vidrieres.

18. ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, AG 1000 (A539). S'esmenten manobres, traginers, mestres... Destaquem els noms dels mestres Guillem Carbonell, Bernat Baró, Francesc Finestres i les referències fetes a la Cambra i la Recambra de la Reina, la de l'infant Don Martí, la Cambra Blanca del rei, la Sala dels Cavalls, la cuina situada prop de la porta de la capella, la cambra de la infanta Doña Joana i la de la comtessa de Luna, les privades, la casa del guarda-roba de l'infant, la Cambra de l'Escriptori, la sala del replà on menja el rei, la Sala Vella del Palau... A les p. 114-115, en parlar de les obres fetes a les privades pel febrer de 1369, s'anota la confecció d'un encerat per al qual han calgut 5 canes i 2 pams i mig de tela encerada, 25 canes de veta blanca, un miler de taxxes, 3 politges de coure i pintura per pintar la «fas» de la finestra. En el mateix volum es troben referències a encerats d'altres cambres: a la de l'Escriptori (IV-1369, f. 132), a la Recambra de la Reina (II-1368, f. 142 i 273), a la Cambra del Rei (XI-1368, f. 192 i 278, vegeu reg. 1)...

19. Segons ens informa Carmela Falomir (Universitat de València), en el *Llibre de Peyta de Castelló*, l'any 1398, figura entre els pagadors un Pere Ponç que té un alberg i terres. El mestre de vidrieres Pere Ponç havia contractat anteriorment (23-V-1385) diverses vidrieres per a les esglésies de Santa Maria de Morella; vegeu Àngel SÁNCHEZ GONZALBO, «Maestros vidrieros de Morella», a Arturo ZARAGOZA CATALÁN, *Textos recuperados para la historia del Maestrazgo*, Morella, Centro de Estudios del Maestrazgo, 1991. Vegeu també Falomir i Cañellas (2003).

20. Jaume Fontanet, pare i/o fill, apareix pràcticament en tots els apartats del present volum i també en altres de la present col·lecció. Tenim notícies d'ell entre els anys 1497 i 1577. Vegeu també Cañellas (1997).

21. Gudiol (1919, núm. 486) ens explica que el pintor Joan Moles reconegué l'any 1558, amb altres pintors, el retaule de Sant Celoni i que el 1567 treballà en la reparació de les vidrieres de la seu d'Elna; al volum 2 d'aquesta col·lecció (*Els vitralls de la catedral de Girona*, p. 42) s'esmenta un mestre Molas que treballà en les vidrieres de la catedral de Girona l'any 1582.

RECULL DOCUMENTAL

(Reg. 1) En els comptes del Palau Reial Menor no apareix cap referència a vidrieres, però sí als encerats realitzats per a diverses cambres. Transcrivim, entre aquestes anotacions, les referides als encerats de la Cambra del Rei.

(Reg. 1a) Novembre de 1368. Anotació sobre la confecció d'un encerat per a la finestra de la Cambra del Rei.

Diluns a VIII del dit mes de noembra, a la dita obra e a fer I finestra ab drap ençerat en la cambra del senyor rey.

(ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Apèndix General, núm. 1000, A-539, f. 192, Obres del Palau Menor o de la reina Leonor, 1368-1373.)

(Reg. 1b) 1372.²² Pagaments pel material i per la feina que cal per adequar una finestra de la Cambra del Rei i fer-ne encerats.

Item, done a-n Pasqual, fuster, les quantitats següents, ço és: Per rahó de I cayrat d'alber a ops de fer I fas en la finestra de la cambra del senyor rey ----- XIII solidos.

Item, per IIII capitells en que seu la dita fas ----- II solidos.

Item, per rahó de unes portes que feu en la casa del taxidor ----- V solidos.

Item, per rahó de XIX canes de veta qui entra en clavar lo drap encerat de la dita fas ----- III solidos XI denarios òbol.

Item, per pintar la dita fas ----- XI solidos.

Item, per II pulitges de coure qui entraren en la dita fas ----- VI solidos VI denarios.

Item, per tatxes ----- VII denarios.

Item, per VII jornals que mes en fer la dita fas ----- XXVIII solidos.

Item, per III jorns quy mes de I seu companyó ----- X solidos VI denarios.

*Et axí són -----
----- LXXX solidos VI denarios en Barchinona.*

(ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Apèndix General, núm. 1000, A-539, f. 278, Obres del Palau Menor o de la reina Leonor, 1368-1373.)

(Reg. 2) 28 d'abril de 1370. Pagaments realitzats pel tresorer de la reina, Berenguer de Relat, a diversos mestres. Entre aquests pagaments apareixen els corresponents a dues vidrieres.

Letra de la senyora reyna ab la qual atorga al dit tresorer que aquestes III mil DCCXXXIX solidos II denarios òbol Barchinona se puxa retenir dels diners de la sua cort. C'és fet manament al racional que'l dit tresorer restituent la dita letra per manament e per àpoca, qüestió alguna no li sia feta de restituir compte per menut de la dita obra axí com és acostumat com lo dit compte fos squinçar denant la dita senyora.

Item, met en dates, ab letra de la senyora reyna dada en Barchinona a XXVIII dies de abril de l'any present MCCCCLXX, los quals jo, de volentat de la dita senyora, havia bastrets e convertits o havia fets convertir per man den Bernat Çalopa, scriua de mon ofici, en construcció de la capella que la dita senyora ha feta fer dins la cambra sua del palau que la dita senyora ha en Barchinona, prop les cases del temple. És a saber: en selaris de mestres qui la dita capella comensaren a XXV dies de octubre de l'any proppassat MCCCCLXIX e continuaren la dita obra fins al XX die de abril del dit any present; e en compres de pedre, de teula e de rajols, de calç, de fusta, de claus e de diverses altres coses a la dita obre necessàries, ab XV florins d'or qui foren per mi pagats a I mestre qui feu dues vedrieres en la dita capella e ab D solidos barchinonesos qui, per mi, foren pagats als pintors qui pintaren la dita capella. Les quals coses mostre clarament a la dita senyora en I quern de paper en aue era stat fet e ordonat compte per menut de totes les messions dessus dites, lo qual quern jo restituí a la dita senyora, qui aquell squinsa en la sua cambra, segons que totes aquestes coses en la dita letra són pus largament contenudes ab la qual la dita senyora manà al mestre racional de la cort del senyor rey e a altre de mi compte reebador que jo restituent a ell la dita letra tan solament per man e per àpoca la següent quatitat a mi reebe en compte sens que no deman a mi lo dit compte per manut ne algunes altres cauteles sinó la dita letra ---- IIIIDCCXXXIX solidos II denarios obl. Barchinone.

(ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, reg. 496, f. 84, Tresoreria Reial d'Aragó, Tresoreria de la Reina, Manual de 1370-1371 de Berenguer de Relat.)

22. L'anotació, que no porta data, es troba entre una del 25 de setembre i una altra del 18 de novembre de 1372.

(Reg. 3) Febrer i març de 1386. El mestre de vidrieres Pere Ponç, beneficiat de la seu de València, rep diversos pagaments per la realització d'unes vidrieres per a la capella del Palau Menor que el rei té a Barcelona.

(Reg. 3a) Febrer de 1386. Pagament fet a Pere Ponç, beneficiat de la seu de València, per les vidrieres del Palau Reial de Barcelona.

Item per vigor de I manament a mi fet ab albaranet²³ del senyor rey, segellat ab segell del seu anell, escrit en Barchinona a XII dies del mes de janer de l'any MCCCLXXXVI, done a-n Pere Ponç, beneficiat en la Seu de València, per raó de la obra de les vedrieres que'l dit senyor feu fer en lo palau seu de Barchinona segons que lo dit albaranet se conté que cobre ensemps ab àpocha ----- XX florins d'or.

(ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, reg. 386, f. 94, Tresoreria Reial d'Aragó, Tresoreria del Rei, Comptes XXVIII de Pere dez Vall, tesorero general, de 1386.)

(Reg. 3b) Març de 1386. Pagament fet a Pere Ponç, mestre de vidrieres i beneficiat a la seu de València, per les vidrieres de la capella del Palau Reial Menor de Barcelona.²⁴

Item, per vigor de I manament del senyor rey, cobrat atràs en XCIII cartes, a la data feta en Pere Ponç, beneficiat en la Seu de València, de quantitat de XX florins d'or, done al dit Pere Ponç, maestre de vedrieres, per raó de VI roves e VI lliures de vidre de diverses colors que compra a ops de la obra de les vedrieres que'l dit senyor fa fer en la capella del seu palau menor de Barchinona, segons que en I àpocha se conté que cobre.²⁵

(ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, reg. 382, f. 116, Tresoreria Reial d'Aragó, Tresoreria del Rei, Comptes XXVIII de Pere dez Vall, tesorero general, de 1386.)

(Reg. 3c) Març de 1386. Entre els dubtes de les dates que apareixen (amb línia passada damunt) al volum de comptes del primer sexenni de 1386 del tesorero reial Pere dez Vall, se n'noten alguns sobre els pagament al mestre de vidrieres Pere Ponç.

Notament.

En XCIII cartes, per la data de XX florins feta a-n Pere Ponç per la obra de les vedrieres que fa per fer en lo palau del senyor rey, par que faça a fer notament al dit Pere de la dita quantitat et encar de totes altres que haia rebudes per la obra de les dites vidrieres. E axí matex de CCCXII solidos Barchinone que li són posats en data, en CXVI cartes del present compte.

És-ne fet notament al dit Pere Ponç en lo XXI libre de notaments comuns en CCXII cartes. Ideo cancelando.

(ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, reg. 382, foli sense numerar, al final del llibre, Tresoreria Reial d'Aragó, Tresoreria del Rei, Comptes XXVIII de Pere dez Vall, tesorero general, de 1386.)

(Reg. 3d) Febrer i març de 1386. Entre els «notaments» trets del volum 28 dels comptes de Pere des Vall Oliver, racional de la cort del senyor rei, que comprèn el primer sexenni del 1386, apareixen anotacions per les vidrieres del Palau Reial.²⁶

Vist. Pere Ponç, beneficiat en la seu de València.

Item, apar per lo dit compte en XCIII cartes et per lo dit tesorero de man[ament] del senyor rey foren donats e liurats al dit Pere Ponç per raó de la dita obra d'algunes vidrieres que el dit senyor fa fer en lo palau seu de Barchelona. Escrit albarà, del senyor rey segellat ab lo segell del seu anell de man al dit Guillem Serra. E a àpocha del dit Pere Ponç cobrats en lo dit compte en cartes. E a memòria és li'n fet lo present notament ço és que on dar compte e raó de tot ço e quant haia rebut per rahó de la obra de les dites vidrieres ----- XX florins d'or.

Vist. Idem, Pere Ponç.

Item apar per lo dit compte en CXVI cartes. E per lo dit Guillem Serra foren donats e liurats al dit Pere Ponç per a ops de la obra de les dites vidrieres. Escrit àpocha del dit Pere Ponç cobrada en lo dit compte en cartes. E a memòria e cartes ----- CCCXII sol. Barchinone.

(ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, reg. 808, f. 211-212, Tresoreria Reial d'Aragó, Tresoreria del Rei, Llibre XXI de notament comuns.)

(Reg. 4) 17 de març de 1552. Jaume Fontanet, pintor, deu uns diners a Antoni Canals, boter de Martorell, per unes rodells. El pagament el fa a través de Ludovic de Recasens, a canvi del preu d'unes vidrieres que

23. Al marge esquerre diu: «Lo dit albaranet del senyor rey de man al dit tesorero que pac al dit Pere Ponç tot ço e quant hages mester per la obra de les dites vidrieres. E àpocha del dit Pere Ponç. E són-li notats en lo XXI libre de notaments comuns en CCXII cartes».

24. Aquest registre, que no esmenta el palau concret del qual parla, fou referenciat per Madurell (1937-1940, p. 96), que suposà que es tractava del Palau Major. Podem esmenar l'error si mirem els documents de partença, recollits tot seguit i no esmentats per la bibliografia anterior.

25. Al marge esquerre hi ha una anotació que diu: «Per vigor del dit manament del senyor rey cobrat atràs en XCIII cartes, an la data, del dit Pere Ponç, de XX florins, feta per semblant raó. E àpocha. E és-ne fet notament al dit Pere Ponç en lo libre XXI de notaments comuns en la CCXII carta».

26. Madurell (1937-1940, p. 96) esmenta aquest document en referència a les vidrieres del Palau Reial Major, però si comprovem les dades esmentades pel document, que es transcriuen en el reg. 1b, queda clar que es referia a les de la capella del Palau Menor.

Jaume Fontanet havia fet a l'església que el poble anomena *del Palau*, de la ciutat de Barcelona.²⁷

Die jovis XVII mensis martii anno predicto MDLII.

Ego, Jacobus Fontanet, pictor civis Barchinone, gratis etc. In solutum cum similis pecunie quantitatis quam ego vobis debeo honorabilem Antonio Canals, boterio ville Martorelli diocesi Barchinonis, ratione pretii et pro pretio de una summa de rodellas quas ego a vobis habui et recepi. Do, cedo et mando vobis dicto Antonio Canals omnia jura et omnes actiones reales en mihi competentia et competentes quod debentia et debentes in viginti duabus libris quatribus solidis monete Barchinone quas mihi solvende sunt per multum nobile domino Ludovicum de Recasens, comendatore maiore Castelle ratione et pro pretio de unes vedrieres quas ego ei feci in ecclesia vulgo dicta la sglesia del Palau presentis civitatis Barchinone. Quibus iuribus etc. Ego etc. Dicens et iniurans etc. Insuper fuit pactatum inter dictas partes quod dictus Iacobus Fontanet non tenere dicto Antonio Canals de emitione etc.

Testes sunt Andreas Solanes, caligarius civis Barchinone, Jacobus Bruch, clericus, et Onofrius Rialp, scriptor, habitatores Barchinone.

(AHPB, Francesc Solsona, Vicesimum sextum manuale, anys 1551-1552, sign. 338/26: 17-III-1552.)

(Reg. 5) 1582. El pintor i mestre de fer vidrieres Joan Moles repara les vidrieres del cimbori de la capella de l'antic Palau Reial Menor de Barcelona.

(Reg. 5a) 20 de març de 1582. Joan Moles repara les vidrieres del cimbori de la capella o església del Palau del Comendador Major, ara de la Il·lustríssima Senyora Marquesa de Vélez. Rep 50 de les 93 lliures que concorda.²⁸

Die martis XX marcii anno MDLXXXII.

In Dei nomine, noverint universi etc.

En nom de Nostre Senyor Déu Jesuchrist y de la sacratíssima Verge Maria, mare sua, amén.

Per respecte de les coses devall scrites per y entre lo senyor Francesc de Agullana y Calders, donzell, en Barchinona domiciliat, en lo nom devall scrit de una part y mestre Joan Moles, pintor y mestre de fer vidrieres, ciutadà de Barchinona, de la part altra, són estats fets, fermats y jurats los capítols y pactes següents:

Primerament, és pactat y concordat per y entre dites parts que lo dit mestre Joan Moles d'ací per tot lo mes de juny primer vinent haja ab tot efecte adobat axí com de y ab la present \degut y certa sciencial adobar promet sis paneus de vedrieres del cimbori de la capella o sglesia dita del Palau del comendador major, ara de la ilustríssima senyora marquesa de los Velez qu'és en la present ciutat de Barchinona. És a saber que a costes y despeses sues axí de vidre, plom, stany e totes altres coses que toquen a ofici de mestre de fer vidrieres, de pintor y de mestre de cases y altrament mester

sien, los ha de tornar a posar en plom de nou y après assentar-lo ab tot complement e perfecció com abans estaven y altrament com a bon mestre se pertany.

Item, és pactat y concordat per y entre dites parts que per quant dits sis paneus no tenen barres de ferro sinó per part de fora y convé ne tingan també per part de dintre al encontre y endret de les de fora. Per ço, donant dit Moles la mida de dites barres, dit senyor Agullana les haja axí com de y ab la present promet fer-les/fer a costes y despeses de la \dital/ senyora principal sua, ha pres lo dit Moles assentar-les bé y degudament a ses costes y despeses.

Item és pactat y concordat per y entre dites parts que dit Moles dins lo dit temps haja desfet y levat axí com de y ab la present promet de desfer y levar a son risc y perill los altres paneus que vuy són y resten en les vidrieres que stan ubertes en dit cimbori que són quatorze y aquelles haja netejar y tornat assentar com vuy estan posats, ab ses barres dins y fora, entés emperò que dit senyor Agullana haja de donar a dit Molas las barres de ferro que y faltaran y entés també que si alguns de dits paneus al temps que's levaran se veurà tenen necessitat de emplomar-se de nou, que lo dit Moles no sia obligat fer-ho sens altre concert de nou y preu fet.

Item, és pactat y concertat per y entre dites parts que lo dit senyor Francesc de Agullana com a procurador general, \ab libera y general administraciól, de la illustríssima senyora dona Mencia de Requesens y de Mendoça, marquesa de los Vélez, filla y hereua universal dels quondam don Luís de Requesens, comendador major de Castella y dona Hieronima d'Estalric conjuges, segons de sa procura consta ab acú(s) públic rebut en la ciutat de Múrcia a vuyt de mars de MDLXXXI, he los y subsignat per lo discret mossèn Joan Gòmes de Montalvo scriva públic de sa Magestat del número i judicat de Múrcia en dit nom promet axí com de y ab la present, \de grats, certa sciencial/ promet a dit mestre Joan Moles que en continent après de ésser feta y adobada tota la dita obra o faena per dit Moles dalt en los primers tres capítols com és dit empresa y obligada fer ell dit senyor Francesc de Agullana y Calders en dit nom de dita senyora sa principal donarà y pagarà a dit mestre Joan Moles per les mans, plom, stany y vidre y totes altres coses y despeses que toquen a ofici de mestre de fer vedrieres, de pintor y mestre de cases y altrament mester sien per a dita obra o faena, sinquantatres liures barceloneses sens dilació y excepció alguna, volent la present carta ésser feta largament ab promesa de restituir totes misions y despeses que per açò se hagen de fer obligació de béns de dita senyora marquesa de los Vélez, principal sua y ab jurament en ànima de dita senyora principal sua.

Item és pactat y concordat per y entre les dites parts que si d'ací per tot lo dit mes de juny, dit Moles no haurà ab tot efecte fet y acabat tota la dita obra o faena dalt com és dit, per ell empresa y obligada fer cayga en pena de deu ducats y aquells haja de pagar axí com de y ab la present pagar promet a dit senyor Agullana en dit nom o dita senyora sa principal o pugan ells dits senyors Agullana o sa principal sua aquells retenir envers si y rellevar-los de dites sinquantatres liures que són lo preu de dita faena salvat emperò just impediment de malaltia o presó.

Item, és pactat y concordat per y entre dites parts que per quant lo dit mestre Joan Moles se guarda de la cort reyal si per cas fos près y posat en presó que en tal cas en continent passan lo dit

27. Esmentat i parcialment transcrit per Madurell (1943-1944, vol. II, núm. 3, p. 20), el document està en molt mal estat i és de difícil lectura.

28. Document esmentat per Madurell (1943-1944, vol. II, núm. 3, p. 20).

mes de juny lo dit senyor de Agullana en dit nom puga fer acabar la dita obra o faena per atre mestre que i aparrà y se haja 'a deduir y/ rellevar del dit preu lo que costarà de acabar.

Finalment, volen les dites parts que dels presents capitols y quiscun d'ells sien fetes tantes cartes públiques quantes demanades ne seran per llos qui y tindran interès dictadores largament ab totes càusules necessàries a coneguda del notari del present concordias substància emperò del fet en res no mudada.

Ideo nos dictas partes laudantes.

Testes Isac Hermens, pictor habitans Barchione et Melchior Largues, scriptor Barchinone.

(AHPB, Lluís Rufet, Trigesimum quintum manuale apprisiarum contractuum et instrumentorum, anys 1581-1583, bossa, sign. 398/35: 20-III-1582.)

(Reg. 5b) 17 de juliol de 1582. Joan Moles rep les 40 lliures que li resten cobrar per les vidrieres del cimbori de l'església del Palau.²⁹

Die martis XVII mensis julii anno MDLXXXII.

Ego Joannes Moles, pictor et magister et factor vitriariorum civis Barcinone, confiteor et recognosco vobis Illustrissime domine domne Mencie de Requesens et de Mendoça, Marchionisse de los

Vélez, licet absentis et notario infrascripto etc. Quomodo infrascripto dedistis et solvistis mihi nonaginta tres libras barcinonenses, scilicet quinquaginta tres libras rebus et causis contentis in concordia super vitriariis sive vedrieres vostre capelle del Palau civitatis Barcinone facta per et inter magnificum Franciscum de Agullana et Caldes, domicellum Barcinone domiciliatum, procuratorem vestrum ex una et me partibus ex altera apud notarium intrascriptum die XX martii proxime lapsi, et sunt etiam pro omnia opera ibi specificata. Et reliquas quadraginta libras pro plumbo, manibus et laboribus per me positus in refectione et reparatione quatuordecim paneus vitriariorum simborii dicte capelle del Palau occupantium ducentos palmos ad rationem duorum regaliorum pro palmo. Modus vero solutionis dictarum nonaginta trium librarum fuit et est talis quam dictus magnificus Franciscus de Agullana et Calders eas pro vobis mihi dici et scribi fecit in tabula sive banco Damiani Puigjaner Campsous [?] Barchinone duabus partibus quarum una fuit tertia currentis mensis julii de triginta libris et altera die presente de sexaginta tribus libris quas dictas ratas et acceptas habeo eas. Ideo renunciando etc. Firmo apocham etc.

Testes Gavinus de Aquena regni Sardinie alumnus dicti de Agullana et Melchior Largues, scriptor Barchinone.

(AHPB, Lluís Rufet, Trigesimum quintum manuale apprisiarum contractuum et instrumentorum, anys 1581-1583, f. 6, sign. 398/35: 17-VII-1582.)

29. Document esmentat i parcialment transcrit per Madurell (1943-1944, vol. II, núm. 3, p. 20).

LLEIDA, CASTELL DEL REI

PER

ESTHER BALASCH

Després de la conquesta del 1149, el poder quedà centralitzat on anteriorment hi havia l'alcassaba andalusina, ubicada a la Roca Sobirana, i l'aljama, a la terrassa inferior, coneguda com la Roca Mitjana. Un turó, una necròpoli closa per muralles que dominava la ciutat. Així, doncs, l'octubre de 1149, la capital del districte de la Marca Superior capitulà davant l'exèrcit dels comtes del casal de Barcelona Ramon Berenguer IV i del casal d'Urgell Ermengol VI. El 1150, els comtes conqueridors atorguen la carta de poblament, que és el marc jurídic de la comunitat cristiana que repoblarà Lleida. Aquest és el moment en el qual es fa el repartiment de la ciutat i la seva adaptació a les noves necessitats, una ciutat encimbellada pel turó i presidida per la Suda, que passà a mans dels comtes de Barcelona i d'Urgell, i l'aljama, consagrada al culte cristià a mans del bisbat, tot al voltant d'un barri que s'anirà urbanitzant al llarg del segle XII. Una Lleida, la recentment conquerida, en la qual la documentació medieval fa referència al castell de la Roca Sobirana, situat a la part més alta de la ciutat. També tenim referències a un palau reial i uns banys àrabs. El 1169 ja es parla d'un palau, el «palacium regis», que sembla que estava ubicat a la confluència dels actuals carrer Major i de Cavallers.

Ramon Berenguer IV, després de la conquesta, transforma el turó i el planifica amb una funció triple de castell, palau i catedral. El 1209, durant el regnat de Pere I el Catòlic, es fa referència al palau, conegut com la Suda. Una data en la qual s'està construint al mateix lloc, al turó, la nova catedral. Mestres d'obra i artesans treballaren en ambdós edificis.

El mateix Pere I, l'any 1212, fa una donació per a la capella de Sant Pere del seu castell de Lleida a la Suda. Un castell en el qual Jaume el Conqueridor també féu reformes, en construir una nova cuina i en substituir la coberta de fusta del palau per una de volta de pedra; això documenta l'existència d'un saló edificat tal vegada després de la conquesta. Entre els anys 1214 i 1244 s'emprenen reformes al castell de Lleida, que tot sovint acollirà les Corts de la Corona d'Aragó, que requereixen d'un espai idoni. El 1229 es realitzen al castell els pactes entre Aurembiaix d'Urgell i el rei Jaume I, que sens dubte va fer la reforma més important que ens ha arribat fins a avui. Un regnat en el qual hi haurà una estreta relació amb mestres d'obra com la nissaga dels Prenafeta. Així, doncs, Pere de Prenafeta serà mestre d'obra de la catedral i també guardià del Palau Reial. Aquesta nissaga abasta la seva vinculació amb els reis del 1259 al 1328. Jaume el Conqueridor, Pere el Gran, Alfons el Liberal i Jaume el Just són reis que coincideixen amb la construcció de la nova catedral avui coneguda com a Seu Vella, i hi ha mestres d'obra comuns documentats tant a la catedral com al castell. Així, doncs, l'any 1316, sabem de la presència de Berenguer de Palau, que va ser el vitraller reial, mercès a un document servat a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, un document que ens permet saber la voluntat reial d'incorporar vidrieres als finestrals de la capella del Palau Reial de Lleida. El document no ens especifica la iconografia que acollien les dites vidrieres, per bé que tot ens porta a pensar que podrien fer referència a sant Pere, el primat de l'Església, ja que la capella reial estava dedicada a l'advocació de sant Pere. En la mateixa línia, el pintor Ferrer Bassa executa el retaule que guarnirà la capella del Palau Reial amb la iconografia del titular, sant Pere. El mateix Berenguer de Palau proveí també de vidrieres la capella reial de València l'any 1315.

L'any 1381, l'impuls de les millores al Palau Reial porta a incorporar una tribuna de fusta de possible tradició mudèjar a la capella reial, una tribuna avui malauradament perduda, si bé consignada als plànols del segle XVIII. Un Palau Reial en el qual, en el decurs del temps, les estances es van modificant, tal com ho testimonia la Cambra de la Reina, guarnida amb un sostre policromat amb fulles d'or i plata, com consta en el document del 1346, una coberta que segueix el model del castell del rei de Tortosa, de Tarragona i de Barcelona.

Pel mateix segle XIV s'erigeix la Torre dels Jueus, possiblement la darrera intervenció en època medieval, situada al sector oriental, una construcció finançada per aquesta minoria. Torre senyorial, de planta rectangular i dos pisos d'alçària, amb funcions militars. Ja pel segle XV el castell del rei tenia funcions de caserna i magatzem, com també les tindrà al llarg de les guerres modernes, que en el futur l'afectaran greument, tal com es constata en l'explosió del polvorí del 1812, en què es destrueix la meitat del castell, i en la darrera contesa civil, en què es perd gran part de l'ala de ponent.

Tot porta a pensar que certes parts de la catedral lleidatana varen ser coetànies a les del castell del rei i que Berenguer de Palau deixà el seu testimoni, malauradament avui perdut, en alguns dels tancaments dels finestrals de la recentment consagrada seu lleidatana, per bé que en cap dels documents referents a vitralls avui per avui exhumats en relació amb la seu lleidatana no ens apareix el nom de Berenguer de Palau, vitraller reial.

CASES PARTICULARS

PER

SÍLVIA CAÑELLAS

INTRODUCCIÓ I DOCUMENTACIÓ

Són poques les notícies que tenim de les vidrieres que llüïen les cases particulars de les famílies benestants catalanes del segle XIV al XVI i inexistent les restes. No hem trobat cap contracte de cap d'aquestes peces, que devien ser considerades menors davant el cobriment dels grans buits dels edificis públics. Els inventaris, d'altra banda, i tal com passa amb les visites parroquials a les esglésies, solen aturar-se a explicar els objectes i mobiliari de la casa, però no esmenten res sobre els elements fixos que existien adossats als murs o en els forats de les finestres. Són, per tant, especialment interessants aquells inventaris que en parlen.

La dispersió d'aquests fa impossible el seu resseguiment sistemàtic; tan sols n'esmentem alguns que, o bé referenciats per la bibliografia anterior o bé apareguts casualment en el curs de les nostres investigacions, han caigut a les nostres mans.

L'inventari dels béns del mercader de Barcelona Guillem Ferrer és el més antic dels localitzats (1398). En ell s'esmenta l'existència, entre molts objectes de vidre pintat, de dues vidrieres sense figuració (reg. 1).¹

No sabem si tenia figuració la vidriera esmentada per un inventari anònim del segle XV procedent de l'AHCB (reg. 2).

L'any 1464, a l'inventari dels béns deixats per l'apotecari de Vic Jaume Busquets i per la seva esposa Bartomeua a llur fill Josep, es parla d'una vidriera figurada (reg. 4). El document, esmentat l'any 1919 en un article de mossèn Josep Gudiol, ens diu que hi havia representada una salutació; es tractaria, doncs, d'una temàtica religiosa.

Més interessants són encara les referències que apareixen en l'inventari de la casa del mercader de Barcelona Antoni Cases (reg. 3). Datat el 1448 i esmentat en les fitxes de Josep Maria Madurell de l'AHPB, ens explica l'existència de tot un seguit de draps pintats per posar a les finestres i ens dona raó també sobre què hi havia col·locat a les finestres de la casa. S'esmenta un total de tretze vidrieres i quatre cobertes de tela, tot amb representació figurada. Entre les representacions hi ha diverses escenes religioses (sobretot relacionades amb Nostra Senyora, com la nativitat, l'epifania, la visitació o l'anunciació, o amb diversos sants...), però d'altres també mostren imatges d'activitats d'esbarjo (jocs d'escacs, cavalcades, tocadors d'instruments, nens, collacions, animals...), que ens mostren un altre vessant de l'art gòtic molt diferent al de caire religiós, més conegut i conservat.

RECU LL DOCUMENTAL

(Reg. 1) 1398. En l'inventari dels béns de Guillem Ferrer, mercader de Barcelona, es parla d'una vidriera sense figuració.

[...]

Item, en una altra caixa baixa del dit armari, dues vidrieres de vidre blanch de finestres.

(AHCB, Fons Notarial, sèrie I, núm. 1, Inventari dels béns de Guillem Ferrer, 1398, f. 79.)

(Reg. 2) Segle XV. En un inventari anònim apareix esmentada una vidriera.

[...]

Item, una vedriera.

(AHCB, Fons Notarial, sèrie I, núm. 1, Inventari anònim, segle XV, f. 3.)

(Reg. 3) 9 d'agost de 1448. En l'inventari de la casa del difunt mercader Antoni Cases apareixen, entre diferents objectes d'ús diari, de mobiliari i altres coses amb les quals devia comerciar, algunes vidrieres i teles pintades per ser posades en finestres.

[...]

Primo, en lo alberch lo qual lo dit defunct, de mentre que vivia, havia e possehia e ara lo dit hereu seu ha e possebeix en la dita ciutat de Barchinona, prop la sglésia de Sancta Maria del Pi, e en lo carrer per lo qual se va als Banys Nous e lo qual alberch en lo fer del present inventari se designarà, troba les robes e béns següents:

En la cambra major d'aquell...

Item, dos draps poch de tela blanca ab llurs bastiments de fust, aptes a fas de finestres en lo f dels quals és pintada la Nativitat de nostre Senyor e en l'altre la Verge Maria e Sant Simeon.

[...]

Primo, en la casa ab ort la qual lo dit deffunt de mentre que vivia havia e possehia e ara lo dit hereu seu ha e possebeix fora e assats prop lo portal appellat de Jonqueres de la dita ciutat de Barchelona

1. Ampolletes, gots, almorratxes, servidores, barrals, brocals, un rellotge, abeuradors d'ocells... miralls. Algunes peces eren llises, d'altres eren esmaltades amb representacions d'ocells, de bèsties salvatges i d'homes a cavall.

la qual casa ab ort en lo fe del present inventari se designarà, ço és:

En una cambre pocha en la qual lo dit deffunct tenia lo scriptori, trobam les robes e béns sagüents: [...]

Item, una fas pocha de finestra de tela blanca ab bastiment de fust en la qual és pintat sant Gerònim.

Item, dues vedrieres poques afixes en dues finestres de la dita cambre en la una de les quals és pintada la nativitat de Nostre Senyor e en l'altre la Adoració dels III reis. [...]

En una cambre contigua a la propdita:

[...]

Item, I altre drap de pinzell de canyemàs negre de larch de V palms e XI d'ample o entorn, pintat de un portal de tanca e de brots ab I ca e aucells, tallat tant com és lo spay de una finestra qui és al mig de la paret hon lo dit drap està.

[...]

Item, dues vedrieres afixes en sengles finestres, en la una de les quals és pintada la Adoració dels tres reys d'orinet e en l'altre ha pintades dones e infants salvatges e arbres.

En un passatge qui és en mig de una cambre en altre:

[...]

Item, III vedrieres afixes en sengles finestres les dues mitjanceres en la una de les quals és pintada la Nativitat del fill de Déu e en l'altre nostre Dona e sancta Elisabet e l'altre fort pocha en la qual és pintada la imatge da sancta Bàrbara.

[...]

En una altre cambre contigua a la capella:

[...]

Item, dues vedrieres afixes en sengles finestres en la una de les quals és pintada la Verge Maria e en l'altre l'àngel sant Gabriel.

En la capella contigua a la propdita cambre:

[...]

Item, una petita vedriera ab son bastiment de fust affixa a la paret en la qual ha pintada una font ab ymagens de homens e dones qui juguen a scachs.

En una altre cambre contigua a la propdita:

[...]

Item, III vadrieres afixes en sengles finestres de la dita cambre en la una de les quals són pintats homens salvatges a cavall qui junyen e en l'altre un sbatiment d'homens e dones qui sonen e fan col·lació e en l'altre la Verge Maria e lo Jesuchrist al costat, dins un tabernacle.

(AHPB, Bernat Pi, plec d'escriptures soltes de diversos anys, sign. 113/106, f. 7 i 29-33.)

(Reg. 4) 9 de novembre de 1464. En l'inventari dels béns que el vigatà Josep Busquets heretà dels seus difunts progenitors Jaume i Bartomeua apareix la referència a una vidriera amb la representació de la salutació a Maria.

[...]

Item, una vedriera de finestra quadrada patita en la qual és pintada la Salutació.

(ACFV, Notari Joan Sellers, Inventaris de 1464-1465, Inventari dels béns de Jaume Busquets i la seva muller Bartomeua.)

VITRALLS REPRESENTATS EN PINTURES

PER

XAVIER BARRAL I ALTET
ROSA ALCOY
CARME DOMÍNGUEZ
JOAN VILA-GRAU

INTRODUCCIÓ

per Xavier Barral i Altet

Habitualment, els corpus de vidrieres medievals no es fixen en els motius de vidrieres que les representacions d'arquitectura pintades ens han deixat. A la basílica superior d'Assís, Giotto va representar nombroses arquitectures, vistes tant des de fora com des de dins dels edificis. Algunes d'elles ofereixen, com és natural, la imatge de les obertures dels edificis gòtics amb finestres decorades amb vitralls. Les vistes exteriors, com la de l'absis i de la nau de l'església que acompanya l'escena de sant Francesc espantant els dimonis d'Arezzo, són menys interessants des del punt de vista de la representació de vidrieres. Més precises són, en canvi, les vistes d'interiors en les quals la llum externa obliga l'artista a dibuixar la finestra amb les seves vidrieres plenes de motius més o menys precisos. Així, en la sala capitular en la qual sant Francesc apareix al capítol d'Arles, Giotto mostra grans finestrals decorats sense, però, que puguem llegir amb claredat i individuar els temes de les vidrieres. Més detallat, en canvi, és el dibuix dels vitralls a l'escena de la predicació de sant Francesc davant el papa Onori III.

Aquests exemples corresponen a un cert tipus de representacions de vitralls en pintures i mostren l'interès que tindria el fet de fer un recull de vidrieres fictícies o de vidrieres pintades, sigui en el marc de les representacions arquitectòniques, sigui simplement en el de la inspiració que els motius de les vidrieres podien suggerir als pintors medievals.

Una altra qüestió és la de les finestres imaginades, cegues o tapiades, en les construccions medievals. En molts casos, l'arquitecte hauria demanat al pintor d'evocar la finestra amb pintura representant-hi vidrieres. És un fenomen freqüent en les construccions gòtiques, que veiem a la catedral de Tarragona (estudiades en el volum del *Corpus Vitrearum* corresponent) i a la capella del Palau Episcopal de Tortosa o a l'església dels Jacobins de Tolosa del Llenguadoc, per exemple. Els exemples catalans particularment significatius reunits en aquest volum, a Sant Domènec de Puigcerdà i al Palau Reial de Perpinyà, contribueixen al corpus general d'aquest tipus de decoració medieval.

PUIGCERDÀ, SANT DOMÈNEC

per Rosa Alcoy

Entre les esglésies dels predicadors, el convent de Sant Domènec de Puigcerdà destaca per ser un dels edificis que va acollir al llarg del temps del gòtic pintures murals i sobre taula de gran interès, de les quals ens han arribat mostres prou significatives dels segles XIV i XV. La darrera dècada del segle XIII i els primers temps de la centúria següent situen la construcció del convent, que va gaudir de diverses donacions reials i de la protecció de la Corona.¹ A partir del 1291, les obres es desenvolupen amb certa agilitat fins al 1308, en què eren enllestides les capelles de la part occidental del temple.

Ara solament hem de parar esment en alguns dels aspectes que afecten el conjunt de les pintures gòtiques que va decorar diferents espais de l'església de Sant Domènec, convertida avui dia en parroquial, especialment en aquells murals que mostren una peculiar relació formal amb el món dels vitralls.² La connexió entre aquestes pintures, datables entorn del 1320-1335, i les obres translúcides ha estat assenyalada en diverses ocasions i es fonamenta en més d'un principi. D'una banda, és prou evident que la tendència estilística dels murals trescentistes de Sant Domènec té molt a veure amb un dels corrents que va arrelar a Catalunya i que, dins de l'anomenat *segon gòtic lineal*, podem situar entre els que mostren més afinitats amb l'àrea de producció occitana, amb enclavaments molt importants a Tolosa de Llenguadoc, Carcassona i Avinyó.

En territori català i en funció del que ens ha arribat, Puigcerdà, Perpinyà i Barcelona capitalitzen algunes de les manifestacions artístiques més atractives d'aquesta tendència i ens mostren un panorama obert a pintors de gran qualitat que es relacionen amb les formes i tècniques de la vitralleria. Aquesta dinàmica conjunta de pintura i vi-

1. Sobre les notícies relatives a la construcció i el context en què aquesta és portada endavant, vegeu Gaietà BARRAQUER I ROVIRALTA, *Los religiosos en Cataluña durante la primera mitad del siglo XIX*, Barcelona, 1915-1917, 4 v.; Marcel DURLIAT, «Les origines de la peinture gothique en Cerdagne», *Reflets du Roussillon*, núm. 21 (1958), p. 9; Marcel DURLIAT, *L'art dans le Royaume de Majorque: Les débuts de l'art gothique en Roussillon, en Cerdagne et aux Baléares*, Tolosa, Privat, 1962; Jill R. WEBSTER, «Els franciscans i la burgesia a Puigcerdà: La història d'una aliança medieval», *Anuario de Estudios Medievales*, vol. 26, núm. 1 (1996), p. 89-168; Pere FREIXAS CAMPS, «El convent de Sant Domènec de Puigcerdà», a *L'art gòtic a Catalunya. Arquitectura I: Catedrals, monestirs i altres edificis religiosos 1*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2002, p. 230-231.

2. Per a una lectura general de les pintures i per a la bibliografia específica del conjunt, vegeu Montserrat MACIÀ I GOU, «Els murals de Sant Domènec de Puigcerdà», a Rosa ALCOY (coord.), *L'art gòtic a Catalunya. Pintura I: De l'inici a l'italianisme*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2005, p. 115-131.

trall, que té amplis fonaments en el món septentrional al llarg dels segles XII i XIII, no s'abandona arribats al segle XIV. Tant París com Londres forneixen models suficients del bressol comú que comparteixen la pintura convencional i la translúcida fent visibles les seves complicitats. En realitat, les derivacions meridionals d'aquests corrents es posen justament de manifest amb aquests nous temps que s'obren al 1300 i que ens permeten insistir en els clars lligams que uneixen les diverses tècniques pictòriques del nostre segon gòtic lineal a partir de les troballes dels millors mestres del canvi de segle.

El taller de muralistes actiu a Puigcerdà representa un moment estilístic proper al que s'imposa amb els vitralls del Primer Mestre de Ponç de Gualba, situats a la capçalera de la catedral de Barcelona. Al seu torn, aquest magnífic pintor i vitraller pot ser relacionat amb algunes de les millors manifestacions de l'art tolosà de la primera meitat del segle XIV. Així, tot i que en el terreny dels vitralls les pèrdues hagin estat devastadores, és possible refer part d'un camí que arriba a Puigcerdà però que hauria de passar també, i molt probablement amb antelació, per Perpinyà, on es reflecteixen algunes interessants mostres de pintura implicada en la imitació de les fórmules dels vitralls al Palau dels Reis de Mallorca.³ La pertinença de la Cerdanya al Regne de Mallorca dóna força a aquesta coordinada, que s'amplia amb les conegudes relacions del bisbe de Barcelona, Ponç de Gualba, amb les Illes. Per tant, es fa evident una conjuntura favorable en què són diversos els nexes que ajuden a estrènyer unes singulars connexions artístiques que es projecten sobre una part de la pintura catalana del primer quart del segle XIV.

La pèrdua dels grans conjunts dels ordes mendicants a Barcelona fa difícil extreure conclusions sobre l'abast global de l'estil visible a Puigcerdà. Per tant, sense que calgui negar ni els contactes amb el Languedoc ni aquells que ens fan pensar en la pintura de l'entorn del 1300 al Rosselló, podem ampliar el seu cercle. És més que plausible que aquests obradors, i altres de formació similar, nodrissin de pintures vinculades als afers de la vitralleria altres espais de les esglésies catalanes vinculades a l'orde dels dominics i també, molt factiblement, a l'orde franciscà.⁴

Més enllà d'aquestes consideracions generals, les pintures de Sant Domènec de Puigcerdà introdueixen motius arquitectònics, greques i composicions completes que també van tenir el seu reflex en el món de la vitralleria i en el món de la vitralleria fingida. Entre els motius més esmentats per la seva relació amb el vitrall es troba l'arbre de la Creu (*lignum Vitae*), que tradueix gràficament un tema explicat detalladament en un text del franciscà sant Bonaventura. Aquesta dependència respecte de l'escrit afavorí la inclusió en les imatges de nombroses citacions que compliquen la resolució global de la figuració. Sense sortir de Catalunya, la composició es retroba, encara que molt malmesa, a la parroquial de l'Arboç. De fet, a Europa va ser una iconografia aplicada a formats molt diferents, que abasten tant la il·lustració de manuscrits com la pintura sobre taula. El món del vitrall n'ofereix un exemple molt conegut que remet a l'església de Sant Nazari de Carcassona i que ha estat apropiat en diverses ocasions, i a partir de les primeres indicacions de Marcel Durliat, a les solucions catalanes de l'Arboç i Puigcerdà.

A Sant Domènec, el Crist crucificat sobre fons vegetal era el punt de partida de dotze filacteris amb inscripcions que se sobreposaven a les branques de l'arbre de la Creu, de les quals pegen els fruits de l'arbre. Aquests contenen les virtuts i formes de l'amor diví capaç de redimir l'home i perdonar els seus pecats. Els profetes de l'Antic Testament, les paraules dels quals prefiguren l'arribada del Messies i el seu itinerari terrenal, completaven el quadre organitzat segons la convenció que deriva del text i que, en aquest cas, els situa entre singulars arquitectures i amb nous filacteris a les mans.

L'interès per parcel·lar clarament algunes zones de les pintures, el gruix del contorn, l'ús d'un color de fons i la intensitat modulada d'algunes tonalitats poden recordar a partir dels murals de Puigcerdà usos propis de la vitralleria o dels mestres que coneixen aquesta tècnica, però aquest vincle es fa encara més evident a partir d'un important fragment mural que pertanyia a la quarta capella de la banda de l'evangeli de la mateixa església. Aquesta pintura, malmesa per una amplíssima llacuna que impedeix fer-ne una lectura completa, es conserva actualment al Museu Nacional d'Art de Catalunya (núm. inv. 42228). Cal subratllar l'organització a partir del que podem entendre com un gran finestral fingit en el mur.

La traceria d'aquest finestral pintat dóna pas a un fons vermellós sobre el qual es desenvolupava l'escena. Resten visibles les imatges de diversos àngels situats als laterals de l'esbarranc. La seva disposició fa pensar en una composició centralitzada per la figura de l'ésser diví, a la qual s'aproxima clarament, com a mínim, la figura d'un donant en oració, conservat i acompanyat per un àngel que el protegeix i el presenta. Cal tenir en compte que a la

3. Vegeu Joan VILA-GRAU, «Vitralls del Palau dels Reis de Mallorca», a CVMA Catalunya, 5.

4. Rosa ALCÓY, «El pas al segon gòtic lineal», a Rosa ALCÓY (coord.), *L'art gòtic a Catalunya. Pintura I: De l'inici a l'italianisme*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2005, p. 86-96.

part baixa s'aplegaven moltes més figures a manera de multitud i que altres àngels devien completar el conjunt. Com assenyala Montserrat Macià, al centre escau la imatge de la Mare de Déu amb el Nen o la figura de la *Maiestas Domini* o imatge de Crist.⁵ Al meu parer, ambdues solucions haurien estat factibles, però iconogràficament és prou interessant pensar en la figuració de la primera, que ens allunyaria del judici final sense que calgués menysvalorar el valor funerari de la pintura. La presència de la Mare de Déu atorga una dimensió epifànica, o basada en l'adoració del Nen Jesús pels Reis Mags, a la presència del donant i un contingut diferent a una escena votiva que va tenir un amollíssim ressò en l'art europeu medieval.⁶

PERPINYÀ, CAPELLA DEL PALAU REIAL *per Carme Domínguez*

Les capelles superposades del Palau Reial de Perpinyà disposen, tant a les finestres cegades com a les trompes d'angle, de pintures aparents que imiten superfícies vidrades.⁷ Ambdues capelles, l'alta, o capella de Santa Magdalena, i la baixa, sota l'advocació de la Santa Creu, van ser decorades amb idèntica representació en els paraments que no podien disposar de vidrieres. La recuperació d'aquestes pintures, que daten del moment de construcció de les capelles, entre l'últim quart del segle XIII i els primers anys del segle XIV, ha estat possible gràcies a la descoberta de bona part de la superfície decorada original.

La característica principal d'aquesta decoració pictòrica als falsos finestrals, a mode de pintura d'engany, és que sembla reproduir amb fidelitat el disseny de les vidrieres dels finestrals que els flanquejaven. La descoberta, el 1949, de restes de vidre antic en treure els envans que havien obstruït durant segles les obertures així ho va evidenciar. Aquesta circumstància, d'altra banda, refermava l'originalitat dels vestigis pictòrics trobats als murs de les capelles dos anys abans, com ja suposava l'arquitecte Stym-Popper, encarregat de la restauració de les capelles.

La pintura de les finestres cegades presenta més d'un model, però tots responen a una decoració vegetal de color grisenc, flors de lis, fulles de pàmpol i altres fulles de diferents lobulats que recorda la grisalla d'una vidriera. Aquests elements vegetals s'acompanyen de diferents elements geomètrics formats per cintes de colors blau, vermell i groc que, a mode de medallons i trenats, formen un dibuix dinàmic i repetitiu.⁸ Les pintures van ser restaurades entre els anys 1954 (capella alta) i 1965 (capella baixa) pel pintor parisenc Jean Malesset. A l'estudi previ de l'última restauració general de les capelles es posa de manifest la gran qualitat dels pigments emprats en origen i la vàlua de l'execució original d'aquestes pintures, realitzades al temple amb pinzell fi i protegides amb una capa de vernís.⁹

D'altra banda, les trompes d'angle que suporten els panys cegats de les dues capelles són decorades igualment amb una falsa pintura a mode de llancetes radiants d'una rosassa en colors malva i groc, tot fent de la decoració a mode de vidrieres el principal motiu decoratiu i responent així a la moda imperant en el moment.

L'estil d'aquestes pintures murals rosselloneses respon a models importats del Migdia francès, amb una clara influència de l'art de la vidrieria, de la miniatura i de les joies de pedres precioses. El predomini de la decoració naturalista, de la fermesa de les línies i dels colors blau i vermell no fa sinó refermar aquesta sensació de trobar-nos davant dels models més representats en el gòtic lineal francès i en la seva àrea d'influència en l'últim quart del segle XIII.

5. Montserrat MACIÀ, «Pintures murals de Sant Domènec de Puigcerdà», a *Catalunya medieval*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, 1992, p. 318; Montserrat MACIÀ, «Els murals de Sant Domènec», a Rosa ALCOY (coord.), *Pintura I: De l'inici a l'italianisme*, Barcelona, 2005, p. 118.

6. Defensem aquest plantejament en l'estudi encara inèdit: Rosa ALCOY, *Anticipaciones del Paraíso: Un estudio sobre la migración del sentido en el arte del Occidente medieval*.

7. Aquest tipus de solució decorativa a finestres que per motius constructius han de romandre cegades no deixa de ser habitual en les construccions gòtiques. En aquest mateix volum s'esmenten exemples a la catedral de Tarragona o a la de Tortosa. De factura semblant a les pintures de Perpinyà trobem la decoració pictòrica d'un dels grans finestrals de la nau de l'església dels Jacobins de Tolosa de Llenguadoc, finestral que hagué de tancar-se en adossar-hi la sagristia durant la nova fase constructiva empresa a final del segle XIII.

8. Vegeu a l'apartat dedicat al Palau Reial de Perpinyà més comentaris respecte al model representat a les falses vidrieres. Pel que fa a la decoració pròpiament pictòrica, es pot destacar la similitud amb les pintures del cor alt de la catedral d'Altenberg (mitjan segle XIII), destruïdes durant la Segona Guerra Mundial.

9. Weets (2005).

TORTOSA, CAPELLA DEL PALAU EPISCOPAL

per Joan Vila-Grau

En el capcer de la capella anomenada *del Bisbe* del Palau Episcopal de Tortosa hi ha cinc finestrels cecs, emmarcats per motlluratges de pedra, que formen la traceria i dues llancetes separades per un mainell.

Els finestrels mesuren 3,60 m d'alçària, llevat dels dos de damunt les dues voltes raconeres, que fan 2,30 m d'alçària.

En quatre d'aquests finestrels figuren vitralls aparents d'estil gòtic lineal. Són imatges policromades amb elements ornamentals daurats sobre un camper blau. En aquests finestrels, igualment com en els vitralls aparents de la capella dels Sastres de la catedral de Tarragona (que l'equip del *Corpus Vitrearum* descobrirem en el curs de la nostra campanya d'estudis dels vitralls d'aquesta seu), les imatges i llurs campers són tractats com a pintures murals sense contornejar les figures per un traç negre que volgués suggerir la xarxa de ploms d'un vitrall.

El mal estat de la pintura, molt especialment en la part superior de les llancetes, ha fet perdre parcialment o quasi total alguna de les imatges, que únicament podem identificar pels noms de cada personatge que són pintats amb pintura negra sobre pedra als costats de cada finestral.

FINESTRAL NIII

Finestral de dues llancetes i traceria. Mides aproximades: 3,25 × 1,10 m.

Cada llanceta mostra dues imatges sobreposades, cadascuna dins d'una fornícula trilobada, de pedra en la figura superior i pintada en la inferior.

La traceria i les llancetes tenen el camper blau de cobalt i en cadascun dels trilobats de la traceria hi ha un estel de sis puntes.

A la meitat superior de la llanceta esquerra hi ha la imatge del màrtir sant Esteve, que és representat dempeus vestit amb dalmàtica groga i alba blanca; del braç esquerre penja una estola blanca. El cap, l'aurèola, les mans i les espatlles són completament esborrats, tot apareixent la pedra del fons d'aquest finestral cec.

Emmarcada per l'arc trilobat pictòric hi ha la imatge de sant Vicenç, revestit amb una dalmàtica vermella amb galons daurats en els punys de l'alba blanca, així com en l'escot, les mànegues i els costats de la dalmàtica.

La figura dempeus té la mà dreta oberta a l'alçada del pit i a l'esquerra du un llibre tancat de tapes verdes amb tanca i botons daurats; d'aquest braç penja una estola blanca bellament ornada amb rectangles amb sinuosos cercells alternats amb engrallats, sempre emprant —en tots ells— els colors terra de Siena i negre.

El cap de cabells rossos tonsurats és envoltat per una aurèola daurada. El rostre és de forma ovalada, el nas llarg i afinat; els ulls ametllats, de nineta ben dibuixada, miren cap a la seva esquerra. Les celles són fines i arquejades.

La meitat superior de la llanceta dreta mostra la imatge del bisbe sant Rufo (sant Ruf d'Avinyó), dempeus sobre l'arc aparent que el separa de la figura de sant Llorenç.

El cap, espatlles i bona part del braç esquerre del sant han desaparegut i quasi tot el camper blau també està esborrat en aquesta part superior dreta del mural; la part conservada mostra la imatge dempeus, embolcallada per una folgada casulla o capa pluvial de color vermellós pàl·lid, alba i túnica blanca. Tota la casulla és ribetejada amb galons daurats, com també és daurat l'ornament de les sabates.

La mà dreta del sant s'alça en actitud de beneir; l'esquerra, molt esborrada, sembla recolzar-se en el llarg pal d'un bàcul.

En el registre interior, i sortosament ben conservada, hi ha la imatge de sant Llorenç, que és representat dempeus, revestit amb una dalmàtica blanca i alba del mateix color. Tant l'escot com les mànegues de la túnica o alba i de la mateixa dalmàtica duen sengles galons daurats. La mà dreta assenyala un llibre obert que sosté amb la mà esquerra.

El cap d'aquest màrtir és parió al de sant Vicenç: la testa tonsurada, cabells rossos, rostre ovalat, orelles grans, celles fines i arquejades, boca minsa, nas llarg. Els ulls, dibuixats amb precisió, són de color gris i lleugerament estràbics; semblen mirar el llibre. L'estola és ben ornada amb motius geomètrics closos en quadrats o rectangles de costats vermells; també dibuixa formes geomètriques ornamentals amb negre o vermell sobre el daurat, tots els galons o passamans de la dalmàtica.

El camper és de color blau de cobalt, tal com hem indicat en la descripció general d'aquest finestral.

FINESTRAL NII

Finestral de dues llancetes i traseria formada per dos trilobats i un quadrilobat; en cada lòbul, sobre un camper blau, hi ha un estel blanc de sis puntes. Mides: 2,50 × 1,10 m, aproximadament.

Aquest finestral és situat en el pany de mur pla, sobre una de les voltes raconeres.

Les imatges de les santes Tecla i Eulàlia són completament esborrades. Rastres de la pintura original; deduïbles més que visibles en la part inferior dels vestits —blau santa Tecla i blanc santa Eulàlia—, ens mostren que la disposició de les imatges, així com el camper o altres elements, corresponia al concepte compositiu i ornamental del conjunt dels vitralls de la capella del Bisbe.

Les peanyes sobre les quals ambdues figures reposen són producte d'una intervenció tardana i maldestra.

FINESTRAL HI

Finestral de dues llancetes trilobades i traseria amb tres trilobats. Mides aproximades: 3,25 × 1,10 m.

Cada llanceta és composta amb dues imatges sobreposades, emmarcades per sengles fornícules, de pedra en les figures superiors i aparents en les inferiors.

La traseria i les llancetes tenen el camper blau i estels de sis puntes com els ja descrits anteriorment.

Les dues fornícules trilobades superiors mostraven les imatges de sant Nicolau a l'esquerra i sant Hilari a la dreta; aquestes dues imatges estan en molt mal estat de conservació, ja que únicament la meitat inferior de cada figura conserva bé la pintura, mentre que la meitat superior està completament esborrada. Les imatges pertanyents a les dues fornícules inferiors, bé que en mal estat, conserven, però, prou identificables les dues figures.

Llanceta esquerra, fornícula superior: la figura de sant Nicolau, així resa el rètol de lletres negres, és llegible únicament per la pintura de la meitat inferior, que mostra la casulla folgada blanca amb galons daurats, la túnica blanca, les sabates amb ornaments daurats i el pal del bàcul inclinat diagonalment.

La fornícula dreta mostra, també en mal estat, la figura de sant Hilari. Com en la imatge de sant Nicolau, la pintura únicament s'ha conservat de cintura per avall. Les restes permeten veure que aquest bisbe revestia una capa pluvial vermella amb galons daurats, túnica i alba blanques, sabates ornades amb or. El bàcul, segurament dut a la mà esquerra, davalla fins als peus, lleugerament inclinat.

Una aurèola daurada, contornejada amb una estreta línia roja, emmarca la testa de sant Joan Baptista.

El cap, de llarga i ondulada cabellera rossa i la barba del mateix color, està lleugerament entregirat cap a la seva esquerra. El rostre, de nas lleugerament corbat, té les celles negres, com són negres també els ulls.

Sant Joan, dempeus, vesteix una túnica ocre o de color terra de Siena cremada; damunt sembla dur un mantell grisós o blanc brut, amb orles probablement daurades. La mà dreta a l'alçada del pit, amb l'índex, assenyala cap a l'esquerra un símbol o atribut esborrat.

A la llanceta dreta i en la fornícula aparent del nivell inferior hi ha la imatge de sant Joan Evangelista, de la qual únicament s'ha conservat el cap. El sant és disposat dempeus, vist frontalment. L'aurèola daurada és contornejada de vermell com en el sant Joan Baptista, i al bell mig hi ha el cap, de cabellera rossa, curta i ondulada, que fa un petit tupè al mig del front.

El rostre és ovalat, sense barba; el front, ample; les celles, lleugerament arquejades; els ulls, ametllats, amb la pupilla negra i just insinuades les parpelles superiors. Les orelles, grans; la boca es dibuixa amb un traç fosc, horitzontal, tot just insinuades les commissures dels llavis, i aquests són dues petites pinzellades ben vermelles.

No és possible veure cap més detall d'aquesta imatge, ni de la seva vestimenta o atributs.

FINESTRAL SII

Aquest finestral, situat sobre l'arc raconer, és com el seu parió, de mides més reduïdes: 2,30 × 1,10 m. Segurament desaparegudes totalment les imatges de les santes Úrsula i Catalina, es volgué reposar-les amb sengles figures d'aquestes santes i llurs atributs, la roda amb punxes i la palma del martiri a santa Úrsula i únicament la palma del martiri a santa Catalina.

Són pintures típicament «santsulpicianes» de final del segle XIX.

FINESTRAL SIII

Finestral de dues llancetes i traceria. Forma i mides iguals als ja descrits NIII i HI.

Aquest finestral mostrava en el seu origen les imatges de les santes Magdalena i Llúcia, en la llanceta esquerra, i Bàrbara i Margarida, en la dreta; així ho testimonien els rètols de pintura negra que s'han conservat als costats de les motlures que estructuraven aquest finestral cec.

Malauradament, les pintures de les imatges de les santes ja dites s'han perdut; totalment les de la part superior de les llancetes —santes Magdalena i Bàrbara— i quasi totalment les de la part inferior.

De la imatge de santa Llúcia, les poques restes i fragments de pintura permeten veure la cella i l'ull esquerre, el contorn de part de l'oval de la cara, el coll i la mà dreta que duia la palma del martiri, i pot endevinar-se gràcies a unes vagues ratlles negres que la santa mostrava la clàssica plateta amb un ull —aquest és visible. Encara es pot veure part del mantell blanc amb orles daurades i la túnica sota aquest mantell. El camper, de color blau de cobalt, més ben conservat, dibuixa com un negatiu fotogràfic el contorn de la figura de la santa.

A la llanceta dreta, un xic més ben conservada que la de Santa Llúcia, bé que descolorida, la figura de santa Margarida apareix dempeus embolcallada amb un mantell de color vermell, de plecs sinuosos més visibles per l'orla daurada.

El rostre ovalat es tomba lleugerament cap a la dreta. Les celles, arquejades i alçades lleument en relació amb els ulls ametllats, són d'iris clar i pupil·la daurada com la túnica, damunt la qual es dibuixa el mantell vermell orlat amb or.

La mà dreta portava la palma del martiri i l'esquerra aguantava un llibre tancat, de tapes verdes i fermall o frontissa i dos claus d'or.

La testa és emmarcada per una aurèola groguenca on encara resta alguna petita clapa del seu or original.

Tot i el gran deteriorament d'aquestes imatges i la dificultat de la seva descripció, observem que el traç de pintura negra que contorneja i dibuixa els trets dels rostres, o les mans i atributs de les imatges, és el que juntament amb l'or s'ha mostrat més resistent.

Finestral NIII

Detall del finestral NIII, nivell inferior

Finestral NII

Finestral HI

Detall del finestral HI, nivell inferior

Finestral SII

Finestral SIII

Detall del finestral SIII, nivell inferior

Institut
d'Estudis
Catalans

